Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Armed Forces Academy of General Milan Rastislav Štefánik

Zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie

National and International Security 2019

Conference proceedings
10th International Scientific Conference

24th - 25th October 2019 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2019

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2019

10. medzinárodná vedecká konferencia

10th International Scientific Conference

Zborník príspevkov
z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie

Proceedings of the International Conference
on National and International Security

24th- 24th October 2019 • Liptovský Mikuláš • Slovakia

10

Organizátor / Organizer
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany

Spoluorganizátori / Co-organizers
Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
Generálny štáb OS SR
Univerzita obrany Brno
War Studies University Warsaw
National University of Public Service Budapest
APEIRON Academy of Security of Public and Individual Crakow
Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
Akadémia Policajného zboru Bratislava

Záštita / Auspices
- Ing. Peter GAJDOŠ

minister obrany Slovenskej republiky

Garanti / Guarantors
- doc. Ing. Jozef PUTTERA, CSc., rektor, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- brig. gen. prof. Ing. Bohuslav PŘIKRYL, Ph.D., rektor, Univerzita obrany Brno, Česká republika
- prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD., rektorka, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- Dr Juliusz PIWOWARSKI, rektor, APEIRON Academy of Security of Public and Individual in Krakow, Poľská republika
- COL dr. hab. Dariusz MAJCHRZAK, prorektor pre vojenské veci, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- BG Dr. Árpád POHL, dekan, Faculty of Military Sciences and Officer Training, National University of Public Service Budapest, Maďarská republika
- doc. PhDr. Branislav KOVÁČIK, PhD., dekan, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Vedecký výbor / Scientific Committee
- Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. Mgr. Dr. Vladimír BLAŽEK, CSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. PhDr. Ján BUZALKA, CSc., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- COL Prof. Vasile CARUTASU, PhD., Land Forces Academy Sibiu, Rumunská republika
- Dr. Wojciech CZAJKOWSKI, APEIRON Krakow, Poľská republika
- Dr. Tomasz DUKIEWICZ, University of Opole, Opole, Poľská republika
- brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc., Ministerstvo obrany SR, Slovenská republika
- PhDr. Libor FRANK, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- plk. Ing. Miroslav GARDLO, 5. pŠU Žilina, Slovenská republika
- COL Assoc. Prof. Eng. Laurian GHERMAN, PhD., Air Force Academy Braşov, Rumunská republika

- prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc., Žilinská univerzita v Žiline, Slovenská republika
- Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika
- gen. mjr. Ing. Jindřich JOCH, Pozemné sily OS SR, Slovenská republika
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- COL prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD., National University of Public Service, Budapest, Maďarská republika
- prof. Zoltan KRAJNC, PhD., National University of Public Service, Budapest, Maďarská republika
- doc. JUDr. Stanislav KRÍŽOVSKÝ, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovenská republika
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- prof. dr hab. Jan MACIEJEWSKI, Univerzity of Wroclaw, Poľská republika
- prof. dr hab. Maciej MARSZAŁEK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- ks. dr hab. Miroslaw A. MICHALSKI, WSB Toruň, Poľská republika
- prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., UMB v Banskej Bystrici, Slovenská republika
- Dr. hab. Antoni OLAK, PWSW Przemyśl, Poľská republika
- COL dr. hab. Przemyslaw PAŻDZIOREK, War Studies University Warsaw, Poľská republika
- COL dr. hab. Ing. Witalis PELLOWSKI, Military Univerzity of Land Forces Wroclaw, Poľská republika
- doc. PhDr. Mária PETRUFOVÁ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- plk. doc. Ing. Ivo PIKNER, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc., VŠFaS Praha, Česká republika
- Ing. Josef PROCHÁZKA, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- RSDr. Petr ROŽŇÁK, CSc., dr.h.c., Ambis, Vysoká škola. Praha, Česká republika
- Dr. Mariusz ROZWADOWSKI, Cracow University of Economics, Poľská republika
- doc. Ing. Jozef SABOL, DrSc., Policejní akademie České republiky, Česká republika
- doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Dr. hab. Henryk SPUSTEK, University of Opole, Opole, Poľská republika
- Mgr. Richard STOJAR, Ph.D., Univerzita obrany Brno, Česká republika
- gen. mjr. Ing. Ľubomír SVOBODA, Vzdušné sily OS SR, Slovenská republika
- doc. PhDr. František ŠKVRNDA, PhD., EU Bratislava, Slovenská republika
- doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD., AOS Liptovský Mikuláš, Slovenská republika
- Assoc. Prof. Vasyl ZAPLATINSKYI, PhD., National University Physical Education and Sports, Kiev, Ukrajina
- doc. JUDr. Vladimír ZOUBEK, CSc., LL.M., MBA, VŠFaS Praha, Česká republika
- Dr. hab. Marian ŻUBER, Land Forces Academy, Wroclaw, Poľská republika

Organizačný výbor / Organizing Committee
- doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD. - predseda
- Ing. Vladimír ANDRASSY, PhD.
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
- Gabriela KREDATUSOVÁ
- Ing. Ján MAREK, MBA
- JUDr. Tomáš MARTAUS
- npor. Mgr. Jakub SASARÁK
- Mgr. Juraj ŠIMKO, PhD.

Recenzenti / Reviewers
- prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.
- doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
- COL prof. Klára SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY, PhD.
- Ing. Ondrej KREDATUS, PhD.
- Ing. Štefan GANOCZY, PhD.
- Ing. Ján MAREK, MBA

ISBN 978-80-8040-582-3

© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2019)

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany
Armed Forces Academy of gen. M. R. Štefánik
Security and Defence Department

PROGRAM KONFERENCIE
CONFERENCE PROGRAM

10. Medzinárodná vedecká konferencia
10th International Scientific Conference

NÁRODNÁ A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ 2019
NATIONAL AND INTERNATIONAL SECURITY 2019

24. - 25. 10. 2019

24. 10. 2019

13:30 – 13:40 Otvorenie konferencie / Conference opening
13:40 – 14:00 Vystúpenie štátneho tajomníka MO SR
Performance of the State Secretary of MoD
Vystúpenie náčelníka generálneho štábu OS SR/
Performance of the chief of general staff of SAF
Vystúpenie pozvaných hostí / Performance of invited guests
Fotografovanie / Photography

14:00 – 15:20 Blok I: Aktuálne otázky vývoja bezpečnostného prostredia
Current issues of security environment development

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: Pavel **BUČKA**

Klára S. KECSKEMÉTHY National University of Public Service Budapest	Hungary: Joining the Alliance – 20 years of membership
Tadeusz ZIELIŃSKI War Studies University Warsaw	Global threats analysis and their impact on security of NATO eastern flank
Eugeniusz CIESLAK Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Siedlce	NATO and crisis managment. Concepts, lessons learned, future

15:20 – 15:40 **Prestávka / break**

15:40 – 16:40 Blok II: Medzinárodná bezpečnosť / International security

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: Rastislav **KAZANSKÝ**

Ladislav HOFREITER Krakowska Akademia A. F. Modrzewskiego Kraków	K otázkam bezpečnosti malých štátov
Éva REMEK National University of Public Service Budapest	Old-new security challenges: changing European Security Perceptions(?)
Dariusz MAJCHRZAK War Studies University Warsaw	Security Situation in the Region. Polish perspective

16:40 – 17:00 **Prestávka / break**

17:00 – 18:00 Blok III: Národná bezpečnosť / National security

Konferenčná miestnosť / conference room Moderator: Vladimír **ANDRASSY**

Csaba VIDA Veľvyslanectvo Maďarska na Slovensku Bratislava	Military elements of the security
Paweł MRÓZ War Studies University Warsaw	Airpower as a tool for contemporary threats indications and warning
Ahmad ALHOSBAN National University of Public Service Budapest	Galileo GNSS System: New Approach for EU Space Security Balance

19.00 - 22.00 **SPOLOČENSKÝ VEČER / SOCIAL PROGRAM**

25. 10. 2019

08:30 – 09:30 Blok IVa: Národná bezpečnosť / National security

Konferenčná miestnosť/ conference room Moderator: Ondrej **KREDATUS**

Radoslav IVANČÍK Akadémia Policajného zboru Bratislava	Aktuálne trendy v oblasti vojenských výdavkov vo svete
Barbora HROZENSKÁ Ministerstvo obrany SR Bratislava	NATO a 2% HDP na obranu: Prečo sa Slovensku dodržiavanie záväzkov oplatí
Jozef LUŽÁK - Lubomír KLAČKO - Pavel BALÁŽ Úrad vlády SR Bratislava	Optimalizácia Bezpečnostného systému SR
Matej **POLAČEK** Krajské riaditeľstvo Policajného zboru Nitra	Operačný odbor Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Nitre

09.30 - 09.50 **Prestávka/ break**

09:50 – 11:45 Blok Va: Bezpečnostná teória/ Security theory

Konferenčná miestnosť/ conference room Moderator: Juraj **ŠIMKO**

Zuzana KOVÁČIKOVÁ Univerzita Karlova Praha	Outmatched by Militias? The Chronic Problems of the Arab Armies and Their Impact on the Middle Eastern Conflicts
Przemysław WYWIAŁ Pedagogical University of Cracow Kraków	\"Academic Legion\" as an element of the military reserves training system in Poland
Lucia HUSENICOVÁ Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Jadrové odzbrojenie KĽDR
Vladimír ZIKMUND Veliteľstvo pozemných síl OS SR Trenčín	Vývoj vojenských doktrín od konca studenej vojny
Dominik ŠTEPANOVIČ Ministerstvo obrany SR Bratislava	Slabiny Slovenskej republiky ako potenciálny cieľ hybridných aktivít
Maciej **MARSZAŁEK** War Studies University Warsaw	Time as an important factor determining the success in the contemporary Crisis Management Disaster Response Operations
Marketa BRUNOVÁ Vysoká škola finanční a správní Praha	Vymezení organizačně taktické formy kriminalisticko-bezpečnostní činnosti v teorii policejních věd
Jan ZELINKA Policejní akademie ČR Praha	Snížení ekonomických nákladů výcviku ve střelbě za použití nové metodiky a metod výcviku v profesní přípravě ozbrojených složek ČR
Katarzyna ŚWIERSZCZ Military University of Technology Warsaw	Geothermal energy as a source of low emission reduction in the strategy of energy and climate security

25. 10. 2019

08:30 – 09:30 Blok IVb: Medzinárodná bezpečnosť / International security

Salónik/ lounge Moderator: Ján **MAREK**

Szidónia LÁNGNÉ PETRUSKA National University of Public Service Budapest	Development of the Belgrade-Pristina Dialogue - Assessment at the End of the Office Term of Federica Mogherini
Marijana MUSLADIN University of Dubrovnik Dubrovnik	The impact of illegal migrations on example of Bosnia and Herzegovina and Republic of Croatia
Łukasz LEWKOWICZ Maria Curie-Skłodowska University Lublin	The evolution of the geostrategic position of the Visegrad Group states at the beginning of the 21st century
Tamás KOVÁCS University of Pécs Pécs	#Euromaidan: Analyze the WEB2 activity under the Ukrainian crisis in 2014

09.30 - 09.50 **Prestávka/ break**

09:50 – 11:45 Blok Vb: Bezpečnostná teória/ Security theory

Salónik/ lounge Moderator: Jakub **SASARÁK**

Daniel ŠMIHULA Stredoeurópska vysoká škola Skalica	Dilema medzi mierom a vojnou
Vladimír ZOUBEK Vysoká škola finanční a správní Praha	Globalizace nebo střet civilizací ?
Batyr CHALMURADOV - Kyrylo NIKOLAIEV Národná letecká univerzita Kyjev	Charakteristika páchateľa pri spáchaní činov protiprávnych zásahov do objektov dopravnej infraštruktúry
Dominika TRUBENOVÁ Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Citlivosť kybernetického priestoru ako výzva pre bezpečnostnú štruktúru PESCO
Roman LAML Fórum pre medzinárodnú politiku Bratislava	Význam zdieľania informácii pre hodnotenie bezpečnostného prostredia
Jaroslav UŠIAK - Lubomír KLAČKO Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Geopolitický význam strednej Európy v kontexte krízy na Ukrajine
Dagmar NOVÁKOVÁ Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica	Teória hrozieb ako východisko pre pochopenie postavenia Ukrajiny
Jozef TURAC AOS Liptovský Mikuláš	Dobrovoľný horský záchranár Babia hora

11:45 – 13:00 Ukončenie konferencie/ Ending a conference
Obed/ Lunch

Za obsah a spôsob vystúpení zodpovedajú v plnom rozsahu autori.
The content and the way of the performance are in the responsibility of the authors.

OBSAH

Lubomír BELAN, Marek UCHAĽ **MANAŽÉRSTVO RIZIKA - CHARAKTERISTIKA RIZIKA** RISK MANAGEMENT – RISK CHARACTERISTICS	15
Tomáš BEŇUŠKA, Pavel NEČAS **PREJAVY EURÓPSKEJ MIGRAČNEJ KRÍZY V POLITICKEJ OBLASTI NA PRÍKLADE SPOLKOVEJ REPUBLIKY NEMECKO** MANIFESTATIONS OF THE EUROPEAN MIGRANT CRISIS IN THE POLITICAL SPHERE ON THE CASE OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY	25
Karina BŁAŻEJCZAK **INTO EUROPE WITH POLISH WORK VISA OBTAINED ON FALSE PRETENSES**	34
Vladimír BLAŽEK, Ladislav DUDOR **PODIEL MIESTNEJ SAMOSPRÁVY - OBCÍ NA PLNENÍ ÚLOH OBRANY** THE SHARE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT - MUNICIPALITIES IN THE FULFILLMENT OF DEFENSE TASKS	46
Ján BREZULA **VÝVOJ MIEROVÝCH OPERÁCIÍ OSN VO SVETE** DEVELOPMENT OF UN PEACE OPERATIONS IN THE WORLD	56
Markéta BRUNOVÁ **VYMEZENÍ ORGANIZAČNĚ TAKTICKÉ FORMY KRIMINALISTICKO-BEZPEČNOSTNÍ ČINNOSTI V TEORII POLICEJNÍCH VĚD** DEFINITION OF ORGANIZATIONAL-TACTICAL FORM OF FORENSIC-SECURITY ACTIVITIES IN THE THEORY OF POLICE SCIENCE	67
Pavel BUČKA, Mária MACHYŇOVÁ **MONITOROVACIA MISIA EU (EUMM) V GRUZÍNSKU** THE EU MONITORING MISSION (EUMM) IN GEORGIA	76
Pavel BUČKA, Mária MACHYNOVÁ **VYUŽITIE MÄKKÝCH METÓD OPERAČNÉHO VÝSKUMU PRI ROZHODOVANÍ V RÁMCI NÁRODNÉHO SYSTÉMU REAKCIE NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE** USE SOFT METHODS OF OPERATIONAL RESEARCH FOR DECISION-MAKING WITHIN THE NATIONAL CRISIS RESPONSE SYSTEM	88
Pavel BUČKA, Rudolf PÁSTOR **MOŽNÉ PRÍSTUPY K HODNOTENIU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA** POSSIBLE APPROACHES TO ASSESSMENT OF THE SECURITY ENVIRONMENT	96
Pavel BUČKA, Miroslav ŽENTEK **ANALÝZA VYBRANÝCH KOMPONENTOV, KTORÉ NEGATÍVNE OVPLYVŇUJÚ BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE ŠTÁTU** ANALYSIS OF SELECTED COMPONENTS WHICH NEGATIVE AFFECT THE SECURITY ENVIRONMENT	106
Dominika ČERNÁKOVÁ **GLOBALIZÁCIA A JEJ MOŽNÉ NEGATÍVNE VPLYVY NA BEZPEČNOSŤ** GLOBALIZATION AND ITS POSSIBLE NEGATIVE IMPACT ON SECURITY	119

Miriam DROPPOVÁ **EXTRÉMIZMUS A POLITICKÉ STRANY** EXTREMISM AND POLITICAL PARTIES	126
Viera FRIANOVÁ **UPLATNENIE EKONOMICKEJ ANALÝZY V KRÍZOVOM MANAŽMENTE** APPLICATION OF ECONOMIC ANALYSIS IN CRISIS MANAGEMENT	131
František GUBÁŠ **MOŽNOSŤ VYUŽITIA NOVOZAVEDENEJ LETECKEJ TECHNIKY PRE PLNENIE ÚLOH ZDRAVOTNÍCKEHO ODSUNU** POSSIBLE USAGE OF NEWLY PROCURED AIRCRAFTS FOR EXECUTION OF MEDICAL EVACUATION TASKS	138
Ladislav HOFREITER **K OTÁZKAM BEZPEČNOSTI MALÝCH ŠTÁTOV** ON THE SECURITY OF SMALL STATES	146
Ľubomír HREHA, Zdeněk RAJDA **ZÁKONNÁ ÚPRAVA V BOJI PROTI SÚČASNÉMU FENOMÉMU EXTRÉMIZMU** LEGAL ADJUSTMENTS TO FIGHT AGAINST CURRENT PHENOMIC EXTREMISM	155
Barbora HROZENSKÁ **NATO A 2% HDP NA OBRANU PREČO SA SLOVENSKU DODRŽIAVANIE ZÁVÄZKOV OPLATÍ** NATO AND THE 2% GUIDELINE WHY IS STICKING TO THE RULES WORTH IT	161
Lucia HUSENICOVÁ **JADROVÉ ODZBROJENIE KĽDR: POLITIKA PREZIDENTA TRUMPA ROK PRED VOĽBAMI** DENUCLEARIZATION OF DPRK: FOREIGN POLICY OF TRUMP ADMINISTRATION ONE YEAR AHEAD OF ELECTION	168
Radoslav IVANČÍK **AKTUÁLNE TRENDY V OBLASTI VOJENSKÝCH VÝDAVKOV VO SVETE** CURRENT TRENDS IN THE AREA OF MILITARY EXPENDITURES IN THE WORLD	176
Radoslav IVANČÍK **TEORETICKÝ POHĽAD NA PROBLEMATIKU DEFINOVANIA BEZPEČNOSTI** A THEORETICAL VIEW OF THE SECURITY DEFINITION PROBLEM	185
Matej JANČOŠEK **VÝVOJ VOJENSKÝCH TECHNOLÓGIÍ A VOJENSKEJ ORGANIZÁCIE V PODMIENKACH BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA STREDNEJ EURÓPY** EVOLUTION OF MILITARY TECHNOLOGY AND MILITARY ORGANISATION IN THE SECURITY ENVIRONMENT OF CENTRAL EUROPE	193
Soňa JIRÁSKOVÁ **EKONOMICKÁ VOJNA AKO JEDNA Z PODÔB HYBRIDNEJ VOJNY** ECONOMIC WARFARE AS ONE KIND OF HYBRID WAR	205

Martin JOŠČÁK **RIC – RUSKO, INDIA, ČÍNA – SPOLUPRÁCA, VÝZVA ALEBO VYVAŽOVANIE MOCI V EURÁZII** RIC – RUSSIA, INDIA, CHINA – COOPERATION, CHALLENGE OR BALANCING POWER IN EURASIA	215
Vojtech JURČÁK, Jozef TURAC **ŠTRUKTÚRA ZDRUŽENIA DOBROVOĽNÝ HORSKÝ ZÁCHANÁR BABIA HORA** STRUCTURE OF THE ASSOCIATION VOLUNTARY MOUNTAIN RESCUE BABIA HORA	224
Petra KAŠELÁKOVÁ **PRÍSTUP K ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI V SPOJENOM KRÁĽOVSTVE** HUMAN SECURITY APPROACH IN UNITED KINGDOM	232
Batyr KHALMURADOV, Kyrylo NIKOLAIEV, Oleksandr SIGNAIEVSKYI **CHARACTERISTIC OF THE OFFENDER AT THE PERFORMANCE OF ACTS OF ILLEGAL INTERVENTIONS ON TRANSPORT INFRASTRUCTURE OBJECTS**	238
Jaroslav KOMPAN **PÔSOBENIE EOD JEDNOTIEK V SÚČASNOM OPERAČNOM PROSTREDÍ** EOD UNITS DEPLOYMENT IN THE CONTEMPORARY OPERATING ENVIRONMENT	242
Jaroslav KOMPAN **AKTUÁLNY DOKTRINÁLNY RÁMEC OPERÁCIÍ NATO NA PODPORU MIERU** THE CONTEMPORARY DOCTRINAL FRAMEWORK OF NATO PEACE SUPPORT OPERATIONS	248
Ján MANDELÍK, Bohumil ŠEJNOHA **PROBLEMATIKA PODKLADOV PRE ANALÝZU CESTNEJ DOPRAVNEJ NEHODY AUTOMOBILOV VYBAVENÝMI ELEKTRONICKÝMI SYSTÉMAMI** ISSUE OF DOCUMENTS FOR TRAFFIC ACCIDENT ANALYSIS OF VEHICLES EQUIPPED WITH ELECTRONIC SYSTEMS	258
Ján MAREK **SÚČASNÉ HROZBY V SEVERNEJ AFRIKE** THE CURRENT THREATS IN NORTH AFRICA	267
Tomáš MARTAUS **PRÁVNE ASPEKTY ANEXIE KRYMU** LEGAL ASPECTS OF ANNEXATION OF CRIMEA	274
Marijana MUSLADIN **BOSNIA AND HERZEGOVINA AND ILLEGAL MIGRATION**	293
Dagmar NOVÁKOVÁ, Dávid KOLLÁR **TEÓRIA ROVNOVÁHY HROZIEB AKO VÝCHODISKO PRE POCHOPENIE POSTAVENIA UKRAJINY** BALANCE OF THREAT THEORY AS STARTING POINT FOR UNDERSTANDING OF UKRAINIAN POSITION	303
Antoni OLAK, Jerzy MICHNO, Karol DĄBROWSKI **THREATS OF THE LOCAL COMMUNITY IN "ORIENTATION POINTS" IN THE AREA OF THE COMMUNE AND THE CITY OF PRZEMYŚL - AN OUTLINE OF THE ISSUES**	310

Mária PETRUFOVÁ **ŠPECIFIKÁ KOMUNIKÁCIE VELITEĽA – LÍDRA VO VOJENSKOM PROSTREDÍ** PARTICULARITIES OF COMMANDER´S COMMUNICATION - LEADER´S COMMUNICATION IN THE MILITARY ENVIRONMENT	324
Szidónia LÁNGNÉ PETRUSKA **DEVELOPMENT OF THE BELGRADE-PRISTINA DIALOGUE – ASSESSMENT AT THE END OF THE OFFICE TERM OF FEDERICA MOGHERINI**	336
Юлиуш ПИВОВАРСКИ, Войцех ЧАЙКОВСКИ **ПСИХОСОЦИАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРАЛИСТИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ СВОБОДЫ ОТ ОПАСНОСТЕЙ** PSYCHOSOCIAL AND CULTURAL DETERMINANTS OF SECURITY	350
Peter POLJAKOVIČ **CHARAKTERISTIKA POLITICKÉHO A VOJENSKÉHO HĽADISKA TRETEJ VOJNY V PERZSKOM ZÁLIVE** CHARACTERISTIC OF THE POLITICAL AND MILITARY ASPECTS OF THE THIRD PERSIAN GULF WAR	362
Viktor PORADA **PRÁVNÍ ZÁKLADY POLICEJNĚ BEZPEČNOSTNÍ ČINNOSTI V TEORII POLICEJNÍCH VĚD** LEGAL BASES OF POLICE SECURITY ACTIVITIES IN THE THEORY OF POLICE SCIENCES	371
Adam RADOMYSKI **PROTECTION OF MILITARY BASES AGAINST ROCKET AND MORTAR ATTACKS IN STABILITY OPERATIONS**	379
Éva REMEK **CHANGING EUROPEAN SECURITY PERCEPTIONS: FOCUS ON EUROPEAN CRISIS MANAGEMENT**	391
Miroslav ROUČ, Vít SVĚRÁK, Jan VÁŇA, Jan ZELINKA **SNÍŽENÍ EKONOMICKÝCH NÁKLADŮ VÝCVIKU VE STŘELBĚ ZA POUŽITÍ NOVÉ METODIKY A METOD VÝCVIKU V PROFESNÍ PŘÍPRAVĚ OZBROJENÝCH SLOŽEK ČR** REDUCING ECONOMIC COSTS OF SHOOTING TRAINING USING NEW METHODOLOGY AND TRAINING METHODS IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF ARMED COMPONENTS OF THE CZECH REPUBLIC	401
Peter ROZEMBERG **ZVYŠOVANIE NAPATIA MEDZI CYPERSKOU REPUBLIKOU A TURECKOU REPUBLIKOU V STREDOZEMNOM MORI** RISING OF TENSION BETWEEN CYPRUS AND TURKEY IN THE MEDITERRANEAN SEA	408
Petr ROŽŇÁK **ZAHRANIČNÍ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÁ POLITIKA ČLENSKÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE** FOREIGN SECURITY AND DEFENSE POLICY OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION	415
Jakub SASARÁK **METÓDY HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA** POSSILBE METHODS OF SECURITY ENVIRONMENT EVALUATION	424

Ivo SVOBODA, Martin SVÍTIL **ZVYŠOVÁNÍ VOJENSKÉ PŘIPRAVENOSTI VOJENSKÉHO MANAGEMENTU A REGIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE NA PŘÍKLADU ZEMÍ PERSKÉHO ZÁLIVU** INCREASING MILITARY PREPARATION FOR MILITARY MANAGEMENT AND REGIONAL COOPERATION ON THE EXAMPLE OF THE PERSIAN GULF COUNTRIES	431
Paweł SZMITKOWSKI **SAFETY OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN CRISIS SITUATIONS**	444
Juraj ŠIMKO **BITKA PRI MOHÁČI – PRVOPOČIATKY NOVEJ GENERÁCIE VOJENSTVA V STREDOVEKOM UHORSKU** BATTLE OF MOHÁCS – THE BEGINNINGS OF NEW GENERATION OF WARFARE IN MEDIEVAL HUNGARY	454
Miroslav ŠKOLNÍK **SLUŽBY V LOGISTIKE OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY** SERVICE IN THE ARMED FORCE LOGISTICS OF THE SLOVAK REPUBLIC	460
Daniel ŠMIHULA **DILEMA MEDZI VOJNOU A MIEROM** DILEMMA OF THE WAR AND PEACE	469
Dominik ŠTEPANOVIČ **SLABINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY AKO CIELE HYBRIDNÝCH AKTIVÍT** VULNERABILITIES OF THE SLOVAK REPUBLIC AS TARGETS OF HYBRID ACTIVITIES	476
Róbert TOMÁŠEK **AKTUÁLNE BEZPEČNOSTNÉ HROZBY** ACTUAL SECURITY THREATS	483
Dominika TRUBENOVÁ, Rastislav KAZANSKÝ **CITLIVOSŤ KYBERNETICKÉHO PRIESTORU AKO VÝZVA PRE EURÓPSKU ÚNIU A BEZPEČNOSTNÚ ŠTRUKTÚRU PESCO** CYBERSPACE SENSITIVITY AS A CHALLENGE FOR EUROPEAN UNION AND PESCO SECURITY STRUCTURE	493
Milan TURAJ **BEZPEČNOSŤ VLASTNÝCH VOJSK POČAS PRIAMEJ LETECKEJ PODPORY** SAFETY OF FRIEDLY FORCES DURING CLOSE AIR SUPPORT	503
Peter TVARUŠKA **VYUŽITIE SCENÁROV V PROCESE SPRAVODAJSKÝCH ANALÝZ** THE USING SCENARIOS IN THE INTELLIGENCE ANALYTICAL PROCES	511
Jaroslav UŠIAK, Lubomír KLAČKO **GEOPOLITICKÝ VÝZNAM STREDNEJ EURÓPY V KONTEXTE KRÍZY NA UKRAJINE** GEOPOLITICAL IMPORTANCE OF CENTRAL EUROPE IN CONTEXT CRISIS IN UKRAINE	524
Jaroslav VARECHA **KONVENČNÝ KONFLIKT A SATELITNÉ SYSTÉMY** CONVENTIONAL CONFLICT AND SATELLITE SYSTEMS	534

Vladimír ZIKMUND **DEVELOPMENT OF MILITARY DOCTRINE FROM THE END OF THE COLD WAR**	544
Krzysztof ŻOŁYNIAK **GLOBAL INTERNET NETWORK - OPPORTUNITY OR THREAT**	549
Vladimír ZOUBEK **GLOBALIZACE NEBO STŘET CIVILIZACÍ?** GLOBAL WORLD OR CLACH OF CIVILIZATITION?	558

MANAŽÉRSTVO RIZIKA - CHARAKTERISTIKA RIZIKA

RISK MANAGEMENT – RISK CHARACTERISTICS

Lubomír BELAN, Marek UCHAĽ

ABSTRACT

The article deals with the issue of risk management. It addresses in detail the risk characteristics and sources of risks. It also addresses the risk level or combination of risks. The art of risk management lies in identifying risks that are specific to the organization.

Keywords: risk, uncertainty, source of risk, risk levels, acceptable risk, accessible risk, unacceptable risk.

ÚVOD

Problematika *manažérstvo rizika* je v súčasnosti jedným z najdôležitejších problémov, ktorým dnes všeobecne organizácie ale aj vojenské čelia. Je dôležitou súčasťou každého strategického riadenia v organizáciach. Ide o proces, prostredníctvom ktorého sa organizácie venujú rizikám spojeným s činnosťami organizácie, s cieľom dosiahnuť trvalý prospech v každej jednotlivej a súhrnne vo všetkých činnostiach organizácie. Umenie manažérstva rizika tkvie v identifikácii rizík, ktoré sú špecifické pre danú organizáciu.

Riziko je zahrnuté vo všetkých rozhodnutiach, ktoré robíme – to znamená, že aké urobíme rozhodnutia, ovplyvní to, ako úspešne dosiahneme svoje ciele. Rozhodovanie je postupne neoddeliteľnou súčasťou každodennej existencie a nikdy nie je v organizácii významnejšie, ako v časoch zmien a v reakcii na vonkajšie vývojové trendy. To je dôvod, prečo manažérstvo rizika je tak úzko spojené s manažérstvom zmien a rozhodovaním.

1. CHARAKTERISTIKA RIZIKA

Podľa normy ISO 31000:2009 a následnej zásadnej revízii terminológie v ISO Guide 73 definícia „rizika“ už nie je: *možnosť alebo pravdepodobnosť straty, ale účinok neistoty zámerov*. V STN ISO 31000:2011 Manažérstvo rizika, zásady a návod v európskej norme, ktorá uvádza definície pre manažérstvo rizika podľa ISO Guide 73:2009 Manažérstvo rizika – Slovník je uvedená definícia rizika:

RIZIKO – ÚČINOK NEISTOTY ZÁMEROV

risk – effect of uncertainty on objectives

Riziko sa často charakterizuje odkazom na potenciálne udalosti a následky alebo na ich kombináciu a obvykle sa vyjadruje ako kombinácia následkov udalosti (vrátane zmien v okolnostiach) a pravdepodobnosti výskytu tejto udalosti. Zmena definície rizika presúva dôraz z *„udalosti“* (niečo sa stane), na *„účinok“*, a najmä na účinok, na zámery. Pre názornosť, riziko nie je možnosť podieľať sa na krachu na burze, ale možnosť, že krach naruší

alebo ovplyvní vás alebo vaše ciele alebo ciele organizácie, napríklad obmedzí kapitál na rozvoj.

Nová definícia jednoznačne dáva riziko do súvislosti so zámermi, ktoré chce organizácia dosiahnuť. Riziko vzniká preto, že tieto zámery budú sledované vzhľadom na neistoty. Organizácia môže stanoviť svoje ciele, ale na ich dosiahnutie musí často zápasiť s vnútornými a vonkajšími faktormi, ktoré nemusia ovplyvňovať a ktoré vytvárajú neistotu a tým aj riziko. Tieto faktory môžu pomôcť alebo urýchliť dosiahnutie zámerov, môžu tiež zabrániť alebo oneskoriť dosiahnutie.

Riziko bolo v minulosti chápané iba v negatívnom ponímaní, že organizácie by sa mali pokúsiť vyhnúť sa mu alebo previesť ho na iných. Teraz sa musí uznať, že riziko je jednoducho životným faktom, a nemožno sa mu vyhnúť ani ho poprieť. Ak pochopíme riziká a to, čo ich spôsobuje a ovplyvňuje, môžeme ich niektorým zo spôsobov zaobchádzania s rizikom zmeniť tak, že s väčšou pravdepodobnosťou dosiahneme svoje zámery a môžeme ich dokonca dosiahnuť rýchlejšie, efektívnejšie a s lepšími výsledkami *(Belan, 2015).*

Vzťah rizika a neistoty

Všetky činnosti ovplyvňuje *neistota.* O neistote možno uvažovať aj vo vzťahu k pravdepodobnosti, za predpokladu, že máme *o neistote dostatočné informácie.*

Pravdepodobnosť je založená na výskyte udalostí a teda musí mať vplyv na výsledok takejto udalosti. *Následok* danej udalosti môže byť určený na základe *príčiny a popisu udalosti.* Príklad príčiny, popisu a dopadu – *„prechádzanie cesty bez rozhliadnutia“* má väčšinou za následok *„zranenie“.*

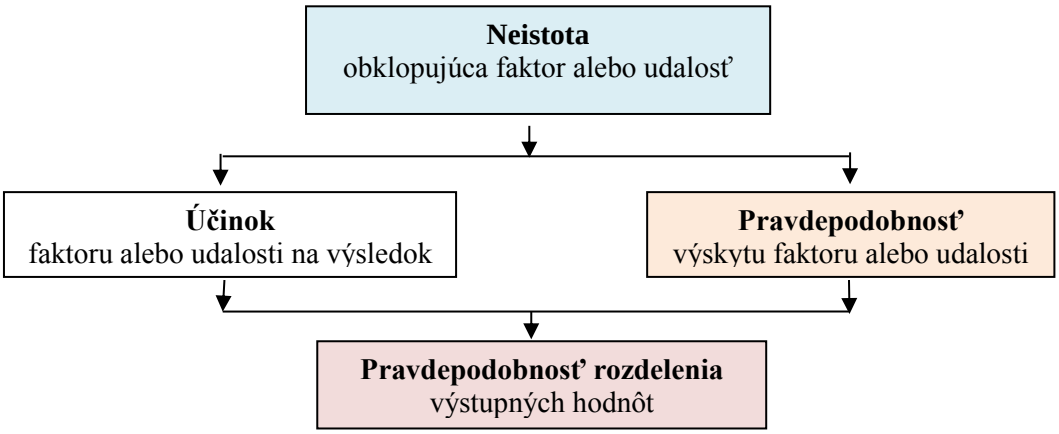

Obr. 1 Pojem rizika

zdroj: Merna, Smith, 1996

Keď môžeme určiť *pravdepodobnosť, príčinu a následok nejakej udalosti,* môžeme vypočítať *rozdelenie pravdepodobnosti*. Z tohto rozdelenia pravdepodobnosti možno vzhľadom na rozsah možností určiť *výskyt daného rizika* a možno tiež redukovať *neistotu spojenú s touto udalosťou.* Predpoveď je obvykle založená na údajoch alebo minulých skúsenostiach a tak poskytuje základ pre potenciálne riziko. Je potrebné poukázať na to, že chápanie (vymedzenie) samotných pojmov rizika a neistoty nie je v literatúre jednotné. Sú autori, ktorí tieto pojmy považujú za synonymá, a sú autori, ktorí ich vymedzujú ako dve

samostatné kategórie. V anglickej terminológii existujú dva termíny: *risk (riziko), uncertainty (neistota).*

Obvykle je vzťah medzi neistotou a rizikom charakterizovaný takto:

1. neistota (ako širší pojem): je to neurčitosť, náhodnosť podmienok či výsledkov nejakých javov či procesov,
2. riziko (ako užší pojem): je to taký druh neistoty, kedy je možné – pomocou obvyklých štatistických metód – kvantifikovať pravdepodobnosti vzniku odchylných alternatív.

Rozdiel medzi rizikom a neistotou uvádza Douglas Hubbard v dielach *„Ako merať čokoľvek: Nájdenie hodnoty nehmotných aktív v organizácii“* a *„Zlyhanie riadenia rizík: Prečo je to rozbité a ako to vyriešiť“:*

- *Neistota:* nedostatok úplnej istoty, to znamená, že existuje viac než jedna možnosť. Presný následok (stav, výsledok, hodnota) nie je známy.
- *Meranie neistoty:* súbor pravdepodobností priradených k súboru možností.
- *Riziko:* stav neistoty, keď niektoré z možností zahŕňajú stratu, katastrofu, alebo iný nežiaduci výsledok.
- *Merania rizika:* súbor možností, z ktorých každá je charakterizovaná kvantifikovanou pravdepodobnosťou a kvantifikovanou stratou.

Hubbard v tomto zmysle používa pojmy tak, že človek môže mať neistotu bez rizika, ale nie riziko bez neistoty. Môžeme byť istí víťazom súťaže, ale pokiaľ nemáme na tom nejaký osobný záujem, nepodstupujeme žiadne riziko. Ak by sme vsadili peniaze na výsledok súťaže, potom podstupujeme riziko. V oboch prípadoch je možných viac výsledkov. Miera neistoty sa vzťahuje len na pravdepodobnosti priradené k výsledkom, zatiaľ čo miera rizika vyžaduje pravdepodobnosť výsledku a vyčíslených strát výsledkov *(Hubbart, 2010, 2009).* Vzťah rizika a neistoty je uvedený v tab. 1.

Tab. 1 Spojitosť riziko – neistota

RIZIKO	**NEISTOTA**
merateľné	nemerateľná
štatistické ohodnotenie	subjektívna pravdepodobnosť
pevné informácie (Hard Data)	kvalifikovaný názor

zdroj: Rafferty, 1994

Neistota teda *existuje tam, kde existuje v priebehu činnosti viac než jeden možný výsledok, ale pravdepodobnosť každého výsledku nie je známa. Rozhodnutie je podmienené* rizikom, *keď existuje celý rad možných výsledkov a keď sa k výsledku pripoja známe pravdepodobnosti (Bussey, 1978, Merrett a Sykes, 1983).*

Neistota sa používa na popis situácie, kedy nie je možné pripojiť pravdepodobnosť k náhodnosti výskytu udalostí, spôsobuje rozpor medzi dobrým rozhodnutím a dobrým výsledkom. Rozlišujúcim faktorom medzi rizikom a neistotou je, že riziko sa berie ako

merateľná vlastnosť a má miesto v kalkulácii pravdepodobnosti, zatiaľ čo neistota takúto vlastnosť nemá *(Finkel, 1990).*

Zdroj rizika

Vnútorné vlastnosti niečoho, majúce za následok náchylnosť (sklon) stať sa zdrojom rizika, ktorý môže viesť k nejakej udalosti s následkom, predstavujú zraniteľnosť *(ISO Guide 73:2009).* Zdroj rizika *(risk source)* je prvok, ktorý sám osebe alebo v kombinácii má vnútorný potenciál vyvolať riziko. Zdroj rizika predstavuje určitá časť celku (zložka, súčiastka, element), ktorá môžu potenciálne spôsobiť určitú udalosť (udalosti).

Zdroj rizika môže obsahovať potenciál na spôsobenie:

- udalosti s pozitívnym následkom,
- udalosti s negatívnym následkom,
- aj udalosti s pozitívnym následkom, aj udalosti s negatívnym následkom súčasne.

Zdroj rizika je tam, kde riziko vzniká, tam, odkiaľ riziko prichádza, existuje v určitej entite (niečo jestvujúce, akýkoľvek fenomén, vec, bytosť, útvar, objekt, subjekt, ucelená jednotka). Zdroj rizika môže byť *hmotný* alebo *nehmotný*. Mnoho zdrojov rizika sa v priebehu činnosti organizácie vyskytuje v rôznych časoch. Zdrojom rizika môže byť akýkoľvek prvok (faktor), ktorý môže ovplyvniť výkon, bezpečnosť osôb, majetku a životného prostredia organizácie. K riziku dochádza, keď účinok tohto prvku (faktora) je jednak neistý a jednak významný vo svojom následku.

Riziká, ktorým je vystavená organizácia a jej činnosti, môžu vyplývať z vonkajších alebo vnútorných faktorov referenčného objektu (prostredia). Existuje mnoho zdrojov rizík, ktoré musí organizácia vziať do úvahy predtým, ako vykoná akékoľvek rozhodnutie. Potenciálne zdroje rizík okrem iného zahŕňajú najmä:

- obchodné vzťahy a záväzky,
- právne očakávania a záväzky,
- ekonomické zmeny a pomery,
- technologické inovácie a zmeny,
- politické zmeny a trendy,
- prírodné javy a sily,
- ľudské chyby a návyky,
- nedostatky a extrémy v riadení.

Udalosť predstavuje *výskyt alebo zmenu konkrétnej množiny (súboru) okolností.* Osoby, majetok, životné prostredie a všetky druhy činností v organizácii sú ovplyvňované udalosťami, ktoré môžu pozitívne alebo negatívne ovplyvniť dosahovanie jej cieľov. Udalosť znamená:

1. účinok, výsledok, alebo výstup *niečoho, čo sa vyskytlo, prihodilo, stalo skôr*, napr. n*ehoda bola dôsledkom bezohľadnej jazdy,*
2. *činnosť* alebo *príležitosť,* ktorá nasleduje ako účinok, výsledok, alebo výstup,

3. výsledok alebo zakončenie *po niečom,*
4. niečo, čo sa stane (stalo) v určitom čase a priestore.

Udalosť sa môže:

- vyskytnúť raz alebo viackrát a môže mať niekoľko príčin,
- mať viacnásobné následky a môže ovplyvniť viacero cieľov.
- niekedy skladať z niečoho, čo nenastane, aj keď sa to predpokladalo,
- vzťahovať na incident alebo nehodu,
- niekedy znamenať len príhodu alebo nešťastnú udalosť.

V minulosti niektoré normy popisovali riziko ako *„naliehavú udalosť"*. V súčasnosti sa zvažuje, že riziko môže nastať aj pre pomaly sa meniace či vlečúce sa situácie a okolnosti a nielen z dôvodu náhlej udalosti. Zmena klímy je príkladom meniacej sa situácie, ktorá predstavuje veľké riziko pre organizácie a dokonca aj pre planétu, napriek tomu, že nie je charakterizovaná ako jedna udalosť. Udalosti majú *vždy* príčiny a *obvykle aj* následky. Následok udalosti môže byť *pozitívny* alebo *negatívny.*

Udalosti s negatívnymi následkami predstavujú incidenty *(incident),* nehody *(accident),* prerušenie činnosti, mimoriadne udalosti, krízové situácie, krízové stavy a pod. Špecifickou udalosťou s negatívnymi následkami je úmyselné ohrozenie osoby, majetku, alebo životného prostredia. Tieto udalosti majú zdroj v určitom druhu nebezpečenstva a sú schopné spôsobiť škody, ujmy, čím môžu negatívne ovplyvniť plnenie stanovených cieľov.

Udalosti s pozitívnymi následkami predstavujú príležitosti. *Príležitosť* je pojem, ktorý označuje priaznivú, vhodnú okolnosť, chvíľu, situáciu, hovorovo šancu. V manažérstve rizika sa príležitosť obvykle spája s podnikateľským rizikom s pozitívnym následkom. Ide napr. o vývoj nového výrobku alebo možnosť získať podiel na trhu po skrachovanej konkurencii. Na príležitosti, ako typy rizika, sa často zabúda, hoci môžu mať na budúci stav organizácie veľký vplyv. Je teda vhodné príležitosti využívať a nedovoliť, aby sa zmenili na negatívne účinky *(Belan, 2015).*

Následok a pravdepodobnosť - Merna a Al-Thani podrobne popisujú riziká v organizácii a uvádzajú typické parametre rizika na obr. 3.

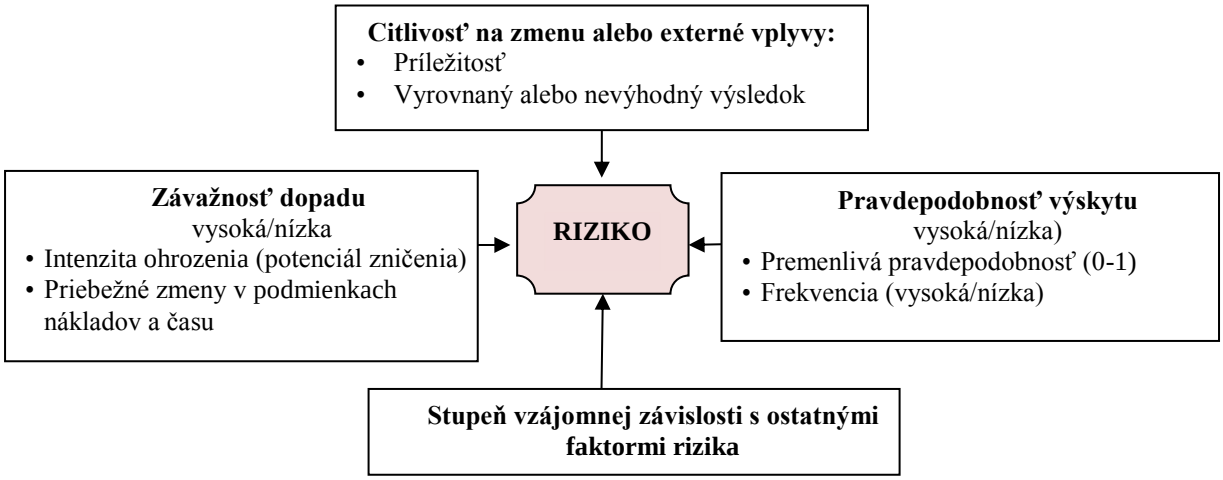

Obr. 1 Typické parametre rizika

zdroj: Allen, 1995

Dôležité a podstatné je *charakterizovanie a meranie rizika* vzhľadom na *následky* a *pravdepodobnosť týchto následkov*, nie iba stanovenie, určenie, vymedzenie abstraktnnej pravdepodobnosti udalostí, ktoré by mohli byť odvodené od zámerov organizácie. Následky a ich pravdepodobnosť sa často navzájom kombinujú, aby sa definovala úroveň rizika.

Niektoré normy stále uvádzajú, že úroveň rizika možno odhadnúť so zreteľom na pravdepodobnosť udalosti a následky, ktoré z nich vyplývajú, toto však je všeobecne nepoužiteľné a najčastejšie vytvára nereálne odhady úrovne rizika, niekedy nazvané „zdanlivé riziko", pretože spoľahlivosť predpovedania pravdepodobnosti sa často zveličuje.

Následok (consequence) je to, čo príčinne nasleduje po niečom, je to výsledok udalosti, ktorý ovplyvňuje zámery (ciele). Jednotlivá udalosť môže vyvolať rad následkov, ktoré môžu mať pozitívne alebo negatívne účinky na ciele. Následok môže byť trvalý alebo premenlivý, môže sa vyjadriť kvalitatívne alebo kvantitatívne. Počiatočné následky sa môžu zvyšovať prostredníctvom lavínových efektov. Jeden z jednoduchých spôsobov na popis potenciálnych následkov je povedať, čo by sa mohlo stať a čo by k tomu mohlo viesť. Následky, ktorými popisujeme riziko môžu zahŕňať stratu, ublíženie a škodlivé účinky, ale často zahŕňajú aj prospech a výhody. V mnohých prípadoch bude závisieť na uhle pohľadu, či popíšeme následky v negatívnom alebo pozitívnom zmysle, napr. naša strata bude často ziskom pre niekoho iného.

Pravdepodobnosť (*likelihood)* znamená *predpoklad (šancu), že sa niečo stane*. Pravdepodobnosť môže byť definovaná, určená alebo meraná objektívne alebo subjektívne a môže byť vyjadrená kvalitatívne alebo kvantitatívne a popísaná:

a) kvalitatívne s využitím všeobecných výrazov (slovne napr. malá, stredná, veľká) alebo

b) kvantitatívne s využitím matematiky, ako:

- *pravdepodobnosť (probability), veľkosť šance pre výskyt udalosti*, vyjadrená číslom (od 0 do 1), kde 0 je nemožnosť a 1 je absolútna istota.
- *početnosť (frequency), počet udalostí alebo následkov za určitú časovú jednotku.*

2 ÚROVNE RIZIKA

Úroveň rizika alebo kombinácie rizík predstavuje *jeho (ich) veľkosť*, ktorá sa vyjadruje ako kombinácia:

- následkov *(consequences) udalosti* (zisk alebo ujma),
- pravdepodobnosti *(likelihood)*, že nejaká *udalosť* nastane.

Klasickými úrovňami rizika boli *prijateľná a neprijateľná úroveň rizika*, v súčasnosti sa však podľa STN 31010:2011 pre vnímanie úrovne rizika využívajú nasledujúce tri kategórie:

1. riziká sú také veľké, že nie sú prijateľné,
2. riziká sú také malé, že sú prijateľné,
3. riziká sú medzi predchádzajúcimi dvomi kategóriami a potom musí nasledovať *posúdenie kompromisu medzi nákladmi na zaobchádzanie s rizikom a prínosom (benefitom).*

Úroveň rizika sa obvykle zaraďuje do troch pásiem (oblastí) podľa obr. 4.

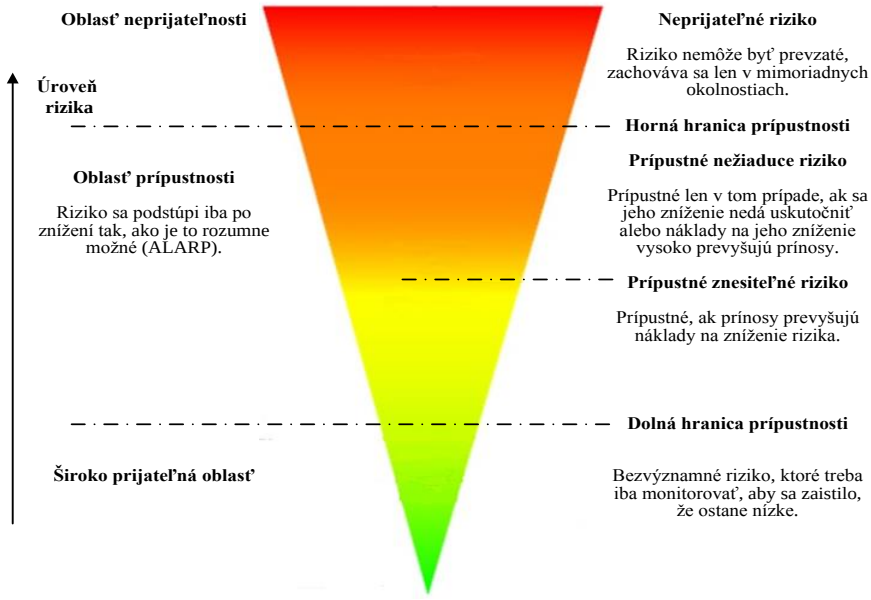

Obr. 2 Pásma (oblasti) úrovne rizika podľa zásady ALARP zdroj?

zdroj: Melchers, R. E.; 2001,

Všeobecne prijateľné riziko – je to miera rizika, ktorú je možné podstúpiť (pripustiť). Predstavuje spoločensky prijateľnú úroveň rizika, pri ktorej pravdepodobnosť výskytu nežiaduceho efektu je taká malá, následky pôsobenia sú také mierne, zisk zo situácie (skutočný alebo len vnímaný) je taký veľký, že osoby, skupiny alebo celá spoločnosť je ochotná toto riziko podstúpiť. To znamená, že táto úroveň rizika si z hľadiska ochrany ľudského zdravia, ani z hľadiska ochrany ostatných živých systémov *nevyžaduje regulačné opatrenia na jeho zníženie. Pretože žiadna ľudská aktivita nie je absolútne bezpečná, je nutné stanoviť mieru rizika, ktorú je možné akceptovať.* Pásmo akceptovateľných rizík siaha od *nulového až po dolnú hranicu prípustného rizika.* Hodnota rizika v tomto pásme je na *úrovni, ktorá je spoločnosťou, právnymi normami a vnútornými podmienkami procesov tolerovaná,* obsahuje *riziká, ktoré umožňujú subjektom existovať a plniť stanovené ciele s vedomím existencie rizika.* Napriek tomu je možné zvážiť, či je potrebné zaviesť ďalšie opatrenia na modifikáciu tohto rizika.

Prípustné riziko

Úroveň rizika, ktorú jednotlivec alebo spoločnosť sú ochotní podstúpiť pre zaistenie istých výhod. Podmienkami definície prípustného rizika sú:

- má zabezpečiť určité *prínosy,*
- rozsah rizika nie je možné považovať za zanedbateľný alebo ako niečo, čo môžeme ignorovať, ale skôr ako niečo, čo potrebujeme *sledovať a znižovať tak*, ako je to možné (ALARP).

Prípustné riziko neznamená prijateľné riziko, úroveň týchto rizík je *medzi prijateľnými a neprijateľnými rizikami.* Okrem *vyvarovania sa riziku* alebo *odstránenia jeho zdroja* sa na modifikáciu týchto rizík využívajú najmä spôsoby *znižovania úrovne rizika.* Platí pre ne

pravidlo, že pre ich znižovanie sa musí posúdiť vzťah medzi nákladmi *na jeho znižovanie* a prínosmi, *ktoré sa jeho znížením dosiahnu*. Na tomto základe sa na znižovanie úrovne rizika budú využívať najmä spôsoby zaobchádzania s rizikom:

- zmena pravdepodobnosti rizika,
- zmena následkov rizika,
- podieľanie sa na riziku s ďalšou stranou alebo stranami,
- plánované zachovanie rizika na základe kvalifikovaného rozhodnutia – keď už ďalšie znižovanie úrovne rizika je vzhľadom na vynaložené náklady neúnosné.

Tieto riziká je podľa metodického postupu nutné znižovať až na úroveň, kedy náklady na jeho zníženie sa stávajú neúmernými v porovnaní s mierou zníženia rizika. K znižovaniu rizika možno pristúpiť z hľadiska zásady ALARP, t. j. zásada znižovania rizika na tak nízke, ako je to možné. Táto zásada znamená, že *náklady* na ďalšie zníženie rizika z pohľadu časovej náročnosti, zložitosti a vynaloženého úsilia sú *neúmerné k prínosu* získanému realizáciou ochranných opatrení (výsledku zníženia rizika). Manažérstvo rizika podľa zásady ALARP alebo trojuholníka ALARP (As Low As Reasonable Practicable – tak nízke, ako je to možné) je termín často používaný na riziká, ktoré predstavujú ohrozenie ľudského života a zdravia alebo škodu v životnom prostredí, a ukazuje, že riziku a modifikácii rizika je potrebné venovať primeranú pozornosť.

Zásada ALARP zahŕňa zváženie a porovnanie úrovne rizika s ťažkosťami, časom a finančnými nákladmi, potrebnými na jeho riadenie. Znamená zisťovanie, že náklady *na ďalšie zníženie rizika* z pohľadu časovej náročnosti, zložitosti a vynaloženého úsilia sú *neúmerné*
k prínosu získanému realizáciou ochranných opatrení (výsledku zníženia rizika). Opisuje, do akej miery možno viditeľne očakávať, že riziko na pracovisku bude riadené. Tento postup nie je normatívny a pretože vyžaduje, aby zamestnávatelia uplatňovali svoje názory, to znamená reakciu na pretože, niekedy však môže byť pre nich náročný. Je na zamestnávateľovi, aby zaistil, že ním vybraný návrh na modifikáciu rizika zaistí jeho zníženie na úroveň „*tak nízke, ako je to pre neho uskutočniteľné*."

Neprijateľné riziko

Pásmo neprijateľných rizík leží *medzi hornou hranicou prípustného rizika a hranicou maximálnej úrovne rizika.* Pri prekročení hranice maximálnej úrovne rizika sa systém môže vychýliť z rovnovážneho stavu.

Neprijateľná úroveň rizika vyžaduje *bezodkladné prijatie niektorého opatrenia zo spôsobov zaobchádzania s rizikom.* V prvom rade je vhodné zvážiť prijatie opatrení na *vyvarovanie sa riziku* alebo *odstránenie jeho zdroja*. V prípade, že sa obe opatrenia nedajú z rôznych dôvodov uskutočniť, je potrebné prijať opatrenia na *zníženie úrovne rizika* podľa zásady ALARP a jeho prípadný *prenos na ďalšiu stranu alebo strany*. Vo výnimočných prípadoch je možné využiť *plánované zachovanie rizika na základe kvalifikovaného rozhodnutia.*

Ľudia sú schopní často akceptovať vyššiu úroveň rizika, keď veria, že oni osobne majú situáciu pod kontrolou. Napríklad, tolerujú omnoho vyššiu úroveň rizika pri riadení svojho vlastného auta, ako keď sú v pozícii leteckých cestujúcich. Príkladom je štatistika, ktorá udáva, že na lety medzi New Yorkom a Los Angeles v USA pripadá 1 usmrtená osoba na 11 miliónov cestujúcich, zatiaľ čo na cestách pripadá 1 usmrtená osoba na 14 tisíc

cestujúcich. Napriek tomu ešte stále mnohí veria, že preprava po cestách je bezpečnejšia. Zásada ALARP sa môže uplatňovať na všetky riziká, teda i riziká neprijateľné! (*Belan Ľ., 2015*)

Tab. 2 Úrovne rizika

<table>
<tr><th colspan="3">RIZIKO</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Prijateľné riziko</td><td>Prípustné riziko</td><td>Neprijateľné riziko</td></tr>
<tr><td colspan="2">Zostatkové riziko
zostávajúce riziko po zavedení ochranných opatrení</td></tr>
</table>

zdroj:Belan, Ľ. 2015

Minimálna úroveň rizika – tento pojem sa v praxi často vyskytuje, na jeho úroveň sa snažíme dostať v procese znižovania úrovne rizika. Minimálna úroveň rizika teda predstavuje riziko, ktoré:

- je možné považovať za minimálne možnú úroveň rizika (prakticky však o ňom môžeme hovoriť ako o nemožnom),
- je nutné priebežne *monitorovať,* aby sme mohli včas zaznamenať prípadné zmeny v miere rizika, ale aj v jeho charakteristike.

Toto riziko má niekedy aj charakter zvyškového rizika, ktoré už ďalej nemôžeme znižovať bez zmien v stanovených vnútorných a vonkajších podmienkach, čo je napr. stanovená výrobná cena, prípadne stanovená kvalita surovín, miera bezpečnosti zariadenia.

Zvyškové riziko (reziduálne riziko) je riziko, ktoré ostane po zaobchádzaní s rizikom. Môže obsahovať *neidentifikované riziko* alebo môže byť tiež známe ako *zachované riziko*. Ide o riziko, ktoré zostalo po implementácii vybraných opatrení zaobchádzania s rizikom. Je to riziko, ktoré ostalo po jeho znížení, odstránení zdroja rizika, zmene následkov alebo pravdepodobnosti, prenose rizika či zachovaní rizika.Je to miera rizika, ktorú nie je možné úplne modifikovať pri vytvorení príslušného opatrenia, uvádza sa v informácii pre užívateľa tovaru, vrátanie možných následkov príslušného negatívneho javu. Zmyslom zaobchádzania s rizikom je, aby bolo *zostatkové riziko nulové* (t. j. aby sa odstránilo pôvodné riziko), respektíve aby bola *úroveň zostatkového rizika čo najnižšia.*

Nulové riziko – predstavuje len teoretické východisko pri skúmaní rizika. Riziko je možné úplne modifikovať len *odstránením zdroja rizika* alebo *vyvarovaním sa riziku* na základe rozhodnutia nezačínať činnosť alebo nepokračovať v činnosti, ktorá vytvára riziko.

ZÁVER

Bezpečnosť v minulosti zohrávala, a naďalej zohráva významnú rolu v spoločnosti ale i v prírode. Od jej prítomnosti alebo neprítomnosti závisel rozvoj alebo stagnácia, aj v spoločnosti, aj v prírode. Bezpečnosť bola pritom nepretržite v protiklade k nebezpečenstvu a z neho vyplývajúcich nebezpečných udalostí – ohrození. Práve problematika manažérstva rizík riši celé portfólio problémov, ktoré sú spojené s posudzovaním možných rizík. Dôležité je upozorniť, že riziká majú zásdaný vplyv na každý aspekt ľudského života, ale aj

fungovanie organizácie. Žijeme s nimi každý deň, a učíme sa riadiť ich vplyvy na naše životy. Väčšinou sa to darí neštruktúrovanou činnosťou, založenou na zdravom rozume, príslušných vedomostiach, skúsenostiach a inštinkte.

Problematika manažérstva rizika vo vojenskom prostredí by mala byť nepretržitým a stále sa zdokonaľujúcim procesom začleneným do stratégie vojenskej organizácie a do jej presadzovania.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

A Risk Management Standard [2002]: London: The Institute of Risk Management, Lloyd's Avenue.

ALLEN, D. [1995]: *Risk Management in Business.* Cambridge University Press. Cambridge

BELAN, Ľ. 2015. *Bezpečnostný manažment. Bezpečnosť a manažérstvo rizika. 1. Časť Bezpečnosť.* Žilinská univerzita v Žiline/EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity. ISBN 978-80-554-1138-5, 193 s.

BELAN, Ľ. 2015. *Bezpečnostný manažment. Bezpečnosť a manažérstvo rizika. 2. Časť manažérstvo rizika.* Žilinská univerzita v Žiline/EDIS – vydavateľstvo Žilinskej univerzity. 140 s.

BUSSEY, L. E. [1978]: The Economic Analysis of Industrial Project. Rentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.

FINKEL, A. M. [1990]: *Confronting Uncertainty in Risk Management:* A Guide for decision-makers. *Resourses for the Future.* Center for Risk Management, Washington, DC.

HUBBARD, D. W. [2010]: *Ako merať čokoľvek: Nájdenie hodnoty nehmotných aktív v podnikaní.* 2.vydanie, John Wiley&Sons.

MERNA, T. – AL-THANI, F. F. [2007]: *Risk management. Řízení rizik ve firmě.* Computer Press, a.s. Brno. ISBN 978-80-251-1547-3.

MERNA, T. – SMITH, N. J. [1996]: *Projects Procured by Privately Financed Concession Contracts.* Časť 1,2. Asia Law. Practice, Hong Kong. *1996.*

MERRETT, A. J. – SYKES, A. [1983]: *The finance and analysis of capital* projects, 2nd edition. Longman, London.

MELCHERS, R. E. [2001]: „On the ALARP approach to risk management", Reliability Engineering and System Safety 71 (2), 201–208.

RAFFERTY, J. [1994]: *Risk Analysis in Project Management.* E&FN Spon, London.

ŠIMÁK, L. [2006]: *Manažment rizík.* Žilina: EDIS – vydavateľstvo ŽU.

STN 01 0380 Manažérstvo rizika, Zásady a návod.

doc. Ing. Lubomír BELAN, PhD.
Katedra logistického zabezpečenia, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Liptovský Mikuláš
E-mail: lubomir.belan@aos.sk

mjr. Ing. Marek UCHAĽ
Generálny štáb ozbrojených síl SR, Bratislava,
odbor bojovej podpory operácií, štáb strategického plánovania
e-mail: marek.uchal@mil.sk

PREJAVY EURÓPSKEJ MIGRAČNEJ KRÍZY V POLITICKEJ OBLASTI NA PRÍKLADE SPOLKOVEJ REPUBLIKY NEMECKO[1]

MANIFESTATIONS OF THE EUROPEAN MIGRANT CRISIS IN THE POLITICAL SPHERE ON THE CASE OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY

Tomáš BEŇUŠKA, Pavel NEČAS

ABSTRACT

The main goal of this article is to analyze the manifestations of large amounts of people who came to the Federal republic of Germany during the European migrant crisis starting on 2015. The rising number of incoming refugees and asylum seekers was met with escalating deprecation towards government policies, general disaffection towards immigrants themselves and finally, agression towards either muslims or non-muslims stemming from two different extreme ideologies. In this article, we will try to point out the concrete impacts on the political sphere of the state, resulting from the massive immigration wave that had been troubling Germany since 2015.

Keywords: international migration, European migrant crisis, immigration, terrorism, islamic fundamentalism, right-wing extremism, nationalism

ÚVOD

Migrácia nie je nijaký novodobý fenomén, civilizácia sa s ním stretáva od svojich počiatkov. V rámci Európskej migračnej krízy však bola Európa zasiahnutá veľkými počtami ľudí, hľadajúcich útočisko v tomto regióne, vytvárajúcich mnohé výzvy pre prijímajúce štáty. Problematika rizík vyplývajúcich z medzinárodnej migrácie je tak široká a multidimenzionálna, že ich možno analyzovať v rozličných oblastiach fungovania štátu ako napríklad v oblasti ekonomickej, spoločenskej, kultúrnej alebo politickej. Pre účely tohto článku sme sa zamerali na politickú, nakoľko nárast preferencií pravicovo-populistických strán bolo možné zaznamenať naprieč celou Európou. Takisto za politické prejavy považujeme aj teroristické činy a ich počet sa za posledné roky dostal do predtým nevídaných výšok.

Nemecko sa svojou politikou otvorených dverí dostalo do stavu, ktorý nie je dlhodobo udržateľný a hoci bolo možné badať snahu o napravenie niektorých predošlých rozhodnutí, jeho situácia je ešte stále neľahká. Cieľom tohto článku je poukázať na to, aké následky pre Nemecko a nemeckú spoločnosť malo prijatie takého množstva prisťahovalcov v rámci politickej oblasti štátu, s dôrazom na nárast protiimigračných nálad preferencií pravicovo-populistických strán a na stret extrémnych ideológií, ktorých nevyhnutným výsledkom boli teroristické činy.

[1] Tento článok je publikovaný v rámci riešenia projektu v rámci projektu „Dobré praktiky členských štátov Európskej únie v prevencii radikalizácie a násilného extrémizmu vedúceho k terorizmu – úloha vzdelávania pre podporu chránených záujmov spoločnosti“ v rámci dotačnej schémy Medzinárodné vzťahy a zahraničná politika SR na rok 2019, kód projektu MVZP/2019/37, poskytovateľom grantu bolo Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky.

1 NÁRAST POPULISTICKEJ PRAVICE

Nemecko je dlhodobo cieľovou destináciou mnohých migračných tokov a ak sa sústredíme na medzinárodnú migráciu v súčasnosti, tak nemôžeme opomenúť Európsku migračnú krízu, o ktorej hovoríme od roku 2015, a v rámci ktorej sa Nemecko stalo krajinou, ktorá prijala najviac žiadateľov o azyl[2]. Nemecko je krajina, v ktorej viac ako 20% populácie má migračné pozadie, no aj napriek tejto realite a dlhej imigračnej histórii to začala spoločnosť pozitívnejšie vnímať až od začiatku druhého tisícročia, kedy sa začali imigračné zákony liberalizovať, minimálne v kontexte regulárnych migrantov[3]. Od začiatku migračnej krízy v roku 2015 sa téma imigrácie a udeľovania azylov dostala do centra pozornosti a niesla za následok vytváranie rôznych opozičných postojov a reakcií medzi občanmi.

Medzinárodná migrácia v intenzite Európskej migračnej krízy prináša so sebou množstvo dôsledkov v rozličných oblastiach, ako pre vysielajúce krajiny, tak i pre prijímajúce. Čo sa týka prijímajúcich, tak jedným z hlavných politických dôsledkov je polarizácia názorov verejnosti na danú tému. Je teda len pochopiteľné, že sa zakrátko polarizuje aj politická agenda na úrovni elít a táto polarizácia môže mať extrémne dopady, nakoľko v kontexte medzinárodnej migrácie a Nemecka môžeme hovoriť o rapídnom náraste preferencií radikálno-pravicovej ideológie, ktorá môže viesť až k terorizmu. Zároveň však platí, že teroristické organizácie na strane islamského fundamentalizmu využívajú potenciál, ktorý sa im ponúka vtedy, keď stúpa napätie v dôsledku nedôvery medzi migrantami a väčšinovou spoločnosťou.

V roku 2015, kedy migračná kríza začínala, môžeme povedať, že k prisťahovalcom nemecká spoločnosť prechovávala skôr pozitívny vzťah, keďže ich príchod bol sprevádzaný zvýšením darov a donácií, občianskou angažovanosťou alebo dobrovoľníckymi iniciatívami, ktoré sa prejavovali vo forme bezplatne realizovaných hodín nemeckého jazyka, či ubytovania pre utečencov[4]. Vládna politika otvorených dverí však nevyhovovala všetkým Nemcom a teda sa kríza stretla s takmer okamžitým poklesom preferencií kancelárky Angely Merkelovej[5]. Imigrácia do Nemecka, vo svojej enormnej intenzite dosiahla, že dva roky po jej začiatku sa pozitívny postoj k utečencom začal rapídne meniť a vládna politika v ich prospech začínala byť ťažšie obhájiteľná. Mnoho zlomových bodov v kontexte verejnej mienky malo pôvod v správach o masových sexuálnych útokoch páchaných novo prichádzajúcimi imigrantmi počas osláv Nového roka v roku 2015 a radom teroristických útokov podnietených Islamským štátom v roku 2016, z ktorých mnohé boli vykonané práve žiadateľmi o azyl[6]. Prieskumy ohľadom vnímania imigrantov Nemcami v januári 2017 ukázali, že až 42% opýtaných Nemcov považovalo utečencov za hrozbu pre nemeckú kultúru – nárast oproti predchádzajúcemu roku z 33%[7]. Pri otázke, či súhlasia s tým, ako sa kancelárka Merkelová vysporiadava s migračnou krízou odpovedalo 56% respondentov negatívne, čo bol opäť nárast z predchádzajúceho roku zo 49%[8]. 70% opýtaných Nemcov verilo, že narastajúce množstvo utečencov v Nemecku spôsobí zvýšený počet spáchaných kriminálnych činov, čo bolo znova zvýšenie oproti predošlému roku zo 62%[9]. Na základe tohto prieskumu sa môžeme domnievať, že podpora pre prijímanie utečencov nebude narastať.

[2] BBC NEWS, Migrant Crisis: Migration to Europe explained in seven charts.
[3] BUNDESZENTRALE FÜR POLITISCHE BILDUNG, Germany.
[4] TRINES, S. Lessons from Germany's Refugee Crisis: Integration, Costs, and Benefits.
[5] THE ECONOMIST, Merkel at her limit.
[6] TRINES, S. Lessons from Germany's Refugee Crisis: Integration, Costs, and Benefits.
[7] DW, Poll: Germans increasingly skeptical of refugees.
[8] DW, Poll: Germans increasingly skeptical of refugees.
[9] DW, Poll: Germans increasingly skeptical of refugees.

Z klesajúcej podpory do značnej miery ťažia takisto antiimigračné euroskeptické politické strany, ktoré z takýchto informácií získavajú politický kapitál. To nie je stav exkluzívny pre Nemecko. V rámci Európy môžeme vidieť spoločné znaky medzi mnohými politickými zoskupeniami rôznych krajín ako napríklad inklinácia k nacionalizmu, všeobecná domnienka, že národná identita je ohrozená cudzími kultúrami, euroskepticizmus, antiislamské konotácie, snaha zásadne obmedzovať imigráciu, či strata dôvery v politické elity, to všetko kreuje určitú spoločnú politickú rétoriku tejto platformy v dnešnej Európe. Tieto strany dosahujú dva typy vplyvu – priamy a nepriamy. Priamy spočíva v tom, že sa zúčastňujú rozhodovacieho procesu priamo, svojou účasťou a svojimi hlasmi a návrhmi. To sa dá, samozrejme, iba za predpokladu, že vo voľbách dostanú nevyhnutnú podporu na vstup do týchto štruktúr, čo sa nie všetkým stranám tohto typu v Európe podarilo (najmä v krajinách s bipartizmom). Nepriamy vplyv však spočíva v tom, že ovplyvňujú rozhodovací proces takpovediac z úzadia, resp. pasívne. Názory elektorátu sa začínajú prítomnosťou radikálno-pravicových platforiem meniť a nespokojní voliči „štandardných" strán (systémových, vymykajúcich sa radikálnym, či až extrémnym pólom politického spektra) presúvajú svoje sympatie smerom ku nim. Tento fakt si začínajú uvedomovať aj „štandardné" strany a preto začínajú upravovať svoje vlastné politiky v snahe získať si stratených voličov naspäť, čím sa v konečnom dôsledku rozdiely medzi radikálno-pravicovými a „štandardnými" politickými stranami začínajú stierať a teda radikálno-pravicové zoskupenia nepriamo vplývajú na transformáciu európskych politík. Keď však hovoríme o priamom vplyve, v krajinách ako Rakúsko (26%), Dánsko (21%), Taliansko (17,4%), Holandsko (13%), Nórsko (15,2%), či Švajčiarsko (29%) sa radikálno-pravicové strany dostali do vládnych koalícií[10]. Nárast nacionalistických preferencií v posledných parlamentných voľbách môžeme vidieť aj v krajinách ako Fínsko (18%), Švédsko (17,6%), Nemecko (12,6%), Česko (11%), Francúzsko (13%), Slovensko (8%), Bulharsko (9%), Maďarsko (19%), Grécko (7%), alebo Cyprus (3,7%)[11].

Utečenecká kríza v Nemecku značne prispela k zmenám v politike a pomohla nacionalistickej radikálno-pravicovej strane Alternatíva pre Nemecko (AfD) postúpiť vyššie. Bola založená už roku 2013 na báze euroskeptických názorov, no popularitu získala najmä vďaka migračnej kríze[12]. Momentálne je zastúpená vo všetkých krajinských parlamentoch nemeckých štátov, žiada radikálne zníženia imigrácie a otvorene sa hlási proti prítomnosti moslimov v Nemecku[13]. Vo voľbách v roku 2016 sa stala druhou najväčšou stranou vo východonemeckom štáte Sasko-Anhaltsko, aj napriek tomu, že sa v týchto voľbách objavila prvýkrát[14].

Jedným zo sprievodných javov vyššej miery imigrácie je, že sa nesúhlas s azylovými politikami spája s euroskepticizmom, najmä z dôvodu opatrení, ktoré Európska únia v kontexte spoločného riešenia migračnej krízy zavádza. V dobe, kedy by Európska únia mala stáť jednotne vidíme, že konflikty členských štátov ohľadom azylových zákonov a migračných kvót začali viesť skôr k dezintegrácii, z čoho opäť profitujú radikálno-pravicové strany, ktoré sa odvolávajú na získanie svojej suverenity naspäť, alebo plnú moc v regulácii záležitostí, akými sú napríklad aj azylové politiky. Nakoľko majú silný vplyv na elektorát, vytvára to ďalšie obavy z potenciálnych referend o členstve v Európskej únii ako v prípade Veľkej Británie. V kontexte Nemecka, vo voľbách do Spolkového snemu v roku 2017 sa AfD

[10] SCHAIN, M.A. Shifting Tides: Radical-Right Populism and Immigration Policy in Europe and the United States.
[11] BBC NEWS, Europe and nationalism: A country-by-country guide.
[12] HALLER, A. The Fall and Rise of AfD: Windows of Opportunity and Political Culture.
[13] BBC NEWS, German election: How right-wing is nationalist AfD?
[14] TRINES, S. Lessons from Germany's Refugee Crisis: Integration, Costs, and Benefits.

stala treťou najsilnejšou stranou[15]. Čo môžeme prirátať k jej priamemu vplyvu na nemeckú politiku je napríklad fakt, že nemecká vláda predložila návrh zákona o zvýšení deportácií[16], alebo takisto v snahe o zlepšenie manažovania migračnej krízy volala po zakladaní európskych centier pre spracúvanie azylových žiadostí v severnej Afrike[17]. Keď hovoríme o nepriamom vplyve, tak v snahe získať si späť voličskú podporu, pred voľbami Angela Merkelová apelovala na elektorát tým, že situácia z roku 2015 sa nebude opakovať, sľúbila zákaz nosenia buriek, a že migrácia bude lepšie kontrolovaná[18].

2 PREJAVY ISLAMSKÉHO FUNDAMENTALIZMU A PRAVICOVÉHO EXTRÉMIZMU

S nárastom pravicového radikalizmu, resp. extrémizmu súvisí aj terorizmus a takisto máme za to, že je to jeden z politických prejavov, ktoré by sme vedeli prepojiť s medzinárodnou migráciou. Hoci v súčasnosti neexistuje univerzálna zhoda ohľadom definície terorizmu, je prítomná diskusia o možnej existencii aspoň čiastočnej obyčajovej definície, ktorá nasledovala po rozhodnutí Zvláštneho tribunálu pre Libanon v roku 2011, ktorý zistil, že minimálne od roku 2005 definícia „transnacionálneho terorizmu“ existovala v rámci obyčajového medzinárodného práva[19]. Obyčajové pravidlo vzťahujúce sa na túto definíciu musí spĺňať tri kľúčové elementy: a) spáchanie kriminálneho činu (ako vražda, únos, zodržanie proti vôli - rukojemníctvo, podpaľačstvo, atď.), alebo hrozba takýmto činom, b) zámer šíriť strach medzi populáciou alebo priamo, či nepriamo prinútiť národnú alebo medzinárodnú autoritu, aby prijala, alebo neprijala nejaké opatrenie a c) daný akt zahŕňa transnacionálny element[20]. Podstatne zjednodušenú, prístupnejšiu a všeobecnejšiu definíciu ponúka Oxford Dictionaries a to, že terorizmus je „nezákonné použitie násilia a zastrašovania, najmä voči civilistom, v snahe o dosahovanie politických cieľov“[21].

Od roku 2015 Nemecko čelilo viacerým teroristickým útokom motivovaným či už islamským fundamentalizmom, alebo pravicovým extrémizmom. Na tieto dve skupiny sme sa zamerali z dôvodu, že teroristické útoky vykonávané moslimami verejná mienka dávala za vinu migrácii a pravicové teroristické útoky boli častokrát vnímané ako určitá forma odplaty, resp. boli cielené na imigrantov a moslimov. Podľa voľne dostupných zdrojov, úplne prvý teroristický útok v Nemecku vykonaný islamskými fundamentalistami (s väzbou na Islamský štát) bol spáchaný 18 ročným Salehom S. a jeho 16 ročnou sestrou dvomi zápalnými fľašami na obchodné centrum v Hannoveri s cieľom „zabiť čo najviac ľudí“, v ktorom však nikto nebol zranený, krátko na čo jeho sestra zaútočila nožom na policajta a vážne ho zranila, konajúc podľa jej slov „v mene Islamského štátu“[22]. Ďalej, 16. apríla 2016 dvaja mladí radikalizovaní moslimovia hodili podomácky vyrobenú bombu na sikhistický chrám v Essene, zraňujúc tak troch ľudí, pričom podľa nemeckých úradov to bolo klasifikované ako nábožensky motivovaný útok[23]. O mesiac neskôr zabil muž na vlakovej stanici v Grafingu nožom jedného človeka a troch zranil. Nijaká spojitosť na islamské teroristické skupiny

[15] DER BUNDESWAHLLEITER, Bundestagswahl 2017.
[16] HUGGLER, J. Angela Merkel presents new plan to boost asylum deportations as she fights back against challenger.
[17] BENNER, T. „Control is the new core of Germany’s refugee policy“.
[18] BOREHAM, G. Merkel appeals to German voters with burqa ban promise.
[19] UNODC, Defining terrorism.
[20] SPECIAL TRIBUNAL FOR LEBANON, Interlocutory Decision on the Applicable Law: Terrorism, Conspiracy, Homicide, Perpetration, Cumulative Charging.
[21] OXFORD DICTIONARIES, Terrorism.
[22] THE LOCAL, Brother of teen who stabbed cop for Isis found guilty of arson.
[23] DW, German teens sentenced for Sikh temple bombing in Essen.

nebola dokázaná, no očití svedkovia sa vyjadrili, že pred útokom volal „Allahu akbar“ a po smrti všetkých neveriacich[24]. O ďalšie dva mesiace neskôr sa odohral útok mladého afgánskeho utečenca vo vlaku vo Würzburgu, pri ktorom sekerou a nožom napadol štyroch ľudí a než ho polícia stihla zastreliť, traja boli vážne a jeden ľahko zranený. Tento páchateľ po sebe zanechal rozlúčkový list, v ktorom napísal, že sa „modlí za to, aby sa mohol pomstiť všetkým neveriacim“[25]. V ten istý mesiac o týždeň neskôr sa v Ansbachu pri samovražednom útoku bombou zabil sýrsky utečenec, ktorý vyhlásil vernosť Islamskému štátu a hoci v tomto útoku bol jediný usmrtený on sám, zranil 15 ľudí z toho štyroch vážne a podľa nemeckých úradov plánoval viac teroristických útokov, no bomba, ktorú chcel položiť v Ansbachu explodovala neplánovane[26]. V decembri 2016, tuniský žiadateľ o azyl (jeho žiadosť bola zamietnutá) s inštrukciami od Islamského štátu úmyselne narazil nákladným autom do ľudí na Vianočných trhoch v Berlíne, kde po sebe zanechal 12 mŕtvych a 56 zranených[27]. Taktiež napríklad v júli 2017, palestínsky neúspešný žiadateľ o azyl v supermarkete v Hamburgu zaútočil na niekoľkých ľudí, pričom jedného usmrtil a ďalších 6 zranil – podľa očitých svedkov kričal „Allahu akbar“ a prokurátor povedal, že „chcel umrieť ako mučeník“[28].

Nemecko sa však stretlo aj s agresiou z opačnej strany a od roku 2015 zaznamenalo viacero extrémnopravicových útokov. Jeden z prvých bol útok nožom nemeckého pravicového extrémistu zo 17. septembra na primátorku Kolína nad Rýnom, ktorý sa vyjadril, že to bol prejav jeho nesúhlasu s jej otvorenou politikou smerom k utečencom, a pri ktorej ju ťažko zranil[29]. Ďalší útok sa odohral 1. novembra 2015 vo Freitali, pri ktorom zaútočili členovia pravicovej teroristickej skupiny Gruppe Freital výbušninou na ubytovanie pre utečencov, zraňujúc jedného človeka[30]. Pravicový extrémista zaútočil aj o rok neskôr bombou dvakrát – prvýkrát na mešitu v Dresdene a krátko na to na Medzinárodné kongresové centrum Dresden, no pri tom útoku nebol nikto zranený[31]. Nemecký minister vnútra vydal informáciu, že v roku 2017 bolo zaznamenaných minimálne 950 zločinov z nenávisti spáchaných proti moslimom, alebo mešitám, pričom dokopy 33 ľudí bolo v týchto zločinoch zranených[32].

Či už v rámci islamského extrémizmu, alebo pravicového extrémizmu, vyššie uvedené príklady boli iba niektoré z mnohých teroristických činov, s ktorými sa Nemecko stretlo. Nemecký minister vnútra sa v roku 2016 vyjadril, že *„hrozba terorizmu v Nemecku zostáva vysoká a úrady ostávajú obozretné“*[33]. Podľa údajov z Europolu, Nemecko nahlásilo zatknutie 21 ľudí za teroristické činy v roku 2015 a 25 v roku 2016[34]. Takisto oznámilo 17 uzavretých súdnych konaní týkajúcich sa terorizmu v roku 2015 a 30 v roku 2016[35]. Novinár, špecializujúci sa na terorizmus a džihádizmus sa vyjadril, že nemecký generálny prokurátor otvoril viac ako 800 nových džihádistických vyšetrovaní v roku 2017, čo je enormný nárast z 80 v roku 2013.[36]

[24] CONNOLLY, K. One dead, three injured in knife attack at train station near Munich.
[25] ROBERTS, E. ISIS inspired teen who attacked German train passengers, official says.
[26] CONNOR, L. ISIS say Ansbach suicide bomber was „Islamic state soldier“ as chilling video found pledging allegiance to terror group.
[27] BERLINER ZEITUNG, Anchslag in Berlin: Zahl der Verletzen liegt bei 56.
[28] DW, Hamburg knife attack: Federal prosecutors lead probe, say suspect had „radical Islamist“ motive.
[29] DW, Testifying against attacker, Cologne mayor Reker recounts brutal stabbing.
[30] AL-JAZEERA, Germany: Far-right „terrorists“ jailed for attacks on refugees.
[31] DW, German court sentences Dresden mosque bomber to nearly 10 years.
[32] JONES, T. Germany sees almost 1,000 anti-Muslim crimes in 2017.
[33] REUTERS, German interior minister says terrorism threat in Germany remains high.
[34] EUROPOL, EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2017.
[35] REKAWEK, K. a kol., From Criminals to Terrorists and Back?
[36] REKAWEK, K. a kol., From Criminals to Terrorists and Back?

ZÁVER

V článku sme sa zamerali na analýzu prejavov Európskej migračnej krízy v politickej oblasti na príklade Nemecka, ako krajiny, ktorá od začiatku migračnej krízy prijala najviac žiadateľov o azyl. Zvlášť na politickú oblasť sme sa zamerali z dôvodu, že paralely nárastu preferencií pravicovo-populistických strán a nárast počtu teroristických útokov je možné badať naprieč celou Európou a môžeme povedať, že je to oblasť štátu, ktorá je širokou verejnosťou vnímaná najintenzívnejšie, takže vývoj situácie v tejto sfére má značný vplyv na spoločnosť. Znepokojivá je aj realita, že nárast pravicového populizmu je možné zaznamenať aj v krajinách, ktorých sa migračná kríza priamo nedotkla a teda samotná spoločnosť týchto štátov so zvýšeným počtom prisťahovalcov do kontaktu neprichádza.

Ukázalo sa, že zo začiatku migračnej krízy bola nemecká spoločnosť skôr otvorená poskytnutiu útočiska novým prisťahovalcom, no s narastajúcou intenzitou tejto vlny sa názory spoločnosti začali rapídne meniť. Vládna politika začala strácať na popularite a prvotne iba euroskeptická strana AfD našla svoje politické momentum v narastajúcej averzii voči imigrantom a stala sa treťou najsilnešou stranou v Spolkovom sneme. Napätie medzi väčšinovou spoločnosťou a imigrantami začalo vrcholiť aj v dôsledku zvýšeného počtu teroristických útokov zo strany islamských fundamentalistov, na čo reagoval extrémno-pravicový protipól rovnakým spôsobom.

Je zrejmé, že takto vysoká imigrácia do Európy pôsobí dezintegračne na spoločnosť a prináša so sebou množstvo negatívnych implikácií a hoci jej sila sa podstatne znížila za posledné roky, nemôžeme sa domnievať, že zásadne upadne a vo svetle posledných udalostí napríklad v Turecku je možné, že opäť vzrastie. Je podstatné, aby Európska únia bola pripravenejšia než v roku 2015 a zaujala kolektívny prístup k riešeniu tejto problematiky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AL-JAZEERA. 2018. *Germany: Far-right „terrorists“ jailed for attacks on refugees.* 2018. [online]. [cit.2019.03.10.]. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/news/2018/03/germany-terrorists-jailed-attacks-refugees-180307175018888.html>

BBC NEWS. 2016. *Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts.* 2016. [online]. [cit.2019.03.10.]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>

BBC NEWS. 2017. *German election: How right-wing is nationalist AfD?* 2017. [online]. [cit.2019.03.10.]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37274201>

BBC NEWS. 2018. *Europe and nationalism: A country-by-country guide*. 2018. [online]. [cit.2018.03.10.]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006>

BENNER, T. 2017. *“Control is the new core of Germany’s refugee policy“*. 2017. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/03/core-germany-refugee-policy-170302073029337.html>

BERLINER ZEITUNG. 2017. *Anschlag in Berlin: Zahl der Verletzen liegt bei 56.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://www.berliner-zeitung.de/berlin/polizei/anschlag-in-berlin-zahl-der-verletzten-liegt-bei-56-26147624>

BOREHAM, G. 2016. *Merkel appeals to German voters with burqa ban promise.* 2016. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://www.sbs.com.au/news/merkel-appeals-to-german-voters-with-burqa-ban-promise>

BUNDESZENTRALE FŰR POLITISCHE BILDUNG. 2019. *Germany.* 2019. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/58349/germany>

CONNOLLY, K. 2016. *One dead, three injured in knife attack at train station near Munich.* 2016. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2016/may/10/people-injured-knife-attack-train-station-near-munich-grafing>

CONNOR, L. 2016. *ISIS say Ansbach suicide bomber was „Islamic State soldier" as chilling video found pledging allegiance to terror group.* 2016. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://www.mirror.co.uk/news/world-news/isis-say-ansbach-suicide-bomber-8489837>

DER BUNDESWAHLLEITER. 2019. *Bundestagswahl 2017.* 2019. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2017/ergebnisse/bund-99.html>

DW. 2016. *Poll: Germans increasingly skeptical of refugees.* 2016. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/poll-germans-increasingly-skeptical-of-refugees/a-18982943>

DW. 2017. *German teens sentenced for Sikh temple bombing in Essen.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/german-teens-sentenced-for-sikh-temple-bombing-in-essen/a-38043937>

DW. 2017. *Hamburg knife attack: Federal prosecutors lead probe, say suspect had „radical Islamist" motive.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/hamburg-knife-attack-federal-prosecutors-lead-probe-say-suspect-had-radical-islamist-motive/a-39909240>

DW. 2017. *Testifying against attacker, Cologne mayor Reker recounts brutal stabbing.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/testifying-against-attacker-cologne-mayor-reker-recounts-brutal-stabbing/a-19224460>

DW. 2018. *German court sentences Dresden mosque bomber to nearly 10 years.* 2018. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/german-court-sentences-dresden-mosque-bomber-to-nearly-10-years/a-45309004>

EUROPOL. 2017. *EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2017.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017>

HALLER, A. 2016. *The Fall and Rise of AfD: Windows of Opportunity and Political Culture.* 2016. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://populismobserver.com/2016/10/20/the-fall-and-rise-of-afd-windows-of-opportunity-and-political-culture/>

HREHA, L. 2018. Migrácia ako bezpečnostná výzva EÚ pre rok 2018. In: UŠIAK, J. – KOLLÁR, D. (eds.): Bezpečnostné fórum 2018. Banská Bystrica: Interpolis,. s. 131-137. IOM: Pojmy o migrácii. [online]. Medzinárodná organizácia pre migráciu. [cit. 2018-11-12].

HUGGLER, J. 2017. *Angela Merkel presents new plan to boost asylum deportations as she fights back against challenger.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/09/angela-merkel-presents-new-plan-boost-asylum-deportations-fights/>

JONES, T. 2018. *Germany sees almost 1000 anti-Muslim crimes in 2017.* 2018. [online]. [cit.2019.06.10.]. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/germany-sees-almost-1000-anti-muslim-crimes-in-2017/a-42810445>

OXFORD DICTIONARIES. 2019. *Terrorism.* 2019. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/terrorism>

RAJDA, Z. 2016. Současné hodnocení terorismu z pohledu trestního práva. Košice: Bezpečnostní revue. ISSN 1338-4880.

RAJDA, Z. 2018. Armáda v demokratické spoločnosti v kontextu budoucího vývoje bezpečnostní situace světa a vývoje spolupráce v rámci medzinárodních organizací. In: UŠIAK, J. – KOLLÁR, D. (eds.): Bezpečnostné fórum 2018. Banská Bystrica: Interpolis, 2018. s. 339-349.

REKAWEK, K. a kol. *From Criminals to Terrorists and Back?* GLOBSEC : 2017. 33 s.

REUTERS, 2016. *German interior minister says terrorism threat in Germany remains high.* [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://ca.news.yahoo.com/german-interior-minister-says-terrorism-threat-germany-remains-134420216.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAETYcrNImtx2pAEo0zeRXuTj-EYAdVZr8eEttdjHs6zWiuH2aQGlB4KZK370FcAdjqlV8K-WG_i5z_XR9f6P6nPw0qkz8VRSetjYhXSTgPnEzMAPhtU7VqemgW72QKljWBjCs-OoV1J62W1lfXPLIdwSw4YaNxSssz08k99fYDaK>

ROBERTS, E. 2016. *ISIS inspired teen who attacked German train passengers, official says.* 2016. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://edition.cnn.com/2016/07/20/world/germany-train-attack/index.html>

SCHAIN, M. A. 2018. *Shifting Tides: Radical-Right Populism and Immigration Policy in Europe and the United States.* 2018. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.migrationpolicy.org/research/radical-right-immigration-europe-united-states>

SPECIAL TRIBUNAL FOR LEBANON. 2011. *Interlocutory Decision on the Applicable Law: Terrorism, Conspiracy, Homicide, Perpetration, Cumulative Changing.* 2011. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.stl-tsl.org/en/the-cases/stl-11-01/main/filings/orders-and-decisions/appeals-chamber/534-f0936>

THE ECONOMIST. 2015. *Merkel at her limit.* 2015. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.economist.com/europe/2015/10/10/merkel-at-her-limit>

THE LOCAL. 2017. *Brother of teen who stabbed cop for Isis found guilty of arson.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.thelocal.de/20170608/brother-of-teen-who-stabbed-cop-for-isis-found-guilty-of-arson>

TRINES, S. 2017. *Lessons from Germany's Refugee Crisis: Integration, Costs, and Benefits.* 2017. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://wenr.wes.org/2017/05/lessons-germanys-refugee-crisis-integration-costs-benefits>

UNODC. 2019. *Defining terrorism.* 2019. [online]. [cit.2019.06.10]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-4/key-issues/defining-terrorism.html>

Mgr. Tomáš Beňuška,
Interný doktorand Katedry bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica
E-mail: tomas.benuska@umb.sk

Dr.h.c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica
E-mail: pavel.necas@umb.sk

INTO EUROPE WITH POLISH WORK VISA OBTAINED ON FALSE PRETENSES

Karina BŁAŻEJCZAK

ABSTRACT

The simplified system of employing workers from outside the European Union introduced by Poland in order to gradually create a freedom space has led to significant abuse by foreigners and resulting uncontrolled arrival of illegal migrants.

The rapidly growing demand for work visas, mainly in Ukraine, exceeds the possibilities of consular offices and institutions responsible for the verification of their appropriateness. Organized international criminal groups making big profits are involved in the fictitious legalization of stay within the European Union. This leads to intellectual frauds. As the result, a vast majority of foreigners with work visas, crossing the external border of the European Union, uses visas obtained on false pretenses. The real purpose of their arrival is unknown. They spread across Europe. This contributes to the creation of organized criminal groups.

The open and friendly policy in this regard caused uncontrolled influx of people, which is a threat not only to European work markets, but first of all to public safety and order.

Keywords: illegal migration, visa, work, threat, fraud

INTRODUCTION

Meeting a third country citizen with a valid Polish visa in their passport within the European Union area, you can assume with seventy percent certainty that they are illegal immigrant. Shocking? Let us look at the facts.

1. FACILITATION IN THE EMPLOYMENT OF THIRD COUNTRIES CITIZENS

The Polish provisions on the simplified system of employment from some countries behind the eastern border of RP allow for implementing the most open and friendly policy in this area in Europe. In 2012 Poland introduced the simplified system of employing workers, allowing to work upon official registration of a written statement from the employee on the intention to delegate the performance of work to a foreigner. Before, in order to work in Poland legally, the foreigner coming from outside the European Union had to have, apart from the employment contract, the work permit issued by the competent Province President. The introduced facilitation related to the citizens of Armenia, Russia, Ukraine, Belarus, Moldova and Georgia. Since then, the statement of the intent to delegate work to a foreigner, issued by the employer and registered in the County Employment Office is enough. Until the end of 2017 the registration was free. With the new year 2018, in order to register statement, a fee of PLN 30 (ca. EUR 7) has to be made. This is the ground for the foreigners to obtain the visa with the work permit that entitles them to provide work for the specific Polish entity for 6 month during the year.

In 2015, the Supreme Audit Office (SAO) carried out an audit aimed at the conditions of employment and performance of work by foreigners in the Podkarpackie Province. The audit demonstrated then that "*the legal possibilities to acquire workers form outside the*

Polish border was commonly used to obtain visas on false pretenses and enable the foreigners to enter the Schengen area for purposes other than the declared employment in Poland"[1] The detailed audit covered 1.847 permits and declarations of intention to delegate the work to a foreigner, issued by 10 entities that applied for the employment of the largest number of foreigners. It was found that as much as 83% of foreigners who had crossed the border of RP on the basis of those permits or statements did not take up the legal employment at all.[2]

On 01.01.2018, Directive 2014/36/EU of the European Parliament and Council of 26 February 2014 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purpose of employment as seasonal workers as well as the need to limit fraud in the employment of foreign nationals on the basis of a statement of intention to delegate work to a foreigner was implemented in the Polish legal system.[3] From then on, the foreigners could be employed on the basis of a seasonal work permit. In order to obtain the latter the employer submits and application to the County Labor Office and pays a fee of PLN 30. Following the preliminary analysis of the application, the County Mayor enters it to the register of applications concerning seasonal employment and issues the relevant certificate. The certificate is then forwarded by the future employer to the employee. On this basis a foreigner obtains the visa and can perform work for the period not longer than nine months in a calendar year.[4] Unless they are a holder of a biometric passport and their seasonal employment does not exceed 90 days, in which case the visa is not required to cross the border. If the application to issue the seasonal work permit has been entered in the said register of applications, the seasonal work permit is issued upon the foreigners entry into the territory of the Republic of Poland on the basis of the visa issued for the purpose of providing seasonal work or visa-free traffic.[5]

On 11 June 2017, visa free travel for the citizens of Ukraine, Moldova and Georgia was introduced within the Schengen area. Every citizen of those countries having a biometric passport can now enter the territory of the European Union as a tourist and stay there for 90 days without visa. The main purpose is tourism. However, holder of biometric passports have access to the labor market.[6]

The Supreme Audit Office found out that within the Visegrad Group only Poland has introduced the so called simplified procedure of employing foreigners and the associated easier way to obtain a visa. The solutions relating to the employment of foreigners in RP in the so called simplified system were implemented on the strategic level by the Minister of Labor and Social Policy who issued the regulation of 20 July 2011 on cases when delegating the performance of work to a foreigner within the territory of the Republic of Poland is allowed without the need to obtain the work permit (O. J. of 2015 item. 95).

---

1 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf >. p. 5. https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf [access 12.11.2018] p.5

2 Ibid p.5

3 Directive 2014/36/EU of the European Parliament and Council of 26 February 2014 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purpose of employment as seasonal workers as well as the need to limit fraud in the employment of foreign nationals on the basis of a statement of intention to delegate work to a foreigner.

4 Art. 88q, art. 88t.1 of the law of 20 April 2004 on promotion of employment promotion and institutions of labor market (O. J. 2004 No. 99 item 1001)

5 Art. 88p.7 of the law of 20 April 2004 on promotion of employment promotion and institutions of labor market (O. J. 2004 No. 99 item 1001)

6 Art. 88p.1.12.f of the law of 20 April 2004 on promotion of employment promotion and institutions of labor market (O. J. 2004 No. 99 item 1001)

Due to the above mentioned facilitation in obtaining employment visas, Poland, and in consequence Europe, has been entered into by an uncontrolled wave of migrants.

2. EFFECTS OF SUCH FACILITATION

Only in Polish consular offices visas could be obtained with ease, and therefore the citizens of Ukraine wishing to cross the Schengen border applied for them just there. The dynamically growing demand for visas in 2014-2016, especially in Ukraine, significantly exceeded the capacity of consular offices in the scope of verification of the reliability of the statements made by the persons applying for visas within the so-called simplified procedure of employing foreigners. However, the Minister of Finance did not take into account the requests made by the Ministry of Foreign Affairs regarding increased number of posts in consular offices in the east (due to the lack of financial resources), which contributed to the consular services not being prepared in terms of organization and human resources for the process of issuing employment visas. The system for issuing visas operating until the end of 2017 did not provide effective protection against obtaining employment visas fraudulently by foreigners under the pretext to work in Poland. The Ministry of Foreign Affairs did not have appropriate organizational and legal tools and instruments that would prevent such dealings. Consuls did not have the appropriate tools to allow the verification of the accuracy of the data included in the employers' declarations on the intent to delegate the work to a foreigner.[7]

An example could be the Consulat General of RP in Lutsk, where the number of applications for visas being considered by the consular officer in the Personal Movement Department in the selected months of: March and September of 2014-2016 was about 4.180 on average per month, and 190 daily, making the former to issue 26 decisions concerning visas per hour. It means that the officer had on average **2.3 minutes** to consider the application (including the verification of the credibility of the documents).[8]

Lack of access to the databases of the consulates made the verification and checking individual documents even more difficult. This situation put the consulate offices before a choice: either to extend the procedure for issuing visas by domestic consultations (which would result in a "paralysis" of the visa procedure), or issue the visas (given the number of applications) without domestic consultations (limiting only to "suspicious" applications) and presuming that the data provided in the application were credible. Such action was in contradiction with the obligation resting on the consuls to check the credibility and authenticity of documents for both their compliance with the provisions in force and the credibility of the information provided by the applicants. Yet, in as many as 71% of those cases, there was no confirmation that the consul checked the credibility of the data provided in the documents.[9]

SAO examined 100 randomly selected cases concerning issuing employment visas by the audited consulates in 2014-2016, where the verification of the of the credibility of the data being the base for applying for a visa was carried out. It was demonstrated that in as many as 78% of those cases the consultation result was negative and negative decisions were given,

7 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf >.p.

8 Ibid, p. 20

9 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf >. pp. 20-21.

and only in 22 cases (i.e 22% of the audited ones) the result was positive and the visas were issued.[10]

The Border Guard Posts were not fully prepared for the effective performance of tasks connected with controlling the legality of employment in RP in the situation of a significant increase in the number of entities applying for the employment of foreigners. This resulted from a limited access to the databases, lack of legal and organizational regulations enabling the competent authorities, including the Border Guard, to monitor the process of employing foreigners who entered the territory of RP with employment visas, as well as staff shortcomings.[11] The rapidly growing number of declarations on the intention to employ foreigners registered in the County Labor Offices and the constantly growing number of entities applying for employing them resulted in the situation that despite the growing number of foreigner employment legality checks carried out by the Border Guard posts the percentage of actually audited entities had gradually decreased.[12]

The simplified system of employing foreigners based on the registration of declarations on the intention to employ a foreigner was mainly used for the procedure to report the need to employ foreign persons by entities that did not have the capacity to employ them, and then for trading in the false declarations in order to enable foreigners to extort employment visas. These were later used by foreigners solely to obtain the right of entry and stay, mainly in the Schengen area. The Border Guard, following an application from SAO, audited 48 entities that had filed declarations of the intention to employ a foreigner and applied for the work permit for foreigners. The audit of 24,292 declarations or permits issued for those 48 entities that applied for employing foreigners, demonstrated that as many as 72% of foreigners who had crossed the border of RP on the basis of those permits or statements did not take up the legal employment at all.[13]

The entities allegedly offering work also committed other abuses apart from issuing fictitious declarations on the intention to delegate work to a foreigner. It was found that, in relation to 90% of foreigners, the employees did not register them with the Social Insurance Institution in order to insure them, and 40% of those entities did not generate any revenue[14]. At the same time, the problem of using the simplified procedure to delegate work to foreigners applied in Poland to employ foreigners in the Czech Republic emerged.[15] Cases, the most often concerning the citizens of Ukraine who wanted to take employment in the Czech Republic, having obtained Polish employment visas, had become common. It was commonly justified with higher wages and the difficulties in obtaining the Czech employment visa.

Let the numbers show what is the scale of the phenomenon in question. Only in Ukraine, Polish consular posts issued a total of **3,025,261** visas in 2014 - 2016 (including 1,278,802 employment visas, which is 42% and 1,746,459 other visas, constituting 58%). At the same time, consular offices, in Ukraine, of such states as: Hungary, Slovakia, the Czech Republic issued, in the years of 2014-2016, a total of **16,093** visas: Hungary - 6,079 visas, the Slovak Republic - 1,773 visas, the Czech Republic - 8,241 visas [16] (Chart 1).

10 Ibid, s.24.
11 Ibid, p. 26.
12 Ibid, p. 34.
13 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf
14 Ibid, p. 34.
15 Ibid, p. 11.
16 Ibid, p. 16.

Table 1 Summary of the issued visas and refusals in the years 2014 – 2016

Source: SAO Audit data[17]

No.	Country	Specification	Year		
			2014	**2015**	**2016**
1.	Ukraine	Total issued visas: including employment visas: of which: - based on declarations - based on permits Number of refusals	833,259 223,103 193,046 30,057 22,154	924,676 403,188 362,889 40,299 50,699	1,267,326 652.511 575.442 77.069 48.158
2.	Belarus	Total issued visas: including employment visas: of which: - based on declarations - based on permits Number of refusals	402.025 3.908 2.162 1.746 753	399.178 5.377 2.946 2.431 877	398.123 15.900 11.422 4.478 1.194
3.	Russia	Total issued visas: including employment visas: wherein: - based on declarations - based on permits Number of refusals	149.396 961 582 379 1.186	94.852 846 567 279 1.191	106.811 1.628 1.033 595 1.282
4.	Moldova	Total issued visas: of which: - based on declarations - based on permits	6.529 4.276 2.253	8.317 5.211 3.106	8.657 7.326 1.331
5.	Georgia	Total issued visas: wherein: - based on declarations - based on permits	803 738 65	421 368 53	328 280 48
6.	Armenia	Total issued visas: of which: - based on declarations - based on permits	111 82 29	138 117 21	200 153 47

The above data demonstrate that Poland has issued 4,601,150 visas within two years only for citizens of six countries of which 3,025,261 for citizens of Ukraine only. Significant is the fact that the citizens of Moldova, Georgia, and Armenia were not refused even one visa. (Table 1). Does that fact mean that those citizens filed only credible, well documented visa applications, or should it be rather understood that the visas were given to everyone who applied, without due verification?

17 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf [access 12.11.2018], p. 14

Chart 1 Visa issued in Ukraine in 2014-2016 [18]

3. IMPUNITY OF SCAMMERS CAUSED BY INACTIVITY OF STATE AUTHORITIES

The visa extortion procedure was not unnoticed in Poland. It was well know and tolerated. SAO indicates that *the director of the Consular Department of MFA, Jaroslaw Lukasinski, stated, among others, in the information note of 10 March 2017 for the Deputy Minister Jan Dziedziczak for the session of the Council of Ministers on 14 March 2017 that "The present mode of unconditional registration of declarations favors the procedure of obtaining them by entities having no capacity whatsoever to actually delegate work, and is later used to trade the false declarations in order to extort visas. County Labor Offices have noted filing declarations by homeless people or by people gaining no revenue from business activity. These are later used by foreigners solely to obtain the right of entry and stay, mainly in the Schengen area. Such situation poses a threat to the public order and internal security."*[19]

Furthermore, SAO established that *in the years 2014-2016, in all consular offices there were cases of counterfeiting documents presented in the course of the procedure to award employment visas. It was a violation of Art. 27 §1 of the act from 6 June 1997 - The Penal Code. The audited offices did not comply with the obligation arising from Article 304 § 2 of the Penal Procedure Code (PPC) to inform the domestic law enforcement authorities on such incidents. According to the provisions of the above mentioned article, state institution that, in connection with their activity, became aware of committing a crime prosecuted ex officio, are obliged to inform the Prosecutor or the Police immediately.* ***The consulates did not inform the law enforcement authorities*** *on the cases of suspected counterfeiting documents during the procedure regarding issuance of employment visas.*[20]

The Ministry of Foreign Affairs, despite having known the problems with issuing visas in Ukraine, did not fulfill the legal obligation resting upon it (as a central authority of an EU

18 Developed on the basis of information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf >.
19 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf > p. 17.
20 Ibid, p. 23.

Member State) and did not provide frequent and relevant audit of the correctness of processing visa applications in all consular offices in the East reporting to the Ministry.[21]

According to Art. 18 §3 of the Penal Code, Whoever, with an intent that another person should commit a prohibited act, facilitates by his behavior the commission of the act, particularly by providing the instrument, means of transport, or giving counsel or information, shall be liable for aiding and abetting. Furthermore, whoever, acting against a particular legal duty of preventing the prohibited act, **facilitates its commission by another person through his omission**, shall also be liable for aiding and abetting. In this case, Polish officials not reacting to the abuse, enabled or facilitated the foreigners to stay in the Republic of Poland contrary to the legislation, thus satisfying the criteria of Art. 264a of the Penal Code. So far, however, none of the officials at any level has been held liable for the abetting in the organization of illegal stay in the Schengen area by third country nationals. This omission relates also to the nationals coming from the high-risk countries. Their representatives establish fictitious companies in Poland in order to organize transfer of their countrymen to European Union countries under the pretext of alleged employment in Poland. However, they do not benefit from the facilitation concerning the statements on delegating work to foreigners, but they are subject to facilitations relating with seasonal employment.In 2015, within the framework of risk management by MFA, the problem of visa extortion in the East was identified. The Consular Department of MFA informed successive ministers on this problem.[22] Why, then, no action had been taken with such consistency in order to solve the problem?

Law enforcement services were not notified since the position of those bodies in the matter in question was known. **It was obvious that law enforcement authorities would not take action.**

4. IN POLAND, INTELLECTUAL FRAUD IS A CRIME

Intellectual fraud consists in obtaining a valid document issued by an authorized office, but on the basis of false data. In the discussed situation, the vast majority of Polish visas were issued on the basis of false declarations on the intention to delegate work to a foreigner. The entity had no intention to employ a foreigner in most cases, but only to receive money from the latter for facilitating the entry into the Schengen area. Whole networks of international criminal groups acting under the cover of employment agencies were created.

In the meantime, the Supreme Audit Office quotes in their report the position of the Prosecutor General on the fact, *that the circumstances connected with filing false declarations in the employment office do not satisfy the criteria of a crime. In a letter dated 8 February 2013, addressed to the Operation and Investigation Board of the Border Guard Headquarters, the Director of the Prosecutor General's Office, replying to the problem concerning the possibility to classify as crime against Art. 271 §1 of the Penal Code the act consisting in making a written statement containing untrue information on the intention to delegate work to a foreigner, subject to the registration with the relevant employment office, stated, among others, that making a document in the form of declaration containing untrue information on the intention to employ a foreigner does not satisfy the criteria of a forbidden act provided for in Article 271 § 1 PC (false statement in documents), and using such document does not constitute a crime against Art. 273 PC (using a document containing false statements, altered or forged). As for the possibility of legal qualification pursuant to art. 272*

21 Ibid, p. 9.
22 Ibid, p. 17.

PC (extortion of document containing false statements), and Art. 273 PC (using a document containing false statements), the behavior of a person obtaining a residence visa with the right of employment with the use of the above mentioned declaration, and then crossing the border of Poland, the letter referred to above indicates that subsuming such an act under the penal provisions referred to above does not seem justified. The content of the letter was also communicated by the Prosecutor General to individual Prosecutors of Appeal. The SAO points out that despite of its non-binding nature, the position of the Prosecutor General referred to above causes certain practical effects in the operation of other authorities, including the Border Guard, and in common organizational units of prosecution. In view of the above the SAO, by letter of 17 May 2017, turned to the Minister of Justice, Prosecutor General for information whether the Minister of Justice Prosecutor General sustains the above quoted interpretation of the Penal Code provisions (expressed in the letter to the Border Guard Headquarters dated 8 February 2013). In the reply of 8 June 2017, the Deputy Director of the Presidential Office of the Prosecutor General's Office sent to SAO a copy of the letter from 31 May 2017 addressed by the Presidential Office of the Prosecutor General's Office to the Operation and Investigation Board of the Border Guard Headquarters. It was stated that the position taken previously in that matter in the letter from the Director of the Prosecutor General's Office, dated 8 February 2013 is valid. In the letter of 31 May 2017 it was stated, among others, *"Notwithstanding the above,* ***the practice to extort visas based on untrue declarations on the intention to employ a foreigner, despite not violating any penal provision in force,*** *should be perceived as highly negative. (...) At the stage of processing the application for issuing a visa, the consul may in fact refuse to issue it if he/she becomes suspicious of the truthfulness of the declaration, but it does not change the fact that dishonest people benefit materially form issuing such declarations".* The conclusion presented in the quoted letter of the Director of the Prosecutor General's Office results from the fact that the law provides for penalization of extortion of a document confirming untruth, but not the extortion of document by submitting untrue declaration on the circumstances significant for obtaining the document. Therefore, the advisability of legislative changes in order to remove the "legal loophole" might be considered.

In the assessment of SAO, the inaction of competent state authorities in prosecution of this practice still supports extortion of visas and encourages to gain material profits, and acts against the economic interests of Poland (the protection of Polish labor market) and the European Union. The SAO points out that the position of the Prosecutor General's Office quoted above and sustained by the National Prosecutor's Office did not exclude the qualification of behavior connected with the registration of untrue declarations on the intention to delegate work to a foreigner as a crime against art. 264 §3 and 264a of PC (crossing the state border using deceit).[23]

5. FOLLOW-UP RECOMMENDATIONS AND CHANGES IN LEGISLATION

The Supreme Audit Office has formulated a number of follow-up conclusions regarding the phenomena in question. Among others, it was postulated to provide more frequent audits regarding the regularity of processing visa applications in consular offices in the East; Providing specialized training for consular officers; Reliable verification of visa applications being the basis for employment visas for the credibility of the employer and the purpose of the visa as well as documentation filed by the applicants; Informing the national

23 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf >

law enforcement authorities, including the public prosecutor, on the detected cases of counterfeit documents presented in the visa procedure; Taking measures to increase the number of inspection of the foreigners employment legality, and trainings for officers performing those tasks; Increasing the scale of the verification and reconnaissance actions in relation to entities registering a large number of declarations and permits in order to limit the abuse of procedures relating to the employment of foreign nationals; Informing the State Labor Inspectorate, the Social Insurance Office, the National Tax Administration on the circumstances detected during audits, indicating the suspected violation of the provisions of law within the competences of those authorities as well as informing the law enforcement authorities in cases of suspected conduct satisfying the conditions of crime in the meaning of Art. 264 § 3 and Art. 264a of the Penal Code. [24]

Since 1 January 2018, the provisions governing the employment of foreign nationals wishing to provide work in the territory of RP have changed, pursuant to the Law of 20 July 2017 *on the amendment of the Act on promoting employment and on labor market institutions and certain other Acts.* It is the result of implementing Directive 2014/36/EU of the European Parliament and Council of 26 February 2014 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purpose of employment as seasonal workers, implemented into the Polish legal system as well as the need to limit fraud in the employment of foreign nationals on the basis of a statement of intention to delegate work to a foreigner. The changes relate, among others, to the creation of IT systems and registers aimed at facilitating the work of officials. The County Labor Offices were authorized to refuse to enter the declaration of delegating work to a foreigner into the register if the circumstances indicate that the declaration has been made only for convenience, it will be used by a foreigner for the purposes other than providing work for the given entity, and when the entity delegating work to a foreigner does not fulfill the obligations associated with conducting business activities or delegating work to other persons[25]. It does not mean, that there hadn't been regulations permitting to refuse the visa. Such regulations existed.[26] There was employer's obligation to inform in writing the competent authority issuing the work permit on commencing work by a foreigner not later than on the day of employment, on failure to commence work by a foreigner within 7 days from the commencement date indicated in the register of declarations, on interruption of work by a foreigner for a period longer than 3 months. Failure to fulfill this obligation was subject to a fine.

A fee of PLN 30.00 (ca. EUR 7.00) was introduced for the entities registering declarations on the intent to delegate the performance of work to a foreigners as well as for those applying for seasonal work permit. Also, a provision was added that the minister competent for the matters of labor, in agreement with the minister competent for economic matters and the minster competent for internal affairs, may specify, by way of regulation, the maximum number of work permits, seasonal work permits that can be issued during the given calendar year, and the maximum number of declarations on the intent to delegate work to

24 Ibid, p.12.

25 Art. 88j.2b , Art. 88z.7 of the law of 20 April 2004 on promotion of employment promotion and institutions of labor market (O. J. 2004 No. 99 item 1001)

26 Art. 65.1 item 1-9 of the Act of 12 December 2013 on foreigners (i.e. O.J. 2018 item 2094) lists the cases when issuing the national visa is refused. The refusal to issue a visa takes place already in the case of occurrence of at least one of those circumstances. Item 7 indicates the circumstances, when a foreigner in a national visa issuance procedure: a) filed an application including untrue personal data or untrue information, or attached a document thereto containing such data or information, or b) testified untrue or concealed the truth or forged or altered a document in order to use the same as authentic or had been using the same as authentic. The visa can be revoked pursuant to Art. 90.1 of the same act, or voided pursuant to Art. 91 of the Act on Foreigners referred to above.

foreigners that can be entered into the register of declarations by the governors during the given calendar year, taking into account the market needs, the questions of the state security and the public order, and the principle of complementarity of employment of foreigners in relation to Polish citizens. The limits may apply to individual provinces, professions, types of contracts based on which the work can be delegated to a foreigner, or the types of the activity of the entity delegating the work to a foreigner according to PKD classification.[27] However, this is a dead provisios. The Minister MAY, which does not mean they MUST, and therefore they haven't specified those limits until now.

The preamble to the EU Directive reads in point 23 that *"Member States should have the possibility to apply a test demonstrating that a post cannot be filled from within the domestic labour market.".*[28] The preamble to the EU Directive reads in point 9 that the Directive should be without prejudice to the principle of preference for Union citizens as regards access to Member States' labour market.

Evidently, Poland deems that provision of the Directive not applicable. Further facilitations are to be introduced with the new year of 2019. they concern the so-called labor market test, i.e. information of the mayor on the lack of possibility to meet the staffing needs based on the registers of unemployed and looking for a job or on a negative result of recruitment organized for an employer.[29]This information was prepared including the priority of access to the labor market for Polish citizens and foreigners legally residing in the territory of Poland for various reasons.[30]

Since 1 July 2018, a new regulation has been in force, the attachment to which is an extended list of professions exempted from the so-called labor market test.[31] Among the professions requiring high qualifications, i.e. medical doctors, engineers, programming developers, the list includes masons, roofers, locksmith, electricians, truck drivers, road construction workers. Clearly, unqualified workers that one doesn't need to go far to look for. The basic principle of the policy on labor immigration should be the complementary role of employing foreigners. Whereas in Poland a reverse tendency can be observed: focus solely on foreigners, disregarding the access to the labor market for Polish citizens.

In the light of the causes of the describe state of the matters, detected during the audit by the SAO, i.e. the scale of the phenomenon, the staffing problems, the position of the Public Prosecution Office and the legal status, the most appropriate recommendation seems to be resigning from the facilitation in obtaining employment visas or significant limitation of the number of accepted applications in order to enable the officials' reliable verification thereof. Both Polish employers and foreigners have clearly demonstrated that they have not grown to such highly civilized solutions. The most appropriate solution seems to be a change in law justified by the state security and the necessity to restore public order as well as introduction

27 Art. 90b of the law of 20 April 2004 on promotion of employment promotion and institutions of labor market (O. J. 2004 No. 99 item 1001)

28 Directive 2014/36/EU of the European Parliament and Council of 26 February 2014 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purpose of employment as seasonal workers as well as the need to limit fraud in the employment of foreign nationals on the basis of a statement of intention to delegate work to a foreigner.

29 Art. 88c.1.2 of the law of 20 April 2004 on promotion of employment promotion and institutions of labor market (O. J. 2004 No. 99 item 1001)

30 Art. referred to in Art. 87.1.1 - 87.1.11 of the law of 20 April 2004 on promotion of employment promotion and institutions of labor market (O. J. 2004 No. 99 item 1001)

31 The list of professions that the Province Governor issued work permits for without the need to obtain information referred to in art. 88c.1.2. of the Act on promotion of employment promotion and institutions of labor market, being the attachment to the Regulation by the Minister of Family, Labor and Social Policy from 28 June 2018 (O. J. 2018 item 1264).

of effective and proportional and deterring penalties as required by the recently implemented EU directive[32]

The implemented changes almost do not concern the penalties for extortion of visas. While the existing penalties (fines in the amount of PLN 500 to PLN 3000, i.e. ca. EUR 116 and EUR 700, or the entry into the register of unwanted persons for the period of 6 months) are not deterring. Maybe, if the consequence of visa extortion were a penal case as well as the prohibition to enter the Schengen zone for the period much longer than 5 years, applicable also to fraudulent employers coming from the third countries, the situation could improve.

Taking into account the described above problems of the inefficient system of issuing visas with the concurrent extension of the list of professions exempted from the labor market test, we can expect a new wave of illegal migrants soon.

According to the data in the Ministry of Foreign Affairs, in January 2018, 61,261 employment visas were issued in Ukraine, i.e. 10.8% more than in January 2017 (55,295 employment visas). [33] This fact proves that the discussed phenomenon does not decrease despite the changes implemented in the law, and, on the contrary, increases.

This way Poland has become the Trojan horse of Europe. The inefficient system of issuing visas, staffing shortcomings and omissions caused an uncontrolled flow of illegal migrants who Polish officials have issued fictitious residence permits to. In other words, they enabled illegal entry to the Schengen area. According to the law in force even in Poland, they should be punished for involvement in the organization of crossing the Polish border by other persons contrary to the law, which meets the criteria of Art. 264 § 3 and is punishable by deprivation of liberty from 6 months to 8 years. Possibly, Art. 264a §1 of the Penal Code could be applied (whoever, in order to achieve the economic or personal advantage, enables or facilitates another person's residence in the territory of the Republic of Poland contrary to legal regulations, is subject to deprivation of liberty of the period of 3 months to 5 years). Visas do cost, so the Polish State as well as intermediary criminal groups, takes profit form it.

CONCLUSION

Uncontrolled migration has a negative impact on the harmonious economic development of regions and their mutual contacts as well as on the security in Europe. It destabilizes all aspects of social life. It favors terrorism and the creation of international organized criminal groups.

The described situation can be a result of "ostentatious pseudohumanitarism" as Petr Rožňiak calls it, or of ignorance of EU law providing that the security policy remains solely within the competence of the European Union Member States. The allies of mass migration quote two basic arguments to justify it. First, the alleged shortage of workforce in the EU countries, second, the demographic decline. Petr Rožňiak, analyzing both excuses in his article, finds that they are fictitious. He proposes another bold hypothesis, stating that the

32 Section 36 of the preamble to Directive 2014/36/EU of the European Parliament and Council of 26 February 2014 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purpose of employment as seasonal workers as well as the need to limit fraud in the employment of foreign nationals on the basis of a statement of intention to delegate work to a foreigner.

33 The information on the results of audit by the Supreme Audit Office "protection against obtaining visas on false pretenses to take up work by foreigners in the RP area". Audit No. D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf > p. 14

observed wave of illegal migration flooding Europe like tsunami is controlled. He compares it even to World War III.[34]

But in whose interest?

BIBLIOGRAPHY

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/36/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu zatrudnienia w charakterze pracownika sezonowego, a także potrzeby ograniczenia nadużyć w zakresie zatrudniania cudzoziemców na podstawie oświadczenia o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi.

Informacja o wynikach kontroli Najwyższej Izby Kontroli "zabezpieczenie przed wyłudzaniem wiz pod pretekstem podejmowania pracy przez cudzoziemców na terenie Rzeczypospolitej Polskiej". Kontrola nr D/16/510 [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,16205,vp,18729.pdf> p. 44

NIK o wydawaniu wiz pracownicych obywatelom Ukrainy [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-wydawaniu-wiz-pracowniczych-obywatelom-ukrainy.html>.

Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 czerwca 2018 r. (Dz. U 2018 poz.1264)

ROŽŇIAK Petr, Migration and asylium policy of the European Union [in:] Zborník príspevkov z 9 medzinárodnej vedeckej konferencie "National and International Security 2018" 25-26.10. 2018, Akadémia Ozbrojených Síl, Liptovský Mikuláš 2018

Uproszczenie zasad zatrudniania cudzoziemców od 1 lipca 2018 r. [online]. [cit. 2018-11-12]. Available at:<https://kadry.infor.pl/wiadomosci/2695354,Uproszczenie-zasad-zatrudniania-cudzoziemcow-od-1-lipca-2018-r.html > .

Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (tj. Dz.U. 2018 poz. 2094)

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 Nr 99 poz. 1001)

Karina BŁAŻEJCZAK
UNIWERSYTET WROCŁAWSKI
Wydział Nauk Społecznych
51-149 Wrocław Koszarowa 3
k.blazejczak@interia.pl

34 Rožňiak P., Migration and asylium policy of the European Union [in:] Zborník prispevkov z 9 medzinárodnej vedeckej konferencie "National and International Security 2018" 25-26.10. 2018, Akadémia Ozbrojených Síl, Liptovský Mikuláš 2018., p.362

PODIEL MIESTNEJ SAMOSPRÁVY - OBCÍ NA PLNENÍ ÚLOH OBRANY

THE SHARE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT - MUNICIPALITIES IN THE FULFILLMENT OF DEFENSE TASKS

Vladimír BLAŽEK, Ladislav DUDOR

ABSTRACT

The authors analyze the issue of the share of local self-government - municipalities in the fulfillment of defense tasks in the Slovak Republic. Following the selected tasks of the municipality in the field of security - particularly in the field of crisis management, civil protection of the population and economic mobilization, they focus on the place and fulfillment of defense tasks. In the solved areas they describe the basic legal standards and the resulting specification of the place and tasks of municipalities. In the area of tasks and place of municipalities in the defense system, they emphasize in particular the Act of the National Council of the Slovak Republic No. 319/2002 Coll. on Defense of the Slovak Republic and Act of the National Council of the Slovak Republic No. 570/2005 Coll. on conscription and on amendments to certain acts. In this part of the paper they emphasize facts which significantly increase the tasks performation quality of defense and the very quality of the defense system at the level of local self-government and the importance of self-government subjects in the given area.

Keywords: municipality, mission of municipalities, municipal competences in the area of security, crisis management, civil protection of population, economic mobilization, defense, local self - government.

ÚVOD

V súčasnom nazeraní a vnímaní bezpečnosti sa čoraz častejšie opodstatnene prejavuje tendencia komplexného vnímania bezpečnosti, ergo definovania bezpečnosti v ešte širšom kontexte, kedy môžeme stav bezpečnosti definovať ako stav, ktorý je charakteristický absenciou akýchkoľvek zdrojov ohrozenia vojenského a nevojenského charakteru, pričom práve rozsah nevojenských zdrojov ohrozenia v danom prípade presahuje tradičné zdroje ohrozenia v zmysle zákona o obrane, zákona o civilnej ochrane a s nimi bezprostredne súvisiacich právnych predpisov. Do povedomia sa teda dostávajú aj rôzne novodobé zdroje ohrozenia, v súvislosti s ktorými sa „skloňujú“ (spresňujú a vymedzujú) termíny ako kybernetická bezpečnosť, environmentálna bezpečnosť, energetická bezpečnosť, potravinová bezpečnosť, ekonomická bezpečnosť, resp. ekonomická stabilita, bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, regulárna vojna, neregulárna vojna, gerilová vojna, vojna v zastúpení a pod., ktoré sú rozdielnym spôsobom chápané v bezpečnostnej komunite a v legislatívnom ponímaní nie sú spravidla presne vymedzené (stále prebieha proces poznávania podstaty problému a jeho presnej charakteristiky).

Pri zameraní či už na tradičné zdroje ohrozenia alebo na zdroje ohrozenia v širšom poňatí, vychádzame zo skutočnosti, že k základným východiskám riešenia vyššie uvedenej problematiky patrí najmä premisa, že obrana je úlohou štátu a k tomu vytvorených ozbrojených síl v plnej súčinnosti s občanmi, samosprávou a štátnymi orgánmi. Práve preto je zo strany zákonodarnej moci a výkonnej moci štátu venovaná pozornosť otázkam obrany a úlohám jednotlivých zainteresovaných subjektov. Konkrétny podiel na realizácii úloh

obrany je stanovený zákonom a je rozložený na všetky úrovne štátnej správy, ako aj samosprávy. Občania a ich samosprávy – obce, majú zákonom vymedzenú mieru podielu na zabezpečení a realizácii obrany zvrchovanosti, územnej celistvosti, demokracie a štátnych záujmov a je vytvorený priestor pre ich vlasteneckú aktivitu. Práve preto je systém obrany a podpory obrany bezpečnostno-politickými a legislatívnymi nástrojmi kreovaný ako harmonický substrát činností orgánov štátnej správy, orgánov samosprávy, fyzických a právnických osôb, občanov a občianskych združení, zameraných na súbor činností a opatrení, prostredníctvom ktorých uvedené subjekty vytvárali podľa svojho miesta v systéme podpory obrany predpoklady na zachovanie mieru a bezpečnosti, zvrchovanosti a územnej celistvosti, zabezpečovali nedotknuteľnosť hraníc a splnenie záväzkov, vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a ďalších medzinárodných zmlúv.

1. POSLANIE A ZÁKLADNÉ ÚLOHY OBCÍ V OBLASTI BEZPEČNOSTI

Pri komplexnom vnímaní fenoménu bezpečnosti zistíme, že obci prináleží pevné miesto v bezpečnostnom a obrannom systéme Slovenskej republiky. Obec ako sociálnoprávna jednotka združujúca osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt, zabezpečuje pre svojich obyvateľov mnoho bezpečnostných verejno-správnych služieb v rôznom rozsahu, v závislosti od aktuálnej legislatívy determinovanej bezpečnostnou politikou štátu.

Ústava SR[1] stanovuje , že základom územnej samosprávy je obec. Z tejto premisy zákon o obecnom zriadení definuje obec ako samostatný územný samosprávny a správny celok, ktorý združuje osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Obec je právnická osoba, ktorá môže podľa zákonom stanovených podmienok samostatne hospodáriť s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami. Obci vyplýva povinnosť poskytnúť obyvateľovi obce nevyhnutnú a okamžitú pomoc v núdzi, ktorá bola spôsobená živelnou pohromou, haváriou alebo inou podobnou udalosťou, najmä zabezpečiť mu prístrešie, stravu, prípadne inú materiálnu pomoc. Zákon stanoví, že obyvateľ obce je povinný ochraňovať majetok obce a podľa svojich možností a schopností poskytovať pomoc pri likvidácii následkov živelnej pohromy, alebo havárie a na odstraňovaní týchto následkov. Základná právna úprava orgánov obecného zastupiteľstva je definovaná v zákone o obecnom zriadení,[2] kde je stanovené, že obecné zastupiteľstvo môže podľa potreby zriadiť stále alebo dočasné orgány, hlavne obecnú radu, komisie a určiť im náplň práce. Aj keď je význam existencie obce determinovaný prioritne existenciou verejných potrieb a záujmov miestneho spoločenstva občanov, ktoré ich zabezpečuje nezávisle od štátu, vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť (pod dozorom štátu), v súčasných podmienkach výkonu verejnej správy je bežným štandardom, že na miestnu samosprávu sa prenáša aj plnenie úloh štátu v tých oblastiach správy, ktoré dokáže miestna samospráva, za primeranej finančnej a odbornej podpory zvládnuť svojím vlastným personálnym aparátom na požadovanej úrovni.[3]

Túto koncepciu pretavuje do právneho poriadku Slovenskej republiky Ústava SR, zákon o obecnom zriadení a taktiež zákon o územnom a správnom usporiadaní, ktorý definuje v § 2 ods. 1 obec, ako samosprávny územný celok a v § 7 ods. 1 stanovuje, že obec je správnym celkom[4], ak podľa osobitých zákonov vykonáva štátnu správu. V zmysle tejto

[1] čl. 64 ústavný zákon SNR č. 460/1992 Zb. ústava Slovenskej republiky.
[2] §10 ods. 2 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.
[3] Pozri DUDOR, L. Miestna samospráva v Slovenskej republike, s. 101-102.
[4] Zákon NR SR č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky.

právnej úpravy obce vystupujú ako samosprávne celky – keď vykonávajú vlastnú pôsobnosť. Ako správne celky vystupujú v prípade zabezpečovania prenesenej pôsobnosti, teda ako nepriami vykonávatelia štátnej správy. Rámcové podmienky, za ktorých môže byť na obec prenesené plnenie úloh štátnej správy upravuje zákon o obecnom zriadení v § 5 kde konštatuje, že v prípade, ak je plnenie niektorých úloh štátnej správy obcou racionálnejšie a efektívnejšie, je možné ich zákonom na obec preniesť. Zároveň na realizáciu delegovanej pôsobnosti poskytuje štát aj potrebné materiálne a finančné prostriedky.[5]

Členenie pôsobnosti na originálnu a prenesenú má veľký význam, pretože obec pri realizácii samostatnej pôsobnosti vystupuje ako samostatná právnická osoba verejného práva, ktorá koná vo vlastnom mene, na vlastný účet a na vlastnú zodpovednosť. Naopak, pri realizácii prenesenej štátnej správy obec len zastupuje štát, koná v jeho mene, na jeho účet a na jeho zodpovednosť. Pri realizácii prenesenej pôsobnosti má preto postavenie orgánu štátnej správy a de facto tak aj koná.[6]

Štátna správa svojou nariaďovacou právomocou do výkonu úloh plnených samosprávou zasahovať nemôže. Štátna správa a samospráva vystupujú vo vzájomných vzťahoch ako dva samostatné a nezávislé subsystémy verejnej správy.[7] Vrcholný orgán výkonnej moci v SR – vláda SR tu vystupuje ako priamy nadriadený a priamo riadiaci orgán voči niekomu, kto je do systému štátneho mechanizmu (v užšom slova zmysle) zaradený len funkčne, nie je však organizačne.[8]

Obec v rámci svojej pôsobnosti neplní len úlohy na úseku školstva, odpadového hospodárstva či starostlivosti o verejnú zeleň. Jej právomoci ďaleko presahujú tieto agendy, ktoré obyvateľ obce vníma ako najfrekventovanejšie verejno-správne služby poskytované obcou.

Mnohé z oblastí pôsobnosti obce majú bezpečnostno-právny charakter a obec pri ich realizácii poskytuje bezpečnostné verejno-správne služby, najmä na úseku obrany štátu, krízového riadenia, hospodárskej mobilizácii, civilnej ochrany, ochrany verejného poriadku, požiarnej ochrany a ochrany verejného zdravia, a pod.

V nasledujúcej časti príspevku upriamime našu pozornosť na tie oblasti pôsobnosti, ktoré sú v gestorstve rezortu obrany.

1.1 PÔSOBNOSŤ OBCE V OBLASTI BEZPEČNOSTI

Štát prostredníctvom orgánov k tomu určených zabezpečuje vonkajšiu, aj vnútornú bezpečnosť, teda stav, v ktorom sú na minimálnu mieru znížené ohrozenia štátu a jeho obyvateľov, pričom má štát vytvorené dostatočné právne prostredie, inštitúcie, zdroje, sily, prostriedky a mechanizmy na riešenie možných krízových situácií[9].

Potreba riešiť sociálne krízy, ekonomické krízy, technologické havárie a prírodné katastrofy vyvoláva potrebu vytvorenia osobitného systému riadenia, ktorým je krízový manažment. Zákon NR SR č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu stanovil v §3 obec za orgán krízového riadenia a v §10 uložil

[5] §5 ods. 1 zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.
[6] SOTOLÁŘ, J. Komunálne právo. s. 55.
[7] TEKELI J. Kompetenčné právo v obecnej samospráve, s. 45.
[8] FILIP, J. Územní samospráva jako ústavní materie v ČR, s. 38.
[9] Pozri: BRVNIŠŤAN, M. Reakcia bezpečnostného systému na kybernetický incident, s. 49.

povinnosť zriadiť krízový štáb, ktorý vykonáva opatrenia na riešenie krízových situácií a uskutočňuje civilné núdzové plánovanie. V právnych normách Slovenskej republiky je civilné núdzové plánovanie charakterizované ako príprava opatrení na zabezpečenie funkčnosti orgánov verejnej moci, bezpečnosti štátu, a civilnej ochrany obyvateľstva v čase krízovej situácie. Oblasť civilného núdzového plánovania zahŕňa hlavne úseky krízového riadenia, civilnej ochrany obyvateľstva, hospodárskej mobilizácie a obrany štátu a teda aj dokumentáciu, pôsobnosť a úlohy obcí na týchto jednotlivých úsekoch, pričom úlohy a štruktúra civilného núdzového plánovania nie je zatiaľ oficiálne stanovená[10].

Pôsobnosť a úlohy obcí ako im vyplývajú z právnych noriem môžeme rozdeliť do úsekov: *úsek krízového riadenia, úsek civilnej ochrany obyvateľstva, úsek hospodárskej mobilizácie a úsek obrany štátu.*

Pôsobnosť a úlohy obcí na úseku krízového riadenia:

Za účelom plnenia si úloh a pôsobnosti na úseku krízového riadenia sa krízovou situáciou rozumie obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu. V tomto období ústavné orgány môžu v zmysle zákona na riešenie krízovej situácie vypovedať vojnu, vyhlásiť vojnový, výnimočný, núdzový stav, alebo vyhlásiť mimoriadnu situáciu.

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- ústavný zákon NR SR č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov,
- zákon NR SR č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

V ústavnom zákone NR SR č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov nie je konkrétne vymedzená pôsobnosť a úlohy obcí. Je tu len stanovená činnosť orgánov s tým, že obce a vyššie územné celky v čase mieru zodpovedajú za organizáciu prípravy Slovenskej republiky na obdobie vojny, vojnového stavu a výnimočného stavu.

V zákone NR SR č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov je stanovená pôsobnosť orgánov verejnej moci pri riadení štátu v krízových situáciách a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri príprave na krízové situácie, aj pri ich riešení a sankcie za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom. Obec je oprávnená koordinovať činnosť podnikateľov a právnických osôb pri civilnom núdzovom plánovaní, vykonávať opatrenia na riešenie krízových situácií a plniť pri riešení krízovej situácie úlohy civilnej ochrany podľa osobitného predpisu.[11]

[10] Porovnaj: BRVNIŠŤAN, M. Kybernetická bezpečnosť a jej možný vplyv na rozvoj krízového manažmentu, s. 42.
[11] Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva.

Orgány krízového riadenia – a teda aj obec, sú oprávnené v krízovej situácii mimo času vojny a vojnového stavu ukladať povinnosti a vyžadovať plnenie opatrení hospodárskej mobilizácie v rozsahu ustanovenom týmto zákonom.[12]

Pôsobnosť a úlohy obcí na úseku civilnej ochrany obyvateľstva:

Oblasť civilnej ochrany je v zásade vnímaná ako subsystém krízového riadenia, a zároveň je historicky bezprostredne spätá s agendou obrany. Spätosť civilnej ochrany a obrany možno deklarovať predovšetkým tým, že do prijatia zákona o civilnej ochrane sa na označenie uvedenej agendy používal termín civilná obrana a táto agenda bola legislatívne i koncepčne vnímaná za pevnú súčasť právnej úpravy na úseku správy obrany štátu, konkrétne tretej časti zákona č. 40/1961 Zb. o obrane Československej socialistickej republiky. Pôsobnosť obce na úseku civilnej ochrany je samosprávnou pôsobnosťou obce.[13]

Poslaním civilnej ochrany je v rozsahu ustanovenom v zákone o civilnej ochrane obyvateľstva chrániť život, zdravie a majetok a utvárať podmienky na prežitie pri mimoriadnych udalostiach a počas vyhlásenej mimoriadnej situácie. Mimoriadnou situáciou sa rozumie obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok, ktorá je vyhlásená podľa tohto zákona. Počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti. Jednou z najčastejších mimoriadnych udalostí je požiar, ktorý je spôsobilý k veľkým stratách na majetku, zdraví, života a životného prostredia.[14]

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov a vyhlášky, ktoré špecifikujú podrobnosti na zabezpečenie niektorých jeho ustanovení, ako je hlásna služba, ukrytie, evakuácia a ďalšie.

Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v § 15 vymedzuje pôsobnosť a úlohy obce. Obec je povinná vypracovať plán ochrany obyvateľstva, oboznamovať sa s havarijnými plánmi podnikov a prevádzok na svojom území a informovať obyvateľstvo o možnom ohrození. Uskladňovať, ošetrovať a zabezpečovať výdaj materiálu civilnej ochrany jednotkám civilnej ochrany zriadeným obcou a prostriedkov individuálnej ochrany obyvateľstvu obce. Na základe analýzy územia a možného ohrozenia vytvára jednotky civilnej ochrany z obyvateľstva obce, zabezpečuje a vykonáva prípravu týchto jednotiek. Obec, po vzniku mimoriadnej udalosti na svojom území, riadi záchranné práce, evakuáciu, ukrytie a zabezpečuje hlásnu službu a informačnú službu civilnej ochrany. V prípade mimoriadnej udalosti vyhlasuje a odvoláva mimoriadnu situáciu a ustanovuje režim života obyvateľstva na území obce. Výdavky spojené s uskladnením materiálu civilnej ochrany, s prípravou na civilnú ochranu a výdavky spojené s udržiavaním ochranných stavieb civilnej ochrany je obec povinná uhrádzať z vlastných zdrojov.

Pôsobnosť a úlohy obcí na úseku hospodárskej mobilizácie:

Hospodárskou mobilizáciou sa rozumie súbor hospodárskych a organizačných činností a opatrení pripravovaných v stave bezpečnosti, ako súčasť prípravy štátu na obranu a riešenie

---

[12] Zákon NR SR č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.
[13] DUDOR, L. Miestna samospráva v Slovenskej republike, s. 82.
[14] SUJA, M. Metodický podklad pre tvorbu krízových scenárov na požiar a výbuch, s. 246.

krízových situácií vykonávaných v oblasti výroby, služieb a financovania, na zabezpečenie zdrojov, ktorý ako súčasť prvku zabezpečenia slúži na zmiernenie následkov krízovej situácie.[15] Predpoklady na zabezpečenie potrieb nevyhnutných na prežitie obyvateľstva a na zabezpečenie činnosti ozbrojených síl, ozbrojených bezpečnostných zborov a záchranných zložiek v období krízovej situácie sa vytvárajú hospodárskou mobilizáciou.

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- zákon NR SR č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov a vyhlášky, ktoré špecifikujú podrobnosti na zabezpečenie niektorých jeho ustanovení, akými sú podrobnosti o predaji životne dôležitých výrobkov, alebo životne dôležitých tovarov, alebo podrobnosti o náležitostiach písomného príkazu na určenie subjektu hospodárskej mobilizácie v období krízovej situácie.

V tretej hlave, zákona NR SR č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov je vymedzená pôsobnosť orgánov územnej samosprávy. Podľa § 18 vykonáva obec opatrenia hospodárskej mobilizácie v rozsahu pôsobnosti ako prenesený výkon štátnej správy. Obec uplatňuje požiadavky na nariadenie vykonávania opatrení hospodárskej mobilizácie na okresnom úrade a zriaďuje výdajne odberných oprávnení podľa rozhodnutia okresného úradu. Informácie o právnických osobách a fyzických osobách-podnikateľoch na území obce, ktoré môžu byť určené ako subjekty hospodárskej mobilizácie, fyzických osobách, ktorým môže byť uložená pracovná povinnosť a osobách, ktorým možno uložiť vecné plnenie poskytuje obec okresnému úradu prostredníctvom špecifického aplikačného programu jednotného informačného systému hospodárskej mobilizácie. Obec v období krízovej situácie, ako opatrenia hospodárskej mobilizácie, vykonáva organizáciu dopravného zabezpečenia, redukovaný výchovno-vzdelávací proces a ochranu kultúrneho dedičstva. V prípade pri nedostatku pitnej vody zabezpečuje zásobovanie pitnou vodou, v rámci ktorého určuje miesta distribúcie pitnej vody. Počas zabezpečovania opatrení hospodárskej mobilizácie obec spolupracuje s ministerstvom hospodárstva, vyšším územným celkom a okresným úradom a inými subjektmi hospodárskej mobilizácie.[16]

Podiel a pôsobnosť obcí na plnení úloh obrany

Systém obrany štátu tvorí súhrn opatrení štátu, prostredníctvom ktorých ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, súdy, orgány miestnej štátnej správy**, obce**, právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby vytvárajú predpoklady na zabezpečenie obrany štátu a na plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Právne normy upravujúce pôsobnosť na tomto úseku sú predovšetkým:

- zákon NR SR č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky,
- zákon NR SR č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

---

[15] Zákon NR SR č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.
[16] KITTEL L. Analýza úloh obcí a legislatívy v oblasti bezpečnosti. 6 s. v tlači APZ 2019.

V § 11 zákona NR SR č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky sú stanovené úlohy obcí. ***Obec*** na úseku riadenia a plnenia úloh obrany a jej podpory vykonáva na miestnej úrovni rad činností, kde medzi rozhodujúce môžeme zaradiť: vedenie evidencie právnických osôb, fyzických osôb oprávnených na podnikanie a fyzických osôb, ktorým môže byť v čase vojny alebo vojnového stavu uložená povinnosť poskytnúť ubytovanie príslušníkom ozbrojených síl, ozbrojených zborov, Hasičského a záchranného zboru a osobám, ktoré plnia úlohy hospodárskej mobilizácie; navrhovanie okresnému úradu v sídle kraja nehnuteľností a vecných prostriedkov vhodných a technicky spôsobilých na zabezpečenie úloh obrany štátu, vrátane vedenia ich evidencie; doručovanie povolávacích rozkazov na odvod, na výkon mimoriadnej služby ako aj na výkon alternatívnej služby; doručovanie rozhodnutí okresných úradov a okresných úradov v sídle kraja o uložení pracovnej povinnosti fyzickým osobám, o uložení povinnosti právnickým osobám, fyzickým osobám oprávneným na podnikanie a fyzickým osobám poskytnúť ubytovanie príslušníkom ozbrojených síl, ozbrojených zborov, Hasičského a záchranného zboru a osobám, ktoré plnia úlohy hospodárskej mobilizácie, a vecné prostriedky na plnenie úloh obrany štátu; podieľanie sa na zabezpečovaní prípravy a rozvoja podpory obrany štátu, t.j. na príprave a rozvoji obrannej infraštruktúry ako služieb a činností poskytovaných ozbrojeným silám na zabezpečenie obrany štátu vrátane ich udržiavania, rozvoja, ochrany a obrany, ktoré sa uhrádzajú zo štátneho rozpočtu. V neposlednom rade plní obec aj ďalšie vopred nešpecifikované úlohy na úseku obrany podľa pokynov okresného úradu.[17]

V § 11 a § 17 zákona NR SR č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov sú vymedzené úlohy, ktoré plní obec. Ohlasovne, ktorými sú v zmysle zákona obce povinné zaslať do 30. júna kalendárneho roka príslušnému okresnému úradu v sídle kraja menný zoznam občanov – mužov, ktorí majú trvalý pobyt v mieste stáleho bydliska a v kalendárnom roku dovŕšia 18 rokov veku. Ohlasovne zasielajú aj zmenu adresy trvalého pobytu občanov, ktorým vznikla branná povinnosť. Obec, ktorá vedie matriku, je povinná oznámiť okresnému úradu v sídle kraja úmrtie občana, ktorému vznikla branná povinnosť, alebo jeho vyhlásenie za mŕtveho. Občania, ktorým vznikla branná povinnosť, môžu byť oslobodení od povinnosti vykonať mimoriadnu službu, ak je v dôležitom záujme bezpečnosti a obrany Slovenskej republiky vykonávanie ich občianskeho zamestnania. Za dôležitý záujem bezpečnosti a obrany Slovenskej republiky sa považuje zabezpečenie nevyhnutnej činnosti orgánov obcí, napríklad členmi krízového štábu.

Pre realizátorov plnenia úloh obrany sú významné aj skutočnosti, že obrana zahŕňa činnosti v období mieru, ako aj vojnového stavu alebo vojny , že obrana štátu je realizovaná na území vlastného štátu, ako aj mimo územia SR a že obrana štátu zahŕňa vojenské (bojové a nebojové činnosti), ako aj nevojenské činnosti. Táto skupina východiskových postulátov je limitujúca pre činnosti okresného úradu, obce, pre fyzické a právnické osoby a občanov pri plnení úloh obrany.

Zabezpečenie efektívneho plnenia úloh obrany a podpory obrany na miestnej úrovni vyžaduje okrem rešpektovania vyššie uvedených východiskových postulátov aj znalosť radov osobitných činností a vzťahov, medzi subjektmi podpory obrany regiónu, kde môžeme zaradiť: kvalitu spolupráce orgánov štátnej správy a orgánov územnej samosprávy; konkrétnu vecnú (predmetnú) spoluzodpovednosť vyšších orgánov za bezpečnosť nižších orgánov a územných celkov, a spoluzodpovednosť nižších štátnych a samosprávnych orgánov za bezpečnosť vyšších celkov; zákonné vymedzenia práv a povinností subjektov a osôb v čase

[17] Pozri: Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky, § 11.

mieru, vojny alebo vojnového stavu (krízových situácií); komplex občianskych aktivít, iniciatív, ako aj činností realizujúcich parciálne úkony podpory obrany; podiel na zabezpečovaní prípravy a rozvoja obrannej infraštruktúry; spoločnú a komplexnú prípravu a rozvoj teritórií, stavieb, budov a zariadení, telekomunikačných, komunikačných a dopravných systémov, ktoré slúžia v čase vojny a vojnového stavu na zabezpečenie obrany štátu (infraštruktúry regiónov); pripravenosť na uplatnenie krízových nástrojov (brannej povinnosti, pracovnej povinnosti, povinnosti poskytnúť ubytovanie, povinnosti poskytnúť vecné prostriedky, vyvlastnenia vo verejnom záujme na účely obrany a iné) k zabezpečeniu obrany v čase vojny alebo vojnového stavu; spoluzodpovednosť a spolupodieľanie sa občanov za svoju ochranu a obranu štátu, systém sankcií za neplnenie úloh obrany, stanovených právnymi normami.

K zabezpečeniu plnenia vyššie uvedených skupín úloh obcí v oblasti obrany sústreďuje aj pozornosť odborov obrany okresných úradov v sídle kraja, ako aj aktivity útvarov OS SR zameraných na spoluprácu a prípravu členov krízových štábov obcí a bezpečnostných rád a štatutárov zainteresovaných subjektov na plnenie úloh obrany ako aj spoluprácu pri riešení nevojenských krízových situácií situácie s využitím prostriedkov OS SR. V súčasnom období realizácie úloh obcí v oblasti obrany, podielu tohto samosprávneho prvku na stave systému prípravy a podpory obrany orgánmi miestnej štátnej správy bola realizovaná skupina pozitívnych zmien, medzi ktoré môžeme zaradiť napríklad: systém prípravy a podpory obrany reagoval na zmeny bezpečnostného prostredia; systém verejnej správy rieši aj oblasť obrany na miestnej úrovni; posilnila sa zodpovednosť štátnej správy, ako aj samosprávy za plnenie úloh prípravy a podpory obrany. Súčasne medzi stále aktuálne úlohy môžeme zaradiť najmä: kontinuálne spresňovanie obrannej stratégie, cieľov obrany a nástroje ich dosiahnutia aj na miestnej úrovni, spresňovanie a vypracovanie plánovacích a riadiacich dokumentov pre výkonné prvky miestnej úrovne; prípravu riadiacich prvkov obrany regiónov; prípravu a budovanie obrannej miestnej infraštruktúry; prípravu a plnenie úloh hospodárskej mobilizácie; prípravu a zabezpečenie vojenskej mobilizácie; prípravu záchranárskych subjektov; prípravu občanov na plnenie úloh obrany. Na druhej strane je diskutabilná úroveň pripravenosti starostov a zastupiteľstiev mnohých obcí na plnenie prezentovaného súboru úloh obci v oblasti prípravy a podpory obrany.

ZÁVER

Kvalita a diferencovaný rozvoj častí branného systému miestnej štátnej správy a samosprávy je determinovaný rozsahom, intenzitou, aktuálnosťou, reálnosťou a osobitosťou súčasných a prognózovaných rizík vojenského ohrozenia a terorizmom. Možným adekvátnym opatrením je rozvoj systému podpory obrany, a to najmä v oblasti prípravy tohto systému v mierových podmienkach na jednotlivých úrovniach – medzinárodnej, štátnej a regionálnej, diferencovanou prípravou jednotlivých častí systému podpory obrany na harmonizáciu vzájomných vzťahov a činností ai., lebo plnenie úloh obrany v čase mieru vytvára základné predpoklady na ich plnenie v zložitých podmienkach vojnového stavu a vojny.

Významným podsystémom obrany SR je obranný systém miestnej štátnej správy a samosprávy. V súčasnom období významných organizačných zmien v štruktúre špecializovaných orgánov štátnej správy a prenosu kompetencií realizovaných v zámere projektu ESO zohráva významnú úlohu aj obec. Je to práve aj obec, ktorá v oblasti zvyšovania kvality obranného systému lokálnej úrovne / miestnej úrovne, plní úlohy a zabezpečuje procesy a stav prípravy a podpory obrany. Komplexné naplnenie požiadaviek zákonov zo strany obcí je významným predpokladom zvyšovania úrovne obrany a obranných kapacít nášho štátu. Práve preto sa autori príspevku venovali problematike legislatívneho

vymedzenia úloh obcí v oblasti obrany, aby ukázali na široké spektrum úloh obci v tejto oblasti a zároveň na potrebu pomoci tomuto prvku obranného systému pri plnení jeho poslania zo strany kompetentných orgánov štátnej správy najmä odborov obrany okresných úradov v sídle kraja.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BLAŽEK, V. *Obrana a krízový manažment regiónu*. Bratislava: Akadémia PZ, 2007, ISBN 978-80-8054-428-7.

BRVNIŠŤAN, M. Kybernetická bezpečnosť a jej možný vplyv na rozvoj krízového manažmentu. In *Košická bezpečnostná revue*, ročník 6, číslo 2, dátum vydania 1.12.2016, s. 37-46.

BRVNIŠŤAN, M. *Reakcia bezpečnostného systému na kybernetický incident***,** In *Zborník z Medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy*, A PZ 2017, ISBN 978-80-8054-753-0, s. 45-54.

BUZALKA, J. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Bratislava: Akadémia PZ, 2008, ISBN 978-80-8054-451-5.

DUDOR, L. *Miestna samospráva v Slovenskej republike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017. 145 s. ISBN 978-80-8054-722-6.

FILIP, J. *Územní samospráva jako ústavní materie v ČR.* In *Právní regulace místní (a regionální) samosprávy. Sborník z 4. letní mezinárodní konference/worshopu, Kroměříž, Právnická fakulta Masarykovy univerzity a Veřejný ochránce práv, 19.-20. června 2008*. Brno: Masarykova universita, 2008. ISBN 978-80-210-4784-6. s. 21-50.

KELEMEN, M., BLAŽEK, V. *Obrana a krízový manažment vo verejnej správe I*. Liptovský Mikuláš: Akadémia OS v Liptovskom Mikuláši, 2011. ISBN 978-80-8040-423-9.

KITTEL L. *Analýza úloh obcí a legislatívy v oblasti bezpečnosti.* 6. s. v tlači APZ 2019.

Obranná stratégia SR 2005.

Operatívne pokyny MV SR pre Okresné úrady č.5/2018 z 23. 9. 2019.

SOTOLÁŘ, J. *Komunálne právo.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2007. 147 s. ISBN 978-80-7097-666-1.

SUJA, M. Metodický podklad pre tvorbu krízových scenárov na požiar a výbuch. In: *Rozvoj teórie bezpečnostných rizík a tvorba krízových scenárov* : Zborník z konferencie. Bratislava: Akadémia PZ, 2014. s. 246-259. ISBN 978-80-8054-604-5.

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. ústava Slovenskej republiky.

Vyhláška MŽP SR č. 220/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o zásobovaní vodou na obdobie krízovej situácie.

Zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a o zmene a doplnení zákona č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky.

Zákon č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva.

Zákon č. 570/2005 Z. z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

doc. Mgr. Dr. Vladimír Blažek, CSc.
Katedra verejnej správy a krízového manažmentu Akadémie policajného zboru
E-mail: vladimir.blazek@minv.sk
Telefón: 09610 57475

Ladislav Dudor
Ministerstvo obrany SR Bratislava
E-mail: Ladislav.dudor@centrum.sk
Telefón: 0910 996 053

VÝVOJ MIEROVÝCH OPERÁCIÍ OSN VO SVETE

DEVELOPMENT OF UN PEACE OPERATIONS IN THE WORLD

Ján BREZULA

ABSTRACT

The United Nations (UN) is an international organization that brings together the majority of states on Earth, who have committed themselves to cooperate in promoting the principles and objectives set out in UN Charter. UN peace operations have changed a lot throughout the last years, and today, unlike the past, they represent highly complex, dynamic, demanding and multidimensional activities. These operations have doubtlessly become the most visible activities of the UN nowadays, because they represent a wide range of military, political, diplomatic and economic activities. The aim of the article is to analyse development of UN peace operations and therefore to point out the significance of UN as an organization, whose primary role is to promote international peace and security for all the people of the world.

Keywords: UN, NATO, piece operations, security environment, UN Charter, UN Mandate, UN General Secretary

ÚVOD

Hlavným cieľom Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) je udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. V súčasnej situácii rapídne sa meniacich hrozieb pre mier a bezpečnosť nastal obrovský pokrok ustanovením mierových operácií OSN. Od konca studenej vojny boli „modré prilby“ zainteresované v množstve mierových operácií po celom svete. Od pôvodne nárazníkovej funkcie tak prešli za desaťročia dlhú cestu a dnes vykonávajú množstvo rôznorodých činností, ktorými sa podieľajú na udržiavaní medzinárodného mieru a bezpečnosti. V súčasnosti sa mierové operácie zúčastňujú taktiež na volebných procesoch, pomáhajú pri obnove základných inštitúcií v krajine, zabezpečujú humanitárnu pomoc, odzbrojovanie a presadzovanie ľudských práv. Ich úloha však nie je jednoduchá. Niektoré z nich sa skončia úspechom, no história nám ukázala, že tomu tak vždy nie je.

Mierové operácie reprezentujú širokú škálu vojenských, politických, diplomatických a ekonomických činností. Každá mierová operácia je jedinečná svojim politickým rámcom, mandátom, podmienkami, za ktorých je vedená a charakterom plnených úloh. Politický rámec mierových operácií je určovaný hlavnými aktérmi v procese politického rozhodovania o ich uskutočnení, ktorými sú národné štáty, medzinárodné a regionálne organizácie, vojenské aliancie, nevládne organizácie, prípadne ďalšie subjekty v systéme medzinárodných vzťahov a politiky.

1. ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOVA JEJ POSLANIE

Myšlienka Spojených národov vznikla počas 2. svetovej vojny, keď predstavitelia štátov usilujúcich sa o jej ukončenie pociťovali naliehavú potrebu vytvoriť mechanizmus, ktorý by bol schopný nastoliť mier a zabrániť do budúcnosti ďalším vojnám. Táto myšlienka mohla byť naplnená jedine v prípade vzájomnej spolupráce všetkých národov

v medzinárodnej organizácii. Práve tou sa stala OSN, ktorá oficiálne vznikla 24. októbra 1945 a bola založená 51 štátmi na dosiahnutie štyroch hlavných cieľov[1]:

- udržiavať medzinárodný mier a bezpečnosť,
- podporovať priateľské vzťahy medzi národmi,
- pomáhať národom spoločne pracovať na zlepšovaní životov chudobných ľudí, zvíťaziť nad hladom, chudobou a negramotnosťou a povzbudzovať rešpekt voči právam a slobodám druhých,
- byť centrom pre zosúlaďovanie krokov jednotlivých národov pri dosahovaní týchto cieľov.

OSN je organizáciou poskytujúcou pomoc pri riešení medzinárodných konfliktov a problémov týkajúcich sa celého sveta. Hlavné zásady činnosti OSN a jej členov sú uvedené v článku 2 Charty OSN. Týmito zásadami sa OSN riadi pri úsilí o dosiahnutie vyššie uvedených cieľov. Medzi hlavné zásady patrí[2]:

- zvrchovaná rovnosť všetkých členských štátov,
- všetci členovia plnia poctivo záväzky vyplývajúce z Charty,
- všetci členovia urovnávajú svoje medzinárodné spory mierovými prostriedkami a vyhýbajú sa hrozby silou a jej použitia proti inému štátu,
- všetky členské štáty poskytnú pomoc pri každej akcii, ktorú OSN podnikne,
- OSN nemá právo zasahovať do vnútorných záležitostí členských štátov a zároveň zaistí, aby nečlenské štáty[3] konali podľa uvedených zásad, ak to bude potrebné k udržaniu mieru a bezpečnosti.

OSN taktiež plní úlohu kontrolóra v oblasti dodržiavania zásad systému kolektívnej bezpečnosti zo strany členských štátov, zohráva dôležitú úlohu pri predchádzaní konfliktov a zaisťovaní bezpečnosti, pri kodifikácii medzinárodného práva, pri udržiavaní vzájomnej komunikácie medzi členskými štátmi a ďalších aktivitách. Môžeme povedať, že všetky stanovené ciele a zásady OSN plní dôkladne, no nie vždy ukážkovo. Aj napriek možno konštatovať, že úroveň efektívneho napĺňania jej cieľov a úloh sa bude čím ďalej zvyšovať.

Súborom pravidiel a zásad, ktorým sa riadi činnosť OSN, je Charta OSN. Bola podpísaná 26. júna 1945 v San Franciscu[4] a je medzinárodným dokumentom kodifikujúcim základné princípy a ciele medzinárodných vzťahov. Jedným z hlavných zásad Charty OSN je zachovávanie medzinárodného mieru a bezpečnosti vykonávaním kolektívnych opatrení na predchádzanie ohrozenia mieru, odstraňovanie tohto ohrozenia a potlačovanie každého útočného činu, či porušenia mieru. Podmienkou je napĺňanie týchto cieľov mierovými prostriedkami a v súlade so zásadami spravodlivosti a medzinárodného práva. Keď Charta OSN hovorí o mieri, chápe ho viac ako len absenciu vojny. Medzinárodnú bezpečnosť na druhej strane chápe ako také usporiadanie medzinárodných vzťahov, v ktorom každý členský štát bude ubezpečený, že mier nebude porušený, a ak by náhodou k tomuto porušeniu došlo,

[1]OSN vo všeobecnosti. Unis Vienna [online]. Marec 2016 [cit. 20. 05. 2019].
Available at: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sk/topics/un-general.html>
[2]KORDÍKOVÁ, V. Organizácia spojených národov, s. 1.
[3]Medzi nečlenské štáty OSN patrí Štát Palestína a Vatikán, ktorý získali status stáleho pozorovateľa vo Valnom zhromaždení OSN.
[4]Charter of the United Nations. UNOrg [online]. April 2017 [cit. 30. 05. 2019].
Available at: <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>

tak dopad na členský štát bude limitovaný.[5] Činnosť OSN vychádza najmä zo zásady zvrchovanej rovnosti všetkých členských štátov, ktoré sa zaväzujú plniť si svoje záväzky vyplývajúce z Charty OSN. Zaväzujú sa tiež riešiť medzinárodné spory mierovými prostriedkami a vystríhajú sa vo svojich medzinárodných stykoch hrozby silou a použitím sily proti ostatným členským štátom.[6]

2. MIEROVÉ OPERÁCIE OSN A ICH ROZDELENIE

V úvode kapitoly je nutné skonštatovať, že v oblasti mierových operácií neexistuje žiadna ich univerzálne akceptovaná definícia. Podobne ani v medzinárodnom práve nie je možné nájsť žiadnu záväznú definíciu mierových operácií.[7]

Pojem mierové operácie je v podstate všeobecný pojem, ktorý zastrešuje nielen mierové operácie OSN, ale aj operácie na podporu mieru NATO a operácie krízového manažmentu EÚ. Použitie tohto pojmu je rozšírené najmä z toho dôvodu, pretože je ľahko zrozumiteľný, veľmi výstižný, a v porovnaní s názvami operácii NATO a EÚ i jednoduchší a pochopiteľnejší. Podľa Jurčáka a kol.[8] sú mierové operácie operáciami medzinárodného spoločenstva na prevenciu a riešenie konfliktov, ktoré ohrozujú mier a bezpečnosť vo svete. Tieto operácie sú už dnes vedené v prostredí, v ktorom bude s najväčšou pravdepodobnosťou narastať súťaživý charakter vzťahov medzi štátnymi i neštátnymi subjektmi.[9] Zůna a Kosecová[10] chápu mierovú operáciu ako širokú škálu politických, diplomatických, ekonomických a vojenských činností. Každá mierová operácia je pritom jedinečná svojim politickým rámcom, mandátom, charakterom plnených úloh a podmienkami, za ktorých je vedená.

Základný rámec rozdelenia mierových operácii poskytol bývalý Generálny tajomník OSN Boutrus Boutru Ghálí vo svojej správe Agenda pre mier (An Agenda for peace), ktorý z hľadiska kombinácie funkcii, ktoré majú operácie plniť a ich načasovania v konflikte rozdelil na:[11]

a) peacekeeping - operácie na udržanie mieru,
b) peacemaking - operácie na vytváranie mieru,
c) peacebuilding - operácie na budovanie mieru,
d) peace enforcement - operácie na vynútenie mieru.

Na dynamický vývoj situácie v oblasti medzinárodnej bezpečnosti a aj v oblasti mierových operácií reagovala tzv. Brahimiho[12] správa z augusta 2000, ktorá odporučila vytvoriť nový manažérsky a finančný systém mierových operácií a zároveň preklasifikovať jednotlivé druhy operácií na[13]:

[5] OSWALD, B. - DURHAM, H. - BATES, A. Documents on the Law of UN Peace Operations, p. 41.
[6] OSMAN, M. A. The United Nations and Peace Enforcement (Wars, terrorism and democracy), p.5.
[7] IVANČÍK, R. Teoretické a terminologické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií, s. 36.
[8] JURČÁK, V. a kol. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu, s. 16.
[9] JURČÁK, V. - IVANČÍK, R. Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu, s. 22.
[10] ZŮNA, J. – KOSECOVÁ, J. Pojmový aparát mírových operací a jejich vymezení v doktrinálních dokumentech Armády České republiky, s. 1.
[11] An Agenda for Peace. UNDoc [online]. April 2010 [cit. 01. 06. 2019].
Available at: <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>
[12] Lakhdar Brahimi - bývalý minister zahraničných vecí Alžírska.
[13] IVANČÍK, R. Teoretické a terminologické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií, s. 39.

a) prevenciu konfliktov,
b) budovanie mieru,
c) dočasnú správu a
d) udržovanie mieru.

Vrcholová doktrína pre mierové operácie OSN - UN PKO Capstone Doctrine[14] vymedzila mierové operácie OSN nasledovne:

a) prevencia konfliktov, ktorá zahŕňa použitie štrukturálnych alebo diplomatických opatrení na zabránenie eskalácie vnútroštátneho alebo medzištátneho napätia a rozporov do násilného konfliktu.
b) vytváranie mieru predstavuje opatrenia na riešenie už vzniknutých konfliktov prostredníctvom diplomatických aktivít, ktorých cieľom je dostať znepriatelené strany za rokovací stôl a dospieť k vzájomnej dohode.
c) udržanie mieru je aktivita určená na zachovanie akokoľvek krehkého mieru, po zastavení bojov a zameranú na pomoc pri realizácii dosiahnutých dohôd.
d) vynútenie mieru zahŕňa použitie celého spektra donucovacích opatrení, vrátane vojenskej sily v súlade s mandátom Bezpečnostnej rady OSN.
e) budovanie mieru[15] je spektrum opatrení zameraných na zníženie rizika opätovného vzniku konfliktu posilnením národných kapacít na všetkých úrovniach riadenia konfliktu a na položenie základov pre udržateľný mier a rozvoj.

Obrázok 1 Rozmiestnenie mierových operácii OSN v súčasnosti

Zdroj: Peacekeeping Fact Sheet 2019

V súčasnej dobe vedie OSN celkovo 14 mierových operácií na 4 kontinentoch sveta. Najväčší počet z nich, a to až 7, prebieha v Afrike, 4 operácie sú aktuálne vedené v Ázii, 2 v Európe a 1 v Severnej Amerike.[16] Obrázok 1 schematicky znázorňuje rozmiestnenie mierových operácii OSN v súčasnosti.

[14] <https://peacekeeping.un.org/en/department-of-peacekeeping-operations>
[15] JURČÁK, V. a kol. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu, s. 31.
[16] Peacekeeping Operations Fact Sheet 2018. FactSheet [online]. April 2018 [cit. 03. 06. 2019].

Podrobnejšie charakteristiky aktuálne vedených mierových operáciách OSN sú uvedené v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Charakteristika aktuálne vedených mierových operácií OSN

Mierová operácia	**Zriadená od**	**Celkový počet osôb**	**Celkový rozpočet (milión) v $ (USA)**
UNTSO	máj 1948	369	67,16 (2018-19)
UNMOGIP	január 1949	115	19,75 (2018-19)
UNFICYP	marec 1964	1033	53,53
UNDOF	jún 1974	1060	60,30
UNIFIL	marec 1978	11 155	474,41
MINURSO	apríl 1991	478	52,87
UNMIK	jún 1999	350	37.19
UNAMID	júl 2007	10 673	385,68
MONUSCO	júl 2010	20 501	1100
UNISFA	jún 2011	4833	263,86
UNMISS	júl 2011	19 331	1120
MINUSMA	marec 2013	16 227	1070
MINUSCA	apríl 2014	15 054	930,21
MINUJUSTH	október 2017	1312	121,46
Celkový počet		**102 491**	približne 5756,39

Zdroj: Peacekeeping Fact Sheet 2019, vlastné spracovanie

3. VÝVOJ MIEROVÝCH OPERÁCIÍ OSN

Vývoj v oblasti mierových operácií kopíruje vývoj v oblasti medzinárodnej bezpečnosti, pretože tak, ako sa vyvíjalo bezpečnostné prostredie, tak sa vyvíjali a mierové operácie OSN, ich charakter a princípy. Podľa ich historického vývoja, alebo vývojových etáp môžeme mierové operácie OSN rozdeliť na:[17]

a) Mierové operácie prvej generácie, v literatúre označované tiež ako tradičné mierové operácie alebo tradičný peacekeeping (traditional peacekeeping). Mierové operácie OSN prvej generácie boli realizované najmä v období „studenej vojny“. Tieto operácie boli vedené podľa kapitoly VI Charty OSN so súhlasom znepriatelených strán, s cieľom ukončiť prebiehajúci konflikt a zároveň vytvoriť vhodné podmienky pre zmierenie zainteresovaných strán. Na ich úspešnosť mala často vplyv politická situácia v Bezpečnostnej rade, keď mocnosti nemali záujem na riešení mieru a

Available at: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/pk_factsheet_01_19_eng.pdf>

[17]JURČÁK, V. - IVANČÍK, R. Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu, s. 50.

bezpečnosti vo svete a radšej sa sústredili na svoje vlastné záujmy a zámerne vetovali návrhy na ustanovenie mierových operácií v určitých oblastiach. Charakteristickou črtou operácií prvej generácie bolo ich dlhé trvanie. Ich prítomnosť v relatívne obývaných oblastiach po viac ako desaťročie urobili z jednotiek peacekeeping stranu priamo zainteresovanú do politickej situácie na mieste. Tieto operácie sa tak stali dlhodobým sprostredkovateľom služieb lekárskej pomoci, jedla, služieb a kontaktov medzi rodinami. Typickým príkladom mierovej operácie prvej generácie je mierová operácia UNFICYP na Cypre, ktorej cieľom a poslaním je udržiavať „status quo“ vo vnútri nárazníkovej zóny a zabezpečiť dodržanie prímeria medzi cyperskými Grékmi a Turkami[18].

b) Mierové operácie druhej generácie mali na rozdiel od prvej generácie odlišný charakter. Zaoberali sa totiž vnútroštátnymi a etnickými konfliktami. Na tieto operácie sa však nehľadí ako na veľmi úspešné. Ako dôvody sa uvádzajú nedostatok podpory členských štátov, privysoké nesplniteľné ciele, ktoré si tieto misie kládli a v neposlednom rade aj nedostatok finančných prostriedkov. Mierové operácie sa posunuli od piatich operácií v roku 1988 až po šestnásť operácií v roku 1994, od vojenských síl pozostávajúcich z 9 tisíc vojakov až po 70 tisíc jednotiek v teréne, od rozpočtu 230 miliónov dolárov až po rozpočet 3,6 miliardy dolárov, od konfliktov medzi štátmi ku konfliktom vo vnútri štátov, od vojenských obetí po obete prevažne civilné. Charakter mierových operácií sa zmenil a OSN začala pri ukončovaní vnútroštátnych konfliktov praktizovať multidimenzionálne aktivity ako odzbrojovanie, demobilizáciu, asistenciu pri reintegrácií do spoločnosti, či monitorovanie volieb. Mierové operácie druhej generácie priniesli nezávislosť Namíbie, transformovali spoločnosť a politickú situáciu v Kambodži a El Salvadore, či poskytli základy pre obnovu Mozambiku. Typickým príkladom mierovej operácie druhej generácie je mierová operácia UNPROFOR na území bývalej Juhoslávie, ktorej cieľom bolo vytvoriť podmienky pre mierové rokovania znepriatelených strán, zaistiť demilitarizáciu v určených oblastiach, zabezpečiť dodávky humanitárnej pomoci, ochranu konvojov, monitorovať bezletové zóny a dohliadať nad dodržiavaním prímeria a podpísaných dohôd v krajine.

c) Mierové operácie tretej generácie, označované tiež ako operácie na udržanie mieru (peace support operations) sa využívajú najmä vtedy, keď medzi sebou nebojujú znepriatelené štáty, ale znepriatelené skupiny v rámci jedného štátu, pričom tieto operácie prebiehajú zväčša v štátoch, ktoré nemajú pod kontrolou svoje vlastné územie. Ich úlohou je teda mier nastoliť a nielen ho udržať. Preto sú často vysielané bez súhlasu jednotlivých znepriatelených strán a na ich vedenie stačí súhlas národnej vlády. V týchto operáciách pôsobí nielen vojenský, ale aj civilný personál, ako napríklad policajti, zdravotníci, učitelia a pod., teda je do nej zapojený veľký počet aktérov - členských štátov OSN, agentúr a programov OSN, regionálnych medzivládnych organizácií a medzinárodných regionálnych a lokálnych nevládnych organizácii. Z tohto dôvodu sa mierové operácie OSN tretej generácie označujú ako hybridné operácie. Typickým príkladom mierovej operácie tretej generácie je operácia ISAF v Afganistane. Na operácie tretej generácie je nazerané kriticky. Ako dôvod sa uvádza, že boli nasadzované v miestach, kde neexistoval mier, ktorý by mal byť udržiavaný.

[18]Bučka,P., Marek, J., Pástor, R.: Situácia v sektore 4 SLOVCON UNFICYP v roku 2018. Security Forum 2019, 12 Annual International Scientific Conference February 6th-7th, 2019 at Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovakia. Banská Bystrica: Interpolis, 2019. ISBN 978-80-972673-9-1, S. 8-15.

4. MANDÁT BEZPEČNOSTNEJ RADY OSN

Mierové operácie OSN sú ustanovované na základe mandátu Bezpečnostnej rady OSN. Charta OSN udeľuje Bezpečnostnej rade OSN primárnu zodpovednosť za udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Pre naplnenie tejto zodpovednosti môže ustanoviť mierovú operáciu. Mandát často závisí od rozsahu, v ktorom môžu mierové operácie asistovať národným autoritám hosťovskej krajiny, či od rozsahu oprávnenia použitia sily na ochranu civilistov, humanitárnych pracovníkov a územia.

Mierové operácie OSN od svojej pôvodnej tzv. nárazníkovej funkcie prešli dlhú cestu a dnes vykonávajú nespočetné množstvo rôznorodých činností, prostredníctvom ktorých napĺňajú svoje mandáty. Misie MIPONUH a UNSMIH v Haiti[19] mali za cieľ asistovať pri profesionalizácii národnej polície, trénovať špecializované policajné jednotky, či radiť policajným agentom v ich každodennej službe. Misia UNPREDEP v Macedónsku[20] mala za úlohu monitorovať hranice a hlásiť akékoľvek zmeny, ktoré by mohli ohroziť stabilitu a územie krajiny bývalej Juhoslávie. Cieľom operácie UNTAG v Namíbii[21] bolo zabezpečiť nezávislosť krajiny slobodnými a spravodlivými voľbami pod kontrolou OSN. Mandát mierovej operácie MONUA v Angole[22] pozostával z činností vo vojenskej oblasti (monitorovanie prímeria), politickej oblasti (pomoc pri normalizácii krajiny), v policajnej oblasti (zabezpečenie čo najvyššej miery neutrality angolskej národnej polície, vykonávať inšpekciu väzníc), či v ľudsko-právnej oblasti (propagácia ľudských práv a vyšetrovanie ich zneužívania).

Mandáty OSN je možné rozdeliť na činnosti vojenského, humanitárneho a politického charakteru:

a) Vojenská oblasť - príslušníci mierových operácií majú na starosti monitorovanie prímerí a dohôd uzatvorených medzi zainteresovanými stranami, kontrolovanie hraníc medzi znepriatelenými územiami, kontrolovanie nárazníkových zón, odzbrojovanie, odmínovanie a výcvik vojenských jednotiek. Príkladom je mandát misie UNOSOM I v Somálsku[23]. Mandát tejto operácie pozostával z monitorovania prímeria, v hlavnom meste Mogadišu a poskytovania ochrany a bezpečnosti personálu OSN.
b) Humanitárna oblasť - činnosť mierových misií v humanitárnej oblasti sa sústredí najmä na dodržovanie ľudských práv, ochranu humanitárnych konvojov a humanitárnych pracovníkov, či zriaďovanie a ochranu bezpečných zón na území postihnutom konfliktom. Ak konflikt prerastie do takých rozmerov, že dôjde k úteku a vysídleniu obyvateľov, príslušníci mierových operácií týchto utečencov monitorujú a po ukončení konfliktu im pomáhajú v návrate späť do ich domovov. Mandát UNMIS v Sudáne[24] pozostával tiež z požiadavky humanitárnej asistencie, zaistenia prítomnosti ľudských práv a ich propagovania, ochrany a monitorovania.
c) Politická oblasť - keď vypukne konflikt, je ťažké udržať fungovanie základných štátnych inštitúcií. Práve preto dohliadajú príslušníci mierových operácií na dodr-

[19]UN civilian police mission in Haiti. UNDoc [online]. September 2012 [cit. 28. 05. 2019]. Available at: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/miponuh.htm>
[20]UNPREDEP mission profile. UNDoc [online]. August 2013 [cit. 28. 05. 2019]. Available at: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unpred_p.htm>
[21]UN transition assistance group. UNDoc [online]. February 2011 [cit. 29. 05. 2019]. Available at: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/untag.htm>
[22]UN observer mission in Angola. UNDoc [online]. July 2011 [cit. 04. 06. 2019]. Available at: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/monua/monua.htm>
[23]UN operation in Somalia I. UNDoc [online]. July 2012 [cit. 04. 06. 2019]. Available at: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm>
[24]UN mission in Sudan. UNDoc [online]. March 2011 [cit. 25. 05. 2019]. Available at: <https://unmis.unmissions.org/>

žiavanie práva a poriadku, pomáhajú udržať, či obnoviť vládu, vykonávajú miestnu správu a pomáhajú vzkriesiť miestnu ekonomiku. Príkladom mandátu politického charakteru je mandát misie UNTAG v Namíbii, ktorý mal za cieľ zaistiť nezávislosť Namíbie prostredníctvom slobodných a spravodlivých volieb pod dozorom a kontrolou OSN, zabezpečiť odstránenie diskriminačných noriem, či dozerať nad prepustením politických väzňov. Veľmi dôležitou súčasťou je monitorovanie a dozor nad voľbami. Asistovanie OSN pri voľbách sa stáva čoraz významnejšou súčasťou mierových operácii. Mierové misie podporovali voľby v post- konfliktných krajinách ako napríklad v Nepále, Afganistane, Burundi, Iraku, Libérii, Haiti a dali tak možnosť vykonávať svoje demokratické práva viac ako 57 miliónom registrovaných voličov.[25]

5. VYBRANÉ VOJNY BEZ MANDÁTU OSN

Po roku 1990 vo svete prebehlo viac ako 120 vojen. Najväčšiu pozornosť pri tom upútali tie, ktoré zahájili USA a na ktorých sa podieľali ďalšie členské štáty NATO. Veľmi často sa diskutovalo o tom, či tieto vojny boli, alebo neboli legálne. Kritéria na posúdenie legálnosti vojny sa odvíjajú od rozhodovania o použití sily v záujme medzinárodného mieru a bezpečnosti. To prebieha na pôde Bezpečnostnej rady OSN, ktorá je formálne jedným z najdôležitejších orgánov OSN, ale v skutočnosti je orgánom najdôležitejším a takisto najvýznamnejším. Jeho význam a úloha sú dané tým, že rieši otázky medzinárodného mieru a bezpečnosti v celosvetovom rozsahu. V prípade akejkoľvek medzinárodnej krízy či napätia má právo prijímať dve opatrenia zásadnej dôležitosti. Predovšetkým môže prijať rezolúciu, v ktorej označí danú krajinu, organizáciu alebo udalosť za hrozbu pre medzinárodný mier a bezpečnosť. V nadväznosti nato môže schváliť rezolúciu druhú – rozhodnutie.

V minulosti sme však boli svedkami toho, že mnoho vojen prebehlo potichu, bez schválenia Bezpečnostnej rady OSN. V ďalšej časti práce by som sa veľmi stručne zameral práve na takéto typy vojen, ktoré boli za posledných 70 rokov vedené krajinami NATO, na čele s USA.

V roku **1961** sa Spojené štáty pokúsili zvrhnúť na Kube vládu prezidenta Fidela Castra prostredníctvom nezákonnej invázii v tzv. Zálive svíň. Bezpečnostná rada OSN bola zablokovaná nepravdivými konštrukciami a Kubu vtedy neochránila. Pokus o zmenu režimu však aj tak stroskotal. O rok neskôr rozmiestnil Sovietsky Zväz na Kube jadrové rakety a Spojené štáty vyhlásili následne námornú blokádu ostrova. Svet sa vtedy ocitol na samom okraji jadrovej vojny.

V auguste **1964** prezident Spojených štátov Lyndon Johnson[26] prehlásil, že USA boli v Tonkinskom zálive napadnuté severným Vietnamom, čo sa neskôr ukázalo ako klamstvo. Spojené štáty bombardovali Vietnam bez mandátu OSN a viedli proti nemu nezákonnú útočnú vojnu. V jej priebehu prišlo o život 3 milióny Vietnamcov a zahynulo viac ako 58 000 amerických vojakov.[27] Bezpečnostná rada OSN Vietnam neochránila.

14. apríla **1986** bombardovali Spojené štáty Líbyu, aj keď k tomu nemali mandát OSN. Útok, vykonaný v rámci nezákonnej útočnej vojny bol odsúdený Bezpečnostnou radou OSN. Rezolúcia však nevstúpila do platnosti, pretože krajiny NATO – Francúzsko, Veľká

[25]UN Peace keeping. Vienna [online]. April 2015 [cit. 28. 05. 2019]. Available at: <https:// http://www.unis.unvienna.org/pdf/peacekeeping_background.pdf>

[26]LBJ: Biography. Upcoming Events [online]. August 2008 [cit. 02. 06. 2019]. Available at: <http://www.lbjlibrary.org/lyndon-baines-johnson/lbj-biography>

[27]Vietnam war (1954-1975). Encyclopaedia Britannica [online]. 2012 [cit. 01. 06. 2019]. Available at: <https://www.britannica.com/event/Vietnam-War>

Británia a USA – so stálym členstvom v Bezpečnostnej rade OSN využili svojho práva veta. Bezpečnostná rada OSN Líbyu neochránila.

V roku **1999**, konkrétne 24. marca**,** bolo letectvom NATO bombardované Srbsko.[28] Provincia Kosovo sa následne odtrhla od Srbska. Na nezákonnom útoku, ktorý prebiehal bez mandátu OSN pod vedením USA, sa podieľali rôzne krajiny NATO, vrátane Nemecka, ktoré sa po 2. svetovej vojne po prvý krát zapojilo do útočnej vojny. Bezpečnostná rada OSN Srbsko neochránila.

Napriek tomu, že teroristické útoky na veže svetového obchodného centra z 11. septembra nie sú dodnes vyjasnené, Spojené štáty vyhlásili vojnu proti terorizmu a 7. októbra **2001**[29] napadli bez mandátu OSN Afganistan. Neskôr sa na tejto nezákonnej vojne podieľali taktiež ďalšie členské štáty, ako napríklad Veľká Británia, Francúzsko a Nemecko. Bezpečnostná rada OSN Afganistan neochránila.

19. marca **2003** bol v rámci nezákonnej vojny bez mandátu OSN Spojenými štátmi a Veľkou Britániou napadnutý Irak. Americký prezident George Bush a britský premiér Tony Blair zdôvodnili jej zahájenie snahou o likvidáciu zbraní hromadného ničenia, čo sa neskôr ukázalo ako klamstvo. Irácky diktátor Saddám Husajn bol obesený. Časť kádrov irackej armády sa neskôr pripojilo k sunnitským teroristickým milíciám tzv. Islamského štátu a zriadili v rozsiahlych oblastiach Sýrie a Iraku kalifát. Bezpečnostná rada OSN Irak neochránila.

Na Ukrajine bol 20. februára **2014** zvrhnutý prezident Viktor Janukovyč.[30] Potom Rusko, bez mandátu OSN obsadilo polostrov Krym. Dňa 16. marca sa väčšina obyvateľov Krymu vyslovila pre odtrhnutie od Ukrajiny a pripojenie k Rusku, čo bolo taktiež obratom vykonané. Na východe Ukrajiny sa začala občianska vojna. Bezpečnostná rada OSN Ukrajinu neochránila.

Nemecký spolkový snem schválil 4. decembra **2015** zapojenie do vojny v Sýrii[31] a odôvodnil tento krok bojom proti terorizmu. Spolková kancelárka Angela Merkelová požadovala zvrhnutie prezidenta Asada. Spojené štáty, Veľká Británia a Francúzsko bombardovali Sýriu bez mandátu bezpečnostnej rady OSN. Bezpečnostná rada OSN Sýriu neochránila.

ZÁVER

OSN je už viac ako sedemdesiat rokov symbolom spolupráce medzi národmi, ktoré sa v súlade s úvodnými ustanoveniami Charty OSN usilujú o udržanie mieru a bezpečnosti, o rozvoj priateľských vzťahov a spoločné riešenia problémov v hospodárskej, sociálnej, kultúrnej či humanitárnej oblasti za predpokladu plného rešpektovania ľudských práv a ochrany základných slobôd.

Mierové operácie OSN sú jednou z najviditeľnejších, najdiskutovanejších a zároveň najkontroverznejších tém v oblasti ochrany medzinárodného mieru a bezpečnosti ako aj v rámci samotnej činnosti OSN. Pôsobia vo vysoko nebezpečnom a zložitom prostredí po

[28]Kosovo conflict. Balkan history [1998–1999]. Encyclopaedia Britannica [online]. 2014 [cit. 02. 06. 2019]. Available at: <https://www.britannica.com/event/Kosovo-conflict>

[29]Afghanistan War. Encyclopaedia Britannica [online]. 2013 [cit. 02. 06. 2019]. Available at: <https://www.britannica.com/event/Afghanistan-War>

[30]Ukraine bloodshed: Kiev death toll jumps to 77. RT [online]. February 2015 [cit. 28. 05. 2019]. Available at: <https://www.rt.com/news/ukraine-kiev-death-toll-955/>

[31]Syria conflict: German MPs vote for anti-IS military mission. BBC News [online]. December 2015 [cit. 31. 05. 2019]. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-35002733>

celom svete čeliac rôznorodým konfliktom a ich následkom. Uvedené je dokumentované momentálnym vývojom krízových situácií, ktoré vznikajú aj bez varovania a reakcia medzinárodného spoločenstva nemusí byť okamžitá alebo adekvátna.[32] Môžu dosiahnuť mnoho, úspech však nikdy nie je zaručený.

Bezpečnosť sa všeobecne spája najmä so stabilitou, určitosťou, poriadkom, spoľahlivosťou, rovnovážnosťou, existenciou subjektu bez hrozieb, stavom a pocitom istoty. Ukončenie studenej vojny tak predstavuje začiatok novej etapy vo vývoji medzinárodných vzťahov, ktorá sa premieta aj do bezpečnostnej oblasti.[33]

OSN sa na jednej strane zaslúžila o pozoruhodné množstvo mierových úspechov za viac ako šesťdesiat rokov svojej existencie, vrátane zisku Nobelovej ceny mieru.[34] No na strane druhej vidíme, že nebola schopná zabrániť mnohým konfliktom, ktoré sa udiali vo svete v posledných desaťročiach. Každá mierová operácia musí byť vedená základnými princípmi súhlasu, nestrannosti a zákazu použitia sily s výnimkou sebaobrany a obrany mandátu.[35] Zároveň musí byť vnímaná ako legitímna a dôveryhodná, a to najmä v očiach miestnej populácie. Členské štáty musia ukázať svoju jednoznačnú podporu.[36] Nesmie medzi nimi dochádzať k rivalite kvôli svojim vlastným záujmom, no ani k ignorancii a nečinnosti v čase, keď je ich rázne a rýchle rozhodnutie najpotrebnejšie. Aby bol splnený cieľ Charty OSN ochrániť budúce generácie pred hrôzami vojny, členské štáty sa musia viac angažovať a podporovať OSN ako pri rozhodovaní, tak aj vo finančnej oblasti, pretože bez dostatku finančných prostriedkov nebude schopná napĺňať svoje ciele a postavenie garanta medzinárodného mieru a bezpečnosti. Mierové operácie musia byť nasadzované po dôkladnej analýze situácie a na základe jasného, zrozumiteľného, primeraného a splniteľného mandátu[37] a musia mať k dispozícii prostriedky, aby boli schopné ochrániť nielen seba, ale aj mandát celej operácie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BUČKA, Pavel - MAREK, Ján - PÁSTOR, Rudolf - ŠIMKO, Juraj. Profesijné využitie vojakov OS SR v operáciách MKM. Medzinárodná vedecká konferencia, Manažment ľudských zdrojov v ozbrojených silách, bezpečnostných a záchranných zboroch. 15. - 16. mája 2019. AOS generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, 2019. ISBN 978-80-8040-579-3.

BUČKA, Pavel - MAREK, Ján - PÁSTOR, Rudolf. Situácia v sektore 4 SLOVCON UNFICYP v roku 2018. Security Forum 2019, 12 Annual International Scientific Conference February 6th-7th, 2019 at Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovakia. Banská Bystrica: Interpolis, 2019. ISBN 978-80-972673-9-1, S. 8-15.

GANSER, Daniele. *Nezákonné války*. Praha: Grada Publishing, 2017. 365 s. ISBN 978-80-271-0499-4.

[32]KOMPAN, J. Vonkajšia bezpečnosť Slovenskej republiky v kontexte novej bezpečnostnej stratégie, s. 86 - 91.
[33]TREBULA, M. - JURČÁK, V. Kultura bezpieczeństwa – nauka – praktyka – refleksje, s. 94.
[34]All Nobel Peace Prizes. The Nobel Prize [online]. 2018 [cit. 28. 05. 2019]. Available at: <https://www.nobelprize.org/prizes/lists/all-nobel-peace-prizes/>
[35]MAJCHÚT, I., HRNČIAR, M. Cyprus – dimenzie konfliktu, s. 76 – 83.
[36]BUČKA, P. - MAREK, J. - PÁSTOR, R – ŠIMKO, J.: Profesijné využitie vojakov OS SR v operáciách MKM. Medzinárodná vedecká konferencia, Manažment ľudských zdrojov v ozbrojených silách, bezpečnostných a záchranných zboroch. 15. - 16. 5. 2019. AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, ISBN 978-80-8040-579-3.
[37] ŠKOLNÍK, M. Logistics management in the Armed Forces of the Slovak Republic, s. 92.

IVANČÍK, Radoslav. Teoretické a terminologické východiská pre skúmanie problematiky mierových operácií. In *Politické vedy*. Roč. 16, č. 1, 2013. s. 30 - 57. ISSN 1335 - 2741.

JURČÁK, Vojtech – IVANČÍK, Radoslav. *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2013. 230 s. ISBN 978-80-8040-469-7.

JURČÁK, Vojtech a kol. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika, 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4.

KOMPAN, Jaroslav. Vonkajšia bezpečnosť Slovenskej republiky v kontexte novej bezpečnostnej stratégie. In: *New Approaches to the National Security: 13th PhD Conference proceedings*. Brno: University of Defence in Brno, Czech Republic, 2018. s. 86 – 91, ISBN 978-80-7582-037-2.

KORDÍKOVÁ, Viktória. *Organizácia spojených národov*. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici [online]. 2014 [cit. 27. 05. 2019]. Available at: <https://www.fpvmv.umb.sk/cms/saveDataFilePublic.php?uid=prosputinsky&path=JTdEJTI3JTdGJTg2JTkxJTkyUSVGRiVDNSUxMCVDMlF4JTVCWkwlMTElQkUlRDElNUMlRjYlRkJzJUI0YyUxRHElOEIlQUQlREU3JUMw>.

MAJCHÚT, Ivan - HRNČIAR, Michal. *Cyprus – dimenzie konfliktu*. Liptovský Mikuláš: AOS generála M. R. Štefánika, 1. vyd., 2014. 208 s. ISBN 978-80-8040-497-0.

OSMAN M. Awad. *The United Nations and Peace Enforcement (Wars, terrorism and democracy)*, Ashgate Publishing Limited, 2002. 200 p. ISBN 978-07-5461-726-6.

OSWALD, Bruce - DURHAM, Helen - BATES, Adrian. *Documents on the Law of UN Peace Operations*, Oxford University Press Inc., New York, 2010. 624 p. ISBN: 978-01-9957-126-0.

TREBULA, Martin - JURČÁK, Vojtech. *Kultura bezpieczeństwa – nauka – praktyka – refleksje*, Security Forum 2017, University of Public and Individual Security APEIRON in Cracow/ Poľsko Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron" w Krakowie, 2017, ISSN 2299−4033.

ŠKOLNÍK, Miroslav. Logistics management in the Armed Forces of the Slovak Republic. In *MEST Journal*, Vol. 6, No. 1. Belgrade: Faculty of Business and Law of the Union - Nikola Tesla University, 2018, s. 90 – 96, ISSN 2334-7171.

ZŮNA, Jaromír - KOSECOVÁ Janka. Pojmový aparát mírových operací a jejich vymezení v doktrinálních dokumentech Armády České republiky. In *Vojenské rozhledy* [online]. 4/2014 [cit. 27. 05. 2019]. Available at:

<http://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/teorie-a-doktriny/pojmovy-aparat-mirovych-operaci-a-jejich-vymezeni-v-doktrinalnich-dokumentech-armady-ceske-republiky>.

mjr. Ing. Ján BREZULA
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
jan.brezula@mil.sk

VYMEZENÍ ORGANIZAČNĚ TAKTICKÉ FORMY KRIMINALISTICKO-BEZPEČNOSTNÍ ČINNOSTI V TEORII POLICEJNÍCH VĚD

DEFINITION OF ORGANIZATIONAL-TACTICAL FORM OF FORENSIC-SECURITY ACTIVITIES IN THE THEORY OF POLICE SCIENCE

Markéta BRUNOVÁ

ABSTRACT

Definition of organizational-tactical form of forensic-security activities in the theory of police science. Furthermore, the general characteristics of the regulatory significance of criminal law standards for forensic-security activities, tasks, forms and methods, forces and means of criminal procedural activity, operative investigation and forensic-technical activities.

Key words: organizational tactical form, forensic-security activity, theory of police science, tasks, forms, methods, forces, means, process activity, operative-investigative activity, forensic-technical aktivity.

ÚVOD

V souvislosti s konstituováním a rozvojem bezpečnostních věd je nezbytné zkoumat i bezpečnostní činnost policie. Policejně bezpečnostní činnost představuje jednotný systém, který se také takto navenek projevuje. Dílčí subsystémy vykazují vzájemně úzké vazby a některé metody a formy práce jsou proto využívány v obou hlavních organizačně taktických formách či jejich konkrétních druzích. Typickým příkladem je uplatňování strategických metod, tj. prevence (preventivně výchovná činnost) a represe (donucení). Na druhé straně je však třeba říci, že ne všechny policejně bezpečnostní orgány mají stejné možnosti k jejich naplňování. Vždy musíme uvažovat v rámci pravomocí a kompetencí, které byly danému policejně bezpečnostnímu orgánu svěřeny.

Každá klasifikace, tedy i naše vymezení organizačně taktické formy a druhů policejně bezpečnostní činnosti, předpokládá jistou míru abstrakce a nezbytně nutnou míru zjednodušení zkoumané problematiky.

1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA REGULATIVNÍHO VÝZNAMU NOREM TRESTNÍHO PRÁVA PRO KRIMINALISTICKO-BEZPEČNOSTNÍ ČINNOST

Z charakteristických rysů kriminalisticko-bezpečnostní činnosti je zřejmé, že z hlediska její regulace mají zásadní význam normy trestního práva. Nakonec i její poslání a smysl spočívající v dosahování účelu trestního řízení, ještě dále tento význam akcentují. Myšlenky týkající se zajišťování **neodvratnosti trestního postihu** jsou, a bezesporu budou stále aktuální. Tento fakt je zapříčiněn potřebou neustále hledat efektivní způsoby boje s novými formami trestné činnosti a na základě zpětné vazby korigovat dosud používané metody a formy činnosti. Realizace neodvratnosti trestního postihu má přímou vazbu na

právní normy, v našem případě akcentujeme trestně právní normy. Významnou úlohu zde samozřejmě plní příslušné subjekty, které je ve své činnosti aplikují. Již bylo řečeno, že zcela zásadní úkoly plní v této oblasti právě **policejní orgány**, kterými jsou především útvary Policie České republiky. Pokud se týká řízení o trestných činech policistů. Postavení policejních orgánů mají v zákonem vymezených případech i další subjekty, např. pověřené orgány Vojenské policie, Vězeňské služby České republiky, Bezpečnostní informační služby a celní orgány[1].

Důsledné naplňování neodvratnosti trestního postihu má bezesporu výrazné preventivní účinky na společnost, která velice citlivě vnímá, zda jsou trestné činy včas odhalovány a řádně objasňovány. K těmto úvahám se váže tzv. **zásada pomocné úlohy trestní represe**, i požadavek **ekonomie trestní hrozby**. Rovněž zde patří problematika koncipování **právního státu** a vymezování jeho základních principů, což má svoji logiku, neboť z myšlenek právního státu vychází již pojetí trestního práva, podle něhož základní funkcí trestní represe je ochrana společnosti před kriminalitou“[2].

Naplňování ochranné funkce právního státu bezprostředně souvisí s prohlubující se právní regulací různorodé škály společenských vztahů. Proto se musí teorie policejně bezpečnostní činnosti zabývat řešením modelových situací a vycházet při tom z axiologických charakteristik právních norem, z poznatků o aplikaci norem a kvalifikaci skutků.

Mimo normy trestního práva, které jsou z hlediska aplikace jedny z nejzávažnějších, samozřejmě působí ve smyslu regulace společenských vztahů celá řada dalších norem, ať již **právních** či **neprávních normativních systémů**, které budou postupně nabývat stále většího významu. Vztah obou uvedených normativních systémů, je značně složitý a jeho hlubší rozbor se vymyká našemu tématu. Zkoumáme-li vývojové trendy v oblasti trestního práva, vždy je musíme posuzovat a chápat ve vazbě na celospolečenské změny, které u nás v posledních letech probíhají. Určitým „zlomovým bodem“ bude jistě i vstup České republiky do Evropské unie. Vývoj ochranné funkce trestního práva, kterou jistě není možné uměle odtrhovat od další významné funkce, tj. **regulativní.**

Policejní orgány jsou povinny při aplikaci norem trestního práva důsledně realizovat **princip zákonnosti** (viz. základní principy policejně bezpečnostní činnosti). Z něj mimo jiné vyplývá požadavek, aby všechny trestné činy byly včas odhaleny, náležitě zjištěny a o jejich pachatelích mohlo být spravedlivě rozhodnuto. Jak bylo řečeno, policejní orgány vystupují v zákonem stanovených případech jako orgány činné v trestním řízení. Za těchto okolností nabývá zásadního významu otázka trestně procesní regulace policejně bezpečnostní činnosti, resp. úžeji policejní činnosti. Teoretické východisko pro nás představuje charakteristika trestního práva procesního, jako odvětví práva „...které chrání před trestnými činy zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, popř. i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, při zjišťování trestných činů, při rozhodování o nich a při výkonu rozhodnutí a při předcházení a zamezování trestné činnosti“[3].

Proces aplikace donucení je trestně právními a trestně procesními normami zvlášť podrobně upraven, neboť jde vždy o průlom do práv jedince, deklarovaných a garantovaných zákonem; především nejvyšší právní síly, tj. Ústavou České republiky. Proto musí vždy při

---

[1)] Blíže viz. § 12 odst. 2, zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním - trestní řád (ve znění novel a doplňků).

[2] NOVOTNÝ, O., A. DOLENSKÝ, J. JELÍNEK a M. VANTUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné.* I. obecná část. 3. přeprac. vyd. Praha: Codex, 1997, s. 14.

[3] CÍSAŘOVÁ, D. a kol. *Trestní právo procesní.* 2. podst. přeprac. vydání. Praha: Linde, 2002, s. 16).

aplikaci opatření donucovací povahy působit speciální **mechanismus garancí**, především **právních**[4].

Proces působení na společenské vědomí cestou **aplikace metod preventivně výchovných** (**prevence**) **a donucení** (**represe**) v činnosti policejních orgánů, ale i dalších subjektů, má z hlediska ochrany společenských zájmů největší efekt při tvorbě a upevňování právního vědomí občanů. Právě zákazy, a částečně i příkazy jsou nejvíce spojeny s ochrannou funkcí práva a jejich dodržování je jednou ze záruk uskutečňování subjektivních práv a právních povinností. Při realizaci bezpečnostní politiky je úloha právních zákazů soustředěna nejen k ochraně zprostředkované trestně právními instituty, právními ustanoveními, ale rovněž v současném období stoupá počet technických norem, které vymezují určité míry dovolenosti a přípustnosti. Jejich překročení je potom striktně zakazováno. Aplikace právních zákazů bude nabývat na významu při ochraně vnějšího prostředí. Tento úkol je třeba chápat komplexně jako součást požadavků na celkový způsob života a má blízkou souvislost s úkoly bezpečnostní politiky.

Využíváním **právních zákazů** jsou zřetelně eliminovány takové činy, které jsou asociální a protiprávní; jež poškozují společenské a státní zájmy, či ústavní zřízení České republiky. Jestliže je výslovným ustanovením zakázáno určité jednání, neznamená to, že byla předem v obecném modelu zvažována možnost jeho provádění s ohledem na negativní následky, které by s ním byly nebo mohly být spojeny. Právní zákaz je jedním z výrazných projevů mocenského omezení, který však v konečném důsledku směřuje ve prospěch společnosti.

Zásada pomocné úlohy trestní represe ve svých důsledcích znamená, že se má trestní represe uplatnit

1. jako **krajní prostředek v nejzávažnějších případech**, v nichž jiné prostředky společenského působení nejsou dostatečné k nápravě,
2. jen tehdy, je-li **účinná a účelná**[5].

Z dosud uvedeného je zřejmé, že **ochranná funkce trestního práva** se projevuje jeho působením na stávající komplex nejdůležitějších společenských vztahů. Toto působení nevyžaduje vznik nějakých poruch; ohrožení je permanentní, preventivní, uvědomělé a dobrovolné. Jakmile však dojde ke vzniku nežádoucího vztahu, vstupuje do popředí vedle ochranné funkce i **regulativní funkce práva**, regulující konkrétně vzniklý, nežádoucí právní vztah.

Trestní právo hmotné i trestní právo procesní se projevuje zejména sekundárním preventivním působením, ale také represivním. To je dáno tím, že ve srovnání s jinými odvětvími práva z jeho povahy plyne, že se uplatní v těch nejzávažnějších případech, kdy již nepostačují prostředky mírnější, poskytované jinými právními odvětvími. Pro toto působení je typická funkce regulativní a ochranná.

Při realizaci úkolů ochrany zájmů společnosti, ústavního zřízení České republiky, veřejného pořádku, majetku, práv a oprávněných zájmů občanů, působí policejně bezpečnostní orgány organizátorsky, výchovně a aplikují příslušné normy právního řádu. Policejní orgány jako orgány činné v trestním řízení aplikují na přesně vymezených úsecích normy trestního zákona a v přípravném řízení, jakož i postupu, který tomuto stadiu předchází,

[4] PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 344.
[5] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 344.

i část norem trestního řádu. V souvislosti se studiem mechanismů působení sociálních procesů bude možné postupně hlouběji analyzovat i zmíněnou část praktické a nezastupitelné činnosti policejních orgánů tak, aby byly poznány nejdůležitější komponenty z nich. K nim nesporně patří také mechanismus trestně právní ochrany se svou specifikou plynoucí nejen z objektu zkoumání, ale také ze subjektu realizace, jímž jsou především ty policejní orgány, které jsou činné v trestním řízení. Na úseku trestně právní ochrany realizované policejními orgány je v nastávajícím období možné přikročit v oblasti vědecko-výzkumné činnosti, po předchozím provedení adekvátních analýz, k vypracování souborných stanovisek k zefektivnění tak významné praktické činnosti a to jak de lege lata, tak v souladu s probíhajícími změnami v naší společnosti, de lege ferenda[6].

2 TRESTNĚ PROCESNÍ ČINNOST

Trestně procesní činnost představuje jeden z druhů kriminalisticko-bezpečnostní činnosti a de facto subsystém této organizačně taktické formy policejně bezpečnostní činnosti. Mimo ni sem patří také subsystémy operativně pátrací činnosti a kriminalisticko-technické činnosti, kterými se budeme rovněž zabývat. Hranice mezi nimi nejsou zcela striktně stanoveny. Mnohdy se prolínají, vzájemně doplňují či na sebe v časové posloupnosti navazují. Tento fakt je vyjádřen společnými charakteristickými rysy kriminalisticko-bezpečnostní činnosti. Na druhé straně jsou dané druhy relativně samostatné, i když v konečném důsledku všechny směřují k dosažení účelu trestního řízení. Diferenciace je dána vlastními konkrétními cíli a úkoly, k jejichž naplnění využívají příslušné subjekty specifické formy, metody a prostředky. Tím je i podmíněna jejich obsahová různorodost a také do jisté míry „striktnost" právní úpravy dané činnosti nebo naopak na rámcovou zákonnou úpravu navazuje řada interních normativních instrukcí blíže upravujících postup policejně bezpečnostních orgánů v dané oblasti[7].

Trestně procesní činností rozumíme druh kriminalisticko-bezpečnostní činnosti, který je tvořený systémem opatření a úkonů policejně bezpečnostních orgánů, především procesního charakteru, realizovaný zejména v průběhu přípravného řízení, směřující k objasnění trestných činů, zjištění jejich pachatelů, přijetí nezbytných opatření k předcházení trestné činnosti a vytvoření adekvátních podmínek pro rozhodování soudů.

Úkoly trestně procesní činnosti

Účel trestně procesní činností je naplňován cestou realizace úkolů v těchto oblastech: v přípravném řízení, dokazování, konečném produktu, jímž je objasněný skutek.

Formy a metody trestně procesní činnosti: Prověřování trestných činů, Vyšetřování trestných činů, Zkrácené přípravné řízení (Podrobný rozbor všech aspektů a odchylek zkráceného přípravného řízení se však již vymyká našemu zkoumání).

V rámci trestně procesní činnosti jsou příslušnými subjekty používány různorodé **metody**. Mimo obecně známé metody, např. formální logiky (analýza, syntéza, dedukce, indukce), nás však zajímají především metody, které nám vypracovává kriminalistika. Pro naši potřebu není nutné jednotlivé kriminalistické metody podrobně vysvětlovat, neboť lze

[6] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 344.
[7] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 344.

využít všeobecně dostupnou a co do šíře bohatou kriminalistickou literaturu. Z těchto důvodů se omezíme jen na jejich **kategorizaci**:

1. **obecné metody**, které jsou uplatňovány v rámci celé trestně procesní činnosti. Jedná se především o vypracování a prověrku vyšetřovacích verzí a plánování vyšetřování,
2. **jednotlivé metody plnění dílčích úkolů,** směřujících k náležitému objasnění trestných činů, usvědčení jejich pachatelů a vytvoření předpokladů pro jejich spravedlivé potrestání. Do této skupiny náleží především ohledání, výslech obviněného, podezřelého, poškozeného a svědka, konfrontace, rekognice, domovní a osobní prohlídka, rekonstrukce, vyšetřovací experiment a soudní expertiza.

Síly a prostředky trestně procesní činnosti

Silami trestně procesní činnosti rozumíme subjekty, které ji realizují buď v celé její šíři, nebo provádějí pouze jednotlivé úkony v některé z uvedených forem této činnosti. Mezi **základní síly trestně procesní činnosti** řadíme především: **Subjekty prověřování, Subjekty vyšetřování**, **Subjekty zkráceného přípravného řízení**. Prověřování realizují **policejní orgány**. Rozumí se jimi **útvary Policie České republiky** a v řízení o trestných činech policistů **útvar Ministerstva vnitra pro inspekční činnost**. Za splnění zákonných podmínek mají stejné postavení také **další pověřené orgány**, kterými se však nebudeme zabývat, neboť stojí mimo centrum naší pozornosti.

V rámci trestně procesní činnosti využívají jednotlivé subjekty realizace různorodé **prostředky**, které představují účinné nástroje rychlého a objektivního objasnění trestného činu, zjištění a usvědčení pachatele; v nemalé míře také předcházení trestné činnosti. Jedná se zejména o následující **prostředky: 1. Kriminalistickou evidenci**, v níž jsou podchyceny údaje o známých pachatelích a jejich trestné činnosti, o neobjasněných trestných činech, apod., **2. Kriminalisticko-technické prostředky**, jež jsou v rámci trestně procesní činnosti využívány především za účelem odhalení, fixace a hodnocení důkazů a to diferencovaně v různých formách.

3 OPERATIVNĚ PÁTRACÍ ČINNOST

Z hlediska předcházení, odhalování a objasňování trestné činnosti (především závažné, organizované a latentní) musí příslušné policejně bezpečnostní orgány realizovat specifické metody a prostředky, které vedou ke splnění úkolů i v takto náročné oblasti policejně bezpečnostní činnosti. Mimořádný význam zde má právě **operativně pátrací činnost,** v jejímž rámci mohou oprávněné orgány, zejména služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky, používat utajované i neutajované prostředky a metody. Tato představuje často jednu z mála možností, na rozdíl od jiných druhů policejně bezpečnostní činnosti, jak skutečně efektivně dosáhnout ochrany společenských zájmů[8]

Podstata a pojem operativně pátrací činnosti

Zkoumáme-li složitě strukturovaný obsah operativně pátrací činnosti docházíme k závěru, že lze vymezit určité znaky, které odrážejí její podstatu a následně nám potom umožňují relativně přesněji definovat pojem operativně pátrací činnosti.

[8] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 345.

Charakteristické znaky operativně pátrací činnosti:

1) operativně pátrací činnost má **právní povahu**,
2) představuje **systém**,
3) obsah tvoří **specifické prostředky, metody a postupy**,
4) cílevědomě směřuje k **ochraně společenských hodnot**.

Podle účelu a obsahu lze **operativně pátrací opatření kategorizovat na**:

a) operativně vyhledávací, b) zpravodajsko-operativní, c) operativně technická, d) informačně evidenční.

Operativně pátrací činností rozumíme: druh kriminalisticko-bezpečnostní činnosti, který je tvořený systémem operativně pátracích opatření a úkonů, realizovaný především pracovníky služby kriminální policie a vyšetřování, založený na zákonech, mezinárodních smlouvách a příslušných interních normativních instrukcích, směřující za využití speciálních utajovaných i neutajovaných prostředků, metod a postupů k předcházení, zamezování, odhalování a objasňování trestných činů, zjištění jejich pachatelů, jakož i pátrání po osobách a jiných objektech.

Úkoly operativně pátrací činnosti

Účel operativně pátrací činnosti je naplňován cestou realizace úkolů v níže uvedených oblastech 1. **Oblast předcházení a zamezování trestné činnosti, 2. Oblast odhalování trestné činnosti, 3. Oblast objasňování trestné činnosti a 4. Oblast pátrání po osobách a věcech**

Formy a metody operativně pátrací činnosti

Zkoumáme-li blíže operativně pátrací činnost, můžeme rozlišit určité formy, v nichž je realizována. Tyto základní formy se odlišují především svou vazbou k trestnímu řízení a následně rozdílnými možnostmi využití operativně pátracích prostředků. V souladu s tímto kritériem rozeznáváme následující **základní formy**:

1. operativně pátrací činnost realizovaná mimo rámec trestního řízení - **mimoprocesní forma**,
2. operativně pátrací činnost realizovaná v rámci trestního řízení - **procesní forma**.

Ve svém souhrnu směřují všechny používané metody operativně pátrací činnosti k vytvoření vhodných předpokladů pro úspěšný průběh trestního řízení. S ohledem na specifičnost operativně pátrací činnosti nesmíme ztratit ze zřetele také efektivní uplatňování opatření k jejímu utajování a ochraně.

Síly a prostředky operativně pátrací činnosti

Silami operativně pátrací činnosti jsou subjekty, které ji provádějí v celé její šíři, ale je sem možné řadit i ty, jež realizují některé jednotlivé úkony v rámci uvedených forem operativně pátrací činnosti. Po vytvoření jednotné služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky jsou **základními silami** pracovníci zařazení na příslušných

(oprávněných) útvarech této služby. V souladu s § 158 b, odst. 1 tr. řádu je oprávněn v řízení o úmyslném trestném činu používat zákonem stanovené operativně pátrací prostředky:

a) **policejní orgán,**

b) **útvar Policie České republiky**,

c) **útvar Bezpečnostní informační služby.**

Při plnění úkolů na úseku boje s trestnou činností využívají oprávněné subjekty také příslušné **prostředky**, jejichž optimální nasazení zvyšuje efektivnost odhalovací, objasňovací a pátrací činnosti.

K zajištění jednotného postupu při vyžadování a používání jednotlivých prostředků byly vydány adekvátní interní normativní instrukce. Jejich rozbor je však již pro jejich rozsáhlost mimo rámec možností našeho zkoumání[9].

4 KRIMINALISTICKO-TECHNICKÁ ČINNOST

Kriminalisticko-bezpečnostní činnost, jako jedna z hlavních organizačně taktických forem policejně bezpečnostní činnosti je tvořena jednotlivými subsystémy, tj. druhy kriminalisticko-bezpečnostní činnosti. Jedním z nich je i kriminalisticko- technická činnost. O jistých problémech při vymezování relativně samostatného místa daného druhu činnosti jsme se již zmínili. Některé nejasnosti se odvíjejí rovněž od ne zcela přesně definovaného vztahu kriminalistiky a policejních věd. Na aktuální potřebu tuto otázku řešit upozorňuje řada autorů, avšak na obecně akceptovatelné řešení si budeme muset ještě počkat[10]. Na druhé straně je mimo veškerou diskusi nesporný metodologický význam kriminalistiky nejen pro činnost policejně bezpečnostních orgánů, ale i pro policejní vědy vůbec[11].

Podstata a pojem kriminalisticko-technické činnosti

Podstatu kriminalisticko-technické činnosti vystihují nejlépe následující **charakteristické znaky**. Kriminalisticko-technickou činností mohou oprávněné subjekty, při respektování místní a věcné příslušnosti: pronikat do struktury těch společenských vztahů (osobních, právních), ekonomických, apod.), které nás zajímají v souvislosti se sledovaným objektem, studovat vliv různých faktorů na psychiku člověka (podezřelého, poškozeného, svědka) a vyvozovat závěry z jeho reakcí; podle získaných výsledků stanovit či doporučit další postup příslušných orgánů, pronikat velmi hluboko do různých materiálních změn, zjišťovat a odhalovat poruchy ve struktuře a uspořádání hmotných částic, sledovat změny v trvání a průběhu různých jevů, procesů a událostí v policejně bezpečnostní činnosti.

Kriminalisticko-technickou činností rozumíme druh kriminalisticko-bezpečnostní činnosti, který je tvořený systémem kriminalisticko-technických metod, prostředků a postupů, realizovaný především pracovníky kriminalisticko-technických a znaleckých (expertizních) pracovišť Policie České republiky, při plnění úkolů vyplývajících ze zákonné právní úpravy a

[9] Podrobněji viz. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 133/2001, kterým se upravuje postup při dožádání a provádění předstíraného převodu, Závazný pokyn policejního prezidenta č. 149/2001, kterým se upravuje postup při vyžadování použití sledování osob a věcí pro účely trestního řízení, Závazný pokyn policejního prezidenta č. 141/2001, kterým se upravuje postup při použití agenta, atd.

[10] HOLOMEK, J. a T. ŠIMANOVSKÁ. *Úvod do metodológie praktických vied*. (Policajné vedy ako vedy praktické.) Bratislava: APZ, 2002, s. 133 – 135.

[11] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 345 – 346.

navazujících interních normativních instrukcí, směřující k zajištění důkazů pro trestní řízení, s cílem přispět k řádnému objasnění věci.

Úkoly kriminalisticko-technické činnosti

Pro bohatost obsahu kriminalisticko-technické činnosti není možné a ani účelné vyjmenovávat všechny úkoly, které plní. Nicméně mezi **základní úkoly** patří zejména proces vyhledávání, fixace, shromažďování, zkoumání a vyhodnocování kriminalistických stop a jiných důkazů a informací.

Formy a metody kriminalisticko-technické činnosti

Kriminalisticko-technická činnost nevykazuje tak úzkou vazbu na zákonnou právní úpravu, resp. trestní řád. To je dáno faktem, že používání kriminalisticko-technických metod a v rámci nich uplatnění kriminalisticko-technických prostředků se rozvíjí daleko bouřlivěji než právní úprava, která na tento vývoj není schopna adekvátně reagovat. Na druhé straně ne všechny metody, či nasazení techniky představují zásah do práv a svobod občanů, a tedy ne vždy nezbytně vyžadují rigorózní právní úpravu.

Podle **subjektů** realizace rozlišujeme tyto formy: 1. obecná kriminalisticko-technická činnost, uskutečňovaná kriminalistickým technikem, 2. speciální kriminalisticko-technická činnost, realizovaná specializovaným odborníkem, 3. kriminalistickým expertem (znalcem), 4. ostatní kriminalisticko-technická činnost, prováděná policejními orgány, případně dalšími oprávněnými subjekty.

Metody kriminalistické praktické činnosti jsou v odborné literatuře v zásadě shodně členěny na:

1. **obecné poznávací metody**, užívané v kriminalistické vědě i praktické činnosti,
2. **metody převzaté z jiných vědních oborů**,
3. **specifické metody**, které vznikly v rámci kriminalistiky nebo se uplatňují převážně v ní[12].

Vymezený systém kriminalisticko-technických metod nelze samozřejmě považovat za uzavřený. Opak je pravdou, neboť s prohlubujícím se vědeckým poznáním a dalším rozvojem vědecko-technických poznatků je možné s vysokou pravděpodobností očekávat jisté modifikace stávajících metod nebo doplňování daného systému o metody zcela nové.

Síly a prostředky kriminalisticko-technické činnosti

Pod silami kriminalisticko-technické činnosti rozumíme nejen ty subjekty, které využívají kriminalisticko-technické metody, prostředky, postupy a operace v celé jejich šíři, ale i ty, jež aplikují do praxe pouze některé z nich. V nejširším slova smyslu můžeme jako potenciální adresáty kriminalistických poznatků uvést i mimorezortní subjekty, např. státního zástupce, příslušníka Bezpečnostní informační služby apod. Za **základní subjekty** však považujeme: a) kriminalistického technika, b) kriminalistického experta (znalce), c) policejní orgány.

Při uskutečňování kriminalisticko-technické činnosti využívají oprávněné subjekty různorodé **kriminalisticko-technické prostředky**. Jimi se „…**rozumí různá technická**

[12] PORADA, V. a kol. *Kriminalistika.* Brno: CERM, 2001.

zařízení, přístroje, materiály, nástroje, postupy, způsoby a pravidla jejich použití. Optimální a systémové použití dostupných kriminalisticko-technických prostředků pro vyhledávání, fixaci, zajišťování a zkoumání stop a jiných věcných důkazů představuje kriminalistická laboratoř.

ZÁVĚR

V odborném sdělení se předkládá obecná charakteristika regulativního významu norem trestního práva pro kriminalisticko-bezpečnostní činnost, která je nezbytná pro následnou diferenciaci jednotlivých druhů organizačně taktických forem policejně bezpečnostních činností. Je třeba však uvést, že každá klasifikace, tedy i předkládané vymezení organizačně taktické formy a druhů policejně bezpečnostní činnosti, předpokládá jistou míru abstrakce a nezbytně nutnou míru zjednodušení zkoumané problematiky. Policejně bezpečnostní činnost představuje jednotný systém, který se také takto navenek projevuje. Dílčí subsystémy vykazují vzájemně úzké vazby a některé metody a formy práce jsou proto využívány jak v kriminalisticko-bezpečnostní, tak správně bezpečnostní činností a v jejich konkrétních druzích. Typickým příkladem je uplatňování strategických metod, tj. prevence (preventivně výchovná činnost) a represe (donucení). Na druhé straně je však třeba říci, že ne všechny policejně bezpečnostní orgány mají stejné možnosti k jejich naplňování. Vždy musíme uvažovat v rámci pravomocí a kompetencí, které byly danému policejně bezpečnostnímu orgánu svěřeny.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

CÍSAŘOVÁ, D. a kol. *Trestní právo procesní.* 2. podst. přeprac. vydání. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-374-2.

HOLOMEK, J. Niektoré východiská teórie a metodológie policajných vied. *Policajná teória a prax,* 2002, č. 1, s. 11. ISSN 1335-1370.

HOLOMEK, J. a T. ŠIMANOVSKÁ, 2002. *Úvod do metodológie praktických vied*. (Policajné vedy ako vedy praktické.) Bratislava: APZ. ISBN 80-8054-249-X.

NOVOTNÝ, O., A. DOLENSKÝ, J. JELÍNEK a M. VANTUCHOVÁ, *Trestní právo hmotné.* I. obecná část. 3. přeprac. vyd. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika.* Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-194-0.

PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-758-0.

VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 343-355. ISBN 978-80-7380-758-0.

JUDr. Markéta BRUNOVÁ, PhD., LL.M
Vysoká škola finanční a správní, a.s.
Fakulta právních a správních studií
Estonská 500
101 00 Praha 10
Česká republika
marketa.brunova@vsfs.cz

MONITOROVACIA MISIA EU (EUMM) V GRUZÍNSKU

THE EU MONITORING MISSION (EUMM) IN GEORGIA

Pavel BUČKA, Mária MACHYŇOVÁ

ABSTRACT

In this paper, we focused on the European Union (EU), whose goal is to promote peace, values and the well-being of citizens, is involved in security-building in the region. That is why the EU is setting up missions in crisis or risk areas. In this paper, we focused on EU mission, the Georgia Monitoring Mission (EUMM Georgia). In the individual parts of this paper devoted to this mission, we present its´ history, mandate, current status and mission assessment from an operational point of view.

Keywords: European Union, mission, monitoring mission (EUMM), Georgia

ÚVOD

EÚ medzi základné ciele venované otázkam bezpečnosti radí „presadzovanie mieru, hodnôt a blaha občanov“ a „zaistenie slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc“ (https://europa.eu/).

Podľa čl. 42 ods. 1 Lisabonskej zmluvy (2008, s. 32) na udržanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti v súlade so zásadami Charty Organizácie spojených národov (OSN) vedie EÚ misie, pri ktorých môže využiť civilné a vojenské prostriedky. Operačnú schopnosť EÚ v tomto kontexte zabezpečuje spoločná bezpečnostná a obranná politika.

Ako je uvedené v Globálnej stratégii pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie (2016, s. 28) civilné misie sú hlavný symbol spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky.

V tomto článku sa venujeme Európskej monitorovacej misii (EUMM) v Gruzínsku. vedenej pod mandátom EÚ. V rámci obsahu článku uvádzame súvislosti jej zriadenia, mandát, ktorý vydáva EÚ za účelom určenia cieľov a hlavných úloh misie, ďalej sa venujeme súčasnému stavu misie a jej hodnoteniu z operačného hľadiska.

1. EURÓPSKA MONITOROVACIA MISIA (EUMM) V GRUZÍNSKU

1.1. SÚVISLOSTI

Dlhoročný zmrazený konflikt na území Gruzínska, ktorý sa postupne vyvíjal od rozpadu Sovietskeho zväzu, prerástol v auguste 2008 do otvoreného ozbrojeného konfliktu s účasťou ozbrojených síl Gruzínska a Ruskej federácie.

V roku 2006 zorganizovali separatisti v Južnom Osetsku s podporou Ruska referendum, v ktorom sa 99% voličov vyslovilo za vyhlásenie nezávislosti. Tým sa stupňoval stret dvoch rozdielnych prístupov. Gruzínsky prezident Michail Saakašvili vyhlásil za svoj cieľ dostať Južné Osetsko a Abcházsko späť pod svoju kontrolu. Naproti tomu Moskva začala vydávať ruské pasy obyvateľom Južného Osetska. Kým teda obyvatelia Južného Osetska mali podporu Moskvy, Gruzínsko malo podporu zo strany USA (Eichler, s. 94), (obr. č. 1).

Obrázok 1 Monitorovacia misia EU v Gruzínsku
Zdroj: http://eurodialogue.org/Georgia-Map

Napätie v zakaukazskom regióne trvale narastalo a vyvrcholilo na začiatku augusta 2008, kedy gruzínsky prezident Saakašvili vyhlásil, že Gruzínsko aj za použitia sily obnoví svoju kontrolu nad Južným Osetskom a Abcházskom. To bola verbálna príprava na nasledujúci ozbrojený útok, ktorý nasledoval v ranných hodinách 8. augusta 2008. Hlavnou úlohou bolo dobitie hlavného mesta Južného Osetska – Cchinvali a ďalších ôsmych miest a dedín. Nasledujúci deň sa odohral priamy stret medzi ozbrojenými silami Gruzínska a Ruskej federácie, a to na mori. Ruské námorníctvo potopilo jednu gruzínsku loď vyzbrojenú riadenými strelami, po čom sa ostatné gruzínske plavidlá stiahli. Dňa 11. augusta 2008 začali priame rusko-gruzínske pozemné vojenské operácie, pričom hneď v tento deň ruskí výsadkári prenikli na gruzínske územie s cieľom zničiť vojenské základne, z ktorých by Gruzínsko mohlo podporovať a posilňovať svoje jednotky obkľúčené na území Južného Osetska. Zmocnili sa aj americkej výzbroje, ktorá im bola dodaná v rámci programu vojenskej pomoci. Sila ruského úderu bola natoľko silná, že Gruzínsko už po dvoch dňoch bojov pristúpilo na jednostranné ukončenie všetkých bojových aktivít (Eichler, s. 95-96).

1.2. HISTÓRIA EUMM

Pozorovateľská misia EÚ v Gruzínsku bola zriadená *„Jednotnou akciou Rady 2008/736/SZBP z 15. septembra 2008 o pozorovateľskej misii Európskej únie v Gruzínsku, EUMM Georgia“* (ďalej Jednotná akcia Rady EÚ), kde sa uvádzalo, že „misia sa nasadzuje v etapách, pričom nasadzovanie sa začne v septembri 2008 a operačná fáza sa začne najneskôr 1. októbra 2008“.

V nadväznosti na vývoj bezpečnostnej situácie v Gruzínsku, zriadeniu EUMM predchádzala činnosť EÚ, na ktorú sa odvoláva v bodoch 1 a 2 preambuly Jednotnej akcie Rady EÚ. Konkrétne išlo o vyjadrenie hlbokého znepokojenia nad otvoreným konfliktom a vyjadrenie pripravenosti EÚ zaviazať sa podporiť všetko úsilie na zabezpečenie mierového a trvalého riešenia konfliktu. Rada EÚ zároveň pripomenula, že mierové a trvalé riešenie konfliktu v Gruzínsku musí byť založené na plnom rešpektovaní zásad nezávislosti,

suverenity a územnej celistvosti, ktoré sú uznávané podľa medzinárodného práva, Záverečného aktu Helsinskej konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe a rezolúcií Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov. Ako sa ďalej uvádza v bode 3 preambuly Jednotnej akcie Rady EÚ, základom stabilizačného procesu je šesťbodová mierová dohoda, podpísaná 12. augusta 2008 medzi Ruskom a Gruzínskom, spracovaná na základe sprostredkovateľského úsilia EÚ. Informácia o podpísaní tejto dohody bola zverejnená v tlačovej správe z mimoriadnej schôdze Rady EÚ, kde sa uvádza, že „mierové a trvalé riešenie konfliktu v Gruzínsku musí byť založené na plnom rešpektovaní princípov nezávislosti, zvrchovanosti a územnej celistvosti, uznaných medzinárodným právom a rezolúciami Bezpečnostnej rady OSN. V tomto kontexte je absolútnou prioritou zastaviť utrpenie a ukončiť boje. V tejto súvislosti Rada EÚ víta dohodu, ktorú včera podpísali strany na základe úsilia o sprostredkovanie, ktoré vykonáva EÚ“.

Zúčastnené strany sa zaviazali:

a) nepoužívať silu,

b) definitívne ukončiť nepriateľské akcie,

c) poskytnúť voľný prístup pre humanitárnu pomoc,

d) gruzínske ozbrojené sily musia ustúpiť do svojich základní,

e) ruské ozbrojené sily budú musieť ustúpiť na línie, ktoré zaujímali pred vypuknutím nepriateľských akcií; až do prijatia medzinárodného mechanizmu budú ruské mierové sily vykonávať dodatočné bezpečnostné opatrenia,

f) otvorenie medzinárodných rozhovorov o opatreniach v oblasti bezpečnosti a stability v Abcházsku a Južnom Osetsku.

Táto šesťbodová dohoda bola doplnená vykonávacou dohodou zo dňa 8. septembra 2008. Ďalšia činnosť, vykonávaná pred zriadením EUMM, sa týkala vymenovania osobitného zástupcu EÚ pre krízu v Gruzínsku a nasadenie prieskumnej misie (2. septembra 2008) s cieľom zhromaždiť príslušné informácie a pripraviť prípadnú civilnú misiu európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Táto misia by mala plne zohľadniť mandáty existujúcej prítomnosti Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a OSN v Gruzínsku a pôsobiť v súčinnosti s nimi. Následne, 3. septembra 2008, Rada EÚ schválila prípravné opatrenia pre prípadnú civilnú misiu európskej bezpečnostnej a obrannej politiky v Gruzínsku a v liste z 11. septembra 2008 gruzínska vláda vyzvala EÚ na nasadenie civilnej pozorovateľskej misie v Gruzínsku (body 4 – 7 preambuly Jednotnej akcie Rady EÚ).

1.3. MANDÁT EUMM

Mandát EUMM bol stanovený v čl. 2 Jednotnej akcie Rady EÚ: „EUMM Georgia zabezpečuje civilné monitorovanie činnosti zainteresovaných strán a to vrátane úplného súladu so šesťbodovou dohodou a následnými vykonávacími opatreniami v celom Gruzínsku, vykonávajúc svoju činnosť v úzkej koordinácii s partnermi, najmä Organizáciou Spojených národov (OSN) a Organizáciou pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) a v súlade s inou činnosťou EÚ s cieľom prispieť k stabilizácii, normalizácii a budovaniu dôvery, pričom tiež prispieva k formovaniu európskej politiky na podporu trvalého politického riešenia pre Gruzínsko.“

Čl. 2 Jednotnej akcie Rady EÚ tiež stanovil konkrétne ciele EUMM, ktoré sú:

a) prispievať k dlhodobej stabilite v celom Gruzínsku a v okolitom regióne,

b) stabilizovať situáciu v krátkodobom horizonte a súčasné znižovať riziko obnovenia násilností v úplnom súlade so šesťbodovou dohodou a následnými vykonávacími opatreniami.

V nadväznosti na mandát a ciele EUMM boli definované nasledovné úlohy (čl. 3 Jednotnej akcie Rady EÚ):

a) stabilizácia – monitorovať, analyzovať a podávať správy o situácii týkajúcej sa stabilizačného procesu s hlavným dôrazom na úplné dodržiavanie šesťbodovej dohody vrátane stiahnutia ozbrojených síl, na slobodu pohybu a na činnosti narušiteľov, ako aj na porušovanie ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva,
b) normalizácia – monitorovať, analyzovať a podávať správy o situácii týkajúcej sa normalizačného procesu občianskej správy vecí verejných s hlavným dôrazom na právny štát, účinné štruktúry na vynucovanie práva a náležitý verejný poriadok. Misia bude tiež monitorovať bezpečnosť dopravných spojení, energetických infraštruktúr a technického vybavenia, ako aj politické a bezpečnostné aspekty návratu osôb vysídlených v rámci štátu a utečencov,
c) budovanie dôvery – prispievať k znižovaniu napätia prostredníctvom nadväzovania a uľahčovania kontaktov medzi zúčastnenými stranami a prostredníctvom ďalších opatrení na budovanie dôvery,
d) prispieť k formovaniu príslušnej európskej politiky a k budúcej angažovanosti EÚ.

Súčasne so stanovením mandátu, cieľov a úloh EUMM, bola stanovená aj jej štruktúra a úlohy jednotlivých prvkov, štatút EUMM, ďalej štruktúra velenia, politická kontrola a strategické usmerňovanie. Zohľadnená bola aj účasť tretích štátov, bezpečnosť, spôsobilosť neustáleho monitorovania, spôsob financovania, koordinácie a hodnotenia EUMM. Jednotná akcia Rady EÚ bola v priebehu rokov 2008 až 2010 trikrát novelizovaná, a to najmä v súvislosti s úpravou finančnej referenčnej sumy určenej na pokrytie výdavkov spojených s EUMM, pričom pôvodná suma bola 31 miliónov eur. Prehľad jednotlivých novelizácií je uvedený v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Prehľad novelizácií Jednotnej akcie rady EÚ

P. č.	Názov dokumentu	Suma (eur)	Dôvod
1.	Jednotná akcia Rady 2008/759/SZBP z 25. septembra 2008, ktorou sa mení a dopĺňa jednotná akcia Rady 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku	35 000 000	Zohľadnenie dodatočných operačných potrieb misie
2.	Jednotná akcia rady 2009/294/SZBP z 23. marca 2009 ktorou sa mení a dopĺňa jednotná akcia 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku	37 100 000	Zohľadnenie dodatočných operačných potrieb misie
3.	Jednotná akcia Rady 2009/572/SZBP z 27. júla 2009, ktorou sa mení a dopĺňa a predlžuje jednotná akcia 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku	49 600 000	Zohľadnenie plánovaného predĺženia EUMM do 14. 9. 2010
4.	Rozhodnutie Rady 2010/424/SZBP z 26. júla 2010, ktorým sa mení a dopĺňa jednotná akcia 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku	52 100 000	Zohľadnenie dodatočných operačných potrieb misie

Vzhľadom na to, že mandát EUMM podľa Jednotnej akcie Rady EÚ bol platný 12 mesiacov a vzhľadom na výsledky EUMM, najmä v oblastiach stabilizácie, normalizácie a budovania dôvery, Rada EÚ na svojom stretnutí k všeobecným záležitostiam a medzinárodným vzťahom dňa 27. júla 2009 rozhodla o predĺžení mandátu EUMM o ďalších 12 mesiacov, t. j. do 14. septembra 2010. EUMM Georgia monitorovala čiastočné stiahnutie ruských ozbrojených síl a návrat gruzínskej polície do oblastí susediacich s administratívnymi hraničnými líniami. Misia informovala o niekoľkých závažných incidentoch a o situácii vnútorne presídlených osôb, dodržiavaní zásad právneho štátu, porušovaní ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva. Rada vyzvala misiu, aby pokračovala vo svojom úsilí vrátane účasti na vykonávaní rôznych opatrení na budovanie dôvery."

Jednotná akcia rady EÚ a zároveň aj mandát EUMM stratili platnosť 14. septembra 2010. Avšak vzhľadom na odporučenie Politického a bezpečnostného výboru (PBV) [1] predĺžiť EUMM o ďalších 12 mesiacov bolo prijaté *„Rozhodnutie Rady EÚ 2010/452/SZBP z 12. septembra 2010 o pozorovateľskej misii Európskej únie v Gruzínsku, EUMM Georgia"* (ďalej len „Rozhodnutie Rady EÚ").

Rozhodnutím Rady EÚ sa EUMM, zriadená Jednotnou akciou Rady EÚ, predĺžila na obdobie od 15. septembra 2010 do 14. septembra 2011, pričom mandát, ciele a hlavné úlohy EUMM korešpondovali s tými, ktoré boli uvedené v Jednotnej akcii rady EÚ. Zároveň boli Rozhodnutím Rady EÚ, tak ako v Jednotnej akcii Rady EÚ, upravené oblasti, ako štruktúra a úlohy jednotlivých prvkov, štatút EUMM, štruktúra velenia, politická kontrola, strategické usmerňovanie, účasť tretích štátov, bezpečnosť, spôsobilosť neustáleho monitorovania, spôsob financovania, koordinácie a hodnotenia EUMM.

Rozhodnutie rady EÚ bolo niekoľkokrát novelizované; prehľad novelizácií je uvedený v tabuľke 2.

Tabuľka 2 Prehľad novelizácií Rozhodnutia Rady EÚ

P. č.	**Rozhodnutie Rady, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP**	**Oblasť novelizácie**
1.	Rozhodnutie Rady 2011/536/SZBP z 12. septembra 2011	• Predĺženie mandátu EUMM do 14. septembra 2012 • Referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s misiou na rok – 23 900 000 €
2.	Rozhodnutie Rady 2012/503/SZBP z 13. septembra 2012	• Predĺženie mandátu EUMM do 14. septembra 2013 • Ochrana utajovaných skutočností • Preskúmanie EUMM • Referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s misiou na rok – 20 900 000 €
3.	Rozhodnutie Rady 2013/446/SZBP zo 6. septembra 2013	• Predĺženie mandátu EUMM do 14. decembra 2014 (o 15 mesiacov) • Doplnenie právnych ustanovení • Referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s misiou na rok – 26 650 000 €
4.	Rozhodnutie Rady 2014/915/SZBP zo 16. decembra 2014	• Predĺženie mandátu EUMM do 14. decembra 2016 (o 2 roky) • Ochrana utajovaných skutočnosti • Vytvorenie projektovej skupiny

[1]) PBV je zodpovedný za spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku (SZBP) a spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku (SBOP) EÚ.

P. č.	Rozhodnutie Rady, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP	Oblasť novelizácie
		• Referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s misiou na rok – 18 300 000 €
5.	Rozhodnutie Rady (SZBP) 2015/2008 z 10. novembra 2015	• Referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s misiou na rok – 17 640 000 €
6.	Rozhodnutie Rady (SZBP) 2016/2238 z 12. decembra 2016	• Predĺženie mandátu EUMM do 14. decembra 2018 (o 2 roky) • Referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s misiou na rok – 18 000 000 €
7.	Rozhodnutie Rady (SZBP) 2017/2263 zo 7. decembra 2017	• Referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s misiou na rok – 19 970 000 €

Implementácia mandátu EUMM sa zabezpečuje tromi dohodami medzi EUMM a gruzínskou vládou:

a) memorandum o porozumení podpísané medzi EUMM a gruzínskym ministerstvom obrany v januári 2009 (zmenené a doplnené v júli 2010) obmedzuje postavenie vojsk a ťažkých zariadení gruzínskych ozbrojených síl v oblastiach susediacich s administratívnymi hraničnými líniami. Tento jednostranný prísľub gruzínskej vlády prispieva k zdôvodneniu jej záväzku dodržiavať zásadu nepoužívania sily v súlade so šesťbodovou dohodou. Bezpečnosť by sa ďalej zvýšila, ak by Ruská federácia zaviedla recipročné opatrenia (https://www.eumm.eu/en/about_eumm),
b) technická dohoda podpísaná medzi EUMM a gruzínske ministerstvo vnútra v októbri 2008 zavádza stupeň transparentnosti a ukladá obmedzenia týkajúce sa používaného zariadenia a činností vykonávaných gruzínskymi policajnými silami v oblastiach pri administratívnych hraničných líniách (https://www.eumm.eu/en/about_eumm),
c) technická dohoda podpísaná medzi EUMM a Štátnou bezpečnostnou službou Gruzínska (SSSG) v novembri 2015 poskytuje EUMM výsady na monitorovanie štruktúr a personálu SSSG v oblastiach susediacich s administratívnymi hraničnými líniami, čím sa zvyšuje transparentnosť činností SSSG. Podobne ako dohoda s ministerstvom vnútra obsahuje aj jednostranný záväzok gruzínskej vlády zaviesť obmedzenia na činnosti a vybavenie SSSG v oblastiach susediacich s administratívnymi hraničnými líniami. (Factsheet, 2019, s. 1).

1.4. SÚČASNÝ STAV

Ďalším *„Rozhodnutím Rady (SZBP) 2018/1884 z 3. decembra 2018, ktorým sa predlžuje účinnosť a mení rozhodnutie 2010/452/SZBP o pozorovateľskej misii Európskej únie v Gruzínsku (EUMM Georgia)“* bol predĺžený mandát EUMM do 14. decembra 2020, t. j. o ďalšie dva roky a referenčná suma určená na pokrytie výdavkov spojených s EUMM na dva roky bola stanovená na 38 200 000 €.

Základný mandát, organizácia a počet zamestnancov zostávajú nezmenené, pričom sa vykonajú niektoré konkrétne úpravy misie. Misia okrem iného posilní svoju analytickú prácu a posilní svoje zameranie na niektoré konkrétne oblasti svojho monitorovania a podávania správ – vrátane otázok menšín, hybridných hrozieb a otázok súvisiacich s kultúrnym dedičstvom (tlačová správa zo 4.12.2008).

Mandát EUMM sa vzťahuje na celého územie Gruzínska, t. j. v rámci medzinárodne uznávaných hraníc. Okrem niekoľkých špecifických prípadov, „de facto“ úrady v Abcházsku a Južnom Osetsku odopreli EUMM prístup na nimi kontrolované územia. (Factsheet, 2019, s. 1).

Pozorovatelia EUMM sú vybraní zo všetkých členských štátov EÚ a v súčasnosti majú celkovo 199 pozorovateľov z 27 rôznych členských štátov EÚ. Pozorovatelia sú dislokovaní v regionálnych úradoch v Gori, Mtskheta a Zugdidi, ako aj v sídle misie v Tbilisi (obrázok 2).

Obrázok 2 Dislokácia pozorovateľov v regionálnych úradoch
Zdroj: https://eumm.eu/en/about_eumm/facts_and_figures/

Zastúpenie v EUMM má aj Slovenská republika (ďalej len „SR“), pričom Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR každoročne predkladá na rokovanie vlády SR Správu o pôsobení SR v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu za príslušný kalendárny rok. Ostatná správa, prerokovaná a schválená uznesením vlády SR č. 126 z 27. marca 2019, hodnotí pôsobenie SR v rámci EUMM za rok 2018 nasledovne: „V priebehu roka 2018 nedošlo z hľadiska pokračovania vo fyzickom vytváraní hraníc s odštiepenými územiami k výrazným zmenám, avšak vyskytli sa ďalšie obmedzenia slobody pohybu pre obyvateľov. Abcházskym „de facto“ autoritám sa nepodarilo rozptýliť obavy a zmätok obyvateľov o tom, ktoré dokumenty (nahradzujúce pasy) zostanú v platnosti aj v roku 2019 a ktoré budú môcť použiť na prechod cez administratívne línie. V roku 2018 pôsobilo v misii celkom sedem príslušníkov Policajného zboru, pričom na konci roka v nej zostalo päť príslušníkov. V misii pôsobil aj jeden príslušník ozbrojených síl SR ako vojenský pozorovateľ.“

EUMM je prítomná 24 hodín denne, 365 dní v roku a je pripravená monitorovať, podávať správy a odstraňovať eskalácie v danom čase. To posilňuje záväzok EÚ vzhľadom na pretrvávajúci význam mandátu misie. (The EU Monitoring Mission in Georgia – 10 years of effective conflict prevention).

1.5. HODNOTENIE EUMM Z OPERAČNÉHO HĽADISKA

EUMM začala svoje monitorovacie aktivity 1. októbra 2008, počnúc dohľadom nad stiahnutím ruských ozbrojených síl z oblastí susediacich s Južným Osetskom a Abcházskom. Odvtedy príslušníci EUMM hliadkujú vo dne i v noci, najmä v oblastiach pri administratívnych hraničných líniách odtrhnutých regiónov Abcházska a Južného Osetska. Úsilie EUMM bolo primárne zamerané na pozorovanie situácie v teréne, podávanie správ o

incidentoch a prostredníctvom svojej prítomnosti prispievať k zlepšeniu bezpečnostnej situácie (Factsheet, 2019, s. 1).

EUMM v prvom rade spolupracuje so všetkými stranami zabrániť akémukoľvek návratu do ozbrojeného konfliktu, ako aj pomôcť vytvoriť oblasti, susediace s administratívnymi hraničnými líniami Južného Osetska a Abcházska, bezpečné pre miestne obyvateľstvo. EUMM chce prispieť k slobode pohybu občanov žijúcich v blízkosti administratívnych hraničných línií tak, aby mohli denne žiť bez strachu a prekážok (Factsheet, 2019, s. 1).

Pozorovatelia v každom regionálnom úrade (Gori, Mtskheta a Zugdidi) sú rozdelení do troch špecializovaných tímov pokrývajúcich:

a) administratívne hraničné línie a s nimi susediace oblasti, monitorovanie problémov týkajúcich sa stabilizácie, normalizácie a budovania dôvery,
b) dodržiavanie dohôd podpísaných medzi EUMM a gruzínskym ministerstvom obrany a ministerstvom vnútorných záležitostí, ako aj Štátnou bezpečnostnou službou Gruzínska,
c) aspekty bezpečností ľudí pri riadení konfliktu (Factsheet, 2019, s. 1).

Sledovanie incidentov, identifikácia potenciálnych rizík, výmena informácií, ako aj problémy, ktoré každodenne ovplyvňujú spoločnosť sú predmetom diskusií zástupcov EUMM, OSN, OBSE, Gruzínska, Ruska, Abcházska a Južného Osetska na pravidelných stretnutiach v rámci mechanizmu prevencie a reakcie na incidenty (Incident Prevention and Response Mechanism – IPRM). Stretnutia IPRM sa uskutočňujú na základe dohody dosiahnutej na medzinárodných rokovaniach v Ženeve vo februári 2009 [2].

Pôvodným zámerom IPRM bolo vyšetrovať incidenty priamo na mieste. To však bolo nerealizovateľné, pretože „de facto“ orgány Južného Osetska a Abcházska odmietli poskytnúť prístup na územie pod ich kontrolou. Preto sa na jar v roku 2009 začal alternatívny proces, a to prostredníctvom mesačných stretnutí (Mediation and Dialogue Facilitation in the OSCE Reference Guide, 2017, s. 83).

V rámci IPRM bola zriadená telefonická linka 24 hodín denne a 7 dní v týždni, prostredníctvom ktorej možno komunikovať o otázkach naliehavého záujmu a dohodnúť sa na opatreniach reakcie (Mediation and Dialogue Facilitation in the OSCE Reference Guide, 2017, s. 83). Jej hlavným cieľom je rýchla reakcia na konkrétne a špecifické incidenty.

Táto telefonická linka sa ukázala ako veľmi užitočná pre účastníkov, na rýchle pochopenie udalostí súvisiacich s konkrétnymi incidentmi a opakovane pomohla odstrániť eskaláciu možných napätí. Vďaka svojej rozsiahlej prítomnosti v teréne má EUMM schopnosť zhromažďovať pravidelné a včasné informácie o situácii. V prípade potreby sa tieto informácie odovzdajú príslušným miestnym, vnútroštátnym a medzinárodným orgánom zodpovedným za poskytovanie primeranej pomoci (Factsheet, 2019, s. 2).

IPRM je dobrým príkladom toho, ako môže úzko koordinovaný spoločný proces uľahčovania konzultácií medzi dvomi medzinárodnými stranami podporiť širší politický proces, ako napríklad Ženevské diskusie. Spoločné úsilie o uľahčenie dialógu v rámci OBSE a EÚ nielenže upevnilo dôveryhodnosť OBSE a EÚ, ale podnietilo aj rastúce

[2]) Medzinárodné rokovania v Ženeve sa začali v októbri 2008 v Ženeve vo Švajčiarsku s cieľom riešiť následky vojny v Gruzínsku. Rozhodnutie o vytvorení takéhoto formátu bolo prijaté podľa dohody o prímerí z 12. augusta 2008. Od tohto obdobia sa Ženevské diskusie konajú štyrikrát ročne (http://smr.gov.ge/FileList.aspx?ID=92). Účastníci ženevských diskusií vyjadrili svoj silný záväzok voči týmto diskusiám, ktoré považujú za vhodné fórum na vyvolanie otázok, ktoré považujú za dôležité pre bezpečnostnú a humanitárnu situáciu. V tomto fóre sa môže prediskutovať napríklad každý nový vývoj, ktorý by mohol mať vplyv na bezpečnosť a stabilitu v teréne. (tlačová správa z 10.12.2014 z 30 zasadnutia.

a pragmatickejšie využívanie stretnutí gruzínskych a juhoosetských predstaviteľov IPRM, ktorí v súčasnosti často organizujú dvojstranné, neformálne vedľajšie stretnutia s cieľom prediskutovať konkrétne otázky. IPRM tak ukázalo, že pragmatický dialóg na mieste môže pomôcť udržať mierový proces napriek silnej polarizácii a nedostatku pokroku na politickej úrovni (Mediation and Dialogue Facilitation in the OSCE Reference Guide, 2017, s. 84).

ZÁVER

EÚ by si mala „ plniť svoje záväzky v oblasti vzájomnej pomoci a solidarity a riešiť výzvy s vnútorným i vonkajším rozmerom, ako je terorizmus, hybridné hrozby, kybernetická a energetická bezpečnosť, organizovaná trestná činnosť a riadenie vonkajších hraníc.“ Toto tvrdenie uvedené v Globálnej stratégii pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie (2016, s. 6) sa plne prejavuje v misiách, vedených pod mandátom EÚ, na ktorých plnení sa aktívne podieľajú členské štáty EÚ.

EUMM vznikla v roku 2008 a je stále aktívna. Vznikla ako reakcia na ozbrojený konflikt v regióne, ktorý vyhlásil svoju nezávislosť od štátu, na ktorého území sa nachádza.

EÚ svojim úsilím, deklarovanom v základných strategických dokumentoch, dokazuje, že misie, ktoré sú vedené pod jej mandátom, prispievajú k zlepšovaniu stability v týchto regiónoch.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BORDER ASSISTANCE MISSION TO MOLDOVA AND UKRAINE, EUR-LEX [cit.: 14.4.2019] Dostupné na: https://eurlex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:ps0002)

EICHLER, J. 2008. Rusko-gruzínská válka a její dopad na mezinárodní bezpečnost. In: *Vojenské rozhledy* [online]. Brno: Univerzita obrany, 2008, č. 4, s. 94-102. ISSN 2336-2995 (online). DOI: 10.3849/1210-329

EUBAM ANNUAL REPORT 2018. 38 s. [Cit.: 15.4.2019]. Dostupné na: http://eubam.org/wp-content/uploads/2019/03/EUBAM_Annual_Report_2018_EN.pdf

EUMM Statement on the Incident in Khurcha, 20.05.2016. [cit.: 17. 4.2019]. Dostupné na: https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/5416/?year=2016&month=12

FACTSHEET – EUROPEAN UNION MONITORING MISSION IN GEORGIA. April 2019. (online) [cit.: 27. 4. 2019] Dostupné na: https://eumm.eu/data/file_db/factsheets/.EUMM%20Factsheet%20ENG%202019%20April.pdf

GLOBÁLNA STRATÉGIA PRE ZAHRANIČNÚ A BEZPEČNOSTNÚ POLITIKU EURÓPSKEJ ÚNIE. 2016. Dostupné na https://www.mzv.sk/documents/10182/2463130/160823_OBEP_Globalna_strategia_E%C3%9A.pdf/f47f31dc-af40-4f5b-a1a7-39c252e7eba1

INFORMAČNÉ LISTY O EÚ – Európska susedská politika. Európsky parlament. [cit.: 17.4.2019] Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/170/europska-susedska-politika

JEDNOTNÁ AKCIA RADY 2005/265/ SZBP z 23. marca 2005 o vymenovaní osobitného zástupcu Európskej únie pre Moldavsko.

JEDNOTNÁ AKCIA RADY 2005/584/SZBP z 28. júla 2005, ktorou bol mandát osobitného zástupcu EÚ pre Moldavsko.

JEDNOTNÁ AKCIA RADY 2005/776/SZBP zo 7. novembra 2005, ktorou sa mení a dopĺňa mandát osobitného zástupcu EÚ pre Moldavsko.

JEDNOTNÁ AKCIA RADY 2008/759/SZBP z 25. septembra 2008, ktorou sa mení a dopĺňa jednotná akcia Rady 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku

JEDNOTNÁ AKCIA RADY 2009/294/SZBP z 23. marca 2009 ktorou sa mení a dopĺňa jednotná akcia 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku

JEDNOTNÁ AKCIA RADY 2009/572/SZBP z 27. júla 2009, ktorou sa mení a dopĺňa a predlžuje jednotná akcia 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku

MEDIATION AND DIALOGUE FACILITATION IN THE OSCE, Reference Guide, OSCE Conflict Prevention Centre. 2017. 110 s. [cit.: 20. 4. 2019]. Dostupné na: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/126646_0.pdf

MEMORANDUM O POROZUMENÍ medzi Európskou komisiou, vládou Moldavskej republiky a vládou Ukrajiny zo 7. októbra 2005 o pomocnej hraničnej misii Európskej únie v Moldavskej republike a na Ukrajine. Dostupné na: http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/memorandum_of_understanding_en.pdf

NARIADENIE RADY (ES) č. 381/2001 z 26. februára 2001 o vytvorení mechanizmu rýchlej reakcie. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1554664744617&uri=CELEX:32001R0381

ROZHODNUTIE RADY 2010/424/SZBP z 26. júla 2010, ktorým sa mení a dopĺňa jednotná akcia 2008/736/SZBP o pozorovateľskej misii EÚ v Gruzínsku

ROZHODNUTIE RADY 2011/536/SZBP z 12. septembra 201, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP

ROZHODNUTIE RADY 2012/503/SZBP z 13. septembra 2012, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP

ROZHODNUTIE RADY 2013/446/SZBP zo 6. septembra 2013, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP

ROZHODNUTIE RADY 2014/915/SZBP zo 16. decembra 2014, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP

ROZHODNUTIE RADY (SZBP) 2015/2008 z 10. novembra 2015, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP

ROZHODNUTIE RADY (SZBP) 2016/2238 z 12. decembra 2016, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP

ROZHODNUTIE RADY (SZBP) 2017/2263 zo 7. decembra 2017, ktorým sa mení, dopĺňa a predlžuje rozhodnutie 2010/452/SZBP

ROZHODNUTIE RADY (SZBP) 2018/1884 z 3. decembra 2018, ktorým sa predlžuje účinnosť a mení rozhodnutie 2010/452/SZBP o pozorovateľskej misii Európskej únie v Gruzínsku, EUMM Georgia. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D1884&from=EN

SPRÁVA O PÔSOBENÍ SR V AKTIVITÁCH MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU ZA ROK 2018 (uznesenie vlády SR č. 126 z 27. marca 2019). Dostupné na: https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23633/1

THE EU MONITORING MISSION IN GEORGIA – 10 YEARS OF EFFECTIVE CONFLICT PREVENTION, 26/12/2018 - 06:05. [cit.: 14.4.2019] Dostupné na: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/organisation-securityco-operation-europe-osce/55881/eu-monitoring-mission-georgia-10-years-effective-conflict-prevention_en

TLAČOVÁ SPRÁVA EUMM z 10. novembra 2008. č. 08/08. [cit.: 14.4.2019]. Dostupné na: https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/29/?year=2008&month=12

TLAČOVÁ SPRÁVA EUMM zo 4. decembra 2008. [cit.: 14.4.2019]. Dostupné na: https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6519/?year=2018&month=12

TLAČOVÁ SPRÁVA EUMM zo 4. decembra 2008. [cit.: 15.4.2019] Dostupné na: https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/6519/?year=2018&month=12

TLAČOVÁ SPRÁVA EUMM z 29. marca 2009. [cit.: 15.4.2019]. Dostupné na: https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1171/?year=2009&month=12

TLAČOVÁ SPRÁVA EUMM z 22. júna 2009. [cit.: 15.4.2019]. Dostupné na: https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/1530/?year=2009&month=12

TLAČOVÁ SPRÁVA EUMM z 10. decembra 2014 z 30. zasadnutia ženevských medzinárodných diskusií. (Press Communique of the Co-Chairs of the Geneva Discussions) https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/5009/?year=2014&month=12

TLAČOVÁ SPRÁVA EUBAM z 26. januára 2018 (EUBAM Advisory Board welcomes the three-year extension of EUBAM's mandate and appreciates the Mission's contribution to regional stability and security). [Cit.: 15.4.2019] Dostupné na: http://eubam.org/newsroom/eubam-advisory-board-welcomes-the-three-year-extension-of-eubam-s-mandate-and-appreciates-the-mission-s-contribution-to-regional-stability-and-security/

UZNESENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU z 12. júla 2007 o porušovaní ľudských práv v Podnestersku (Moldavská republika) (č. P6_TA(2007)0358). Dostupné na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007IP0358&qid=1554837730669&from=SK

ZMLUVA O EURÓPSKEJ ÚNII. ZMLUVA O FUNGOVANÍ EURÓPSKEJ ÚNIE. Konsolidované texty v znení Lisabonskej zmluvy. 2010. Dostupné na https://www.mzv.sk/documents/10182/ 11845/Zmluva_o_EU.pdf/89897b04-a8a5-4aa2-91e3-4d773e80606d

https://europa.eu

https://www.eumm.eu/en/about_eumm

https://eumm.eu/en/about_eumm/facts_and_figures

http://smr.gov.ge/FileList.aspx?ID=92

http://eurodialogue.org/Georgia-Map

doc. Ing. Pavel BUČKA, CS.,
profesor Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
pavel.bucka@aos.sk

Ing. Mária MACHYNOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
E-mail: maria.machynova@mil.sk

VYUŽITIE MÄKKÝCH METÓD OPERAČNÉHO VÝSKUMU PRI ROZHODOVANÍ V RÁMCI NÁRODNÉHO SYSTÉMU REAKCIE NA KRÍZOVÉ SITUÁCIE

USE SOFT METHODS OF OPERATIONAL RESEARCH FOR DECISION-MAKING WITHIN THE NATIONAL CRISIS RESPONSE SYSTEM

Pavel BUČKA, Mária MACHYNOVÁ

ABSTRACT

In this paper, we focused on the decision-making process implemented at national and departmental level within the National Crisis Response System and the use of soft operational research methods in this decision-making process. In the first chapter deals with the operational research, its definition, development and one of the basic dividing of operational research methods into hard (quantitative) and soft (qualitative) methods. In the second chapter, we present selected examples of soft methods of operational research and the possibility of using these methods in decision-making within the National Crisis Response System is evaluated.

Keywords: National Crisis Response System, operational research, soft methods of operational research, decision making

ÚVOD

Rozhodovanie predstavuje jednu z funkcií riadenia a v rámci Národného systému reakcie na krízové situácie je vykonávané vládou SR, ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy. Počas rozhodovania sú ciele a plány pripravované variantne a na základe ich komplexného posúdenia je vyberaný optimálny variant. (Šimák, 2015, s. 76) Výber optimálnych variantov je možné vykonávať v kontexte vedeckej disciplíny nazývanej operačný výskum.

Pri aplikovaní operačného výskumu v rozhodovacom procese sa využívajú rôzne metódy, ktoré je možné klasifikovať na základe rozličných kritérií. K tým najzákladnejším deleniam možno radiť delenie na tvrdé (kvantitatívne) metódy operačného výskumu, ktoré využívajú matematické modely za účelom dosiahnutia optimálneho rozhodnutia a mäkké (kvalitatívne) metódy operačného výskumu, u ktorých sa matematické modely aplikovať nedajú, keďže faktory vstupujúce do rozhodovania sa nedajú číselne vyjadriť.

Cieľom článku je zhodnotiť možnosť využitia mäkkých metód operačného výskumu pri rozhodovaní v rámci Národného systému reakcie na krízové situácie.

1. METÓDY OPERAČNÉHO VÝSKUMU

Metódy operačného výskumu možno klasifikovať z viacerých aspektov, ale vzhľadom na zameranie tohto článku sa budeme venovať deleniu metód na kvalitatívne a kvantitatívne, alebo aj „mäkké“ a „tvrdé“ metódy operačného výskumu, a dôvodu vzniku mäkkých metód, keďže v začiatkoch operačného výskumu sa uplatňovali predovšetkým tvrdé metódy.

Hlavným cieľom všetkých metód operačného výskumu je pomôcť osobám s rozhodovacou právomocou pri rozhodovaní v zložitých situáciách, kde existuje veľké množstvo alternatív a široká škála protichodných kritérií a cieľov. (Sepehrirad, Azar, Dabestani, 2015, s. 67)

Operačný výskum bol až do polovice 70. rokov chápaný len ako aplikácia kvantitatívnych metód pri modelovaní rozhodovacích situácií s cieľom dosiahnuť definované ciele. V nasledujúcich desaťročiach sa však tento prístup zmenil, keď boli vyvinuté nové spôsoby metodického myslenia, ktoré boli tiež považované za súčasť operačného výskumu. Odvtedy sa rozlišuje medzi tvrdými a mäkkými metódami operačného výskumu. (Pickl, 2015)

Podľa Heyerovej sa v 70., 80. a 90. rokoch minulého storočia ukázalo, že niektoré organizačné problémy nemožno vyriešiť čistou logikou, ktorú využívajú tvrdé metódy operačného výskumu. Problémy sa stále viac komplikujú a matematicky sa čoraz ťažšie modelujú. Základom týchto ťažkostí je skutočnosť, že organizácie tvoria ľudia, ktorí jednoducho nekonajú ako stroje, prinášajú do organizácie svoje vlastné názory, záujmy a motivácie. Tento prístup berie do úvahy aj ťažkosti spojené s predvídateľnosťou ľudského správania. (Heyer, 2004, s. 3)

Vo všeobecnosti platí, že základný rozdiel medzi mäkkými a tvrdými metódami je v tom, že tvrdé metódy sa vzťahujú na použitie matematických a kvantitatívnych techník na rozdiel od mäkkých metód, ktoré využívajú prevažne kvalitatívne techniky. (Heyer, 2004, s. 2). V rámci tvrdých metód operačného výskumu je problém väčšinou technického charakteru a pokiaľ možno bez ľudských aspektov, je jasne definovaný, dobre štruktúrovaný a vymedzený vzhľadom na jeho kontext. Ciele aktérov rozhodovania sú známe a ich úspech možno overiť (Pcikl, 2015). Pre ilustráciu uvádzame niekoľko tvrdých metód operačného výskumu (Máca, Leitner, 2002):

a) matematické programovanie (lineárne, nelineárne, dynamické)
b) úlohy optimálneho priraďovania (dopravné úlohy, priraďovacie úlohy),
c) aplikácie teórie grafov (sieťová analýza),
d) teória hromadnej obsluhy (teóriu zásob),
e) teória obnovy a spoľahlivosti,
f) teória hier.

1.1 MÄKKÉ METÓDY OPERAČNÉHO VÝSKUMU

Mäkké metódy operačného výskumu sa zaoberajú problémom, ktorý je spravidla skôr neštruktúrovaný a zložitý. Problém nie je možné oddeliť od rôznych aktérov a ich aktivít, a preto ho nemožno riešiť pomocou matematických modelov. (Pcikl, 2015)

Mäkké metódy operačného výskumu využívajú prevažne kvalitatívne, racionálne, interpretačné a štruktúrované techniky na interpretáciu, definovanie a skúmanie rôznych perspektív organizácie a problémov, ktoré sú predmetom skúmania. Od začiatku úvah o využití kvalitatívneho prístupu v operačnom výskume bolo vyvinutých niekoľko mäkkých metód operačného výskumu, ako napr.:

a) metodika mäkkých systémov,
b) rozvoj a analýzy strategických možností,
c) prístup strategickej voľby,
d) model životaschopných systémov,
e) rozhodovacie stromy a diagramy vplyvu,
f) úprava a testovanie strategických predpokladov,
g) plánovanie scenárov,
h) interaktívne plánovanie.

Metodika mäkkých systémov (SSM – Soft Systems Methodology), za ktorej autora je považovaný Peter Checkland, je jedna zo základných mäkkých metód operačného výskumu. Autor uplatnením niektorých zmien v metodológii tvrdých systémov poskytol metódu, ktorá bola viac kompatibilná s ľudskou mysľou (Sepehrirad, Azar, Dabestani, 2015, s. 73). V procese SSM existuje niekoľko fáz, ktoré nemusia nevyhnutne nasledovať lineárne (Heyerová, 2004, s. 5):

a) fáza 1 a 2 – konfrontácia s problémovou situáciou – tieto etapy zahŕňajú vstup do problémovej situácie a identifikáciu ľudí, kultúry a noriem, súvisiacich s problémovou situáciou; využívajú sa rozhovory a diskusie, pozorovania a brainstorming s cieľom zachytiť podstatu situácie, identifikovať relevantné témy a zabezpečiť spoločné chápanie rôznych perspektív;
b) fáza 3 – rozvoj definícií podstaty – v tejto fáze je potrebné uviesť definíciu podstaty, čo je požiadavka SSM. Definícia podstaty je veta, ktorá opisuje ideálny systém, jeho účel, aktérov, koho by mohol tento systém ovplyvniť a kým by mohol byť ovplyvnený;
c) fáza 4 – vytvorenie koncepčného modelu – v SSM model predstavuje schému činností s väzbami, ktoré ich spájajú. Model je vyvinutý priamo z definície podstaty a mal by obsahovať päť až deväť činností, ktoré sú prepojené podľa logických závislostí (napríklad aktivita x závisí od aktivity y). Zámerom je lepšie demonštrovať a pochopiť potreby v procese transformácie, diskutovať o rôznych perspektívach, ktoré sa týkajú aktivít a ich väzieb a rozvíjať spoločné chápanie týchto rôznych perspektív;
d) fáza 5 – porovnanie modelov so skutočným svetom – táto fáza je navrhnutá tak, aby podporila organizovanú diskusiu o zlepšení súčasnej situácie. Modely sú porovnávané s reálnym svetom podľa stanovených kritérií pre každú aktivitu a väzby v modeli.
e) fáza 6 – identifikácia zmien – táto etapa zahŕňa identifikáciu žiaducich a uskutočniteľných zmien v reálnom svete systému, ktoré sa zdajú účastníkom procesu SSM, vhodné na aplikovanie;
f) fáza 7 – prijímanie opatrení – fáza zahŕňa uvedenie zmien identifikovaných vo fáze 6 do praxe, zvyčajne prostredníctvom vypracovania a prijatia akčného plánu.

V posledných rokoch sa obmedzenia v operačnom výskume stali obzvlášť zjavnými. Tieto obmedzenia nesúvisia so správnosťou alebo platnosťou použitých techník, ale skôr s uplatniteľnosťou kvantitatívnych techník na určité problémy (Heyer, 2004, s. 2). Preto začala byť venovaná pozornosť neštruktúrovaným problémom a boli vyvinuté kvalitatívne metódy operačného výskumu. V nadväznosti na teoretické poznatky sa venujeme možnosti ich využitia pri rozhodovaní v rámci Národného systému reakcie na krízové situácie (ďalej len „NSRKS“).

2 MOŽNOSŤ VYUŽITIA MÄKKÝCH METÓD OPERAČNÉHO VÝSKUMU V NSRKS

Proces reakcie NATO na krízové situácie je nástroj, prostredníctvom ktorého NATO riadi a rieši krízové situácie v rámci článku 5 Severoatlantickej zmluvy, ako aj mimo neho. Predstavuje šesťfázový konzultačný a rozhodovací proces, ktorý umožňuje orgánom NATO (medzinárodným štábom a výborom NATO) koordinovať ich činnosť a poskytovať komplexné a včasné výstupy Severoatlantickej rade, ako hlavnému rozhodovaciemu orgánu na strategickej úrovni, a to od identifikácie hrozby vzniku krízovej situácie, počas celého jej životného cyklu až po odstránenie následkov krízovej situácie.

Fázy Procesu reakcie NATO na krízové situácie sú nasledovné:

a) indikácie a varovanie (indications and warning),
b) hodnotenie (assessment),
c) príprava možností reakcie (response options development),
d) plánovanie (planning),
e) výkon (execution),
f) obnova (transition).

Rozhodnutie o prechode z jednej fázy do druhej vykonáva Severoatlantická rada z dôvodu udržania politickej kontroly nad celým procesom. Schematicky sú fázy znázornené na obrázku 1[1].

Obrázok 1 Fázy procesu reakcie NATO na krízové situácie

Na základe jednotlivých fáz Procesu reakcie NATO na krízové situácie je možné navrhnúť nasledovné fázy procesu reakcie SR na krízové situácie, ktoré korešpondujú s Procesom reakcie NATO na krízové situácie, a zároveň sú v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi:

a) monitorovanie a informovanie,
b) hodnotenie situácie a návrhy na riešenie,
c) plánovanie reakcie,
d) reakcia,
e) stabilizácia.

Na základe monitorovania situácie a identifikovania bezpečnostných hrozieb a rizík príslušné orgány v prvej fáze informujú vládu SR (1. fáza NSRKS), ktorá na základe dostupných informácií rozhoduje o prechode do 2. fázy NSRKS a vydáva úlohy súvisiace s vykonaním hodnotenia situácie a prípravou návrhov na riešenie krízovej situácie. Na základe predložených návrhov vláda SR zvolí vhodný variant, stanoví cieľový stav a prijíma opatrenia na riešenie krízovej situácie, vrátane naplánovania reakcie na krízovú situáciu s použitím disponibilných prostriedkov (3. fáza NSRKS). Reakcia na krízovú situáciu sa vykonáva podľa plánu riešenia krízovej situácie, pričom sa pravidelne hodnotí dosahovanie cieľového stavu a v prípade potreby sa aktualizuje plán riešenia krízovej situácie (4. fáza NSRKS). Po ukončení krízovej situácie sa prechádza do 5. fázy NSRKS – fázy stabilizácie. (obrázok 2).

[1] NATO's assessment of a crisis and development of response strategies
Dostupné na https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75565.htm

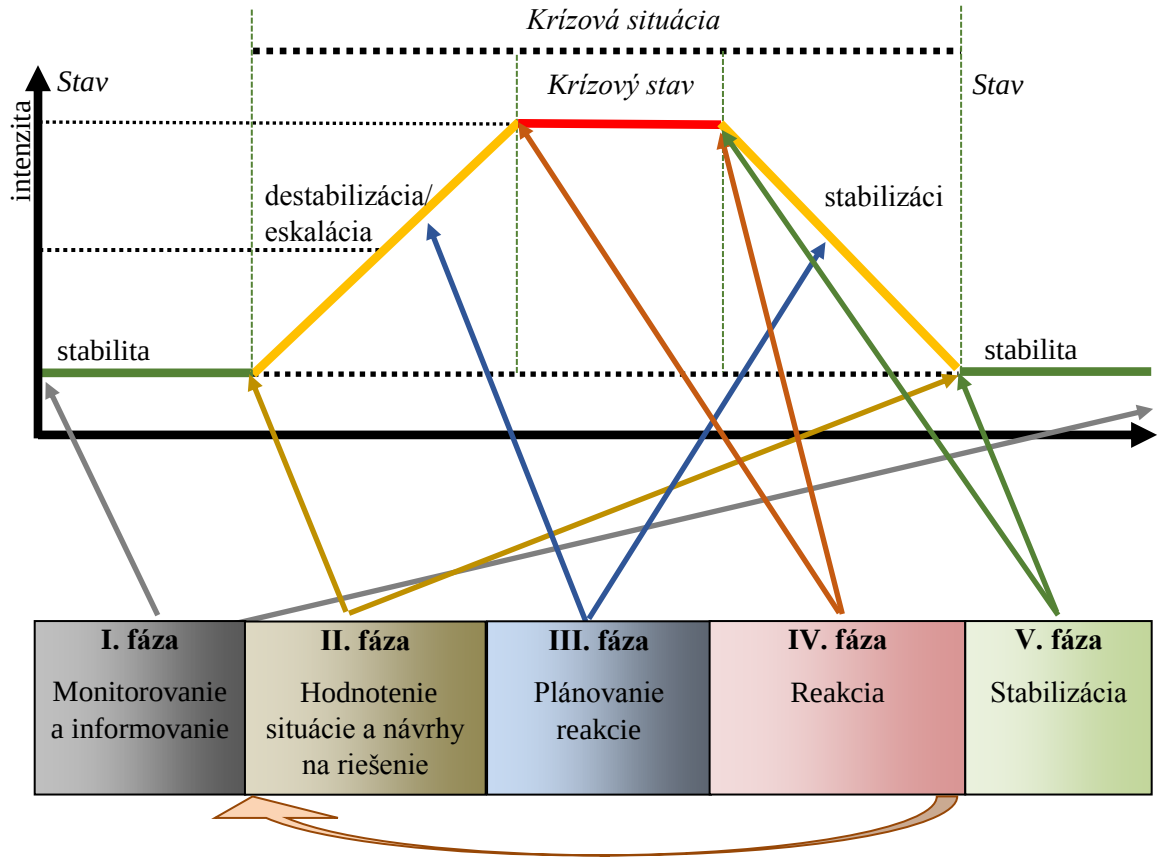

Obrázok 2 Fázy procesu reakcie SR na krízové situácie
Zdroj: Vlastné spracovanie

Z uvedeného textu je zrejmé, že prechod z jednej fázy procesu reakcie na krízové situácie do druhej je závislý na rozhodnutí vlády SR. Rozhodovanie vykonávajú v rámci NSRKS vo svojej pôsobnosti aj jednotlivé ministerstvá a ústredné orgány štátnej správy, pričom toto rozhodovanie súvisí s prípravou návrhov na rozhodovanie vlády SR. Rozhodovanie teda prebieha na dvoch úrovniach – na rezortnej úrovni (rozhodujú ministerstvá vo svojej pôsobnosti) a na národnej úrovni (rozhoduje vláda SR). Možno teda konštatovať, že ide o rozhodovanie na strategickej úrovni.

V nadväznosti na teóriu rozhodovania je predpokladom úspešného rozhodnutia niekoľko činností, vykonávaných pri príprave na riešenie krízových situácií, ale aj pri ich riešení. Ide o:

a) presnú formuláciu cieľa, čo v prípade krízovej situácie predstavuje návrat do pôvodného stavu, ktorý bol pred krízovou situáciou a tak, aby boli negatívne dopady krízovej situáciu na spoločnosť boli minimálne,
b) získanie dostatku informácií, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu v rámci celého procesu NSRKS, ale najmä v 1. fáze, kedy sa získavajú sústreďujú a vyhodnocujú informácie a poskytujú vláde SR na jej ďalšie rozhodovanie o prechode do ďalšej fázy, a tým spustením procesu NSRKS,
c) dostatočnú kvalifikáciu rozhodovacieho subjektu, ktorej je potrebné venovať pozornosť v rámci prípravy na riešenie krízových situácií napr. vykonávaním zdokonaľovacích (účelových) kurzov a školení alebo odborných príprav (napr. podľa §6 písm. d) a e) zákona

č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov).

2.1 MOŽNOSTI VYUŽITIA METÓDY SSM V RÁMCI NSRKS

Krízová situácia, v kontexte NSRKS, je krízovou situáciou podľa ústavného zákona č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov – obdobie, počas ktorého je bezprostredne ohrozená alebo narušená bezpečnosť štátu a ústavné orgány môžu po splnení podmienok ustanovených v tomto ústavnom zákone na jej riešenie vypovedať vojnu, vyhlásiť vojnový stav alebo výnimočný stav, alebo núdzový stav.

U krízovej situácie nie je vždy možné predvídať jej vznik, charakter, rozsah a priebeh. Zároveň, ako uvádzajú Bučka a Marek, komplexnosť bezpečnostného prostredia často neumožňuje exaktne číselne vyjadriť hodnoty určitých podmienok, faktorov a variantov riešenia. Veľa rozhodnutí je do určitej miery na úsudku expertov, ktoré sa nedajú matematicky vyjadriť konkrétnou hodnotou. (Bučka, Marek, 2018, s. 26). Preto sa pri riešení krízových situáciách môžu skôr uplatniť mäkké metódy operačného výskumu. V súvislosti s mäkkými metódami operačného výskumu sa hovorí o neštruktúrovaných alebo zle štruktúrovaných problémoch. Vzniká teda otázka, či krízová situácia, vnímaná ako problém, patrí medzi tieto druhy problémov.

Krízovú situáciu, podľa charakteristických črtou štruktúrovaných problémov, možno z určitého pohľadu považovať za neštruktúrovaný problém, keďže do jej riešenia je v rámci NSRKS zainteresovaných viac strán (ministerstiev a ústredných orgánov štátnej správy) a preto môže byť vnímaná aj z viacerých perspektív. Zároveň s uvedenou nepredvídateľnosťou vývoja krízovej situácie môžu vznikať neistoty.

Metóda SSM zahŕňa sedem fáz, ktoré možno s fázami NSRKS porovnať nasledovne:

a) konfrontácia s problémovou situáciou (1. a 2. fáza SSM) sa spravidla vykonáva v začiatkoch procesu NSRKS, t .j od identifikovania príčin vzniku krízovej situácie a informovania príslušných ústavných orgánov (1. fáza NSRKS) až po hodnotenie situácie (2. fáza NSRKS), ktorého cieľom je získať ucelený obraz krízovej situácii, jej príčinách, dopadoch a možnostiach riešenia. S tým, ako sa krízová situácia vyvíja, je potrebné ju priebežne monitorovať, aby bola zabezpečená včasná reakcia na jej možný nepredvídateľný vývoj, preto konfrontácia s ňou môže byť v podstate aplikovaná v priebehu celého procesu NSRKS;
b) rozvoj definícií podstaty (3. fáza SSM), základom ktorého je definovanie ideálneho systému, je možné v rámci NSRKS vnímať ako určenie cieľového stavu, čo v prípade krízovej situácie predstavuje návrat do takého stavu, aký bol pred vznikom krízovej situácie („predkrízového stavu“). Cieľový stav je v rámci NSRKS určovaný vládou SR po zhodnotení krízovej situácie a návrhoch ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, predkladajúcich návrhy na riešenie krízovej situácie z hľadiska svojej pôsobnosti, t. j. v závere 2. fázy NSRKS;
c) s vytvorením koncepčného modelu (4. fáza SSM) a jeho porovnaním so skutočným svetom (5. fáza SSM) sa v rámci NSRKS neuvažuje, vzhľadom na to, že spracovanie modelu, ako by mal vyzerať cieľový stav (rozvoj definícií podstaty v 3. fáze SSM), sa v rámci NSRKS nespracúva; v rámci NSRKS sa spracúvajú postupy, ako cieľový stav dosiahnuť, teda plán riešenia krízovej situácie (3. fáza NSRKS);
d) v 6. fáze SSM sú základom zmeny, ktoré je potrebné uskutočniť, aby bol dosiahnutý model; v NSRKS je možné túto fázu aplikovať na činnosti, ktoré je potrebné uskutočniť,

aby bol dosiahnutý cieľový stav, znovu teda ide o plánovanie riešenia krízovej situácie, ktoré sa vykonáva v 3. fáze NSRKS;

g) prijímanie opatrení, čo v SSM predstavuje 7. fázu, je v rámci NSRKS vykonávané pri reakcii na krízovú situáciu podľa schváleného plánu riešenia krízovej situácie (4. fáza NSRKS).

Metóda SSM je teda s čiastočnými limitami aplikovateľná aj v rámci NSRKS a prelína sa celým procesom NSRKS.

ZÁVER

Žiadna krízová situácia nie je rovnaká. Každá je unikátna. Vyžaduje preto jedinečný prístup k jej riešeniu, do ktorého vstupuje veľa faktorov, ktoré ho ovplyvňujú ako i prechod z jednej fázy do druhej – charakter krízovej situácie, jej vývoj, pripravenosť ústavných orgánov a ústredných orgánov štátnej správy včas a efektívne reagovať a dostupnosťou disponibilných prostriedkov potrebných na riešenie krízovej situácie.

Operačný výskum, ako vedecká disciplína, má uplatnenie v rôznych oblastiach spoločnosti. Cieľom článku bolo posúdiť, či a ako je možné operačný výskum a jeho metódy použiť v rámci rozhodovacieho procesu NSRKS. Na základe zadefinovania krízovej situácie, ako neštruktúrovaného problému, boli zhodnotené možnosti vybranej mäkkej metódy operačného výskumu, pričom sa vychádzalo zo základných definícií a procesov, ktoré táto metóda obsahuje.

vybraných mäkkých metód operačného výskumu, pričom sa vychádzalo zo základných definícií a procesov, ktoré tieto metódy obsahujú.

Na základe uvedeného je možné konštatovať, že Proces reakcie NATO na krízové situácie a jeho fázy je možné využiť v primeranej miere aj v rámci SR, keďže procesy nie sú zásadne odlišné a všeobecne záväzné právne predpisy to umožňujú.

Záverom možno konštatovať, že v závislosti od druhu mäkkej metódy operačného výskumu sú tieto aplikovateľné buď v priebehu celého procesu NSRKS (metóda SSM), alebo je vhodné ich využiť v niektorej z fáz NSRKS, najmä v 2. a 3. fáze, kedy sú ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy na rezortnej úrovni pripravované návrhy na rozhodovanie vlády SR.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BUČKA, P., MAREK, J.. 2018. Využitie metód operačnej analýzy v rozhodovacom procese. In *Bezpečnostné fóru 2018. Zborník vedeckých príspevkov*. (s. 22-32) [on-line] [cit. 14. 5. 2019] ISBN 978-80-972673-5-3, Dostupné na

https://www.fpvmv.umb.sk/app/cmsSiteAttachment.php?ID=2900

HEYER, R. 2004. Understanding Soft operations research: the methods, their application and its future in the defence setting. Commonwealth of Australia: Defence Science and Technology Organization, 2004. 50 s. [online] [cit. 2019-04-28] Dostupné na < https://apps.dtic.mil/docs/citations/ADA428464>

LEITNER, B. 2018. 1. prednáška: Optimálne rozhodovanie a riadenie, princípy optimalizácie. [online] [cit. 2019-04-28] Dostupné na

<http://fbi.uniza.sk/ktvi/leitner/2_predmety/OA/Semester/2018_P01%20-%20Optimalne%20rozhodovanie%20a%20riadenie.pdf>

MÁCA, J., LEITNER, B. 2002. Operačná analýza I. (Deterministické metódy operačnej analýzy). Žilina: FŠI ŽU, 2002. 178 s. [online] [cit. 2019-04-28] Dostupné na <http://www.fbi.uniza.sk/ktvi/leitner/2_predmety/OA/01_Skriptum-OApreBM_2002.pdf>

MACHYNOVÁ, M. 2018. Využitie systému reakcie NATO na krízové situácie v podmienkach SR. In *Vojenské reflexie*. (s. 98-110). Ročník XIII, číslo 2/2018. [on-line] [cit. 10. 5. 2019] Dostupné na

http://aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieXIII_2.pdf. ISSN 1336-9202

MÍKA, V.T. 2013. Manažment. Úvod do riadenia organizácie v podmienkach rizika a v krízových situáciách. 1. vydanie. Žilina : EDIS – vydavateľstvo ŽU, 2013. 178 s. ISBN 978-80-554-0760-9

PICKL, S. 2015. Operations research as mutidimensional complexity. In *Östereichische Militätishce Zeitschrift*. [on-line] 1/2015 [cit. 10.5.2019] Dostupné na https://www.oemz-online.at/display/ENSPACE/Operations+Research ISSN:0048-1440

SEPEHRIRAD, R., AZAR, A., DABESTANI, R. 2015. Methodology of Soft Operational Research. In *International Journal of Humanities*. Vol. 22 (3) s. 59-85. [cit. 28. 4. 2019] Dostupné na https://www.researchgate.net/publication/315668162_Methodology_of_Soft_Operational_Research ISSN:1447-9508

ŠIMÁK, L.: 2015. Krízový manažment vo verejnej správe – učebnica. 2. prepracované vydanie. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline. 2015. ISBN 978-80-554-1165-1

ZAMBOVÁ, A. 2016. Proces štruktúrovania problému ako súčasť fázy identifikácie problému v procese tvorby verejnej politiky. In: *Revue spoločenských a humanitných vied*. Ročník 4 Číslo 1-2 2016. (online) [cit. 14. 5. 2019] Dostupné na https://revue.vsdanubius.sk/rocnik_4_cislo_1-2_2016. ISSN 1339-259X)

Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov

Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov.

NATO's assessment of a crisis and development of response strategies.

Dostupné na https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_75565.htm

doc. Ing. Pavel BUČKA, CS.,
profesor Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
pavel.bucka@aos.sk

Ing. Mária MACHYNOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
E-mail: maria.machynova@mil.sk

MOŽNÉ PRÍSTUPY K HODNOTENIU BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

POSSIBLE APPROACHES TO ASSESSMENT OF THE SECURITY ENVIRONMENT

Pavel BUČKA, Rudolf PÁSTOR

ABSTRACT

The article describes the security environment and possible approaches to its evaluation. In recent years, there has been a stronger intersection of internal and external security within states and a shift from a purely state's perception of security to a multilateral and international concept. This has expanded the scope for international cooperation under collective responsibility for security, resulting in access to collective defence. Armed conflicts and violence that will affect individual countries and regions will increase, and radicalization will be significant when dealing with social, ethnic and religious conflicts. Negative impact on the Slovak security environment and security threat to the Slovak Republic is represented mainly by instability in Ukraine, connected with the potential of further voltage escalation. The continued deterioration of the country's political and economic disruption also contributes to the worsening situation in the region.

Keywords: Security environment, state security policy, risk, threat, radicalization.

ÚVOD

Bezpečnostné prostredie bolo, je a bude vždy predmetom skúmania v každej etape vývoja ľudskej civilizácie. Potreba a nevyhnutnosť jeho skúmania vyplýva zo samotnej podstaty ľudskej existencie ktoré bolo, je a bude závislé na okolitom prírodnom a spoločenskom prostredí. Napriek skutočnosti že ľudia v rôznych historických etapách svojho vývoja vždy pretvárali svoje prostredie s cieľom eliminovať jeho determinačné vplyvy na ich život, v konečnom dôsledku prostredie v ktorom ľudstvo realizovalo vždy predstavovalo celú škálu rizík ktorým čelilo. Zatiaľ čo v minulosti jednoznačne prevládala závislosť na prírodnom prostredí a riziká prírodného charakteru dominovali, s vývojom spoločnosti dochádzalo k rozšíreniu rizík vytváraným spoločenským prostredím a prírodné riziká boli marginalizované vo vzťahu k spoločenským. V súčasnom svete sú však prírodné riziká vo vzťahu ku stavu životného prostredia v dôsledku pôsobenia ľudí na okolité životné prostredie opäť v popredí a predstavujú jednu z najaktuálnejších hrozieb environmentálneho charakteru dotvárajúcich naše prostredie.

Tak ako sa ľudstvo vyvíjalo, menili sa aj prístupy k definovaniu a skúmaniu pojmov bezpečnosť a bezpečnostné prostredie. Vnímanie bezpečnosti bolo počas studenej vojny v dôsledku vysokej mieri rizika vzniku jadrového konfliktu, ktorý by znamenal aj zánik ľudstva, jednostranné a prioritne zamerané na elimináciu tejto, vtedy najakútnejšej bezpečnostnej hrozby. Zánik bipolárne rozdeleného sveta priniesol so sebou popri vojenských hrozbách, ktoré prestali byť tak akútnymi, predovšetkým podstatné rozšírenie vnímania bezpečnosti a to najmä z hľadiska rozšírenia hrozieb nevojenského charakteru. Zároveň spolu s pádom „železnej opony" a zánikom totalitných režimov bývalého socialistického tábora došlo k nebývalému nárastu ľudských práv a individuálnych slobôd jedincov aj z hľadiska inštitucionalizovaného vnímaniu otázok spojených aj s individuálnou bezpečnosťou, ktoré

začalo byť všeobecne považované za neodškriepiteľné právo jedinca. V posledných rokoch došlo k výraznejšiemu prelínaniu vnútornej a vonkajšej bezpečnosti v rámci štátov a posunu od čisto štátneho vnímania bezpečnosti k multilaterálnemu a medzinárodnému poňatiu, čím sa podstatne rozšíril priestor jednak pre medzinárodnú spoluprácu v rámci kolektívnej zodpovednosti za bezpečnosť, čoho výsledkom je aj prístup ku kolektívnej obrane. Politické, ekonomické, sociálne, environmentálne či kultúrne aspekty bezpečnosti sa stále viac emancipujú vo vzťahu ku vojenskej bezpečnosti, a sú charakteristické pre nové všeobecné vnímanie bezpečnosti prostredia.

Slovenská republika (SR) po svojom vzniku (1.1.1993) patrí medzi 10 najmladších štátov sveta. Samotné rozdelenie bývalého Československa je dodnes predmetom uznania na medzinárodnej úrovni a je základom pre vzájomné nadštandardné bilaterálne vzťahy s Českou republikou. Vo svojej krátkej histórii sa SR úspešne integrovala do takých medzinárodných organizácii akou je OSN (19.1.1993), vstupom do NATO (29.3.2004) do euroatlantických bezpečnostných štruktúr, európskych bezpečnostných štruktúr integráciou do OBSE (1.1.1993) a v neposlednej miere vstupom do EÚ (1.5.2004) ako aj mnohých ďalších medzinárodných organizácii (napr. MMF-1995, IBRD[1]-1993, EBOR[2]-1993, WTO[3]-1995, OECD-2000, CEFTA[4]-2004, UNESCO[5]-1993, INTERPOL[6]-1993, Visegrad Group-1993, Schengen-2007) sa stala reálnym aktérom a spolutvorcom súčasného medzinárodného usporiadania sveta.

Integráciou do vyššie uvedených medzinárodných organizácií sa tak SR stala pevnou súčasťou svetových, euroatlantických a európskych štruktúr a je tak nielen pasívnym konzumentom ale spolutvorcom bezpečnostného prostredia nielen na starom kontinente ale doslova v svetovom meradle.

Napriek skončeniu studenej vojny došlo v stredoeurópskom priestore k výraznému zhoršeniu bezpečnostnej situácie a teda aj bezpečnostného prostredia či už vnútorného alebo vonkajšieho. Nárast terorizmu, nacionalizmu, extrémizmu, xenofóbie, kriminality a korupcie prepojenej na jednotlivé politické špičky krajín sú len niektorými výzvami ktoré podrývajú dôveru občanov v inštitúcie štátov, vrátane aj takých elementárnych občianskych princípov, akými je aj rovnosť občanov pred zákonom, čo destabilizuje krajiny zvnútra. Zostáva len veriť, že politické špičky jednotlivých krajín vrátane SR si závažnosť bezpečnostných výziev a ich dopady dobre uvedomujú a dokážu im čeliť bez zneužívania týchto závažných tém na dosiahnutie svojich vlastných populistických politických cieľov.

1. BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE A MOŽNÉ PRÍSTUPY K JEHO HODNOTENIU

Trojica autorov Barry Buzan, Ole Weaver a Jaap de Wilde vo svojom diele *„Bezpečnosť: Nový rámec pre analýzu“*[7] prinášajú oproti starému tradicionalisticky a konvenčne „úzkemu“ štátocentristickému chápaniu bezpečnosti aplikovanému do skončenia studenej vojny počas bipolárne rozdeleného sveta nové, „široké“ vnímanie bezpečnosti, prepojujúce mimo vojenského aj iné sektory (ekonomický, environmentálny atď.). K tomuto širokému chápaniu bezpečnosti prispela mimo samotného skončenia studenej vojny aj úroveň

[1] IBRD - *International Bank for Reconstruction and Development* (ang.)
[2] EBOR – Európska banka pre obnovu a rozvoj
[3] WTO – *World Trade Organization* (ang.)
[4] CEFTA - *Central European Free Trade Agreement* (ang.)
[5] UNESCO – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*(ang.)
[6] INTERPOL – *International Police* (ang.)
[7] BUZAN,B.- WEAVER,O.-DE WILDE, J.2005.*Bezpečnost: Novy rámec pro analýzu*. Brno : Centrum strategických studií, 272 s. ISBN 80-903333-6-2

globalizácie, ktorá sa nástupom informačných technológii stala mimoriadne aktuálnou zvlášť vo vzťahu k nevojenským ohrozeniam a zraniteľnosti týchto oblastí. Toto „multisektorové" vnímanie značne rozširuje analytické roviny vnímania bezpečnostného prostredia a to nielen z hľadiska aktérov, referenčných objektov ale aj z hľadiska samotnej dynamiky a ich vzájomnej interakcie.

V princípe môžeme súhlasiť s tým, že bezpečnostné prostredie je tým prostredím, v ktorom referenčný subjekt (napríklad štát) presadzuje svoje bezpečnostné záujmy v interakcii so zdrojmi alebo nositeľmi bezpečnostných hrozieb. Bezpečnostné prostredie je vytvorením istého účelového mentálneho modelu v ktorom sú abstrahované tie súčasti reálneho sveta, ktoré pozitívne alebo negatívne pôsobia na bezpečnostné záujmy referenčného subjektu.[8]

Hodnotenie bezpečnostného prostredia predstavuje jednu z kľúčových úloh vlády, pričom toto hodnotenie by malo byť vzhľadom na zdrojovú náročnosť vo vzťahu k realizácii prijímaných opatrení dôsledné, objektívne, apolitické, nakoľko ukazuje spoločnosti aké nebezpečenstvo jej hrozí a aké opatrenia musí pre elimináciu hrozieb vykonať.[9] Hodnotenie bezpečnostného prostredia musí byť komplexné, obsahujúce množstvo vzájomne prepojených komponentov v neustále dynamicky vyvíjajúcom sa spletitom prostredí a je štandardnou súčasťou funkčného bezpečnostného systému. V štandardnom stave rovnováhy spoločnosti, ktoré nie je trvalým javom, je každá spoločnosť vystavená fluktuáciám vnútorného alebo vonkajšieho prostredia, ktoré nie je schopná tlmiť svojou vlastnou homeostatickou[10] adaptačnou schopnosťou.

Z hľadiska samotného prístupu k hodnoteniu bezpečnostného prostredia sú v strategických dokumentoch výrazné najmä dva prístupy. Prvý charakterizuje bezpečnostné prostredie predovšetkým s dôrazom na trendy jeho vývoja, snažiac sa zadefinovať tendencie vývoja bezpečnostného prostredia z hľadiska istej, spravidla časovo vymedzenej perspektívy. Druhý spôsob hodnotenia bezpečnostného prostredia postihuje najmä nosné hrozby pôsobiace na bezpečnostné prostredie. Súčasťou hodnotenia bezpečnostného prostredia bývajú aj hybné sily a tendencie jeho vývoja, pričom prostredníctvom týchto hybných síl a trendov je nám umožnené vyjadriť očakávanú dynamiku vývoja bezpečnostného prostredia a jeho predpokladané smerovanie. Aplikácia rôznych metodologických postupov hodnotenia bezpečnostného prostredia nemusí znamenať najzásadnejší problém. Dominantným kritériom je dosiahnutá úroveň poznania a na tomto poznaní funkčne a efektívne nastavená bezpečnostná politika štátu.

Bezpečnostné prostredie je dynamickým fenoménom ktorý disponuje determinujúcimi a dynamizujúcimi vnútornými činiteľmi. Determinujúce činitele vplývajú na vývoj bezpečnostnej situácie, dynamicky sa nemenia a sú časovo predikovateľné (vytváranie medzinárodných koalícií, nárast medzinárodného zločinu, premietanie historických krívd, posilnenie ideologických vplyvov, prírodné, kultúrno-historické alebo environmentálne riziká atď.), Dynamizujúce činitele pôsobia rýchlo a nepredikovateľne na bezpečnostnú situáciu, pričom sa vyskytnú náhle, s krátkou dobou výstrahy a majú buď sociálny (extrémizmus, terorizmus, kriminalita) alebo prírodný (zemetrasenia, zosuvy pôdy, povodne atď.) charakter. Medzi determinujúcimi a dynamizujúcimi vnútornými činiteľmi existuje vzájomný

[8] ŽÍDEK, R.- CIBÁKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnosť štátu.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl, 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1., s. 39-40.

[9] JURČÁK, V.-LABUZÍK, M.-PAZDZIURKO, M. 2010. Význam hodnotenia bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb. *Zborník príspevkov z III. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 335s. ISBN 978-80-8083-980-2, s. 14-24.

[10] Homeostáza vyjadruje stálosť vnútorného prostredia.

vzťah spočívajúci v miere pozitívnej alebo negatívnej závislosti, kedy rast alebo pokles jedného činiteľa spôsobuje rast alebo pokles iného činiteľa. Ako príklad môže slúžiť napríklad otvorenosť hraníc vo vnútri Európskej únie a voľný pohyb osôb a tovarov, čo vytvára priaznivé podmienky pre pašovanie tovarov a šírenie rôznych foriem organizovaného zločinu. Monitorovanie, analýza a vyhodnocovanie činiteľov ktoré majú potenciál negatívne ovplyvniť bezpečnostnú situáciu je vitálnou funkcionalitou kompetentných zložiek štátnej a verejnej správy, ktorých cieľom je včas, flexibilne a predovšetkým adekvátne zasiahnuť a prijatými regulačnými opatreniami maximalizovať stálosť vnútorného i vonkajšieho bezpečnostného prostredia v pozitívnom slova zmysle. Úlohou bezpečnostných analytikov je tak vymedziť a analyzovať bezpečnostné prostredie za účelom identifikácie rizík a hrozieb pôsobiacich na bezpečnostné prostredie referenčného subjektu a identifikovať pôvodcu hrozieb a to do takej mieri, ktorá umožní prijať reálne opatrenia na udržanie alebo dosiahnutie požadovanej bezpečnostnej situácie. Pri vymedzení a analýze rizík a hrozieb pôsobiacich na bezpečnostné prostredie sú zaznamenávané tie skutočnosti a vzťahy, ktoré sú z hľadiska bezpečnosti referenčného subjektu považované za podstatné a ovplyvňujúce jeho bezpečnosť. Charakteristiky ktoré sú považované za nepodstatné a marginálne vo vzťahu k bezpečnostnému prostrediu nie sú brané v úvahu. V štruktúre analýzy bezpečnostného prostredia je diferencovaná spoločenská a prírodná zložka a pre jej účel sa bezpečnostné prostredie referenčného subjektu člení na vnútorné a vonkajšie.

Pre spracovanie dokumentov majúcich analyticko-prediktívny charakter, ktoré sú žiadaným výsledným produktom je nevyhnutné naplniť niekoľko podmienok. V prvom rade je to existencia senzorov, ktoré by mali byť vygenerované štrukturálne a funkčne tak, aby pokrývali monitorovanie a zber kritických požadovaných informácií v požadovanom rozsahu. Hierarchia informácií monitorovaných senzormi a ich samotný zber musí byť kontinuálne analyzovaný v súvislostiach, pričom samotné triedenie a vyhodnocovanie informácií má svoju štruktúru a je vykonávané špecialistami - analytikmi. Pre vygenerovanie celkového obrazu situácie je nutné mať vytvorený systém množiny indikátorov, ktoré sú hierarchicky usporiadané podľa dôležitosti a vplyvu na kvalitu bezpečnostného prostredia.

2. NÁČRT GLOBÁLNEHO BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA 21. STOROČIA

Podľa renomovaných spravodajských agentúr a organizácii[11] bude svet v dôsledku globalizácie čeliť v 21. storočí krízam, turbulenciám, chaosu a násiliu. Globálny multipolárny systém bude expandovať aj mimo tradičných centier moci (USA, Rusko a Čína). Zároveň bude narastať dôležitosť a vplyv takých krajín ako sú Brazília, India, Stredný východ, čo pravdepodobne prinesie rôznorodosť cieľov a prístupov v hľadaní spôsobov zabezpečenia globálnej bezpečnosti. Mimo jednotlivých krajín bude naďalej rásť expanzia a vplyv nadnárodných ekonomických centier, neštátnych aktérov, náboženských organizácii a organizovaného zločinu, pričom v mnohých krajinách dôjde k ich prepojeniu s politickou mocou. Pokračujúca populačná explózia bude naďalej zvyšovať tlak na zabezpečenie ľudstva potravinami, energiou, pitnou vodou a ďalšími prírodnými zdrojmi. Spontánne a neočakávané politické a ekonomické zmeny budú v niektorých častiach sveta vyvolávať nové migračné vlny, čo zapríčiní nárast miestnych a regionálnych konfliktov. Terorizmus bude naďalej prostriedkom presadzovania tých politických a náboženských záujmov, ktoré nebudú môcť byť presadzované legitímnou cestou a to aj napriek zvyšovaniu zamestnanosti a rozvoju vzdelanosti. Využívanie nových technológií prinesie nové formy šírenia rôznych ideologických a náboženských smerov. Koordinácia úsilia o posilnenie globálnej bezpečnosti bude komplikovaná a determinovaná rôznymi záujmami či cieľmi jednotlivých

[11] NATO Strategic Foresight Analysis 2017 Report.

bezpečnostných aktérov disponujúcich rôznou mierou ochoty podieľať sa na nej. Naďalej sa bude prehlbovať rozpor medzi pozitívnymi a negatívnymi dôsledkami globalizačných procesov. Nárast chudoby bude zreteľnejší a väčšia polarizácia v oblasti vlastníctva svetového bohatstva bude mať negatívny vplyv na bezpečnostné prostredie.

V 21. storočí bude naďalej narastať potreba posilnenia bezpečnosti na individuálnej, národnej a medzinárodnej úrovni, pričom environmentálne zmeny budú dominovať a budú vyžadovať posilnenie pripravenosti národných systémov krízových reakcií na prírodné katastrofy. Mimoriadne akútnou sa stane potreba posilnenia vnútornej bezpečnosti štátov, dodržiavanie poriadku, zákonnosti ako aj bezpečnosti občanov. Naďalej budú narastať požiadavky na tvorbu a ochranu životného prostredia. Množstvo a šírka zdrojov ohrození bezpečnosti sa bude zvyšovať nielen v dôsledku zvyšovania prírodných katastrof, ale aj v nadväznosti na narastajúcu úroveň kriminality, sabotáži a teroristických činov. Nebude možné viac prehliadať javy spojené s radikalizáciou niektorých etnických a náboženských skupín a napätím medzi snahou o ekonomický rast a potrebou zachovania životného prostredia. Riešenie sociálnych, etnických a náboženských konfliktov ktorým budú jednotlivé krajiny čeliť v dôsledku narastania sociálnych rizík a z nich vyplývajúcich kríz budú poznačené nárastom radikalizácie. Prehlbovanie následkov hospodárskych kríz spôsobených globálnymi alebo regionálnymi pohromami bude mať výraznejší trend. Je zrejmé, že tieto faktory budú mať podstatný vplyv na zmeny v oblasti bezpečnosti aj na zameranie teoretického skúmania bezpečnostných procesov. Prirodzene, toto bude ľudstvu prinášať nové výzvy pre teóriu a hlavne prax krízového manažmentu.

S veľkou pravdepodobnosťou sa dá predpokladať, že napriek úsiliu o bezpečnosť v jednotlivých krajinách ktoré sa bude spájať s dosiahnutím bezpečnosti v globálnom meradle, ľudstvo bude čeliť nárastu neistôt v dôsledku turbulencií rýchlych zmien a chaosu. Naďalej budú silnieť vplyvy viacerých kritických faktorov budúceho vývoja, ktoré budú mať dôsledky aj na bezpečnostnú situáciu vo svete. Medzi tieto faktory patria technologický pokrok prinášajúci nové technológie. Pokračujúca informačná revolúcia zasiahne každodenný život a stane sa nepredvídateľným faktorom a zdrojom bezpečnostných rizík pre jednotlivcov i celú spoločnosť. Budú naďalej narastať politické dôsledky neočakávaných výkyvov ekonomiky v najsilnejších krajinách sveta na jednej strane, na druhej strane ekonomický rozvoj nastupujúcich krajín a ich rastúca politická či vojenská sila podstatne zmení pomer síl vo svete. Konkurencia a obsadenosť svetového trhu ako dôsledok ekonomickej globalizácie prinesie nové nečakané zmeny v medzinárodných ekonomických a politických vzťahoch.

Vyššie uvedené turbulencie a neurčitosti vývoja budú narastať. Z kľúčových uvažovaných neistôt a z ich súvislostí sa dajú predpokladať zmeny v politickom smerovaní viacerých krajín v dôsledku nárastu kríz rôzneho charakteru. Budú narastať ozbrojené konflikty a násilnosti, ktoré postihnú jednotlivé krajiny a regióny, pričom pri riešení sociálnych, etnických a náboženských konfliktov dôjde k výraznej radikalizácii. Očakávaný je presun rozhodujúcich svetových síl od politických subjektov štátov a medzinárodných politických organizácií k nadnárodným, najmä finančným korporáciám mimo kontroly jednotlivých štátov.

3. HODNOTENIE VONKAJŠIEHO BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA SR

Bezpečnostné prostredie, v ktorom SR napĺňa svoje bezpečnostné záujmy sa v poslednom období významne zhoršilo. Vyznačuje sa nestabilitou, neurčitosťou a nízkou predvídateľnosťou vývoja. Vzájomná hranica a prelínanie rýchlych a nepredvídateľných zmien, ktoré v ňom prebiehajú, je čoraz nejasnejšia. Zdroje a šíritelia týchto bezpečnostných hrozieb, ovplyvňovaných vnútornými a vonkajšími faktormi, majú stále viac neštátny

a nadnárodný charakter a sú vážnou potenciálnou bezpečnostnou hrozbou pre zachovanie štátnej existencie, zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc.

Hrozba ozbrojeného útoku voči SR je nízka, avšak vzhľadom na prehlbovanie nestability, eskaláciu prebiehajúcich konfliktov a nestabilitu v regiónoch susediacich s územím členských štátov NATO a EÚ ju nemožno úplne vylúčiť.

Euroatlantický priestor, ktorého je SR súčasťou a ktorého posilňovanie bezpečnosti a stability je jedným z bezpečnostných záujmov SR je vystavený pôsobeniu zásadných vonkajších bezpečnostných výziev a hrozieb pôsobiacich v prevažnej miere z východného a juhovýchodného smeru.

Jednou z najvýznamnejších hrozieb pôsobiacich z východného smeru je naďalej nestabilná situácia vo východných oblastiach Ukrajiny a koncentrácia konvenčného vojenského potenciálu v blízkosti východných hraníc členských štátov NATO a EÚ.

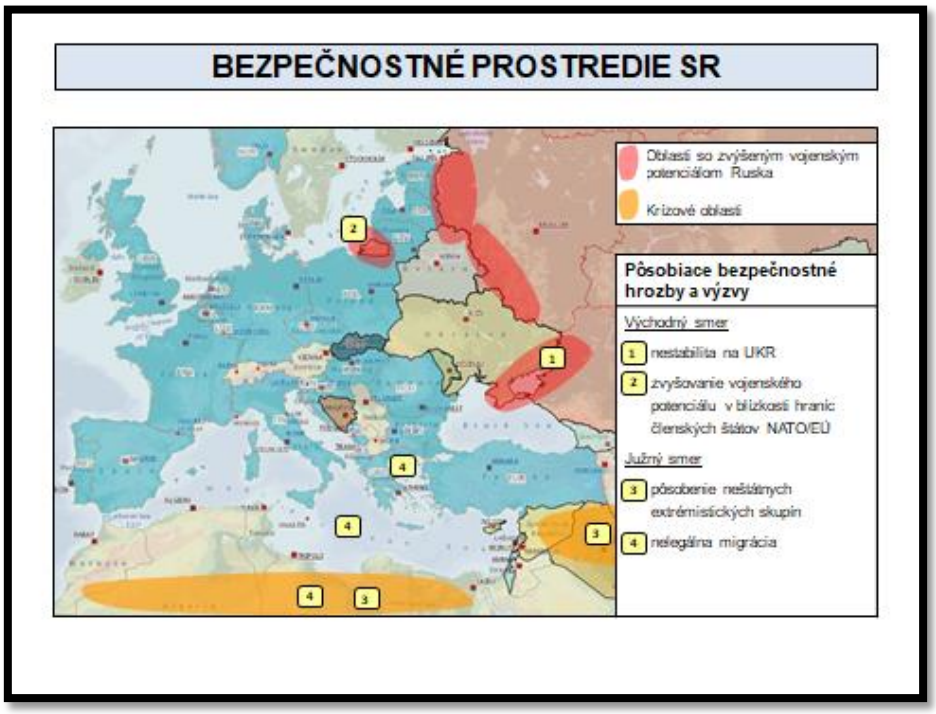

Obrázok 1 Bezpečnostné prostredie SR

Z južného a juhovýchodného smeru dochádza k šíreniu vlny nestability, ktorá zasahuje rozsiahle oblasti od severnej Afriky až po Afganistan. V prostredí slabých a zlyhávajúcich štátov pôsobia neštátni aktéri v podobe extrémistických skupín, ktoré predstavujú potenciálnu hrozbu pre bezpečnosť európskeho priestoru v podobe šírenia radikalizácie, extrémizmu, terorizmu, organizovaného zločinu a nelegálnej migrácie.

Zlá bezpečnostná situácia v týchto oblastiach, avšak aj v mnohých iných regiónoch sveta, zlyhávanie samotných štátov, rýchly demografický rast, spolu s globálnymi problémami ako sú chudoba, epidémie a dôsledky klimatickej zmeny, vrátane degradácie životného prostredia a nedostatku potravín a pitnej vody, vytvárajú silný tlak na vznik kríz a konfliktov a s nimi súvisiace presídľovanie veľkej masy obyvateľstva. Hrozbu pre bezpečnosť Slovenskej republiky predstavuje najmä šírenie nelegálnej nekontrolovateľnej migrácie z regiónov Blízkeho východu, Ázie a Afriky. Aktivuje domáce extrémistické zoskupenia, zvyšuje mieru

populizmu a intolerancie, dopomáha k presadeniu sa extrémistických hnutí v politickom súboji, je živnou pôdou pre organizovaný zločin profitujúci na prevádzaní a pašovaní ľudí, vnáša rozpory medzi členské štáty EÚ a ohrozuje fungovanie schengenského systému. Ďalšia nekontrolovaná migračná vlna môže mať destabilizujúci potenciál i pre región Západného Balkánu.

Euroatlantickým priestorom otriasli početné teroristické útoky, ktoré sa stali stálou hrozbou a výrazne tak znížili pocit bezpečia jej občanov. Okrem priamych škôd na životoch, zdraví a majetku môžu demokratickú spoločnosť oslabovať aj nepriamo, vytváraním tlaku na prijímanie extrémnych opatrení a znižovaním dôvery občanov v spoločné hodnoty a inštitúcie.

Zásadnú bezpečnostnú výzvu v tejto oblasti predstavuje aj vedecko-technický pokrok a zvyšovanie dostupnosti poznatkov v rôznych vedeckých disciplínach, ktoré umožňujú neštátnym aktérom a teroristickým organizáciám obchádzať kontrolné mechanizmy štátu.

3.1 BEZPEČNOSTNÉ HROZBY Z VÝCHODNÉHO SMERU

Negatívny vplyv na bezpečnostné prostredie SR má vývoj bezpečnostnej situácie vo východnom susedstve NATO a EÚ. Bezpečnostnú hrozbu pre SR z uvedeného pohľadu predstavuje najmä nestabilita na Ukrajine, spojená s potenciálom ďalšej eskalácie napätia. Situácia vo východných oblastiach Ukrajiny smeruje k vytvoreniu dlhodobého konfliktu, ktorý bude dlhodobo vytvárať potenciálne zdroje napätia a ovplyvňovať bezpečnostnú situáciu na celom jej území, v oblasti Čierneho a Azovského mora ako aj v strednej a východnej Európe. K celkovej zhoršenej situácii v regióne prispieva i pokračovanie vnútropolitického i ekonomického rozvratu samotnej krajiny.

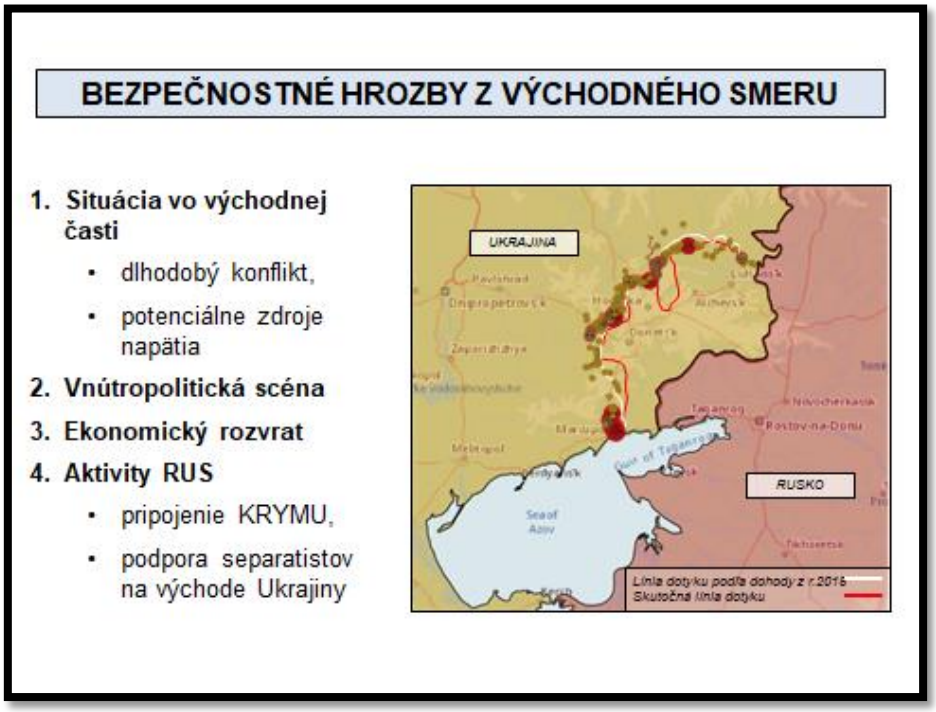

Obrázok 2 Bezpečnostné hrozby z východného smeru

Z pohľadu dodržiavania základných princípov a noriem medzinárodného práva, čo je jedným z bezpečnostných záujmov SR, sa ako mimoriadne znepokojujúce javí násilné narušenie zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc Ukrajiny a odčlenenia časti jej územia ozbrojenou silou na základe nelegitímneho a nelegálneho referenda. Vývoj udalostí na Ukrajine bude i v roku 2019 naďalej ovplyvňovať účasť v konflikte na východe krajiny. Úroveň vycvičenosti príslušníkov ukrajinských bezpečnostných zložiek bude aj vďaka podpore zo strany NATO a medzinárodného spoločenstva v nadchádzajúcom období naďalej postupne narastať. Aj napriek tomu však ukrajinské ozbrojené sily s vysokou pravdepodobnosťou ani v roku 2019 nezískajú späť a neobnovia teritoriálnu kontrolu nad celým územím Ukrajiny. Ďalší vývoj udalostí na východe krajiny ako aj vývoj na vnútropolitickej scéne budú výrazne ovplyvnené udalosťami v súvislosti s prezidentskými a parlamentnými voľbami.

3.2 BEZPEČNOSTNÉ HROZBY Z JUŽNÉHO A JUHOVÝCHODNÉHO SMERU

Región Západného Balkánu nie je stále dostatočne stabilizovaný a to napriek pokračujúcim integračným procesom. Vo viacerých krajinách regiónu stagnuje proces reforiem, citeľný je nárast nacionalizmu, pokračujúce ekonomické problémy a škodlivé pôsobenie vonkajších aktérov usilujúcich sa o získanie a presadenie svojho vplyvu alebo narušenie euroatlantického integračného procesu. Ich úspešnosť súvisí so znížením pozornosti euroatlantických zoskupení voči tomuto regiónu. Významný podiel na situácii má aj zaostávanie vnútorných reforiem, vysoká miera korupcie a neukončený prechod k právnemu štátu.

Obrázok 3 Bezpečnostné hrozby z južného a juhovýchodného smeru

Bezpečnostná situácia v niektorých krajinách regiónu je rovnako ovplyvňovaná aktivitami islamských radikálnych skupín pôsobiacich hlavne na území Bosny a Hercegoviny

a Kosova. Vývoj bezpečnostného prostredia v regióne Západného Balkánu sa aj v ďalšom období výrazne nezmení. Je predpoklad, že pokrok krajín západného Balkánu v integrácii do európskych a transatlantických štruktúr bude i naďalej veľmi pomalý. Tento stav sa budú snažiť využiť hlavne vonkajší aktéri v podobe Ruska, Turecka, Saudskej Arábie a Číny, ktoré budú naďalej rozširovať svoj vplyv v regióne.

Popri sociálnych a ekonomických problémoch bude islamský radikalizmus, extrémizmus a návrat bojovníkov Islamského štátu klásť zvýšené nároky na činnosť a regionálnu spoluprácu bezpečnostných zložiek. Nelegálna migrácia nebude predstavovať významné bezpečnostné riziko v porovnaní s kulmináciou v roku 2015. V prípade posilňovania pozícií nacionalistických strán v krajinách EÚ je pravdepodobné prijímanie prísnejších proti imigračných opatrení.

ZÁVER

Bezpečnostné prostredie je napriek ukončeniu studenej vojny a zániku bipolárne rozdeleného sveta jedným z nosných problémov súčasného sveta a bezpečnostnej politiky. Neprehľadnosť súčasného bezpečnostného prostredia a jeho komplikovanosť je spôsobená jednak vstupmi tradičných štátnych aktérov, ale najmä nástupom neštátnych aktérov ktorí začali vstupovať do bezpečnostného prostredia v globálnom meradle v doposiaľ nevídanej miere, čo si vynútilo potrebu posilnenia vnímania bezpečnostného prostredia a to predovšetkým čo do jeho komplexnosti. Nové javy a procesy v politickej, ekonomickej i sociálnej rovine medzinárodných vzťahov na začiatku dvadsiateho prvého storočia vedú k dôležitej zmene pohľadu na bezpečnosť, ktorá bola donedávna chápaná predovšetkým v kontexte vojny a mieru.[12] Bezpečnostné prostredie tak začalo byť všeobecne vnímané ako komplexný fenomén s potenciálom ovplyvnenia funkčnosti vitálnych funkcií nielen štátnych ale aj fungovanie neštátnych či nadnárodných organizácií.

Prístup k hodnoteniu bezpečnostného prostredia je vzhľadom k jeho komplexnosti, dynamike jeho zmien, nestálosti a vzájomnému prelínaniu vplyvov jednotlivých aktérov mimoriadne sofistikovaná činnosť. V súčasnom globálnom ekonomicky, finančne prepojenom informačnom veku však môže prinášať hodnotenie bezpečnostného prostredia so sebou v dôsledku svojej komplexnosti a množstva informácií ktoré môžu mať aj nerelevantný či dezinformačný charakter aj niektoré úskalia, ktoré môžu prinášať riziko straty orientácie, nedocenenia či precenenia ich významu z hľadiska identifikácie aktuálnych hrozieb. Súčasné globálne či regionálne prepojené bezpečnostné prostredie tak môže byť prostredníctvom šírenia falošných správ a „hoaxov“ s cieľom destabilizovať vnútorné bezpečnostné prostredie štátov alebo testovať reakcie ich bezpečnostných systémov ako súčasť hybridnej vojny.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BREZULA, J. 2017. Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti. In *Vojenské reflexie, ročník XII, č. 2/2017*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 132 s. ISSN 1336-9202.

BUZAN, B.- WEAVER, O.-DE WILDE, J. 2005. *Bezpečnost novy rámec pro analýzu*. Brno:

[12] BREZULA, J. 2017. Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti. In *Vojenské reflexie*, ročník XII, č. 2/2017. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 132 s. ISSN 1336-9202, s. 81 – 93.

Centrum strategických studií, 272 s. ISBN 80-903333-6-2.

EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Vydavateľstvo Portál, 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.

HOFFREITER, L. 2016. *Bezpečnostné prostredie súčasného sveta*. Zlín: Radim Bačuvčik-VeRBum, 2016. 160 s. ISBN 978-80-87500-79-8.

VOLNER, Š. 2009. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, 387 s. ISBN 978-80-89256-36-5.

ŽÍDEK, R.- CIBÁKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnosť štátu.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl, 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1.

JURČÁK, V.-LABUZÍK, M.-PAZDZIURKO, M. 2010. Význam hodnotenia bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb. *Zborník príspevkov z III. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 335s. ISBN 978-80-8083-980-2.

VOLNER, Š. 2005, Bezpečnosť, riziká a hrozby 21 storočia. Obrana a strategie 2/2005. Dostupné :https://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2005/2-2005/bezpecnost-rizika-a-hrozby-21-storocia.html

Bezpečnostná stratégia SR. Dostupné: https://www.vlada.gov.sk//zakladne-dokumenty-riesiace-bezpecnost-slovenskej-republiky/

Obranná stratégia SR. Dostupné : https://www.vlada.gov.sk//zakladne-dokumenty-riesiace-bezpecnost-slovenskej-republiky/

Komplexné hodnotenie obrany SR za rok 2017. Dostupné : https://www.ordinariat.sk/42592-sk/ministerstvo-obrany-predstavilo-bezpecnostnej-rade-a-vlade-sr-komplexne-hodnotenie-obrany-sr-za-rok-2017/

Správa o stave bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2017 : https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2018-556

NATO Strategic Foresight Analysis Report. 2017. Dostupné: http://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf

Nové hrozby: Slovensko mení bezpečnostnú stratégiu. Dostupné : https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/434440-nove-hrozby-slovensko-meni-bezpecnostnu-strategiu/

doc. Ing. Pavel BUČKA CSc.
Katedra bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
E-mail: pavel.bucka@aos.sk

plk. Ing. Rudolf PÁSTOR
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
E-mail: rudolf.pastor@mil.sk

ANALÝZA VYBRANÝCH KOMPONENTOV, KTORÉ NEGATÍVNE OVPLYVŇUJÚ BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE ŠTÁTU

ANALYSIS OF SELECTED COMPONENTS WHICH NEGATIVE AFFECT THE SECURITY ENVIRONMENT

Pavel BUČKA, Miroslav ŽENTEK

ABSTRAKT

Subjekty bezpečnostných aktivít, ktorými sú spoločnosť a štát sú permanentne v interakcii s komponentmi, ktoré ovplyvňujú samotné bezpečnostné prostredie každého štátu. Na komplexný civilizačný rozvoj a prosperitu každej krajiny má vplyv bezpečnosť, ktorej ohrozenie môže mať za následok zhoršovanie životnej úrovne obyvateľov a môže spôsobiť veľké straty nielen v materiálnej rovine. História potvrdzuje, že bezpečnostné hrozby by nemuseli nenadobudnúť reálny problém, ak by boli včas identifikované a analyzované v predstihu. Analýzou vybraných komponentov, ktoré negatívne ovplyvňujú bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky sa zaoberá i táto práca.

Kľúčové slová: asymetrické hrozby, bezpečnosť, bezpečnostné prostredie, štát, terorizmus.

ÚVOD

Charakter ohrozenia medzinárodnej bezpečnosti sa za posledné desaťročie výrazne zmenil. Asymetrické výzvy, ako napríklad kybernetické útoky, terorizmus, či šírenie jadrových zbraní, vytvorili úplne nové globálne bezpečnostné prostredie. Členstvo Slovenskej republiky (ďalej „SR“), v NATO a Európskej únii (ďalej „EÚ“), garantuje SR medzinárodnú podporu a pomoc pri ozbrojenom útoku, pričom SR poskytne pomoc a podporu členskému štátu NATO alebo EÚ v súlade so svojimi zmluvnými záväzkami[1]. Slovenská republika sa teda stala vstupom do NATO súčasťou systému kolektívnej obrany a bezpečnosti ako piliera transatlantickej bezpečnosti a stability a prijatím za člena Európskej únie získala záruky politickej a ekonomickej stability, ako aj možnosť aktívne sa podieľať na formovaní, plnení a posilňovaní Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky.[2] Nedochádza k bezprostrednému ohrozeniu ústavného zriadenia, zvrchovanosti, územnej celistvosti a obranyschopnosti SR. Od vzniku SR nebola zaznamenaná na jej území žiadna priama hrozba vojenského ozbrojeného konfliktu, ani protištátna aktivita teroristických skupín, či priamy útok organizovaného zločinu na chránené objekty. Avšak ako konštatuje Bezpečnostná stratégia SR 2017, bezpečnostné prostredie, v ktorom SR napĺňa svoje bezpečnostné záujmy, sa významne zhoršilo. Mení sa rýchlo a nepredvídane, ovplyvňujú ho vnútorné a vonkajšie faktory, ktoré sú navzájom úzko previazané a ktorých hranica je čoraz nejasnejšia. Krízové situácie môžu vznikať bez akéhokoľvek varovania a reakcia medzinárodného spoločenstva nemusí byť okamžitá. Znižuje sa konsenzuálnosť v medzinárodných vzťahoch, oslabujú sa hodnotové základy medzinárodnej politiky, dôvera a porozumenie medzi štátmi, narastá nestabilita a napätie, mení sa prerozdelenie moci a vplyvu. Z tohto pohľadu môžeme SR považovať za dynamický systém, ktorý je v záujme zachovania alebo obnovy svojej funkčnosti schopný

[1] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, Bratislava 2017, článok 73.

[2] Bližšie pozri: BREZULA, J: Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii, 8. Medzinárodná vedecká konferencia, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2017), s.32-37, ISBN 978-80-8040-551-9.

štrukturálnych zmien, čo je podmienené zachovávaním alebo obnovou „harmónie“ energetickej, látkovej a informačnej výmeny s jeho okolím[3]. Z hľadiska posudzovania možnosti ohrozenia vnútornej bezpečnosti SR je nevyhnutné komplexne identifikovať a analyzovať ohrozenia a eliminovať tie faktory, ktoré môžu na tieto ohrozenia pôsobiť aktivizujúco. Podľa rozhodujúcich oblastí môžeme vo všeobecnej rovine ohrozenia vnútornej bezpečnosti charakterizovať nasledujúcimi typmi bezpečnostných hrozieb:

- terorizmus,
- extrémizmus,
- organizovaný zločin,
- narušenie štátnej hranice a migrácia,
- zraniteľnosť informačných systémov, možnosti ich zneužitia, kybernetické útoky,
- porušenie verejného poriadku, bezpečnosti osôb a majetku,
- nelegálne prisťahovalectvo a problémy spojené s voľným pohybom osôb,
- ochrana osobnej bezpečnosti ústavných činiteľov a ochrana diplomatických misií,
- ochrana utajovaných skutočností,
- komunikačný a informačný systém krízového riadenia,
- civilná ochrana obyvateľstva - ochrana kritickej infraštruktúry,
- prírodné a priemyselné katastrofy.

Uvedené bezpečnostné hrozby formujú bezpečnostné prostredie nielen SR, ale budú mať potenciál významne ovplyvňovať plánovanie a operácie NATO v rámci článku 5 Washingtonskej zmluvy, ale i mimo tohto článku ako operácie na podporu mieru. V súčasnosti sa do popredia záujmu mocností dostávajú také asymetrické hrozby globálneho charakteru akými sú terorizmus a kybernetické útoky[4].

1. TERORIZMUS

Terorizmus je definovaný ako súhrn antihumánnych metód hrubého zastrašovania politických odporcov hrozbou sily a užitia rôznych foriem násilia. Vedľa individuálneho terorizmu existuje terorizmus skupín, ktoré môžu koordinovať svoju činnosť na medzinárodnej úrovni. Terorizmus predstavuje hrozbu pre demokraciu, slobodný výkon ľudských práv a pre hospodársky a sociálny rozvoj v členských štátoch, ktoré sú založené na zásadách demokracie a právneho štátu.

Členské štáty EÚ v rámcovom rozhodnutí Rady 2002/475/SVV[5] z 13. 06. 2002 o boji proti terorizmu v znení rámcového rozhodnutia Rady 2008/919/SVV[6] z 28. 11. 2008 sa dohodli na spoločnej definícii teroristických trestných činov, ktoré majú byť zahrnuté do vnútroštátnych právnych predpisov, pričom SR toto aj upravila. Teroristické trestné činy sú charakterizované ako úmyselné činy, ktoré majú za cieľ destabilizovať alebo zničiť základné politické, ústavné, hospodárske alebo sociálne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie. Patrí medzi nich násilná trestná činnosť, únosy, branie rukojemníkov, zničenie infraštruktúry, výroba a používanie zbraní, výbušnín alebo CBRN (Chemical, Biological, Radiological and Nuclear) látok alebo hrozba spáchať niektorý z týchto činov. Dňa 29. apríla

[3] Bližšie pozri: ŽÍDEK R.: Teória stratégie v systémovom prostredí, 2008, s. 20-33.
[4] Bližšie pozri: JURČÁK V: Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia / Asymmetric Threats in the Security Environment of the 21st Century, BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2013.
[5] Dostupné na: *http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM:l33168.*
[6] Dostupné na: *https://publications.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/3f09cb2b-67a4-4582-906c-98a61b93741f/language-sk.*

2015 uznesením vlády Slovenskej republiky č. 213 bol schválený Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018[7].

Bezpečnostné prostredie SR je z pohľadu terorizmu relatívne stabilizované a pokojné. Neboli zaznamenané aktivity smerujúce k príprave teroristického útoku na území SR, ani aktivity smerujúce k využitiu jeho územia na uskutočnenie aktu terorizmu v zahraničí. Napriek tomu možno hovoriť o rastúcej miere teroristického ohrozenia, pretože bezpečnosť SR je priamo i nepriamo ovplyvňovaná globálnymi tendenciami v rámci terorizmu, ktoré sú ovplyvňované čoraz väčšou popularitou fundamentalistických a extrémnych výkladov islamu v Európe, či rastúcou sympatiou k ideológii globálneho džihádu al - Káidy. Významným faktorom zvýšenej miery teroristického ohrozenia je aj zahranično - politická orientácia SR, jej aktívna účasť v medzinárodných organizáciách a na zahraničných protiteroristických aktivitách a operáciách.

Aj keď na území SR nebola zaznamenaná žiadna priama aktivita teroristických skupín a neboli ani lokalizované osoby alebo skupiny, ktoré by sa pripravovali spáchať teroristický trestný čin, zvýšené riziko v možnosti zneužívania územia SR medzinárodnými teroristickými organizáciami na tranzit, materiálno - technickú podporu a zázemie pred a po spáchaní trestného činu terorizmu v zahraničí, ako aj v reálnej prítomnosti rizikových subjektov na jej území naďalej pretrváva.

Napriek celkovej umiernenosti moslimskej komunity na území SR, Policajný zbor SR monitoruje osoby s väzbami na členov najmä týchto teroristických skupín:

a) Džihádistov, ktorí sa označujú ako Islamský štát (ďalej „IS“), pôsobiacich vo svete od júna 2014, kedy oficiálne vyhlásili zavedenie „chalifátu“, čiže štátu riadeného v súlade s islamským právom, šaríou, a vedeného Božím zástupcom na Zemi, kalifom. IS žiada, aby moslimovia po celom svete prisahali vernosť vodcovi Ibrahimovi Awad Ibrahim al-Badri Al-Samarrai. IS taktiež informoval ostatné džihádistické skupiny po celom svete, že musia prijať a plne akceptovať jeho zvrchovanú autoritu. Mnoho z nich ho aj prijalo, medzi nimi i niekoľko odnoží konkurenčnej siete al – Kájda,
b) militantnú medzinárodnú islamskú fundamentalistickú sieť skladajúca sa z nezávislých a niekedy spolupracujúcich buniek Al - Kájdy, ktorej prioritný cieľ je nastolenie čisto moslimských štátov na celom Arabskom polostrove a šírenie islamskej viery do iných krajín,
c) kurdskú separatistickú organizáciu PKK[8],
d) rizikové osoby z cudzineckej komunity zabezpečujúce logistickú podporu bývalých príslušníkov Kosovskej oslobodzovacej armády (UCK),
e) osoby s väzbami na separatistické a extrémistické skupiny zo zakaukazského regiónu (najmä Čečenska), západného Balkánu a krajín bývalého Sovietskeho zväzu, ktoré sú známe svojimi násilnými metódami a teroristickými útokmi.

Skryté aktivity a komunikácia osôb napojených na islamistov a radikálne skupiny prebieha najmä osobne, prostredníctvom mobilných telefónov, chatov, blogov na internete, e-mailovej pošty, ICQ, SKYPE alebo cez rôzne internetové domény.

[7] Dostupné na*: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/nptj/NAP%20terorizmus%202015-2018.pdf.*

[8] PKK je organizácia so sídlom v Turecku a Iraku. Od roku 1984 sa PKK podieľa na ozbrojenom konflikte s tureckým štátom, ktorého pôvodným cieľom bolo dosiahnuť nezávislý kurdský štát, neskôr ho zmeniť na požiadavku rovnakých práv a kurdskej autonómie v Turecku.

V roku 2017 došlo k viacerým teroristickým útokom v Európe a krajinách NATO, čo bol dôvod, že od 23. augusta 2017 platí pre SR druhý stupeň teroristického ohrozenia už do odvolania. Teroristický útok môže byť namierený proti ľuďom, inštitúciám, alebo strategickým objektom, ktorých má SR približne 40, vrátane dvoch jadrových elektrární, chemických závodov či vodných diel, ako je Gabčíkovo.

Zo strany osôb podozrivých z kontaktov na teroristickú sieť sa účelovo uzatvárajú manželstá kvôli získaniu pobytu alebo štátneho občianstva v krajinách EÚ, čím dochádza k zneužívaniu súčasného právneho stavu v oblasti pobytu cudzincov. Vstupom SR do Schengenského priestoru v decembri 2007 nadobudlo povolenie k pobytu a občianstvo SR väčší význam. S cieľom eliminovať možné zneužitie azylového konania bola prijatá novela zákona č. 131/2015 Z.z.[9], ktorou sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z.z. o azyle[10].

Dňa 1. februára 2017 v oblasti boja proti terorizmu a extrémizmu Ministerstvo vnútra SR zriadilo Národnú jednotku boja proti terorizmu a extrémizmu. Je tvorená skupinou 125 elitných policajtov sformovaná v rámci Národnej kriminálnej agentúry (NAKA[11]). Základ jednotky tvoria policajti, ktorí pracovali na odbore boja proti terorizmu alebo na odbore boja proti extrémizmu a diváckemu násiliu Prezídia Policajného zboru.

2. EXTRÉMIZMUS

Extrémizmus je politický smer, ktorého cieľom je väčšinou likvidácia politického pluralistického systému[12], pričom môže niesť tieto znaky:

- neschopnosť realistického vyhodnotenia politickej situácie,
- neochota ku kompromisom,
- používanie násilných a nedemokratických prostriedkov.

Právny poriadok SR pojem extrémizmus nedefinuje. Vymedzuje ho koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019[13] ako konanie a prejavy vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, ktoré či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne pôsobí na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty. Pre potreby odhaľovania, objasňovania, dokumentovania takejto trestnej činnosti a v neposlednom rade aj pre účely preventívneho pôsobenia Policajného zboru na Slovensku v súčasnosti sledujeme tri základné orientácie extrémizmu:

a) pravicovo orientovaný - prezentovaný presadzovaním ideí rasizmu, fašizmu, nacizmu, neonacizmu - fungujúcich na princípe a ideológii národného socializmu,
b) ľavicovo orientovaný - prezentovaný prevažne anarchistickými, antiglobalistickými a antikorporativistickými ideami, radikálnymi ekológmi,
c) nábožensky orientovaný - prezentovaný náboženskými zoskupeniami, ktoré svojou ideológiou, názormi a z nich následne vyvíjanými aktivitami a činnosťami môžu ohrozovať život, zdravie alebo majetok osôb a porušovať všeobecne záväzné právne

[9] Dostupné na: *https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/84200/1/2.*
[10] Dostupné na: *www.zakonypreludi.sk/zz/2002-480.*
[11] Bližšie pozri: *https://www.minv.sk/?NAKA.*
[12] Encyklopedický ústav SAV. Encyclopaedia Beliana. 1. vyd. Bratislava : Veda a Encyklopedický ústav SAV, 2005. 698 s.
[13] Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/nptj/koncepcia%20extremizmus%202015-2019.pdf.

predpisy.

Trestné činy extrémizmu sú trestné činy podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 - § 424, zákona č. 300/2005 (Trestný zákon)[14].

Hrozby extrémizmu sú v súčasnosti stále vysoko aktuálne. Dotýkajú sa všetkých demokratických štátov, SR nevynímajúc. Prejavy nenávisti voči príslušníkom iných rás, národov, národnostných menšín a etnických skupín, ale aj náboženstiev prinášajú so sebou nebezpečenstvo priameho ohrozenia riadneho fungovania demokratickej spoločnosti[15].

V SR je momentálne Marian Kotleba predsedom politickej strany Kotleba - Ľudová strana Naše Slovensko (ďalej „ĽSNS"), ktorá bola na Ministerstve vnútra SR zaregistrovaná 20. októbra 2000. V parlamentných voľbách 5. marca 2016 sa s počtom 8,04 percenta voličov dostala do slovenského parlamentu a získala v ňom 14 kresiel. V súčasnosti sú v štádiu vyšetrovania v súvislosti prejavov poslancov ĽSNS tri prípady trestného stíhania:

1) dňa 21. 3. 2017 vyšetrovateľ NAKA začal podľa § 199 ods. 1, ods. 2 Trestného poriadku trestné stíhanie proti Mariánovi Kotlebovi vo veci prečinu prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 ods. 1, Trestného zákona,
2) dňa 27. 4. 2017 vyšetrovateľ NAKA vzniesol obvinenie poslancovi Stanislavovi Mizíkovi podľa § 199 ods. 1, ods. 2, podľa § 422a ods. 1, podľa § 206 ods. 1, Trestného poriadku trestné stíhanie poslancovi ĽSNS za trestné činy extrémizmu, prečinu výroby extrémistických materiálov v jednočinnom súbehu s prečinom hanobenia národy, rasy a presvedčenia.
3) dňa 29. 4. 2017 vyšetrovateľ NAKA obvinil Milana Mazúrka z prečinu podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu,

Najznámejšími pravicovo - extrémistickými zoskupeniami v SR v súčasnosti sú:

- **Nové slobodné Slovensko - NSS**, ktoré je nacionálne orientované občianske združenie. Je euroskeptické a je proti členstvu Slovenska v NATO. Pôsobí v niekoľkých mestách na východnom a strednom Slovensku.
- **Slovenské hnutie obrody - SHO**, je nacionálne orientované občianske združenie. Predsedom hnutia je Mgr. Róbert Švec. Hnutie neskrýva sympatie k fašistickému vojnovému Slovenskému štátu, je orientované euroskepticky a požaduje odchod Slovenska z euroatlantických štruktúr.
- **Kysucký vzdor**, militantná neonacistická skupina hlásiaca sa k silnému vlastenectvu, ktorá prezentuje svoje radikálne názory na akciách, ktoré organizujú, aby poukázali napríklad na rómsku problematiku či zlú sociálnu situáciu. Počet členov a ich popularita stále rastú.
- Hnutia a skupiny, ktoré sa hlásia k filozofii „**Skinheads**", patria na Slovensku k najnebezpečnejším a najrozsiahlejším. Propagujú fašizmus, tvrdý rasizmus a nacizmus. Podieľajú sa na mnohých rasovo motivovaných útokoch v SR. Najaktívnejšími sú „Blood and Honour" a „Slovakia Hammer Skins". Obidve sú pobočkami organizácií, ktoré fungujú v mnohých štátoch Európy, ako aj v USA, v Austrálii, Južnej Afrike a podobne.

[14] Dostupné na: *http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#p140a.*
[15] Bližšie pozri: MAREK J., MARTAUS T., Extrémizmus ako pojem a jeho vyjadrenie v právnom poriadku SR, 9. Medzinárodná vedecká konferencia, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2018), s.280-287,ISBN 978-80-8040-568-7.

V súčasnosti dochádza k radikalizácii pravicových extrémistov, k snahám o získanie väčšieho vplyvu na politickej scéne. Za tým účelom organizujú pravicové skupiny zvýšený počet verejných akcií a vyvíjajú úsilie na získanie sympatií a podpory majoritného obyvateľstva v lokalitách s menšinovým obyvateľstvom. Zvýšená aktivita sa odrazila aj v participácii mladších prívržencov extrémistických hnutí, ako aj v používaní sofistikovanejších metód organizácie a prezentácie. Chýba však tlak širokej verejnosti proti týmto aktivitám.

Výrazné zmeny nastali v organizovaní verejných podujatí. Dochádza k ich vysokej profesionalizácii, čo sa prejavuje napr. vo využívaní právnych služieb advokáta na mieste konania akcie, prípadne poskytovania právnej pomoci pri tvorbe prezentačných materiálov, spracovávania právnych rád vo forme príručiek, právne konzultácie pred verejnou produkciou, ako aj právna pomoc v prípade zadržania aktivistov príslušníkmi Policajného zboru.

Stále vo väčšej miere a na vyššej profesionálnej úrovni dochádza k využívaniu internetu. Viditeľný posun vo využívaní internetu a v používaní webových nástrojov nastal nielen u jednotlivých extrémistických skupín, ale aj u jednotlivcov na propagáciu svojich názorov, prezentáciu činnosti a aktivít vyvíjaných často za hranicami regiónu, v ktorom žijú a vyvíjajú činnosť. Skupiny, ale aj jednotlivci na web stránkach umiestnených predovšetkým v USA, ktoré s obľubou vyhľadávajú na prevádzkovanie z dôvodu neúčinnej spolupráce policajných a bezpečnostných zložiek, častokrát umiestňujú materiály, ktorými je propagovaná národnostná, etnická, rasová, náboženská a názorová neznášanlivosť. Na web stránkach sú umiestňované materiály vo forme elektronických tlačovín (napr. periodiká, plagáty, letáky, nálepky, ideologické materiály a preklady diel napr. Mein Kampf, Metodika vyšetrovania a taktika vedenia výsluchov, Príručka ku-klux-klanu z roku 1925, písomné prípravy prejavov a knihy Hitlera, Göbbelsa, Heydricha, Hessa, Mussoliniho, Hammera, Tisa, Macha, Lincolna Rockwella, Davida Irvinga, ...).

Okrem toho je súčasťou prezentácie pravicových a ľavicových extrémistických web stránok aj profilácia hudobných skupín, ich CD a DVD nosičov a predaj propagačných materiálov v internetových obchodoch. Často ide o prezentáciu pravicovo extrémistických hudobných skupín, ktorých vlastnou názorovou a filozofickou prezentáciou dochádza k prejavom národnostnej, etnickej, rasovej, náboženskej a názorovej neznášanlivosti. Z domácej produkcie sú to skupiny: Juden Mord, Krátky proces, Biely odpor, Ancestors, Cirhóza 88, Before The War, Project Vandal a ďalšie. Zo zahraničnej produkcie sú to Buldok, Valašská Liga, Skrewdriver a Ian Stuart Donaldson, Vallhala, The Riot, NS Band, Vlajka, Legion Thor, Europa SS a ďalšie.

Problémom pri monitorovaní pravicových a ľavicových extrémistických web stránok je vysoký stupeň anonymity. Na prevádzku takýchto stránok prostredníctvom domácich poskytovateľov (providerov) sa využíva falošná identita. Na odstránenie údajov v elektronickej stope (IP a MAC adresa) využívajú tzv. anonymizéri (Hide IP, Ethereal, Annonymizer II, VPN Anonymizer, Proxy Shell Hide a iné), prostredníctvom ktorých je buď veľmi zložité, ale vo väčšine prípadov prakticky nemožné zistiť ich identitu. na konkrétnom mieste a v konkrétnom čase. Na zvýšenie anonymity sú využívané všetky dostupné nástroje od kryptovacích programov a kľúčov, obmedzenie prístupu na web stránky alebo k súborom cez heslá, povolenie prístupu na web stránky cez IP adresu, alebo k súborom na nich iba pre preddefinované skupiny podľa IP adresy pripájaného počítača a podobne. Na komunikáciu využívajú najmodernejšie technológie internetových komunikačných programov s možnosťou

kryptovania, ako sú Skype, Hamachi, ICQ, QIP, Miranda a iné. Na prenos dát sú tiež využívané siete P2P[16] a FTP[17] prenosy.

Kvôli anonymite, ktorú internet a jeho nástroje poskytujú, prechádzajú niektoré formy „boja s ideologickým nepriateľom“ do vysoko anonymnej a sofistikovanej podoby. Ako príklad možno uviesť tzv. REDWATCH sekcie (radikálny monitor) na web stránkach, kde sú uverejňované informácie o ideologických odporcoch národného socializmu. V prevažnej miere ide o osoby z prostredia alternatívnej mládeže, ktoré na internetových stránkach v rôznych diskusných sekciách, prípadne na vlastných web stránkach reagujú na pravicovo extrémistickú ideológiu, prípadne ide o osoby z prostredia Antifa[18], ktoré v minulosti vyvolali pouličné bitky a útočili na pravicových extrémistov. Takto sústredené informácie (fotografie, osobné údaje, telefonické kontakty, miesta zamestnania, prípadne miesta pohybu v zamestnaní, alebo pobytu počas aktivít vo voľnom čase) sú využívané na psychologické zastrašovanie, prípadne hrozby likvidáciou. Aj tu sa nepriamo ukazuje právna podpora vo forme úpravy textov a iba nepriameho zastrašovania formou náznakov aktivít.

Z trestných činov extrémizmu dominujú nasledovné skutky:

- prezentácia fašistickej symboliky na sociálnych sieťach, rôzne komentáre k týmto symbolom, navádzajúce na akceptáciu tejto zvrátenej ideológie, ktorá v minulosti spôsobila smrť miliónov ľudí,
- verejná propagácia rasistických myšlienok - najmä prostredníctvom internetu,
- schvaľovanie a nabádanie na potláčanie práv jednotlivých menšín, verbálne útoky na Rómov, utečencov, židovskú komunitu, narušanie verejného poriadku v SR.

Pri analýze trestnej činnosti bola zaznamenaná rastúca tendencia kriminality na úseku diváckeho násilia. Ide najmä o presadzovanie názorov skupín pravicového extrémizmu - rasistov, fašistov a chuligánov, ktorí prezentujú svoje ideológie a odpor proti predstaviteľom verejnej moci a represívnym zložkám štátu na verejných športových podujatiach. Bolo zaznamenané prepojenie štruktúr organizovaného zločinu priamo na štruktúry futbalových chuligánov, kde osoby zo zločineckých skupín priamo podporujú činnosť a aktivity pravicových skupín, najmä pri organizovaní a realizovaní masových zhromaždení, pochodov, dohodnutých bitiek a výtržností počas rizikových futbalových zápasov. Uvedené aktivity pravicových extrémistov sú často zakrývané úmyslom podporiť športové podujatie pochodom alebo zhromaždením na verejnosti, ale v skutočnosti ide o plánované aktivity páchania rôznych foriem trestnej činnosti.

V období od začiatku roku 2019 do konca marca 2019 začal Úrad špeciálnej prokuratúry (ďalej „ÚŠP“) 27 trestných stíhaní vo veciach extrémizmu. Dominuje problematika trestných činov pravicového extrémizmu, neofašizmu, ako aj rad nenávistných trestných činov proti príslušníkom rómskej či židovskej komunity. Zo štatistiky kriminality trestných činov Ministerstva vnútra SR môžeme konštatovať, že v roku 2017 došlo k prudkému nárastu trestných činov v súvislosti s extrémizmom, ako je uvedené na grafe č. 1.

[16] Sieť so vzájomným sprístupňovaním (peer to peer), je počítačová sieť, ktorá sa viac spolieha na výpočtovú silu koncových zariadení ako na sieť samotnú.

[17] FTP – *„file transfer protocol“*, určený na prenos súborov medzi počítačmi, či už na internete alebo lokálnej sieti.

[18] Antifa je ľudové skrátené označenie pre Antifašistická akcia alebo zriedkavejšie iné militantné antifašistické zoskupenie či militantné antifašistické hnutie, najmä v spojeniach typu "Antifa + názov mesta/regiónu pôsobenia".

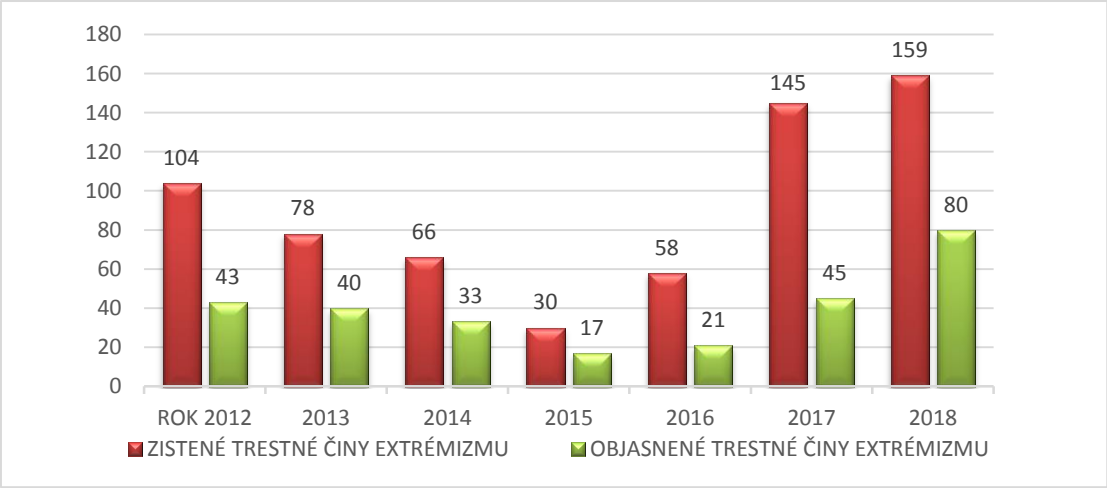

Graf č. 1: Trestné činy extrémizmu v SR, v rokoch 2012 - 2017

Zdroj: www. minv.sk

Vlastné spracovanie

V blízkej budúcnosti možno očakávať vznik nových buniek pravicovo - extrémistických zoskupení, rozširovanie ich spolupráce so zahraničím, aktivity predovšetkým v miestach s vysokou koncentráciou Rómov, radikalizáciu a hrozby násilnými útokmi.

Sympatizovanie a začleňovanie sa jednotlivcov k určitým extrémistickým skupinám a akceptovanie nimi presadzovaného názorového spektra môže viesť až ku spáchaniu závažných trestných činov. To, že niektoré skupiny sa navonok neprezentujú páchaním trestnej činnosti ešte neznamená, že svojimi aktivitami nesmerujú proti základom demokratického štátu a že za určitých podmienok sa nemôžu radikalizovať.

Nebezpečnosť takýchto skupín spočíva v tom, že vzhľadom k ich latentnej forme činnosti nie je možné ľahko identifikovať ich postoje a ich konanie nie vždy napĺňa skutkovú podstatu trestného činu. V prípade registrovaných organizácií tieto nedávajú príčiny na pozastavenie ich činnosti alebo na ich rozpustenie. Aktivitám extrémistov bola v poslednom období venovaná v médiách, najmä v rámci spravodajstva, zvýšená pozornosť. Vyskytli sa prípady stotožňovania sa časti občanov s týmito aktivitami, čo možno považovať za nebezpečné, pretože to môže viesť k ich radikalizácii, najmä vo vzťahu k menšinám.

3. ORGANIZOVANÝ ZLOČIN

Organizovaný zločin je taktické označenie špecifickej skupiny trestných činov, ktoré sú, alebo boli, spáchané členmi zločineckých skupín[19]. Možno zaň tiež považovať páchanie obzvlášť závažného zločinu, alebo opakované páchanie viacerých úmyselných trestných činov po dlhšiu, či neurčitú dobu. Toto konanie sa vyznačuje plánovitosťou jeho páchateľov so snahou vytvárať čo najväčší nelegálny zisk, alebo je spojené s motiváciou získania faktickej moci na určitom teritóriu. Z pohľadu trestného zákona ide o činnosť zločineckej skupiny, ktorá pôsobí dlhodobo, má určitú hierarchickú štruktúru, charakterizuje ju deľba úloh medzi jej členmi a používanie násilia alebo iných prostriedkov vhodných k zastrašeniu, alebo ovplyvňovaniu politiky, ekonomiky, masmédií, štátnej a verejnej správy.

[19] Pozri bližšie: Slovenská terminologická databáza - organizovaný zločin [online], https://terminologickyportal.sk/wiki/Term%C3%ADn:organizovan%C3%BD_zlo%C4%8Din.

V SR je možné charakterizovať teritoriálnou pôsobnosťou organizovaných a zločineckých skupín. Z dôvodu zvyšovania zisku z nelegálnej činnosti postupne dochádza k nárastu vzájomnej spolupráci medzi jednotlivými členmi rôznych skupín, samotnými skupinami navzájom a taktiež k ich prepojeniu na zahraničie.

Väčšina skupín sa neorientuje výlučne na páchanie jedného druhu trestnej činnosti, ale na súbežné páchanie najmä :

- **násilnej trestnej činnosti**, ktorá je v prevažnej miere páchaná podporne k ostatným druhom trestnej činnosti. Cieľom násilia môže byť demonštrácia sily, postavenie členov skupiny, ovládnutie teritória a trhov, vyvolanie strachu a rešpektu a taktiež podriadenosti partnerov,
- **ekonomickej trestnej činnosti**, ktorá je zameraná najmä na daňové a úverové podvody, sprenevery a skresľovanie údajov obchodnej evidencie, znižovanie dane z príjmov prostredníctvom fiktívnych faktúr, poisťovacích podvodov a rôznymi spôsobmi legalizácie príjmov z trestnej činnosti. Zaznamenaný bol zvýšený nápad trestnej činnosti spojenej s neoprávneným uplatňovaním nadmerných odpočtov dane z pridanej hodnoty,
- **drogovej trestnej činnosti** so snahou premeniť územie SR z tranzitnej krajiny na cieľovú, teda na perspektívny odbyt drog pochádzajúci z medzinárodného obchodu. V SR sa neustále zvyšuje aj vlastná produkcia drog a to hlavne syntetických drog a marihuany. Syntetické drogy - pervitín a extáza, sú vyrábané v špeciálne upravených laboratóriách a marihuana je pestovaná najčastejšie hydropónne,
- **obchodovania s ľuďmi**, predovšetkým kupliarstvom a detskou pornografiou.

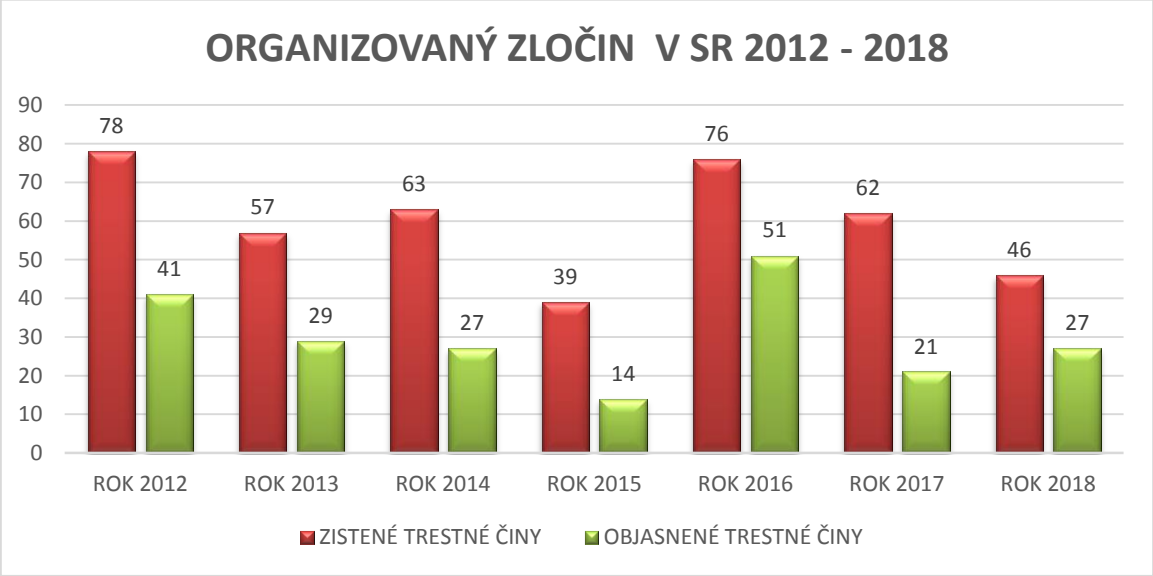

Graf č. 2: Trestné činy organizovaného zločinu v SR, v rokoch 2012 - 2018

Zdroj: www. minv.sk

Vlastné spracovanie

U hlavných predstaviteľov jednotlivých zločineckých skupín je v čoraz väčšej miere zrejmá snaha o začlenenie sa do podnikateľského prostredia, teda páchanú trestnú činnosť nahradiť bežnými podnikateľskými aktivitami. Ak je pri páchaní trestnej činnosti potrebné použiť „hrubú silu“ využívané sú najnižšie články skupín. Ďalším charakteristicky novým

fenoménom v oblasti organizovanej kriminality sú podvody s nehnuteľnosťami, pri páchaní ktorých páchatelia využívajú spravidla osoby zo slabších sociálnych vrstiev. Evidovaný je taktiež trend, kedy nelegálnu činnosť organizovaných skupín využívajú súkromní podnikatelia, ktorí sa pokúšajú ovplyvňovaním a zastrašovaním odstaviť konkurenciu.

V budúcnosti je možné predpokladať ďalší nárast ekonomickej trestnej činnosti v oblastiach poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev. Rýchly rozvoj elektronických a komunikačných prostriedkov, internetu a sociálnych sietí bude pravdepodobne viesť k nárastu neoprávnených prístupov a zneužívania chránených, resp. osobných údajov na páchanie rôznych druhov kriminality.

V rámci SR je gestorom boja s organizovanou kriminalitou Úrad boja proti organizovanej kriminalite prezídia Policajného zboru, ktorý sa vo svojej činnosti zameriava predovšetkým na rozpracovávanie organizovaných zločineckých a teroristických skupín. Nepretržitou úlohou tohto úradu je získavanie informácií a monitorovanie už evidovaných, ako aj novovznikajúcich skupín a realizácia ich členov aj pre trestnú činnosť, ktorá nenapĺňala skutkovú podstatu organizovaného trestného činu.

Rada EÚ prijala v Bruseli dňa 12. mája 2017 závery, ktorými sa stanovujú priority EÚ v oblasti boja proti závažnej a organizovanej trestnej činnosti na roky 2018 až 2021[20]. V týchto záveroch sa stanovuje 10 priorít EÚ v boji proti trestnej činnosti, ako sú boj proti počítačovej kriminalite, drogám, uľahčovaniu nelegálnej imigrácie, organizovanej majetkovej trestnej činnosti, obchodovaniu s ľuďmi, boj proti podvodom so spotrebnými daňami a podvodom v rámci Spoločenstva založeným na chýbajúcom obchodnom subjekte, boj proti podvodom so strelnými zbraňami, trestným činom proti životnému prostrediu, finančnej kriminalite a praniu špinavých peňazí a boj proti podvodom v oblasti dokladov.

4. KYBERNETICKÁ BEZPEČNOSŤ

Moderné technológie nám uľahčujú život. Dnes si už život bez smartfónov, počítačov, internetu či navigačných systémov nedokážeme predstaviť. Úmerne s tým, ako nám technológie zjednodušujú každodenné úlohy, rastie aj naša závislosť na nich a frekvencia, s akou ich využívame. Skutočnosť, že technológie sa pomaly dostávajú do každej oblasti nášho života zvyšuje našu zraniteľnosť voči kybernetickým útokom a zdôrazňuje dôležitosť kybernetickej bezpečnosti. Hrozba kybernetických útokov sa pomerne jednoducho rozšírila zo striktne vymedzenej sféry, ktorá bola doménou technologických expertov, do všetkých oblastí spoločenského života, vrátane politických procesov a bezpečnostného plánovania na národnej, ale aj medzinárodnej úrovni.

Vo všeobecnosti kybernetické hrozby môžeme rozdeliť do štyroch oblastí:

- štátne a štátmi sponzorované útoky,
- ideologický apolitický extrémizmus,
- organizovaný zločin,
- individuálny zločin.

Jednotlivé oblasti a ich obsah sa navzájom prelínajú.

SR sa po inštitucionálnej, no hlavne legislatívnej stránke, v oblasti kybernetickej bezpečnosti stále vyvíja. Vláda SR schválila až 2. marca 2016 na svojom zasadnutí Akčný plán realizácie Koncepcie kybernetickej bezpečnosti SR na roky 2015-2020. Materiál nadväzuje na Koncepciu kybernetickej bezpečnosti na roky 2015-2020, ktorá vznikla na

[20] Dostupné na internete: *http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8654-2017-INIT/sk/pdf.*

základe spolupráce Národného bezpečnostného úradu, Úradu vlády SR a Národnej agentúry pre sieťové a elektronické služby. Už vo svojej strategickej koncepcii z roku 2010 Severoatlantická aliancia uznáva, že „*moderné bezpečnostné prostredie obsahuje široký a meniaci sa súbor výziev voči bezpečnosti územia a obyvateľstva krajín NATO*[21]“. Na samite vo Varšave 8. - 9. júla 2016, už NATO potvrdilo, že operácie v kybernetickom priestore budú rovnako dôležité ako vojenské akcie na zemi či vo vzduchu. Členské štáty vyhlásili kybernetický priestor za piaty operačný priestor, čím sa dostal na úroveň pozemných, leteckých, morských a vesmírnych operácií. NATO týmto krokom napodobnilo Spojené štáty. Najsilnejší spojenec Aliancie totiž kybernetický priestor uznal za operačnú doménu už v roku 2010. NATO po samite zverejnilo takzvaný „*Cyber Defence Pledge*[22]“, teda záväzok pre oblasť kybernetickej bezpečnosti. V ňom vyhlasuje, že Aliancia musí držať krok s rýchlo sa meniacimi kybernetickými hrozbami a zaistiť, že členské štáty sa dokážu brániť aj v tomto priestore. SR ako členský štát Aliancie na týchto rozhodnutiach participovalo a záväzky vyplývajúce zo samitu platia aj pre SR. To sa odzrkadlilo i na novej Bezpečnostnej stratégii SR, kde medzi hlavné bezpečnostné záujmami patrí aj zaistenie kybernetickej bezpečnosti a kybernetickej obrany štátu, budovanie bezpečného a odolného kybernetického priestoru.[23]

Následky kybernetického útoku môžu dosiahnuť úroveň porovnateľnú s následkami konvenčných útokov a môžu zásadným spôsobom ohroziť chod štátu a bezpečnosť občana. SR a jej spojenci v NATO preto uznali kybernetický priestor ako osobitnú operačnú doménu, v ktorej štát pôsobí v súlade s princípmi medzinárodného práva.

Na Slovensku je najznámejším prípadom napadnutie Národného bezpečnostného úradu v roku 2006, ktorý používal jednoduché heslo „nbusr123“, na čo chceli útočníci upozorniť. To, že kybernetické hrozby sú aktuálne aj v SR, dokazuje štatistika CSIRT[24]-u, ktorý v roku 2016 zistil približne 1,6 milióna typov škodlivej bezpečnostnej udalosti v kybernetickom priestore na území SR. Najčastejšie ide o výskyt botnetov[25], ale mimoriadne populárny je ešte stále aj phishing, respektíve šírenie malvéru prostredníctvom podvodných e-mailov a falošných stránok.

V prípade schopnosti SR reagovať na kybernetické hrozby získame reálnu skúsenosť až vo chvíli, keď bude vystavené podobnému pokusu o napadnutie, k akému vo svete došlo napr. v máji a júni 2017 (WannaCry), ktorý na celom svete zasiahol približne 300-tisíc zariadení. Škody dosahovali výšku štyroch miliárd dolárov. Najničivejšie účinky počas krízových situácií prinášajú prvé okamihy, ktoré dokonale odhalia slabé miesta systému. Pri všetkých druhoch hrozieb, vrátane kybernetických, si totiž najväčšie obete vyžiadajú počiatočný chaos a nekoordinovanosť.

ZÁVER

Prevencia je kľúčovou súčasťou riadenia rizík. Jej účelom je snaha minimalizovať hrozby. Ideálne tak, aby sa nikdy neprejavili. Komunikácia je zas prirodzenou súčasťou

[21] NATO. (2010). Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, *http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm*.
[22] Dostupné na internete: *https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_133177.htm*.
[23] Bližšie pozri: Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky 2017.
[24] „Computer Security Incident Response Team“ je národným/vládnym tímom, ktorý zriadilo Ministerstvo financií Slovenskej republiky v súlade s Národnou stratégiou pre informačnú bezpečnosť v SR.
[25] Botnet je sieť internetových robotov, ktorých ovláda heker. Ten spojí počítače infikované podvrhnutým kódom do jedného botnetu. Tisíce infikovaných počítačov vykonáva bez vedomia používateľov počítača naprogramovanú úlohu, napríklad zahltia a zablokujú koordinovaným útokom zvolenú webovú stránku, hromadne zasielajú spam, phishing a podobne.

prevencie, keďže preventívne opatrenia sa týkajú všetkých zainteresovaných aktérov. Predmetná analýza vybraných komponentov, ktoré negatívne ovplyvňujú bezpečnostné prostredie SR poukazuje na niektoré zo súčasných tendencií vplyvu na bezpečnostné prostredie.

Súčasťou preventívnych opatrení zo strany SR by mala byť permanentná realizácia krokov, ako sú monitoring osôb s väzbami na členov všetkých teroristických, separatistických a extrémistických skupín a zároveň medializácia, či deklarácia postoja, ktorý odsudzuje extrémizmus ako i flexibilnejšie vyšetrenie a odsúdenie konkrétnych prejavov extrémistického konania. Tým by bola vytvorená jedna z bariér na zabránenie nárastu tohto druhu trestnej činnosti. Je taktiež dôležité si uvedomiť, že odhaľovanie a vyšetrovanie závažnej a organizovanej trestnej činnosti, v úzkej súčinnosti všetkých služieb Policajného zboru SR v spolupráci s partnerskými policajnými službami a orgánmi verejnej správy pri aktívnej participácii s Europolom, národnou ústredňou Interpolu a úradom medzinárodnej policajnej spolupráce prezídia Policajného zboru je kľúčovým faktorom na ďalšie znižovanie trestnej činnosti nielen na území SR, ale má globálny rozmer. Nemenej dôležitým prvkom, ktorý by pozitívne ovplyvnil štatistiky kriminality je zvyšovanie počtu príslušníkov Policajného zboru a Ozbrojených síl SR určených do priameho výkonu služby v teréne, čím by došlo taktiež k zvýšeniu preventívneho pôsobenia v priamom výkone služby. Zvyšovanie pripravenosti a vzájomná spolupráca zložiek Ministerstva vnútra SR a Ozbrojených síl SR môže byť realizovaná taktiež nácvikmi scenárov krízových situácií v syntetickom prostredí s použitím sofistikovaných technológií. S tým priamo súvisí modernizovanie technického zabezpečenia zložiek Ministerstva vnútra SR a Ozbrojených síl SR, či skvalitňovanie zázemia pre výkon služby s cieľom zabezpečenia plnenia úloh s primeraným stupňom motivácie a napĺňania plánovaných počtov príslušníkov Policajného zboru a Ozbrojených síl SR.

S bezpečnosťou súvisí ešte jeden dôležitý fenomén - pocit. Pretože tomu, že sme v bezpečí, môžeme len veriť, alebo neveriť podľa toho, ako zodpovední za bezpečnosť vo svojej krajine o svojej činnosti, úspechoch, či neúspechoch objektívne informujú. Avšak je to predovšetkým reálna skúsenosť, ktorá ukáže skutočnú pripravenosť a kvalitu bezpečnostných opatrení pripravených na použitie v čase reálnej potreby.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BLAŽEK,V., KELEMEN, M.: Pohľad na zdroje súčasného vojenského a nevojenského ohrozenia. In Zborník vedeckých a odborných prác, 1. Medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť, Liptovský Mikuláš 2010: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 21-26. ISBN 978-80-8040-408-6.

BREZULA, J. Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii, 8. Medzinárodná vedecká konferencia, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika , 2017, s. 32-37, ISBN 978-80-8040-551-9.

JURČÁK, V.: Asymetrické hrozby v bezpečnostom prostredí 21. storočia / Asymmetric Threats in the Security Environment of the 21st Century, Bezpečnostné fórum 2013, ISBN 978-80-557-0497-5

MAREK J., MARTAUS T., Extrémizmus ako pojem a jeho vyjadrenie v právnom poriadku SR, 9. Medzinárodná vedecká konferencia, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika , 2018, s.280-287,ISBN 978-80-8040-568-7.

ŽÍDEK, R.: Teória stratégie v systémovom prostredí. Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš 2008. ISBN978-80-8040-353-9.

ŽÍDEK, R., CIBÁKOVÁ, S.: Bezpečnosť štátu. Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš 2009. ISBN978-80-8040-375-1.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, Bratislava 2017.

Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018, http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/nptj/NAP%20terorizmus%202015-2018.pdf.

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019, https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/nptj/koncepcia%20extremizmus%202015-2019.pdf.

Cyber Defence Pledge, https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_133177.htm.

Encyclopaedia Beliana. 1. vyd. Bratislava : Veda a Encyklopedický ústav SAV, 2005. 698 s. ISBN 80-224-0847-6. Zväzok 4. (Eh - Gala).

Priority EÚ v oblasti boja proti závažnej a organizovanej trestnej činnosti na roky 2018 až 2021, http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8654-2017-INIT/sk/pdf

Rozhodnutie Rady EÚ 2002/475/SVV, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM:l33168.

Rozhodnutie Rady EÚ 2008/919/SVV, https://publications.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/3f09cb2b-67a4-4582-906c-98a61b93741f/language-sk.

Štatistika kriminality v Slovenskej republike, https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml.

Trestný zákon č. 300/2005, http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#p140a.

Zákon č. 480/2002 Z.z. o azyle, https://www.mpsvr.sk/files/rodina-soc-pomoc/02- z480.pdf.

Zákon č. 480/2002 Z.z. o azyle, www.zakonypreludi.sk/zz/2002-480.

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.
profesor Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
pavel.bucka@aos.sk

Ing. Miroslav ŽENTEK
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš,
miroslav.zentek@aos.sk

GLOBALIZÁCIA A JEJ MOŽNÉ NEGATÍVNE VPLYVY NA BEZPEČNOSŤ

GLOBALIZATION AND ITS POSSIBLE NEGATIVE IMPACT ON SECURITY

Dominika ČERNÁKOVÁ

ABSTRACT

Globalization as a wide-spectrum process has an impact on societal development in many areas. However, it seems that its security implications are not always positive and, in some aspects, globalization threatens security. The dangerous consequences of globalization, such as the creation of an unwanted group identity in society, the loss of control and the threat to democracy leading to the paradoxes of globalization, the availability of dangerous information and threats to the values of the population, can lead to one of the most dangerous forms of threats to external or internal security - extremism. Monitoring the status of these changes in society and in the values of the population under the influence of globalization is now very important. Expansion of security-threatening groups, loss of control over the functioning of the state, growing number of national states' ideas, doubts about the functioning of democracy, dissemination of negative information via Internet and the media, negative influence on youth or high level of DEREX (Demand for Right-Wing Extremism) index – that all may cause inclination to extremist views and attitudes. These are increasingly a security threat to society and require increasing attention.

Keywords: globalization, security, extremism, society, security threat, DEREX (Demand for Right-Wing Extremism) index

ÚVOD

Všeobecné chápanie širokospektrálneho procesu globalizácie ako prepájania sveta vychádza najmä z politického a ekonomického základu. Politicky je globalizácia úzko spätá s demokraciou a jej postupným preniknutím do väčšiny krajín sveta. Z ekonomického hľadiska umožnila globalizácia rozvoj medzinárodného obchodu veľkých rozmerov. Avšak okrem týchto základných rozmerov je globalizácia spätá s mnohými ďalšími procesmi, ktoré ovplyvňujú vývoj našej civilizácie. Civilizácie z toho dôvodu, že konečné dôsledky globalizácie sa prejavujú aj v tých najmenších procesoch v každej spoločnosti či štáte, či už na národnej a nadnárodnej úrovni alebo v každodennom živote ľudí. Sekundárne vplyvy globalizácie môžu priniesť tak pozitívne, ako i negatívne dôsledky. Vo vzťahu k bezpečnosti má globalizácia pozitívny vplyv najmä v oblasti medzinárodnej spolupráce pri riešení bezpečnostných otázok, kolektívnej obrany, užitočného transferu informácií v oblasti bezpečnostných stratégií či techniky. Negatívny vplyv je možné sledovať najmä v oblasti šírenia bezpečnostných hrozieb bez ohľadu na hranice štátov, čo v súčasnosti predstavuje neobmedzené ohrozenie zo strany blízkych či vzdialených aktérov.

1. MOŽNÉ NEGATÍVNE VPLYVY GLOBALIZÁCIE

Zo sociologického hľadiska predstavuje globalizácia okrem iného i možnosť vytvárania nadnárodných či celosvetových sociálnych skupín, ktoré sa identifikujú na základe istých charakteristík. Skupinová identita je veľmi silným faktorom, ktorý v niektorých prípadoch môže ohrozovať vnútornú stabilitu štátov či bezpečnosť vo všeobecnosti. Na takýto

spoločenský rozmer bezpečnosti upozorňuje Ivančík[1], ktorý v kontexte bezpečnosti zdôrazňuje význam skupinovej identity. V spoločnosti sa môžu i pod vplyvom globalizácie vytvárať rôzne skupiny, ktoré spája rovnaká identita a ciele, pričom od spoločnosti požadujú umožnenie dosiahnutia týchto cieľov. Ciele takýchto skupín sa môžu líšiť, napríklad v prípade globálnej skupiny enviromentalistov ide o presadzovanie zásad ochrany a pomoci životnému prostrediu, čo predstavuje pozitívny a neškodný charakter „boja" za svoje ciele. Avšak tak, ako sa vplyvom globalizácie môžu šíriť spoločensky prospešné myšlienky, sa rovnako šíria i informácie a myšlienky, ktoré spoločnosť ohrozujú. Zvlášť nebezpečné sú globálne rozšírené skupiny, ktoré ohrozujú bezpečnosť (ako napr. hnutie Skinheads alebo Hammerskins).

Podľa sociológa A. Giddensa[2] spôsobuje globalizácia stratu kontroly nad okolitým svetom. Prináša rýchle zmeny a riziká, ktorým väčšina populácie nerozumie, resp. im nestihne porozumieť. Globalizácia je plná rozporov a mnohokrát pôsobí protikladne. Na paradoxy globalizácie upozorňuje aj Tokárová[3]. Globálne prepájanie sveta spôsobuje i globálne problémy v politických, ekonomických, sociálnych oblastiach a rovnako vyvoláva potrebu globálneho hľadania riešení. Za jeden z významných paradoxov považuje i narastajúci počet ideí národných štátov a návratu k nim. Dôvod vidí autorka v neustálej snahe o rozširovanie demokracie. Výsledkom politických snáh o rozširovanie a vylepšovanie demokracie sú pochybnosti niektorých skupín v spoločnosti o jej fungovaní.

Globalizácia je úzko spojená i s rozvojom vedy, technológií a informačnej spoločnostii[4]. Informácie sú „globálne", všetkým a všade ľahko dostupné. Je však z hľadiska dostupnosti informácií globalizácia len na prospech? Alebo môže pôsobiť i negatívne či dokonca ohrozovať bezpečnosť?

Globalizácia tiež súvisí so zmenou hodnôt v spoločnosti. Je ňou ovplyvnená najmä mládež, ktorá je schopná prijímať výhody, ale i nevýhody globalizácie najrýchlejšie. Cestovanie, spoznávanie sveta a rôznych kultúr, štúdium a prázdniny v zahraničí. To všetko ovplyvňuje mládež a jej hodnoty, podľa ktorých žijú svoje životy. Opäť sa vynára otázka, či sú v kontexte bezpečnosti týmto globálnym spôsobom života mládeže budované len správne hodnoty. Mnohé štúdie poukazujú na fakt, že práve mládež a mladí ľudia inklinujú k extrémistickým názorom najviac. Dôvody tejto skutočnosti majú rôzny charakter. Z. Murínová[5] uvádza ako jeden z faktorov príklonu mladých ľudí k extrémistickým postojom i šírenie predsudkov a stereotypov prostredníctvom médií.

2. GLOBALIZÁCIA AKO MOŽNÝ FAKTOR EXTRÉMIZMU

V súčasnosti veľmi často skloňovaný pojem extrémizmus predstavuje ideológiu namierenú proti demokratickému systému, základným ľudským právam a podporujúcu nenávistné správanie voči niektorým skupinám v spoločnosti. Na Slovensku, ale aj v rôznych dokumentoch či stratégiách Európskej únie absentuje explicitné definovanie tohto pojmu. Avšak trestný poriadok Slovenskej republiky rozlišuje trestné činy extrémizmu, pričom

[1] Porovnaj: Ivančík, R. Teoreticko-Metodologický pohľad na bezpečnosť, in: Krízový manažment, 1-2012

[2] Porovnaj: GIDDENS, A. Unikajíci svet. 1. Vydanie Praha: SLON, 2000. 135 s. ISBN 80-85850-91-5

[3] Porovnaj: TOKÁROVÁ, A. Paradoxy globalizácie, vzdelanie a sociálny rozvoj in Sborník prací filozofické fakulty brnenské univerzity, 2002

[4] Informačná spoločnosť podľa Kelemena predstavuje „vznik nového vedecko-technického a umelecko-kultúrneho terénu, vytvoreného vzájomným prienikom vedy, techniky, umenia, informačnej techniky, označuje svet a terén kyberkultúry a umenia nových médií." Kelemen, J. A kol. (2007), s. 12

[5] Porovnaj: MURÍNOVÁ, Z. Politický extrémizmus u nás. Základné informácie o súčasnom extrémizme na Slovensku. Brno : Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2814-9

opisuje charakter týchto činov. Podľa D. Mila[6] extrémizmus „charakterizuje proti-systémový postoj, je postojom krajne vyhrotenej, demokratickému systému nepriateľskej ideológie, postojov a názorov, ktoré sa objavujú v pozadí deštruktívnych aktivít. Pritom za deštruktívne, nežiaduce a nebezpečné je nutné považovať také aktivity, ktoré pôsobia či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruktívne na existujúci demokratický systém a snažia sa ho nahradiť systémom typu totalitného režimu, diktatúry, anarchie a pod.

Cieľom a dôsledkom takýchto aktivít je zničiť demokratický systém.“ (Milo, 2004, s. 13). Čo sa týka typológie, vo všeobecnosti je možné extrémizmus rozdeliť na politický (ľavicový a pravicový), náboženský a rasový. Všetky druhy extrémizmu predstavujú ohrozenie nielen fungovania demokratického usporiadania štátu, ale i destabilizáciu spoločnosti. Z hľadiska systémových zmien je však politický extrémizmus v kontexte moci nad zmenami zrejme najnebezpečnejší.

Nezávislý maďarský výskumný inštitút Political Capital vyvinul na základe výsledkov z ESS[7] (Európsky sociálny výskum) tzv. DEREX Index[8]. DEREX (z ang. Demand for Right-Wing Extremism – dopyt po pravicovom extrémizme) je index vytvorený na základe teoretického modelu a vybraných dát z ESS, ktorý poukazuje na sociálne zmeny v správaní a hodnotách vo viac ako 30 krajinách Európy a stredného východu a je zameraný na mapovanie vývoja extrémistických názorov či inklináciu k extrémistickým hnutiam. Výpočet indexu vychádza z hypotézy, že dopyt po pravicovom extrémizme je možné rozdeliť do štyroch základných kategórií, ktorých úroveň vyjadruje mieru náklonnosti k extrémizmu. Kategórie boli vytvorené na základe analýzy mnohých vedeckých štúdií extrémizmu. K týmto kategóriám sú zaradené:

1. Predsudky a šovinizmus
2. Protisystémové postoje
3. Orientácia na pravicové hodnoty
4. Strach, nedôvera a pesimizmus

Pravicový extrémizmus je v tomto prípade sledovaný z dvoch perspektív. Ideologickej, ktorá je spojená s prvými tromi kategóriami a psychologickej, ktorá je spojená s emočnými faktormi, a ktorá dopĺňa a sprevádza predchádzajúce kategórie. Inštitút taktiež zhromažďuje informácie o počte extrémistických politických strán v jednotlivých štátoch a ich „úspechy“ vo voľbách. Dosiahnuté skóre DEREX indexu vyjadruje percentuálny podiel respondentov, ktorí na základe vyššie spomenutých kategórií inklinujú k extrémistickým názorom a postojom a mohli by, v prípade vyhrotenia názorov, predstavovať hrozbu pre štát.

Nasledujúca tabuľka zobrazuje hodnoty DEREX indexu vo viacerých krajinách (v %):

[6] Porovnaj: MILO, D. 2004. Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike. Neonacisti, ich hnutia a ciele. Bratislava: Ľudia proti rasizmu, 2004. 120 s. ISBN 80- 89149-03-0

[7] https://www.europeansocialsurvey.org/about/country/slovakia/ess_slovakia.html

[8] http://derexindex.eu/About_DEREX

Tabuľka 1 DEREX index v rôznych krajinách

Countries	DEREX							
	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015	2017
Czech Republic	6	9	-	7	8	8	6	4
Denmark	1	1	1	1	1	1	2	-
Estonia	0	5	4	6	4	5	5	4
Finland	2	1	1	1	1	1	2	1
France	7	7	6	5	6	7	8	6
Germany	3	5	4	3	3	2	2	2
Greece	20	15	-	17	33	-	-	-
Hungary	10	12	17	21	11	12	10	8
Ireland	3	3	4	4	5	7	5	3
Italy	-	8	-	-	-	13	-	14
Netherlands	2	2	2	1	1	2	1	1
Norway	1	1	1	1	1	1	1	1
Poland	9	14	7	7	5	8	11	7
Romania	-	-	14	14	-	-	-	-
Russian Federation	-	-	15	14	12	16	-	12
Slovakia	-	10	6	7	11	13	-	-

(zdroj: http://derexindex.eu/Onlinedataanalysis)

Z uvedených hodnôt je jednoznačné, že rozdiely medzi krajinami sa výrazne líšia. Zatiaľ čo v severských krajinách je náklonnosť k extrémistickým názorom dlhodobo na nízkej úrovni, v krajinách vyšehradskej štvorky sú hodnoty niekoľkonásobne vyššie.

Nasledujúci graf zobrazuje vývoj DEREX indexu na Slovensku:

Graf 1 DEREX index Slovensko

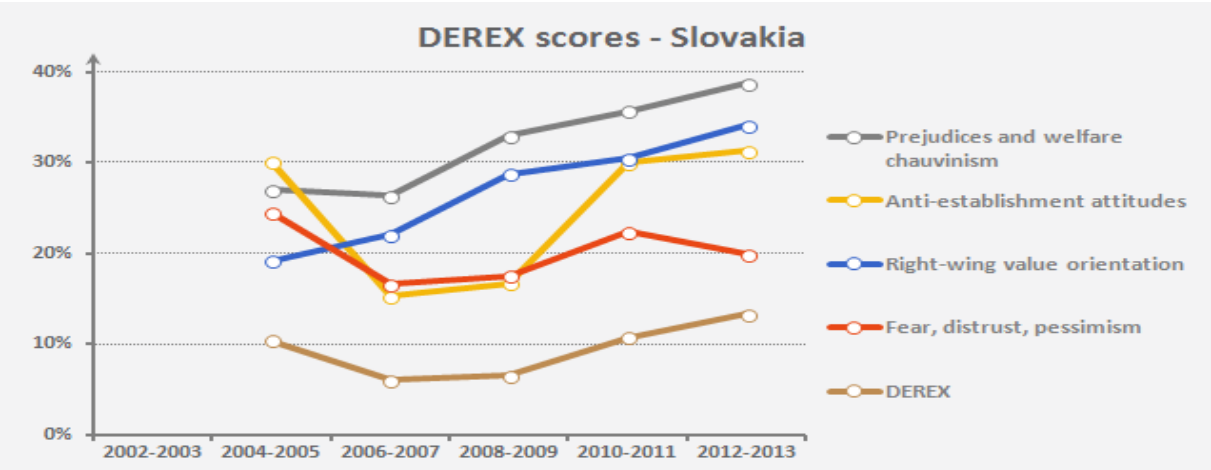

(zdroj: http://derexindex.eu/countries/Slovakia#Slovakia)

Na Slovensku sa index pohyboval v roku 2013 na úrovni 13 %. Tabuľka vyššie neobsahuje hodnotu indexu po roku 2013, avšak ak sa vezme v úvahu, že v parlamentných voľbách v roku 2016 získala na Slovensku pravicovo-extrémistická politická strana ĽSNS viac ako 8 % hlasov a politické prieskumy v súčasnosti hovoria aj o vyšších číslach, tak hodnoty indexu skutočne upozorňujú na nepriaznivú mieru extrémistických postojov v spoločnosti. Vývoj na grafe poukazuje na postupný nárast indexu v posledných rokoch, a to najmä v kategórii predsudkov. Táto kategória má na Slovensku zároveň najvyššie percentuálne zastúpenie.

Všetky tieto hodnoty v jednotlivých krajinách majú v pozadí vždy isté politické, historické, geografické či sociálne dôvody. Niektoré vplyvy spôsobujúce extrémistické postoje sú teda viazané na konkrétnu krajinu. Avšak udalosti globálneho charakteru – ako napríklad migračná kríza alebo znižovanie dôvery občanov v štátne inštitúcie, môžu takéto postoje a názory rozširovať bez ohľadu na hranice štátov. Opäť sa ukazuje jeden z „paradoxov“ globalizácie a to v zmysle umožnenia rozširovania nepriaznivých extrémistických nálad v jednotlivých spoločnostiach.

3. STAV DEMOKRACIE A NÁZORY VEREJNOSTI NA EXTRÉMIZMUS NA SLOVENSKU

To, ako verejnosť vníma problematiku extrémizmu či s tým súvisiaci stav demokracie v štáte, môže pomôcť načrtnúť riešenie negatívnych tendencií v týchto oblastiach. Výskumy verejnej mienky z oblasti stavu demokracie poukazujú na závažné zistenia. Výskum agentúry Focus z roku 2018[9] porovnával mieru dôveryhodnosti rôznych inštitúcií na Slovensku. Inštitúcia právneho štátu a inštitúcia parlamentu sa ukázali ako najmenej dôveryhodné inštitúcie pre občanov. Tieto výsledky upozorňujú na nepriaznivý vývoj v oblasti fungovania demokracie a môžu byť ohrozením demokratického štátu.

Tabuľka 2 Miera dôvery inštitúciám

	Do akej miery dôverujete alebo nedôverujete nasledujúcim inštitúciám?	1	2	3	4	9
	Slovenská akadémia vied (SAV)	18,0	53,0	15,1	5,2	8,7
	Slovenské vysoké školy	13,4	57,2	17,8	6,1	5,5
	Miestna samospráva vo vašej obci / meste	13,7	51,5	24,8	7,4	2,6
	Rozhlas a televízia Slovenska (RTVS)	8,9	54,8	23,8	9,8	2,7
	Ozbrojené sily SR	11,3	51,9	22,9	10,6	3,3
	Prezident SR	13,9	37,5	28,7	16,7	3,3
	Odbory	6,2	43,7	30,4	10,4	9,4
	Polícia	6,5	42,2	32,6	17,3	1,4
	Štátne úrady	6,0	41,2	38,7	12,4	1,8
	Komerčné (súkromné) médiá	4,3	38,3	36,2	16,7	4,5
	Mimovládne organizácie	5,0	36,1	33,8	19,3	5,8
	Vláda SR	7,0	27,2	33,6	30,0	2,2
	Veľké firmy a korporácie	3,5	30,5	43,1	17,7	5,2
	Národná rada SR – parlament	4,2	27,3	41,5	24,5	2,5
	Súdy a právny systém	3,3	27,6	38,8	28,1	2,2

1 úplne dôverujete
2. skôr dôverujete
3. skôr nedôverujete
4. vôbec nedôverujete
9. nevie / neodpovedal (nečítaná možnosť)

(zdroj: https://vedanadosah.cvtisr.sk/prieskum-doveryhodnosti-slovenskych-institucii-najdoveryhodnejsou-je-slovenska-akademia-vied)

[9] https://vedanadosah.cvtisr.sk/prieskum-doveryhodnosti-slovenskych-institucii-najdoveryhodnejsou-je-slovenska-akademia-vied

Na druhej strane verejnosť, i keď je pomerne nedôverčivo naladená voči demokratickým a štátnym inštitúciám, obáva sa extrémizmu do relatívne veľkej miery. Podľa prieskumu verejnej mienky SEĽUZ MO SR[10] sa viac ako polovica verejnosti prikláňa k názoru, že prejavy extrémizmu sú bezpečnostnou hrozbou pre Slovensko.

ZÁVER

Globalizáciu môžeme vo vzťahu k bezpečnosti považovať za pozitívny a zároveň i negatívny faktor, ktorý môže viesť k extrémistickým myšlienkam. Negatívum spočíva najmä v tom, že v konečnom dôsledku namiesto kontroly a systému často prináša destabilizáciu v spoločnosti, pochybnosti o správnom fungovaní štátu, neistotu v postojoch ľudí a rýchle šírenie negatívnych informácií prostredníctvom internetu a médií. Globalizácia ako možný negatívny faktor v oblasti extrémizmu je identifikovaná aj v jednom zo základných bezpečnostných dokumentov Slovenskej republiky – v Bezpečnostnej stratégii SR[11]. Prehlbujúca sa globalizácia je identifikovaná ako zdroj šírenia extrémistického nacionálneho, politického a náboženského fanatizmu, pričom takéto radikálne hnutia využívajú politickú organizáciu a najnovšie technológie. Stratégiu boja proti extrémizmu definuje na Slovensku jediný dokument – Koncepcia boja proti extrémizmu[12], aktuálne na roky 2015 – 2019. Koncepcia z dielne Ministerstva vnútra SR predstavuje základný dokument definujúci strategické priority Slovenskej republiky v oblasti predchádzania a eliminácie radikalizácie a extrémizmu. Koncepcia vyhodnocuje stav extrémizmu na Slovensku ako stabilný, bez vážnejších incidentov či ohrození bezpečnosti, avšak upozorňuje na potrebu prevencie, najmä vzhľadom na rozširovanie extrémistických myšlienok bez ohľadu na hranice.

Rozširovanie skupín ohrozujúcich bezpečnosť, strata kontroly nad fungovaním štátu, narastajúci počet ideí národných štátov, pochybnosti o fungovaní demokracie, rozširovanie negatívnych informácií prostredníctvom internetu a médií, negatívne ovplyvňovanie mládeže či vysoká úroveň DEREX indexu – toto všetko sú možné negatívne dôsledky globalizácie, ktoré môžu viesť k inklinácii k extrémistickým názorom a postojom. Tie pre spoločnosť znamenajú čoraz väčšiu bezpečnostnú hrozbu a vyžadujú si čoraz väčšiu pozornosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

GIDDENS, A. Unikajíci svet. 1. Vydanie Praha: SLON, 2000. 135 s. ISBN 80-85850-91-5

IVANČÍK, R. Teoreticko-Metodologický pohľad na bezpečnosť, in: Krízový manažment, 1-2012

KELEMEN, J. a kol. 2007. Pozvanie do znalostnej spoločnosti. Bratislava: Iura edition, 2007. 266 s. ISBN 9788080781491

MILO, D. 2004. Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike. Neonacisti, ich hnutia a ciele. Bratislava: Ľudia proti rasizmu, 2004. 120 s. ISBN 80- 89149-03-0

MURÍNOVÁ, Z. Politický extrémizmus u nás. Základné informácie o súčasnom extrémizme na Slovensku. Brno : Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2814-9

[10] Výskum verejnej mienky 2018, SEĽUZ MO SR

[11] BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY SCHVÁLENÁ NÁRODNOU RADOU SLOVENSKEJ REPUBLIKY 27. SEPTEMBRA 2005

[12] KONCEPCIA BOJA PROTI EXTRÉMIZMU NA ROKY 2015 – 2019, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

TOKÁROVÁ, A. Paradoxy globalizácie, vzdelanie a sociálny rozvoj in Sborník prací filozofické fakulty brnenské univerzity, 2002

Výskum verejnej mienky 2018, SEĽUZ MO SR

BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY SCHVÁLENÁ NÁRODNOU RADOU SLOVENSKEJ REPUBLIKY 27. SEPTEMBRA 2005

KONCEPCIA BOJA PROTI EXTRÉMIZMU NA ROKY 2015 – 2019, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

https://www.europeansocialsurvey.org/about/country/slovakia/ess_slovakia.html

http://derexindex.eu/About_DEREX

https://vedanadosah.cvtisr.sk/prieskum-doveryhodnosti-slovenskych-institucii-najdoveryhodnejsou-je-slovenska-akademia-vied

Mgr. Dominika ČERNÁKOVÁ
Ministerstvo obrany SR
Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava, Slovensko
dominika.cernakova@mod.gov.sk
d.cernakova.d@gmail.com

EXTRÉMIZMUS A POLITICKÉ STRANY

EXTREMISM AND POLITICAL PARTIES

Miriam DROPPOVÁ

ABSTRACT

Certain political parties have been suggested to be dissolved due to its presumed links with extremism. In the Slovak Republic, the only authority entitled to dissolve political party is the Supreme Court and the authority entitled to bring legal action is general prosecutor. Two actions have been taken – one successfully, the other was rejected. These two political parties had something in common, on the other hand they were different in certain aspects. Verdicts of the Supreme Court vary as well in the length and quality of its reasons.

Keywords: extremism, dissolution of political parties, general prosecutor, the Supreme Court of the Slovak Republic

ÚVOD

Politické strany Slovenská pospolitosť – Naše Slovensko (SP – NS), ako aj parlamentná politická strana Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko (ĽS NS), ktorých najznámejším predstaviteľom je poslanec Národnej rady SR Marián Kotleba, sú v očiach verejnosti a hlavne väčšiny médií v určitej miere kontroverzné, niektorí ich označujú za extrémistické. Svedčia o tom aj vyjadrenia niektorých verejne činných osôb, titulky mainstreamových médií, ktoré strany a jej členov tiež spájajú s extrémizmom.[1]

V marci roku 2006 Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej len Najvyšší súd) svojim rozsudkom rozpustil stranu Slovenská pospolitosť – Naše Slovensko. Mnohí vidia v jej pôsobení paralelu s rozpustenou stranou Slovenská pospolitosť – Naše Slovensko. Práve podobnosť dnešnej Kotlebovej strany s tou bývalou je hlavným argumentom pre jej rozpustenie. V tejto súvislosti sa črtá otázka, že ak skutočne ide o zoskupenie identické (personálne a obsahovo) s tým, ktoré bolo už raz Najvyšším súdom rozpustené, možno sa logicky zamýšľať, prečo bolo príslušnými orgánmi zaregistrované, resp. či je právna úprava v tejto oblasti dostatočná, ako reagovala aj Generálna prokuratúra SR. Z tohto dôvodu sa netrpezlivo očakávalo rozhodnutie o návrhu na rozpustenie politickej strany Kotleba - Ľudová strana Naše Slovensko v apríli 2019.

V štátoch Rady Európy k rozpusteniu politickej strany dochádza len ojedinele, keďže rozpustenie politickej strany je všeobecne považované za opatrenie ultima ratio, ku ktorému je potrebné pristupovať veľmi obozretne.

1 SLOVENSKÁ POSPOLITOSŤ - NÁRODNÁ STRANA

Dňa 31. októbra 2005 podal Generálny prokurátor Dobroslav Trnka na Najvyšší súd návrh na rozpustenie strany Slovenská pospolitosť – Národná strana. Urobil tak po preskúmaní podnetu mimovládnej organizácie Ľudia proti rasizmu. Najvyšší súd 1. marca

[1] https://www.teraz.sk/slovensko/sud-zakazal-kotlebovu-slovensku-pospolit/186579-clanok.html

2006 vydal deväť stranový rozsudok (3Sž/79/2005), v ktorom návrhu vyhovel a politickú stranu rozpustil. Žalovaná strana ďalšie konanie pred Ústavným súdom SR nezačala.

Najvyšší súd konštatoval, že stanovy strany obsahovali v rámci programových cieľov (článok 5) budovanie stavovského štátu na národnom, kresťanskom a sociálnom princípe (bod 1), ako aj zabezpečenie práva národnostných menšín na princípe reciprocity (bod 10). Princíp reciprocity znamená, že národnostné menšiny by mali v slovenskom parlamente také zastúpenie, aké bude mať slovenská menšina v ich materskom štáte.

Problém stavovského štátu mal spočívať v tom, že sa mali vytvoriť dve skupiny občanov. Prvá skupina by bola rozdelená do deviatich stavov podľa povolaní. Druhú by tvorili národnostné menšiny. Tieto by sa podľa návrhu GP nemohli zaradiť do deviatich stavov podľa povolania, len do desiateho stavu. SP - NS vo svojom obsiahlom vyjadrení uvádza, že registrácia do stavu podľa povolania mala byť dobrovoľná a prístupná všetkým bez výnimky, teda Slovákom i príslušníkom národnostných menšín, na rozdiel od desiateho stavu, ktorý by existoval pre etnické menšiny a bol by určený recipročne pre reprezentantov menšín z tých krajín, v ktorých by dostala slovenská menšina garantovaný určitý počet kresiel v parlamente.[2]

K uvedenému ale Najvyšší súd poznamenal, že Ľudový program neobsahoval takéto vysvetlenie a v súvislosti so stanovami bolo kontradiktórne.

Stavy mali mať pomerné zastúpenie v Slovenskej národnej rade (SNR) podľa počtu registrovaných členov. Registrácia do stavov mala byť dobrovoľná, ale len registrovaný člen mal právo voliť a byť volený.[3] Stavy si spomedzi seba mali voliť zástupcov do parlamentu.

Zastúpenie stavov v parlamente by neodrážal výsledok všeobecných volieb, ale išlo by o zastúpenie na pomernom princípe podľa počtu registrovaných členov stavu, nemali by hlasy členov rôznych stavov rovnakú váhu, čo má byť porušenie princípu rovnosti hlasov voličov.

Rozpor má nastať aj s ústavným právom na všeobecné, rovné, tajné a priame voľby.[4]

Nesúlad hlásaných cieľov s čl. 33 Ústavy SR (Príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu) konštatoval Najvyšší súd v úprave „Národného princípu“ v programe strany, podľa ktorého prvoradou úlohou Slovenského štátu bude zabezpečenie vlastného slovenského národa vo všetkých oblastiach života, až potom starostlivosť o ostatných občanov.“

2 KOTLEBA - ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO

Dňa 24. mája 2017 podal Generálny prokurátor Slovenskej republiky Jaromír Čižnár (ďalej len generálny prokurátor) Najvyššiemu súdu návrh na rozpustenie politickej strany Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko. Táto bola Najvyššiemu súdu doručená dňa 24.05.2017. Žalobca – generálny prokurátor uvádza ako dôvod svojho návrhu – žaloby skutočnosť, že Ľudová strana Naše Slovensko koná v rozpore s § 2 ods. 1 zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach[5] tak, že svojím programom a činnosťou porušuje Ústavu Slovenskej republiky, zákony a medzinárodné zmluvy. Generálny prokurátor

[2] vyjadrenie Slovenskej pospolitosti k návrhu na zrušenie politickej strany, dostupné z: http://www.obcania.szm.com/sp/sp2. html

[3] http://www.pravnelisty.sk/clanky/a578-rozpustenie-extremistickych-stran-v-judikature

[4] čl. 30 ods. 4 Ústavy SR (Ústavný zákon č. 460/1992 Zb.)

[5] § 2 ods. 1 zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach: „Strana, európska strana a európska nadácia nesmú svojimi stanovami, svojím programom alebo činnosťou porušovať Ústavu Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony a medzinárodné zmluvy“.

Slovenskej republiky v podanej žalobe označil dva hlavné žalobné body. Prvým bodom bolo „program a činnosť ĽS Naše Slovensko“ a druhým žalobným bodom zase „Ciele programu a činnosti ĽS Naše Slovensko“.

Najvyšší súd Slovenskej republiky vyniesol dňa 29.04.2019 obsiahly - dvadsaťpäť stranový rozsudok (4Volpp/1/2017), na základe ktorého politickú stranu nerozpustil. Najvyšší súd SR pri rozhodovaní v tejto veci vychádzal najmä z judikatúry ESĽP pretože na Najvyššom súde SR bola doposiaľ meritórne rozhodnutá len jedna vec týkajúca sa rozpustenia politickej strany. Súčasne bolo vydané aj 3-stranové vyhlásenie pre médiá, ktoré bolo naprieč celým mediálnym spektrom v značnej miere citované.

Čo sa týka kritizovaného programu ĽSNS, Najvyšší súd vo svojom odôvodnení cituje Volebný program politickej strany, ktorý vo svojich desiatich bodoch uvádza okrem iného nasledovné:

V prvom bode požaduje okrem iného zníženie počtu poslancov NR SR, možnosť odvolať z funkcie poslanca NR SR.

V druhom bode proklamuje nasledovné „Spravíme poriadok s parazitmi v osadách, ochránime ľudí pred stupňujúcim sa cigánskym terorom, založíme Domobranu, ktorá ochráni slušných ľudí všade tam, kde zlyhala polícia. Zavedieme policajné cvičenia v čiernych osadách, zlikvidujeme čierne stavby, paláce zbohatlíkov aj nelegálne osady“.

Kritickým je aj bod 4 týkajúci sa migrantov: „Nedovolíme imigrantom obsadiť Slovensko. Slovensko nie je Afrika. Neprijmeme ani jedného imigranta. Všetkých imigrantov, ktorých k nám natlačila EÚ alebo doviezla vláda vyhostíme“. V ďalších bodoch proklamuje „vystúpenie Slovenska zo zločineckého paktu NATO“, ako aj spustenie referenda o vystúpení z Európskej únie.

Na jednej strane možno povedať, že aj napriek ústavne deklarovanej slobodnej politickej súťaži je možné rozhodnúť aj o diskvalifikácii subjektu, ak v politickej súťaži používa nedovolené prostriedky. Rovnako i v prípade, ak smerovanie subjektu má za cieľ popretie súťaže v jej podstate.

Na strane druhej k uvedenému Najvyšší súd SR konštatuje, že žalobná argumentácia Generálneho prokurátora SR k bodu 2 a 3 programu žalovanej je dôvodná. Z obsahu uvedeného textu je možné evidentne vnímať, že je proti rómsky zameraný. Naproti tomu ale upozorňuje, že žalovaná len do svojho politického programu preberá etnofóbické stereotypy, ktoré sa vyskytujú vo všeobecnom vnímaní spoločnosti. Aby bolo možné pristúpiť z uvedeného dôvodu k tak závažnej sankcii ako je rozpustenie politickej strany, nestačí stupeň intenzity prehlásení vyjadrený v programových cieľoch žalovanej v bode 2 a 3 programu.

Ako uviedol vo svojom rozsudku Najvyšší súd, nestačí len populistické prehlasovanie protiústavných cieľov, ale žalovaná politická strana musí skutočne bojovať proti slobodnému demokratickému poriadku, ktorý by bol v konkrétnom prípade ohrozený bezprostredne. S existenciu takéhoto bezprostredného rizika pre demokraciu sa Najvyšší súd nateraz nestotožnil – prihliadnuc aj na výsledky volieb do parlamentu v roku 2016, kde žalovaná strana obsadila len 14 kresiel, čo je na prijatie zmeny zákona nepostačujúce. (Najvyšší súd pre lepšie porozumenie zjednodušil uvedené tvrdením, že pokým je strana marginálna, tak môže hlásať čokoľvek, ale akonáhle získa väčší počet hlasov, bude rozpustená, pretože získala „reálny potenciál politickú zmenu realizovať“.

Čo sa týka konania - prejavov predstaviteľov strany, prejavy predstaviteľov, ktoré sú namietané v žalobe, Najvyšší súd SR si v súlade so štrasburskou judikatúrou osvojil nasledujúce východiská na posúdenie uvedených otázok: 1. prejavy predstaviteľov (predsedu

a podpredsedu) politickej strany sa pričítajú strane ako celku vždy; 2. prejavy ostatných poslancov a lokálnych politikov iba v prípade, pokiaľ sa od nich strana nedištancuje.

Je pravda, že v žalobe sú namietané konania kľúčových predstaviteľov strany[6], ale vzhľadom k skutočnosti, že žiadne z trestných konaní nebolo v čase vydania rozsudku právoplatne ukončené, opísané skutky konkrétnych predstaviteľov nemohli byť negatívne pričítané strane, keďže platí zásada prezumpcie neviny.

Na nemožnosť prejudiciálne rozhodnúť vo vyššie uvedených prípadoch Najvyšší súd odkazuje aj pri žalobnom dôvode sympatizovania žalovanej politickej strany a jej príklone k režimu totalitného vojnového Slovenského štátu z rokov 1939 – 1945. Najvyšší súd SR konštatuje, že práve vyššie uvedené prebiehajúce trestné konania vyriešia právnu otázku, či konanie menovaných je trestnou činnosťou, ktorá propaguje nedovolené hnutia a ideológie. Až potom možno posúdiť dôvodnosť zmienenej žalobcovej argumentácie.

Žalovaná strana na svoju obhajobu okrem iného uviedla aj nasledovné: „v tej 22-stranovej žalobe, nie je ani len jeden dôkaz o tom, kde by jasne prokurátor preukazoval, že hodnotíme všetkých, napr. Cigánov alebo iných ľudí, iných národností podľa toho, k akému pôvodu patria, a nie výlučne podľa toho ako sa jednotliví ľudia správajú. My sme nikdy nehodnotili akýchkoľvek ľudí na základe príslušnosti k ich pôvodu, alebo nejakému ich stavu, alebo k nejakej ich možno majetkovej vrstve. Vždy zásadne a výlučne vždy len na základe toho, ako sa jednotliví ľudia správali.“[7]

ZÁVER

Možno len súhlasiť s názorom, že politické strany sa líšia od iných subjektov, keďže sa pohybujú v politickom zápase a vzhľadom k ich kľúčovej úlohe pre demokratické zriadenie, vyžadujú zvýšenú ochranu. Ukončenie činnosti politickej strany jej rozpustením je v demokratickom právnom štáte mimoriadnym zásahom nielen do základných práv a slobôd tých, ktorí takéto práva a slobody využili, ale i do celkovej podoby slobodnej súťaže politických síl a akékoľvek opatrenia prijaté voči nim sa súčasne dotýka slobody združovania, a teda aj stavu demokracie v danom štáte.

Najvyšší súd SR sa v rámci svojho rozhodovacieho konania vo veci rozpustenia ĽS NS opieral o judikatúru Nejvyššího správního soudu ČR, Európskeho súdu pre ľudské práva a dôsledne aplikoval a vysvetľoval ustanovenia Európskeho dohovoru,[8] narozdiel od Rozsudku týkajúceho sa rozpustenia strany Slovenská pospolitosť - Národná strana.

Najvyšší súd SR na základe vykonaného dokazovania dospel k záveru, že žalovanú stranu nie je možné rozpustiť len preto, že kritizuje ústavný a právny poriadok štátu a že sa zúčastňuje na tvorbe verejnej debaty na politickej scéne.

Súd nekonštatoval extrémizmus, ani sa nespomína v rozsudkoch v súvislosti s pôsobením politických strán ako takých. Trestné činy individuálnych osôb súvisiace s extrémizmom ešte neboli v čase rozhodnutia právoplatne ukončené. V každom prípade je

[6] Prečin sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 ods. 1 Trestného zákona, prečin podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a ods. 1 písm. a/, písm. b/ Trestného zákona, prečin výroby extrémistických materiálov podľa § 422a ods. 1 Trestného zákona v jednočinnom súbehu s prečinom hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 ods. 1 písm. b/, ods. 2 písm. b/ Trestného zákona.

[7] Rozsudok Najvyššieho súdu SR 4Volpp/1/2017

[8] napr. Rehaf Partisi proti Turecku, Partidul Comunistilor (Nepeceristi) a Ungureanu proti Rumunsku, Socialistická strana a ďalší proti Turecku, Stankov a Zjednotená makedonská organizácia Ilinden proti Bulharsku, rozsudok Nejvyššího správního soudu ČR č. j. Pst 1/2008-66 zo dňa 04.09.2009

diskutabilné, či jednorazové porušenie právnych predpisov predstaviteľmi politickej strany či samotnou politickou stranou má byť hneď dôvodom pre jej rozpustenie. Najprv možno využiť menej drastický prostriedok na elimináciu jednotlivých prejavov členov alebo organizačných zložiek strany tak, aby sa dosiahol účel sledovaný zákonom. Jedná sa najmä o trestné stíhanie konkrétnych osôb a elimináciu ďalších nedovolených alebo protispoločenských činností administratívnymi prostriedkami nižších stupňov.

Aj vzhľadom na nedávnu minulosť spájanú s fašizmom, je nevyhnutné pristupovať k vyjadreniam veľmi citlivo, pretože aj v deň vynesenia rozsudku (pred rozhodnutím pred budovou Najvyššieho súdu) sa konal protest jedenástich osobností s názvom Stop fašizmu. Médiá informovali, že šlo o odporcov extrémizmu, protest zorganizovala občianska iniciatíva Zabudnuté Slovensko. Protest mal byť prejav jasného občianskeho postoja v časoch narastajúcej podpory rôznych foriem extrémizmu v našej spoločnosti. Organizátorov protestu prišiel krátko podporiť pred budovu aj minister spravodlivosti Gábor Gál [9].

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Článok v odbornom právnom časopise, dostupné na http://www.pravnelisty.sk/clanky/a578-rozpustenie-extremistickych-stran-v-judikature

Článok dennej tlače, dostupné na https://www.teraz.sk/slovensko/sud-zakazal-kotlebovu-slovensku-pospolit/186579-clanok.html

Rešerše a analýzy Nejvyššího správního soudu č. D-254/2008/oda

Rozsudok Najvyššieho súdu SR 3Sž/79/2005

Rozsudok Najvyššieho súdu SR 4Volpp/1/2017

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb.

Vyjadrenie Slovenskej pospolitosti k návrhu na zrušenie politickej strany, dostupné z: http://www.obcania.szm.com/sp/sp2. html

Zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach

Zákon č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon)

Mgr. Miriam DROPPOVÁ
Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš,
Demänová 393, 03101, Liptovský Mikuláš
Email: miriam.droppova.1@gmail.com

[9] https://www.teraz.sk/slovensko/pred-budovou-ns-sr-sa-zacali-protesty-o/392470-clanok.html

UPLATNENIE EKONOMICKEJ ANALÝZY V KRÍZOVOM MANAŽMENTE

APPLICATION OF ECONOMIC ANALYSIS IN CRISIS MANAGEMENT

Viera FRIANOVÁ

ABSTRACT

This paper deals with the use of economic analysis in the decision-making process of managers in crisis management. The author's attention is focused on the methods that can be used in the risk analysis and the efficiency assessment of planned investments, respectively in a broader context of planned crisis management measures. In the context of this, a special emphasis is placed on the Cost-Benefit Analysis (CBA) method.

Keywords: economic analysis, crisis management, Cost-Benefit Analysis, risk, investment

ÚVOD

Krízový manažment je interdisciplinárny vedný odbor, ktorý sa zaoberá riadením ako cieľavedomou činnosťou ľudí, ktorí plnia manažérske funkcie v špecifickom prostredí odlišnom od bežného administratívno-správneho a výrobného prostredia. „Poslaním krízového manažmentu je vytvoriť metodológiu riadenia s dôrazom na dosiahnutie efektívnosti tejto činnosti vo vzťahu k vytýčenému cieľu, t. j. ochrane ľudského spoločenstva a materiálových hodnôt pred účinkami kríz a počas ich prekonávania".[1] Krízový manažment má koordinačný charakter, zjednocuje a usmerňuje ľudí rôznych profesií. Jeho pôsobnosť siaha do všetkých oblastí spoločenského života a ľudských aktivít, ale je zameraná aj na životné prostredie a rizikové technické zariadenia a technologické procesy. Zároveň je úzko previazaná so základnými nástrojmi krízového manažmentu, ktoré využíva na riešenie mimoriadnych udalostí a krízových situácií.

Pre potreby praxe môžeme krízový manažment definovať ako súhrn činností vecne príslušných inštitúcií určených na analýzu bezpečnostných rizík a ohrození, na monitorovanie rizikových činiteľov, na prevenciu vzniku krízových situácií a na plánovanie, organizovanie, uskutočňovanie a kontrolu činností určených na vytváranie podmienok na riešenie a napokon na samotné riešenie krízových situácií s použitím špecifických princípov, metód a postupov s cieľom prekonania negatívnych dôsledkov krízových situácií a obnovy fungovania daného systému. Inými slovami povedané, je to umenie vedieť riešiť konkrétne krízové javy a voliť zodpovedajúce prístupy v konkrétnych podmienkach a prostredí, čo si okrem iného vyžaduje aj posudzovať možné riziká a analyzovať podmienky vzniku krízových javov.[2] V posledných desaťročiach sa termínom krízový manažment najmä v európskych krajinách označuje systém opatrení pri predchádzaní katastrofám rôzneho charakteru, proces ich realizácie ako aj riadenie procesu odstraňovania následkov a obnovy. V tomto ponímaní ide o systém funkcií realizovaných predovšetkým orgánmi verejnej správy.

Skúsenosti z praxe potvrdzujú, že krízový manažment by mal byť integrálnou súčasťou každej riadiacej činnosti, rozhodovacích procesov a rozvojových programov realizovaných či už subjektmi ziskovými alebo neziskovými, súkromnými alebo verejnými (štátnymi či

[1] NOVÁK, L. a kol. Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií. s. 24.
[2] ŠIMÁK, L. Krízový manažment vo verejnej správe. s. 93-94.

samosprávnymi). Keďže súčasťou manažérskeho rozhodovania je aj zvažovanie ekonomických aspektov, je potrebné, aby aj v krízovom manažmente bola uplatňovaná ekonomická analýza, konkrétne systém hodnotenia ekonomickej efektívnosti, ktorý je s ohľadom na špecifikum činností a investícií, ktoré krízový manažment pokrýva a uskutočňuje potrebné do určitej miery modifikovať.

Cieľom predloženého príspevku je priblížiť problematiku uplatnenia ekonomickej analýzy v procese rozhodovania sa manažérov v krízovom manažmente. Pozornosť autorky je sústredená najmä na objasnenie možností aplikácie metódy analýzy nákladov a benefitov v rámci analýzy rizík a pri hodnotení efektívnosti plánovaných aktivít (najmä investičných akcií či projektov) krízového manažmentu.

1. METÓDA CBA – NÁSTROJ NA PODPORU MANAŽÉRSKEHO ROZHODOVANIA

Metóda analýzy nákladov a benefitov (prínosov, výnosov) označovaná skratkou CBA (Cost-Benefit Analysis) predstavuje z hľadiska praxe vhodný nástroj na podporu manažérskeho ekonomického rozhodovania. Podľa Drúlovej, E. (2008) je to porovnávacia ekonomická metóda, ktorá je najviac vhodná pre aplikáciu vo verejnom sektore. Je charakterizovaná ako základná metóda ekonomickej analýzy uplatňovaná pri hodnotení efektívnosti verejných projektov, činností a výdavkových programov. CBA predstavuje jednu z metód jednokriteriálneho rozhodovania súhrnne označovaných názvom inputovo-outputové (resp. nákladovo-výstupové) metódy berúce do úvahy vzťah výstup/náklady.[3]

Podstata metódy CBA spočíva v analyzovaní nákladov a benefitov, pričom meriame hodnotové jednotky. Tento postup umožňuje hodnotiteľovi zistiť, či pozitívne dôsledky verejného projektu vyrovnávajú náklady vynaložené na tento projekt. Inými slovami: CBA si overuje, či náklady na dané opatrenie (sadu opatrení) nebudú vyššie ako benefity, ktoré vyvolá realizácia daného opatrenia (sady opatrení). Z hľadiska charakteru hodnotenia benefitov možno rozlíšiť nasledovné typy CBA:[4]

- CBA prieskumnú (zahŕňa prevažne kvalitatívne hodnotenie),
- CBA s ukazovateľmi (zahŕňa hodnotenie kvantitatívnych ukazovateľov),
- CBA plnú (zahŕňa kvantitatívne hodnotenie, doplnené kvalitatívnym).

Podľa Ochranu, F. (2001, 2005) možno metódu CBA definovať ako súbor praktických metód optimálnej voľby v oblasti verejnej ekonomiky, rešpektujúci kritérium maximálnej čistej spoločenskej rentability, pričom všetky uvažované náklady a benefity/prínosy sú uvádzané v peniazoch, a to priamym alebo nepriamym spôsobom. Za prínos berieme každé zvýšenie úžitku, za náklad považujeme naopak jeho zníženie. Zníženie úžitku je merané nákladmi príležitosti vyhodnocovaného projektu, ktorými sa rozumie hodnota obetovanej alternatívnej akcie. Správne vykonaná CBA by nemala brať do úvahy len hmotné (ľahko merateľné) náklady a benefity, ale aj nehmotné (ťažko odhadnuteľné) náklady a benefity.

Metóda CBA môže byť využitá ako v súkromnom, tak i vo verejnom sektore – najmä pri hodnotení investičných projektov typu „stavebné projekty s ekologickými aspektmi“ (napr. diaľnice, jadrové elektrárne atď.). Teoretické a empirické poznatky naznačujú, že daná metóda môže byť uplatnená aj pri hodnotení ekonomických dopadov ozbrojeného konfliktu s cieľom pomôcť vláde určitej krajiny pri rozhodovaní sa, či konflikt môže byť považovaný

[3] OCHRANA, F. Veřejný sektor a efektivní rozhodování. s. 185.
[4] DRÚLOVÁ, E. Praktický postup použitia analýzy *CBA*. s. 6.

za výhodný projekt a či ho akceptovať, teda či do neho vstúpiť, resp. sa doň zapojiť, alebo nie (bližšie napr. Olejníček, 2014). Štandardné kroky postupu vykonania CBA približuje Obrázok 1.[5, 6]

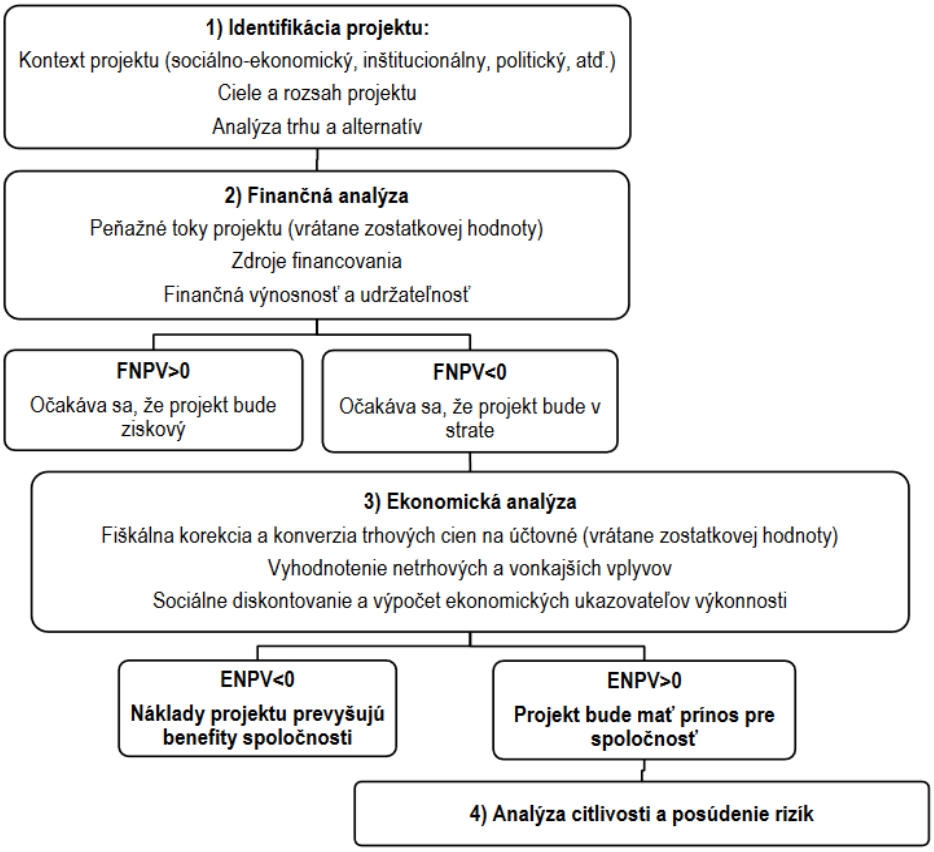

Obrázok 1 Štandardné kroky CBA

Prijatie prezentovaného prístupu ako súčasti manažérskeho riadenia a rozhodovania v krízovom manažmente predpokladá mať znalosti s uplatnením metódy CBA – hlavne s kvantifikáciou nákladov a benefitov. Všetky kvantifikácie musia byť transparentne popísané, zdôvodnené a podporené výpočtami, zdrojmi a prieskumami. K dispozícii majú byť všetky prílohy s výpočtami a akýmikoľvek ďalšími informáciami. Ak kvantifikácia pomeru benefitov a nákladov (B/N) má byť nástrojom podpory rozhodovania, musia byť kvantifikované dáta poskytnuté kompetentnými zamestnancami investora spoľahlivé a vierohodné.

2. UPLATNENIE METÓDY CBA PRI ANALÝZE RIZÍK

Existuje veľa definícií pojmu riziko, ktorý sa často používa vo význame nebezpečenstva, vysokej miery pravdepodobnosti neúspechu či straty. Podľa Webster's dictionary[7] riziko

[5] Inštitút environmentálnej politiky. Príručka k analýze nákladov a prínosov environmentálnych projektov. s. 8.
[6] Poznámka: v obrázku použité skratky označujú: FNPV (Financial Net Present Value) – čistá finančná súčasná hodnota projektu, ktorá je jedným z indikátorov na posúdenie ziskovosti projektu, ENPV (Economic Net Present Value) – ekonomická čistá súčasná hodnota projektu, ktorá je jedným z ukazovateľov na výpočet ekonomickej návratnosti projektu.
[7] WEBSTER, M. American Dictionary of the English Language.

označuje možnosť utrpieť stratu, poškodenie, nevýhodu alebo zničenie. V terminológii disciplíny označovanej ako riadenie rizík riziko vyjadruje určitú pravdepodobnosť, že dôjde k udalosti, ktorá spôsobí škodu. Tieto udalosti môžu byť spôsobené prírodnými vplyvmi, poruchami dnešných zložitých technológií, zlyhaním ľudského faktora.

Denne podstupujeme riziká – podnikateľské, finančné či bezpečnostné a ďalšie. Aby sme ich dokázali s prehľadom zvládať, obvykle ich potrebujeme s predstihom a čo možno najlepšie poznať, pretože to nám umožní uskutočniť také kroky, ktoré dané riziká minimalizujú. Predchádzať nepredvídaným udalostiam a najmä veľkým stratám pomáha manažment rizík.

Manažment rizík zahŕňa, okrem iného aj analýzu a vyhodnotenie rizík s cieľom určenia reakcie na udalosť a priority rizík. Analýza rizík je proces podrobnej identifikácie rizík, určovania ich zdrojov a veľkosti, skúmania ich vzájomných vzťahov a predpovedania rozsahu negatívnych dopadov na systém v prípade vzniku krízovej situácie.[8]

Pri hodnotení eliminačných faktorov rizikovej formy (napr. oblasť bezpečnostných rizík, ekologických rizík a pod.) môžeme analýzu daných rizík uskutočniť z troch základných hľadísk, a to z hľadiska príčin, rozsahu rizík a z hľadiska pravdepodobnosti nastania rizika. Skúsenosti z praxe naznačujú, že v rámci analýzy rizík sa metóda CBA javí ako použiteľná pri analýze úrovne rizika a analýze pravdepodobnosti nastania rizika. Za veľmi dobre použiteľnú ju odborníci považujú pri analýze následkov rizika.

Postup hodnotenia rizík s využitím metódy CBA možno priblížiť vývojovým diagramom na Obrázku 2.

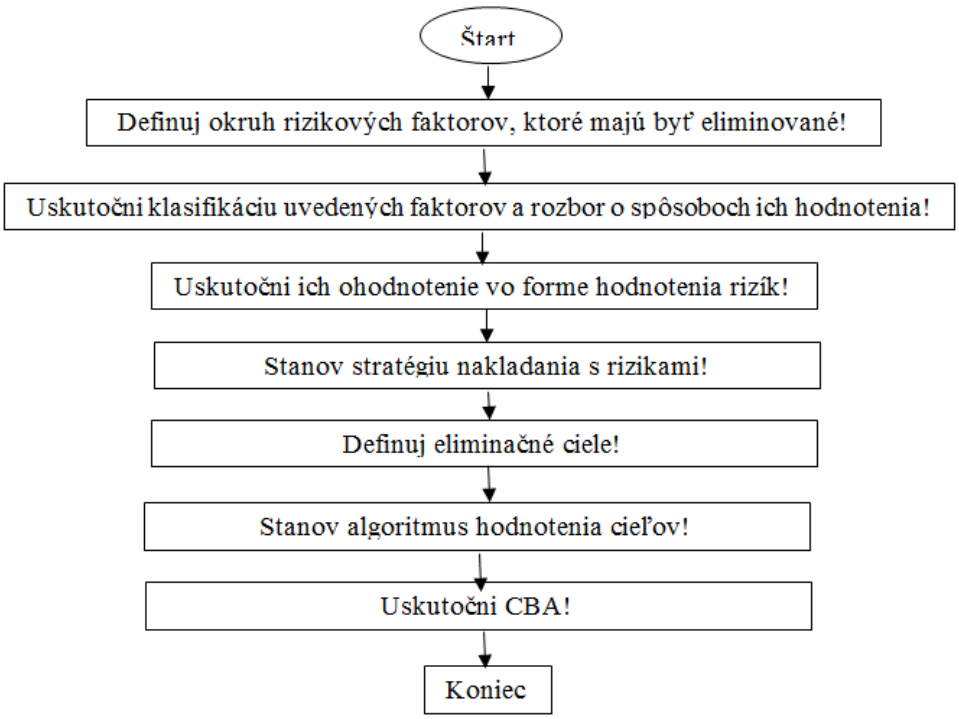

Obrázok 2 Postup pri hodnotení rizík v metodike CBA

[8] ŠIMÁK, L. a kol. Terminologický slovník krízového riadenia. s. 5.

Platí, že v rámci analýzy rizika sa majú vyhodnocovať dôsledky rizika bez uplatnenia opatrení a po uplatnení opatrení. Ak náklady na prijatie opatrenia sú vyššie než potenciálne dôsledky rizika, potom navrhnutý prístup je neracionálny a neefektívny. Práve táto časť v rámci analýzy rizika a pri hodnotení efektívnosti opatrení vytvára priestor pre uplatnenie metódy nákladov a benefitov. Krokový postup uplatnenia danej metódy priblížime v nasledujúcej časti príspevku.

3. UPLATNENIE METÓDY CBA PRI HODNOTENÍ EFEKTÍVNOSTI PLÁNOVANÝCH INVESTÍCIÍ KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Základná odlišnosť medzi cieľmi krízového manažmentu a manažmentu podnikateľského subjektu spočíva v tom, že posudzovanie výhodnosti plánovanej investície u podnikateľského subjektu s ohľadom na jej efektívnosť sa uskutočňuje v kontexte s cieľom maximalizácie hodnoty majetku vlastníkov, ktorú možno vyjadriť napr. v dobe návratnosti investície, resp. prostredníctvom ukazovateľa čistej súčasnej hodnoty (NPV – Net Present Value) alebo ukazovateľa vnútorného výnosového percenta (IRR – Internal Rate of Return). Výpočet uvedených ukazovateľov sa uskutočňuje na základe odhadovaných finančných nákladov a výnosov plynúcich z investície. V prípade podnikateľského subjektu, ktorý plánuje realizáciu investície je takýto odhad relatívne jednoduchý. Identifikovanie priamych finančných nákladov a výnosov je vždy vo väzbe na plánované produkty, resp. služby spojené s realizáciou investície.

V prípade krízového manažmentu však cieľom akejkoľvek investície nie je zabezpečiť maximalizáciu zisku, pretože okrem priamych a finančných dôsledkov investície môžeme identifikovať nepriame a nefinančné dôsledky investície. Práve sociálne dôsledky investície v krízovom manažmente (napr. realizácia protipovodňových opatrení) sú najdôležitejším argumentom pre uskutočnenie investície. Benefity plynúce z investície, napr. zníženie počtu obetí, zranených a postihnutých je však problematické vyjadriť finančnou čiastkou. [9] Zároveň je potrebné zdôrazniť, že je veľmi rozdielne vyjadrovať efektívnosť investície pre projekty podnikateľských subjektov alebo pre rozvojové projekty (ako napr. projekty na zabezpečenie obyvateľstva pitnou vodou, vakcinácia a pod.). Z tohto dôvodu sa pri aplikovaní metódy CBA pri plánovaní investícií v krízovom manažmente uplatňuje istá modifikácia metódy NPV a pomerového ukazovateľa B/N, ktorý vyjadruje pomer benefitov investície a nákladov investície. Je zrejmé, že čím väčšia je hodnota benefitov (pri konštantných nákladoch), tým je hodnota ukazovateľa vyššia a z toho plynie aj ekonomické zdôvodnenie investície.

Samotný potup aplikácie metódy CBA pri hodnotení efektívnosti plánovaných investícií možno rozvrhnúť do nasledovných troch krokov:[10]

1. Identifikovanie a kvantifikovanie nákladov a benefitov pre situáciu, že sa investícia nerealizuje (pokračovanie súčasného stavu).
2. Identifikovanie a kvantifikovanie očakávaných nákladov a benefitov plynúcich z plánovanej investície v rámci krízového manažmentu.
3. Rozhodnutie o uskutočnení/neuskutočnení investície. Ekonomické kritérium je jedno z primárnych pre rozhodovanie.

[9] KLUČKA, J. Uplatnenie ekonomickej analýzy v problematike krízového manažmentu. s. 19.
[10] Tamtiež. s. 19.

Význam vyššie prezentovaných poznatkov pre prax možno s istým zjednodušením dokumentovať na nasledovnom príklade.

Príklad: Organizácia predkladá nadriadenému orgánu návrh na realizáciu protipovodňových opatrení v dvoch variantoch riešenia, pričom z dôvodu zjednodušenia sa v príklade nezaoberáme problematikou kvantifikácie benefitov a nákladov a zmenou hodnoty peňazí v čase.

Variant A: kvantifikované benefity pre daný rok sú 5 000 000€, kvantifikované náklady pre daný rok sú 2 500 000€.

Variant B: kvantifikované benefity pre daný rok sú 4 000 000€, kvantifikované náklady pre daný rok sú 1 000 000€.

Úlohou je s aplikáciou metódy B/N určiť, ktorý z variantov bude odporučený na realizáciu.

Vypočítaný pomer B/N pre variant A je 2 a pre variant B je 4. Z toho vyplýva, že s ohľadom na kvantifikáciu ekonomickej efektívnosti bude schválený a následne realizovaný investičný variant B.

ZÁVER

Empirické skúsenosti potvrdzujú, že metóda CBA predstavuje z hľadiska praxe vhodný nástroj na podporu manažérskeho rozhodovania, pri ktorom je potrebné zohľadniť ekonomický aspekt. Aj v krízovom manažmente je snaha prijímať efektívne rozhodnutia zohľadňujúce ekonomickú stránku plánovaných a následne realizovaných opatrení, čo si vyžaduje implementáciu adekvátnych metód a nástrojov. Jednou z metód, ktorá nachádza uplatnenie v krízovom manažmente je metóda CBA. Podmienkou využitia danej metódy ako nástroja na podporu manažérskeho rozhodovania je, aby kompetentní zamestnanci disponovali spoľahlivými a vierohodnými dátami a boli ich schopní kvantifikovať. Čo následne (okrem iného) poukazuje aj na potrebu ich vzdelávania v danej problematike.

Veríme, že poznatky prezentované v danom príspevku môžu prispieť k prijímaniu efektívnych rozhodnutí manažérov v krízovom manažmente. Zároveň môžu byť podnetom či zdrojom inšpirácií k realizácii ďalšieho skúmania a šírenia poznatkov z danej problematiky v budúcnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DRÚLOVÁ, E. 2008. *Praktický postup použitia metódy CBA*. [online]. [cit. 2019-09-05]. Dostupné na internete: <http://www.vuvh.sk/rsv2/download/02_Dokumenty/10_Podpone_dokumenty_metodiky/15_Prakticky_postup_pouzitia_analyzy_CBA.pdf>.

Inštitút environmentálnej politiky. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. *Príručka k analýze nákladov a prínosov environmentálnych projektov.* 2019. [online]. [cit. 2019-09-09]. Dostupné na internete: www.minzp.sk/iep.

KLUČKA, J. Uplatnenie ekonomickej analýzy v problematike krízového manažmentu. In *Civilná ochrana*. 2019, roč. 21, č. 2, s. 18-19.

NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií.* Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 2010, 254 s. ISBN 978-80-970272-4-7.

OCHRANA, F. *Nákladově užitkové metody ve veřejném sektoru.* Praha : Ekopress, s. r. o., 2005, 175 s. ISBN 80-86119-96-3.

OCHRANA, F. *Veřejný sektor a efektivní rozhodování.* Praha : Management Press, 2001, 246 s. ISBN 80-7261-018-X.

OLEJNÍČEK, A. Ozbrojený konflikt a souvislosti jeho ekonomické analýzy. In *Vojenské rozhledy*. 2014, roč. XXIII, č. 2, 41 s. ISSN 1210-3292.

ŠIMÁK, L. 2015. *Krízový manažment vo verejnej správe.* Žilina : Žilinská univerzita v Žiline, 2015, 259 s. ISBN 978-80-554-1165-1.

ŠIMÁK, L. a kol. 2006. *Terminologický slovník krízového riadenia.* Žilina : Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity, 2006, 44 s. ISBN 80-88829-75-5.

WEBSTER, M. *American Dictionary of the English Language*. [online]. [cit. 2019-09-06]. Dostupné na internete: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/risk>.

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
viera.frianova@aos.sk

MOŽNOSŤ VYUŽITIA NOVOZAVEDENEJ LETECKEJ TECHNIKY PRE PLNENIE ÚLOH ZDRAVOTNÍCKEHO ODSUNU

POSSIBLE USAGE OF NEWLY PROCURED AIRCRAFTS FOR EXECUTION OF MEDICAL EVACUATION TASKS

František GUBÁŠ

ABSTRACT

Usage of aircraft is essential to reach medical timelines in great number of military operations and therefore is of immense importance for timely provision of medical support. The paper deals with different aspects of medical evacuation as principles, types and priorities of medical evacuation are. Author stresses the fact that medical evacuation is dynamic system and every part of evacuation chain should be aware of it and adjust their decisions based on change of operational situation. Aim of the paper is to analyze possibilities of newly procured aircrafts to use them as MEDEVAC assets. Goal of the author is not to answer all possible questions in connection with the issue, but set up the baseline for discussion dealing with questions in context with needed personnel and materiel.

Keywords: Medical Support, Medical Evacuation, Air MEDEVAC, Medical Timelines, C-27J Spartan, UH-60M Black Hawk

ÚVOD

Jedným z faktorov, ktorý výrazne determinuje úspešnosť vedenia vojenskej operácie je kvalita zdravotníckej podpory v priestore vedenia operácie ako aj efektivita jej neoddeliteľnej súčasti - systému zdravotníckeho odsunu. Na úlohu prevozu chorých a ranených počas vojenských operácií majú svoj vplyv faktory ako operačné prostredie, počasie, dĺžka, kvalita trás odsunu a počet a typ odsunových prostriedkov. Úspešné zvládnutie úloh zdravotníckeho odsunu si vyžaduje, aby bolo včas dostupné dostatočné množstvo vhodných prostriedkov pre zdravotnícky odsun.

Väčšina členských krajín NATO je schopná zabezpečiť robustný pozemný odsun, ale ku garantovaniu dodržania príslušných časových noriem zdravotníckeho odsunu je nevyhnutné mať k dispozícii dostatočné kapacity vzdušného odsunu prakticky v každej operácii. Prostriedky leteckého zdravotníctva sa čoraz viac stávajú kľúčovou zložkou pre zabezpečenie včasného zdravotníckeho odsunu. Centrálne koordinovaný mnohonárodný systém leteckého zdravotníckeho odsunu je jednou z možností ako zvýšiť efektívnosť zdravotníckej podpory.

1 VYBRANÉ ASPEKTY ZDRAVOTNÍCKEHO ODSUNU

Zdravotnícky odsun je spôsobilosť presunu pacientov počas vojenských operácií v rámci kontinuálnej zdravotnej starostlivosti. Realizovaný zdravotnícky odsun musí byť v súlade s humanitárnym právom.[1] Úspešná starostlivosť o pacienta závisí na včasnom zdravotníckom odsune, ktorý môže byť ovplyvnený množstvom faktorov, akými sú operačné prostredie, počasie, dĺžka a kvalita evakuačných ciest či dostatok odsunových prostriedkov. Vždy

[1] AJMedP-2 (Stanag 2546) *Allied Joint Doctrine for Medical Evacuation.* s. 14.

keď je to možné systém zdravotníckeho odsunu musí zabezpečiť presun pacienta do zdravotníckeho zariadenia, ktoré mu je schopné poskytnúť adekvátnu liečbu.

Rozlišujeme tri kategórie zdravotníckeho odsunu, ktoré sa týkajú operácií na mori, na zemi a vo vzduchu a sú to ***predsunutý*** zdravotnícky odsun, ***taktický*** zdravotnícky odsun a ***strategický*** zdravotnícky odsun. Koncepcia odsunu je úzko prepojená s činnosťou zdravotníckej služby, počtom chorých a ranených a so stratégiou udržania priestoru bojovej operácie. Sila a spoľahlivosť systému odsunu priamo súvisí a závisí od množstva zdravotníckych zariadení, ktoré budú v priestore bojovej operácie potrebné. Tento základný princíp je argumentom pre vybudovanie silného a spoľahlivého systému zdravotníckeho odsunu.

Je dôležité si uvedomiť, že zdravotnícky odsun je dynamický proces. Zdravotný stav pacienta sa môže meniť**,** čo si vyžaduje následnú zmenu metód a priorít zdravotníckeho odsunu. Predsunutý zdravotnícky odsun môže byť realizovaný prostredníctvom odsunových prostriedkov príslušnej vojenskej jednotky s podporou zdravotníckych jednotiek, alebo odsunovými prostriedkami zdravotníckych zariadení rôznych etáp. Základnými princípmi zdravotníckeho odsunu sú nepretržitá schopnosť zdravotníckeho odsunu zranených do zdravotníckeho zariadenia alebo medzi zdravotníckymi zariadeniami, v akomkoľvek počasí, cez akýkoľvek terén a v akomkoľvek operačnom prostredí. Ďalej zabezpečenie udržateľnosti zdravotnej starostlivosti počas celého odsunu dobre vycvičeným zdravotníckym personálom a zabezpečením potrebného zdravotníckeho vybavenia podľa klinického stavu každého pacienta a v neposlednom rade schopnosť regulovať tok pacientov s rôznymi zraneniami do najvhodnejších zdravotníckych zariadení a sledovať pohyb pacienta cez systém zdravotníckeho odsunu.

Pre splnenie požiadaviek, ktoré sú kladené na zdravotnícky odsun sú vyžadované prostriedky pre odsun v rámci bojiska vhodné k plneniu úlohy a konštruované na rovnakej technologickej úrovni ako jednotky, ktoré zabezpečujú. Môžu zahŕňať pozemné prostriedky (obrnené alebo neobrnené, kolesové alebo pásové, a to v závislosti na jednotke, ku ktorej sú pridelené), vzdušné prostriedky (lietadlá a vrtuľníky), námorné, pobrežné a riečne prostriedky (v závislosti na geografických obmedzeniach operácie). Prostriedky pre odsun medzi bojiskami sú rovnako závislé na plnenej úlohe. Najpravdepodobnejšou voľbou bude použitie lietadiel, ale k dispozícii môžu byť tiež vrtuľníky a lode a to v závislosti na povahe operačného priestoru a príslušných odsunových vzdialenostiach.

CASEVAC nie je druhom zdravotníckeho odsunu, pretože sa pri ňom jedná o neplánovaný pohyb zranených bez pridelenej zdravotníckej podpory, alebo len oportunistický presun voľným zdravotníckych personálom. Tento typ odsunu sa počas vedenia operácie nevyhnutne vyskytne, ale nie je rozhodujúcim faktorom pri plánovaní zdravotníckej podpory vojenskej operácie a teda nemá ani vplyv na proces zdravotníckych odhadov.

Predsunutý zdravotnícky odsun je presun pacienta z miesta zranenia do prvého zdravotníckeho zariadenia[2] a je pri ňom nevyhnutné za akýchkoľvek podmienok vedenia vojenskej operácie dodržať časové normy zdravotníckeho odsunu. Predsunutý zdravotnícky odsun môže byť realizovaný do zdravotníckeho zariadenia rôznej etapy zdravotníckej podpory, ale musí zabezpečovať dodržanie časových noriem pri výbere zdravotníckeho zariadenia, ktoré je schopné poskytnúť primeranú úroveň zdravotníckej starostlivosti podľa typu zranenia alebo ochorenia a nie nevyhnutne do najbližšieho zdravotníckeho zariadenia. Pri realizácii predsunutého zdravotníckeho odsunu je nevyhnutné dodržať úroveň ochrany síl akú majú všetky jednotky pri vstupe do predmetnej oblasti. Tímy vykonávajúce predsunutý zdravotnícky od-

[2] AJMedP-2 (Stanag 2546) *Allied Joint Doctrine for Medical Evacuation.* s. 16.

sun musia byť patrične vybavené a vycvičené na poskytovanie adekvátnej prednemocničnej starostlivosti.

Taktický zdravotnícky odsun je presun pacientov v rámci operačného priestoru medzi zdravotníckymi zariadeniami rôznych etáp zdravotníckeho zabezpečenia (ROLE 1, ROLE 2, ROLE 2B, ROLE 2E, ROLE 3). Tento typ zdravotníckeho odsunu je realizovaný po predchádzajúcej stabilizácii zdravotného stavu pacienta a je možné ho vykonávať pozemnými aj vzdušnými odsunovými prostriedkami.

Strategický zdravotnícky odsun je presun pacientov z operačného priestoru do domovskej krajiny, alebo inej členskej krajiny NATO. Strategický zdravotnícky odsun je národnou zodpovednosťou a v prípade nedostupnosti vojenského odsunového prostriedku je možné uvažovať o použití civilného vzdušného odsunového prostriedku s patričným zdravotníckym vybavením, prípadne využitím vybudovanej spôsobilosti koaličných partnerov.

Odsun ranených podlieha určitým zásadám, medzi ktoré patrí najmä zásada, že všetci ranení (najmä ťažko ranení) musia byť čo najskôr odsunutý do zdravotníckeho zariadenia rôznej etapy zdravotníckeho zabezpečenia a zásada, že ranených je nevyhnutné odsúvať rýchlo, ale šetrne, aby odsun spôsobil čo najmenej škôd na ich zdraví. Chorí a zranení, ktorí vyžadujú odsun, musia byť triedení do poradia, založeného na ich klinickom stave. Aby bol odsun ranených a chorých úspešný, musí byť vyvážený veľký počet faktorov. K dosiahnutiu optimálneho výsledku by malo byť rozhodnutie o odsune strát založené primárne na klinických rozhodnutiach.[3]

Pacientom určeným pre vzdušný odsun je priradená určitá priorita, takže prioritný pacienti sú odsúvaní skôr ako menej naliehavé prípady. Kategorizácia pacientov podľa priorít sa vykonáva do troch skupín. K odsunu pacientov dochádza v poradí naliehavé (P1), prioritné (P2) a rutinné (P3).[4] Priorita 1 – naliehavé a sem zaraďujeme pacientov, pre ktorých rýchla evakuácia (do 2 hodín) je nevyhnutná pre záchranu života a taktiež k predídeniu komplikácií alebo trvalej invalidity. Priorita 2 – prioritné zahŕňa pacientov, ktorí vyžadujú špecializovanú liečbu, ktorá lokálne nie je prístupná a pacienti majú tendenciu k zhoršeniu klinického stavu, ak nebudú odsunutí čo s najmenším oneskorením (do 4 hodín). Priorita 3 – rutinné zahŕňa pacientov, pre ktorých liečba je lokálne dostupná, ale ktorých zdravotný stav môže profitovať zo zdravotníckeho odsunu do 24 hodín (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Časové normy zdravotníckeho odsunu pre jednotlivé typy zdravotníckeho odsunu

Typ	P1	P2	P3
Predsunutý zdravotnícky odsun	120 minút	4 hodiny	24 hodín
Taktický zdravotnícky odsun	12 hodín	24 hodín	72 hodín
Strategický zdravotnícky odsun	24 hodín	36 hodín	7 dní

Zdroj: ŠKOLNÍK, M. – GUBÁŠ, F. Systém zdravotníckeho odsunu vo vojenských operáciách NATO.

[3] ŠKOLNÍK, M. – GUBÁŠ, F. *Zdravotnícka podpora v rezorte obrany*. s. 79-80.
[4] AAMedP-1.1 (Stanag 3204) *Aeromedical Evacuation. s. 21.*

2 ALENIA C-27J SPARTAN

Jedným z posledných vzdušných leteckých prostriedkov, ktoré pribudli do výzbroje OS SR je Alenia C-27J Spartan, talianske transportné lietadlo s vlastnosťou STOL (short take-off and landing), hornoplošník s konvenčnými chvostovými plochami. Bolo vyvinuté na základe lietadla G.222 pre strategické operácie na krátkych a stredných trasách, napríklad evakuačné či zásobovacie lety. Do súčasnej doby boli do OS SR dodané dva kusy talianskeho transportného lietadla C-27J Spartan, prvé koncom roku 2017, druhé v prvom polroku 2018.

Obrázok 1 C-27J Spartan

Zdroj: www.mosr.sk

Hlavné charakteristiky:

- Posádka: 3
- Kapacita: 60 vojakov, 46 výsadkárov alebo 36 ležiacich pacientov so 6 doktormi
- Dĺžka: 22,70 m
- Rozpätie: 28,70 m
- Výška: 9,64 m
- Hmotnosť prázdneho lietadla: 17 000 kg
- Maximálne vzletová hmotnosť: 30 500 kg
- Pohonná jednotka: 2 x turbovrtuľový motor Rolls-Royce AE2100-D2A s výkonom 3 460W
- Objem paliva: 12 320 l
- Spotreba: 900 kg paliva/h

Výkony:

- Maximálna rýchlosť: 602 km/h
- Cestovná rýchlosť: 583 km/h
- Dostup: 9122 m
- Dolet s maximálnou záťažou: 4 260 km
- Dolet s maximálnym množstvom paliva: 5 926 km[5]

Možnosti využitia:

- humanitárna pomoc,
- zdravotnícky odsun - 36 pacientov, 6 lekárov (individuálny zdroj kyslíka pre všetkých),
- preprava nákladu – maximálne 10 ton do 1852 km,
- preprava jednotiek – 68 vojakov,
- výsadkárske operácie – 46 výsadkárov s kompletným vybavením,
- pátracie a záchranné operácie – 96 h krúženia nad miestom určenia,
- hasenie požiarov – požiarny modul,
- luxusná preprava osôb – VIP modul pre pohodlnú prepravu až 27 cestujúcich,
- zhadzovanie materiálu – 7 kontajnerových balíkov.[6]

V súčasnosti lietadlo C-27J Spartan využívajú armády Austrálie, Bulharska, Čadu, Grécka, Talianska, Kene, Litvy, Maroka, Mexika, Peru, Rumunska, Slovenska, Turkménska, Spojených štátov amerických a Zambie.

3 UH-60 BLACK HAWK

UH-60 Black Hawk je dvojmotorová, štvorlistová, stredne ťažká viacúčelová helikoptéra. Do súčasnej doby bolo do OS SR dodaných šesť kusov vrtuľníka UH-60 Black Hawk, prvé dva v druhom polroku 2017, druhé dva v druhom polroku 2018 a posledné dva v auguste tohto roku. Ďalšie tri kusy budú dodané do konca roka 2019. Celkovo deväť vrtuľníkov UH-60M Black Hawk obstaralo Ministerstvo obrany SR prostredníctvom amerického vládneho programu FMS (Foreign Military Sales). V celkovej sume kontraktu vo výške 261 miliónov amerických dolárov je okrem ceny vrtuľníkov zahrnutá aj logistická podpora, výcvik leteckého a technického personálu a preprava vrtuľníkov na Slovensko.[7]

[5] www.mosr.sk/c-27j-spartan
[6] www.mod.gov.sk/data/disk/casopis/Obrana_12_2014.pdf
[7] https://www.mod.gov.sk/45309-sk/na-sliaci-pristali-dalsie-dva-nove-vrtulniky-black-hawk/

Obrázok 1 UH-60M Black Hawk

Zdroj: www.mosr.sk

Hlavné charakteristiky:

- Posádka: 2 piloti a 2 členovia obsluhy zbraní
- Kapacita: 1 200 kg nákladu vnútri, vrátane 11 vojakov alebo 6 nosidiel, alebo 4 100 kg externého nákladu
- Dĺžka: 19,76 m
- Dĺžka trupu: 15,27 m
- Šírka trupu: 2,36 m
- Priemer hlavného rotora: 16,36 m
- Výška: 5,13 m
- Hmotnosť prázdnej helikoptéry: 4 819 kg
- Hmotnosť plne naloženej helikoptéry: 9 980 kg
- Maximálne vzletová hmotnosť: 10 660 kg
- Pohonná jednotka: 2 x turbohriadeľový motor General Electric T700-GE-701C s výkonom 1 410W

Výkony:

- Maximálna rýchlosť: 294 km/h
- Dostup: 5 790 m
- Minimálny dolet: 593 km
- Maximálne dolet: 2 224 km[8]

[8] www.mod.gov.sk/uh-60m-black-hawk/

Možnosti využitia:

- zdravotnícky odsun,
- bojové pátracie a záchranné operácie,
- operácie pri živelných pohromách,
- požiarny prostriedok,
- taktickú prepravu,
- bojový útok,
- externý zdvih,
- luxusná preprava osôb.

V súčasnosti vrtuľník UH-60 využívajú armády zo všetkých kútov sveta (napríklad Afganistan, Austrália, Bahrajn, Brazília, Brunej, Čile, Čína, Egypt, Filipíny, Izrael, Irak, Japonsko, Jordánsko, Južná Kórea, Kolumbia, Malajzia, Maroko, Mexiko, Rakúsko, Saudská Arábia, Slovensko, Spojené arabské emiráty, Spojené štáty americké, Švédsko, Thajsko, Tajvan, Tunisko, Turecko).

4 DISKUSIA

Použitie lietadiel Alenia CJ-27 a vrtuľníkov UH-60 na zdravotnícky odsun je možné len v prípade ich vybavenia potrebným prístrojovým vybavením a to najmä v prípade pacientov kategórie P1 a P2. Bez prístrojového vybavenia je možné spomenutú leteckú techniku využiť len na CASEVAC. Pre realizáciu zdravotníckeho odsunu je taktiež potrebný zdravotnícky personál vyškolený a vycvičený na realizáciu vzdušného zdravotníckeho odsunu.

Zaujímavá je taktiež úvaha využitia leteckej techniky pre realizáciu strategického zdravotníckeho odsunu. Najmä z dôvodu, že OS SR do súčasnej doby rieši deficit v tejto oblasti bilaterálnou dohodou s AČR. Možná je taktiež jeho realizácie prostredníctvom organizácií a agentúr NATO, EU, alebo OSN, napríklad NSPA (NATO Support and Procurement Agency). V takýchto prípade je však obtiažne dodržať stanovené časové normy pre strategický odsun u pacientov kategórie P1 a P2.

Pre realizáciu strategického odsunu profesionálnych vojakov z misií a operácií by bolo taktiež možné a pre SR výhodné využiť prostriedky Leteckého útvaru Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, najmä vládny špeciál Airbus A319-115 CJ. V prípade potreby sa môže lietadlo v časti zmeniť a použije medicínska paluba, ktorá predstavuje päť medicínskych lôžok pre stredne a ťažko ranených pacientov. [9]

ZÁVER

Kvalita odsunového systému priamo determinuje účinnosť zdravotníckej podpory vo vojenských operáciách. Dostatočné množstvo adekvátnych pozemných ale najmä vzdušných odsunových prostriedkov zabezpečujú dodržanie časových limitov pre jednotlivé kategórie pacientov, čo významne zvyšuje pozitívne prognózy uzdravenia ranených či nemocných pro-

[9] TASR. REPORTÁŽ: Slovensko má nový vládny špeciál.

fesionálnych vojakov. Nové letecká technika obstaraná rezortom obrany v prospech plnenia úloh OS SR má možnosť realizovať zdravotnícky odsun a to najmä predsunutý a strategický zdravotnícky odsun.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ŠKOLNÍK, M. - GUBÁŠ, F. *Aeromedical Evacuation in NATO Led Military Operations*. In: Review of the Air Force Academy - The Scientific Informative Review, Vol. II, No 2 (26/2014). Brašov: Air Force Academy, s. 35 - 40. ISSN 1842-9238.

ŠKOLNÍK, M. – GUBÁŠ, F. *Systém zdravotníckeho odsunu vo vojenských operáciách NATO*. In: Manažment – teória, výučba a prax 2013: zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl. 2013. s. 372 – 377. ISBN 978-80-8040-477-2.

ŠKOLNÍK, M. – GUBÁŠ, F. *Zdravotnícka podpora v rezorte obrany*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl. 2016. 156 s. ISBN 978-80-8040-542-7.

TASR. REPORTÁŽ: Slovensko má nový vládny špeciál. Pozrite sa do vnútra. *teraz.sk* (Bratislava: TASR), 2016-06-14. Dostupné online [cit. 2019-09-12].

AAMedP-1.1 (Stanag 3204) *Aeromedical Evacuation. Vzdušný zdravotnícky odsun*. Edition A. Version 1. NATO Standardization Office, Brussels, 2014. 46 s.

AAMedP-1.2 (Stanag 7112) *Recommended Medical Equipment for Aeromedical Evacuations. Odporúčané zdravotnícke vybavenie pre vzdušný odsun*. Edition A. Version 1. NATO Standardization Office, Brussels, 2018. 20 s.

AAMedP-1.5 (Stanag 2087) *Forward Aeromedical Evacuation. Predsunutý vzdušných zdravotnícky odsun*. Edition A. Version 1. NATO Standardization Office, Brussels, 2018. 22 s.

AJMedP-2 (Stanag 2546) *Allied Joint Doctrine for Medical Evacuation. Spoločná doktrína pre zdravotnícky odsun*. Edition A. Version 1. NATO Standardization Office, Brussels, 2018. 42 s.

MC 326/3 *NATO Principles and Policies of Operational Medical Support. Zásady a taktika zdravotníckeho zabezpečenia operácií NATO*. Brusel 2011. 25 s.

www.mosr.sk

www.mosr.sk/c-27j-spartan

www.mod.gov.sk/data/disk/casopis/Obrana_12_2014.pdf

www.mod.gov.sk/uh-60m-black-hawk/

https://www.mod.gov.sk/45309-sk/na-sliaci-pristali-dalsie-dva-nove-vrtulniky-black-hawk/

mjr. Ing. František GUBÁŠ, PhD.
Úrad hlavného lekára OS SR
ul. gen. Vesela 21, 034 01 Ružomberok
fgubas@gmail.com

K OTÁZKAM BEZPEČNOSTI MALÝCH ŠTÁTOV

ON THE SECURITY OF SMALL STATES

Ladislav HOFREITER

ABSTRACT

Classical security studies address security issues primarily from the point of view of large states (great powers). In the literature, the position of small states and the problems of their security are not addressed separately.

We will present the theoretical background for assessing the security of small states. We will characterize the criteria for evaluating small states, their position in the international political and security system. We will also formulate postulates on the principles of security for small states.

Keywords: world political system, small states, national security, national interest,

ÚVOD

Svetový politický systém je tvorený usporiadaním aktérov, ktorými sú politické jednotky- národné štáty, koalície štátov, ako aj nadnárodné a medzinárodné bezpečnostné a hospodárske organizácie a iné nevládne organizácie.

Historická schéma vývoja svetového politického systému ukazuje na existenciu piatich modelov usporiadania :

- *Európocentrický*, koloniálny, ktorý sa začal expanziou Európy do novoobjavených svetových teritórií a ich ovládnutím. S týmto modelom sa spája aj koncepcia tzv. európskeho zázraku ((*The European Miracle*)[1].
- Model *bipolárny*, založený na dvoch centrách moci s globálnym vplyvom.
- Model *polycentrický*, spočívajúci v existencii dvoch centier vojenskej moci a viacerých centrách politického rozhodovania.
- Model *unipolárny*, založený na globálne dominancii jednej superveľmoci, hegemóna,
- *Multipolarita*, spočívajúca v existencii viacerých superveľmocí s dostatočnou vojenskou silou a s globálnym, alebo širším regionálnym ekonomickým a politickým vplyvom.

Napriek zložitej a relatívne neusporiadanej štruktúry svetového politického systému je možné za jeho stabilné prvky považovať štáty, ktoré podľa ich mocenského potenciálu klasifikujeme v mocenskej pyramíde v troch úrovniach:

- veľmoci, ktorými sú štáty, ktoré môžu zaistiť svoju bezpečnosť realizovať svoje záujmy bez pomoci iných štátov,

[1] Teoria európskeho zázraku (*The European Miracle*) - koncepcia historika Erica Jonesa, autora *The European Miracle: Environments, Economies and Geopolitics in the History of Europe and Asia* , podľa ktorej mala Európa i Európania už pred rokom 1492 predpoklady, ktoré umožnili objavenie Nového Sveta, rozvoj kapitalizmu a získať dominantné postavenie vo svetovom obchode i politike. Zdroj : http://pl.wikipedia.org/wiki/Teoria_europejskiego_cudu

- stredné mocnosti, ktoré majú potenciál na zaisťovanie svojich záujmov a bezpečnosti len v niektorých oblastiach,
- malé štáty, ktoré nemajú mocenský potenciál na to, aby mohli svoju bezpečnosť a svoje záujmy realizovať samostatne.

Objektom nášho záujmu v tomto článku budú práve malé štáty a otázky ich bezpečnosti, pretože tento problém je, podľa nášho názoru, v kontexte národného záujmu a bezpečnosti Slovenskej republiky málo skúmaný a často nesprávne komunikovaný.

1. VYMEDZENIE MALÝCH ŠTÁTOV

V dôsledku dekolonizačných procesov a dezintegrácie niekoľkých veľkých štátnych celkov došlo v priebehu 20. storočia v svetovom politickom systéme k výraznému zvýšeniu počtu malých štátov, ktorých je v súčasnosti väčšina. Tým sa aj otvoril problém skúmania ich vplyvu a možností presadzovať svoje záujmy a potreby a identifikovať ich mocenské obmedzenia v medzinárodnom mocenskom prostredí.

Definovanie malého štátu je teda dôležité na identifikáciu jeho hlavných bezpečnostných výziev a na vysvetlenie jeho zahraničnej politiky. Doposiaľ pribiehajúca široká akademická diskusia o definícii malého štátu, najmä v zahraničnom prostredí, nedáva definitívnu odpoveď.

Historicky boli za malé štáty považované štáty, ktoré neboli veľmocami, inými slovami, ktoré sú príliš slabé urobiť akékoľvek zmeny v medzinárodnom poriadku alebo zmeniť jeho pravidlá[2]. V tomto ohľade boli malé štáty charakterizované ako „slabšia časť v asymetrickom vzťahu, ktorý nie je schopný zmeniť charakter alebo fungovanie tohto vzťahu“.[3]

Maurice A. East hodnotí štáty ako malé podľa štyroch kritérií[4]:

- malá geografická rozloha,
- malá populácia,
- nízke hodnoty hrubého národného produktu (HNP) alebo iných ekonomických ukazovateľov,
- nízka úroveň vojenských kapacít.

Druláková a Drulák chápu malosť štátu ako nedostatok moci na ovplyvňovanie konania iných aktérov podľa vlastných zámerov[5].

Jeanne A.K. Hey[6] namiesto striktného definovania malého štátu rozdelila „malé štáty“ do troch kategórií, do ktorých môžu byť zaradené:

1. mikroštáty s populáciou nižšou ako 1 milión obyvateľov,
2. malé štáty rozvinutého sveta,
3. malé štáty v treťom svete, bývalé kolónie, bez ohľadu na ich rozlohu.

[2] Wivel, A., Bailes, A.J.K., Archer, C., 2014. Small States and International Security pp. 3-26.
[3] Tamtiež.
[4] East, M. (1973). Size and Foreign Policy Behavior: A Test of Two Models. *World Politics, 25*(4), 556-576.
[5] Druláková, R. – Drulák, P. (2007). Tvorba a analýza zahraniční politiky.s.60
[6] Hey, J. A. K. (ed. 2003). Small States in World Politics.

Podľa **Jaqueta** malý štát je štát, ktorý nie je ani v celosvetovom, ani regionálnom meradle schopný presadzovať svoju politickú vôľu alebo chrániť svojich štátnych príslušníkov presadzovaním mocenskej politiky [7]. Inými slovami, malý štát nie je schopný brániť svoje národné záujmy vlastnými politickými alebo vojenskými prostriedkami.

Z prezentovaných názorov vyplýva, že pojem malý štát je vymedzený predovšetkým a najmä jeho mocenským vzťahom k jeho prostrediu a kvantitatívnymi činiteľmi, ktoré určujú výzvy, obmedzenia a schopnosti malých štáty, aby uplatňovali svoj vplyv a nezávisle prijímali rozhodnutia v oblasti svojej bezpečnostnej politiky i v širšom medzinárodnom kontexte. Avšak definícia založená na materiálnych činiteľoch a vojenských spôsobilostiach nám neumožňuje hodnotiť, ako sa štát správa v medzinárodnom prostredí. V tomto kontexte **Robert Rothstein** opísal ako malé tie štáty, ktoré uznávajú, že nie sú schopné získať bezpečnosť bez toho, aby sa spoliehali na iné inštitúcie a táto neschopnosť spoliehať sa na svoje vlastné schopnosti musí byť tiež uznaná inými štátmi.[8]

2. SPRÁVANIE SA MALÝCH ŠTÁTOV

Z dôvodu, že malé štáty disponujú obmedzenými zdrojmi na presadzovanie svojho vplyvu a svojich záujmov, uplatňujú aj adekvátne správanie sa v medzinárodnom prostredí. Pre malé štáty je typické, alebo prevažujúce nasledujúce správanie :

- nižšia participácia na svetovom dianí a obmedzený rozsah zahraničnej politiky, spravidla nemajú globálne ciele,
- vyšší dôraz kladú na presadenie sa v blízkom prostredí – regióne, orientujú sa na rozvoj regionálnej spolupráce,
- nepoužívajú silu ako prostriedok na dosiahnutie svojich cieľov, uprednostňujú diplomatické nástroje a dosahovanie kompromisov pred otvorenými konfliktmi,
- používajú morálne argumenty, zvýrazňujú nutnosť pravidiel a práva,
- sú otvorené medzinárodnému obchodu a podporujú ekonomickú integráciu,
- sú vysoko aktívne v medzinárodných organizáciách, ktoré im umožňujú rovnocennú pozíciu (1 štát = 1 hlas).
- usilujú o získanie medzinárodnej prestíže, ktorá je daná :
    - úspešnou domácou a zahraničnou politikou,
    - ekonomickou vyspelosťou,
    - úrovňou politického systému,
    - pripravenosťou k prevzatiu zodpovednosti,
    - účasťou v mierových, humanitárnych a záchranných operáciách,

3. BEZPEČNOSŤ MALÝCH ŠTÁTOV

Úroveň bezpečnosti štátu, resp. jeho schopnosti presadzovať svoje národné záujmy sú v podstatnej miere závislé od jeho **moci.**

[7] Jaquet, L., 1971. The Role of a Small State Within Alliance System..
[8] Robert L. Rothstein. 1968.Alliances and Small Powers.

3.1. ČINITELE MOCI ŠTÁTU

Moc vo všeobecnosti predstavuje schopnosť presadiť svoje záujmy a ciele, resp. schopnosť jedného aktéra prinútiť iného aktéra k tomu, aby urobil niečo, čo by inak neurobil, resp. dosiahnuť zmenu jeho správania.

Pojem moc má rôzne významy. Jedným z nich je, že moc je jedným z kritérií, podľa ktorého je štát vnímaný v medzinárodnom prostredí. Inými slovami, moc štátu sa dá vnímať iba v interakciách s ostatnými štátmi. Ak teda neexistuje žiadna interakcia medzi štátmi, neuplatňuje sa žiadna moc. Na druhej strane, keď hovoríme, že daný štát je silný, znamená to, že je silný v určitej situácii, v danom prostredí, nie v každej situácii, resp. v každom prostredí.

Podľa autorov **Druláková a Drulák**, moc štátu determinujú dve zložky kritérií:

- absolútna moc, ktorá sa ešte delí na:
  - objektívnu, kde patrí rozloha štátu, počet obyvateľov, ekonomická a vojenská sila,
  - subjektívnu, ktorú vytvára prestíž štátu, jeho vnímanie inými štátmi, ako aj schopnosť štátu zaistiť si svoju bezpečnosť bez pomoci spojencov,
- relatívna, ktorá je identifikovaná v konkrétnej situácii voči iným aktérom- štátom.

Podľa **O. Krejčího** mocenský potenciál štátu je jednak jeho kapacita, tak aj reálny výsledok porovnania jeho kapacity s kapacitami iných štátov. Moc každého štátu ovplyvňujú dve skupiny činiteľov:

- absolútna moc,
- relatívna moc[9].

Absolútna moc predstavuje potenciál štátu, jeho vlastníctvo materiálnych a duchovných prostriedkov na presadzovanie svojich záujmov a cieľov.

Medzi materiálne činitele absolútnej moci štátu patria :

- geografická poloha,
- vlastníctvo prírodných zdrojov, schopnosť samozásobenia či miera sebestačnosti,
- počet a štruktúra obyvateľstva,
- priemyslová kapacita, schopnosť spracúvať prírodné zdroje,
- vojensko-technický potenciál, kvalita a kvantita výzbroje.

Duchovné činitele absolútnej moci predstavujú:

- kvalita vlády a úroveň zahraničnej politiky, najmä:

[9] Krejčí, O. 1997. Mezinárodní politika, s. 131-133

- ako je vláda reálne odhodlaná a schopná využiť materiálny potenciál moci v zahraničnej politike pre realizáciu svojho národného záujmu,
- ako dokáže zosúladiť potenciál a ciele zahraničnej politiky,
- ako si dokáže zaistiť podporu domácej i zahraničnej verejnosti pre svoju zahraničnú politiku.

- úroveň diplomacie,
- úroveň vojenských kádrov,
- kvalita populácie,
- odhodlanie a podpora verejnosti.

Relatívna moc predstavuje vzťah, vzájomný pomer medzi absolútnou mocou dvoch a viacerých štátov. Získava sa porovnaním činiteľov absolútnej moci s potenciálnym súperom či oponentom v konflikte, resp. protivníkom. Každé porovnávanie sa musí vykonávať vo vzťahu ku konkrétnemu štátu v konkrétnom prostredí. Jeden z možných prístupov[10] ku kvantifikáciu moci je nasledujúci :

$$P_P = (C + E + M)x(S + W) \qquad (1)$$

kde : P_P je vnímaná moc štátu

C je kritická masa, tvorená populáciou a územím,

E je ekonomická kapacita,

M je vojenská kapacita,

S sú strategické ciele mocnosti,

W je vôľa na presadenie stratégie štátu.

Štát môže presadzovať svoje zámery, ciele a svoj vplyv v prostredí pôsobenia iných štátov dvoma spôsobmi:

- prostredníctvom uplatňovania tvrdej sily (*hard power*), založenej na vojenskej sile a používaní násilných prostriedkov,
- na používaní mäkkej sily (*soft power*), založenej na schopnosti dosiahnuť ciele bez použitia sily, využívaním príťažlivosti, poskytovaním výhod, diplomacie ap.

Je zrejmé, že použitie tvrdej sily (*hard power*) je závislé od relatívnej moci malého štátu, teda od výsledku porovnania mocenských, najmä vojenských potenciálov súperiacich štátov.

Vojenský potenciál krajiny je rozhodujúcim materiálnym činiteľom, ktorý na základe porovnania vzťahu náklady - efekt má dominantný vplyv na prijatie rozhodnutia o uplatnení tvrdej sily pri presadzovaní svojich záujmov. V prípade nepriaznivého pomeru pôsobí odradzujúco a tlmí motiváciu na uplatňovanie sily

[10] Krejčí, O. 1997. Mezinárodní politika, s. 131-133

Veľkosť vojenského potenciálu krajiny je možné kvantifikovať koeficientom vojenského potenciálu K_{VP}, vyjadrujúcim pomer vlastného vojenského potenciálu (P_V) k vojenskému potenciálu eventuálneho protivníka (porovnávanej krajiny) -P_p :

$$K_{VP} = P_V / P_P \qquad (2)$$

Porovnávaný vojenský potenciál môžu tvoriť materiálne, vojensko-technické, alebo ľudské zdroje, napr. : početný stav ozbrojených síl, počty hlavných druhov výzbroje a bojovej techniky, porovnávaný môže byť pomer letectva a prostriedkov PVO, tankových a protitankových prostriedkov a pod. Na ohodnotenie bojového potenciálu zoskupení vojsk je možné použiť vzťah (3) :

$$K_{VP} = \left(\sum_{i=1}^{N} X_i \,.\, BP_{Vi}\right) / \left(\sum_{i=1}^{N} X_i \,.\, BP_{Pi}\right) \qquad (3)$$

kde : N je počet typov výzbroje v zoskupení,

X_i je počet zbraní i-teho typu v zoskupení,

BP_i je bojový potenciál zbrane i-teho typu vo vlastnom zoskupení (v) alebo u protivníka (p).

Pri kategorizácii vojenského potenciálu eventuálneho (pravdepodobného) protivníka), resp. oponenta v konflikte, môže byť využitá nasledujúca taxonómia :

- potenciál protivníka je výrazne slabší : $K_p > 4$
- potenciál protivníka je slabší : $1 < K_p < 3{,}9$
- potenciál je vyrovnaný : $0{,}9 \leq K_P = 1$
- potenciál protivníka je silnejší : $0{,}3 \leq K_P < 0{,}9$
- potenciál protivníka je výrazne silnejší : $K_P < 0{,}25$

Z uvedeného vyplýva, že použitie moci na dosahovanie svojich zámerov voči iným štátom je reálne len v prípade, ak je jeho mocenský potenciál je slabší. Táto premisa platí však len v prípade, ak obaja aktéri konfliktu konajú bez spojencov.

3.2. MOŽNOSTI RIEŠENIA BEZPEČNOSTI MALÝCH ŠTÁTOV

Pri skúmaní všetkých aspektov bezpečnostnej situácie a posudzovaní alternatív zaistenie bezpečnosti malého štátu je dôležité akceptovať dynamiku vývoja a intenzitu pôsobenia nasledujúcich činiteľov:

- existencia bezpečnostných výziev, resp. prejavy reálneho nepriateľstva zo strany konkrétneho (potenciálneho) protivníka alebo existencia iných bezpečnostných rizík (alebo absencia týchto príznakov),
- existencia či absencia reálneho spojenca.

Malý štát môže reagovať na bezpečnostné výzvy či hrozby jedným z nasledujúcich spôsobov:

a) **Zaisťovať svoju bezpečnosť samostatne**. V tomto prípade bude trvalo v situácii, ktorá sa označuje ako „*bezpečnostná dilema*“[11]. Zdrojom tejto situácie je neistota štátu o úmysloch ostatných (napr. susedných) štátov, obavy z možného napadnutia, resp. zásadného ovplyvňovania podmienok svojej existencie zo strany silnejších štátov.

   Ak štát bude zvyšovať svoju vojenskú silu na zaručenie vlastnej obrany, môže vyvolať recipročnú aktivitu ostatných štátov. V prípade, že susedné štáty nepokladajú ozbrojovacie aktivity za obranné, začnú zbrojiť tiež. Tak sa dostávajú vojenské potenciály na stále vyššiu a vyššiu úroveň, čo môže zvýšenie rizika ozbrojeného konfliktu.

   Ak ale štát nebude zvyšovať svoju vojenskú silu, poklesne jeho relatívna moc v porovnaní s rastúcou mocou ostatných štátov. Potom môže štát „provokovať“ svojich susedov svojou slabosťou a privodiť si tak zhoršenie svojej bezpečnostnej situácie.

   Druhým aspektom získania obrannej autarkie je, že je to pre malé štáty príliš drahé. Nie je možné, aby malé štáty vyrábali, udržiavali, skúmali a vyvíjali moderné zbrane, aby udržiaval svoj vojenský potenciál na úrovni, ktorý by predstavoval dostatočné odradenie potenciálneho agresora.

b) Ďalšou možnosťou je dosiahnutie neutrality. Avšak jej dosiahnutie a akceptovanie je podmienené dohodou alebo schválením veľkých mocností - prinajmenšom tých, ktoré sú v bezprostrednej blízkosti malého štátu. Rešpektovanie neutrality malého štátu ja závislé od záujmov mocností, od presvedčenia, že jeho neutralita je pre mocnosti výhodná.

c) **Spojenectvo so silnejším (veľmocou, superveľmocou).** Aliancia, najmä dvojstranná aliancia, sa uzatvára vtedy , ak majú obaja účastníci spoločné záujmy. Pokiaľ ide o malé štáty, ich obavy o bezpečnosť pred regionálnymi hrozbami a zvýšenie štatútu ich núti hľadať silného spojenca. Na druhej strane, pokiaľ ide o veľmoc (silnejší štát), jeho vstup do dvojstranného spojenectva s malým štátom môže byť motivovaný: zvýšením svojho potenciálu o potenciál malého štátu, získanie teritória malého štátu pre vlastné zámery (napr. základne), zamedzenie spojenectva malého štátu s inou veľmocou, alebo získanie kontroly nad malým štátom.

   Tento variant zaistenia bezpečnosti je však malý štát nevýhodný najmä z hľadiska výraznej asymetrie z dôvodu rozdielnosti mocenských potenciálov. Postavenie malého štátu je nerovnoprávne a jeho bezpečnostné garancie závisia len od vôle a záujmov veľmoci.

d) **Členstvo v medzinárodných obranných (bezpečnostných) organizáciách**[12]**.** Tento variant je skutočne racionálnym a efektívnym spôsobom zaistenia bezpečnosti (nielen) malého štátu. Prostredie medzinárodných bezpečnostných organizácií poskytuje malým štátom mechanizmy na vyrovnávanie mocenských asymetrií a prináša i ďalšie výhody pomáhajúce kompenzovať nedostatočný mocenský potenciál. Výhody členstva malého štátu v systéme kolektívnej obrany sú najmä tieto:

   - Vyšší vojenský potenciál, ktorý sa zvýši o potenciál spojencov ($P_{S)}$, čo je možné vyjadriť vzťahom :

[11] Shiping Tang.2009. The security dilemma.

[12] Myslíme tu organizácie garantujúce **kolektívnu obranu** (NATO, EÚ), **kolektívnu bezpečnosť** (Organizácia spojených národov, EÚ), **kooperatívnej bezpečnosti** (Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe).

$$K_{VP} = P_V + P_S / P_P \qquad (4)$$

- vyššia politická váha malého štátu v rozhodovacom procese,
- menšia závislosť od jedného mocného štátu,
- rozšírená úloha malého štátu ako prostredníka medzi spojencami,
- zvýšený vplyv a prestíž malých štátov.

Aj z historických skúseností pre nás vyplýva, že pre malý štát, ako napr. Slovensko, je optimálnym variantom zaistenie jeho bezpečnosti členstvo v systéme kolektívnej obrany.

ZÁVER

Pojem malý štát je z kategórie relatívnych pojmov. Jeho vymedzenie je komplikované a môže sa viazať na celý rad kritérií, či už geografických, materiálnych, alebo sociálno-ekonomických či vojenských. Čo je však potrebné si uvedomiť, že pojem malý štát nemusí by synonymom pre slabý štát.

Definícia malého štátu založená na jeho spôsobilostiach nám nehovorí veľa o o tom, aké je jeho zahraničnopolitické správanie. Veľkosť štátu nebráni tomu, aby boli malé štáty aktívne alebo presadzovali svoj vplyv v medzinárodnej politike. Tak napr. Fínsko a Dánsko, a v poslednom období aj pobaltské štáty sú síce malé štáty, ale aktívne sa podieľajú na riešení dôležitých otázok a presadzujú svoj vplyv v rámci medzinárodných organizácií obhajovaním konkrétnych záležitosti, tiež sa aktívne zúčastňujú medzinárodných vojenských operácií.

Môžeme teda konštatovať, že pokiaľ štát získa medzinárodnú prestíž, otázky veľkosti je nepodstatná.

Na druhej strane, aj štát, ktorý je podľa geografických a demografických kritérií veľký, môže byť slabý a teda z hľadiska vplyvu v medzinárodnom politickom systéme slabým štátom.

Z hľadiska zaistenia bezpečnosti, a to nielen malých štátov, je v súčasnom bezpečnostnom prostredí nevyhnutnosťou začlenenie sa do systému kolektívnej obrany a organizácií kolektívnej bezpečnosti. Vzhľadom na charakter bezpečnostných výziev a bezpečnostných hrozieb už žiadny štát nie je schopný komplexne a v plnom rozsahu zaistiť svoju bezpečnosť a udržiavať všetky potrebné spôsobilosti. O to viacej sa to týka malých štátov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DRULÁKOVÁ, R. – DRULÁK, P. *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. 2. prepracované vydanie. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. 172 s. ISBN 978-80-245-1184-9.

EAST, M. (1973). *Size and Foreign Policy Behavior: A Test of Two Models*. World Politics, 1973, 25(4), s.556-576. doi:10.2307/2009952

HEY, J. A. K. (ed. 2003). *Small States in World Politics.* Boulder: Lynne Rienner Publishers. ISBN: 978-1-55587-943-3, 230 s.

JAQUET, L., 1971. The Role of a Small State Within Alliance System. In: Schou A. and Brundtland A.O., ed. *Small States in International Relations.* Wiley-InterScience

KREJČÍ, O. *Mezinárodní politika*. Praha:VictoriaPublishing, 1997. 511 s. ISBN 80-7187-034-X

ROTHSTEIN, R.L. *Alliances and Small Powers.* New York : Columbia University Press, 1968.331 s.

SHIPING TANG . *The Security Dilemma: A Conceptual Analysis*. Security

Studies, 2009, 18:3, s. 587-623, ISSN: 1556-1852

WIVEL, A., BAILES, A.J.K., ARCHER, C. Small States and International Security. In: Bailes, A.J.K., Wivel, A., Archer, C. ed. *Small States and International Securit: Europe and Beyond.* Routledge, 2014. s. 3-26.

prof. Ing. Ladislav HOFREITER, CSc.
Krakowska Akademia im. A. F. Modrzewskiego
Ul. Herlinga-Grudzińskiego 1, Krakow.
e-mail: ladislav.hofreiter@zoznam.sk

ZÁKONNÁ ÚPRAVA V BOJI PROTI SÚČASNÉMU FENOMÉMU EXTRÉMIZMU

LEGAL ADJUSTMENTS TO FIGHT AGAINST CURRENT PHENOMIC EXTREMISM

Ľubomír HREHA, Zdeněk RAJDA

ABSTRAKT

The security of the Slovak Republic and its interests against phenomena and attacks against the fundamental values of a democratic society ensures through criminal policy of the state criminal law whose primary task is to act as a means of prevention and to define conduct that is so unacceptable and dangerous by law. Obviously, increasing extremism is undoubtedly one of these negative phenomena. At the beginning of 2017, the Slovak Republic adopted a number of the Criminal Code and the Code of Criminal Procedure in the fight against increasing extremism. In this paper we will discuss adopted changes to the Criminal Code in the fight against extremism.

Keywords: security, extremism, criminal policy, criminal law

ÚVOD

Fenoménu v podobe extrémizmu venuje v ostatnom čase odborná i laická verejnosť značnú pozornosť napriek skutočnosti, že extrémizmus, ako uvádza Lebeda je antropologickou konštantou a sprevádza nás po celé dejiny ľudstva.[1] V postsocialistických krajinách, kde bola spoločnosť po roku 1989 prehnane idealistická a žiadostivá po ideáloch západného sveta, dnes začína rezignovať a prestáva byť schopná stotožniť sa s demokratickým systémom, ktorý následne nedokáže svojim konaním posilňovať.[2] Príčin, prečo sa dnes výraz extrémizmus objavuje v každodennej komunikácii možno spojiť s aktuálnym dianím doma i vo svete, s migračnou vlnou, aktuálnymi politickými kauzami, korupciou, šírením konšpiračných teórií či osobami, ktoré rozdeľujú spoločnosť čo vedie k zvyšujúcej sa nespokojnosti populácie a hľadaní nových ideálov. Podľa Dunaja sa jedná o viacrozmerné a nie vždy navzájom súvisiace procesy, ktoré sa od seba v niektorých prípadoch kauzálne líšia, napriek tomuto vníma najmä ako dôsledok neoliberálnej politiky.

Otázke citeľne narastajúceho extrémizmu sa nevyhla ani Slovenská republika. Z dielne Ministerstva spravodlivosti bola koncipovaná nová zákonná úprava týkajúca sa trestných činov súvisiacich s extrémizmom, ktorú NRSR schválila v druhej polovici roka 2016 s účinnosťou od 1. januára 2017. Cieľom novely bol podľa Ministerstva spravodlivosti boj proti extrémizmu a rasovo motivovaným trestným činom a ich účinnejšie vyšetrovanie.[3] V tomto príspevku sa budeme venovať hlavným zmenám v boji proti extrémizmu v novele Trestného zákona z roku 2017, ktorú vnímame ako reakciu na narastajúce extrémistické nálady

[1] LEBEDA, D.: Úvod do problematiky extrémismu. Příručka pro pedagogy. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2013. 7s.
[2] DUNAJ, Ľ.: K niektorým deficitom demokratického myslenia na Slovensku ako zdrojom nárastu radikalizmu a extrémizmu. In: Extrémizmus a radikalizmus - Staré fenomény v nových kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. 70-71s.
[3] Dostupné na: http://www.najpravo.sk/clanky/8-zasadnych-zmien-v-trestnom-zakone-od-1-januara-2017.html. 01.10. 2017

v spoločnosti. To či novela zákona posunula Slovenskú republiku vpred v boji proti extrémizmu sa pokúsime vyhodnotiť prostredníctvom štatistiky.

1. EXISTUJE VÔBEC DEFINÍCIA EXTRÉMIZMU?

Napriek skutočnosti, že boj a ochrana proti narastajúcemu extrémizmu je v súčasnosti jednou z hlavných tém pre Európu, Slovensko nevynímajúc, legálnu definíciu extrémizmu v našich trestných kódexoch nenájdeme. Neobjavila sa ani po novele Trestného zákona v januári 2017 a predpokladáme, že sa takáto definícia sa neobjaví ani po nasledujúcej novele. Extrémizmus vymedzuje koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019 ako konanie a prejavy vychádzajúce z postojov krajne vyhrotenej, demokratickému systému neprijateľnej ideológie, ktoré či už priamo, alebo v určitom časovom horizonte deštruuje demokratický systém krajiny. Podľa Štefana Danicsa, ktorý hovorí o extrémizme ako o hrozbe demokracie možno za extrémizmus považovať vyhradené a nekompromisné postoje jednoznačne smerujúce k modifikácii či až absolútneho odstránenia demokracie, na ktoré sú využívané všetky dostupné zákonné aj nezákonné prostriedky.[4] Lebeda zase vníma extrémizmus z viacerých pohľadov. Akademické obec podľa neho vníma extrémizmus ako rizikové správanie, či inak, z normálu vybočujúce správanie sa. Ponúka tiež pohľad polície Českej republiky, ktorá extrémizmus vníma ako akúkoľvek aktivitu, ideológiu namierenú proti Ústave a demokracii s cieľom nastoliť vlastnú nedemokraciu a napokon ponúka vlastný pohľad na extrémizmus, o ktorom hovorí, že neexistuje univerzálna definícia extrémizmu a môžeme hovoriť len o „Hate crime“ teda kriminalite z nenávisti.

Novela Trestného zákona v boji proti extrémizmu nemení revolučne protiextrémistickú právnu úpravu od základov, zavádza však niektoré sprísnenia, ktorých cieľom je zastaviť nárast extrémizmu a extremizáciu parlamentnej politiky.[5]

Zmeny v Trestnom zákone sa týkali najmä :

1. rozšírení definície extrémistického materiálu
2. nových formulácii už existujúcich trestných činov extrémizmu
3. zavedenia nového trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb
4. rozšírenie ustanovenia, ktoré taxatívne vymenúva trestné činy pri ktorých nezaniká trestnosť uplynutím premlčacej doby

Za spomenutie stojí aj skutočnosť, že všetky trestné činy extrémizmu patria do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu.

2. ZALOŽENIA, PODPORA A PROPAGÁCIA HNUTIA SMERUJÚCEHO K POTLAČENIU ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD

„(1)Kto založí, podporuje alebo propaguje skupinu, hnutie alebo ideológiu, ktorá smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktoré hlása rasovú, etnickú, národnostnú alebo náboženskú nenávisť alebo nenávisť voči inej skupine osôb alebo kto

[4] DANICS, Š.: Extremismus, hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. 10s.
[5] Programové vyhlásenie vlády. Dostupné na: http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

propaguje skupinu, hnutie alebo ideológiu, ktorá v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.“[6]

Zmeny oproti legislatívnej úprave pred zavedenou novelou z januára 2017 zavádzajú novú formuláciu trestných činov extrémizmu. Pri trestnom čine založenia, podpore a propagácii hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa §421 Trestného zákona (ďalej aj TZ) sa do názvu skutkovej podstaty trestného činu vkladá „založenie“ a je odstránený násilný element konania, čo inak znamená, že osoba bude páchateľom trestného činu podľa §421 TZ vtedy ak svoj postoj k potláčaniu základných ľudských práv bude prejavovať hoci aj nenásilným spôsobom konania. V praxi to môže vyzerať napríklad tak, že páchateľom bude osoba, ktorá ponúka či roznáša letáky, ktorých obsahom je podpora ideológie, ktorá v minulosti potláčala základné ľudské práva. Trestná sadzba za tento trestný čin ostala nezmenená a páchateľovi tak hrozí trest odňatia slobody na jeden až päť rokov. Právna prax pri tomto trestnom čine ukázala, že násilný prvok v minulosti spôsoboval ťažkosti orgánom činným v trestnom konaní pri dokazovaní a v tomto prípade bola predmetná skutková podstata prakticky nepoužiteľná okrem prípadov, že sa páchateľ priznal sám.

3. PREJAV SYMPATIE K HNUTIU SMERUJÚCEMU K POTLAČENIU ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD

„(1) Kto verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom, najmä používaním zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel, prejavuje sympatie k skupine, hnutiu alebo ideológii, ktorá smeruje alebo v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, alebo ktorá hlása rasovú, etnickú, národnostnú, náboženskú nenávisť alebo nenávisť voči inej skupine osôb, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“[7]

Zákonodarca obdobne pozmenil aj ustanovenie §422 TZ a aj tu odstránil násilný prvok konania. V tomto ustanovení by sme chceli dať do pozornosti spáchanie trestného činu verejným spôsobom, teda aj prostredníctvom internetu. Vzhľadom na skutočnosť, že online priestor dnes viac pripomína obdobie z čias Divokého západu ako to, že je súčasťou demokratickej spoločnosti, je priam až nemožné sledovať a trestne stíhať každý prejav smerujúci k potláčaniu základných ľudských práv a slobôd. Z tohto pohľadu sa virtuálny priestor stáva živnou pôdou pre takýto druh páchania trestnej činnosti a podľa nášho názoru je potrebné sa primárne zamerať na otázky smerujúce k regulácii internetu ako prevencii proti páchaniu trestných činov extrémizmu.

4. PODNECOVANIE K NÁRODNOSTNEJ, RASOVEJ A ETNICKEJ NENÁVISTI

„(1) Kto verejne podnecuje k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie, náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania, alebo verejne podnecuje k obmedzovaniu ich práv a slobôd, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“[8]

Pri trestnom čine podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti došlo pri novele Trestného zákona k niekoľkým podstatným zmenám, pričom v minulosti bolo potrebné pre spáchanie tohto trestného činu páchateľovo vyhrážanie sa jednotlivcovi alebo

[6] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §421
[7] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §422
[8] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §424

skupine osôb spáchaním zločinu, alebo obmedzovaním práv pre ich príslušnosť k rase, národu, národnosti, etnickej príslušnosti, vierovyznania či farbe pleti. V súčasnosti zákon hovorí o verejnom podnecovanie k násiliu alebo nenávisti voči jednotlivcovi alebo skupine pre ich skutočnú alebo čo i len domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, vierovyznania, alebo pre to, že sú bez vierovyznania, ich sexuálnej orientácie či politického presvedčenia.

Pozoruhodné je to, že trestného činu podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti sa môže páchateľ dopustiť aj v domnení, že sa jedná o príslušníka inej národnosti, národa, vierovyznania a pod., teda jedná sa o spáchanie trestného činu v omyle.

5. APARTHEID A DISKRIMINÁCIA SKUPINY OSÔB

„(1) Kto uplatňuje apartheid alebo rasovú, etnickú, národnostnú alebo náboženskú segregáciu, alebo inú rozsiahlu alebo systematickú diskrimináciu skupiny osôb, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.“[9]

Prísnejšia skutková podstata sa trestá trestom odňatia slobody na osem rokov až pätnásť rokov.

Opisované ustanovenie Trestného zákona prinieslo so sebou aj úplne novú definíciu trestného činu apartheidu a diskriminácie skupiny osôb. Zavedením tohto trestného činu do slovenského Trestného zákona je vyjadrením, že Slovenská republika si plní záväzky vyplývajúce z Medzinárodného dohovoru o potláčaní a trestaní zločinu apartheidu a Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie a rovnako je to vyjadrením princípu rovnosti a zákazu akejkoľvek diskriminácie garantovanej Listinou základných práv a slobôd. Dôležitým faktom je aj to, že trestný čin apartheidu a diskriminácie osôb je nepremlčateľný a teda trestnosť trestného činu apartheidu nezaniká uplynutím premlčacej doby.

Stotožňujeme sa tiež s názorom JUDr. Šamka, ktorý pripomína, že pokiaľ ide o zavedenie trestného činu podľa §424a TZ ods. 1 tak je pri najmenšom zaujímavé nasledujúce znenie skutkovej podstaty: ...“kto uplatňuje apartheid alebo rasovú (a inú) segregáciu“. Apartheid sa definuje ako politika rasovej segregácie, základná skutková podstata fakticky hovorí o tom istom. Z uvedeného tak nie je zrejmé prečo zákonodarca postavil tieto pojmy vedľa seba, keď v praxi vyjadrujú to isté.[10]

6. EXTRÉMISTICKÝ MATERIÁL

Účinnosťou novely Trestného zákona sa zmenila aj definícia extrémistického materiálu. V predchádzajúcej právnej úprave bolo potrebné páchateľovi dokázať úmysel spáchať extrémistický trestný čin, čo je v právnej praxi veľmi zložité. Ustanovenie §130 ods. 8 hovorí, že za extrémistický materiál sa nepovažuje písomne, grafické, zvukové, obrazové alebo zvukovo-obrazové vyhotovenie textov, vyhlásení, zástav, odznakov, hesiel alebo symbolov, skupín alebo hnutí smerujúcich k potláčaniu základných ľudských práv alebo podnecujúcich nenávisť, ospravedlňujú holokaust či iný čin, ktorý zákon zakazuje popierať,

[9] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, §424a

[10] ŠAMKO, P.: Poznámky k návrhu zákona, ktorým sa má meniť Trestný zákon a poriadok. 2016. Dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/zakony/a474-poznamky-k-navrhu-zakona-ktorym-sa-ma-menit-trestny-zakon-a-trestny-poriadok

ak sa preukázateľne vyrába, rozširuje či uvádza do obehu, prechováva, robí verejne dostupným za účelom vzdelávanie, výskumu alebo na zberateľské účely.

Tým, že osoba je povinná preukázať účel, na ktorý takýto extrémisticky materiál slúži sa mení dôkazne bremeno. V trestnom konaní dôkazné bremeno znáša štát a nie osoba podozrivá zo spáchania trestného činu. Týmto ustanovením sa podľa nášho názoru popiera jeden zo základných princípov demokratického a právneho štátu, ktorým je princíp prezumpcie neviny. Článok 50 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky jasne hovorí, že len súd rozhodne o vine a treste za trestné činy.[11] Teda nie zákon predpokladá vinu, a kladie dôkazne bremeno na páchateľa ale naopak, je potrebné, aby bol vina páchateľovi dokázaná. Ak by obvinený využil svoje ústavné právo odoprieť výpoveď, bol by odsúdený za niektorý extrémistický trestný čin? Takého definovanie extrémistického materiálu je podľa nášho názoru veľmi nebezpečným javom a ohrozením základných pilierov demokracie a tým aj bezpečnostným rizikom pre Slovensko.

ZÁVER

V predchádzajúcom popise súčasného stavu Trestného zákona po novele účinnej od 1.januára 2017 v otázke boja proti extrémizmu sme identifikovali niekoľko problémov súvisiacich so samotným znením zákona. Zhodnotiť zmeny, ktoré priniesla posledná novelizácia v súvislosti s extrémizmom, účinná od 1. januára 2017, do Trestného zákona a Trestného poriadku, je nateraz zložité a možno len vytvárať hypotézy o ich možných dosahoch na aplikačnú prax, pretože výsledky v podobe skutočných zmien v praxi ukáže až čas. Od novely prebehlo niekoľko medializovaných informácií v súvislosti s bojom proti extrémizmu. V tomto svetle možno usúdiť, že štátny aparát v boji proti extrémizmu koná a dokázal sa zžiť s novelou zákona. V súčasnosti možno tiež konštatovať, že novela priniesla pozitívne, ale aj negatívne zmeny. Daniš vo svojom komentári hovorí o tom, že protiextrémistické zákony sú verejnosťou citlivo vnímane, lebo narážajú na slobodu prejavu a možné zneužitie proti politickej opozícii.[12] Právnik a bývalý minister spravodlivosti a minister vnútra Lipšic taktiež kriticky nazerá na spomínanú novelu. Podľa neho novela postihuje aj najviac chránenú formu slobody slova a to politický prejav.[13] Pozitívne sa k novele stavia Bihárioví z organizácie Ľudia proti rasizmu, ktorá hovorí, že novela nás posúva vpred a zmeny, ktoré boli prijaté prinášajú nádej, že extrémistické trestné činy sa dostanú do rúk elitných špecializovaných odborníkov z radov polície, prokuratúry a súdov.[14]

Sme toho názoru, že sa nám v tomto príspevku podarilo poukázať na zmeny a vplyv prijatej novely. Otázka riešenia extrémizmu je veľmi citlivá a v záujme ochrany spoločnosti pred tak vážnym problémom ako extrémizmus je, je laxný prístup zákonodarcu v niektorých jeho ustanoveniach neprijateľný. Už aj samotné časté novelizácie tak dôležitého zákona ako je Trestný zákon vnášajú do právnej praxe chaos, v ktorom orgány činné v trestnom konaní spolu so súdmi v mnohých prípadoch oprávnene nedokážu promptne reagovať na každú novelu, čo vnáša do spoločnosti určitú traumu ohľadne otázky rýchlosti a hospodárnosti

[11] Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky
[12] Komentár Daga Daniša: Žitňanská bič na extrémistov odflákla. Dostupné na: https://www.aktuality.sk/clanok/384508/komentar-daga-danisa-zitnanska-bic-na-extremistov-odflakla/. 19.09.2019
[13] CIRNER, M., MARADYK, N.: Zmeny v protiextrémistickej legislatíve na Slovensku: Spor nielen o slobodu slova. In: Extrémizmus a radikalizmus – staré fenomény v nových kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 2016. 140-141 s.
[14] BIHÁRIOVÁ, I.: Dag Daniš sa mýli. Protiextrémistická novela nás posúva vpred. Dostupné na: https://dennikn.sk/blog/dag-danis-sa-myli-protiextremisticka-novela-nas-posuva-vpred/ 19.09.2019

konania. Aj to môže viesť k nespokojnosti občanov a tak nárastu extrémistických nálad a vzostupu hnutí, ktoré prichádzajú s prísľubom tieto problémy v spoločnosti odstrániť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFIKÝCH ODKAZOV

CIRNER, M., MARADYK, N.: Zmeny v protiextrémistickej legislatíve na Slovensku: Spor nielen o slobodu slova. In: Extrémizmus a radikalizmus – staré fenomény v nových kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. 2016. 200s. ISBN 978-80-5551-765-0

DUNAJ, Ľ.: K niektorým deficitom demokratického myslenia na Slovensku ako zdrojom nárastu radikalizmu a extrémizmu. In: Extrémizmus a radikalizmus - Staré fenomény v nových kontextoch. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. 200s. ISBN 9788055517650

IVANČÍK, R., NEČAS, P.: Privatizácia vojenstva – Súkromné vojenské spoločnosti. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2017. 140 s. ISBN 978-80-7418-269-3

IVANČÍK, R., NEČAS, P. 2019. Terorizmus: Globálna bezpečnostná hrozba. Ostrava: KEY Publishing, 2019. 163 s. ISBN 978-80-7418-319-5

LEBEDA, D.: Úvod do problematiky extrémismu. Příručka pro pedagogy. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2013. 99s. ISBN 978-80-7478-394-4

DANICS, Š.: Extremismus, hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. 128s. ISBN 808647707X

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

BIHÁRIOVÁ, I.: Dag Daniš sa mýli. Protiextrémistická novela nás posúva vpred. Dostupné na: https://dennikn.sk/blog/dag-danis-sa-myli-protiextremisticka-novela-nas-posuva-vpred/

DANIŠ,D.: Žitňanská bič na extrémistov odflákla. Dostupné na: https://www.aktuality.sk/clanok/384508/komentar-daga-danisa-zitnanska-bic-na-extremistov-odflakla/

Programové vyhlásenie vlády. Dostupné na: http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf

ŠAMKO, P.: Poznámky k návrhu zákona, ktorým sa má meniť Trestný zákon a poriadok. 2016. Dostupné na: http://www.pravnelisty.sk/zakony/a474-poznamky-k-navrhu-zakona-ktorym-sa-ma-menit-trestny-zakon-a-trestny-poriadok

JUDr. Ing. Ľubomír HREHA
Doktorand -Akadémia ozbrojených síl generála M. R .Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
hrehalubomir@centrum.sk

JUDr. Ing. Zdeněk RAJDA
Doktorand - Akadémia ozbrojených síl generála M. R .Štefánika
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
zdenek@ak-judrrajda.cz

NATO A 2% HDP NA OBRANU
PREČO SA SLOVENSKU DODRŽIAVANIE ZÁVÄZKOV OPLATÍ

NATO AND THE 2% GUIDELINE
WHY IS STICKING TO THE RULES WORTH IT

Barbora HROZENSKÁ

ABSTRACT

An analysis prepared for the European Defence Agency in 2013 shows that each euro invested into defence of the Slovak republic would generate another 0,4 euro that can be added to the national GDP. Besides, defence investments would be multiplied by a constant number 9,07 in the field of research and development. This is significantly higher multiplier compared to the same investments into other sectors of national economy. The R&D sector in Slovakia is the field, which is heavily underfunded and lags behind the average of the other EU member states. In 2018, Slovakia was giving 1,21% GDP on defence, which is under the 2% NATO guideline. Taking into account the positive multiplying effect and impact on the related sectors of national economy, this paper claims that sticking to the 2% rule really counts for Slovakia both from the political and economic point of view.

Keywords: defence, GDP, investment multiplier, NATO, research and development, Slovakia

ÚVOD

Bezpečnostná politika Slovenskej republiky je v súčasnosti ovplyvnená niekoľkými trendami vývoja v oblasti obrany a bezpečnosti. Po prvé, zmena bezpečnostného prostredia, v ktorom sa štát nachádza. Tá súvisí s objavovaním nových bezpečnostných hrozieb, aktérov a sfér (kybernetická bezpečnosť, regionálny konflikt na východe Ukrajiny, pôsobenie neštátnych aktérov), s ktorými sa musí štát vysporiadať. Po druhé, zmena postoja USA k problematike zaangažovania sa v oblasti európskej bezpečnosti. V danom kontexte možno pozorovať zvýšenie záujmu o angažovanosť mimo územia Európy, a to nielen v regióne Blízkeho východu, ale aj na Ďalekom východe a v oblasti východnej Ázie a Pacifiku. Po tretie, stagnácia rozvoja európskych spôsobilostí v oblasti obrany a bezpečnosti v porovnaní s USA, Čínou, či niektorými dynamicky sa rozvíjajúcimi aktérmi vo východnej Ázii. S tým súvisí tiež dlhodobé finančné poddimenzovanie celého sektora na úrovni členských štátov EÚ a vznik nových úloh, ktoré bude musieť Európa splniť v záujme zachovania vlastnej bezpečnostnej autonómie. Okrem iného sa európske štáty budú musieť v oblasti obrany a bezpečnosti zamerať na rozvoj nových moderných technologických systémov, digitalizáciu, inovácie či konsolidáciu európskych obranných priemyselných základní. Pod vplyvom uvedených skutočností narastá u európskych členov NATO potreba dodržiavania záväzku vynakladať 2% HDP na obranu do roku 2024. V Slovenskej republike dochádza k postupnému navyšovaniu rozpočtu na obranu napriek rozporuplným reakciám verejnosti o nutnosti týchto krokov na úkor iných sektorov národného hospodárstva. Dodržiavanie záväzku 2% je pritom pre štát nielen nevyhnutnosťou z hľadiska zachovania bezpečnosti a obranyschopnosti štátu do budúcnosti, či z pohľadu politických záväzkov a podpory medzinárodnopolitických partnerstiev. Navyšovanie obranného rozpočtu Slovenskej republiky prináša aj ďalšie ekonomické benefity na princípe multiplikácie investičných stimulov z makroekonomického hľadiska.

1. ČLENSKÉ ŠTÁTY NATO – VÝDAVKY NA OBRANU

Na summite NATO vo Walese (2014) sa členské štáty Aliancie zaviazali vyčleňovať 2% HDP zo štátneho rozpočtu na obranu ročne. Hoci tento záväzok nie je právne vymáhateľný, predstavuje záväzok politický. V súčasnosti sú totiž najväčším prispievateľom do rozpočtu NATO USA, ktoré už niekoľkokrát poukázali na nerovnomernosť zdieľania záťaže na kolektívnu bezpečnosť štátov v rámci Aliancie. Ešte v júli 2016 vtedajší prezidentský kandidát Donald Trump zdôraznil, že bude „*... tlačiť spojencov k zdieľaniu nákladov na obranu, ktoré boli po desaťročia na pleciach Spojených štátov*[1].“ Podobne bývalý americký minister obrany James Mattis naliehal na väčšie zdieľanie zodpovednosti za kolektívnu obranu zo strany európskych spojencov NATO, v opačnom prípade budú USA znižovať svoju angažovanosť v transatlantickom priestore[2].

Graf 1 Výdavky na obranu (USA, NATO Európa, NATO celkovo) v % z HDP, 2011-2018[3]

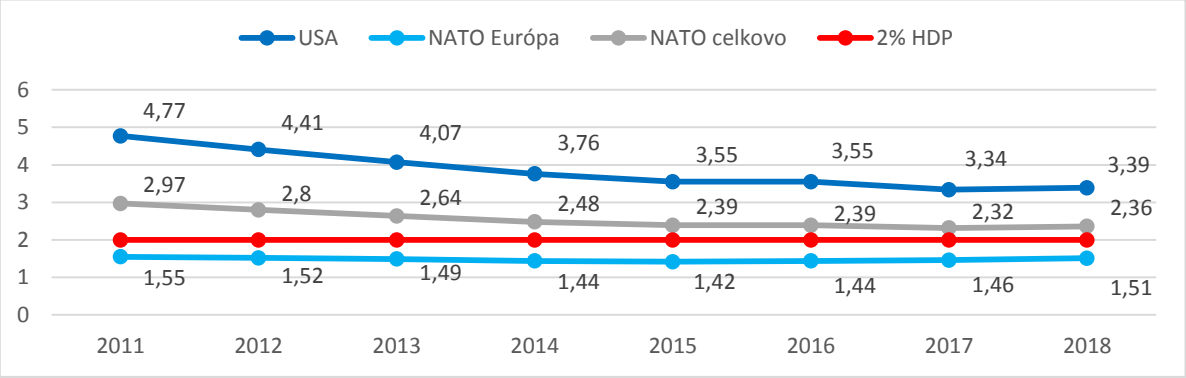

Graf 2 Výdavky SR na obranu vs. hranica 2% ako % z HDP, 2001-2017[4]

Hodnota 2% HDP na obranu bola neformálnou hranicou počas celej prvej dekády 21. storočia. Formalizovanou sa stala až po roku 2014, pričom tento záväzok by mali všetky členské štáty NATO dosiahnuť do roku 2024[5]. Okrem priamych ekonomických dopadov na štátny rozpočet SR (vyššie výdavky na obranu) by splnenie tohto záväzku znamenalo aj nepriame

[1] SANGER, D.E. Donald Trump Sets Conditions for Defending NATO Allies against Attack.
[2] COOPER, H. Defense Secretary Mattis Tells NATO Allies to Spend More, or Else.
[3] NATO. Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018).
[4] EUROSTAT. General Government Expenditure by Function (COFOG).
[5] MCKINSEY. More European, More Connected and More Capable. Building the European Armed Forces of the Future.

ekonomické dopady, ktoré sú paradoxne pozitívne. Závery a prepočty dopadov zvyšovania % HDP vyčleňovaného na obranu prinieslo niekoľko zahraničných štúdií, medzi inými správa Európskej obrannej agentúry z roku 2015[6], analýza Európskej komisie z roku 2010[7], ako aj prepočty poradenskej spoločnosti McKinsey & Company prezentované na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii v roku 2017[8].

2. INVESTIČNÝ MULTIPLIKÁTOR V MAKROEKONÓMII

Investičný multiplikátor je koeficient (pomer/násobok) hodnoty investície do daného sektora. Vyjadruje vplyv zmeny objemu investícií (nezávislá premenná) na závislú premennú (dynamika HDP, daňové príjmy, zamestnanosť...). Zvýšenie investícií vyvolá nárast závislých premenných, jej zníženie naopak spôsobí pokles závislých premenných, a to nielen súčtovo, ale znásobene. Multiplikačný efekt každého výdavku v ekonomike vyvoláva „reťazovú reakciu" výdavkov v ďalších oblastiach ekonomiky. Investície do výstavby ciest (nezávislá premenná) napríklad môžu mať za následok nárast platov zamestnancov v oblasti dopravy, ako aj príjem dodávateľov konštrukčných materiálov. Tí následne začnú utrácať vyššie sumy na nákup výrobkov bežnej spotreby, čo zvýši príjmy zamestnancov v oblasti maloobchodu a môže sa tiež odzrkadliť na raste HDP štátu[9].

Teóriu multiplikátora ako prvý vysvetlil R. F. Kahn v súvislosti v obdobím Veľkej depresie vo Veľkej Británii s cieľom zdôvodniť program verejných prác v štáte. V danom kontexte Kahn ukázal, že výdavkami štátu na verejné práce (teda pôsobením multiplikátora zamestnanosti) sa zvyšuje ako prvotná, tak aj druhotná zamestnanosť v štáte. V nadväznosti na to Keynes vysvetľuje model multiplikátora ako stav, kedy „*každá peňažná jednotka, o ktorú sa zvýšia agregátne výdavky, vyvoláva zmenu v hrubom domácom produkte vyššiu ako jedna peňažná jednotka, t.j. znásobenú (multiplikačnú) zmenu.*[10]" Matematicky môžeme vzťah medzi závislou a nezávislou premennou vyjadriť formou vzorca v tvare:

$$\mathbf{k = \Delta Y/\Delta I} \qquad \mathbf{(1)}$$

k - investičný multiplikátor

ΔI - prírastok investícií

ΔY - prírastok hrubého domáceho produktu (závislej premennej)

V oblasti HDP a daňových príjmov teda napr. pri multiplikátore 1,5 každých 100 miliónov investovaných do vybraného odvetvia (obrana, doprava,...) bude mať za následok rast HDP o 150 miliónov. V oblasti zamestnanosti a kvalifikovanej pracovnej sily napr. multiplikátor 1,5 znamená, že každých 100 miliónov investovaných do vybraného odvetvia (obrana, doprava,...) bude znamenať vytvorenie 150 nových pracovných miest.

[6] Pre bližšie info pozri https://era.gv.at/object/document/3218

[7] Pre bližšie info pozri https://ec.europa.eu/eip/ageing/file/224/download_en?token=6MBCvPOp.

[8] Pre bližšie info pozri https://www.securityconference.de/en/news/article/more-european-more-connected-and-more-capable-msc-presents-new-report-on-european-defense-coope/

[9] KENTON, W. Investment Multiplier.
FRANKO, V. Makroekonómia pre bezpečnostný manažment

[10] Ibid. s. 64.

3. HRANICA 2% HDP A EKONOMICKÉ DOPADY V SR

Spomedzi členských štátov NATO by pri dodržiavaní záväzku 2% najväčšiu zmenu v absolútnych číslach pociťovali tie štáty, ktoré majú vysoké HDP a na obranu vynakladajú nízke percentná HDP. Išlo by o štáty ako Belgicko, Španielsko, Taliansko a Nemecko. V teoretickej rovine aj Francúzsko, UK a USA, avšak tieto už presiahli alebo sa tesne približujú k hodnote 2% HDP na obranu, preto u nich logicky nemožno hovoriť o zvyšovaní HDP na obranu na danú hodnotu a teda ani o finančnej záťaži, ktoré by uvedené opatrenie spôsobilo, keďže uvedené štáty ho realizovať nemusia.

Graf 3 Výdavky na obranu ako % z HDP vs. HDP štátov (NATO 29), 2018[11]

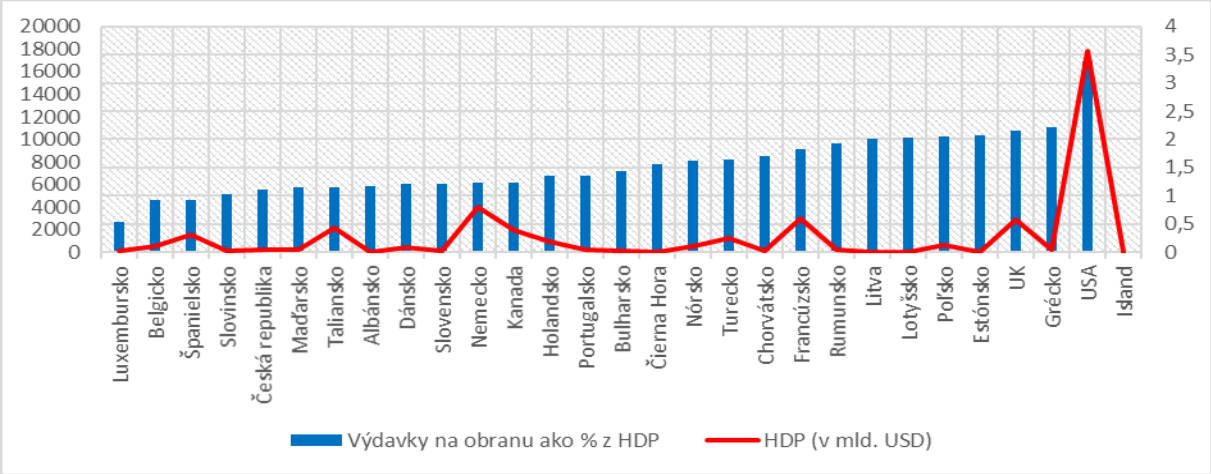

Z pohľadu Slovenska je teda navyšovanie rozpočtu na obranu na stanovenú hodnotu výhodnejšie, ako pre uvedené krajiny NATO. Za vynaloženia sumy 2940 mil. EUR v roku 2024 dôjde k posilneniu systému kolektívnej obrany a k zníženiu hrozby odvrátenia sa USA od európskej bezpečnosti (prepočet podľa Tabuľky č. 1). Daná hrozba vyplýva z neochoty zdieľania záťaže za kolektívnu obranu zo strany európskych štátov.

Tabuľka 1 Odhadované výdavky na obranu SR pri dosiahnutí hranice 2% HDP v roku 2024[12]

	VÝDAVKY NA OBRANU		HDP ŠTÁTU
	% z HDP	mil. EUR	mil. EUR
2018	1,21 %	1098	113 000
2024	2,00 %	**2940****	147 000*
SALDO	**0,79 %**	**1842**	34 000

*prognóza IMF ** prepočet podľa prognózy vývoja HDP SR a záväzku 2%

[11] NATO. Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018).
[12] NATO. Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018). IMF. Country Data – Slovakia. STATISTA. *Slovakia: Gross Domestic Product (GDP) in Current Prices from 2014 to 2024 (in billion U.S. dollars).*

Podľa štúdie Európskej obrannej agentúry majú investície do obrany pozitívne makroekonomické vplyvy na dotknuté štáty. Podstatou štúdie bola simulácia investičných stimulov do rôznych sektorov národného hospodárstva a následná analýza dopadov na ekonomiku štátu. Porovnávala sa pritom hypotetická investícia 100 mil. EUR do obranného priemyslu v porovnaní s krátkodobými a strednodobými dopadmi rovnakej investície do iných odvetví hospodárstva – dopravy, vzdelávania a zdravotného systému. Sledovanými závislými premennými, ktoré mali byť uvedenými investíciami ovplyvnené, boli HDP, daňové príjmy, zamestnanosť, kvalifikovaná pracovná sila a výskum a vývoj[13]. Štúdia pracovala na základe metódy input-output (I-O) a predpokladala, že uvedené investície budú do jednotlivých odvetví distribuované v súlade s predchádzajúcou praxou. Metóda je založená na skúmaní vzťahov medzi rôznymi sektormi hospodárstva na základe lineárneho vzťahu medzi výstupmi daného sektora a vstupmi, ktoré si vyžaduje z iných sektorov[14].

Tabuľka 2 Multiplikátor zmien verejných výdavkov (v prípade investície 100 mil. EUR do danej oblasti)[15]

ZÁVISLÁ PREMENNÁ →	HDP		DAŇOVÉ PRÍIJMY		ZAMESTNANOSŤ		KVALIFIKOVANÁ PRACOVNÁ SILA		POTENCIÁL R&D	
SEKTOR ↓	**EÚ**	**SR**	**EÚ**	**SR**	**EÚ**	**SR**	**EÚ**	**SR**	**EÚ**	**SR**
Doprava	1,5	0,61	0,4	0,11	28,5	25,8	2,6	22,35	5,7	0,25
Vzdelávanie	1,6	0,87	0,4	0,16	36,4	87,98	3,9	1,23	5,6	0,14
Zdravotníctvo	1,6	0,75	0,4	0,14	30,9	74,74	4,6	2,95	8,7	0,57
Obrana	1,6	**0,40**	0,4	**0,08**	28,7	**23,13**	7,6	**4,88**	111,4	**9,07**

Investovanie do obranného sektora vykazuje najvyšší multiplikátor spomedzi sledovaných závislých premenných v SR v oblasti zamestnanosti (23,13 pri zamestnanosti vs. 0,4; 0,08; 4,88 a 9,07 u ostatných nezávislých premenných). Zamestnanosť je však vo všeobecnosti najcitlivejšou nezávislou premennou spomedzi sledovaných, a vysoký multiplikátor vykazuje aj v ostatných skúmaných sektoroch (25,8 pri doprave; 87,98 pri vzdelávaní; 74,74 pri zdravotníctve).

Z hľadiska výhodnosti investovania do obrany však nie je podstatné porovnávať multiplikátory u jednotlivých závislých premenných v rámci sektora obrany (riadky). Relevantné je naopak porovnanie multiplikátorov v rámci každej závislej premennej v jednotlivých investičných sektoroch (stĺpce). Pri porovnávaní investícií do obrany a do ostatných odvetví sa obzvlášť významný efekt objavuje v prípade dopadov na kvalifikovanú pracovnú silu a výskum a vývoj. Vplyv investícií na zostávajúce nezávislé premenné je v oblasti obrany

[13] Oblasť exportu a kapitálových investícií sme pre účely tohto príspevku nezohľadňovali, nakoľko pre nami uvádzané závery neboli relevantné.
[14] MCKINSEY. More European, More Connected and More Capable. Building the European Armed Forces of the Future.
EUROPEAN COMMISSION. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - European Defence Action Plan.
EUROPE ECONOMICS. The Economic Case for Investing in Europe's Defence Industry.
[15] EUROPE ECONOMICS. The Economic Case for Investing in Europe's Defence Industry.
[16] EUROSTAT. General Government Expenditure by Function (COFOG).
[17] Ibid.

a v ostatných sektoroch hospodárstva rovnaký, alebo dokonca nižší. Výskum a vývoj je pritom v Slovenskej republike v sektore obrany výrazne poddimenzovaný a v porovnaní s priemerom EÚ a do budúcnosti bude nevyhnutné túto oblasť ekonomicky podporovať aj v súvislosti so záväzkami Slovenska v rámci spolupráce Pesco, ktorá priamo predpokladá podporu obranného výskumu a vývoja v zúčastnených štátoch.

Na úrovni EÚ je obranný multiplikátor v oblasti R&D podobne ako na úrovni Slovenska tiež nepomerne vyšší v porovnaní s ostatnými odvetviami hospodárstva, a to 12-20 násobne. To je podmienené faktom, že relevantná časť investícií do obrany je smerovaná priamo do R&D, zatiaľ čo investície do ostatných sektorov sú smerované do R&D len nepriamo. Multiplikátor na úrovni EÚ bude pritom v príslušnom sektore a v príslušnej závislej premennej vždy vyšší, než multiplikátor na úrovni národného štátu. Na úrovni národného štátu sa totiž menej výrazne prejavuje ekonomický spillover effect.

Graf 4 Výdavky na R&D v oblasti obrany v % z HDP (SR vs. priemer EÚ 28), 2007-2016[16]

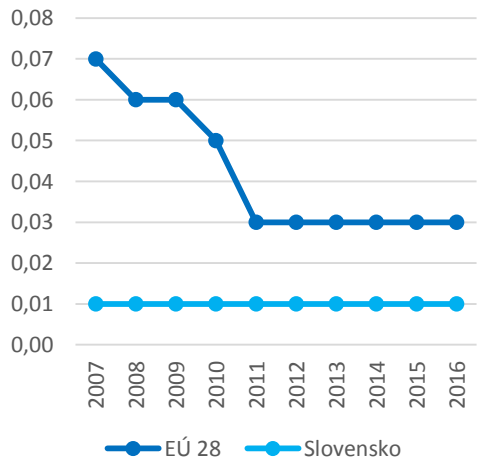

Graf 5 Výdavky SR na R&D v oblasti obrany v mil. EUR, 2004-2018[17]

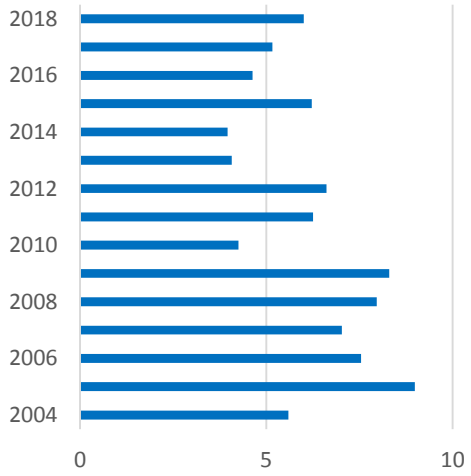

ZÁVER

Investovanie do obrany je efektívnou formou podpory domáceho výskumu a vývoja a zvyšovania počtu kvalifikovanej pracovnej sily. Podľa štúdie Európskej obrannej agentúry z roku 2013 každé euro investované do obrany SR generuje 0,4 eura, ktoré môže byť pripočítané k HDP štátu. Investície do obrany sa zároveň 9,07 krát znásobia v rozvoji výskumu a vývoja v štáte, čo je relevantne vyššia hodnota multiplikátora, než obdobné investície v inom sektore národného hospodárstva. Práve v oblasti R&D pritom Slovensko zaostáva za priemerom Európskej únie. Podobne v oblasti kvalifikovanej pracovnej sily v rámci sledovaných odvetví vykazuje vyšší multiplikátor len sektor dopravy. Zvyšovanie výdavkov na obranu SR na úroveň 2% v súlade so závermi summitu NATO vo Walese teda prináša Slovensku z makroekonomického pohľadu mnohé pozitíva. Z 29 členských štátov NATO uvedenú hranicu v roku 2018 dodržalo len 7 krajín. Slovenská republika v roku 2018 na obranu vyčlenila 1,21 % HDP. V prípade, ak by stanovenú hodnotu 2% HDP dodržiavali všetky štáty NATO, najväčšia finančná záťaž v prepočte na milióny EUR by pripadla na tie krajiny, ktoré majú vysoké HDP a pritom relatívne nízky obranný rozpočet v prepočte na percentá HDP. Slovensko medzi uvedené krajiny nepatrí. Dosiahnutie hodnoty 2% HDP na obranu sa teda Slovensku z politického, ako aj hospodárskeho hľadiska oplatí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

FRANKO, Vavrinec a i. 2005. *Makroekonómia pre bezpečnostný manažment. 1*. vyd. Košice : Multiprint, 2005. 166 s. ISBN 80-969148-6-3.

COOPER, Helen. 2017. Defense Secretary Mattis Tells NATO Allies to Spend More, or Else. [online]. *New York Times.* [cit. 2019-07-16]. Dostupné na internete: <https://www.nytimes.com/2017/02/15/world/europe/jim-mattis-nato-trump.html>.

KENTON, Will. 2018. Investment Multiplier. [online]. *Investopedia*. [cit. 2019-08-14]. Dostupné na internete: <https://www.investopedia.com/terms/i/investment-multiplier.asp>.

MCKINSEY. 2017. More European, More Connected and More Capable. Building the European Armed Forces of the Future. [online]. *Munich Security Conference*. [cit. 2019-07-29]. Dostupné na internete: <https://www.securityconference.de/en/news/article/more-european-more-connected-and-more-capable-msc-presents-new-report-on-european-defense-coope/>.

SANGER, David. E. 2016. Donald Trump Sets Conditions for Defending NATO Allies against Attack. [online]. *New York Times*. [cit. 2019-07-05]. Dostupné na internete: <https://nyti.ms/2jNDIm4>.

EUROPE ECONOMICS. 2013. The Economic Case for Investing in Europe's Defence Industry. [online]. *ERA Portal Austria*. [cit. 2019-08-14]. Dostupné na internete: <https://era.gv.at/object/document/3218>.

EUROPEAN COMMISSION. 2016. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - European Defence Action Plan. [online]. *European Commission.* [cit. 2019-08-14]. Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/com_2016_950_f1_communication_from_commission_to_inst_en_v5_p1_869631.pdf>.

EUROSTAT. 2019. General Government Expenditure by Function (COFOG). [online]. *Európsky štatistický úrad*. [cit. 2019-07-20]. Dostupné na internete: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.

IMF. 2019. Country Data – Slovakia. [online]. *International Monetary Fund.* [cit. 2019-08-14]. Dostupné na internete: <https://www.imf.org/en/Countries/SVK#countrydata>.

NATO. 2019. *Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018).* [online]. North Atlantic Treaty Organization. [cit. 2019-07-19]. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_03/190314-pr2018-34-eng.pdf>.

STATISTA. 2019. *Slovakia: Gross Domestic Product (GDP) in Current Prices from 2014 to 2024 (in billion U.S. dollars).* [online]. North Atlantic Treaty Organization. [cit. 2019-08-14]. Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/375273/gross-domestic-product-gdp-in-slovakia/>.

Mgr. Barbora HROZENSKÁ, PhD.
Analytický útvar, Ministerstvo obrany SR
Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava, Slovenská republika
Barbora.Hrozenska@mod.gov.sk

* Materiál prezentuje názory autora a Analytického útvaru MO SR, ktoré nemusia nevyhnutne odzrkadľovať oficiálne názory a politiky Ministerstva obrany SR.

JADROVÉ ODZBROJENIE KĽDR: POLITIKA PREZIDENTA TRUMPA ROK PRED VOĽBAMI

DENUCLEARIZATION OF DPRK: FOREIGN POLICY OF TRUMP ADMINISTRATION ONE YEAR AHEAD OF ELECTION

Lucia HUSENICOVÁ

ABSTRACT

The denuclearization of the DPRK remains to be the main aim of U.S. foreign policy since the 1990s. There were few strategies different administrations have tried, those included diplomacy and negotiations, warnings and show of forces, patience and pressure, sanctions. The paper aims to look at the change in strategy conducted by Trump administration. It summarizes the changing positions Trump administration has taken. Neither the fierce rhetoric, nor the summit diplomacy did not bring a resolution of nuclear issue. Moreover, DPRK is not an easy partner to negotiate with or to implement agreed positions into practice. Currently it seems that the expectations from both sides are unnegotiable, there is not much of a common ground and will to go with the process through on both sides. A more thorough strategy is needed from the U.S. together with more detailed analysis of the DPRK's expectation in order to move forward.

Key words: DPRK, denuclearization, Trump administration, U.S. foreign policy

ÚVOD

Americká zahraničná politika si, predovšetkým od konca studenej vojny, kladie za cieľ neproliferáciu zbraní hromadného ničenia. Hlavnou príčinou je obava, že by sa takéto zbrane mohli dostať do vlastníctva teroristických skupín. V súvislosti s KĽDR jednotlivé americké administratívy identifikovali jadrový program ako potenciálnu hrozbu. Nielen z dôvodu spomenutej obavy predaja tejto technológie, ale aj z dôvodu povahy a charakteru severokórejského režimu.

V priebehu 90. rokov politickí predstavitelia USA čakali, že KĽDR začne s reformami, rovnako ako ostatné štáty bývalého východného bloku. Po smrti Kim Ir-sena a vypuknutí hladomoru mohli byť tieto očakávania oprávnené. Napriek tomu, že v ekonomike bolo zavedených niekoľko reformných opatrení, nemôžeme hovoriť, že by došlo k ekonomickému otvoreniu sa. Zároveň si režim, aj napriek zmene vo vedení a oslabeniu orgánov a kontroly strany počas hladomoru, dokázal zachovať kontrolu nad vlastným obyvateľstvom ako aj črty, ktorými sa vyznačoval v minulosti. Z pohľadu severokórejskej zahraničnej politiky boli cieľom rokovania s USA, ktoré by viedli k jej uznaniu, a možnosti podpisu mierovej zmluvy. Tá by pre KĽDR predstavovala určitú formu bezpečnostných garancií.

Avšak americká zahraničná politika, predovšetkým po 11. septembri 2001, mala za následok potrebu urýchlenia rozvoja severokórejského jadrového programu. Ten je z pohľadu severokórejskej vládnucej elity vnímaný ako jediný odstrašujúci prostriedok pred možným americkým útokom. Od roku 2003 do roku 2017 sa KĽDR sústredila na testovanie a rozvoj svojho jadrového a raketového potenciálu. Americká zahraničná politika bola primárne reaktívna. Vzájomné vzťahy prechádzali cez etapy rokovaní a obdobia, kedy boli akékoľvek rozhovory úplne prerušené. Pri hodnotení americkej politiky voči KĽDR na konci Clintonovej

a na začiatku Bushovej administratívy sa analytici a politici z oboch strán zhodli na potrebe kombinácie diplomacie a nátlaku, ako vhodnej stratégii voči Severnej Kórei. Avšak prvý jadrový test mal za následok zastavenie rokovaní na bilaterálnej úrovni a ich prenesenie na multilaterálnu úroveň. Bol vytvorený proces šesťstranných rokovaní, ktorý však nepriniesol zásadnú zmenu do správania KĽDR. Ak došlo k dodržiavaniu záväzkov, tak len v obmedzenej miere.

Obamova administratíva si zvolila tzv. „strategickú trpezlivosť" ako svoju severokórejskú politiku. Predstavitelia americkej vlády celých osem rokov akcentovali potrebu obnovy šesťstranných rokovaní, a obnovenia bilaterálnych rokovaní na rôznych úrovniach. Avšak vývoj severokórejského jadrového programu napredoval rýchlejšie ako kedykoľvek v minulosti, ani vývoj vzájomných vzťahov sa zásadne neposunul k ich zlepšeniu.

1. STRATEGICKÝ NÁTLAK

Prezident Trump nastupoval do úradu s tým, že zásadne zmení americkú zahraničnú politiku. To sa v prípade vzťahu s KĽDR potvrdilo, ale až v druhom roku jeho vlády. Prvý rok, teda rok 2018, bol v americko-severokórejských vzťahoch najkritickejší od skončenie studenej vojny, ak nie od Kórejskej vojny. K vývoju v Severnej Kórei sa pravidelne vyjadroval prezident pre médiá, ale aj na Twitteri, rovnako aj viceprezident Pence, minister zahraničných vecí Tillerson, minister obrany Mattis a veľvyslankyňa pri OSN Nicky Hailey.

Tak, ako v prípade predchádzajúcich administratív, KĽDR v prvých mesiacoch uskutočnila niekoľko raketových testov. Tie boli väčšinou pozorovateľov označované nielen ako testy technológie, ale aj ako testy americkej reakcie. Mali KĽDR ukázať, ako bude nová administratíva reagovať a umožniť jej stanoviť hranicu, ktorej prekročenie by mohlo vyvolať reakciu silou. Reakcie prezidenta Trumpa boli do veľkej miery neočakávané, boli predovšetkým emotívne a v porovnaní s jeho predchodcami agresívne. Bolo zrejmé, že prezident sa dopredu, nad dôsledkom vlastných reakcií nezamyslel a svojim diplomatom, ale aj vlastným spojencom výrazne skomplikoval pozíciu voči KĽDR. Tieto reakcie ukázali, akým spôsobom bude riadená politika americkej administratívy.

V prvých mesiacoch prezident vyhlásil, že obdobie strategickej trpezlivosti je preč, ale nepredstavil žiadnu inú politiku alebo stratégiu. Zástupcovia USA veľmi aktívne pracovali v rámci OSN na textoch rezolúcií, ktoré sprísňovali sankcie po každom ďalšom severokórejskom teste. V priebehu roku 2017 KĽDR testovala rôzne druhy rakiet, s rôznou dĺžkou doletu vrátane medzikontinentálnych balistických rakiet, ktoré by potenciálne mohli zasiahnuť územie USA.

Čo sa týka severokórejských raketových testov, tie sú viac ako čokoľvek iné, namierené voči USA. Nakoniec, medzikontinentálne balistické rakety nepotrebuje na zaistenie si vlastnej bezpečnosti voči Kórejskej republike, Japonsku, alebo ktorémukoľvek inému regionálnemu aktérovi. KĽDR od 90. rokov realizuje svoju zahraničnú politiku hlavne so zameraním na kroky a reakcie z USA. Súčasná americká administratíva je ťažko čitateľná, prezident Trump niekoľkokrát prispel k vyhroteniu situácie svojimi vyjadreniami, keď hovoril o vyslaní obrovskej armády či rozpútaní ohňa a zúrivosti. Počas prejavu pred Valným zhromaždením OSN hovoril o „raketovom mužovi na samovražednej misii".[1] Avšak v jednom

[1] TRUMP, Donald. *Remarks by president Trump to the 72nd Session of the United Nations General Assembley*. [online] White House. 2017b. [cit. 2019-09-19] Dostupné na internete: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-72nd-session-united-nations-general-assembly/

z rozhovorov ho označil za „múdreho (smart cookie)“.[2] Rozporuplné vyjadrenia, neexistujúca politika neprispeli k zmierneniu situácie v prvom roku vlády prezidenta Trumpa.

Napriek tomu, vtedajší minister zahraničných vecí Rex Tillerson niekoľko krát vyzval KĽDR na rokovania,[3] dokonca bez stanovenia akýchkoľvek podmienok. Popritom sa objavili informácie, že Pentagon má pripravené plány na útok na KĽDR s identifikovanými cieľmi. Je možné, že KĽDR testovala hranice Trumpovej administratívy, ktorej koncepčná politika voči Severnej Kórei v podstate nebola predstavená, ak nehovoríme o stratégii „maximálneho nátlaku a angažovania.“

2. DIPLOMATICKÁ INICIATÍVA

Rok 2018 priniesol do americko-severokórejských vzťahov výraznú zmenu. Kim Čong-un vo svojom novoročnom prejave vyjadril ochotu vyslať športovcov na Olympijské hry do juhokórejského Pchjongčangu a zároveň otvorenosť stretnúť sa a diskutovať s kýmkoľvek, komu záleží na mierovom vývoji Kórejského polostrova. Iniciatívy sa chopila nová juhokórejská administratíva, prezident Mun vyslal do Pchjongjangu svojich zástupcov pred olympijskými hrami, ale aj po nich. Pre americko-severokórejské vzťahy je dôležitá správa, ktorú juhokórejskí partneri priniesli z Pchjongjangu po marcovej návšteve. Správa obsahovala pozvanie pre prezidenta Trumpa stretnúť sa s Kim Čong-unom.

Prvá reakcia prezidenta Trumpa bola pozitívna. Neskôr USA potvrdili, že bilaterálne sankcie ostávajú v platnosti, a pred stretnutím musí KĽDR splniť niekoľko podmienok, ktoré potvrdia jej záujem na denuklearizácii. Tieto podmienky neboli v danom momente nijak konkretizované.[4] V nasledujúcich mesiacoch sa konalo viacero stretnutí medzi zástupcami oboch štátov. Prvé stretnutie vo Fínsku na konci marca bolo stále vo formáte rokovaní 2. úrovne. Jedná sa o stretnutia medzi zástupcami severokórejského ministerstva zahraničných vecí a bývalými zamestnancami americkej vlády, alebo akademikmi. Tento formát, využívaný primárne od Obamovej administratívy, poskytuje USA a KĽDR kanál pre komunikáciu.

Avšak posledný marcový, alebo prvý aprílový deň sa vtedajší riaditeľ CIA Mike Pompeo (ktorý už v tom čase bol navrhnutý na post ministra zahraničných vecí) tajne stretol s Kim Čong-unom. Predmetom stretnutia mali byť výmena základných informácií o budúcom summite a spustenie jeho príprav.[5]

Prípravy na americko-severokórejský summit prebiehali paralelne s ďalším vývojom na Kórejskom polostrove. Kim Čong-un sa stretol s čínskym a následne s juhokórejským prezidentom, obe stretnutia prebehli v priateľskej atmosfére. Kim navyše potvrdil svoj záujem na denuklearizácii. Ako prejav dobrej vôle, KĽDR prepustila troch väznených amerických občanov. Následne došlo k uzatvoreniu a zasypaniu tunelov v jadrovom testovacom zariadení

[2] TRUMP, Donald. *Face the Nation transcript April 30, 2017: President Donald Trump*. [online] CBSNews.com. 2017a. [cit. 2019-09-19] Dostupné na internete: https://www.cbsnews.com/news/face-the-nation-transcript-april-30-2017-president-trump/

[3] V decembri 2017 pri viacerých príležitostiach Tillerson vyzval na rokovania, reakcia s KĽDR neprišla.

[4] JACOBS, Peter. *The White House already looks as if it's backtracking on Trump's meeting with Kim Jong Un*. [online] Bussines Insider Singapore, March 9, 2018 [cit. 2019-08-23] Dostupné na internete: https://www.businessinsider.sg/trump-kim-jong-un-north-korea-meeting-white-house-backtracking-2018-3/

[5] O'CARROLL, Chad. *Make Pompeo made secret trip to North Korea in early April, source confirm.* [online] In NK News.org. 2018. [cit. 2019-08-23] Dostupné na internete: https://www.nknews.org/2018/04/mike-pompeo-made-secret-trip-to-north-korea-in-early-april-source-confirms/

v Pungje-ri.[6] Na základe ďalšieho vývoja udalostí sa zdá, že tieto rozhodnutia presvedčili americkú administratívu o zámeroch KĽDR smerom k denuklearizácii.

Na konci apríla bolo oznámené miesto konania summitu, za ktoré bol vybraný Singapur. Koncom mája prišiel na oficiálnu návštevu Kim Jong-čol, podpredseda Ústredného výboru strany, a stretol sa s prezidentom Trumpom a ministrom Pompeom. Kim sa tak stal najvyššie postaveným predstaviteľom KĽDR ktorý navštívil USA od roku 2000.

Napriek prebiehajúcim stretnutiam, prezident Trump krátko po návšteve na 2 dni svoju účasť na summite zrušil. Príčinou bolo vyjadrenie ministra zahraničných vecí Čo Son-huia, ktoré priniesli severokórejské média, kde označil komentár viceprezidenta Pencea za ignorantský, viceprezidenta nazval politickou atrapou a hovoril o možnom jadrovom meraní síl.[7] Tento komentár sa objavil potom, čo viceprezident Pence otvorene hovoril o uplatnení tzv. Líbyjského modelu na KĽDR. Podobné poznámky mal aj prezident Trump a jeho poradca pre národnú bezpečnosť J. Bolton.

Po rýchlom stretnutí medzi Kim Čong-unom a Mun Džä-inom a po telefonáte juhokórejského prezidenta prezidentovi Trumpovi bolo konanie summitu obnovené. Summit sa teda konal 12. júna v Singapure.

3. DVA SUMMITY

Ak sa pozrieme na samotný priebeh summitu, tak išlo primárne o show pre publikum, potrasenie rúk, spoločné foto-termíny, obed a diskusiu o tom, čo bolo na jedálnom lístku a pod. Reálne rokovania prebiehali medzi zástupcami oboch strán niekoľko týždňov a bezprostredne deň pred stretnutím. Výsledkom summitu bol dokument podpísaný oboma politikmi. Akokoľvek ho prezident Trump označil za komplexný, tak komplexným a ani konkrétnym nie je. Dokument primárne rieši záväzok k zlepšeniu bilaterálnych vzťahov medzi KĽDR a USA, vrátenie pozostatkov vojakov padlých počas Kórejskej vojny. Zároveň zaväzuje KĽDR ku komplexnej denuklearizácii, ktorá ale nie je jasne vymedzená, dokonca dokument neobsahuje termín CVID (kompletné, overiteľné, nezvrátiteľné jadrové odzbrojenie)[8], s ktorým americká administratíva, ale aj viacerí politici dovtedy pracovali. USA sa v dokumente zaviazali k tomu, že minister Pompeo začne rokovania s predstaviteľmi KĽDR o realizácii denuklearizácie.[9] (Joint Statement, 2018).

Viac informácií ako podpísaný dokument priniesla tlačová konferencia prezidenta Trumpa po summite. Prezident *de facto* oznámil možnosť zmeny americkej zahranično- a bezpečnostno-politickej stratégie v Tichomorí, ktorú USA nasledujú od konca 2. svetovej vojny, resp. Kórejskej vojny. Tou zmenou je spomenutie možnosti stiahnutia vojakov ako z Japonska tak i z Južnej Kórey a plán zastavenia vojenských cvičení americkej a juhokórejskej armády, ktoré sa konávajú v pravidelných intervaloch. Kim údajne Trumpovi povedal, že KĽDR čoskoro zničí jedno z testovacích zariadení, z ktorého realizuje raketové

[6] *North Korea has begn dismantlement of the Punggye-ri nuclear test site.* [online] 38north.org [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.38north.org/2018/05/punggye051418/

[7] HERMAN, Steve. *Trump Calls off upcoming North Korea summit.* [online] VOA News. [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.voanews.com/usa/trump-calls-upcoming-north-korea-summit

[8] CVID – Complete Verifiable Irreversible Denucleratization

[9] *Joint Statement of President Donlad J. Trump of the United States of America and Chairman Kim Jong Un of Democratic People's Republic of Korea at the Singapore Summit.* [online] White House, 2018. [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/joint-statement-president-donald-j-trump-united-states-america-chairman-kim-jong-un-democratic-peoples-republic-korea-singapore-summit/

testy. Zo summitu vyplývajú len neurčité záväzky pre KĽDR, ktoré, ako uviedol prezident Trump, Kim Čong-un podľa neho splní, pretože to vie ako skúsený vyjednávač a obchodník.[10]

V nasledujúcich mesiacoch sa objavilo viacero správ o tom, že KĽDR neplní svoje záväzky, zároveň že porušuje sankčný režim a naďalej rozvíja svoj jadrový program. Na druhej strane, KĽDR od konca roka 2017 vyhlásila moratórium na jadrové a raketové testy, uzatvorila testovacie tunely v Pungje-ri a začala s rozoberaním odpaľovacej rampy v Sohä. Zároveň vrátili pozostatky 55 amerických vojakov z čias Kórejskej vojny, proti-americká propaganda, ktorá bola súčasťou severokórejských médií, bola výrazne zmiernená.[11] (Kang, 2018)

V lete minister zahraničných vecí Pompeo cestoval do Pchjongjangu, prediskutovať implementáciu deklarácie zo Singapuru. Neskôr, v auguste oznámil menovanie nového vyslanca pre KĽDR, stal sa ním Stephen Biegun, ktorý pôsobil ako viceprezident spoločnosti Ford Motors. Cestu Pompea a Bieguna do KĽDR, plánovanú na koniec augusta, prezident Trump zrušil. V septembri sa minister Pompeo stretol so severokórejským ministrom zahraničných vecí Ri Jong-hom v New Yorku počas rokovania Valného zhromaždenia OSN. Avšak neochota členov BR zmierniť sankcie uvalené na KĽDR ovplyvnila pokračovanie rozhovorov. Napriek tomu, v októbri Pompeo s Biegunom cestovali do KĽDR a stretli sa s Kim Čong-unom. Kim údajne súhlasil s pozvaním inšpektorov, aby skontrolovali zariadenie v Pungje-ri.[12]

Koncom roka 2018 sa objavili informácie o možnosti konania druhého summitu medzi prezidentom Trumpom a Kim Čong-unom. V priebehu januára 2019 došlo k niekoľkým stretnutiam, ktoré napokon vyvrcholili na konci februára, druhým summitom vo vietnamskom Hanoji.

Samotnému stretnutiu dvoch najvyšších predstaviteľov predchádzali rokovania medzi zástupcami oboch štátov, ktoré prebiehali niekoľko dní. Na rokovaniach boli USA zastúpené špeciálnym predstaviteľom pre KĽDR Stephenom Biegunom a KĽRD špeciálnym predstaviteľom Kim Hjok-čolom. Podľa informácií, ktoré sa dostali na verejnosť sa dĺžka rokovaní postupne skracovala, čo predznamenávalo ich komplikovanosť.

Summit začal krátkym stretnutím a následne večerou oboch najvyšších predstaviteľov (27. februára), pokračoval rokovaniami na druhý deň, avšak prezident Trump ich ukončil skôr a odišiel. Predstavitelia oboch štátov sa na tlačových konferenciách po summite vyjadrili, že majú záujem pokračovať v rokovaniach, z toho dôvodu ho nemôžeme hodnotiť ako úplné zlyhanie. Popri vyhláseniach či už prezidenta Trumpa alebo ministra Ri Džong-ho o zhode na pokračovaní rokovaní, sa objavili odlišné interpretácie dôvodov pre ukončenie rokovaní. Prezident Trump vyhlásil, že KĽDR žiadala úplné zrušenie sankcií a bola ochotná uzatvoriť niektoré, svetu známe jadrové a raketové zariadenia. (Trump, 2019) Minister Ri uviedol, že KĽDR žiadala čiastočné zrušenie sankcií. (Morin, 2019) Je to prirodzene tvrdenie proti tvrdeniu.

Ak sa pozrieme na situáciu racionálne, je možné, že KĽDR žiadala úplné zrušenie sankcií, ale menej pravdepodobné. Dôvodom je skutočnosť, že jadrový a raketový program sa

[10] TRUMP, Donald. *Trump's full news conference from Hanoi after the summit with Kim Jong Un.* [online] Youtube.com, February 28, 2018. [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.youtube.com/watch?v=1IPYFzlFy7g

[11] KANG, David C. *Why should North Korea give up its nuclear weapons?* [online] The New York Times, August 22, 2018 [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.nytimes.com/2018/08/22/opinion/north-korea-nuclear-trump.html

[12] *Chronology of U.S. – North Korea nuclear and missile diplomacy.* [online] Arms Control Association. 2019. [cit. 2019-09-23] Dostupné na internete: https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron#2018

rozvíjali 10 rokov paralelne, a bez väčších problémov aj napriek sprísňujúcemu sa sankčnému režimu. Sankcie, ktoré výrazne ovplyvňujú vývoj v KĽDR, aj v súlade s oznámenými ekonomickými reformami, sú tie, ktoré boli uvalené v roku 2017. Ich zrušenie je pre KĽDR dôležitejšie a urgentnejšie, ako zrušenie ostatných sankcií. Z toho dôvodu je pravdepodobnejšie, že KĽDR potrebuje zrušenie tých sankcií, ktoré ovplyvňujú obchod a zároveň nedovoľujú investície v KĽDR. Tieto sankcie priamo ovplyvňujú rozvoj ekonomiky, na ktorý sa režim rozhodol sústrediť po úspechoch v rozvoji jadrového programu v roku 2017.

Z rokovania taktiež vyplynulo, že oba štáty vnímajú denuklearizáciu odlišne. Čo bolo očakávané, avšak počas tohto summitu bol jej obsah vymedzený konkrétnejšie. Kým KĽDR hovorila o uzatvorení jadrových zariadení v Yongbjone a odpaľovacích zariadení, USA žiadali zatvorenie väčšieho počtu zariadení, vrátane tých nepotvrdených a pravdepodobne aj existujúcich rakiet a náloží. To jasne potvrdzuje odlišné postoje a vnímanie tohto procesu. Dosiahnutie dohody bude veľmi zložité, časovo a technicky náročné.

Summit len potvrdil, že akýkoľvek ďalší pokrok v procese denuklearizácie nie je možné urýchliť. Požiadavky oboch aktérov sa líšia od začiatku a ich zosúlaďovanie nebude jednoduché. Rokovania komplikuje charakter severokórejského režimu a citlivosť politickej elity na externý vývoj.

4. OBNOVENIE TESTOV

V apríli 2019 ukončila KĽDR moratórium na testovanie balistických rakiet, keď otestovala novú raketu s taktickým navádzaním. Jednalo sa pravdepodobne o raketu s krátkym doletom, detaily však neboli zverejnené. Ma konci augusta a začiatkom septembra došlo k testom viachlavňového raketometu 600mm kalibru. Na začiatku októbra testovala KĽDR opäť rakety odpaľované z ponorky.

Testy prišli v období, kedy boli rokovania s USA, ale aj Južnou Kóreou pozastavené. Je pravdepodobné, že KĽDR sa snaží ukázať, že svoj raketový program, a teda vlastnú bezpečnosť, považuje za dôležité. Na druhej strane, rakety, ktoré KĽDR testuje, sú krátkeho a stredného doletu a nepredstavujú hrozbu pre USA. Prezident Trump tieto testy nepovažuje za provokáciu a ani ukážku sily, ako sa vyjadril, jednalo sa o bežné testy, ktoré uskutočňuje každý štát.

Krátko po summite G20 v Japonsku došlo k prekvapivému a neplánovému stretnutiu medzi prezidentom Trumpom a Kim Čong-unom v DMZ. Prezident Trump napísal na Twitteri odkaz Kim Čong-unovi, kde ho vyzval na stretnutie. V nedeľu 30. júna odcestoval prezident do DMZ sprevádzaný juhokórejským prezidentom Munom. K stretnutiu s Kimom nakoniec došlo, prezident Trump dokonca prekročil hranicu v Pchanmundžome. Prezident Trump po stretnutí oznámil, že sa s Kimom dohodli na obnovení diplomatických rokovaní.

Stretnutie sa napokon podarilo zorganizovať, 5. októbra sa v Štokholme stretol Stephen Biegun s Kim Mjong-gilom,[13] ktorý je poverený vedením rokovaní za KĽDR. Prípravné stretnutie deň predtým dopadlo pozitívne, bolo zhodnotené ako produktívne

[13] Kim Mjong-gil pôsobil v rokoch 2015 – 2019 ako veľvyslanec KĽDR vo Vietname, v zahraničnej službe pracuje viac ako 40 rokov a bol súčasťou tímu, ktorý rokoval s USA v posledných 20. rokoch. V rokoch 2006 – 2009 bol zástupcom severokórejskej misie pri OSN.

a priateľské.[14] Avšak hlavné rokovania zlyhali, strany neboli schopné dohodnúť sa na krokoch, ktoré by viedli k ďalším rokovaniam.

ZÁVER

Ak sa pozrieme na vývoj americkej zahraničnej politiky voči KĽDR od skončenia studenej vojny počas jednotlivých administratív, môžeme v nej identifikovať niekoľko spoločných znakov. Ani jedna administratíva nepredstavila aktívnu politiku voči KĽDR, okrem stanovovania požiadaviek a očakávaní chýbala iniciatíva z americkej strany. Všetky administratívy viac menej reagovali na postoje a konanie Severnej Kórei. Na druhej strane, akákoľvek aktívna politika by si vyžadovala prísnu koordináciu jednak medzi jednotlivými inštitúciami a úradmi v rámci každej jednej administratívy, ale aj zachovanie kontinuity medzi jednotlivými administratívami. Keďže kontinuita a aj koordinácia boli problematické, sformulovanie aktívnej politiky bolo skôr len víziou, alebo ilúziou.

Ďalším problémom americkej politiky voči KĽDR je jej označenie za darebácky štát, baštu stalinizmu, socialistický či komunistický štát. Pri hodnoteniach a nastavovaní politiky by bolo vhodnejšie pozrieť sa na realitu politického systému bez označovania a kategorizovania. Avšak v tomto aspekte je americká zahraničná politika vo všeobecnosti zaujatá a ovplyvnená americkým pohľadom na svet a náchylnosťou rozdeľovať štáty na dobré a na zlé, cez prizmu vlastného hodnotového systému.

Napriek neúspechom americkej severokórejskej politiky, cieľ ktorý si všetky administratívy stanovili, ostáva nezmenený. Tým je odstránenie severokórejského jadrového programu. Tie stratégie, ktoré sa ukázali ako fungujúce, aspoň do určitej miery, sú diplomacia, určitá forma donútenia, ale predovšetkým reciprocita. Vo viacerých súčasných analýzach sa diskutuje o tom, že dnešná situácia, kedy prebiehajú stretnutia na najvyššej úrovni, by mala byť využitá, kým uplynie prvé funkčné obdobie D. Trumpa. Dnes je otázne, či bude prezident Trump znovu zvolený, a ťažko povedať, akú stratégiu zvolí jeho nástupca.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HERMAN, Steve. *Trump Calls off coming North Korea summit.* [online] VOA News. [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.voanews.com/usa/trump-calls-upcoming-north-korea-summit

Chronology of U.S. – North Korea nuclear and missile diplomacy. [online] Arms Control Association. 2019. [cit. 2019-09-23] Dostupné na internete: https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron#2018

JACOBS, Peter. *The White House already looks as if it's backtracking on Trump's meeting with Kim Jong Un*. [online] Bussines Insider Singapore, March 9, 2018 [cit. 2019-08-23] Dostupné na internete:

https://www.businessinsider.sg/trump-kim-jong-un-north-korea-meeting-white-house-backtracking-2018-3/

Joint Statement of President Donlad J. Trump of the United States of America and Chairman Kim Jong Un of Democratic People's Republic of Korea at the Singapore Summit. [online]

[14] SONG, Sang-ho. *U.S., N. Korea resumes nuclear talks in Sweden after monthslong hiatus.* [online] Yonhap News, 2019. [cit. 2019-10-05] Dostupné na internete: https://en.yna.co.kr/view/AEN20191005001356325?section=national/diplomacy

White House, 2018. [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/joint-statement-president-donald-j-trump-united-states-america-chairman-kim-jong-un-democratic-peoples-republic-korea-singapore-summit/

KANG, David C. *Why should North Korea give up its nuclear weapons?* [online] The New York Times, August 22, 2018 [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.nytimes.com/2018/08/22/opinion/north-korea-nuclear-trump.html

MORIN, Rebecca. *North Korea denies Trump's account of summit collapse.* [online] Politico, 2019 [cit. 2019-09-23] Dostupné na internete:

https://www.politico.com/story/2019/02/28/north-korea-press-conference-sanctions-1196561

North Korea has begn dismantlement of the Punggye-ri nuclear test site. [online] 38north.org [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.38north.org/2018/05/punggye051418/

O'CARROLL, Chad. *Make Pompeo made secret trip to North Korea in early April, source confirm.* [online] In NK News.org. 2018. [cit. 2019-08-23] Dostupné na internete: https://www.nknews.org/2018/04/mike-pompeo-made-secret-trip-to-north-korea-in-early-april-source-confirms/

SONG, Sang-ho. *U.S., N. Korea resumes nuclear talks in Sweden after monthslong hiatus.* [online] Yonhap News, 2019. [cit. 2019-10-05] Dostupné na internete: https://en.yna.co.kr/view/AEN20191005001356325?section=national/diplomacy

TRUMP, Donald. *Face the Nation transcript April 30, 2017: President Donald Trump*. [online] CBSNews.com. 2017a. [cit. 2019-09-19] Dostupné na internete: https://www.cbsnews.com/news/face-the-nation-transcript-april-30-2017-president-trump/

TRUMP, Donald. *Remarks by president Trump to the 72nd Session of the United Nations General Assembley*. [online] White House. 2017b. [cit. 2019-09-19] Dostupné na internete: https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-72nd-session-united-nations-general-assembly/

TRUMP, Donald. *Trump's full news conference from Hanoi after the summit with Kim Jong Un.* [online] Youtube.com, February 28, 2018. [cit. 2019-09-10] Dostupné na internete: https://www.youtube.com/watch?v=1IPYFzlFy7g

Mgr. Lucia Husenicová, PhD.
Odborná asistentka
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1
974 01 Banská Bystrica
e-mail: lucia.husenicova@umb.sk
tel.: 048/446 1614

AKTUÁLNE TRENDY V OBLASTI VOJENSKÝCH VÝDAVKOV VO SVETE

CURRENT TRENDS IN THE AREA OF MILITARY EXPENDITURES IN THE WORLD

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

Securing the defense of the state and its citizens is one of the main, key tasks of each state. Functional, modern state must therefore constantly pay its attention to securing its defense and appropriately subsidize it by means of financial resources earmarked for this purpose from the state budget. Their height is influenced by a number of various factors (economic, political, social, security, military, etc.) that state officials have to take into account during deciding what amount of the available funds is allocated to securing state defense in the form of military spending. For this reason, the author deals in his contribution with current trends in the area of development of military expenditures in countries around the world.

Key words: Military expenditures, state, defence, security threats, security environment.

ÚVOD

Dynamický vývoj ľudskej spoločnosti v posledných dekádach priniesol množstvo signifikantných zmien vo všetkých sférach života ľudskej spoločnosti. Nie všetky zmeny sú však pozitívne. Naopak, pozitíva v podobe nových vedeckých objavov, ďalšieho technického či technologického pokroku, demokratizácie, liberalizácie alebo internacionalizácie sú každodenne konfrontované s mnohými negatívami, ktoré sa prejavujú napríklad v podobe viacerých sociálnych, ekonomických, environmentálnych, energetických a bezpečnostných problémov ľudstva.

Globalizácia a ňou ovplyvnené zmeny v globálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí globalizácie,[1] rast symetrických, ale hlavne asymetrických bezpečnostných hrozieb[2] v podobe medzinárodného terorizmu, kybernetických útokov na verejné i súkromné inštitúcie, nelegálnej migrácie, cezhraničného organizovaného zločinu a pod., neklesajúci počet vnútroštátnych a medzištátnych ozbrojených konfliktov, ako aj ďalšie zvyšovanie napätia v medzinárodných vzťahoch, spôsobujú, že štáty musia v ostatných rokoch oveľa viac myslieť na zaistenie svojej bezpečnosti.

Bezpečnosť je v tejto súvislosti nutné chápať ako trvalý, cyklický a nepretržitý proces potreby reagovania na hrozby a riziká vyplývajúce z okolia (bezpečnostného prostredia) subjektu (štátu). Zároveň je to proces vyžadujúci realizáciu opatrení na zaistenie bezpečnosti

[1] Bližšie pozri: MAREK, J. 2017. Globalizácia ako aktér medzinárodnej bezpečnosti 21. storočia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016, s. 297-303. ISBN 978-80-8040-551-9.

[2] Bližšie pozri: JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2013, s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.

subjektu (štátu), obyvateľov, majetku a životného prostredia.[3] Zaisťovanie bezpečnosti, predovšetkým vonkajšej bezpečnosti štátu, a tiež obrany jeho suverenity, slobody, celistvosti a teritoriálnej integrity kladie v súčasnosti oveľa vyššie kvalitatívne nároky na spôsobilosti a kapacity ozbrojených síl a schopnosti vojenského i civilného personálu, čo si však zároveň vyžaduje vyššie výdavky zo štátneho rozpočtu.

1. CHARAKTERISTIKA VOJENSKÝCH VÝDAVKOV

V odbornej, bezpečnostnej, vojenskej alebo ekonomickej literatúre, či už domácej alebo zahraničnej, neexistuje žiadna presná definícia alebo výklad pojmu vojenské výdavky. V odborných prácach alebo v publicistike sa možno stretnúť s viacerými definíciami alebo vysvetleniami, ktoré sú však viac-menej podobné. Okrem toho sa v literatúre možno stretnúť aj s označením obranné výdavky, ktoré však predstavujú širší pojem a zahŕňajú širšiu škálu rôznych výdavkov spojených s obranou štátu. Navyše, vzhľadom na skutočnosť, že obranné výdavky sú v celom svojom komplexe len veľmi ťažko vyčísliteľné a štatisticky sledovateľné,[4] z medzinárodného hľadiska sa pre lepšiu komparáciu využívajú údaje o vojenských výdavkoch jednotlivých krajín sveta, ktoré sú ľahšie kvantifikovateľné, sledovateľné a porovnateľné. Napriek tomu otázky spojené s medzinárodnou komparáciou vojenských výdavkov patria k zložitým analytickým i metodologickým problémom. Zaťaženie štátu vojenskými výdavkami môže byť totiž hodnotené pomocou rôznych ukazovateľov, napríklad na základe ich absolútnej nominálnej hodnoty, na základe podielu ich výšky na hrubom domácom produkte štátu alebo výške ich podielu na štátnom rozpočte štátu, atď.

Jedna z definícií pojmu vojenské výdavky hovorí, že vojenské výdavky predstavujú sumu finančných prostriedkov vyčlenených štátom na zvyšovanie a udržiavanie ozbrojených síl alebo iných prostriedkov nevyhnutných na vojenské účely.[5] Všeobecne možno vojenské výdavky charakterizovať ako bežné a kapitálové výdavky, ktoré štáty vynakladajú na ich ozbrojené sily, na ich údržbu a prevádzku, výcvik, na vedenie operácií na vlastnom území i mimo územia štátu, modernizáciu, vojenský výskum a vývoj, infraštruktúru, vojenskú pomoc, platy, sociálne a zdravotné zabezpečenie vojenského i civilného personálu, atď.[6] Výška vojenských výdavkov odráža charakter obrannej politiky štátu a jeho bezpečnostnú, ale hlavne obrannú a vojenskú stratégiu. Poskytuje informácie o obrannom úsilí štátu, výstavbe obranného systému štátu a najmä o výstavbe a rozvoji spôsobilostí a kapacít ozbrojených síl daného štátu. Výška vojenských výdavkov zároveň odráža ekonomické možnosti štátu.[7]

Vojenské výdavky významným spôsobom ovplyvňujú zabezpečenie mierového života a pripravenosť ozbrojených síl ako najdôležitejšieho nástroja štátu na zabezpečenie obrany, ale tiež vytváranie nevyhnutných materiálových rezerv, rozvoj vojenskej výroby, výskum a vývoj novej vojenskej techniky, zbraní a zbraňových systémov, prípravu obyvateľstva a územia na obranu a pod. Svojim rozmerom a charakterom limitujú možnosti uspokojovania mierových potrieb spoločnosti. Používanie pojmu vojenské výdavky je spojené predovšetkým

---

[3] BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016, s. 31-38. ISBN 978-80-8040-534-2.

[4] HORÁK, R. – KRČ, M. – PLACZEK, J. 1998. Vojenské výdavky. In *Ekonomika obrany státu, Vybrané kapitoly*. Brno : Univerzita obrany, 1998. 325 s. ISBN 80-85960-06-00.

[5] DEGER, S. – SEN, S. 1990. *Military Expenditure: The Political Economy of International Security*. Oxford : Oxford University Press, 1990. 186 s. ISBN 978-0-19829-141-1.

[6] IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.

[7] SANDLER, T. – HEARTLY, K. 1995. *The Economics of Defense*. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 387 s. ISBN 978-0-521-44204-6.

s rozdeľovaním verejných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na zabezpečenie realizácie jednotlivých zámerov a cieľov v celkovom systéme bezpečnosti a obrany štátu.[8]

Tento systém je v jednotlivých krajinách tvorený viacerými navzájom prepojenými prvkami (napr.: ozbrojenými silami – pozemnými, vzdušnými, námornými, špeciálnymi, atď., národnou gardou, pohraničnou strážou, spravodajskými službami, obranným priemyslom, obrannou infraštruktúrou, špecializovanými inštitúciami štátnej správy, strategickými zásobami a rezervami, civilnou obranou a pod.), ktoré pôsobia v prospech zaručovania obrany štátu. V každom štáte vznikajú v tejto súvislosti určité náklady, ktorých peňažným vyjadrením sú vojenské výdavky.[9]

Výška vojenských výdavkov často odráža aj to, ako silno, resp. do akej miery krajina vníma pravdepodobnosť hrozieb voči nej, prípadne množstvo agresie, ktoré chce vyvolať. Poskytuje tiež predstavu o tom, koľko finančných prostriedkov by sa malo poskytnúť na nadchádzajúci fiškálny rok. Ich výška tiež odráža schopnosť krajiny financovať vojenské aktivity. Účinky vojenských výdavkov na národnú ekonomiku a spoločnosť a to, čo určuje vojenské výdavky, sú pozoruhodné problémy, ktorými sa zaoberajú odborníci v politických vedách a ekonomike. Existujú viaceré kontroverzné zistenia a teórie týkajúce sa tejto témy. Vo všeobecnosti, u niektorých expertov prevažuje názor, že vojenské výdavky predstavujú pozitívne stimuly a podporujú rast hospodárstva,[10] iní zasa tvrdia, že vojenské výdavky sú prekážkou mierového rozvoja a obmedzujú vlády, aby prerozdeľovali disponibilné zdroje na základné ľudské potreby, ako sú potraviny, vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť, sociálne služby a riešenie environmentálnych problémov.[11]

2. AKTUÁLNE TRENDY V OBLASTI VÝVOJA VOJENSKÝCH VÝDAVKOV VO SVETE

Aktuálne, pod vplyvom zhoršujúceho sa globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a nepriaznivého vývoja bezpečnostnej situácie vo viacerých oblastiach sveta, sa vojenské výdavky v globálnom meradle po niekoľkoročnom poklese zvýšili už štvrtý rok po sebe (graf 1), pričom v roku 2017 dosiahli úroveň 1,686 bilióna dolárov[12], čo predstavuje nárast o cca 1,1 % v porovnaní s predchádzajúcim rokom.[13]

---

[8] ŠEFČÍK, V. 1999. *Ekonomika a obrana státu*. Praha : Ministerstvo obrany Českej republiky. 1999. 206 s. ISBN 80-7278-014-X.

[9] SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. 1992. *Ekonómia*. Bratislava : Bradlo. 1992. 555 s. ISBN 80-7127-031-8.

[10] HICKS, L. – RANEY, C. 2003. The Social Impact of Military Growth. In *Armed Forces & Society*, 2003, Vol. 29, Issue 3, pp. 353-371, ISSN 0095-327X.

[11] NEF, J. U. 1968. *War and Human Progress: An Essay on the Rise of Industrial Civilization*. Cambridge : Cambridge University Press, 1968. 464 s. ISBN 978-0-39300-468-7.

[12] *Poznámka*: Vojenské výdavky prepočítané v stálych cenách z roku 2016. V bežných cenách z roku 2017 dosiahli vojenské výdavky hodnotu 1,739 bilióna dolárov.

[13] SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute. 2018. *Military Expenditure Database*. Dostupné na internete na: <https://www.sipri.org/databases/milex>

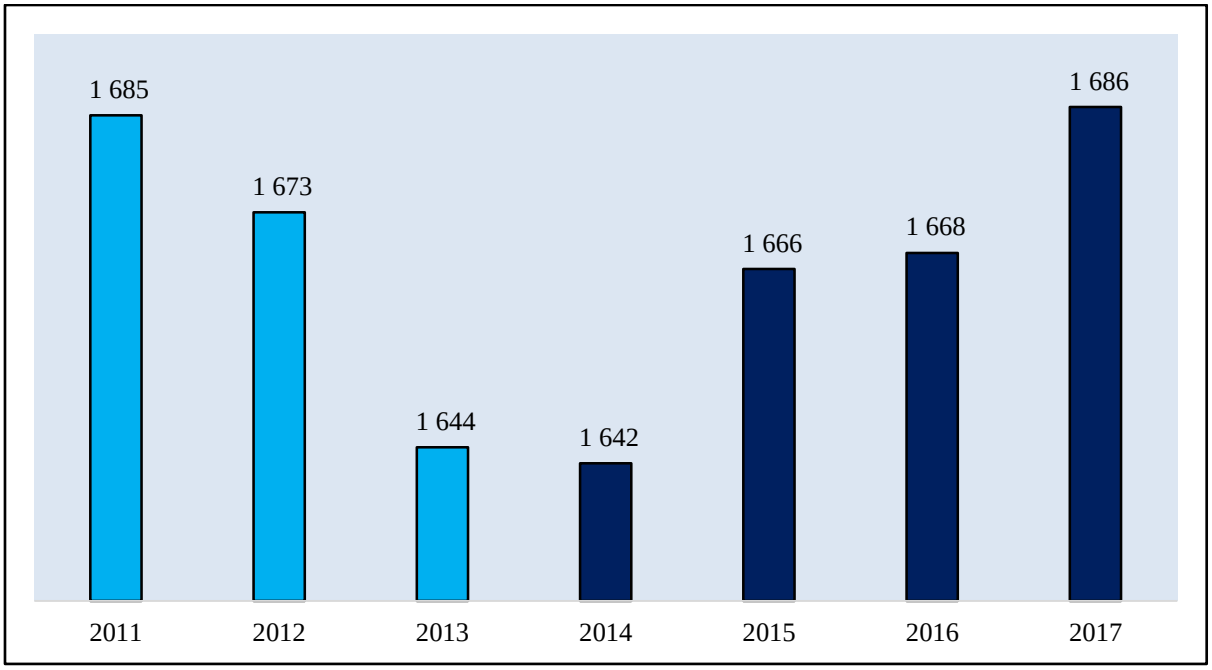

Graf 1
Prehľad výšky vojenských výdavkov vo svete v rokoch 2011 až 2017
(v biliónoch USD v stálych cenách z roku 2016)
Zdroj: SIPRI, 2018

Rebríček krajín s najvyššími vojenskými výdavkami vedú Spojené štáty americké (ďalej len „USA“), Čína, Saudská Arábia, Rusko a India, ktoré sa podieľajú 60 percentami na globálnych investíciách v oblasti vojenských výdavkov. Prvú desiatku krajín uzatvárajú Francúzsko, Spojené kráľovstvo, Japonsko, Nemecko a Južná Kórea (graf 2).

Vojenské výdavky aktuálne vykazujú značné regionálne rozdiely, nakoľko kým v roku 2017 sa tieto výdavky zvýšili v krajinách Južnej Ameriky, subsaharskej Afriky, strednej, južnej a východnej Ázie, a tiež v strednej a západnej Európe, tak v severnej Afrike, Strednej Amerike, Oceánii a vo východnej Európe poklesli. V Európe sa celkovo vojenské výdavky znížili o 2,2 percenta v dvojročnom porovnaní, a to najmä v dôsledku poklesu ruských investícií v oblasti vojenstva.

Ako je už naznačené vyššie, USA sú "neohrozeným" lídrom rebríčka Štokholmského medzinárodného inštitútu pre výskum mieru (Stockholm International Peace Research Institute – ďalej len „SIPRI“) v oblasti vojenských výdavkov. V roku 2017 dosiahli ich vojenské výdavky objem 610 miliárd dolárov, čo predstavuje viac ako jednu tretinu celosvetovej úrovne a 2,7-krát viac ako druhá v rebríčku Čína. Americká vláda pritom v rokoch 2010 – 2016 tieto výdavky každoročne znižovala. V roku 2018 počítala s rozpočtom na úrovni cca 700 miliárd dolárov.

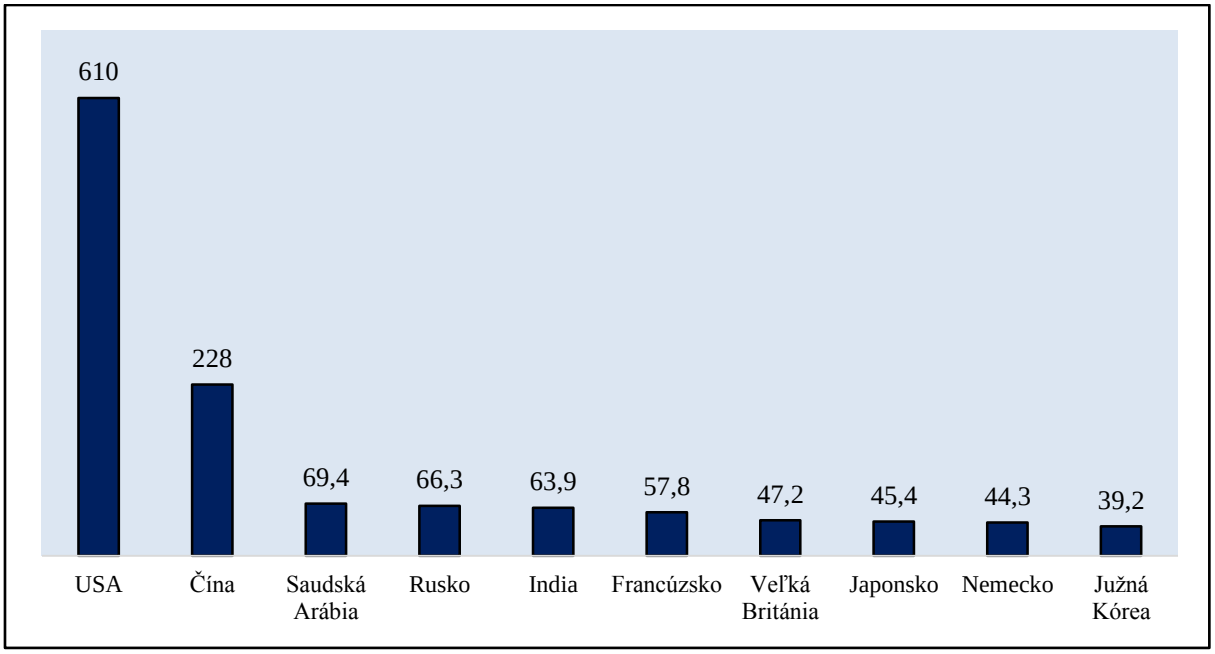

Graf 2
Prehľad krajín sveta s najvyššími vojenskými výdavkami v roku 2017
(v mld. USD v bežných cenách z roku 2017)
Zdroj: SIPRI, 2018

Čo sa týka Číny, tá zvyšuje vojenské výdavky už viac ako dve desaťročia. V roku 2017 vyčlenila na vojenské účely čiastku vo výške 228 miliárd dolárov, čo predstavuje 13 percent celosvetových vojenských výdavkov. Pre porovnanie, pred desiatimi rokmi to pritom bolo len 5,8 percenta. Dôvodom sú podľa SIPRI napäté vzťahy Pekingu s mnohými krajinami regiónu. Niet teda divu, že Čína, ktorá sa dlhodobo drží na druhej priečke spomínaného rebríčka vojenských výdavkov, dokáže z nižšieho rozpočtu uživiť ďaleko početnejšie, aj keď nebojujúce vojsko. Len v rámci záloh a vojenskej polície pracuje v tejto ázijskej krajine 1,1 milióna ľudí a do aktívnej služby je ich zapojených približne 2,3 milióna. Trochu prekvapivo vlastní Čína tiež viac tankov, avšak za počtom amerických lietadiel a vrtuľníkov naopak zaostáva natoľko, že to do istej miery vysvetľuje uvedený rozpočtový rozdiel.

Svoju hlavnú motiváciu k vojenským nákupom nachádza Čína v susedskom zbrojení. India napríklad posilňuje vlastný vojenský arzenál ponorkami Scorpène, ktorých má od francúzskej spoločnosti DCNS objednaných šesť, a v hre je tiež obstaranie 150 nových bojových lietadiel, na ktoré chce krajina vyčleniť v prepočte až 10 miliárd dolárov. Čína samozrejme reaguje na investície susedov takisto nakupovaním, nebojí sa dokonca ani obzerať po alternatívnych zdrojoch.

Aj kvôli modernizácii a prestavbám sa predpokladá, že do roku 2020 vzrastie armádny rozpočet Čínskej ľudovej republiky až na 250 miliárd dolárov. Uvedený odhad však stavia na oficiálnych údajoch, ktoré svetu poskytuje čínska vláda a ktoré sa obvykle značne rozchádzajú s očakávaním zahraničných pozorovateľov. Krajina neutráca na vojsko transparentne a o informácie, koľko investuje do vývoja vojenských technológií či do modernizácie ozbrojených síl, sa nedelí. Čínska vláda sa na danú tému nijako nevyjadruje, teda nezostáva než jej údajom veriť.

Celkové vojenské výdavky Saudskej Arábie, tretej v rebríčku, vzrástli v predminulom roku o 9,2 percenta a dosiahli objem 69,4 miliardy dolárov. Táto sunnitská krajina tak zaujala prvé miesto v oblasti Blízkeho východu. Hlavnými dôvodmi uvedeného vývoja sú jej účasť na vojne v Jemene a súperenie o regionálny vplyv so šiitským Iránom.

Rusko prvýkrát od roku 1998 investovalo v roku 2017 do svojej armády menej ako v predchádzajúcich rokoch. Čiastka vo výške 66,3 miliardy dolárov predstavuje pokles o 20 percent, pričom takýto trend bude zrejme pokračovať aj v ďalších rokoch, keďže prezident Vladimír Putin po svojom opätovnom zvolení povedal, že nechce preteky v zbrojení.

Celkovo, v roku 2017 predstavovali vojenské výdavky 2,2 percenta celosvetového hrubého národného produktu. Každý človek planéty tak podľa analytikov SIPRI prispel na vojenské účely v priemere sumou 230 dolárov, resp. 190 eur. Toto zaťaženie sa však v jednotlivých krajinách výrazne líši – odhadom najvyššie je v Saudskej Arábii, kde dosahuje 10 percent hrubého národného produktu a najnižšie je v Japonsku, kde dosahuje úroveň len 0,9 percenta.

V strednej a západnej Európe, kde je Rusko považované za stále väčšiu hrozbu, vojenské výdavky vzrástli o 12 percent, resp. o 1,7 percenta. Najvyšší nárast výdavkov v strednej Európe zaznamenalo Poľsko. Z pohľadu Severoatlantickej aliancie, vojenské výdavky všetkých 29 členských krajín NATO predstavovali v roku 2017 približne 900 miliárd dolárov, teda 52 percent celkovej globálnej sumy vynaloženej krajinami sveta vo forme vojenských výdavkov (graf 3).

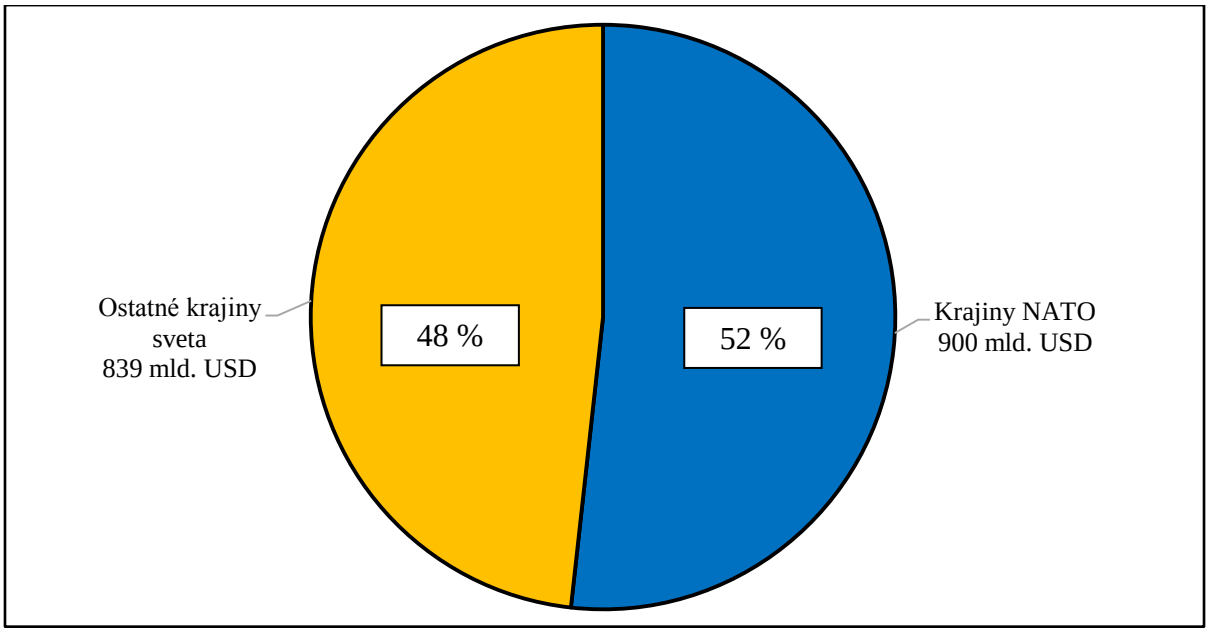

Graf 3
Prehľad pomeru vojenských výdavkov krajín NATO a ostatných krajín sveta v roku 2017 (v mld. USD v bežných cenách z roku 2017)
Zdroj: SIPRI, 2018

ZÁVER

Významné zmeny odohrávajúce sa vo svete po skončení studenej vojny a bipolárneho rozdelenia sveta koncom minulého storočia sú v prvých dvoch dekádach 21. storočia sprevádzané nebývalým zrýchľovaním vývoja ľudskej spoločnosti. K hlbokým kvalitatívnym zmenám vo všetkých oblastiach života ľudskej spoločnosti dochádza, na rozdiel od minulosti, už v priebehu života jednej generácie. Pri narastajúcej dynamike vedecko-technického, sociálno-ekonomického a technologického rozvoja je potenciál zmien tak obrovský, že štát musí venovať analýze týchto vývojových tendencií neustálu pozornosť, zvlášť vo sfére zaisťovania bezpečnosti a obrany spoločnosti.

Zaručovanie obrany štátu kladie na ekonomiku vysoké nároky, pretože štát uvoľňuje na jej zabezpečenie značné ľudské, materiálne a finančné zdroje. Táto skutočnosť potvrdzuje, že obrana nie je len javom politickým a vojenským, ale aj ekonomickým, a že medzi obranou a ekonomikou existuje celý rad vzájomných vzťahov. Jeden z najvýraznejších prejavov týchto vzájomných vzťahov predstavujú finančné prostriedky vyčleňované v prospech zaručovania obrany štátu vo forme vojenských výdavkov. Ich výška má zásadný vplyv na obrany-schopnosť štátu, úroveň vojenských spôsobilostí a kapacít ozbrojených síl štátu, kvalitu i kvantitu ich personálu, zbraní, zbraňových systémov, bojovej techniky, atď. i spätný vplyv na ekonomický vývoj spoločnosti, pretože odníma spoločnosti veľkú časť prostriedkov, ktoré sa potom v rámci národného hospodárstva nevyužívajú na výrobu nových ekonomických statkov (potravín, energií, automobilov, elektroniky, nábytku, odevov a pod.). Preto každá spoločnosť, resp. každý štát musí rozhodnúť o tom aký objem svojich disponibilných zdrojov použije na zabezpečenie obrany.

Problém voľby medzi vojenskými a mierovými výdavkami vyplýva z toho, že spoločnosť pri uskutočňovaní voľby zároveň rozhoduje o tom, že z dôvodu použitia jej obmedzených zdrojov na výrobu vojenských statkov nebude mať dosť zdrojov na výrobu mierových statkov alebo na výrobu týchto statkov v dostatočných množstvách. Pri vykonávaní voľby o tom, či vydávať veľké sumy na zbrojenie a obranu z dôvodu zabezpečenia svojej bezpečnosti a suverenity, ale pritom riskovať ekonomické problémy, alebo byť ľahostajný k svojej bezpečnosti a vysokou mierovou spotrebou ponechať svoju budúcnosť osudu, musí spoločnosť rozhodovať o tom, ako sa tieto jej dostupné, ale obmedzené a vzácne zdroje použijú pri výbere z obrovského množstva rôznych možností.

Vznik nových bezpečnostných hrozieb na základe zásadných zmien v globálnom bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny a páde bipolarity núti vlády jednotlivých krajín k prehlbovaniu a posilňovaniu ich bezpečnostnej a obrannej politiky. Nutnosť mať schopnosť reagovať na vojenské i nevojenské bezpečnostné hrozby si vyžaduje budovanie takých vojenských síl, spôsobilostí, kapacít a prostriedkov, ktoré sú schopné čeliť súčasným hrozbám. Krajiny musia prijímať adekvátne politické a ekonomické opatrenia, ktoré zabránia zvyšovaniu nestability medzinárodného bezpečnostného prostredia a zároveň umožnia vytvorenie vhodných podmienok na budovanie zodpovedajúcich spôsobilostí ich ozbrojených síl a bezpečnostných zborov, aby zabezpečili nielen priamu obranu svojej slobody, nezávislosti a suverenity a ochranu životov a majetku svojich občanov, ale zároveň aj presadzovanie ich politických, hospodárskych a bezpečnostných záujmov mimo územia štátu.

Z týchto dôvodov sa požiadavky na ekonomické zabezpečenie prípravy, výcviku, vyzbrojenia, vystrojenia a vzdelávania vojenského personálu, ako aj modernizáciu súčasných a nákup nových zbraní a zbraňových systémov neustále zvyšujú. Taktiež stúpajúce náklady na materiálne a finančné zabezpečenie nasadenia a udržania jednotiek ozbrojených síl zúčastnených krajín v prebiehajúcich operáciách medzinárodného krízového manažmentu, alebo jednotiek ozbrojených síl priamo sa podieľajúcich na lokálnych, regionálnych alebo

medzištátnych ozbrojených konfliktoch si vynucujú zvyšovanie vojenských výdavkov. Aj preto, ako ukazujú prezentované údaje, po krátkom období poklesu vojenské výdavky vo svete opäť rastú, a to už štvrtý rok po sebe.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

1. BELAN, L. 2016. Vlastnosti bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016, s. 31-38. ISBN 978-80-8040-534-2.
2. DEGER, S. – SEN, S. 1990. *Military Expenditure: The Political Economy of International Security*. Oxford : Oxford University Press, 1990. 186 s. ISBN 978-0-19829-141-1.
3. HICKS, L. – RANEY, C. 2003. The Social Impact of Military Growth. In *Armed Forces & Society*, 2003, Vol. 29, Issue 3, pp. 353-371, ISSN 0095-327X.
4. HORÁK, R. – KRČ, M. – PLACZEK, J. 1998. Vojenské výdavky. In *Ekonomika obrany státu, Vybrané kapitoly*. Brno : Univerzita obrany, 1998. 325 s. ISBN 80-85960-06-00.
5. IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.
6. IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
7. JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In *Bezpečnostné fórum 2013 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2013, s. 614-623. ISBN 978-80-557-0497-5.
8. KOLLÁR, D. – CEVÁROVÁ, D. 2016. Vplyv bezpečnostných hrozieb na hromadné správanie obyvateľstva a možnosti jeho zvládania. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016 – zborník vedeckých a odborných príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016, s. 196-205. ISBN 978-80-8040-534-2.
9. MAREK, J. 2017. Globalizácia ako aktér medzinárodnej bezpečnosti 21. storočia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2016, s. 297-303. ISBN 978-80-8040-551-9.
10. NEDBAL, J. 1998. Ekonomická bezpečnosť štátu. In *Ekonomika obrany státu, Vybrané kapitoly*. Brno : Univerzita obrany v Brne. 1998. 325 s. ISBN 80-85960-06-00.
11. NEF, J. U. 1968. *War and Human Progress: An Essay on the Rise of Industrial Civilization*. Cambridge : Cambridge University Press, 1968. 464 s. ISBN 978-0-39300-468-7.
12. ONDRIA, P. – KOLLÁR, D. 2011. Vplyv globalizácie na národnú bezpečnosť. In *Bezpečnostné fórum 2011 – zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 2011, s. 18-22. ISBN 978-80-557-0136-3.
13. SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. 1992. *Ekonómia*. Bratislava : Bradlo. 1992. 425 s. ISBN 80-7127-030-X.
14. SANDLER, T. – HEARTLY, K. 1995. *The Economics of Defense*. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 387 s. ISBN 978-0-521-44204-6.
15. SCHMIDT, Ch. 1987. *The Economics of Military Expenditures*. Heidelberg : Springer, 1987. 391 s. ISBN 978-1-3490-8919-2.

16. SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute. 2018. *Military Expenditure Database*. Dostupné na internete na: <https://www.sipri.org/databases/milex>
17. ŠEFČÍK, V. 1999. *Ekonomika a obrana státu*. Praha : Ministerstvo obrany Českej republiky. 1999. 206 s. ISBN 80-7278-014-X.

plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD., PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: radoslav.ivancik@minv.sk

TEORETICKÝ POHĽAD NA PROBLEMATIKU DEFINOVANIA BEZPEČNOSTI

A THEORETICAL VIEW OF THE SECURITY DEFINITION PROBLEM

Radoslav IVANČÍK

ABSTRACT

The development of human civilization is, from the beginnings, inseparably linked to security. While in the early days, man was primarily focused on ensuring the security against threats of a natural character (eg. natural elements, disasters, wildlife), it means against the phenomena and processes related to and influencing a life in the nature, gradually, with the development of human society and the emergence of new dangers associated with the ownership of private property and the necessity of its protection, man started to focus on ensuring its security mainly against the threats of a social character. The issue of security, therefore, has always been and will always be highly relevant for a man, and is and always most likely be a subject of human research and science.

Key words: Security, theory, science and research, defining security.

ÚVOD

Bezpečnosť predstavuje jeden z tých základných pojmov, s ktorými sa stretávame celý život, a zároveň je to pojem, s ktorým je neoddeliteľne spätý vývoj celej ľudskej civilizácie. Ľudstvo totiž od nepamäti vyvíjalo a stále vyvíja obrovské úsilie a vydáva enormné množstvo energie na zaistenie svojej bezpečnosti. Vďaka tomu prežilo a vďaka tomu sa ďalej vyvíja. Ľudia v priebehu historického vývoja vykonávali a naďalej vykonávajú obrovské množstvo najrôznejších činností v záujme zlepšenia podmienok ich života, v záujme pokroku, avšak na druhej strane vykonali a, bohužiaľ, stále vykonávajú aj množstvo činností, ktoré majú výrazne nepriaznivý vplyv na ľudí a celé ľudské spoločenstvo. Mnohé z nich doslova ohrozujú jeho existenciu. Dalo by sa preto povedať, že dejiny ľudstva sú tak vlastne aj dejinami zápasu o jeho bezpečnosť. Andrassy a kol. v nadväznosti na vyššie uvedené dodávajú, že v týchto intenciách si je potrebné uvedomiť, že krízové javy a situácie boli, sú a aj v budúcnosti naďalej budú sprevádzať jednotlivcov a spoločenstvá.[1]

Postupný rozvoj ľudských vedomostí a vedecko-technický pokrok na jednej strane odhaľujú človeku nové dimenzie, ale na druhej strane spätne vyvolávajú celý rad nebezpečenstiev, rizík a ohrození jeho samotnej existencie. Aj preto sa pojem bezpečnosť stáva čoraz frekventovanejším a významnejším.[2] V podstate je možné skonštatovať, že ľudstvo sa s pojmom bezpečnosť stretáva počas celej doby svojej existencie. Spočiatku ľudia vnímali hlavne dva aspekty bezpečnosti. Prvý vnímali ako ochranu pred nebezpečenstvami prírodnej povahy, ktoré reprezentovali prírodné živly, divá zver a pod., pričom tento faktor

[1] ANDRASSY, V. a kol. 2018. *Krízový manažment a simulácie.* Ostrowiec Świętokrzyski : Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, 2018. 202 s. ISBN 978-83-64557-33-0.

[2] NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy. 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.

brali ako niečo prirodzené, čo patrí k ich svetu. Druhý aspekt bezpečnosti bol spojený s javmi a hrozbami sociálnej povahy, ktorým bol prikladaný väčší význam.[3]

Nie je to tak dávno, čo bola bezpečnosť spájaná najmä so životom bez vojen. Hrôzy vojny totiž tak často v ľudskej histórii vstupovali do životov ľudí, prinášali strach a obete, spôsobovali utrpenie, hlad, choroby a epidémie, že úsilie zamerané na zabezpečenie mieru bolo spájané najmä so zaistením bezpečnosti. Taktiež v čase bipolárneho rozdelenia sveta a hrozby možnej apokalypsy následkom raketovo-jadrovej vojny medzi dvomi antagonistickými vojensko-politickými zoskupeniami bola otázka bezpečnosti spájaná prevažne so snahou zabrániť prepuknutiu vojenského konfliktu medzi dvomi vtedajšími superveľmocami a ich spojencami.

Po uvoľnení napätia v medzinárodných vzťahoch po skončení studenej vojny však v súčasnosti pod vplyvom prehlbujúcej sa globalizácie a nedostatočného riešenia globálnych problémov ľudstva opäť dochádza ku kontinuálnemu zhoršovaniu bezpečnostného prostredia. Globalizácia predstavuje dynamický proces, ktorý odstraňuje bariéry a hranice, prepája jednotlivé štáty aj kontinenty a vytvára celkom nový rámec nielen v oblasti politických alebo ekonomických, ale taktiež medzinárodných bezpečnostných vzťahov.[4] Globalizácia zároveň predstavuje rozpínanie a prehlbovanie ekonomických, sociálnych a politických aktivít naprieč hranicami jednotlivých štátov, nárast intenzity vzájomnej prepojenosti jednotlivých aktérov tohto procesu a zrýchľovanie spolupráce a súčinnosti na nadnárodnej úrovni.[5] Takáto intenzívna internacionalizácia spolu s oslabovaním časových a priestorových bariér prinášajú so sebou okrem mnohých pozitív aj mnohé negatíva prejavujúce sa v nových asymetrických bezpečnostných hrozbách, napríklad v medzinárodnom terorizme, cezhraničnom organizovanom zločine, nelegálnej migrácii, kybernetických útokoch na verejné a súkromné počítačové siete, aktivitách cudzích spravodajských služieb či dokonca v možnosti použitia zbraní hromadného ničenia.[6]

Bezpečnosť sa preto dnes už nespája len s vojenskými, ale stále viac i s nevojenskými, asymetrickými ohrozeniami. Okrem toho bezpečnosť nadobúda stále viac aj sociálny rozmer a tak je v súvislosti so zaručovaním bezpečnosti nutné riešiť i problémy nezamestnanosti, chudoby, nedostupnosti vzdelania či základnej zdravotnej starostlivosti, masovej nelegálnej migrácie alebo preľudnenosti v určitých aglomeráciách. V súčasnosti trápia ľudstvo viac než možný globálny vojenský konflikt také riziká a ohrozenia, ako sú nestabilné politické režimy, zlyhávajúce štáty, nestabilné, nezabezpečené a priepustné hranice umožňujúce nielen nelegálnu migráciu, ale aj pašovanie zbraní, drog a rôznych tovarov, etnické a náboženské konflikty, nedostatok zdrojov a kriminalita. Bokom nie je možné ponechať ani riešenie problémov devastácie životného prostredia, vyčerpania zdrojov, priemyselných a prírodných katastrof a pod.

Systémový prístup k problematike bezpečnosti spočíva v tom, že všetka činnosť pri zaisťovaní bezpečnosti je posudzovaná ako otvorený dynamický systém so sústavou

---

[3] HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2006. 138 s. ISBN 97880-804-310-2.

[4] MAREK, J. 2017. Globalizácia ako aktér medzinárodnej bezpečnosti 21. storočia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 297-303. ISBN 978-80-8040-551-9.

[5] EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace.* Praha : Portál. 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.

[6] IVANČÍK, R. 2011. *Z hospodárskej a finančnej krízy do bezpečnostnej?* In *Vojenské reflexie*, 2011, roč. 6, č. 2, s. 88-99. ISSN 1336-9202.

vnútorných a vonkajších väzieb.[7] V súčasnom svete je však zároveň stále ťažšie stanoviť hranicu medzi vonkajšou a vnútornou bezpečnosťou, pretože odstránenie administratívnych a politických bariér medzi štátmi umožnilo nielen voľný pohyb osôb, peňazí a tovarov, ale nanešťastie aj zlepšenie podmienok pre nelegálne aktivity teroristických skupín alebo skupín organizovaného zločinu. A keďže ani prírodné katastrofy, priemyselné havárie alebo nákazlivé choroby nerešpektujú hranice štátov, z dôvodu prehlbujúcej sa globalizácie nie je žiadna krajina izolovaná od negatívnych javov, i keď ich zdroje sa nachádzajú vo veľmi veľkej vzdialenosti.[8]

Preto má požadovaná miera bezpečnosti spoločnosti, okrem stabilných medzinárodných vzťahov, základ aj v trvalo udržateľnom rozvoji spoločnosti, ktorý si vyžaduje komplexné a systémové chápanie a skúmanie všetkých súčastí spoločenského, politického, hospodárskeho, prírodného, technického a technologického prostredia.[9] A to je tiež jeden z dôvodov prečo pri definovaní pojmu bezpečnosť neexistuje zhoda v názore alebo výklade tohto pojmu.[10] Problematika bezpečnosti je totiž nesmierne široká a analýza faktorov, ktoré majú vplyv na definovanie bezpečnosti, je nevyčerpateľnou témou. Preto rozširovanie a prehlbovanie konceptu bezpečnosti, ktoré začalo Kodanskou školou v 80. rokoch minulého storočia, sa ukazuje ako trvalý trend.[11]

A aj preto je pojem bezpečnosť výrazne polysémický. Neustále získava nové významy a možno ho priradiť k akémukoľvek kontextu. Delí sa na viacero sektorov, pritom pokračuje rozvoj bezpečnostnej agendy, čo spôsobuje, že jednota teoretických škôl, definícií a pojmového aparátu je skôr želaním ako skutočnosťou. Paradoxne však tento stav stimuluje rozvoj výskumu a metodologického aparátu.[12].

1. POJEM BEZPEČNOSŤ A JEHO DEFINOVANIE

Slovo bezpečnosť je bežnou súčasťou každého jazyka, a tak nie je potrebné príliš špekulovať nad jeho obsahom, pretože každý jedinec má všeobecnú a približne aj zhodnú predstavu o tom, čo toto slovo znamená. Z hľadiska odborného kontextu sa však slovo bezpečnosť aj napriek veľkému rozsahu odbornej literatúry používa mnohokrát intuitívne, čo spôsobuje, že diskusia často trpí značnou neurčitosťou.

Zdrojom nejasností môže byť najmä zámena dvoch základných významov bezpečnosti, a preto je vhodné rozlišovať, či ide o bezpečnosť ako všeobecný atribút, znak, kritérium alebo vlastnosť, ktorá môže nadobúdať hodnoty od nuly smerom k úplnosti. V tom prípade môže byť bezpečnosť ako všeobecný atribút pripísaná k čomukoľvek, napríklad ku vzdialenosti (bezpečná vzdialenosť), zdroju informácií (bezpečný zdroj informácií), alebo dodávkam surovín (bezpečné dodávky surovín), atď. V druhom základnom význame sa

---

[7] JURČÁK, V. – TURAC, J. 2017. Vonkajšia bezpečnosť ako kategória. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 200-206. ISBN 978-80-8040-551-9.

[8] HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2006. 138 s. ISBN 97880-804-310-2.

[9] NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy. 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.

[10] UŠIAK, J. 2010. Bezpečnosť – konceptuálny rámec. In *Bezpečnostné fórum 2010 : zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie.* 2010, roč. 3, s. 25-30. ISBN 978-80-8083-980-2.

[11] UŠIAK, J. – LASICOVÁ, J. 2011. Status dichotómií vo výskume bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 161-167. ISBN 978-80-8040-429-1.

[12] LASICOVÁ, J. 2010. Prolegomena k vede o bezpečnosti. In *Bezpečnostné fórum 2010 : zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie.* 2010, roč. 3, s. 6-13. ISBN 978-80-8083-980-2.

bezpečnosť chápe ako funkčná sféra, oblasť činnosti alebo dokonca priamo ako politika. Tento význam je oveľa viac dynamický, zahŕňa procesy zaisťovania bezpečnosti a vzťahuje sa k vedomej a riadenej činnosti konkrétnych subjektov a inštitúcií, alebo skupín, organizácií, štátov či koalícií.[13]

Pojem bezpečnosť býva automaticky spájaný s výrazmi ako hrozba, ohrozenie, riziko alebo nebezpečenstvo a v poslednej dobe čoraz častejšie aj s pojmom výzva,[14] čo zodpovedá poňatiu bezpečnosti ako všeobecného atribútu. Pokiaľ však ide o bezpečnosť ako funkčnú sféru, jednoduchá logika vyplývajúca zo spojenia „kde je hrozba, tam ide o bezpečnosť" už nestačí, pretože hrozby a riziká sú súčasťou každého jednania, javu či procesu.

Pojem bezpečnosť sa okrem rôznych kníh, učebníc, článkov, príspevkov alebo komentárov objavuje aj v rôznych všeobecných alebo odborných lexikónoch a výkladových alebo náučných slovníkoch, kde sa zväčša charakterizuje ako stav, pocit istoty, stabilita, poriadok, spoľahlivosť a hlavne ako existencia subjektu bez hrozieb. Napríklad Slovník bezpečnostných vzťahov definuje bezpečnosť ako „*stav, kedy ochrana chránených záujmov je na takej úrovni, že riziko ich poškodenia je minimalizované*". Z hľadiska tohto prístupu je bezpečnosť ponímaná ako dynamický proces, ako jedna z etáp a charakteristík vývoja, pričom za základný parameter bezpečnosti sa považujú podmienky pre normálny chod systému.[15] Z hľadiska prístupu, ktorý vymedzuje bezpečnosť vo vzťahu k chráneným záujmom, vyššie uvedený slovník definuje bezpečnosť ako „*stav, keď ochrana chránených záujmov je na takej úrovni, že riziko ich poškodenia je minimalizované*."[16]

Vo výkladovom slovníku bezpečnosti je pojem bezpečnosť charakterizovaný ako „*stav zložitého systému, v ktorom pôsobenie vonkajších a vnútorných faktorov nespôsobuje zhoršenie alebo narušenie jeho správneho fungovania a progresívneho rozvoja*". V Terminologickom slovníku krízového riadenia je bezpečnosť charakterizovaná ako „*stav spoločenského, prírodného, technického, technologického systému alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie stanovených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti*".[17]

Oxfordský výkladový slovník definuje bezpečnosť ako „*stav bez nebezpečenstva alebo hrozby*", alebo ako „*stav, kedy daný subjekt nie je zaťažený ani nebezpečenstvom, ani strachom a je zabezpečený proti prípadnému útoku*".[18] Cambridgeský výkladový slovník zasa definuje bezpečnosť ako „*stav, pri ktorom sú osoby, budovy, organizácie alebo krajiny chránené pred hrozbami, ako je napríklad trestný čin alebo útoky zahraničných krajín*", alebo ju prezentuje ako „*stav, kedy nie je pravdepodobné, že niečo zlyhá alebo sa stratí*".[19]

Najjednoduchšie definície bezpečnosti hovoria, že bezpečnosť je opakom, prípadne protikladom nebezpečenstva, resp. že je to stav bez reálnej hrozby nebezpečenstva. V odbornej literatúre je možné nájsť množstvo ďalších definícií bezpečnosti. Napríklad, že „*bezpečnosť je stav, keď sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby pre objekt*

---

[13] STEJSKAL, L. 2007. Bezpečnost – hrozby – rizika. In *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha : Nakladatelství Karolinum. 2007. s. 11-33. ISBN 978-80-246-1440-3.

[14] NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy. 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.

[15] MARCHEVKA, P. – NÉMETH, Ľ. 2010. Diskusia k základným pojmom krízového riadenia. In *Krízový manažment*, roč. 9, č. 2/2010, s. 21-28. ISSN 1336-0019.

[16] KULAŠIK, P. a kol. 2002. *Slovník bezpečnostných vzťahov*. Bratislava : Smaragd, 2002. 270 s. ISBN 80-8906-308-X.

[17] ŠIMÁK a kol. 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina : Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity, 2005. ISBN 80-88829-75-5.

[18] Oxford English Living Dictionary. 2018. Dostupné na: <https://en.oxforddictionaries.com>

[19] Cambridge Dictionary. 2018. Dostupné na: <https://dictionary.cambridge.org>

(spravidla štát, poprípade i medzinárodnú organizáciu) a jeho záujmy a tento objekt je k eliminácii súčasných aj potenciálnych hrozieb efektívne vybavený a ochotný pri nej spolupracovať“.[20] Iná definícia hovorí, že „*bezpečnosť je stav keď ochrana chránených záujmov je na takej úrovni, že riziko ich poškodenia je minimalizované*“.[21]

Zo slovenských autorov, Volner hovorí, že „*bezpečnosť je konkrétno-historický, dynamický, relatívny, rôznorodý, mnohoraký, mnohotvárny a viacúrovňový fenomén.*“.[22] Bezpečnosť podľa neho nie je abstraktná, trvalá a nemenná, ale vždy je konkrétna, týka sa konkrétneho javu, procesu, vzťahu alebo veci, a to za konkrétnych podmienok a okolností, v konkrétnom prostredí, čase a priestore a v konkrétnej forme prejavu a kvalite. Hofreiter uvádza, že „*bezpečnosť je stav, v ktorom sú na efektívnu mieru obmedzené bezpečnostné riziká objektu a jeho záujmov a tento objekt je na obmedzenie aktuálnych i potenciálnych bezpečnostných rizík efektívne vybavený*“.[23]

Z českých autorov, Porada hovorí o bezpečnosti ako o „*systéme vzájomne spätých a na seba pôsobiacich činiteľov a ich vlastností, pôsobiacich na vznik, vývoj a spoločenský rozvoj, ktoré negatívne pôsobia na zdravie, život a všetky iné hodnoty v konkrétnom prípade*“.[24] Eichler zasa považuje bezpečnosť za „*základnú hodnotu a najvyšší cieľ každého štátu alebo bezpečnostného spoločenstva združujúceho viac štátov*“.[25]

Zo zahraničných autorov, Purpura definuje bezpečnosť ako „*zbavenie sa alebo odolnosť voči potenciálnej ujme (alebo inej nežiaducej nátlakovej zmene) od vonkajších síl, pričom príjemcami (technicky referentmi) bezpečnosti môžu byť osoby a sociálne skupiny, objekty a inštitúcie, ekosystémy a akákoľvek iná entita alebo jav, ktorý je ohrozený nežiaducimi zmenami jeho prostredia*“.[26] Baillietová charakterizuje bezpečnosť ako „*stav, v ktorom sa indivídua, skupiny a štáty necítia ohrozené vážnymi hrozbami, resp. sa pred nimi považujú za účinne chránené a svoju budúcnosť môžu vytvárať podľa vlastných predstáv*“.[27]

Za najkomplexnejšiu definíciu bezpečnosti považuje autor tohto príspevku tú, ktorú ponúkajú Lasicová a Ušiak. Podľa nich „*bezpečnosť predstavuje komplexný pojem, kategóriu bytia na rôznych analytických úrovniach individuálnej, skupinovej, lokálnej, štátnej, regionálnej a globálnej roviny, kde pôsobia viaceré diferencované, flexibilné vonkajšie a vnútorné spoločenské faktory (vojenské, ekonomické, vnútropolitické, spoločenské, právne, environmentálne, energetické, kybernetické), ktoré majú schopnosť utvárať dočasnú (relatívnu) stabilitu na kauzálnej úrovni a prostredníctvom ktorej sa môžu eliminovať všetky druhy kríz, rizík, hrozieb a vojen*“.[28]

---

[20] MAREŠ, M. 2015. *Bezpečnost*. Dostupné na: <https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511>

[21] LAML, R. 2008. *Bezpečnosť (Národná bezpečnosť)*. Dostupné na: <http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/bezpecnost-narodna-bezpecnost-roman-laml/>

[22] VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava : Iris, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89256-74-7.

[23] HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2006. 138 s. ISBN 97880-804-310-2.

[24] PORADA, V. 2003. Teoretický rozbor policejní informace, situace a identifikace policejní činnosti. In *Bezpečnostní teorie a praxe – sborník Policejní akademie ČR*, č. 1/2003, s. 259-271. ISBN 80-7251-124-6.

[25] EICHLER, J. 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: MO ČR – AVIS, 2006. 303 s. ISBN 80-7278-326-2.

[26] PURPURA, P. P. 2011. *Security: An Introduction*. Boca Raton : CRC Press, 2011. 637 s. ISBN 978-1-4200-9284-4.

[27] BAILLIET, C. M. 2009. *Security: A Multidisciplinary Normative Approach*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 383 s. ISBN 978-90-04-17296-8.

[28] LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV. 2012. 340 s. ISBN 978-80-224-1284-1.

2. POZITÍVNE A NEGATÍVNE VYMEDZENIE BEZPEČNOSTI

Zo všeobecného hľadiska je bezpečnosť definovaná dvomi základnými spôsobmi – pozitívnym a negatívnym. Pozitívne vymedzenie bezpečnosti sa vždy viaže na určitý predmet, vec, človeka, obec, štát alebo bezpečnostné spoločenstvo, a tiež k vyznávaným a zdieľaným hodnotám. Bezpečný je ten subjekt, ktorý má zaistené svoje prežitie a má možnosti na svoj ďalší rozvoj. Nachádza sa mimo dosahu priamych a naliehavých hrozieb alebo je pred nimi spoľahlivo chránený. Zviera alebo akýkoľvek živočíšny druh je v bezpečí vtedy, ak sa v jeho teritóriu nenachádza žiadny jeho prirodzený nepriateľ. Životné prostredie je zasa bezpečné vtedy, keď naň nepriaznivo nepôsobia priemyselné aktivity ľudí.[29]

Negatívne vymedzenie bezpečnosti vychádza z neprítomnosti hrozby a preto sa bezpečnosť vysvetľuje ako opak stavu ohrozenia vyplývajúceho zo vzájomnej interakcie jednotlivých aktérov, ktorí majú rozdielne záujmy a preferencie a sú odhodlaní k ich dosiahnutiu použiť aj silu, či už vojenskú, politickú alebo ekonomickú. Podľa negatívneho vymedzenia bezpečnosti je štát bezpečný vtedy, ak nie je vystavený žiadnej priamej a naliehavej hrozbe a nie sú spochybňované ani myšlienky, na základe ktorých je založený a budovaný.[30]

Príkladom negatívneho vymedzenia bezpečnosti môže byť neexistencia hrozieb vyplývajúcich z použitia zbraní hromadného ničenia v krajinách strednej Európy. Naopak v iných štátoch môže byť použitie zbraní hromadného ničenia považované za bezpečnostnú hrozbu, kedy je už nutný zásah medzinárodného spoločenstva alebo zásah daného štátu na elimináciu tejto hrozby, čo predstavuje pozitívne vymedzenie bezpečnosti.[31] Otázka vymedzenia limitov pozitívnej a negatívnej bezpečnosti sa v poslednej dobe dostáva čoraz viac do popredia záujmu teoretikov.

ZÁVER

Na bezpečnosť, ako ukazuje príspevok, možno nazerať z viacerých uhľov pohľadu. Jej definovanie, vzhľadom na množstvo teoretických i praktických prístupov a konceptov, vôbec nie je jednoduché. Inak sa totiž na bezpečnosť díva teoretik a inak praktik; iný je pohľad ekonóma, iný politika a inú predstavu o nej má vojak, bezpečnostný expert alebo energetik či ekológ. Jeden ju vníma ako stav, druhý ako prejav, tretí ako výsledok, štvrtý ako vzťah a piaty úplne odlišne. Aj preto, ako už bolo naznačené v úvode, pri definovaní pojmu bezpečnosť, v súčasnosti neexistuje žiadna unifikovaná a všeobecne akceptovaná jednotná definícia bezpečnosti a ani žiadna univerzálna zhoda v názore alebo výklade tohto pojmu. Aj preto ho možno priradiť k akémukoľvek kontextu a rozdeliť do viacerých sektorov (napr. vojenského, politického, ekonomického, sociálneho, environmentálneho, informačného, atď.), resp. úrovní (individuálnej, skupinovej, štátnej, aliančnej, medzinárodnej, atď.).

Zhoda panuje v tom, že bezpečnosť nikdy nemôže byť absolútna, vždy je relatívna a priamoúmerná vonkajším hrozbám alebo podstupovanému riziku. Nemožno na ňu pozerať z krajných polôh, pretože žiadny subjekt nemôže dosiahnuť absolútne zaistenie svojej bezpečnosti. To, čo môže byť v jednom momente bezpečné, onedlho, po zmene podmienok

[29] EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace.* Praha : Portál. 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.

[30] MOLLER, B. 1997. *Towards a New Global Military Order?* In Working Papers no. 23. Copenhagen : Copenhagen Peace Research Institute. 1997.

[31] NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.

alebo okolností už nemusí byť bezpečné, prípadne sa môže stať dokonca nebezpečným. Ak je nejaký jav alebo proces pre nejaký subjekt bezpečný, pre iný subjekt môže byť nebezpečný. Z uvedeného vyplýva, že bezpečnosť je vždy spojená s konkrétnosťou, to znamená konkrétnou osobou, kolektívom, vecou, javom alebo procesom, s konkrétnymi podmienkami, okolnosťami a vzťahmi, s konkrétnym časom a priestorom, a s konkrétnou formou a kvalitou.

Nech sa však už zaoberáme bezpečnosťou z akéhokoľvek hľadiska, či ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, environmentálneho, informačného, energetického alebo dokonca existenčného, či riešime problémy teoretické alebo praktické, alebo či ich riešime na individuálnej alebo kolektívnej úrovni, príp. lokálnej, štátnej, regionálnej alebo aliančnej, jedno je isté, problematika bezpečnosti bola v minulosti, je v súčasnosti a vzhľadom na nerovnomernosť, nestabilitu, neurčitosť a sťaženú predvídateľnosť ďalšieho vývoja, bude aj v budúcnosti vždy vysoko aktuálna.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

1. ANDRASSY, V. – GREGA, M. – NEČAS, P. 2018. *Krízový manažment a simulácie.* Ostrowiec Świętokrzyski: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim. 202 s., ISBN 978-83-64557-33-0.
2. BAILLIET, C. M. 2009. *Security: A Multidisciplinary Normative Approach*. Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2009. 383 s. ISBN 978-90-04-17296-8.
3. Cambridge Dictionary. 2018. Dostupné na: <https://dictionary.cambridge.org>
4. EICHLER, J. 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: MO ČR – AVIS, 2006. 303 s. ISBN 80-7278-326-2.
5. EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace.* Praha : Portál. 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.
6. HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2006. 138 s. ISBN 978-80-8040-310-2.
7. IVANČÍK, R. 2011. *Z hospodárskej a finančnej krízy do bezpečnostnej?* In *Vojenské reflexie*, 2011, roč. 6, č. 2, s. 88-99. ISSN 1336-9202.
8. IVANČÍK, R. 2012. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In *Vojenské reflexie*, 2012, roč. 7, č. 1, s. 38-57. ISSN 1336-9202.
9. JURČÁK, V. – TURAC, J. 2017. Vonkajšia bezpečnosť ako kategória. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 200-206. ISBN 978-80-8040-551-9.
10. KULAŠIK, P. a kol. 2002. *Slovník bezpečnostných vzťahov*. Bratislava : Smaragd, 2002. 270 s. ISBN 80-8906-308-X.
11. LAML, R. 2008. *Bezpečnosť (Národná bezpečnosť)*. Dostupné na: <http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/bezpecnost-narodna-bezpecnost-roman-laml/>
12. LASICOVÁ, J. – UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV. 2012. 340 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
13. LASICOVÁ, J. 2010. Prolegomena k vede o bezpečnosti. In *Bezpečnostné fórum 2010 : zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie.* 2010, roč. 3, s. 6-13. ISBN 978-80-8083-980-2.
14. MAREK, J. 2017. Globalizácia ako aktér medzinárodnej bezpečnosti 21. storočia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť – zborník vedeckých a odborných prác z 8.*

medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2017, s. 297-303. ISBN 978-80-8040-551-9.
15. MAREŠ, M. 2015. *Bezpečnost*. Dostupné na: <https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511>
16. MARCHEVKA, P. – NÉMETH, Ľ. 2010. Diskusia k základným pojmom krízového riadenia. In *Krízový manažment*, roč. 9, č. 2/2010, s. 21-28. ISSN 1336-0019.
17. MOLLER, B. 1997. *Towards a New Global Military Order?* In Working Papers no. 23. Copenhagen : Copenhagen Peace Research Institute. 1997.
18. NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
19. NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava : Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. 2010. 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.
20. Oxford. 2018. *Oxford English Living Dictionary*. Dostupné na: <https://en.oxford-dictionaries.com>
21. PORADA, V. 2003. Teoretický rozbor policejní informace, situace a identifikace policejní činnosti. In *Bezpečnostní teorie a praxe – sborník Policejní akademie ČR*, č. 1/2003, s. 259-271. ISBN 80-7251-124-6.
22. PURPURA, P. P. 2011. *Security: An Introduction*. Boca Raton : CRC Press, 2011. 637 s. ISBN 978-1-4200-9284-4.
23. ROŽŇÁK, P. – KUBEČKA, K. 2017. About Peace and War, Security, Cooperation and Prosperity at a Time when Europe Needs the Courage to Reform. In *Bezpečné Slovensko a Európska únia – zborník príspevkov z 11. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2017, s. 501 – 518. ISBN 978-80-8185-025-7.
24. ŠIMÁK a kol. 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina : Fakulta špeciálneho inžinierstva Žilinskej univerzity, 2005. ISBN 80-88829-75-5.
25. UŠIAK, J. – LASICOVÁ, J. 2011. Status dichotómií vo výskume bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 161-167. ISBN 978-80-8040-429-1.
26. UŠIAK, J. 2010. Bezpečnosť – konceptuálny rámec. In *Bezpečnostné fórum 2010 : zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie.* 2010, roč. 3, s. 25-30. ISBN 978-80-8083-980-2.
27. VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava : Iris, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89256-74-7.

plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD. et PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: radoslav.ivancik@minv.sk

VÝVOJ VOJENSKÝCH TECHNOLÓGIÍ A VOJENSKEJ ORGANIZÁCIE V PODMIENKACH BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA STREDNEJ EURÓPY

EVOLUTION OF MILITARY TECHNOLOGY AND MILITARY ORGANISATION IN THE SECURITY ENVIRONMENT OF CENTRAL EUROPE

Matej JANČOŠEK

ABSTRACT

In this article, the author intends to describe evolution in the field of military technology and military organisation in the geographical area of Central Europe with focus being held on those historical periods and events, which „revolutionised" the execution of warfare. An analysis of the political, economic and social impact on the populations that took part in those events is attached, in order to better appreciate the meaning and importance of the evolution of warfare as a causal factor in the evolution of Man.

Keywords: military, technology, evolution, revolution, state-building, law

ÚVOD

Vývoj vo vojenstve od staroveku smerom k novoveku sa často spája so závermi, že vojna je stále viac deštruktívnejšia, masovejšia a nákladnejšia. Aj keď tieto závery nemusia byť mylné, je namieste spomenúť, že vývoj vo vojenstve nie je taký priamočiary ako by sa mohol zdať a miestami pripomína cykly, kde sa strieda masová účasť populácie na vojenských operáciách s užšou účasťou, alebo obdobia s výskytom veľkých „totálnych" vojen s obdobiami opatrných, cielených, resp. „obmedzených" vojen.

Veľkú úlohu vo forme akou sú vojny vedené zohrávajú technológie a výrobné procesy v hospodárstve, keďže tieto definujú bazálne premisy na základe ktorých sa vojny vedú a vyhrávajú. Technologický a organizačný pokrok v sebe ukrýva mnohé zmeny v civilných oblastiach života, ako napr. v hospodárstve, kultúre, zákonoch, či v politickom zriadení. V istých ohľadoch dokonca mení motiváciu viesť vojnu a mení jej ciele.

Aby čitateľ mohol konkrétnejšie oceniť význam vývojového stupňa vojenstva v živote človeka, autor si dovoľuje predostrieť tento historický exkurz naprieč vojenskými dejinami Slovákov, od čias ich príchodu do Karpatskej kotliny po Veľkú francúzsku revolúciu, obohatený o analýzu presahov vojenského vývoja a vývoja v dotknutých oblastiach civilného života účastníkov doby. Osobitný zreteľ je kladený na tie udalosti a zmeny, ktoré zásadne ovplyvnili vojenskú stratégiu na nasledujúce obdobie a ktoré svojim spôsobom zmenili život ľudí v štáte. Cieľom tohto článku je priblížiť čitateľovi význam a dôležitosť vývoja vojenstva ako kauzálneho faktora vo vývoji ľudstva.

1. KOČOVNÍCKA VOJENSKÁ MAŠINÉRIA

V historickej literatúre sa obdobie príchodu a etablovania sa Slovanov v strednej Európe označuje za „hrdinskú éru". Hrdinskou bola preto, lebo v rámci obdobia, ktoré západní historici označujú aj ako „dobu temna" si snažilo nájsť svoje miesto na život v

Európe nepreberné množstvo etník, kmeňov a vojenských družín pochádzajúcich z tak geograficky vzdialených končín ako stredná Ázia, Sibír či Škandinávia.

Keďže v tých dobách sa ľudia živili prevažne poľnohospodárstvom alebo pastierstvom, dopyt po rozľahlých územiach bol vysoký. Tento dopyt znamenal, že sa tieto presťahované národy snažili obhájiť svoj nárok na úrodné územia na úkor iných spoločenstiev. V tejto „hrdinskej ére" dochádzalo neprestajne k vojenským stretom, často medzi etnikami, ktoré mali odlišnú kultúru, náboženstvo, typ hospodárstva, vlády a vedenia vojny.

Slovanské kmene boli roľnícke, cez leto žili ďaleko od seba, roztrúsene, organizovali sa v rodových spoločenstvách, žili z práce svojich rúk a úrodnosti svojej zeme. Avšak kočovné národy potrebovali ďaleko rozsiahlejšie územia, boli mobilný, sústredili sa v mnohopočetných družinách a takmer všetci muži sa celý život cibrili v bojovom umení. Tomuto spôsobu života sa prispôsobili ich schopnosti, vnútrokmeňová organizačná štruktúra a zdokonaľovali skôr svoje zbrane ako poľnohospodárske nástroje.

Napriek tomu, že Slovania boli dostatočne početní a schopní obsadiť a obrábať takmer polovicu Európy, museli tolerovať výpaľníctvo, parazitizmus a všeobecnú nadradenosť ázijských kočovných národov. Prečo sa tak stalo? Veď predsa slovanský hospodársky model bol udržateľnejší a ich systém spolunažívania a prerozdeľovania zdrojov komunitárnejší, s demokratickými prvkami[1], ktorý tlmil vnútorné rozpory a umožňoval tak ďalší ekonomický rozvoj. Na prvý pohľad sa môže zdať, že ide o atribúty, ktoré predurčujú takýto národ dominovať nad ostatnými divokejšími národmi. Nie je to tak. Práve agrárny hospodársky model Slovanov bol príčinou, prečo po mnohé generácie nedokázali odolávať kočovným ázijským kmeňom ako boli Avari a neskôr Maďari.

Agrárny hospodársky model vyžadoval veľa práce a každý člen rodu bol nútený participovať na týchto prácach, aby bolo možné všetkých členov ako tak uživiť. Táto pracovná záťaž spomaľovala rozvoj špecializovaných funkcií v jednotlivých spoločenstvách, čo je dôvod, prečo medzi Slovanmi prirodzene nevznikla bojovnícka vrstva, ktorá by iba strážila, bojovala a bola kŕmená. Roztrúsenosť obyvateľstva vo veľkom priestore komplikovala spoluprácu kmeňov a navyše viedla k odcudzeniu, čo znamenalo, že rôzne slovanské kmene medzi sebou takmer neprestajne bojovali a sporili sa. Život v málopočetných komunitách neumožnil, v prípade potreby, vybudovať významne početnú vojenskú silu a absencia mocenskej autority s možnosťou mobilizovať zdroje s potenciálom vojensky konkurovať početným húfom kočovných bojovníkov hatil ich šance na účinnú obranu, resp. rozhodujúci útok. Agrárny hospodársky model 6. storočia v sebe niesol predpoklad nedostatočnej schopnosti vojensky sa organizovať a neschopnosť ekonomiky produkovať a vyvíjať účinnejšie vojenské technológie.

Slovania mali k dispozícii iba podomácky vyrobenú ľahkú výzbroj ako vrhacie oštepy, nože, mlaty a drevené luky s rozdielnou kvalitou, čo si vyžadovalo aj rozdielny spôsob narábania s nimi. Slovania nepoznali bojový šík, necvičili sa v sofistikovanej bojovej zladenosti a preto im viac vyhovovalo používať prepady, úskoky a lesť.[2] Naproti tomu Avari sa organizovali podľa prísnej vojenskej hierarchie a pravidiel. Ich pastierska ekonomika im umožnila využívať výhody jazdectva, mali účinnejšiu výzbroj, napr. šable s ohnutou čepeľou, ľahké jazdecké kopije, reflexívne luky s kosteným obložením, ktorých šípy tak získavali väčšiu priebojnosť a vzdialenejší dostrel a svetu priniesli aj vlastnú technológiu, pevné

[1] JANČOŠEK, M. *Separating Histrocial Truth from Fiction, Part Two: Evaluating Samo and his Empire, the First SLavic Polity.* s. 60.
[2] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 13.

strmene konského postroja. Pri bojových stretoch slávili avarský bojovníci pravidelné víťazstvá nad ich slovanskými protivníkmi.

Vyššiu efektivitu spôsobilostí prežitia a reprodukcie, dve základné spôsobilosti pre rozvoj spoločenstiev[3], nepriniesol ani udržateľnejší a rozvinutejší hospodársky model, ani demokratickejší a rovnostárskejší systém spolunažívania, vykonávaný skrz volených starešinov rodu, ktorý sa na úrovni kmeňa zhromažďovali v rade starších a spolu s ľudovými zhromaždeniami pomáhali náčelníkovi kmeňa spravovať veci verejné. Vyššiu efektivitu spôsobilostí prežitia a reprodukcie vykazovali práve Avari, ktorí napriek primitívnemu hospodárskemu modelu a krutej autokracii dokázali dominovať vojensky a ovládnuť tak omnoho početnejšiu populáciu Slovanov.

Vyšší stupeň vojenskej organizácie a vojenských technológii umožnil málopočetným Avarom ovládnuť celú Karpatskú kotlinu a parazitovať na práci roľníckych etník, čím zabezpečili svoje prežitie, reprodukciu a zachovali a rozvíjali svoju kultúru, zriadenie a identitu po mnoho generácií. Tento jednoduchý príklad spred pol druha tisícročia ilustruje spomínanú kauzálnosť medzi vývojom vojenstva a vývojom človeka.

2. VZNIK KNIEŽACTIEV

Napriek tejto skúsenosti, naši slovanský predkovia nerezignovali na svoj doterajší spôsob života, lebo vďaka svojej múdrosti vedeli, že ak by všetci iba kočovali, chovali dobytok a lúpili, veľa by ich neprežilo. Naopak, výhody ich ekonomiky a spoločenského zriadenia využili vo svoj prospech a nakoniec porazili, vyhnali, asimilovali alebo pozabíjali svojich utláčateľov. Ako to však dosiahli? Príčinou bolo včasné prispôsobenie sa slovanských kmeňov vojenskému modelu silnejších spoločenstiev.

V podmienkach daného geografického prostredia, Karpatskej kotliny, ktorá je relatívne úrodnou zemou, ich agrárny spôsob života dokázal naďalej spoľahlivo uživiť, napriek odvádzaniu kontingentov a výpalného. Takej drastickej zmene spôsobu života, ako by bol prechod na kočovníctvo, aj tak zabraňovali väzby na náboženstvo, kultúru a identitu. Rozvoj poľnohospodárstva a zhromažďovanie nadbytku produkcie umožnilo zabezpečenie nevyhnutných podmienok na budovanie celospoločenských inštitúcií, teda kniežaciu správu. Týmito nevyhnutnými podmienkami bolo budovanie hradísk a premyslenej sústavy opevnení. V nich sa potom mohol koncentrovať spomínaný nadbytok produkcie, ktorý zabezpečoval obživu priľahlému obyvateľstvu. Tento nadbytok bolo potrebné strážiť, čím vznikla bojová vrstva na čele s kniežaťom. Prežitie takejto komunity viedlo k vybudovaniu silných vojenských družín a upevňovaniu vnútornej organizačnej štruktúry kmeňa, a tu sa už dá hovoriť o zárodkoch štátov.

Vojenský tlak silnejších susedov a emócie vyplývajúce z poroby, pošliapavania ľudskej dôstojnosti, násilného parazitovania a kynoženia tak prinútili dotknuté kmene prispôsobiť sa týmto votrelcom vo vojenstve. Toto prispôsobenie sa viedlo ku koncentrácii moci do nezávislých centier a teda vzniku štátnych útvarov, ktoré predtým medzi Slovanmi absentovali. Vznik štátu na dôvažok znamenalo stratifikáciu v hospodárskom modeli a pracovnú špecializáciu. Bolo nutné pracovať na výstavbe a údržbe hradísk, obranných systémov a komunikácií. Vznikla šľachta organizujúca vojenské výpravy a obranu kontrolovaných území pomocou ozbrojených družín so schopnosťou mobilizovať významnú časť ľudských zdrojov.[4] Z týchto príčin vznikla a takto vyzerala napr. Veľká Morava.

[3] ŠMIHULA, D. *Evolúcia práva.* s. 45.
[4] ŠMIHULA, D. *Vojenská služba, politické práva a občianstvo.* s. 13.

Z histórie vieme, že zbavenie sa avarského jarma bolo iba dočasné a nahradilo ho jarmo maďarské. Maďarské ľahké pohyblivejšie jazdectvo a majstrovská streľba z lukov počas cvalu, so šípmi s železnými hrotmi, kombinovaná s taktikou fingovaných ústupov a náhlych protiútokov, čím narušovali kompaktnosť bojových zostáv, im umožnili poraziť nejednotné slovanské vojensko-politické elity. Ich prvotný nápor bol úspešný, aj keď za to mohli vďačiť aj, pre nich priaznivej, politickej situácii. Napr. porážka pri Bratislave v roku 907 bola do značnej miery spôsobená nejednotnosťou medzi bavorskými svetskými a cirkevnými hodnostármi.[5] Avšak bitka pri rieke Lech v roku 995 ukázala, že rodiace sa feudálne vojsko rytierov má navrch, čím boli Maďari natrvalo donútení zosadnúť z koní a prispôsobiť sa slovanskému a germánskemu agrárnemu životu. Z dlhodobého hľadiska agrárny hospodársky model prežil, keďže záujem na zachovaní materiálnej základne, ktorú poskytoval, mali všetci zúčastnení, poľnohospodári aj kočovníci. Dokázal však využiť svoje kvality aj na vznik vlastného typu ozbrojených síl, ktoré v konečnom dôsledku ovládli bojové pole Európy.

3. RYTIERI STREDOVEKU

Vznik tzv. rytierskeho spôsobu boja vyplýval z feudálneho spôsobu výroby a zo spoločenského systému. Prevažná časť obyvateľstva obrábala obrovské územia a vydržiavala kniežacie dvory, teda hrady alebo obranné body, do ktorých sa ľudia a majetok ukryl v prípade ohrozenia. Začali sa rozmáhať remeselné povolania, zdokonaľovalo sa spracovávanie kovov a teda aj stále efektívnejších a konkurencieschopnejších zbraní, ktorých výroba bola nákladná a prístup k nej mala len malá zložka obyvateľstva, profesionálnych bojovníkov, ktorí ovládali zo svojich hradíšť jednotlivé správne územia. Z týchto území boli schopní do poľa postaviť insurekčné vojsko, avšak jadro armády, ktorého kvalita v bojoch rozhodovala, boli stále jazdecké vojenské družiny feudálov, teda ťažké jazdectvo, rytieri. Vo vrcholnom stredoveku sa ťažké jazdectvo stalo nepremožiteľnou vojenskou silou. Pechota strácala význam a hlavná sila sa presunula na šľachtických rytierov, teda profesionálnych hrdlorezov. Vďaka rozvoju jednotlivých remesiel bolo významne zdokonalené brnenie. Rytieri začali nosiť suknice s kovovými šupinami, drôtené košele, kovové prilby a spevnené štíty. Ľahká jazda alebo pechota im nedokázala odolať. Takto boli postupne prinútené všetky kočovné kmene prevziať hospodársky, politický a vojenský model svojich susedov, resp. asimilovať sa a v niektorých prípadoch úplne zmiznúť z dejín.

Európske rytierstvo však už v 13. storočí stretlo vážneho vyzývateľa. Mongolskú hordu zocelenú veľkými vojnami na ázijskom ďalekom východe. Tatári vtrhli do strednej Európy a v roku 1241 v bleskovej vojenskej kampani na hlavu porazili feudálne rytierske vojská v bitke pri rieke Slaná a bitke pri Lehnici. Doteraz ničím neohrozená ťažká rytierska jazda sa v poli stretla s nepriateľom z priam iného sveta, aj keď podstata bojovej prevahy Tatárov tkvela v podobných kvalitách aké sme mohli pozorovať u Avarov či Maďarov.

Ich bojová taktika, zručnosť a rýchle manévre však svojich predchodcov prevyšovali. Išlo o nomádsku taktiku vedenia vojny na najvyššej úrovni, ukutá tvrdou disciplínou a majstrovským ovládaním koňov a lukostreľby. Ich špičkové reflexívne luky vystreľovali šípy o štyri palce dlhšie než tie, ktoré boli používané v Uhorskom vojsku.[6] Prieraznosť týchto šípov bola taká vysoká, že s ľahkosťou prerážala oceľové rytierske panciere a iné časti brnenia. Tatárska rýchla ľahká jazda sa šikovným manévrovaním účelovo vyhýbala čelným útokom na ťažkú európsku jazdu, ktorú radšej vylákali do otvoreného poľa, kde ju následne

[5] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 43.
[6] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 51.

z bezpečnej vzdialenosti ostreľovali svojimi dlhými šípmi a kosili tak výkvet európskeho rytierstva bez vážnejších strát na vlastnej strane. Využívanie nástrah a pastí im tiež nebolo cudzie. Veľký dôraz kládli na dobre zorganizovanú výzvednú službu a prieskum, rovnako ako zatajovanie svojej sily a postavenia. Operácie tohto druhu boli v európskych vojnách vtedy ešte málo rozvinuté.

Jediným východiskom pre európske armády bolo stiahnuť sa do svojich obranných centier, do hradov vybudovaných na strategických miestach, kde sa rozhodli pred Tatármi ukryť. Vidiek tak vydali napospas nepriateľovi, zabránili však svojej totálnej porážke. Avšak ani v obliehacom umení neboli Tatári nováčikmi. Z ďalekej Číny so sebou priniesli trebuchet, neobyčajne účinný vrhač kameňov, ktorý využíval protizávažie.[7]

Tatárska najvyššia politika však nemala záujem vynakladať ďalšie zdroje na podrobovanie si relatívne chudobnej a vzdialenej Európy, keďže potrebovali konsolidovať svoju extrémne rýchlo nadobudnutú eurázijskú ríšu, v ktorej sa nachádzali oveľa bohatšie, rozvinutejšie a klimaticky prijateľnejšie regióny. Zjednodušene by sa dalo tvrdiť, že Európa im ani len nestála za podrobenie. Vďaka tomuto nezáujmu v Európe prežili latinsko-germánske tradície a rytierstvo. Avšak tento pustošivý nájazd z roku 1241 a pretrvávajúca hrozba Zlatej Hordy na severovýchodných hraniciach kresťanského sveta vyliečili európskych vojenských stratégov z mylnej predstavy o svojej neporaziteľnosti a poskytli tak potrebný impulz na vyvinutie snáh zameraných na ďalšie inovovanie svojej vojenskej organizácie a technológií.

4. PUŠNÝ PRACH A PROFESIONALIZÁCIA ARMÁD

V 15. storočí sa Európa musela vyrovnať s pádom Konštantínopola (1453), avšak ešte predtým s nebezpečnou herézou v podobe husitskej revolúcie v rokoch 1415 až 1436. Okrem ideologickej roviny, v ktorej bol radikálny odklon husitov od dogiem rímskokatolíckej cirkvi zrejmí, nebezpečenstvo spočívalo práve v schopnosti husitov odolať viacerým križiackym výpravám a ostatným pokusom o ich vyhladenie. Príčinou, prečo bola najúčinnejšia zbraň stredovekého vojenstva, ťažká jazda, opakovane porážaná „ľudovou“ armádou, tkvela v inovatívnom prístupe vzbúrencov k bojovým operáciám.

Husitský bojovníci trávili väčšinu roka v poľných táboroch s kolektívnym výcvikom, čo z nich robilo profesionálnych vojakov a vďaka svojmu presvedčeniu a vyšším cieľom, ktoré si stanovili, mali vysokú úroveň morálky. Výcvik sa prejavil v obratnom manévrovaní a rýchlych pochodoch, čím dokázali nanútiť nepriateľovi vlastný taktický zámer, alebo v dobrej súčinnosti jednotlivých druhov zbraní. Taktika používaná ich vojenskými veliteľmi tiež prinášala ovocie. Na začiatku boja sa riadili obrannou taktikou, dokázali nepriateľa prinútiť k boju na vopred vyhliadnutom mieste a neskôr, keď sa nápor protivníka oslabil, dokázali sústrediť svoj útok na rozhodujúci strategický bod. Viedli aj psychologické operácie. V čase keď sa im uvoľnili ruky, nezaháľali a organizovali tzv. spanilé jazdy, čím prenášali boje mimo svojho územia a demonštrovali silu.[8]

Výraznú inováciu však predstavovalo používanie palných zbraní, ktoré v tej dobe ešte neboli v strednej Európe bežné a bojové vozy s posádkou, z ktorých vytvárali vozové hradby a dokázali s nimi počas boja majstrovsky manévrovať. Tieto bojové vozy boli do seba zakliesnené, pospájané reťazami a posádka bola zvonku chránená pavéznikmi, spoza ktorých útočili kopijníci a strelci. Oproti ťažkej stredovekej rytierskej jazde volili pohyblivejšiu ľahkú

[7] NICKEL, H. *Companion to Medieval Arms and Armour.* s. 107-125.
[8] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 74-75.

jazdu a delostrelectvo, ktoré disponovalo delami, húfnicami a tarasnicami. Proti kombinácii týchto technologických a taktických inovácii nevedeli šľachtické vojská západnej Európy dlho nájsť liek.

V konečnom dôsledku boli husiti porazení, avšak ukázali svetu, že aj zdanlivo malé vylepšenia vo vojenskej organizácii a technológií v rukách veliteľov, ktorí poznajú silné a slabé stránky svojho protivníka, dokážu opakovane porážať hospodársky a populačne silnejšieho nepriateľa. V 15. storočí sa už prejavili známky toho, že stredovek končí, rytierska ťažká jazda už nie je takou univerzálnou vojenskou silou, akou po dlhé obdobie bola a aj keď husiti boli porazení a palné zbrane ešte neboli také účinné a neslávili prevratné úspechy, bolo stále zreteľnejšie, že profesionalizácia pechoty a strelcov, v kombinácii s pušným prachom dovezeným z východu bude udávať tón vývoja vojenstva v nasledujúcom období.

Priekopníkmi tohto vývoja boli Jan Jiskra z Brandýsa a Matej Korvín. Jan Jiskra dokázal dlho víťaziť nad uhorskými magnátmi pomocou svojich bratríkovských žoldnierov, zocelených v dlhoročných bojoch a kladením dôrazu na palné zbrane. Túto stratégiu si osvojil v husitských vojnách a až do polovice 15. storočia mu prinášala časté víťazstvá, keďže jeho protivníkmi boli feudálne bandérie postavené do poľa na základe insurekcie a kvalitou či inovatívnosťou sa jeho žoldnierom nedokázali vyrovnať.

Uhorský kráľ Matej Korvín v častých vojnách pochopil, že feudálna insurekcia nie je spoľahlivá vojenská sila ktorá by v pohnutej dobe mohla tvoriť dlhodobú zábezpeku jeho moci. Ostávajúc verný ťažkej jazde, reforma daňového systému krajiny mu umožnila permanentné výdaje na vydržiavanie stáleho vojska.[9] Toto stále žoldnierske vojsko, neskôr nazývané Čierny pluk, bolo prvým stálym žoldnierskym vojskom v Uhorsku, v tej dobe nezvyčajný jav, ktoré bolo hlavnou vojenskou silou zodpovednou za mnohé víťazstvá v bojoch so susedmi. Je však pravdou, že na balkánskom bojisku ťažká jazda zlyhávala v bojoch s Osmanskou ríšou. Účinnejšia sa prejavila ľahká jazda, obrnenci, štítonosci a majstri palných zbraní.[10] Matej Korvín zároveň rozvíjal aj doplňujúce bezpečnostné zložky, akou bola jeho spravodajská služba, vďaka ktorej získaval informácie z druhých panovníckych dvorov. Je možné konštatovať, že vojenstvo sa stalo povolaním a vedenie vojny sa stávalo stále nákladnejším, vzhľadom na vysoké sumy, ktoré bolo nutné uhradiť za žold z centrálnej pokladnice panovníka. Tieto vojnové podniky si preto vyžiadali nový daňový systém, ktorý sa v konečnom dôsledku premietol na plecia poddaných, ktorých táto nepochopiteľná záťaž doviedla až k otvorenému vystúpeniu proti svojim pánom.

Príkladom takejto sedliackej vzbury bolo Povstanie Juraja Dóžu (1514), ktoré bolo rýchlo porazené, ale jeho výsledkom bolo Tripartitum, krajinský zákonník, ktorým bol kodifikovaný feudálny právny systém a bola odstránená právna neistota, ktorá postihovala najmä nižšie vrstvy šľachty. Poddaný sa síce dostali do nevoľníctva, ale cesta k právnemu štátu sa aj vďaka vysokej finančnej náročnosti vojenských operácií začala.

5. TURCI A MASOVÉ POUŽÍVANIE PALNÝCH ZBRANÍ

I keď Turci boli Uhorsku hrozbou už od čias kraľovania Mateja Korvína, zdrvujúcu vojenskú porážku Uhrom uštedrili až v roku 1526, kedy Sulejman I. Nádherný porazil Ľudovíta II. Jagelovského v bitke pri Moháči. Príčinou porážky uhorskej hotovosti bola výrazná prevaha tureckého delostrelectva.[11] Turci už pri obliehaní Konštantínopola dokázali, že výdobytky pušného prachu si osvojili majstrovsky. Európske armády len postupne

[9] SEGEŠ, V. et al. *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov.* s. 90-96.
[10] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 110.
[11] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 140

prijímali túto novú, a v tých časoch ešte celkom nespoľahlivú technológiu, ktorá mala navždy zmeniť podobu vojenstva vo svete.

Aj vekmi osvedčená taktika ústupu a opevnenia sa v hradoch bola bez obranných diel odsúdená na neúspech. Po katastrofe pri Moháči začalo Uhorsko horúčkovite budovať a posilňovať obrannú líniu hradov a pevností pozdĺž vojenskej hranice s Osmanskou ríšou. Ale len vďaka investícii do delostrelectva bola táto taktika úspešná a dokázala nápor Turkov zastaviť, aj keď len so striedavými úspechmi. V Pätnásťročnej vojne s Turkami (1593 – 1606) sa strelné zbrane používali už masovo. Napríklad pri dobýjaní Budína uhorskými vojskami bola použitá aj petarda – v Uhorsku nový druh vojenskej technológie používaný na roztrieštenie hradných brán. Aby posilnili domobranu, noví uhorský vladári Habsburgovci, vyzbrojovali hajdúchov modernými strelnými zbraňami, ktorých používanie si dobre osvojili. Z vojenského hľadiska je preto možné povedať, že nastúpil novovek.

Ku koncu 16. storočia sa strelné zbrane stali nevyhnutnou súčasťou akéhokoľvek bojaschopného vojska, čo nútilo národné hospodárstvo, aby presmerovalo veľa pracovnej sily na prácu v hutách a na komplikovanú a vysoko odbornú výrobu strelných a výbušných zbraní. Početná sila vojska alebo strategický génius vojvodcov už v boji nestačil, pokiaľ armáda nedisponovania najmodernejšou streleckou technikou. Táto technológia zároveň umožnila aj fyzicky menej zdatným jedincom zabíjať na veľkú vzdialenosť a to aj väčší počet ľudí naraz. Svet vstúpil do novej éry, v ktorej deštrukčný potenciál ozbrojených síl nadobudol úplne nové rozmery. Palebné zbrane dodali vojnám medzi štátmi novú dynamiku a Európa tak spela ku konfliktu, ktorý mal otestovať novú rovnováhu síl medzi národmi a ich odhodlanie obstáť zoči voči plnému potenciálu týchto nových zbraní.

6. TRIDSAŤROČNÁ VOJNA A PROTIHABSBURSKÉ STAVOVSKÉ POVSTANIA

17. storočie bolo pre Európu z vojenského hľadiska významné najmä pre Tridsaťročnú vojnu, ktorá zachvátila takmer celý kontinent a svojou podstatou bola v rámci možností doby totálna. Svedčí o tom aj počet obetí, ktoré si tento konflikt vyžiadal. Aj keď historici nevedia počet obetí presne určiť, odhadujú, že percentuálne vo vzťahu k zúčastneným populáciám to bolo viac ako v prvej či druhej svetovej vojne. Bolo to obdobie maximálneho vypätia síl všetkých bojujúcich národov, v ktorej sa rozhodovalo o budúcom rozložení moci v Európe a v ktorej sa preskúmali všetky možnosti vedenia vojny. Možno najslávnejšou postavou tohto konfliktu sa stal Gustáv II. Adolf, ktorý dokázal pretaviť švédsku armádu, z obyčajných, slabo vyzbrojených feudálnych bandérií na vysoko profesionalizovaný ozbrojený zbor s najmodernejšou bojovou výbavou.[12] Avšak jeho najväčším prínosom pre vojenstvo bolo zavedenie tzv. lineárnej taktiky vedenia boja, vďaka ktorej dosiahol svoje slávne víťazstvá. Lineárna taktika boja spočívala v tom, že vojaci stáli vedľa seba v zomknutej formácii, spravidla v niekoľkých sledoch, aby boli čo najviac rozvinutí a maximálne využili potenciál palebnej salvy a maximalizovali kadenciu. Túto taktiku si vojenskí velitelia naplno osvojili až v 18. storočí.

Vojna bola nielen skúškou ekonomických síl, ale v priebehu nej dochádzalo k významným zmenám v oblasti zdokonaľovania výzbroje armády, vo vývoji taktiky, doplňovania, zásobovania a organizácie ozbrojených síl. Na začiatku Tridsaťročnej vojny sa Valdštejnovi podarilo presadiť jeho návrh na reorganizáciu armády, dokázal sformovať skúsené a profesionalizované oddiely, vyzbrojiť ich a logisticky zabezpečiť zo svojich prostriedkov a následne ich prenajať cisárovi.[13] V tomto ohľade došlo k privatizácii vojny,

[12] DUPUY, T. *The military life of Gustavus Adolphus: Father of modern war.*
[13] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 191

z ktorej sa mohol stať lukratívny biznis. Tým, že Tridsaťročná vojna sa odohrávala takmer na celom území Rímskej ríše nemeckého národa a mimo nej, a bojové ťaženia trvali dlhý čas, udomácnil sa rozvinutejší spôsob boja a manévrovania. Taktika sa tomuto prispôsobila, priebežnými cieľmi poľných armád sa stávalo narúšanie zásobovacích trás, oslabovanie morálky protivníka a náhle prepady. Komplexita vedenia bojových operácií tak významne vzrástla.

17. storočie však bolo pre Slovákov hlavne storočím protihabsburských stavovských povstaní. Spoločenský poriadok sa pre veľmi náročné sociálno-hospodárske pomery otriasal v základoch. Organizácia práce, práva a povinnosti ako boli ustanovené v Tripartite sa stávali pre nové generácie neúnosnými a neakceptovateľnými. Za financovania a organizačného nasadenia nespokojnej šľachty (v tomto ohľade sú najznámejšími Rákocziovci), sa pospolitý ľud viac krát odvážil pozdvihnúť zbrane proti svojmu cisárovi vo Viedni. Nedostatočnú profesionalitu a kvalitu výzbroje sa snažili nahradiť pohyblivosťou, ukrývaním sa a náhlymi prepadmi. Táto osvedčená taktika viedla k prijatiu asymetrického spôsobu boja, ktorá vojnu predlžovala a vyčerpávala cisársku pokladnicu. Najkvalitnejšou časťou pechoty boli mušketieri, ktorí nosili spoľahlivú ťažkú strelnú zbraň, mušketu. Dôležitými sa stávali vojenský inžinieri, a to odborníci na liatie diel. Delá sa začínali osádzať prvotnými zameriavacími mechanizmami. Kvôli nutnosti rýchlych presunov prevládalo ľahké jazdectvo. Koniec prevahy ťažkého jazdectva a koniec stredoveku bol zrejmí.

Povstanie Juraja I. Rákocziho (1643 – 1645) bolo porazené, ale aj pod vplyvom blížiaceho sa konca Tridsaťročnej vojny, dosiahlo rad ústupkov zo strany cisára. Išlo hlavne o rozšírenie náboženskej slobody na poľnohospodárske mestá, dediny, pohraničné hrady a teda na väčšinovú časť populácie.[14] Došlo aj k únii východného obradu s katolíckou cirkvou, čím vznikla Unionistická alebo Grécko-katolícka cirkev. Boli uspokojené aj požiadavky na zrovnoprávnenie Slovákov s Nemcami a k povoleniu ich účasti v mestských správnych orgánoch. Narastajúca sofistikovanosť technológií a hospodárstva spôsobila, že meštianska vrstva narástla a vytvorila kritickú masu, ktorú cisár v časoch vyčerpania zo zúriacej európskej vojny, potreboval uspokojiť, čím bol nútený ustúpiť od konzervatívnej politiky, a v záujme udržania celospoločenského zmieru, priznať obyvateľstvu tieto rozšírené slobody a práva.

Insurekčné vojsko zvolávané na základe feudálneho systému, v dobe profesionalizácie armád, nespĺňalo potrebnú kvalitu vyžadovanú modernou dobou. Panovníkova Dvorská vojnová rada preto odporúčala, aby šľachta nových vojakov zverbovala na dlhodobú službu, pričom plat vojakom išiel z cisárskej pokladnice. Značné výdaje smerovali do vylepšenia pevností, obliehacej techniky a delostrelectva, pričom sa zdokonaľovali aj systémy obliehacích postupov, keďže vojenský front sa opieral o strategické opevnené body. Časté vojenské ťaženia spôsobovali, že to isté obyvateľstvo bolo nútené platiť dane obom bojujúcim stranám, dochádzalo k pravidelnému plieneniu, vypaľovaniu dedín, vymáhaniu výpalného a výkupného, odvliekanie obyvateľstva do zajatia. Ľudský život mal v tých časoch pramalú cenu. Vládla anarchia, zákony sa nedodržiavali, nebolo zrejmé koho zákony platia a u koho zjednávať nápravu za krivdy. Po zatlačení Turkov na juh ostali celé oblasti vyľudnené. Obchod viazol, v dôsledku čoho došlo k zhoršeniu hospodárskej situácie, zvýšili sa roboty, hlavne povinné práce na hradoch a pevnostiach, od šľachty sa vyžadovalo náročné plnenie povinností s vydržiavaním armád, čím sa devastovali majetky. Sedliacky ľud sa často musel sám brániť tureckým nájazdom, cisárskej soldateske alebo vodcom ozbrojených protihabsburských povstalcov.

[14] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 214.

Pretrvával rozvrat, nevymožiteľnosť zákona, devastácia majetku, trvalé všeobecné ohrozenie, zlyhávajúca sieť vzájomnej pomoci a hladomor. Platila vláda silnejšieho a ozbrojenejšieho. Hospodárstvo stagnovalo, pracovná sila bola odklonená na povinné roboty na obrannej infraštruktúre. Protistavovské povstania demonštrovali, že pospolitý ľud už stratil vôľu rešpektovať stavovské zriadenie, ktoré im nebolo schopné zaručiť fungujúci štát. Výsledkom bolo volanie po spravodlivosti, po zrušení stavov, po vyššej právnej ochrane a lepšej funkčnosti štátu, ktorý by mal minimálne zabezpečiť ochranu vlastnej populácie pred cudzím a domácim násilným elementom. Nová dynamika vojenských ťažení v Európe vyčerpala možnosti dobového štátneho zriadenia, ktorý nedokázal permanentnému násiliu zabrániť, ani ventilovať hromadiacu sa frustráciu z nedôstojných životných podmienok.

Kurucké Povstanie Františka II. Rákocziho (1703 – 1711), v následku ktorého sa zrodila národná legenda o zbojníkovi Jánošíkovi, bolo posledným z radu šiestich protihabsburských stavovských povstaní. Povstanie bez regulárnej profesionálnej armády nemalo šancu na úspech, aj keď podpora domáceho obyvateľstva a relatívne úspešné taktické prepady ľahkého kuruckého jazdectva mu značne predĺžilo trvanie. Po potlačení tohto posledného povstania už bolo zrejmé, že medzi uhorskou šľachtou vznikol pocit nacionalizmu. Toto súviselo s rastom politického významu nižšej šľachty, ktorá bola počas povstania rozhodujúcou silou a na seba prebrala úlohu ideologického vodcu pri formovaní *natio Hungarica*, uhorského národa.[15] Františkovi II. Rákoczimu zas nemožno uprieť oslabenie fasády feudalizmu, systému, ktorý strácal perspektívu pri určovaní budúcej organizácie štátu. Do povedomia ľudí sa dostali progresívne myšlienky slobody, tolerancie náboženského vierovyznania a oslobodenia sa spod feudálnych povinností.

7. VÝSTAVBA STÁLEJ ARMÁDY HABSBURSKEJ MONARCHIE

Po uzatvorení Satmárskeho mieru (1711) bola panovníkovi a šľachte zrejmá nutnosť početnejšieho a pripravenejšieho profesionálneho vojska. Hodnotenie na záver dlhotrvajúcich pustošivých vojen presvedčili vládnucu vrstvu v krajine, že feudálna insurekcia sa stala prežitkom a na obranu krajiny je nutné zriadiť stálu armádu, ktorá by bola vydržiavaná z daní obyvateľstva. Vrátili sa tak k vyše dvesto rokov starej idey Mateja Korvína. Panovník sa zaviazal, že krajinu bude riadiť spolu s krajinským snemom, za čo mu tento vyjadril súhlas s platením trvalých daní šľachtou, ktorá však dokázala toto bremeno preniesť na plecia svojich poddaných, keďže zákonný článok VIII/1715 počítal s tým, že šľachta si svoju vojenskú povinnosť bude môcť plniť starými formami brannej povinnosti, s ohľadom na veľkosť nimi spravovanej populácie.[16] Vďaka tomu došlo k prvému čiastočnému sčítaniu obyvateľstva v Uhorsku. Išlo o právne nóvum, ktoré do seba prevzalo faktický a nutný stav vo vojenskej organizácii. Neodškrieptieľne došlo k zásadnému posunu vo väzbách medzi štátom a obyvateľstvom. K tomu všetkému dopomohlo aj to, že myšlienky racionalizmu zapustili korene medzi intelektuálmi.

V 18. storočí sa vojenstvo v Európe zakladalo na stále väčšom počte platenej a trvalo vydržiavanej žoldnierskej armády. Služba v armáde bola plne považovaná za povolanie. Začalo sa s výstavbou kasární a rozvíjaním inštitucionalizácie armády. Dochádzalo k ustavičnému navyšovaniu početného stavu vojska, čím sa de facto začali preteky medzi európskymi štátmi v navyšovaní počtu vojakov slúžiacich v stálej armáde.

Od 40. rokov 18. storočia došlo k viacerým organizačným zmenám pri budovaní pechoty a jazdectva. Začali vznikať elitné oddiely pechoty – granátnici, stotiny minérov

[15] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 323.
[16] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 329

a začal sa rodiť štvrtý druh vojska, vojsko ženistov. Zavádzali sa rôzne druhy jazdeckých plukov s rôznou výstrojou a určením, ako kyrysníci, husári či dragúni. Od čias Tridsaťročnej vojny prešlo jazdectvo radikálnymi premenami. V roku 1754 sa do armády zaviedli pušky s hladkou hlavňou kalibru 18,3 mm s trojhranným bodákom.[17] Veľká pozornosť sa venovala budovaniu delostrelectva. Boli organizované samostatné delostrelecké batérie a prejavovala sa snaha znižovať váhu diel a zvyšovať ich dostrel. V prvej polovici 18. storočia naďalej rástol význam pevností, čo viedlo k rozmachu pevnostného staviteľstva, keďže pevnosti naďalej slúžili ako kľúčová infraštruktúra pri všetkých druhoch vojenských operácií, t.j. ako oporné body a zásobovacie a skladovacie centrá.

Po Sedemročnej vojne bol zavedený tzv. konskripčný systém odvodov (1763), postavený na početne stanovených odvodoch, ktorý sa zakladal na súpise obyvateľstva, čiže ešte nešlo o všeobecnú brannú povinnosť, ktorá sa zaviedla neskôr. Konskripcia spôsobila, že sa národnostné zloženie plukov stalo homogénnejším, čím národné povedomie a nacionalizmus prenikal medzi pospolitý ľud, a dochádzalo tak k spolitizovaniu obyčajného ľudu a vytváraniu psychologických podmienok na neskoršie zavedenie všeobecnej brannej povinnosti, keďže tá sa ideologicky opierala o politickú zodpovednosť každého obyvateľa krajiny brániť svoju vlasť.

Zdokonalenie a veľmi úspešné využitie lineárnej taktiky Fridrichom II. Veľkým prinútilo európske armády venovať značnú pozornosť výcviku vojsk. Lineárna taktika si totiž vyžadovala prísnu zladenosť vojsk, automatické plnenie rozkazov a nacvičených úkonov. Vďaka tejto taktike, bitky rozhodovala predovšetkým účinnosť a sila paľby, nie boj zblízka. Táto taktika, vrátane jej variácií (napr. v podobe kosého bojového šíku) ostala neprekonanou až do príchodu masových bojových akcií, ktoré mali svoj pôvod v revolučnom Francúzsku a ich povestnom *leveé en masse*.

Vďaka zrýchleniu komunikácie a prúdeniu informácií sa dotiahli armády jednotlivých európskych mocností na takú úroveň, že aj marginálne, resp. komparatívne výhody v úzkej oblasti dokázali rozhodnúť o výsledku bitiek. Počas vojny o rakúske dedičstvo (1740 – 1748) začali Prusi požívať nový kovový nabijak, zatiaľ čo Rakúšania drevený, ktorý sa často lámal. Touto inováciou dosiahli jednoznačne vyššiu kadenciu paľby, ktorá bola v moderných bojoch za používania lineárnej taktiky, rozhodujúcou. Jazdectvo bolo celkovo zatlačené do úzadia a využívalo sa primárne až na prenasledovanie a dorazenie protivníka. Výsledkom vojny bolo, že Mária Terézia si uvedomila, že na obnovenie svojej moci, bude nutné prispôsobiť sa pruskému modelu a pustila sa do horúčkovitej reformy štátneho aparátu a armády, ktorá by obstála v konkurencii s ostatnými najmodernejšími ozbrojenými silami európskych mocností. Rakúsky politik Haugwitz presadil pružný systém zvyšovania daní, verbovačky boli zrušené, ostalo len pri regrútovaní predpísaného počtu mužov z vymedzených správnych oblastí. Novelizoval sa systém vyplácania žoldu, zásobovanie vojsk sa malo diať cestou eráru, budovali sa invalidovne a vojenské nemocnice a ďalšie úpravy smerujúce k poľudšteniu strohých pomerov v armáde. Podľa vzoru francúzskej École militaire bola založená Vojenská akadémia vo viedenskom Novom Meste (1752). Zostavovali sa vojenské poriadky pre všetky druhy vojsk, zefektívňoval sa výcvik a poľné cvičenia. Za účelom pozdvihnutia spoločenského postavenia vojaka sa zaviedli jednotné slušivé uniformy, dôstojnícky zbor mal voľný prístup k dvoru a po odslúžení 10 rokov sa mohol uchádzať o šľachtický titul.

Záverom, turecké vojny a protistavovské povstania a z toho plynúce strádanie a zbedačenie ľudu, neskôr viedli k ústavno-zákonnej povinnosti všetkých obyvateľov štátu aktívne sa podieľať na obrane štátu. Obrovská intenzita škôd a celospoločenské utrepnie viedlo k presvedčeniu, že je v záujem všetkých, cisárskeho dvora a šľachty, vrátane tej nižšej,

[17] DANGL, V. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* s. 337.

aby na seba zásadnejším spôsobom prebrali záväzky súvisiace s obranou a prežitím štátu ako celku. V 18. storočí sa rozbehol proces technologicko-vedecko-priemyselnej revolúcie v oblasti vojenstva. Zmeny sa uskutočňovali najmä v oblasti teoretického a strategického umenia vojny, popri vyvíjajúcich sa vojenských technológiách. Pre potreby vybudovania konkurencieschopnej armády bolo v prvom rade nutné prispôsobiť vnútroštátny finančný systém a rozvinúť vysoko efektívny aparát, ktorý by zabezpečil nepretržitú profesionálnu funkčnosť ozbrojených síl, schopných nasadenia proti najmodernejším ozbrojeným silám na kontinente. Táto vnútorná reforma štátu bola zodpovedná za preniknutie byrokratických mechanizmov do civilného štátneho aparátu a ovplyvnila tak všetky aspekty spoločného života občanov v štáte.

ZÁVER

Na tomto mieste je dôležité vyvodiť, že to bola práve nutnosť obhájiť nástupnícke a územné práva Márie Terézie, čo viedlo k budovaniu moderného štátu, prioritne skrz armádu, keďže jej sa podriaďovali ostatné reformné snahy. Aj Tereziánsky urbár (1767), ktorý zlepšil postavenie obyčajného ľudu voči zemepánom, plnil funkciu zabezpečenia financovania veľkej stálej armády. Pod vplyvom horúčkovitých reforiem v oblasti štátneho aparátu, plynúcich z nutnosti profesionalizácie ozbrojených síl, došlo k uplatneniu myšlienok osvietenectva. Osvietenectvo bolo teda priamym výsledkom pošliapania ľudských hodnôt a zníženie ceny ľudského života počas krvavého 17. storočia. Zavedenie tolerančného patentu a zrušenie nevoľníctva tkvelo práve v týchto príčinách. Dlhoročné vykorisťovanie ľudí sa koniec koncov prejavila vo Veľkej francúzskej revolúcii, ktorá zmenila podobu Európy.

Tento historický exkurz ilustruje kauzálne príčiny medzi potrebami prispôsobovania sa vojenských modelov iným inovatívnejším a úspešnejším vojenským modelom a vývojom v oblasti práva, slobôd, hospodárskych modelov a štátneho zriadenia. Je možné konštatovať, že zabezpečenie bezpečnosti a prežitia, ako základnej potreby ľudí, stálo na začiatku procesov modernizácie nástrojov, liberalizácie spoločenského zriadenia a budovania právneho štátu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DANGL, Vojtech. *Bitky a bojiská v našich dejinách.* 1. vyd. Bratislava : Perfekt, 2017. 787 s. ISBN 978-80-8046-864-4.

DUPUY, Trevor N. *The military life of Gustavus Adolphus: Father of modern war.* London : F. Watts, 1969. 167 s. ISBN 978-05-3101-878-1.

JANČOŠEK, Matej. *Separating Histrocial Truth from Fiction, Part Two: Evaluating Samo and his Empire, the First Slavic Polity* [online]. Kosmas Czechoslovak and Central European Journal, No. 28.1 : 2015 by the Czechoslovak Society of Arts and Sciences (SVU). Dostupné na internete: https://www.svu2000.org/kosmas/ebooks/pdf/Kosmas_Free_28-1.pdf.

NICKEL, H. 2002. *Companion to Medieval Arms and Armour.* 1. vyd. Rochester : Boydell Press, 2008. 472 s. ISBN 978-08-5115-872-3.

SEGEŠ, Vladimír a kolektív. *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov.* Slovak Edition. Praha : OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, 2015. 592 s. ISBN 978-80-7451-469-2.

ŠMIHULA, Daniel. *Evolúcia práva.* Bratislava : EPOS, 2013. 271 s. ISBN 978-80-8057-987-6.

ŠMIHULA, Daniel. *Vojenská služba, politické práva a občianstvo.* Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 243 s. ISBN 978-80-7380-592-0.

Matej JANČOŠEK, MSc
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Mikulášska 6651/1A, Bratislava, SR
jancosekmat@gmail.com

EKONOMICKÁ VOJNA AKO JEDNA Z PODÔB HYBRIDNEJ VOJNY

ECONOMIC WARFARE AS ONE KIND OF HYBRID WAR

Soňa JIRÁSKOVÁ

ABSTRACT

This article deals with the issue of economic warfare. In the first chapter, the author determines the concept of economic warfare, trade warfare and financial warfare and presents some methods and tools of economic war. The second part of the paper deals with the problem of effectiveness of economic sanctions. The next chapter presents current examples of economic warfare. At the end of the article, the author emphasizes the necessity of learning about the theory of economic warfare.

Keywords: economic warfare, trade warfare, financial warfare

ÚVOD

Charakter ozbrojených konfliktov sa po skončení druhej svetovej vojny významne zmenil. V reálnom živote i odborných publikáciách sa čoraz častejšie možno stretnúť s pojmom hybridná vojna. Možno predpokladať, že s prehlbovaním globálnych ekonomických, sociálnych, environmentálnych a bezpečnostných problémov ľudstva a negatívnych vplyvov globalizácie, bude s najväčšou pravdepodobnosťou tento typ vojny prevládať v nasledujúcich dekádach 21. storočia.

Asymetrická hybridná vojna je dnes definovaná ako kombinácia politických, ekonomických, mediálnych, vojenských a sociálnych prostriedkov na dosiahnutie určeného cieľa[1]. Ivančík[2] uvádza, že hybridnú vojnu je potrebné chápať ako vojnu, v ktorej aspoň jedným z jej aktérov je štát (reprezentovaný konvenčnými/regulárnymi ozbrojenými silami)[3] a počas ktorej dochádza k súbežnému využívaniu kombinácie konvenčných a nekonvenčných nástrojov a spôsobov vedenia vojny. Dochádza v nej k obmedzovaniu nasadenia pravidelných konvenčných jednotiek regulárnych ozbrojených síl a vyhýbaniu sa rozsiahlym ozbrojeným stretom veľkých zoskupení konvenčných síl a súčasne k zvyšovaniu nasadenia a využitia špeciálnych jednotiek, nepravidelných ozbrojených formácií, miestnych hnutí odporu, kriminálnych skupín a pod., k nárastu používania vysoko presných zbraňových systémov a zbraní založených na nových fyzikálnych princípoch a technológiách, a to všetko pri využití dynamickej kombinácie politických, diplomatických, ekonomických, humanitárnych, diverzných, teroristických a kriminálnych aktivít, propagandy a nástrojov informačnej, kybernetickej a psychologickej vojny.

Považujeme za dôležité zdôrazniť, že úloha nevojenských prostriedkov na dosiahnutie politických a strategických cieľov sa v súčasnosti rozrástla a v mnohých prípadoch presiahla moc sily zbraní v ich efektívnosti. Pre 21. storočie je charakteristické, že sa zmazávajú čiary

[1] BOHÁČIK, M. Špeciáli a hybridná vojna, s. 39.
[2] IVANČÍK, R. Teoretické východiská skúmania problematiky hybridnej vojny – vojny 21. storočia, s. 35.
[3] Ďalšími aktérmi, ktorí sa zúčastňujú hybridnej vojny sú špeciálne jednotky/sily, nepravidelné ozbrojené formácie, prípadne kriminálne živly a teroristi.

medzi štátmi vo vojne a štátmi v stave mieru. Vojny už nie sú deklarované, a keď sa začnú, postupujú podľa neobvyklého formátu[4].

Jednou z podôb hybridnej vojny je i **vojna ekonomická**. Vojna je vo svojej podstate predovšetkým jav politický, no zároveň možno konštatovať, že je zároveň i javom ekonomickým. Ekonomickú vojnu je možné chápať ako podpornú súčasť ozbrojeného konfliktu (v súvislosti s ekonomickými aspektmi zabezpečenia vojny) i ako samostatný typ hybridnej vojny. Tento jav nie je pritom nový, využívanie ekonomických nástrojov na oslabenie protivníka sa využívalo počas celých dejín ľudstva. Taktika ekonomickej vojny – blokáda sa praktizovala už v staroveku, v období pred peloponézskou vojnou (431 - 404 pr. n. l.) v starovekom Grécku. V histórii možno nájsť mnoho príkladov na využívanie ekonomických nástrojov na oslabenie protivníka. Koncept ekonomickej vojny sa uplatňoval počas studenej vojny v dvadsiatom storočí a využíva sa dodnes, pričom možno konštatovať, že ekonomická vojna je dnes omnoho viac sofistikovaná a je súčasťou politicko-vojenských stratégií na dosiahnutie víťazstva nad protivníkom. Medzinárodný obchod je efektívnym nástrojom na dosahovanie nielen ekonomických, ale aj politických cieľov.

Zo skúseností je zrejmé, že klasické ozbrojené konflikty i ekonomické vojny vedú k značným ekonomickým škodám s dopadmi na celú spoločnosť, čo možno považovať za závažný negatívny spoločenský jav. Z uvedených dôvodov je ekonomická vojna predmetom záujmu skúmania ekonomiky obrany, ktorá je vedou interdisciplinárneho charakteru.

1. TEORETICKÉ VYMEDZENIE PROBLEMATIKY EKONOMICKEJ VOJNY

V súvislosti s používaním ekonomických nástrojov na dosiahnutie určitých politických cieľov sa možno stretnúť s rôznymi pojmami: ekonomická, hospodárska, obchodná, cenová a finančná vojna. Vojenské vedy sa zameriavajú predovšetkým na rozpracovanie teórie vojenských konfliktov, pri ktorých sa využíva vojenská taktika a konvenčné druhy zbraní. Poznatky o špeciálnych druhoch vojen, vrátane vojen ekonomických neboli doposiaľ rozsiahle analyzované a následne dôsledne teoreticky spracované[5]. Z tohto dôvodu doposiaľ neexistuje podrobný popis toho, čo ekonomická, hospodárska, obchodná a finančná vojna znamená. Problémy pri vymedzovaní jednotlivých pojmov vyplývajú aj z vnímania a rozlišovania ekonomickej vojny a klasickej hospodárskej súťaže.

V tomto príspevku budeme považovať pojmy ekonomická vojna a vojna hospodárska za pojmy totožné, najširšieho významu, zahŕňajúcu v sebe problematiku aj vojen obchodných a finančných, obchodnú vojnu za pojem užší, predovšetkým súvisiaci s obchodom a vojnu finančnú súvisiacu s finančnými operáciami na finančných trhoch.

Ekonomická vojna, je využívanie alebo hrozba využívania ekonomických prostriedkov proti krajine s cieľom oslabiť jej hospodárstvo, a tým znížiť jej politickú i vojenskú moc, zároveň znamená aj využívanie ekonomických prostriedkov na donútenie protivníka zmeniť svoje politiky alebo správanie k iným krajinám[6].

Pöcher[7] vymedzuje ekonomickú vojnu ako vojnu založenú na nevojenských metódach a prostriedkoch, pričom cieľom je zasiahnuť súperovu ekonomiku. Predpokladané víťazstvo v ekonomickej vojne by sa malo prejaviť v posilnení hospodárstva útočníka a naopak v oslabení pozície protivníka.

[4] BOHÁČIK, M. Špeciáli a hybridná vojna, s. 39.
[5] PÖCHER, H. Economic warfare heavy damage without bloodshed, p.73.
[6] SHAMBAUGH, G. *Economic Warfare*.
[7] PÖCHER, H. Economic warfare heavy damage without bloodshed, p.73.

Šefčík[8] špecifikuje, že hospodárska/ekonomická vojna je nerozdielnou súčasťou akéhokoľvek medzinárodného konfliktu, pretože je spojená s úsilím nedovoliť nepriateľovi prístup k potrebnému tovaru a službám, zatiaľ čo vojenské operácie sú vedené proti vojensky orientovanému priemyslu (zbrojárskemu priemyslu) nepriateľa.

Brocková a Lipková[9] chápu **obchodnú vojnu** ako stav, kedy sa výrazne, v dôsledku zavedenia vzájomných obmedzení v obchode, obmedzí až úplne zastaví obchodná výmena. Rozdiel medzi ekonomickou a obchodnou vojnou bližšie vysvetľuje Krč a Hynková[10], ktorí podstatný rozdiel vidia v cieľoch a podmienkach uskutočňovania týchto vojen. Cieľom obchodnej vojny je monopolné riadenie vnútorného alebo vonkajšieho trhu alebo zvýšenie podielu na trhu pri využívaní všetkých prostriedkov typických pre obchodnú politiku monopolov. Obchodná vojna sa vedie nielen na zahraničnom, ale aj na vnútornom trhu. Oproti tomu krajina, ktorá vedie ekonomickú vojnu, monitoruje a ovplyvňuje pohyb komodít, prípadne finančné operácie nielen na domácom trhu, ale predovšetkým na trhoch medzinárodných vrátane trhov svojich spojencov a neutrálnych krajín. Ekonomická vojna je podmienená hospodárskou, ale aj politickou a strategickou situáciou krajiny, jej spojencov a situáciou v nepriateľských štátoch. Plán riadenia ekonomickej vojny je súčasťou celkového strategického plánu prípravy a vedenia vojny.

Krajiny zapojené do ekonomickej vojny sa snažia oslabiť hospodárstvo protivníka tým, že odmietnu prístup protivníka k potrebným materiálnym, finančným a technologickým zdrojom, alebo inak zabraňujú jeho schopnosti profitovať z obchodných, finančných a technologických výmen s inými krajinami. Cieľom je získanie čo najväčšieho podielu na svetovom obchode a posilnenie geopolitického vplyvu.

Ekonomická vojna má mnoho podôb, ktoré môžu byť realizované nasledovne:

- Obchodné embargo (predovšetkým na strategické tovary, ktoré majú vojenský účel), alebo zákaz exportu tovaru do krajiny nepriateľa, alebo jeho spojencov.
- Bojkot, alebo zákaz nakupovania tovaru od nepriateľa a jeho spojencov.
- Čierna listina domácich firiem alebo firiem tretích krajín, ktoré obchodujú s nepriateľom.
- Strategické nákupy alebo nakupovanie komodít spojených so zabezpečením obrany na svetových trhoch.
- Dumping alebo predaj komodít strategických zásob zameraný na zníženie ich cien, čím sa znížia príjmy krajín predávajúcich tieto komodity.
- Zadržiavanie, konfiškácia alebo znárodňovanie aktív vlastnených nepriateľom.
- Strategické bombardovanie, sabotáž alebo iné vojenské operácie proti hospodárskym objektom nepriateľa.
- Propaganda, alebo úmyselné použitie ekonomickej dezinformácie za účelom vytvárania paniky, hromadenia zásob a zmätku na území nepriateľa[11].

Shambaugh[12] k ekonomickým nástrojom hospodárskej vojny ešte priraďuje tarifnú diskrimináciu, zmrazenie kapitálových aktív, pozastavenie hospodárskej pomoci, zákaz investičných a iných kapitálových tokov a vyvlastnenie. K ďalším nástrojom možno zaradiť zhoršenie prístupu nepriateľa k úverovým zdrojom, odmietnutie investičných záruk, zákaz cestovania a pobytu, odmietnutie udelenia víz pre „nepohodlné osoby“, odmietnutie udelenia licencií.

[8] ŠEFČÍK, V. Analýza ekonomického zabezpečení obrany, s. 97.
[9] BROCKOVÁ, K. – LIPKOVÁ, Ľ. Súčasný protekcionalizmus – obchodná vojna USA vs. ostatný svet. s. 324
[10] KRČ, M. - HYNKOVÁ, V. Current economic warfare, p. 938.
[11] ŠEFČÍK, V. Analýza ekonomického zabezpečení obrany, s. 97.
[12] SHAMBAUGH, G. Economic Warfare.

Metódy a nástroje ekonomickej vojny klasifikované podľa Pöchera[13] sú uvedené v Tabuľke 1. Pastorová[14] člení nástroje ekonomickej vojny do skupín podľa politickej, ekonomickej, diplomatickej dimenzie, pričom klasifikáciu dopĺňa o skupinu neštandardných nástrojov (bližšie pozri Tabuľku 2).

Tabuľka 1 Metódy a nástroje ekonomickej vojny

Fiškálne metódy a nástroje	Cielené využitie daní, odvodov, colných poplatkov
Menové metódy a nástroje	Devalvácia vlastnej meny, zníženie cien vlastného exportu, pranie špinavých peňazí na legalizáciu príjmov, burzové špekulácie
Metódy a nástroje súvisiace s obchodom	Embargo
Špionáž	Hospodárska špionáž využívaná na komerčné účely, využívanie elektronických a komunikačných technológií na špionáž
„Lov mozgov“ (head hunting)	Získavanie špičkových zahraničných expertov z dôvodu rozvoja vlastnej ekonomiky
Metódy a nástroje biologickej ekonomickej vojny	Možné využitie biologických zbraní na vyradenie pracovnej sily z pracovného procesu s cieľom zastavenia produkcie konkurenčného štátu
Metódy a nástroje založené na cieľavedomom využívaní/zneužívaní informácií	Utajovanie dôležitých informácií, využívanie dezinformácií o produktoch nepriateľa s cieľom vyvolávania paniky a zmätku na území nepriateľa

Zdroj: Spracované podľa: Pöcher, 2015.

Tabuľka 2 Metódy a nástroje ekonomickej vojny

Politická dimenzia	správny postup proti štátnej moci (napr. zadržanie majetku, nátlak prostredníctvom medzinárodných zoskupení, rušenie spoločných rokovaní, zablokovanie účasti v prístupových rokovaniach a pod.)
Ekonomická dimenzia	obchodné, colné, finančné nástroje (napr. úverová politika, požadovanie urýchleného uhradenia záväzkov, licenčná politika, objemová politika – stanovenie kvót a pod.)
Diplomatická dimenzia	bojkot, nátlaková diplomacia - ultimátum, zablokovanie prístupu nepriateľských krajín do medzinárodných zoskupení
Neštandardné nástroje (neetické, nelegálne, v praxi však využívané nástroje)	útoky na menu, politika zastrašovania, zbrojenie, peňazokazectvo[15] a pod.

Zdroj: Spracované podľa: Pastorová, 2017.

[13] PÖCHER, H. Economic warfare heavy damage without bloodshed, p.75.
[14] PASTOROVÁ, V. Nástroje ekonomické války a některé příklady jejich aplikace, s. 24.
[15] Z histórie je známa operácia „Bernhard“ z obdobia 2. svetovej vojny, kedy zo stany fašistického Nemecka došlo k organizovaniu tlače falošných bankoviek britskej libry so zámerom ich infiltrácie do britskej ekonomiky s cieľom destabilizovať hospodárstvo.

Podľa počtu zúčastnených strán je možné rozlišovať konvenčné ekonomické vojny vedené medzi dvomi alebo viacerými krajinami, pričom vojnu plánujú a realizujú oficiálne štátne orgány a asymetrické ekonomické vojny, v ktorých bojujú súperi rôznych úrovní (štátni aktéri - štátni úradníci, neštátni aktéri - súkromní podnikatelia, dokonca teroristi alebo kriminálne živly)[16]. K tejto klasifikácii sa prikláňa aj Krč s Hynkovou[17], ktorí ekonomickú vojnu vnímajú ako priamu alebo nepriamu manipuláciu hospodárstva prostredníctvom štátneho aktéra alebo iných subjektov, a to prostredníctvom legálnych alebo nelegálnych prostriedkov.

Krajnou, ale v praxi často využívanou formou zásahu štátu v rámci obchodnej činnosti sú ekonomické sankcie, predovšetkým **obchodné embargo** – t. j. štátny zákaz vývozu tovaru do nepriateľského štátu, alebo vývozu z nepriateľského štátu. Štát vyhlasuje embargo spravidla na základe politických aspektov, pričom ekonomické sankcie môžu mať aj kolektívny charakter, napr. keď sa rešpektuje takéto riešenie v rámci OSN, prípadne EÚ.

Embargo spôsobuje ekonomické ťažkosti (straty) ako štátu, ktorý embargo vyhlasuje, tak aj štátu, voči ktorému je embargo vyhlásené. V štáte, ktorý vyhlásil embargo, cena komodít klesá (pretože sa väčšia časť produkcie musí realizovať na vnútornom trhu) a v štáte, voči ktorému je embargo vyhlásené, cena tovaru naopak rastie. Zároveň platí, že štáty, ktoré sa k embargu nepridali, môžu získať dodatočný profit z tejto situácie.

Prvoradým cieľom vyhlásenia embarga nie je získanie ekonomických výhod, ale tlak na nepriateľský štát v nadväznosti na politické ciele. Úspech embarga je pravdepodobný len v tom prípade, ak:

- štát, ktorý vyhlásil embargo, má vysokú elasticitu exportných predpokladov,
- štát, voči ktorému je embargo vyhlásené, má nízku elasticitu importného dopytu,
- sankcie sú nečakané a rozsiahle[18].

Ako už bolo uvedené, súčasťou ekonomickej vojny je aj **vojna finančná**. Medzinárodný finančný systém sa v súčasnosti prejavuje ako tvrdá konkurenčná aréna, kde hierarchická rovnováha medzi prevládajúcimi menami odráža rovnováhu geopolitickej sily medzi veľmocami[19]. Kontrola a získanie a udržanie vplyvu v medzinárodných finančných inštitúciách je príčinou súperenia medzi svetovými veľmocami, ktoré sa snažia o posilňovanie svojich vlastných mien smerom k vedúcim pozíciám.

Je potrebné si uvedomiť, že obeh meny s celosvetovým dosahom prináša značný osoh pre emitenta. Trabanco[20] uvádza, že historicky bola potvrdená silná korelácia medzi rozvojom dôležitých vojenských a obchodných námorných kapacít a emitovaním dominantných mien.

Predstavitelia jednotlivých štátov využívajú finančné trhy, finančné kanály a nástroje na dosiahnutie svojich geopolitických záujmov. Výhodou je, že úspech prostredníctvom finančných konfrontácií možno dosiahnuť relatívne tajným spôsobom predovšetkým v právne nejednoznačných priestoroch, keďže nie je vždy ľahké identifikovať zúčastnené strany, ktorými môžu byť ako štátni, tak aj neštátni aktéri.

[16] PÖCHER, H. Economic warfare heavy damage without bloodshed, p.78.
[17] KRČ, M. - HYNKOVÁ, V. Current economic warfare, p. 937.
[18] ŠEFČÍK, V. Analýza ekonomického zabezpečení obrany, s. 99.
[19] Európsku menovú úniu a zavedenie meny euro v priestore európskych ekonomík možno považovať za politicko-ekonomický projekt ktorého cieľom bolo, aby sa upevňovala ekonomická a menová pozícia európskeho centra v súťaži s ostatnými centrami svetovej ekonomiky (USA, Čína, Rusko) a vytvárala sa adekvátna protiváha dominancii amerického dolára.
[20] TRABANCO J. M. A. Geopolitics and Financial Warfare: The Reconfiguration of the Global Balance of Power.

Pri vedení jednotlivých „operácií“ finančných vojen sa ich organizátori inšpirujú strategickými princípmi konvenčného boja, ako napríklad zostavovaním mocenských plánov, používaním asymetrických útokov, klamlivých taktík, dokonca bleskových útokov. Finančné útoky majú podobu burzových špekulácií, menového dumpingu, finančných sankcií, agresívnej menovej politiky, manipulácie s cenami komodít, nepriateľských úverových ratingov, využívania dlhovej pasce, infiltrácie alebo sabotáže.

2. EKTÍVNOSŤ EKONOMICKÝCH SANKCIÍ

Efektívnosť ekonomickej vojny je v praxi diskutabilná. Je podmienená schopnosťou vlády prijať také politicko-ekonomické opatrenia, ktoré by eliminovali negatívne dopady použitia ekonomických a finančných nástrojov na domácu ekonomiku. Prax potvrdzuje, že účinnosť sankcií a iných hospodárskych opatrení má tendenciu s časom klesať. Sankcie sú skutočne účinné len vtedy, keď sú uskutočňované prostredníctvom veľkého počtu krajín. História preukazuje, že väčšina novodobých obchodných vojen nemala dlhé trvanie a spravidla došlo po kratšom či dlhšom vyjednávaní k prijatiu vzájomne prijateľných obchodných podmienok[21].

Riziká súvisiace s použitím ekonomických sankcií súvisia so skutočnosťou, že sankcionovaná krajina napriek ekonomickým stratám nezmení svoje správanie, alebo sa opatrenia úplne minú svojim účinkom, takže nakoniec je potrebné použiť vojenskú silu.

Je potrebné si uvedomiť, že používanie ekonomických nástrojov ako zbraní znamená ekonomickú stratu nielen pre cieľovú krajinu, ale aj pre krajinu, ktorá tento nástroj využíva[22]. Kritici ekonomickej vojny upozorňujú, že dopady ekonomickej vojny zasahujú najmä civilné obyvateľstvo a môžu mať podobu šírenia chorôb z dôvodu hladovania (v dôsledku obmedzenia prístupu k potravinám). Dopady sankcií na bežnú populáciu sú teda väčšie ako dopady na politické elity, voči ktorým sankcie boli primárne určené. Zároveň sa prejavujú ako zvýšenie cien tovarov a služieb, ktoré mohli byť obstarávané za nižšie ceny z krajín, na ktoré bolo vyhlásené embargo[23].

Protekcionalizmus majúci podobu využívania ciel poškodzuje všetky zúčastnené strany. Vedie k zvyšovaniu cien tovarov, k znižovaniu spotreby, následnému znižovaniu dopytu, čo sa v konečnom dôsledku prejaví v znížení výroby. Prijímanie protekcionalistických opatrení vedie k prijímaniu retorzných opatrení, ktoré sa reťazia a nakoniec dôjde k obchodnej, prípadne ekonomickej vojne medzi zúčastnenými subjektami[24].

Ekonomické opatrenia majúce podobu sankcií/reštriktívnych opatrení v dôsledku globalizácie ekonomiky často fungujú ako bumerang. V konečnom dôsledku môžu poškodiť tie krajiny, ktoré ich použili proti nepriateľovi.

Účinnosť ekonomického boja resp. protiopatrení závisí od mnohých faktorov, napríklad od schopnosti krajiny vyrábať tovar s obmedzeným prístupom k zdrojom (nájsť substitučné suroviny na výrobu) alebo jeho schopnosti získať potrebné komodity (suroviny, alebo hotové výrobky) od iných, v konflikte nezúčastnených krajín.

Pri teoretickom skúmaní problematiky ekonomických vojen ako súčasti ekonomiky obrany je nutné hľadať odpovede na otázky:

- akým spôsobom trh reaguje na ekonomickú vojnu, aké sú možné spôsoby prekonávania problémov,

[21] BROCKOVÁ, K. – LIPKOVÁ, Ľ. Súčasný protekcionalizmus – obchodná vojna USA vs. ostatný svet. s. 325
[22] KRČ, M. - HYNKOVÁ, V. Current economic warfare, p. 937.
[23] Príkladom je vyhlásenie embarga vlády USA na dovozy z Kuby v šesťdesiatych rokoch.
[24] BROCKOVÁ, K. – LIPKOVÁ, Ľ. Súčasný protekcionalizmus – obchodná vojna USA vs. ostatný svet. s. 330

- aká je úloha hospodárskej spolupráce aliancií pri prevencii i vyrovnávaní sa s nepriateľskými ekonomickými akciami,
- aké môžu byť ekonomické mechanizmy na potláčanie násilných konfliktov, aká je účinnosť a efektívnosť týchto mechanizmov,
- ako môže motivácia dosiahnutia zisku ovplyvňovať a podporovať vznik neúmerných vojenských výdavkov a pod[25].

Podľa nášho názoru je dôležité venovať pozornosť tejto problematike i s ohľadom na udržanie ekonomickej bezpečnosti krajiny a problém dávať do kontextu s formulovaním bezpečnostných a obranných stratégií štátu.

3. PREJAVY EKONOMICKEJ VOJNY V SÚČASNOSTI

Najtypickejším príkladom prejavov ekonomickej vojny v súčasnosti je použitie finančných nástrojov v obchodných vzťahoch USA a Číny. Administratíva prezidenta Trumpa zaviedla ochranárske opatrenia spočívajúce v uvalení ciel na tovary z Číny pri importe do USA s cieľom posilniť americkú ekonomiku[26]. Tento krok je však možné vnímať ako určité protiopatrenie na postup Číny, ktorá sa pri obchodovaní postupne pripravuje na opustenie amerického dolára už od roku 2005, kedy začala vydávať dlhopisy denominované v juanoch. Následne začala nakupovať ropu v juanoch namiesto dolárov, čo súviselo so vznikom "petro-juanového" trhu. Petro-juanové futures[27] sa obchodujú na celom svete a vzhľadom na skutočnosť, že Čína je najväčším dovozcom a zároveň aj vývozcom na svete, zostáva len otázkou času, kým mnohí z obchodných partnerov prejdú z dolára na čínsky juan.

Finanční analytici sú presvedčení, že ak budú obchodné spory medzi USA a Čínou pokračovať, môže to mať priamy a veľmi negatívny vplyv na celý svet, predovšetkým na Európu a eurozónu. Európska ekonomika, predovšetkým hospodárstvo Francúzska a Nemecka, je na tom v roku 2019 horšie, ako by bola bez obchodnej vojny medzi Washingtonom a Pekingom. Európske spoločnosti sa rozhodli v dôsledku napätia v medzinárodnom obchode odložiť ďalšie investície alebo plány na rozšírenie svojich aktivít, ktoré vyvíjajú v Číne. Medzinárodný obchod umožňuje, aby sa produkovalo lacnejšie a efektívnejšie[28]. Z tohto hľadiska sú Trumpove rozhodnutia v oblasti zavedenia ciel s negatívnymi dopadmi na medzinárodný obchod a majú vyslovene politický kontext spočívajúci v snahe získania potenciálnych voličov v nadchádzajúcich voľbách.

V júni 2018 USA zaviedli clá na dovoz ocele a hliníka z Európskej únie, Kanady a Mexika. Európska únia na tento krok zareagovala odvetnými clami. Napätie eskalovalo deklarovaním úmyslu zavedenia ciel na dovozy automobilov do Spojených štátov. Nebezpečenstvo tohto kroku spočíva v tom, že USA je druhé najväčšie odbytisko európskych automobiliek. Dalo by sa preto hovoriť o predpokladaných stratách v miliardách eur a v následnom obmedzení produkcie automobiliek, čo by si pravdepodobne vyžiadalo aj prepúšťanie zamestnan-

[25] KRČ, M. - HYNKOVÁ, V. Current economic warfare, p. 940.
[26] USA dlhodobejšie vykazujú deficit bežného účtu platobnej bilancie. Tento problém je možné riešiť obmedzovaním dovozu prostredníctvom zavedenia dovozných ciel.
[27] Futures – druh cenného papiera predstavujúceho zmluvu medzi dvoma stranami uzavretú v súčasnosti o povinnosti predať alebo kúpiť nejaké aktívum v stanovenom čase v budúcnosti za cenu stanovenú v súčasnosti, pričom obchod sa uskutočňuje v štandardizovanej forme na burze.
[28] Zákon komparatívnych výhod hovorí, že krajina by sa mala špecializovať na výrobu a vývoz takých tovarov, ktoré dokáže produkovať s nižšími nákladmi. Naopak dovážať by mala také komodity, pri výrobe ktorých sú vysoké náklady.

cov. Týkalo by sa to prirodzene aj Slovenska, ktorého hospodárstvo je silne orientované na produkciu automobilov.

Nebezpečná situácia sa zmiernila, keď sa USA a EÚ dohodli na tom, že sa budú usilovať o nulové clá a nulové subvencie na priemyselné tovary okrem automobilov. Pozícia USA pri využívaní týchto finančných nástrojov (clá, sankcie) je silnejšia, pretože americká ekonomika je uzavretá, čo znamená, že spätné efekty z existencie ekonomickej vojny by neboli pre túto krajinu také vážne, ako je to v prípade štátov, ktoré sú súčasťou otvorenej ekonomiky. Vážne ekonomické problémy by výrazne zasiahli aj Slovensko, ktoré sa považuje za najviac otvorenú ekonomiku Európskej únie[29].

Ďalším príkladom použitia metód ekonomickej vojny je prípad súvisiaci s firmou Huawej. Americkí predstavitelia varovali európskych partnerov pred nákupom telekomunikačných zariadení od čínskych spoločností Huawei a ZTE v súvislosti s plánovaným zavádzaním novej generácie mobilnej siete. Telekomunikačné zariadenia spoločností Huawei a ZTE podľa nich predstavujú vážne bezpečnostné riziko, predpokladá sa, že tieto zariadenia by umožňovali ekonomickú špionáž. K zákazu využívania produktov firmy Huawei sa okrem USA pridali aj Japonsko, Austrália a Nový Zéland. Čína na tieto kroky už chystá odvetné opatrenia v podobe obmedzení exportu vzácnych nerastov, ktoré sú nevyhnutné pri výrobe hi-tech produktov, ako sú napríklad procesory. Nádeje, že ekonomický konflikt medzi Čínou a USA by sa mohol po sérii vzájomných rokovaní v roku 2019 skončiť, sa nenaplnili. Napätie medzi USA a Čínou eskaluje zvyšovaním dovozných ciel na oboch stranách.

Z uvedených informácií vyplýva, že ani v budúcnosti nemožno očakávať, že prejavy ekonomickej vojny vymiznú. S rozvojom spoločnosti sa aj naďalej budú vyvíjať nové nástroje a metódy ekonomickej vojny. Otázne zostáva, do akej miery sa tieto praktiky budú využívať na dosiahnutie politických, ale aj vojenských cieľov jednotlivých krajín.

ZÁVER

V súčasnosti sa sila, postavenie a vplyv krajín v medzinárodnom meradle porovnáva nielen na základe vojenských spôsobilostí ale aj na základe ekonomických ukazovateľov. Zdroje, ktoré majú jednotlivé štáty k dispozícii na financovanie konvenčných ozbrojených síl, prípadne na hospodársku mobilizáciu v prípade napadnutia, predstavujú parametre, na základe ktorých sa hodnotí geopolitické postavenie krajiny. Sila štátov v geofinančnej oblasti môže byť hodnotená na základe kvantitatívnych ukazovateľov, ako je stupeň finančného vývoja, veľkosť devízových rezerv, zásoba drahých kovov, úroveň internacionalizácie meny, kontrola komoditných búrz, úroveň investičného bankovníctva, úverové ratingy a pod. Medzi kvalitatívne parametre hodnotenia sa zaraďuje úroveň finančnej diplomacie a sila a dôležitosť používanej meny, pokiaľ ide o jej medzinárodný vplyv[30].

Potenciál ekonomickej vojny spojenej s multiplikátormi síl, ako sú kybernetické útoky, šírenie dezinformácií a špeciálne operácie môže dosiahnuť zničujúce rozmery. Vzhľadom na to, že škála a počet nástrojov, metód a techník ekonomickej vojny sa neustále vyvíja, je potrebné tejto problematike venovať patričnú pozornosť i v oblasti vzdelávania odborníkov. Profesor Pöcher odporúča, aby súčasťou vzdelávania vojenských lídrov na vojenských univerzitách bola okrem základných vojenských predmetov aj problematika ekonomických vojen ako súčasť ekonomiky obrany. Dobrým príkladom je prístup Francúzska, v ktorom bola

[29] Bližšie pozri: <https://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/506240-slovensko-je-najviac-otvorena-ekonomika-europskej-unie/>

[30] TRABANCO, J. M. A. Geopolitics and Financial Warfare: The Reconfiguration of the Global Balance of Power.

v roku 1997 zriadená „École de Guerre Économique“[31], v ktorej sa vzdelávajú špecialisti na opatrenia proti operáciám ekonomickej vojny.

Záverom chceme zdôrazniť, že do roku 1990 bola najdôležitejším nástrojom na dosiahnutie národnej bezpečnosti „fyzická“ vojenská sila, preto dominantnú rolu v bezpečnostnej politike hrala vojenská bezpečnosť. Globalizačné trendy viedli k tomu, že sa ekonomicky vyspelé krajiny sveta začali okrem budovania vojenskej sily zameriavať aj na ďalší podporný nástroj - silu ekonomickú[32]. Na zmenenú situáciu musí reagovať zodpovedajúcim spôsobom bezpečnostná politika každého autonómneho štátu. Pri tvorbe a zdokonaľovaní koncepcie národnej bezpečnosti štátu a formulovaní obranných opatrení by sa mali brať do úvahy aj aspekty súvisiace s ekonomickou vojnou, geofinančné kritériá rozdelenia sveta a požiadavky na zabezpečenie ekonomickej bezpečnosti krajiny.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. BOHÁČIK, M. 2019. Špeciáli a hybridná vojna. In *Obrana.*, 2019, roč. 27, č. 4. s. 38-39.
2. BROCKOVÁ, K. – LIPKOVÁ, Ľ. 2018. Súčasný protekcionalizmus – obchodná vojna USA vs. ostatný svet. IN Medzinárodné vzťahy/Journal of International Relations, 2018, Volume 16, Issue 2, p. 324-338., ISSN 1336-1562
3. IVANČÍK, R. 2016. Teoretické východiská skúmania problematiky hybridnej vojny – vojny 21. storočia. In *Medzinárodné vzťahy/Journal of International Relation.*, 2016, Vol. 14, Issue 2, p. 130-156. ISSN 1336-1562
4. KRČ, M. – AL-MADHAGI, G. 2008. Ekonomická bezpečnost jako zdroj mezinárodní spolupráce. In *Ekonomický časopis*., 2008, roč. 56, č. 9, s. 892-911, ISSN 0013-3035
5. KRČ, M. – HYNKOVÁ, V. 2016. *Current economic warfare* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné na internete: <https://msed.vse.cz/msed_2016/article/101-krc-Miroslav-paper.pdf>
6. PASTOROVÁ, V. 2017. Nástroje ekonomické války a některé příklady jejich aplikace. In *Recenzovaný sborník příspěvků z konference doktorandů na VŠVS.* Praha : Vysoká škola finanční a správní, 2017. s. 20-33 ISBN 978-80-7408-156-9
7. PÖCHER, H. 2015. Economic warfare heavy damage without bloodshed. In *Economics and Management.*, 2015, Vol. 9, Issue 1, p.72 - 79. ISSN 1802-3975
8. SHAMBAUGH, G. *Economic Warfare* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/topic/economic-warfare>
9. ŠEFČÍK, V. 1998. *Analýza ekonomického zabezpečení obrany.* Vyškov : Vysoká škola pozemního vojska, 1998. 129 s. ISBN 80-7231-029-1
10. TRABANCO J. M. A. 2018. *Geopolitics and Financial Warfare: The Reconfiguration of the Global Balance of Power* [online]. [cit. 2019-06-18]. Dostupné na internete: <https://www.globalresearch.ca/geopolitics-financial-warfare-reconfiguration-global-balance-power/5657633>

[31] Bližšie pozri: www.ege.fr.
[32] KRČ, M. – AL-MADHAGI, G. Ekonomická bezpečnost jako zdroj mezinárodní spolupráce. s. 892.

Ing. Soňa JIRÁSKOVÁ, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra logistického zabezpečenia
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš
Slovenská republika
sona.jiraskova@aos.sk

RIC – RUSKO, INDIA, ČÍNA – SPOLUPRÁCA, VÝZVA ALEBO VYVAŽOVANIE MOCI V EURÁZII

RIC – RUSSIA, INDIA, CHINA – COOPERATION, CHALLENGE OR BALANCING POWER IN EURASIA

Martin JOŠČÁK

ABSTRACT

The article focuses on analysis of RIC format - Russia, India, and China, their security and economic interests in the Eurasia. At what topics and areas they are able to cooperate, where their dividing lines are and need to balance power in the Eurasia as well as where they consider others as a challenge and potential threat. All of them are world major economic and military powers, members of G-20, BRICS, and Shanghai Cooperation Organisation. Since the first trilateral foreign ministers on the sidelines of the United Nations General Assembly in New York in 2002 the RIC format has remained a kind of diplomatic discussion club and its contribution to the trilateral cooperation was rather very limited. After the imposition of Western sanctions against Russia and current US administration policy regarding foreign trade, especially towards China and partially India, there are renewed discussions if the RIC trio can form an anti-Western coalition and create the other geopolitical pole to the western-dominated world.

Key words: Eurasia, security, powers, interests, geopolitics

ÚVOD

Spolupráca, výzva alebo vyvažovanie moci v Eurázii sú otázky, na ktoré sa pravdepodobne snaží odpovedať veľa vedcov zaoberajúcich sa geopolitikou. Sú tri Euroázijské mocnosti schopné spolupracovať na globálnej úrovni a súčasne prekonať regionálne a bilaterálne prekážky? Posun rovnováhy síl na Euroázijskom kontinente predstavuje pre trojstrannú spoluprácu medzi Ruskom, Indiou a Čínou[1] výzvy, ale súčasne aj príležitosti. Z pohľadu Číny a Ruska potreba vytvorenia novej ázijsko-tichomorskej bezpečnostnej architektúry bez vplyvu, resp. s obmedzeným vplyvom Západu zdôrazňuje strategický význam užších trojstranných vzťahov. Spoločným cieľom týchto krajín je podpora multipolarizácie na globálnej úrovni.

Všeobecne sa idea vybudovania tohto strategického trojuholníka pripisuje ruskému ministrovi zahraničných vecí, neskôr premiérovi Jevgenijovi Primakovovi, ktorý ju predstavil ako „protiváhu západnej aliancii“ počas svojej oficiálnej návštevy Indie v roku 1998. Prvé stretnutie ministrov zahraničných vecí sa uskutočnilo v roku 2002 na okraj zasadnutia Valného zhromaždenia OSN. Odvtedy sa ministri stretávajú pravidelne a formát RIC sa vyvíja. Bol doplnený aj o ďalšie úrovne, ako napr. stretnutia tajomníkov bezpečnostných rád týchto krajín. Prvé stretnutie vedúcich predstaviteľov Ruska, Indie a Číny sa konalo v roku 2006 počas samitu G20 v Petrohrade. Následne sa lídri RIC stretávali iba na bilaterálnej úrovni, resp. v rámci BRICS[2]. Formát RIC bol práve základom, na ktorom bolo založené zoskupenie BRICS, pritiahnutím regionálnych lídrov Južnej Ameriky a Afriky. Koordinácia

[1] Trojka známa tiež ako formát „RIC“ z anglického Russia-India-China.
[2] Brazília, Rusko, India, Čína a Juhoafrická republika

zahraničnej politiky týchto troch krajín pokračuje v rámci OSN, skupiny G20, Šanghajskej organizácie spolupráce, či samitu východnej Ázie a stretnutia Ázia - Európa.

Na konci roku 2018 formát RIC získal nový impulz, kedy sa na základe iniciatívy Ruska lídri RIC spoločne zišli po 12 rokoch na okraj samitu skupiny G20 v Buenos Aires.[3] Stretnutie lídrov RIC sa opätovne zopakovalo na samite skupiny G20 v Osake na konci júna 2019, kde bolo najsledovanejším stretnutím, ktoré sa konalo na okraj hlavného samitu G20. Paradoxne USA a politika ich novej administratívy bola určitým spôsobom spoločným dôvodom prehĺbenia spolupráce medzi Čínou, Ruskom a Indiou. Lídri RIC v Osake vydali tiež nasledovné spoločné vyhlásenie *„Spolupráca vo formáte RIC by sa mohla stať vzorom zavedenia aktuálneho, spravodlivého a multipolárneho svetového poriadku, ktorý odmieta protekcionizmus, politiku jednostranných krokov a nezákonných sankcií. Presadzujeme také základné princípy medzinárodných väzieb, ako je rešpektovanie suverenity a nezasahovanie do vnútorných záležitostí krajín.“* [4] Je ho možné interpretovať ako nesúhlas zo zavedením sankcií Západu voči Rusku, obchodná vojna USA s Čínou, či vyvíjané tlaky na Indiu ohľadne jej energetickej spolupráce s Iránom.

1. RUSKO – INDIA – ČÍNA (RIC) FORMÁT – „TROJKA“

Trojka sa neriadi jednotnou ideológiou. Tieto tri jadrové veľmoci sa veľmi líšia v politickej kultúre a hodnotách: Čína dodržiava socialistický politický systém s čínskymi charakteristikami. Rusko, ktoré sa nazýva suverénna demokracia, je hrdé na svoju vlastnú verziu slobody a demokracie, ktorá sa líši od tradičnej západnej definície a India, ktorá je postavená na britskom modeli, sa usiluje o rozvojový prístup mimo Západu a prezentuje sa ako demokratický model pre rozvojový svet. Rusko, Čína a India ako tri najväčšie krajiny na euroázijskej pevnine s výrazným regionálnym vplyvom sú súčasne aj kľúčovými zúčastnenými stranami pri udržiavaní mieru a stability v Ázii.[5]

Trio RIC spolu tvorí väčšiu časť geografickej a geopolitickej prítomnosti na Euroázijskom kontinente. Pokiaľ ide o prírodné podmienky, tieto tri krajiny pokrývajú celkovú rozlohu takmer 30 miliónov štvorcových kilometrov[6] s počtom obyvateľov viac ako 2,85 miliardy, čo je približne dve pätiny celkovej svetovej populácie, nehovoriac o ich bohatých prírodných zdrojoch. Nominálny hrubý domáci produkt (HDP) Číny ako druhej najväčšej svetovej ekonomiky predstavuje 12,01 biliónov USD, pričom sa rozdiel v HDP medzi najväčšou svetovou ekonomikou USA a Čínou postupne znižuje. India ako šiesta najväčšia svetová ekonomika s HDP 2,61 biliónov HDP tiež stúpa a v roku 2020 by sa mala dostať na piate miesto v rebríčku. Rusko ako krajina s najväčšou rozlohou na svete si udržuje 12. pozíciu s HDP 1,52 bilióna USD. [7] Trojka tiež vynakladá významné finančné prostriedky na obranu. V roku 2018 mala Čína po USA druhý najvyšší rozpočet na obranu v hodnote 168,2 miliárd USD, štvrtý najvyšší rozpočet malo Rusko v hodnote 63,1 miliárd USD a India bola celkovo piata s rozpočtom vo výške 57,9 miliárd USD. [8]

Čína a India majú obrovský ľudský kapitál a veľký potenciál pre pokračujúci hospodársky rozvoj, zatiaľ čo Rusko využíva technologické výhody tradičnej priemyselnej sily. Po ruskej anexii ukrajinského Krymu a začiatku vojenského konfliktu na východe

[3] GORBACHEVA, V. Russia-India-China: RIC Format Receives New Impetus
[4] Meeting between leaders of Russia, India and China at G20 in Osaka.
[5] DONGXIAO, Chen, SHUAI, Feng. The Russia-India-China Trio in the Changing International System
[6] Ibidem.
[7] Top 20 Economies in the World.
[8] The Military Balance 2019, Chapter Two: Comparative defence statistics.

Ukrajiny sa vzájomný obchod Ruska v rámci „trojky“ ešte viac prehĺbil. Vzťahy Ruska so Západom sa výrazne zmenili v dôsledku uvalenia sankcií a Západ nepriamo tlačil Rusko ďalej na východ, aby hľadalo alternatívnych politických a ekonomických partnerov v ázijsko-tichomorskom regióne. Vzájomný obchod „trojky“ v roku 2017 vyjadruje tabuľka č. 1, pričom vzájomný obchod medzi štátmi RIC má stúpajúcu tendenciu. Vysoký potenciál ďalšieho rozvoja má oblasť energetiky.

Tabuľka 1 Vzájomný obchod medzi štátmi RIC v roku 2017[9]

		Podiel na celkovom exporte/importe a ich hodnota v miliardách (m) USD ($)						
		RUSKO		**INDIA**		**ČÍNA**		**Najdôležitejší obchodný partner**
RUSKO	Export	*		1,9 %	6,41 m$	11 %	39,1 m$	**ČÍNA**
	Import			1,3 %	2,83 m$	20 %	43,8 m$	
INDIA	Export	0,97 %	2,83 m$	*		5,1 %	14,8 m$	**USA**, 15 %, 44,3 m$
	Import	1,5 %	6,41 m$			16 %	68,8 m$	**ČÍNA**
ČÍNA	Export	1,8 %	43,8 m$	2,9 %	68,8 m$	*		**USA**, 20 %, 477 m$
	Import	2,5 %	39,1 m$	0,96 %	14,8 m$			**Južná Kórea**, 9,7 %, 149 m$

Rusko v súlade so svojou Koncepciou zahraničnej politiky prijatej v roku 2016 pripisuje veľký význam zabezpečeniu trvalo udržateľnej zvládnuteľnosti globálneho rozvoja, čo si podľa Ruska vyžaduje kolektívne vedenie veľkých štátov, ktoré by mali byť reprezentatívne z geografického a civilizačného hľadiska.[10] Formát RIC tak podľa Ruska má zohrávať veľkú úlohu. Prebiehajúci trojstranný strategický dialóg súčasne umožňuje Rusku zmierniť napätie medzi jeho dvoma najväčšími ázijskými partnermi. Rusko v tomto strategickom trojuholníku zohráva úlohu určitého „mediátora“.

Aj keď vzájomný obchod medzi krajinami RIC stúpa, vojenská spolupráca je hlavne na strane Indie a Číny veľmi opatrná. Neexistuje v podstate žiaden vzájomný obchod s vojenským materiálom (viď tabuľka č. 2.). Nedôveru ešte viac podčiarkuje fakt, že Čína je najväčším dodávateľom zbraní do Pakistanu[11], ktorý je najväčším nepriateľom Indie. Naopak spolupráca ďalších dvoch strán trojuholníka Rusko-India a Rusko-Čína je významná a má úplne iný kvalitatívny rozmer. Rusko je najväčším dodávateľom zbraní ako pre Indiu, tak aj pre Čínu a s oboma každoročne vykonáva bilaterálne vojenské cvičenia.

Tabuľka 2 Vzájomný obchod vojenského materiálu medzi štátmi RIC v rokoch 2010-2018[12]

		Podiel na celkovom exporte/importe a ich hodnota v miliardách (m) USD ($)					
		RUSKO		**INDIA**		**ČÍNA**	
RUSKO	Export	*		33,4 %	20,472 m$	12 %	7,348 m$
	Import			-		-	
INDIA	Export	-		*		-	
	Import	68 %	20,472 m$				
ČÍNA	Export	-		-		*	
	Import	65 %	7,348 m$				

[9] OEC - The Observatory of Economic Complexity, najnovšie dostupné dáta.
[10] Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2016.
[11] SIPRI Arms Transfers Database.
[12] SIPRI Arms Transfers Database

V rámci regionálnej úrovni „trojka“ čelí podobným hrozbám v podobe terorizmu, extrémizmu a separatizmu, či už vo svojich krajinách alebo vo svojom susedstve. Afganistan a stredná časť euroázijského kontinentu je spoločným susedstvom Ruska, Číny a Indie a má zásadný význam pre stabilitu a bezpečnosť ich hraníc, a preto si vyžaduje užšiu koordináciu bezpečnosti medzi týmito tromi krajinami. Tá je realizovaná, či už v rámci formátu RIC alebo v rámci Šanghajskej organizácie spolupráce. Napriek zvýšenej spolupráci alebo možno práve vďaka nej dochádza súčasne v rámci tria RIC k vyvažovaniu moci v Eurázii a snahe o kontrolu „svojej zóny vplyvu“.

Na globálnej úrovni dokáže trojka spolupracovať v diplomatickej oblasti na fórach ako je Organizácia spoločenstvo národov a jej Bezpečnostnej rade, kde dochádza k takmer pravidelnej koordinácií Ruska a Číny v sporných hlasovaniach proti krajinám Západu.

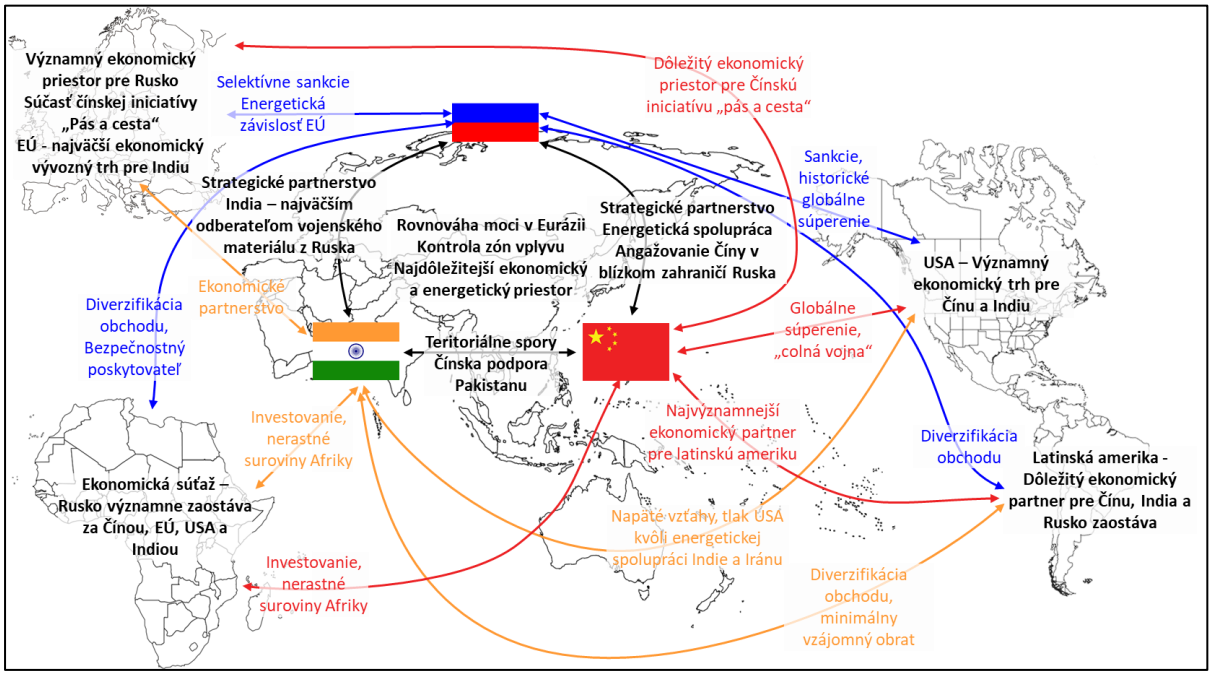

Obrázok 1 Regionálne a globálne vzťahy formátu RIC (vlastná tvorba)

Aj keď v ekonomickej sfére sú krajiny RIC vzájomnými konkurentmi a sledujú svoje národné záujmy, dokážu v niektorých oblastiach spolupracovať proti tomu, čo oni nazývajú zasahovaním do ich vnútorných záležitostí a uvalením jednostranných sankcií zo strany západu reprezentovanom USA. Čína aj Rusko dúfa, že získa indickú podporu pri zakladaní „nového typu“ obchodnej politiky založenej na pravidlách mnohostrannej obchodnej iniciatívy.

Rastúce investície Číny po celom svete doslova „kupujú“ medzinárodný vplyv krajiny.[13] Súčasne aj India naďalej zvyšuje svoju prítomnosť v medzinárodných záležitostiach a stáva sa stále dôležitejším hráčom na svetovej scéne.[14] Rovnako aj Rusko si napriek úpadku po rozpade Sovietskeho zväzu opätovne snaží získať titul svetovej veľmoci.

[13] RÜHLIG, T. A “New” Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping?
[14] PILLALAMARRI, A. India’s Foreign Policy in a Changing World.

Ťažiskom trojstranného vzťahu zo strany Ruska a Číny je ukázať Indii výhody, aby sa aktívne zapojila do väčšieho integračného procesu Eurázie namiesto toho, aby zohrávala podpornú úlohu vo výrobe Made in USA. [15] Využívajú na to aj skutočnosť, že USA ukončilo s účinnosťou od 5. júna 2019 určenie Indie ako rozvojovej krajiny prijímajúcej pomoc a výhody od USA.[16] Dôvodom bola energetická spolupráca Indie s Iránom. India je jeho hlavným odberateľom energie a súčasne Iránsky prístav Chabahar je absolútne nevyhnutný, ak má indická mini-hodvábna cesta smerujúca cez more z Indie do Iránu a následne cez Afganistan do Strednej Ázie fungovať. [17] V dôsledku zvýšených colných sadzieb USA na dovoz tovaru z Indie recipročne India umiestnila colné sadzby na tovar z USA vstupujúci na indický trh. India sa tak pripojila k mnohým dlhodobým spojencom USA, ktorí sa stali obeťami obchodnej vojny novej administratívy USA. [18]

2. SYSTÉM BILATERÁLNYCH VZŤAHOV

Je možné konštatovať, že história ruských vzťahov s jeho partnermi vrámci „trojky“ je strategická, avšak Rusko, India a Čína ako najväčší aktéri v Eurázii aktívne rozvíjajú partnerstvá aj na bilaterálnom základe. Paralelný vývoj dvojstranných väzieb prispieva k celkovému mieru a stabilite väčšiny Eurázie. To zase uľahčuje užšiu interakciu medzi týmito tromi krajinami. Formát RIC tak vytvoril nový model regionálnej politickej a hospodárskej spolupráce. Ich cieľom je však pravdepodobne budovanie novej ázijsko-tichomorskej bezpečnostnej architektúry bez vplyvu krajín západu, hlavne USA.

2.1 RUSKO -ČÍNA - DIALÓG MEDZI ROVNÝMI?

Rusko aj Čína sú stálymi členmi bezpečnostnej rady OSN a považujú seba za hlavné svetové veľmoci. Rusko si je vedomé veľkej ekonomickej sily Číny, ktorá si môže dovoliť kúpiť vplyv v rôznych častiach sveta a preto svoju pozíciu buduje prostredníctvom masívneho diplomatického aparátu a snahou o obnovenie a upevnenie si vzťahov so svojimi spojencami ešte z čias studenej vojny.

Základné princípy a smery dvojstrannej spolupráce sa odrážajú v Zmluve o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Čínskou ľudovou republikou a Ruskou federáciou podpísanej v roku 2001. [19] V súlade s koncepciou zahraničnej politiky Ruskej federácie z roku 2016 bude Rusko naďalej rozvíjať komplexné, rovnocenné a dôveryhodné partnerstvo a strategickú spoluprácu s Čínsou a aktívne posilňovať vzájomnú spoluprácu vo všetkých oblastiach vrátane boja proti novým výzvam a hrozbám, riešenia naliehavých regionálnych a globálnych problémov, spolupráce v medzinárodných organizáciách a mnohostranných združeniach. [20]

Dvaja geopolitickí obri sa cítia v určitej vzdialenosti od seba celkom pohodlne. Čínska ekonomická sila bude naďalej rásť a Rusko musí využiť svoje výhody (prírodné zdroje, poľnohospodárstvo, vojenské a civilné technológie), aby si udržalo vplyv v regióne. Okrem toho môže proces prepojenia ruského projektu Euroázijskej ekonomickej únie s čínskou iniciatívou „Pás a cesta“ slúžiť ako stimul pre ruské hospodárstvo. Čína je od roku

[15] ESCOBAR, P. Russia-India-China will be the big G20 hit
[16] Proclamation 9902 of May 31, 2019 To Modify the List of Beneficiary Developing Countries Under the Trade Act of 1974
[17] ESCOBAR, P. Russia-India-China will be the big G20 hit
[18] GARRIE, A. China, Russia And India Look to Revive RIC Format at G20
[19] GORBACHEVA, V. Russia-India-China: RIC Format Receives New Impetus
[20] Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2016.

2010 najväčším obchodným partnerom Ruska. [21] Obe krajiny súčasne odsudzujú „protekcionistické“ tendencie v globálnom obchode a vyzývajú na bilaterálny obchod v národných menách obchádzajúci americký dolár. Rusko a Čína v tejto súvislosti podpísali dohodu o prechode na ruské ruble a čínske juany v bilaterálnom obchode, počínajúc energetikou a poľnohospodárstvom a zvýšenie vyrovnania medzi menami o 50% v najbližších rokoch. Súčasne sa zaviazali vyvíjať spoločné úsilie na stále väčšie obchádzanie systému SWIFT pomocou ruského systému prenosu finančných správ (SPFS) a čínskeho systému cezhraničných medzibankových platieb (CIPS).[22]

2.2 RUSKO – INDIA – ROZVÍJAJÚCE SA STRATEGICKÉ PARTNERSTVO

Rusko-indická vzájomná vojensko-technická, obchodno-hospodárska a vedecko-technická spolupráca sa aktívne rozvíja. Rusko je dôležitým partnerom Indie pri rozvoji mierovej jadrovej energie. Krajiny rozvíjajú spoluprácu v ropnom a plynárenskom odvetví a realizujú rozsiahle projekty v oblasti infraštruktúry. Takmer hneď po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1993 podpísali Rusko a India Zmluvu o priateľstve a spolupráci, ktorá sa stala základným dokumentom ich bilaterálnych vzťahov. Neskôr v roku 2000 obe krajiny podpísali Deklaráciu o strategickom partnerstve. [23]

Rusko a India tiež často koordinujú svoje diplomatické postoje týkajúce sa medzinárodných a regionálnych otázok vrátane boja proti terorizmu, dialógu o iránskej jadrovej dohode, ako aj pri presadzovaní mierového procesu v Sýrii, Afganistane, Indii a na Kórejskom polostrove. India sa dlhodobo snaží o reformu Bezpečnostnej rady OSN s cieľom získania stáleho členstva, pričom Rusko ju v tom minimálne v deklaratívnej rovine podporuje.

Rusko tiež deklaruje odhodlanie posilňovať osobitné privilegované partnerstvo s Indiou na základe spoločných priorít zahraničnej politiky, historického priateľstva a hlbokej vzájomnej dôvery.[24] Vzájomný strategický hospodársky dialóg sa má zamerať na päť hlavných oblastí - dopravná infraštruktúra, poľnohospodárstvo a agrospracovateľské odvetvie, podpora malých a stredných podnikov, digitálne transformácie a technológie na hraniciach poznania a priemyselná a obchodná spolupráca.[25] V najbližšej dobe sa očakáva spustenie rokovaní o vytvorení zóny voľného obchodu medzi Indiou a Ruskom kontrolovanej Eurázijskej ekonomickej únie.

Rozvíjajúce strategické partnerstvo bolo potvrdené aj na nedávnej návšteve indického premiéra Narendu Modiho na 5. východnom hospodárskom fóre vo Vladivostoku začiatkom septembra 2019. Rusko a India sa dohodli na podpore spolupráce v mnohých oblastiach vrátane spoločnej výroby vojenského materiálu. India medzitým podpísala rekordnú zmluvu s Ruskom na dodávku ruských zbraní a vojenského materiálu v hodnote 14,5 miliárd USD. Súčasne indický premiér Narenda Modi vyhlásil, že *„India poskytne úverovú linku v hodnote 1 miliardy USD na rozvoj Ďalekého východu v Rusku.“*[26]

[21] GORBACHEVA, V. Russia-India-China: RIC Format Receives New Impetus
[22] ESCOBAR, P. The Trilateral Summit: Russia-India-China (RIC) “Share a Room with a View”. Putin, Xi, Modi Meet in Secrecy
[23] GORBACHEVA, V. Russia-India-China: RIC Format Receives New Impetus
[24] Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2016.
[25] Ministry of External Affairs of India Annual Report 2018-19, str. 98-100.
[26] PM Modi speaks at EEF: India extends $1 billion line of credit to Russia's Far East

2.3 ČÍNA – INDIA: HISTORICKÁ NEDÔVERA ALEBO RASTÚCE VÄZBY

Diplomatické vzťahy modernej Indie a Číny boli nadviazané už v roku 1950, história kultúrnej a hospodárskej spolupráce dvoch najstarších civilizácií však siaha viac ako 2 000 rokov do minulosti. India a Čína sú dnes dve najrýchlejšie rastúce centrá moci. Obe krajiny sú veľkými hráčmi, z ktorých každá sa snaží zaujať vedúce postavenie v regióne.[27]

Ide o najslabší článok trojice RIC. Teritoriálne spory a čínska podpora Pakistanu zostávajú problematickými otázkami. Súčasne India má obavy z rastúcej Číny v regióne, ktorý považuje za svoju zónu vplyvu. India častokrát deklaruje nespokojnosť s čínskou iniciatívou „Pás a cesta“, pretože jej jedna vetva prechádza cez sporný región Kašmíru (Pakistanský hospodársky koridor) a v podstate obchádza Indiu. Napriek vzájomnej nedôbere medzi oboma krajinami a minimálnej vojenskej spolupráci Čína aj India chápu vzájomnú dôležitosť ako na regionálnej, taj aj na medzinárodnej úrovni. Po napätom roku 2017, hraničných sporoch v priestore Doklam/Donglang, sa vzťahy medzi Čínou a Indiou od roku 2018 zlepšili a je predpoklad ich ďalšieho napredovania.

Užšie rozvojové partnerstvo medzi Indiou a Čínou dosiahlo nový míľnik v roku 2018 na prvom neformálnom samite medzi indickým premiérom Narendom Modim a čínskym prezidentom Xi Jinpingom, ktorý sa konal v apríli 2018 vo Wu-chane. Neformálne stretnutie odzrkadľovalo želanie oboch strán zvýšiť úroveň ich dvojstranných vzťahov. Následne sa vedúci predstavitelia týchto krajín stretli na okraji samitu Šanghajskej organizácie spolupráce v Qingdao v júni 2018, na samite BRICS v Johannesburgu v júli 2018 a na samite G20 v Buenos Aires v novembri 2018.[28]

Čína tiež začína upriamovať pozornosť Indie na možnosti reštartovania koridoru Bangladéš - Čína - India - Mjanmarsko, ďalšieho významného projektu iniciatívy „Pás a cesta“, ako aj zlepšenie prepojenia z Tibetu do Nepálu a Indie. [29] Zvláštni predstavitelia oboch krajín pripomínajú strategické usmernenie, ktoré vydali vedúci predstavitelia na samite Wu-chan. To by malo smerovať k skorému dosiahnutiu spravodlivého, primeraného a vzájomne prijateľného riešenia indicko-čínskej hranice. [30]

ZÁVER

Na záver je dôležité odpovedať na výzkumné otázky, ktoré sme si položili na úvod článku a to či je možná spolupráca alebo krajiny RIC budú čeliť vzájomným výzvam a vyvažovaniu moci v Eurázii. Trio RIC predstavuje tri jadrové veľmoci, z toho dve najrýchlejšie sa rozvíjajúce ekonomiky s najväčším počtom obyvateľov, Čínu a Indiu. Všetky krajiny „trojky“ považujú za nevyhnutné si udržať vplyv na územín, ktoré oni považujú za svoje blízke zahraničie a svoju zónu vplyvu, pretože to ich definuje ako regionálnu veľmoc. Tým pádom je nevyhnutné predpokladať, že bude aj naďalej dochádzať k vyvažovaniu moci medzi týmito krajinami a k určitým výzvam. Pravdepodobne však nebude dochádzať k výrazným stretom medzi krajinami, aj keď vzájomná nedôvera v najslabšom článku trojuholníka medzi Indiou a Čínou nebude jednoducho odstránená. Čína výrazne potrebuje Pakistan pre svoj ekonomický rozvoj a nevzdá sa vzťahu s týmto nepriateľom Indie. Čína sa bude skôr snažiž vyvažovať svoj postoj k obom krajínám, aby nedošlo k narušeniu ani jedného z bilaterálnych vzťahov Čína-India a Čína-Pakistan.

[27] GORBACHEVA, V. Russia-India-China: RIC Format Receives New Impetus
[28] Ministry of External Affairs of India Annual Report 2018-19, str. 41-45.
[29] ESCOBAR, P. Russia-India-China will be the big G20 hit
[30] SIMES, D. A. Russia Tries to Balance India and China.

Súčasne je aj spolupráca vrámci formátu RIC nevyhnutná, keďže sú ich ekonomiky vzájomne poprepájané a vzájomný obchod medzi štátmi RIC má stúpajúcu tendenciu. V otázkach globálnej politiky a medzinárodných vzťahov, nie je možné vylúčiť, že ak Západ bude naďalej vyvíjať tlak na Indiu, potom sa India môže pripojiť k Rusku a Číne v koalícii proti západnej diplomacii za ľudské práva. A rovnako ako sankcie Západu voči Rusku (z dôvodu jeho agresie voči Ukrajine) vtlačili Rusko do užšej spolupráce s Čínou, rastúci tlak na Indiu z dôvodu jej porušovania demokratických noriem a ľudských práv, ako aj uvalenie ciel vo vzájomnom obchode USA s Indiou, môžu vtlačiť Indiu do užšieho objatia Ruska a Číny.

Rusko má tendenciu pozerať sa na trojstranné vzťahy z tradičného geopolitického hľadiska a pre neho je silnejšie trio RIC pákou, ktorú je možné použiť na vyváženie Západu.[31] Je však otázne, či by formát RIC dokázal, resp. či je jeho cieľom vytvorenie protipólu Západu reprezentovanom USA a EÚ. Rusko, Čina aj India majú významné ekonomické prepojenia na EÚ ako aj na samotné USA. Spory so západom sa však môžu objavovať v diplomackej úrovni vo forme deklaratívnych vyhlásení, ale spoločný obchod bude pravdepodobne sledovať vzájomne výhodný globálny hospodársky rast.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DONGXIAO, Chen, SHUAI, Feng. *The Russia-India-China Trio in the Changing International System* [online] : China Quarterly of International Strategic Studies, Vol. 02, No. 04, pp. 431-447 (2016), prevzaté z World Scientific [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S2377740016500275>

ESCOBAR, Pepe. *The Trilateral Summit: Russia-India-China (RIC) "Share a Room with a View". Putin, Xi, Modi Meet in Secrecy* [online] : Global Research : 1. júla 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.globalresearch.ca/the-trilateral-summit-russia-india-china-ric-share-a-room-with-a-view-putin-xi-modi-meet-in-secrecy/5682270>

ESCOBAR, Pepe. *Russia-India-China will be the big G20 hit* [online] : Asia Times : 26. júna 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.asiatimes.com/2019/06/article/russia-india-china-will-be-the-big-g20-hit/>

Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2016. [online] : The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation : 1. decembra 2016 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248>

GARRIE, Adam. *China, Russia And India Look to Revive RIC Format at G20* [online] : EURASIA FUTURE : 14. júna 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://eurasiafuture.com/2019/06/14/china-russia-and-india-look-to-revive-ric-format-at-g20/>

GORBACHEVA, Valeria. *Russia-India-China: RIC Format Receives New Impetus* [online] : Национальный комитет по исследованию БРИКС : 7. júna 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <http://www.nkibrics.ru/posts/show/5cfa52836272692ee0170000>

Meeting between leaders of Russia, India and China at G20 in Osaka. [online] : President of Russia : 28. júna 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/60846>

[31] DONGXIAO, Chen, SHUAI, Feng. The Russia-India-China Trio in the Changing International System

Ministry of External Affairs of India Annual Report 2018-19. [online] : Ministry of External Affairs, Government of India, New Delhi : 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.mea.gov.in/annual-report-2016-17.htm>

OEC - The Observatory of Economic Complexity. [online] : 2017 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <http://atlas.media.mit.edu>

PM Modi speaks at EEF: India extends $1 billion line of credit to Russia's Far East [online] : BUSINESS TODAY : 5. septembra 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.businesstoday.in/current/world/pm-modi-speaks-at-eef-india-extends-usd-1-billion-line-of-credit-to-russia-far-east/story/377443.html>

Proclamation 9902 of May 31, 2019 To Modify the List of Beneficiary Developing Countries Under the Trade Act of 1974. [online] : Office of the United States Trade Representative : 31. mája 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://ustr.gov/sites/default/files/Proclamation_9902.pdf>

PILLALAMARRI, Akhilesh. *India's Foreign Policy in a Changing World* [online] : The Diplomat : 20. septembra 2018 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2018/09/indias-foreign-policy-in-a-changing-world/>

RÜHLIG, Tim. *A "New" Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping?* [online] : FOCUS ASIA, Institute for Security and Development Policy : 2. marca 2018 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <http://isdp.eu/publication/new-chinese-foreign-policy-xi-jinping-implications-european-policy-making/>

SIMES, Dimitri Alexander. *Russia Tries to Balance India and China* [online] : The National Interest : 11. septembra 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://nationalinterest.org/feature/russia-tries-balance-india-and-china-79821>

SIPRI Arms Transfers Database [online] : Stockholm International Peace Research Institute : 15. marca 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>

The Military Balance 2019, Chapter Two: Comparative defence statistics [online] : Taylor & Francis Online : 15. februára 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/04597222.2019.1561026?journalCode=tmib20>

Top 20 Economies in the World. [online] : Investopedia : 7. júna 2019 [cit. 2019-09-15]. Dostupné na internete: <https://www.investopedia.com/insights/worlds-top-economies/>

Ing. Martin JOŠČÁK
externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
AOS gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
E-mail: martin.joscak81@gmail.com

ŠTRUKTÚRA ZDRUŽENIA DOBROVOĽNÝ HORSKÝ ZÁCHANÁR BABIA HORA

STRUCTURE OF THE ASSOCIATION VOLUNTARY MOUNTAIN RESCUE BABIA HORA

Vojtech JURČÁK, Jozef TURAC

ABSTRACT

The article is focused on the characteristics of cooperation of the Ministry of the Interior with voluntary rescue associations in Slovakia and the possibilities of their use in solving crisis situations. It characterizes the voluntary civic association DHZ Babia hora, its mission, tasks, activities and organizational structure. It emphasizes the power and means available to DHZ Babia hora, describes the material and technical support. It emphasizes the tasks and mission of the "Academic board" - the body of the Association. Finally, the article discusses the possibilities of further development of DHZ Babia hora and individual voluntary civic associations and mutual cooperation between them.

Keywords*:* Voluntary association, crisis situation, DHZ Babia hora, academic board.

ÚVOD

Udalosti posledného desaťročia ukázali, že rozvoj ľudskej spoločnosti nezabezpečuje len zvyšovanie blahobytu a kvality života, ale je zdrojom aj rôznych nebezpečenstiev, hrozieb a rizík prírodného, technologického a sociálneho charakteru, ktoré sprevádzajú každodenný život modernej spoločnosti a môžu vyústiť do prírodných, technologických, ekonomických, hospodárskych a sociálnych kríz.

Existencia spomínaných rizík a hrozieb vyúsťujúcich do možných kríz s negatívnymi dopadmi na spoločnosť, bude čoraz častejšie vyžadovať použitie síl a prostriedkov tvoriacich Integrovaný záchranný systém[1] – teda policajtov, hasičov, záchranárov, príslušníkov rôznych bezpečnostných služieb a ozbrojených síl, organizovaných na profesionálnom základe, alebo tiež v občianskych združeniach, fungujúcich na báze dobrovoľnosti.

Ministerstvo vnútra v snahe dôsledne naplniť zámery vlády Slovenskej republiky, ktoré sú obsiahnuté v „Koncepcii pre rozvoj občianskej spoločnosti na Slovensku“, schválenej uznesením vlády Slovenskej republiky[2] a „Akčného plánu“ na najbližšie obdobie, rešpektujúc pritom hodnotu dobrovoľníctva, aktivít a cieľov realizovaných mimovládnymi neziskovými organizáciami, smeruje svoje aktivity k napĺňaniu cieľov tejto spolupráce – profesionálnych a dobrovoľníckych zborov.

Vnímajúc silné stránky štátnej správy, samosprávy a dobrovoľníckeho sektora môžeme konštatovať, že vznikla jedinečná možnosť spoločne hľadať efektívne riešenia rýchleho naplnenia potrieb občanov, nachádzajúcich sa v stave ohrozenia, či akútnej krízy

[1] *Integrovaný záchranný systém* nie je organizáciou, alebo inštitúciou, ale je zoskupením zložiek, ktoré sa podieľajú na riešení mimoriadnej udalosti, pričom zriaďovatelia týchto zložiek sú rôzni. Zo zákona je „ ... *Integrovaný záchranný systém ... koordinovaný postup jeho zložiek pri zabezpečovaní ich pripravenosti a pri vykonávaní činností a opatrení súvisiacich s poskytovaním pomoci v tiesni*.“*§ 2 ods. 1 zákona č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme*

[2] *Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 68 z 22. Februára 2012*

prírodného, technologického alebo sociálneho charakteru. Tieto udalosti prinášajú množstvo akútnych potrieb zasiahnutého obyvateľstva, ktorých naplnenie nie je zo zákonných, ekonomických, alebo kapacitných dôvodov v možnostiach štátu a samosprávy. Ich napĺňaniu sa na profesionálnej úrovni venujú viaceré subjekty spomedzi dobrovoľných neziskových organizácií, s ktorými Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky aktívne spolupracuje a postupne sa stáva partnerom rozbehnutého projektu podpory výstavby a financovania dobrovoľných neziskových organizácií špecializujúcich sa na poskytovanie záchrany ľudského života v ťažko dostupných oblastiach v rámci krízových situácií.

Jedným z prioritných cieľov tejto spolupráce je nastaviť efektívny spôsob spolupráce medzi ministerstvom a RISC[3] pri poskytovaní psychickej a sociálnej podpory obyvateľstvu v krízovej situácii. RISC bude plniť funkciu jednotného komunikačného bodu vo vzťahu k štátu, samospráve a tiež obyvateľom, ktorí sú v krízovej situácii. Bude koordinovať postup pri zásahoch jednotlivých mimovládnych neziskových organizácií a prostredníctvom spoločnej databázy viesť evidenciu dostupných síl a prostriedkov.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky zároveň zabezpečí, aby dobrovoľné neziskové organizácie s humanitárnym, alebo záchranárskym poslaním a zameraním na poskytovanie verejnoprospešnej služby mohli byť v širšej miere zapojené tiež do realizácie opatrení hospodárskej mobilizácie[4], vytvárajúc tak predpoklady na zabezpečenie potrieb nevyhnutných na prežitie obyvateľstva a na zabezpečenie činnosti Policajného zboru a záchranných zložiek Integrovaného záchranného systému počas vzniku a trvania mimoriadnej udalosti alebo krízovej situácie. Primerané materiálne zabezpečenie mimovládnych neziskových organizácií bude aj naďalej subvencované štátom prostredníctvom dotácií, ktoré boli a tiež sú v súčasnej dobe poskytované dobrovoľným občianskym združeniam a organizáciám, zameraným na uskutočňovanie záchranárskej činnosti, alebo humanitárnych akcií.

V rámci IZS pôsobia aj právnické osoby, občianske združenia a organizácie, ktoré sa zaoberajú poskytovaním pomoci, záchranárskymi činnosťami, alebo humanitnou činnosťou ako ostatné záchranné zložky. Vznikajú hlavne na miestach, ktoré nie sú pokryté profesionálnymi záchrannými zložkami IZS.

Úlohou dobrovoľníckych organizácií je vykonávať dobrovoľnícku činnosť najmä pre osoby so zdravotným postihnutím, cudzincov a osoby bez štátnej príslušnosti, drogovo a inak závislé osoby, nezaopatrené deti, osoby odkázané na starostlivosť iných osôb, seniorov, osoby trpiace domácim násilím, pri odstraňovaní následkov prírodných katastrof, ekologických katastrof, pri humanitárnej pomoci, záchrane života a zdravia, v civilnej ochrane, ochrane pred požiarmi, pri tvorbe, ochrane, udržiavaní alebo zlepšovaní životného prostredia, pri organizovaní kultúrnych, športových, telovýchovných, charitatívnych, vzdelávacích a osvetových podujatí, pri odstraňovaní znevýhodnenia vyplývajúceho z dôvodu veku a zdravotného postihnutia.

Dobrovoľníctvo významne prispieva k ekonomike našej krajiny, je dôležitým nositeľom sociálneho kapitálu, prispieva k sociálnej inklúzii a prináša inovatívne riešenia spoločenských problémov. Sociálny a ekonomický prínos dobrovoľníctva potvrdzujú parciálne výskumy, štúdie a prieskumy. Aktívnosť v oblasti dobrovoľníctva prináša benefity

---

[3] RISC - prijímacie, informačné a podporné centrum mimovládnych organizácií, od roku 2012 je to spoločná platforma mimovládnych neziskových organizácií ako sú: Človek v ohrození, Slovenský Červený kríž, Slovenská katolícka charita, Gréckokatolícka charita, Evanjelická diakonia ECAV na Slovensku, Asociácia samaritánov Slovenskej republiky a Tím krízovej intervencie Modrý Anjel

[4] Zákon č. 179/2011 Zb., o hospodárskej mobilizácii v znení neskorších predpisov

aj samotnému dobrovoľníkovi. Dobrovoľnícke aktivity sú preto vnímané ako želaná súčasť života jednotlivca a spoločnosti.

Program podpory rozvoja dobrovoľníctva vychádza z Uznesenia Európskeho parlamentu z 22. apríla 2008 o prínose dobrovoľníckej práce pre hospodársku a sociálnu súdržnosť[5], ktorým Európsky parlament vyzýva členské štáty a regionálne a miestne orgány, aby uznali hodnotu dobrovoľníckej práce pri podpore sociálnej a hospodárskej súdržnosti. Okrem toho ich vyzýva na partnerskú spoluprácu s dobrovoľníckymi organizáciami a uskutočňovanie užitočných konzultácií s dobrovoľníckym sektorom, s cieľom rozvíjať plány a stratégie na uznanie, ohodnotenie, podporu, uľahčenie a podnecovanie dobrovoľníckej práce a vytvorenie stabilného a inštitucionálneho rámca pre rozvoj dobrovoľníctva.

1. CHARAKTERISTIKA DHZ BABIA HORA

Občianske združenie „DOBROVOĽNÝ HORSKÝ ZÁCHRANÁR, BABIA HORA“ (ďalej len DHZ Babia hora) je nezisková organizácia, založená na báze dobrovoľnosti členstva v združení, účasť na akciách uskutočňovaných združením je bezodplatná.

DHZ Babia hora je operatívno-pátracou a záchrannou organizáciu schopnou dohľadať a transportovať stratené, nezvestné a zranené osoby, je výkonný a projektovo-manažérsky inštitút v oblasti záchrany, pomoci, prevencie, zdravotnej starostlivosti, ochrany prírody, zachovania kultúrneho dedičstva, verejného poriadku a celoživotného vzdelávania, ochrany ekosystému, podľa platných zákonov a noriem. Hlavným cieľom združenia je podieľať sa na ochrane životov, zdravia a majetku a životného prostredia pred požiarmi a živelnými pohromami a to najmä v krízových situáciách, mimoriadnych situáciách, mimoriadnych udalostiach[6] a pomoci v tiesni v oblasti Hornej Oravy, prípadne iných regiónov Slovenskej republiky a štátov Európskej únie. Uvedená pomoc je poskytovaná na základe telefonickej, alebo písomnej požiadavky orgánov štátnej správy, samosprávy, alebo zložiek Integrovaného záchranného systému[7] Slovenskej republiky, poprípade obdobných kompetentných zložiek štátnej správy a samosprávy štátov EÚ.

DHZ Babia hora v rámci svojich technických a personálnych možností môže na základe požiadavky orgánov štátnej správy a orgánov samosprávy plniť aj úlohy v zmysle zákona č. 42/1994 Zb., o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov, zákona č. 129/2002 Zb., o integrovanom záchrannom systéme, zákona č. 387/2002 Zb., o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov, zákona č. 314/2011 Zb., o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov, zákona č. 7/2010 Zb., o ochrane pred povodňami, zákona č. 179/2011 Zb., o hospodárskej mobilizácii, zákona č. 82/1994 Zb. o štátnych hmotných rezervách v znení neskorších predpisov.

Združenie vzniklo podľa zákona č. 83/1990 Z.z., registráciou na MV SR, sekcia verejnej správy, odbor všeobecnej vnútornej správy, oddelenie registrácií dňa 9. mája 2019, na základe návrhu trojčlenného prípravného výboru. Združenie vzniklo na základe rozhodnutia prípravného výboru, ktorý v tom čase dospel k názoru, že je potrebné založiť organizáciu, schopnú podporovať profesionálne záchranné zložky v čase existencie krízovej

[5] *Uznesenie Európskeho parlamentu z 22. apríla 2008 o prínose dobrovoľníckej práce pre hospodársku a sociálnu súdržnosť (2007/2149(INI))*

[6] *Zákon č. 227/2002 Zb., o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu*

[7] *Zákon č. 129/2002 Zb., § 3,§ 8 ods. 1, ods. 2, o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov*

situácie. Podpora je potrebná hlavne v čase do príchodu profesionálnych záchranných zložiek (dohľadanie stratených, zranených osôb, poskytnutie predlekárskej pomoci,...) Jedná sa hlavne o oblasť Babej hory a Pilska, ktoré sú obľúbeným turistickými destináciami. Z dôvodu vysokej návštevnosti tejto oblasti slovenskými i zahraničnými turistami tu dochádza k častým úrazom. Navštevované miesta na Babej hore a Pilsku, sú poväčšine nedostupné pre profesionálne záchranné zložky (rýchlu zdravotnícku pomoc, príslušníkov HaZZ, členov DHZ, a pod.). Horská záchranná služba disponuje silami a prostriedkami s možnosťou zásahu aj v takýchto ťažko dostupných miestach Babej hory a Pilska, avšak z dôvodu veľkej vzdialenosti sídla, nie je schopná zasiahnuť v čase do 40 minút. Členovia DHZ Babia hora pochádzajú z blízkosti Babej hory, resp. Pilska, vzhľadom na sily a prostriedky ktorými disponujú sú schopní zasiahnuť do 20 minút. Výhodou členov DHZ Babia hora je malá vzdialenosť k miestu krízovej situácie, a tiež veľmi dobrá znalosť prírodných podmienok v danom regióne.

Možnosti využitia DHZ Babia hora v rámci zásahových akcií:

- schopnosť mobilizácie časti síl a prostriedkov na miesto určenia veliteľom zásahu do 20 minút
- rýchle dohľadanie stratených, nezvestných a zranených osôb
- okamžitý transport nájdených osôb k dosahu rýchlej zdravotníckej pomoci
- schopnosť zabezpečovať pomocné práce pri zabezpečovaní, hasenia lesných požiarov

2. CIELE A ÚLOHY DHZ BABIA HORA

Ciele a úlohy DHZ Babia hora pozostávajú zo:

- zabezpečovania personálnych, organizačných, technických a materiálnych podmienok za účelom boja proti požiarom,
- zabezpečovania taktických a previerkových cvičení dobrovoľných hasičov,
- organizovania spoločenskej a kultúrnej činnosti v oblasti ochrany pred požiarmi,
- pomoci štátnym orgánom, obciam, fyzickým a právnickým osobám pri plnení úloh spojených s ochranou pred požiarmi,
- zabezpečovania odbornej prípravy, školenia a výcviku členov dobrovoľných záchranných zložiek,
- zabezpečovania taktických a previerkových cvičení členov dobrovoľných záchranných zložiek,
- spolupráce so vzdelávacími inštitúciami v SR aj v EÚ, zaoberajúcimi sa problematikou využitia dobrovoľných i profesionálnych záchranných zložiek v krízových situáciách, za účelom oboznámenia širokej verejnosti s preventívnymi opatreniami na predchádzanie vzniku nežiadúcich udalostí,
- spolupráce so vzdelávacími inštitúciami v SR aj v EÚ, zaoberajúcimi sa problematikou vnútornej i vonkajšej bezpečnosti,
- spolupráce so vzdelávacími inštitúciami v SR aj v EÚ, identifikáciou a vyhodnocovaním bezpečnostných hrozieb a psychologickej bezpečnosti,

- zvyšovania bezpečnosti a právneho vedomia občanov pred obzvlášť závažnými zločinmi, súvisiacimi s nelegálnou migráciou, medzinárodným terorizmom, kyberterorizmom, organizovaným zločinom a korupciou,
- organizovania odborných, vzdelávacích a vedeckých aktivít, najmä konferencií, seminárov, kurzov a školení,
- vypracúvania a vydávania metodických, informačných materiálov a publikácií,
- poradenstva, činností v oblasti tvorby analýz, koncepcií a štúdií,
- poskytovania pomoci pri záchranárskych prácach potrebných pre zvládnutie krízových situácií na území SR aj EÚ,
- zabezpečenia ochrany, zachovania, prezentácie a obnovy kultúrneho a prírodného dedičstva,
- pomoci pri zachovaní a obnove flóry a fauny v oblasti Hornej Oravy, v SR a členských krajinách EÚ,
- rozvoja vzdelanosti mládeže v oblasti dobrovoľníctva,
- rozvoja vedy, výskumu, vývoja a inovačných technológií,
- ochrany životného prostredia.

Aktivity združenia DHZ Babia hora:

- vypracovanie a realizácia plánu vyrozumenia,
- príprava a realizácia taktických a previerkových cvičení v spolupráci s integrovaným záchranným systémom a PZ SR,
- podpora psychickej a fyzickej prípravy členov združenia,

V záujme splnenia účelu aktivít, DHZ Babia hora spolupracuje s inými inštitúciami a organizáciami v tuzemsku a i v zahraničí, ktorých ciele neprotirečia cieľom združenia ani základným princípom demokracie a slobody združovania.

2.1 ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA DHZ BABIA HORA

Organizačné usporiadanie združenia má pôsobnosť na celom území Slovenskej republiky a je vytváraná tak, aby komplexne pokrývala problematiku oblastí činnosti združenia. Organizačné usporiadanie združenia (obrázok 1), jeho štruktúru, pôsobenie a právomoci riaditeľa združenia a dvoch zástupcov riaditeľa združenia určuje a schvaľuje výkonný výbor združenia.

Akademická rada je nezávislý poradný orgán združenia, zložený z vybraných spolupracovníkov DHZ Babia hora, významných osobností, odborníkov a zástupcov z partnerských domácich i zahraničných vysokoškolských pracovísk z oblasti vedy, výskumu a vzdelávania.

Zloženie akademickej rady:

- predseda akademickej rady,
- podpredseda akademickej rady,
- členovia akademickej rady.

Predsedu, podpredsedu a členov akademickej rady navrhuje, schvaľuje a odvoláva výkonný výbor združenia. Schválených členov akademickej rady do funkcie menuje riaditeľ združenia. Členovia akademickej rady sa podieľajú na propagácii DHZ Babia hora v SR, EÚ aj mimo štátov EÚ, vyjadrujú sa a svojou činnosťou prispievajú ku skvalitneniu činnosti združenia. Stávajú sa recenzentmi príspevkov do vedeckých zborníkov, vedeckých časopisov, publikácií, vydávaných v rámci združenia, resp. vydávaných aj inými inštitúciami.

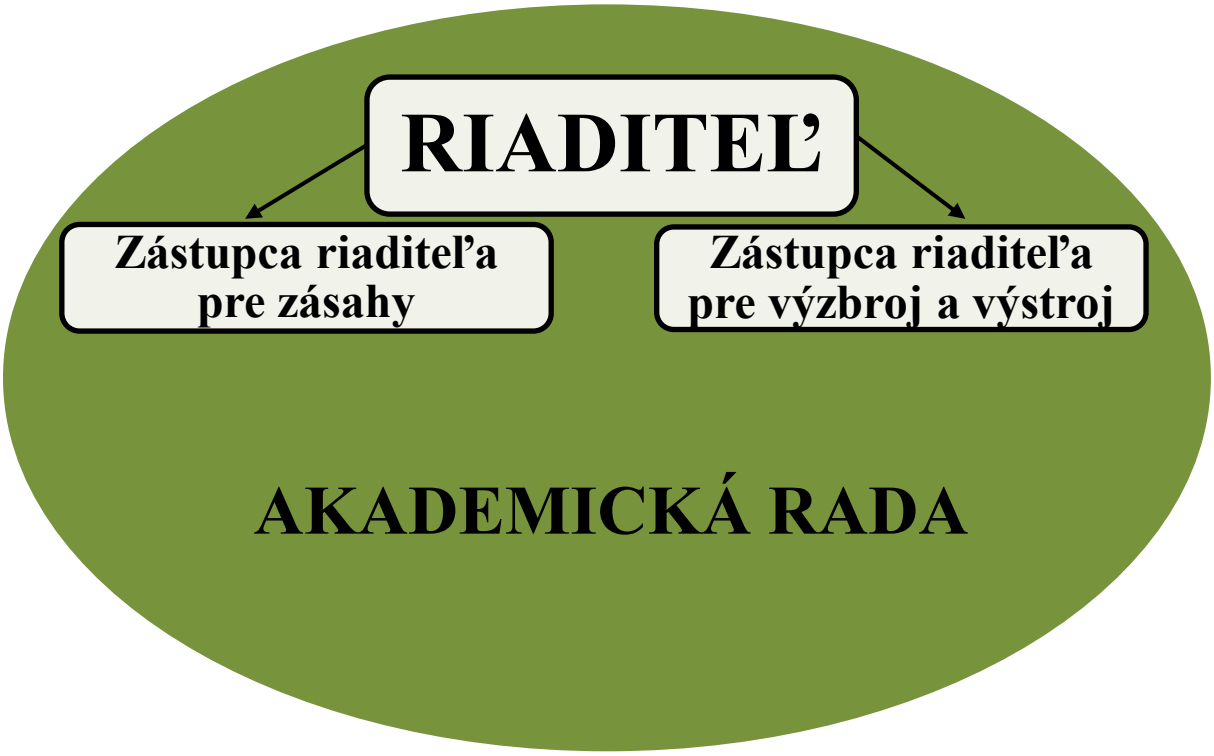

Obrázok 1 Organizačná štruktúra združenia

2.2 PERSONÁLNE A MATERIÁLNO-TECHNICKÉ ZABEZPEČENIE DHZ BABIA HORA

Členskú základňu DHZ BABIA HORA tvorí v súčasnej dobe 30 aktívnych členov, ktorí sa pravidelne zúčastňujú zásahových akcií.

V rámci teoretickej prípravy členovia DHZ Babia hora pravidelne absolvujú vzdelávacie školenia odbornej spôsobilosti :

- školenie pre podávanie prvej predlekárskej pomoci
- topografická príprava – orientácia v teréne
- školenie pre rekognoskáciu terénu
- horolezecký výcvik
- školenie z požiarnej ochrany
- oprávnenie na vedenie malého plavidla
- viazač bremien

- pilčík
- psychotesty – vedenie vozidla s právom prednostnej jazdy
- kurz zaobchádzania s dýchacími prístrojmi

Po stránke materiálno-technického zabezpečenia, DHZ BABIA HORA disponuje nasledovným materiálom a technikou:

- záchranársky vak na poskytnutie prvej predlekárskej pomoci – 1 ks
- defibrilátor 1 ks
- zariadenie na prevoz zranených v zimnom období z lyžiarskych svahov a hôr 1 ks
- horolezecká výstroj na zásahy v ťažko dostupnom teréne – 5 ks
- transportné prostriedky pre prevoz zranených osôb v letnom období – 2 ks
- spojovacia technika – krátkovlnné vysielačky – 5 ks
- termokamera FLIR K2 – 1 ks
- HUMMER H3 Pick-up 4x4
- Štvorkolka Can-am, OUTLANDER MAX 1000 XT-P T ABS – 1 ks
- štvorkolka POLARIS 800 ESP - 4 ks
- snežný skúter Arctic Cat 800 - 3 ks
- príves na prevoz techniky 2 ks

ZÁVER

Na Slovensku pôsobí väčšie množstvo dobrovoľníckych organizácií, ktorých náplňou činností je záchranárska činnosť. Tieto organizácie pôsobia samostatne popri profesionálnych organizáciách, väčšinou bez vzájomnej koordinácie. V mnohých prípadoch sa profesionálne a dobrovoľnícke záchranárske organizácie vzájomne vnímajú ako konkurenti. Nedostatočné využívanie dobrovoľných záchranárov spôsobuje stagnáciu ich rozvoja, čoho dôsledkom sú nepokryté územia Slovenskej republiky záchranárskymi kapacitami. Zmena systému organizovania záchrany a záchranárov na území Slovenskej republiky prispeje k odstráneniu nežiaducej rivality medzi jednotlivými záchranárskymi organizáciami, zefektívni výkon záchrannej činnosti na krajskej, ale aj celoštátnej úrovni, vytvorí nové dobrovoľnícke záchranárske organizácie na nepokrytých územiach, prispeje k úsporám verejných finančných prostriedkov a zvýši dostupnosť záchrannej činnosti.

Je potrebné vypracovať systém vzájomnej spolupráce medzi jednotlivými záchranárskymi organizáciami (profesionálnymi a dobrovoľnými), vytvoriť súčinnostnú metodiku, čím sa zefektívni výkon pátracích a záchranných akcií. Treba dbať aj na výchovu k dobrovoľníctvu, čím budú vytvorené podmienky pre začlenenie dobrovoľníctva do učebných osnov základných a stredných škôl v rámci predmetu náuka o spoločnosti, či iných predmetov. Na princípe dobrovoľníctva ako prierezovej témy a na princípe zážitkového učenia spojeného s reflexiou zážitku budú deti a mladí ľudia pedagógmi vedení k aktívnej participácii, proaktívnemu prístupu pri riešení problémov spoločnosti a pomoci cez dobrovoľnícke aktivity, inkluzívnemu správaniu a prosociálnym postojom a hodnotám. Súčasťou koncepcie bude aj príprava vzdelávania súčasných aj budúcich pedagógov o aplikácii koncepcie v praxi.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Zákon č. 179/2011 Zb., o hospodárskej mobilizácii v znení neskorších predpisov

Zákon č. 227/2002 Zb., o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu

Zákon č. 129/2002 Zb., § 3,§ 8 ods. 1, ods. 2, o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov

Zákon č. 42/1994 Zb., o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

Zákon č. 129/2002 Zb., o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov

Zákon č. 387/2002 Zb. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov

Zákon č. 314/2011 Zb., o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov

Zákon č. 314/2011 Zb., o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov

Zákon č. 179/2011 Zb., o hospodárskej mobilizácii v znení neskorších predpisov

Zákon č. 82/1994 Zb., o štátnych hmotných rezervách v znení neskorších predpisov

Uznesenie Európskeho parlamentu z 22. apríla 2008 o prínose dobrovoľníckej práce pre hospodársku a sociálnu súdržnosť (2007/2149(INI))

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 68 z 22. Februára 2012

prof. Ing. Vojtech Jurčák, CSc. – profesor –vedúci katedry bezpečnosti a obrany Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
E-mail: vojtech.jurcak@aos.sk
Telefón: 0960 422792

Ing. Jozef TURAC, PhD., MBA, LL.M., Rabčice 69, okr. Námestovo
E-mail: jozef.turac@gmail.com
Telefón: 0911 441 505

PRÍSTUP K ĽUDSKEJ BEZPEČNOSTI V SPOJENOM KRÁĽOVSTVE

HUMAN SECURITY APPROACH IN UNITED KINGDOM

Petra KAŠELÁKOVÁ

ABSTRACT

The human security concept has become a milestone in the field of security studies. The core of the concept is considered to be the idea that the focus shifts from the state as the referent object to humans, to individuals. The first country to put the human security in the core of their defence policy is the United Kingdom. The Ministry of Defence has launched a programme for the British military to focus on protecting civilians from sexual violence and others forms of human rights.

Keywords: Human security, army, United Kingdom

ÚVOD

V klasickom ponímaní je bezpečnosť chápaná ako ochrana pred nebezpečenstvom alebo hrozbou a už tradične sa spája so záujmom štátu. Štátno-centrický prístup k bezpečnosti považuje za referenčný objekt štát, kde naproti tomu ľudsko-centrický prístup považuje za hlavný referenčný objekt jednotlivca s tým, že typ referenčného objektu určuje nielen to, čo konkrétne možno považovať za hrozbu, ale aj prostriedky určené na jeho ochranu.

Ako koncepcia sa ľudská bezpečnosť „objavila a rozšírila“ od vydania správy o ľudskom rozvoji z roku 1994, tzv. Human Development Report (ďalej len „UNDP“)[1]. Správa okrem iného uvádza aj to, že pojem bezpečnosť sa už dlho interpretuje príliš úzko, a tak sa zabudlo na „oprávnené obavy bežných ľudí, ktorí hľadajú bezpečnosť v každodennom živote“. Ako odpoveď na tieto obavy sa vyvinula nová myšlienka, ktorej súčasťou bolo sedem základných pilierov bezpečnosti: hospodársky, potravinový, zdravotný, environmentálny, osobný, politický a komunálny. Nedostatky tradičného chápania bezpečnosti zameraného na štát spôsobili, že diskusia o ľudskej bezpečnosti bola, resp. musela byť, skôr či neskôr, viac než nevyhnutná. Aktuálnym trendom sa preto venuje čoraz väčšia pozornosť. A britské ozbrojené sily sú takto prvé na svete, ktoré problematiku ľudskej bezpečnosti začlenili do svojej obrannej politiky.

1 PREČO JE ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ POTREBNÁ?

Charakter konfliktu sa mení. Konflikty, ktorých sme dnes svedkami, sú sociálne degenerované. Porušovanie ľudských práv voči civilistom sa už nepovažuje len za kolaterálne poškodenie, namiesto toho sa zameranie na civilistov stalo ústredným bodom taktiky a cieľov bojujúcich frakcií. Nadradenosť ľudských práv je to, čo odlišuje prístup ľudskej bezpečnosti od tradičných štátno-centrických prístupov. Ľudská bezpečnosť je teda odpoveďou na výzvy dnešného sveta. To nás môže privádzať k spokojnosti alebo aj skepticizmu, nakoľko je na politikov a inštitúcie[2] vyvíjaný stále väčší tlak. Rovnako ako iní bezpečnostní aktéri, aj

[1] „UNDP“ Human Development Report 1994, New York: New dimensions of human security, s. 20-24. Dostupné na internete: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_contents.pdf

[2] Rovnako tak aj na armádu.

ozbrojené sily sa musia naučiť na novo identifikovanú dynamiku bezpečnosti flexibilne reagovať. Bezpečnosť už nie je možné vnímať jednotvárne. No s formulovaním a aplikovaním tohto konceptu vznikajú stále problémy.

Ľudská bezpečnosť identifikuje dva hlavné piliere: slobodu od strachu a slobodu od nedostatku a sedem hlavných oblastí: potravinovú bezpečnosť, ekonomickú bezpečnosť, bezpečnosť zdravia, environmentálnu bezpečnosť, osobnú bezpečnosť, komunálnu bezpečnosť a politickú bezpečnosť. Boj o mier musí byť bojovaný na dvoch frontoch. Prvým je bezpečnosť, ktorá bude výsledkom slobody od strachu. Druhou je ekonomická a sociálna bezpečnosť, kde víťazstvo znamená slobodu od nedostatku. Podľa UNDP, len víťazstvo na oboch frontoch môže zaručiť trvalý mier.[3] Samotná Komisia pre ľudskú bezpečnosť vo svojej správe *„Human security now"* ľudskú bezpečnosť definuje ako „...chrániť životy jednotlivcov spôsobom, ktorý im zaručí ľudské slobody a naplnenie."[4]

Podľa správy UNDP sa medzinárodné spoločenstvo nemôže vyrovnať s konfliktami a mimoriadnymi udalosťami ako zhoršovanie sa životného prostredia či globálna chudoba pomocou tradičného konceptu. Tieto krízy musia byť riešené s dlhým procesom stabilného ľudského rozvoja, pretože „bez mieru nie je žiadny rozvoj a bez rozvoja môže byť naopak ohrozený mier."[5] Navyše, základom pre mier nie je len ľudská bezpečnosť, ale aj trvalo udržateľný rozvoj a rešpekt voči ľudským právam.

2 ĽUDSKÁ BEZPEČNOSŤ VO VOJENSKÝCH OPERÁCIÁCH

Veľká Británia, konkrétne ministerstvo obrany, sa zameralo na zabezpečovanie ľudskej bezpečnosti vo vojenských operáciách.[6] V apríli tohto roka spustilo armádny projekt zameraný na ochranu civilistov od sexuálneho násilia a iných foriem porušovania ľudských práv v konfliktných zónach. Spojené kráľovstvo sa tak týmto krokom stalo prvou krajinou, ktorá oficiálne umiestnila ľudskú bezpečnosť „do jadra" svojej obrannej politiky. Čo to znamená v praxi?

V praxi to znamená, že sa vybraný personál ešte pred vyčlenením do zahraničia zúčastní sérií dôkladných a odborne vypracovaných školení zameraných na rôzne oblasti, ktoré ozbrojeným silám umožnia lepšie porozumieť sexuálnemu vykorisťovaniu, sexuálnemu zneužitiu, kultúre, obchodovaniu s ľuďmi, ako aj rozpoznaniu príznakov nasvedčujúcim sexuálnemu zneužívaniu alebo psychických problémov.[7] Britské ozbrojené sily preto zaviedli novú „iniciatívu" s názvom Centrum výnimočnosti pre ľudskú bezpečnosť. Toto stredisko bolo zriadené s cieľom pomáhať zvyšovať informovanosť, pripravenosť a schopnosť reagovať predovšetkým na konflikty spojené so sexuálnym násilím.

---

[3] „UNDP" Human Development Report 1994, New York: New dimensions of human security, s. 24-25. Dostupné na internete: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_contents.pdf

[4] Human Security in Theory and Practice, Application of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security, Human Security Unit Office for the Coordination of Humanitarian Affairs United Nations, 2009. s. 6. Dostupné na internete: https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf

[5] UNDP Human Development Report 1994, New York: New dimensions of human security, s. iii. Dostupné na internete: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_contents.pdf

[6] Human Security – A CCOE Info Sheet, Civil-military Cooperation Centre of Excellence. Dostupné na internete: https://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2019/07/Info-Sheet_-Human-Security.pdf

[7] Dostupné na internete: https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/human-security-defence-policy-uk-army-military-mod-a8855556.html

Hlavnou myšlienkou je využiť prístup zahŕňajúci nielen akademické poznatky, ale tie skĺbiť aj s praktickými skúsenosťami tak, aby boli ozbrojené sily vybavené vedomosťami a zručnosťami, ktoré využijú nielen v samotnom boji.[8] Pri zavádzaní programu zohrával kľúčovú úlohu ženský personál ozbrojených síl, pričom čerpali najmä zo svojich skúseností v konfliktných zónach, kde boli zverstvá voči civilistom, teda najmä sexuálne útoky, obzvlášť rozšírené. Podľa Gavina Williamsona, britského ministra obrany, *„ochrana civilistov pred porušovaním ľudských práv je vojenskou úlohou rovnako, ako je ňou aj porážka nepriateľa.“*[9]

V súvislosti s potrebou zabezpečovania ľudskej bezpečnosti britské ministerstvo obrany vypracovalo dva dokumenty, tzv. JSP 1325[10], ktorými pripúšťajú, že práve dievčatá a ženy sú tými, ktorých ľudské práva sú často porušované a práve v takomto prostredí musia ozbrojené sily ako prevencia proti porušovaniu ľudských práv slúžiť.

Navyše, Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 1325 uznáva, že absencia žien v rozhodovacom procese a prevaha cieleného násilia voči nim bránia ukončeniu konfliktov a nastoleniu mieru. Ministerstvo obrany sa takto snaží bojovať voči rastúcej rodovej nerovnosti, a to od najvyššej úrovne, od procesu strategického plánovania, až po taktickú činnosť a rôzne školenia. Táto rezolúcia sa preto stala pre britské ministerstvo obrany inšpiráciou pre vypracovanie publikácie o ľudskej bezpečnosti, tzv. „Joint Service Publication on Defence Human Security Policy“, ďalej len „JSP 1325“.[11]

Britský akčný plán celkovo načrtáva roly, ktoré by mali hrať všetci aktéri, vrátane armády, v integrácii tejto, ale aj iných rezolúcií týkajúcich sa žien, mieru a bezpečnosti, nakoľko ignorovaním tejto oblasti alebo jej vnímaním len ako humanitárnej agendy, by nám mohla chýbať jasná súvislosť medzi bezpečnosťou jednotlivca a stálou stabilitou pre všetkých. Cieľom je zabezpečiť, aby vojenské operácie mali minimálny vplyv na civilné obyvateľstvo a aby systémy včasného varovania na predchádzanie konfliktom boli sofistikovanejšie a schopnejšie reagovať na hrozby voči civilistom.

JSP 1325 je rozdelený do dvoch častí – „Directive“ a „Guidance“. Obe tieto časti obsahujú veľa zaujímavých dát a postrehov. Prvú časť môžeme nazvať veľmi prakticky smernicou, nakoľko určuje smerovanie, ktorým je potrebné sa riadiť v súlade s mandátom od ministerstva obrany a vlády. Druhá časť obsahuje usmernenie a osvedčené postupy, ktoré je potrebné aplikovať tak, aby boli v súlade s prvou časťou.

Azda najdiskutovanejším problémom týkajúcim sa ľudskej bezpečnosti je samotná aplikácia, pretože mnohí ľudskej bezpečnosti vyčítajú jej vágnosť. Najvýznamnejšie kritiky sa týkajú najmä koncepčnej nejednoznačnosti a nedostatku presnej definície. Roland Paris tvrdí, že ľudskú bezpečnosť možno prirovnať k iným podľa neho rovnako vágnym pojmom, ako napríklad „trvalo udržateľný rozvoj“ – *„každý je za, no málokto má jasnú predstavu o tom, čo to vlastne znamená.“*[12] Možno však práve toto je tou správnou cestou, ako nad ľudskou bezpečnosťou uvažovať. V globálnom rozmere, ako nad zaisťovaním celkovej stability.

Prvá kapitola druhej časti JSP 1325 sa zaoberá tým, ako integrovať rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN do práce vojenského personálu. Hovorí o tom, že najčastejším

[8] Dostupné na internete: http://armedforcescleethorpes.co.uk/the-centre-for-excellence-for-human-security/

[9] Dostupné na internete: https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/human-security-defence-policy-uk-army-military-mod-a8855556.html

[10] JSP 1325 – Human security in military operations, UK Ministry od Defence, 2019. Dostupné na internete: https://www.gov.uk/government/publications/human-security-in-military-operations-jsp-1325

[11] The United Nations Security Council Resolution (UNSCR) 1325. r. 2000.
Dostupné na internete: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325(2000)

[12] PARIS, Roland: Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security* Vol. 26, No. 2 (Fall, 2001), s. 88.

dôvodom organizácií na zlyhanie integrácie týchto rezolúcií je to, že vojenský personál nevie ako na to. Prvým krokom v integrácii by preto malo byť analyzovane situácie. Je dôležité sledovať jednotlivé ukazovatele, podľa čoho je možné vyhodnotiť, či ľudské práva sú alebo nie sú porušované. Rovnako tak rezolúcia OSN vyžaduje, aby vojenský personál bol schopný identifikovať a zistiť, či je pravdepodobné, že k porušovaniu ľudských práv ešte len dôjde. Prístup skorého varovania si za účelom predvídania eskalácie násilných konfliktov vyžaduje systematické zbieranie a analýzu informácií z krízovej oblasti, ako aj vypracovanie strategických plánov. Indikátory včasného varovania rozdeľuje JSP 1325 do jednotlivých oblastí, ktoré vyhodnocuje, ako napríklad: *„Majú ženy možnosť zastávať verejný úrad na lokálnej alebo národnej úrovni? Ak nie, je to zakázané prostredníctvom práva, zvyku alebo vylúčením zo strany mocnejších aktérov?; Je tam vysoká úroveň sexuálneho násilia?; Spoliehajú sa strany/ozbrojené skupiny na odvody, únosy alebo iné formy núteného náboru?“* [13], a na základe ktorých sa zvažuje ďalší postup. Preto sú potrebné školenia, ktorými si musia prejsť všetci, ktorí budú vyslaní do krízových situácií.

2.1 ŽENY, MIER A BEZPEČNOSŤ

Ako už je aj z predchádzajúcej časti príspevku jasné, ženy majú v tomto materiáli špecifické postavenie. Nielen, že by mali byť súčasťou vojenského personálu, ale mali by byť zapájané aj do jednotlivých procesov v krízových oblastiach. Začlenenie žien do jednotlivých procesov môže priniesť nové pohľady a perspektívy na skutočnosť, prečo sa konflikty vyvíjali daným smerom, ako by sa s nimi malo zaobchádzať a aké existujú príležitosti na to, aby sa zabránilo eskalácii.

Muži, ženy, dievčatá a chlapci zažívajú konflikt a živelnú pohromu inak. Civilisti v súčasnej dobe v konfliktoch predstavujú väčšinu obetí, ženy a deti však navyše postihuje v porovnaní s mužmi neprimerane. Hlasy „postihnutých“ žien, však aj napriek tomu stále nie je počuť. Podľa správy UNDP o rodovej rovnosti zostáva rodová nerovnosť hlavnou bariérou voči stabilite a progresu.[14] A podľa správy *„Global Peace Index 2019“*, u krajín s vyšším levelom udržateľného mieru je oveľa menšia pravdepodobnosť konfliktu. Naopak, u veľa krajín s nízkym levelom mieru sa konflikt vyskytol.[15]

Ako už aj z histórie vieme, bežný konflikt postavenie žien v spoločnosti podstatne zhoršuje, navyše dochádza k neprimeranému porušovaniu ľudských práv žien a dievčat. Žena však môže počas konfliktu zohrávať rôzne úlohy, čo môže poskytnúť príležitosť na zmenu rodovej dynamiky v spoločnosti pozitívnym spôsobom.

Ako uvádza JSP 1325, zapojením žien do miestnych komunít môže armáda lepšie pochopiť terén, v ktorom pôsobí. Ženy by mali rozpoznať hrozby a riziká, ktorým čelia lepšie ako ktokoľvek iný. Úmyslom JSP 1325 je v rámci prevencie voči konfliktom zamerať sa na účasť žien. Prevencia v danom prípade zahŕňa iniciatívy zamerané na začlenenie rodového hľadiska do všetkých činností a stratégií, inštitútu včasného varovania a posilnenia úsilia armády o predchádzanie násiliu páchanému na ženách vrátane rôznych foriem rodovo podmieneného násilia.

Ako som spomenula v druhej kapitole, existuje niekoľko varovných signálov zameraných na pohlavie, ktoré môžu poukazovať na vyššiu pravdepodobnosť vypuknutia

[13] „JSP 1325“ - Human security in military operations, UK Ministry od Defence, part Guiadance. 2019. s. 3. Dostupné na internete: https://www.gov.uk/government/publications/human-security-in-military-operations-jsp-1325

[14] Human Development Report on Gender Inequality Index 2018. Dostupné na internete: http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii

[15] Global Peace Index 2019, Institute for Economics and Peace, 2019. s. 3. Dostupné na internete: http://visionofhumanity.org/app/uploads/2019/06/GPI-2019-web003.pdf

konfliktu. Rodové rozmery pred konfliktnými situáciami môžu zahŕňať „obchodovanie s bielym mäsom“ okolo vojenských základní, ak dôjde k väčšej mobilizácii vojakov; nárast násilia založeného na rodovej príslušnosti v dôsledku politickej nestability a bezprávneho štátu; alebo rodové stereotypy propagované masmédiami ako súčasť mobilizačných kampaní. Ženské organizácie a organizácie občianskej spoločnosti v širšom zmysle v danom prípade môžu poskytovať informácie o týchto a ďalších výstražných varovaniach pred hroziacim konfliktom.

JSP 1325 za zaoberá problematikou bezpečnosti nielen v čase konfliktov, ale aj počas prírodných katastrof. Rovnako tak venuje pozornosť potrebe spolupráce s „tretím sektorom“. „Tretí sektor“ zahŕňa organizácie občianskej spoločnosti a mimovládne organizácie. Podľa JSP 1325 je nevyhnutné, aby štátne orgány a s nimi aj armáda, spolupracovali s občianskou spoločnosťou, pretože tie najčastejšie organizujú aktivity najbližšie „k terénu“.

Nepochybne, JSP 1325 je dobrý materiál. Možno síce má síce nejaké chyby, ale verím, že len samotná snaha o začlenenie ľudskej bezpečnosti do obrannej politiky, znamená veľký pokrok a zaslúži si oveľa väčší priestor na diskusiu.

ZÁVER

Debata o suverenite a prednosti ľudských práv pre ňou je preto počas posledných rokov ústredným záujmom akademickej obce, ale aj rôznych odborníkov a analytikov. Je jasné, že v dnešnom svete je na dosiahnutie udržateľného mieru a stability potrebná spolupráca a koordinácia medzi krajinami. Mám za to, že koncepcia ľudskej bezpečnosti je nevyhnutnou podmienkou ľudského rozvoja a dodržiavania základných ľudských práv a slobôd.

Domnievam sa, že hlavným aktérom a garanciou zabezpečovania ľudskej bezpečnosti by mal byť štát. Preto verím, že každá krajina, ktorá podporuje ľudskú bezpečnosť, by ju mala, rovnako ako Spojené kráľovstvo, začleniť do svojej bezpečnostnej a obrannej politiky. Tento krok by mohol mať obrovský vplyv na ostatné krajiny a aktérov, aby sa koncepciou začali zaoberať čo najserióznejšie. Pretože ak nedokážeme zabezpečiť bezpečnosť ľudí nielen pred konfliktmi a vojnami, ale aj pred hladom a chudobou, ktorým sa reálne dá predísť, v tom prípade sme zlyhali, pretože základnou funkciou štátu by malo byť „chrániť“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

BUZAN, B. A Reductionist, Idealistic Notion that Adds Little Analytical Value, *Security Dialogue*, 35(3), 2004 Global Peace Index 2019, Institute for Economics and Peace, 2019. ISBN: 978-0-6485327-0-5. Dostupné na internete: http://visionofhumanity.org/app/uploads/2019/06/GPI-2019-web003.pdf

Human Development Report on Gender Inequality Index 2018. Dostupné na internete: http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii

Human Security in Theory and Practice, Application of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security, Human Security Unit Office for the Coordination of Humanitarian Affairs United Nations, 2009 Dostupné na internete: https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf

JSP 1325 - Human security in military operations, UK Ministry od Defence. 2019 Dostupné na internete: https://www.gov.uk/government/publications/human-security-in-military-operations-jsp-1325

PARIS, R. Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? *International Security* Vol. 26, No. 2, Fall, 2001

UNSCR - The United Nations Security Council Resolution 1325. r. 2000 Dostupné na internete: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1325(2000)

JUDr. Petra KAŠELÁKOVÁ
Externá doktorandka Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
petra.kaselakova@gmail.com

CHARACTERISTIC OF THE OFFENDER AT THE PERFORMANCE OF ACTS OF ILLEGAL INTERVENTIONS ON TRANSPORT INFRASTRUCTURE OBJECTS

Batyr KHALMURADOV, Kyrylo NIKOLAIEV, Oleksandr SIGNAIEVSKYI

ABSTRACT

The article reveals the model of the offender when committing an illegal interventions act in the activities of the transport infrastructure. The model is based on general characteristics and information on the number, equipment and training levels of the offender.

Keywords: critical infrastructure, offender

INTRODUCTION

The specificity of transport infrastructure in terms of vulnerability to acts of unlawful interference lies in its large length, the presence of a large number of transportation facilities and vehicles. Considering such characteristic factors for passenger and cargo transportation as mass, traffic intensity, accessibility to the objects of mass visit - airports, railway stations, subways, river and sea ports - the threat of committing acts of illegal interference in the activity of these complexes of transport.

The perpetrator of the act of unlawful interference is always the individual, who must be taken into account when assessing the vulnerability of the critical infrastructure. The properties and specific data of the individual as the offender are consolidated. On the basis of a set of general characteristics and a set of information on the number, equipment, preparedness, awareness and tactics of actions of potential violators when intervening in the activity of the transport infrastructure object, a model of the offender is built.

THE OFFENDER MODEL is a complex of information about the number, equipment, training, knowledge and tactics of potential offenders, their motivation and the objectives pursued when committing an act of illegal intervention in the activities of a transport infrastructure object and / or vehicle.

Offender – a person (group of persons) who has committed or is trying to complete an act of illegal intervention in the activity of object.

The principle of applying the offender model is to determine the most likely scenarios for the implementation of each type of threat in relation to the estimated transport infrastructure object and vehicle. It is done taking into account the characteristics of the offender, given in model sections by mode of transport, categories of the object of transport infrastructure and vehicle.

The numerical values of the indicators characterizing the offender given in the tables express the weight of such characteristics and conditions for committing acts of illegal intervention. When conducting expert modeling during the assessment of possible options for implementing threats in the used model of the offender, the weighted coefficients that determine the contribution of a particular indicator to the characteristics of the offender model apply conditional scores:

1 point – "Optional", affixed in the case that this condition for committing acts of illegal intervention or the offender characteristics are not determining factors for the offender to achieve the goal or may be absent;

2 points - "Probably", were put down in the event that the given condition for committing acts of illegal intervention or the offender characteristics may become determining factors for the offender to achieve the goal or may be present in more than 30% of threat cases;

3 points - "Most likely ", were put down in the event that the given condition for committing acts of illegal intervention or the offender characteristics may become determining factors for the offender to achieve the goal or may be present in more than 60% of threat cases;

4 points - "Almost in every case", were put down in the case that this condition for committing acts of illegal intervention or the offender characteristics may become determining factors for the offender to achieve the goal or may be present in more than 90% of threat cases;

The set of conditional scoring values of the offender's model reflects the probability that acts of illegal intervention during the realization of a particular threat will be committed by the offender with a certain set of characteristics.

The total score is a conditional value characterizing the dependence of acts of illegal intervention on a combination of the circumstances and special qualities among offenders, including their strength, level of training, equipment and knowledge.

Thus, the greater value of the sum of points indicates a high dependence of the specific type of illegal intervention act on the conditions and qualitative characteristics of the offender. Less significant points indicate a lower dependence of a particular type of illegal intervention act on a combination of conditions and qualitative characteristics of the offender.

As an example, we consider the characteristics of the offender when implementing the threat of capture.

Typical examples of illegal intervention acts corresponding to this type of threat at transport infrastructure object are the following:

- the seizure by a group of armed persons of a first category railway station waiting room, located on a particularly heavy-duty non-duplicated railway line with high values of the probability of committing illegal intervention act and indicators characterizing the level of all types of damage determined at the categorization stage;

- the seizure by a group of armed persons of a second category railway station, located on a particularly less-duty fully-duplicated railway line with high values of the probability of committing illegal intervention act and low indicators characterizing the level of all types of damage determined at the categorization stage;

- the seizure by a group of armed persons of a third category locomotive depot located on a heavily loaded, limitedly duplicated railway line with a high value of the indicator of the possibility of committing illegal intervention act and low values of indicators characterizing the level of all types of damage determined at the categorization stage;

- the seizure by an armed person of staff office at a fourth category railway station, located on a low-loaded fully duplicated railway line at low values of indicators characterizing the level of all types of damage determined at the categorization stage.

The main indicators characterizing the offender in the implementation of this type of threat are presented in table 1.

Table 1 Characteristics of the offender when implementing the threat of capture

Offender characteristic			*The degree of significance and probability of indicators, points*
Offender type	Internal	Single	1
		Group	1
	External	Single	2
		Group	3
	Combined		1
Action tactics	Open attack		4
	Hidden penetration		2
	Cheating		2
Knowledge	On the goals and motives of illegal intervention acts		1
	High knowledge about the transport infrastructure object		3
Equipment	Availability of auxiliary hardware		3
	Availability of special equipment		2
	The presence of small arms		4
	The presence of heavy weapons, weapons of mass destruction		2
Training level	Skills for using equipment and weapons		3
	Prepared physical condition		3
	Steady psychological state		3

The type of the intruder is determined by means of statistical data analysis and quantitative assessment of the offender model: an external group (3-5 people), a group of offenders with a high level of training. High level of physical and psychological training. Offenders are well known of the object, its engineering and technical protection means, can be armed with modern small arms, and have explosive devices. An open attack is most likely to be used as an action tactics.

The main vulnerability factors that may be significant for this threat type of illegal intervention act are the following:

- the presence of numerous access paths to the object;

- the possibility of hidden crossing the boundaries of the transport infrastructure object safety zones;

- the presence of a significant number of staff;

- the presence of a significant number of passengers;

- lack of effective operational control measures for the implementation of transport security measures;

- low level of anxiety (alertness) of the transport security forces.

When using the presented model of the offender, it is necessary to apply it for a specific transport infrastructure object and / or transport vehicle, taking into account their functioning and operation.

CONCLUSIONS

The offender model is used both in the assessment of infrastructure object and / or transport vehicle as a whole and for individual critical elements, which is described in the results of the vulnerability assessment.

When conducting a vulnerability assessment using the offender model, quantitative and qualitative characteristics of the safety system of transport infrastructure objects and vehicles are determined.

LITERATURE

1. NIZENKO E.I. Some Issues of Implementing Competitive Intelligence in a Market Environment // Rule of Law: History, Theory, Practice. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. K. 22.12. 2010. - P. 211-231

2. KOVAL A.S., ZATONSKAYA A.D. Lawyer and business security. Psychological aspects. - M .: TC Velby, 2006. - 304 p.

3. NIKIFOROV GK, NIKIFOROV SS Enterprise and Legal Protection of Trade Secrets: A Practical Guide for Higher Education. - K: Olan, 2005. - 208 p.

4. SOSNIN AS, PRYGUNOV P.Ya. Business Security Management: A Tutorial. K .: Europe. University, 2004. - 555 p.

5. PUCHKOV SV KUZNETSOV S.A. Managing a company security system: A practical guide to action. / S.V. Puchkov, S.A. Kuznetsov // - M. AST-PRESS, 2001. - 128 p.

6. MARUSHCHAK AI Legal Basics of Protecting Restricted Information: A Lecture Course. / A.I. Marushchak // K .: CST, 2007. - 532 p.

Batyr KHALMURADOV, PhD, Professor Department of Civil and Industrial Safety National Aviation University Kosmonavta Komarova 1 Kyiv, Ukraine 03058 batyrk@ukr.net

Kyrylo NIKOLAIEV PhD Assistant Professor of the Department of Ecology National Aviation University Kosmonavta Komarova 1 Kyiv, Ukraine 03058

Oleksandr SIGNAIEVSKYI Senior Instructor Department of Civil and Industrial Safety National Aviation University Kosmonavta Komarova 1 Kyiv, Ukraine 03058

PÔSOBENIE EOD JEDNOTIEK V SÚČASNOM OPERAČNOM PROSTREDÍ

EOD UNITS DEPLOYMENT IN THE CONTEMPORARY OPERATING ENVIRONMENT

Jaroslav KOMPAN

ABSTRACT

The article deals with the determinants of deployment of EOD support in the current operating environment. Based on EOD units' requirements, the article defines the potential considerations for contemporary EOD operations and suggests the general characteristics and requirements for successful EOD support of NATO-led military operations.

Keywords: operating environment, operations, EOD.

ÚVOD

Neustále zmeny v spoločenskom a prírodnom prostredí kontinuálne menia bezpečnostné hrozby, s ktorými sa musí ľudstvo vysporiadať a tieto sa zároveň stávajú novými výzvami.[1] Súčasné bezpečnostné prostredie je charakterizované adaptujúcimi sa hrozbami, ťažko predvídateľnými chaotickými podmienkami a najmä aktérmi, ktorí sú schopní využívať svoj technologický rozvoj na získanie dominancie vo všetkých doménach operačného prostredia.[2] V takomto komplexnom prostredí sa práve operačná adaptabilita stáva základnou požiadavkou na moderné ozbrojené sily, ktoré musia byť schopné úspešne čeliť protivníkom a hrozbám vyplývajúcim z neustále sa meniacej situácie. Meradlom úspechu vojenských síl, v súčasnom operačnom prostredí, je schopnosť rýchlo a kreatívne konať a adaptovať sa. Uvedená podmienka priamo vyplýva práve zo schopnosti protivníka rýchlo sa adaptovať prostrediu, i keď niekedy aj náhodne a nesystematicky, adoptovať a aplikovať nové poznatky vyplývajúce z meniaceho sa charakteru ozbrojeného konfliktu, a tak prinášať do operačného prostredia nové výzvy. Adaptabilita protivníka je determinovaná najmä jeho flexibilným využívaním všetkých disponibilných zdrojov voči aliančným silám. Táto stratégia adaptability zahŕňa najmä strategickú propagandu, vysoké tempo vedenia operácií, udržiavanie morálky a vôle zvíťaziť, neutralizáciu technologickej prevahy, neustále zmeny v podstate vedenia konfliktu vrátane rýchleho prenosu operácií do hĺbky zázemia nepriateľa a to všetko podporené vykonávaním klamných operácií.[3]

S ohľadom na poznatky získané z moderných konfliktov (od roku 1990) je zrejmé, že základom úspechu je práve schopnosť rýchlej adaptability. V súčasných spojeneckých operáciách sú nasadzované spoločné kombinované bojové zoskupenia, ktoré sú koncipované tak, aby bolo nasadená komplexná aliančná spôsobilosť voči komplexným hrozbám zo strany protivníka. Vzhľadom na možné zdroje a priestory moderných konfliktov to najmä znamená, že vojenské sily musia byť pripravené nasadenia v rozsiahlom geografickom priestore a musia mať zabezpečené nepretržité situačné povedomie a byť schopné vykonávať vojenské aktivity s dôrazom na vysoký stupeň mobility tak, aby boli takmer okamžite schopné koncentrovať

[1] BREZULA, J. Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti, 2017, s. 81.
[2] HRNČIAR, M. Keystones of Irregular Warfare, 2017, s. 150.
[3] Operational Environments to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations, 2012.

svoj bojový potenciál na hlavnom úsilí v kľúčových priestoroch. Túto požiadavku je možné splniť len dosiahnutím vyváženého pomeru medzi bojovými silami a silami bojovej podpory a bojového zabezpečenia, ktoré sú násobiteľmi bojového potenciálu bojových síl. Správny pomer jednotlivých zložiek zabezpečí úspešné vykonanie želaného efektu, dosiahnutie koncového stavu operácie a umožní dominanciu voči konvenčným, nekonvenčným aj hybridným protivníkom. Jedným z týchto násobiteľov bojového potenciálu bojových síl v súčasnom operačnom prostredí sú aj EOD spôsobilosti (Explosive Ordnance Disposal – Zneškodňovanie výbušných prostriedkov). EOD je operačná spôsobilosť zameraná na detekciu, identifikáciu, vyhodnocovanie situácie, možných hrozieb na mieste, neutralizáciu, zaistenie, vyslobodenie a finálnu likvidáciu nevybuchnutých výbušných prostriedkov výbušnou, alebo nevýbušnou cestou. Toto môže zahŕňať aj výbušné prostriedky, ktoré sa stali nebezpečnými nespoľahlivou funkciou, haváriou, alebo iným poškodením. EOD spôsobilosti ako komponent bojovej sily (angl. „combat power“) pomáhajú v rámci zabezpečenia bezpečnosti priestoru bojovým silám pri ochrane populácie, vojenských síl, infraštruktúry a vojenských aktivít tak, aby nepriateľ nedosiahol výhodu, boli skonsolidované vlastné zisky a udržaná iniciatíva.[4] Hlavný príspevok nasadenia EOD spôsobilostí v súčasnom operačnom prostredí je poskytnutie veliteľovi spoločných síl reakčný čas a priestor na vykonanie manévru.

1 AKTUÁLNE POŽIADAVKY NA NASADENIE EOD JEDNOTIEK

Rozsah hrozieb v súčasnom strategickom a operačnom prostredí zahŕňa skupiny a organizácie organizovaného zločinu, teroristické organizácie, štátnych a neštátnych aktérov, povstalcov, nadnárodné skupiny, proxy-skupiny, polovojenské organizácie, ale aj jednotlivcov schopných využívať a zneužívať moderné technológie. S vysokou pravdepodobnosťou bude stúpať počet a rozvíjať sa spôsobilosť aktérov, ktorí budú pôsobiť ako regulárne, nepravidelné aj hybridné hrozby, čím sa stanú zásadnou výzvou pre pôsobenie konvenčných ozbrojených síl.[5] Zároveň je potrebné predpokladať, že protivník bude neustále analyzovať spôsobilosti spoločných koaličných síl a bude využívať všetky zistené slabé stránky vo svoj prospech. Preto musia spojenecký velitelia na všetkých úrovniach velenia a riadenia neustále monitorovať a správne hodnotiť ciele protivníka tak, aby predišli prekvapeniu a zároveň aby udržiavali schopnosť viesť udržateľné operácie v určenom operačnom prostredí. To znamená, že moderné ozbrojené sily musia byť schopné viesť rozhodujúcu operáciu zahŕňajúcu celú škálu vojenských aktivít voči širokému spektru spôsobilostí protivníka. Neštátni aktéri a nekonvenčné operačné metódy budú mať zásadný vplyv na nasadenie a operácie spoločných aliančných síl. Vojenská odozva na takéto typy protivníkov bude zmazávať rozdiel medzi vojenskými aktivitami a civilnými bezpečnostnými operáciami (vykonávanými policajným zborom), čo bude vyžadovať umné využitie všetkých politických, ekonomických aj vojenských mocenských nástrojov, aby nedošlo k porušeniu medzinárodného a národného práva a pravidiel nasadenia. Preto pri budovaní moderných adaptabilných a schopných ozbrojených síl musí byť udržaná rovnováha medzi spôsobilosťami na reakciu voči zahraničným povstalcom a teroristom aj na vlastnom území a tie isté ozbrojené sily musia byť tiež spôsobilé pôsobiť v konflikte vysokej intenzity voči regulárnym alebo hybridným hrozbám zo strany štátnych aktérov (Obrázok 1). Rovnaké výzvy teda stoja pred každou zložkou spoločných síl, vrátane EOD spôsobilostí a budú predstavovať zásadné determinanty pre ich budovanie, výcvik, vybavenie, ale aj informačnú a systémovú podporu.

[4] ADP 3-0 Unified Land Operations, 2011.
[5] Operational Environments to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations, 2012.

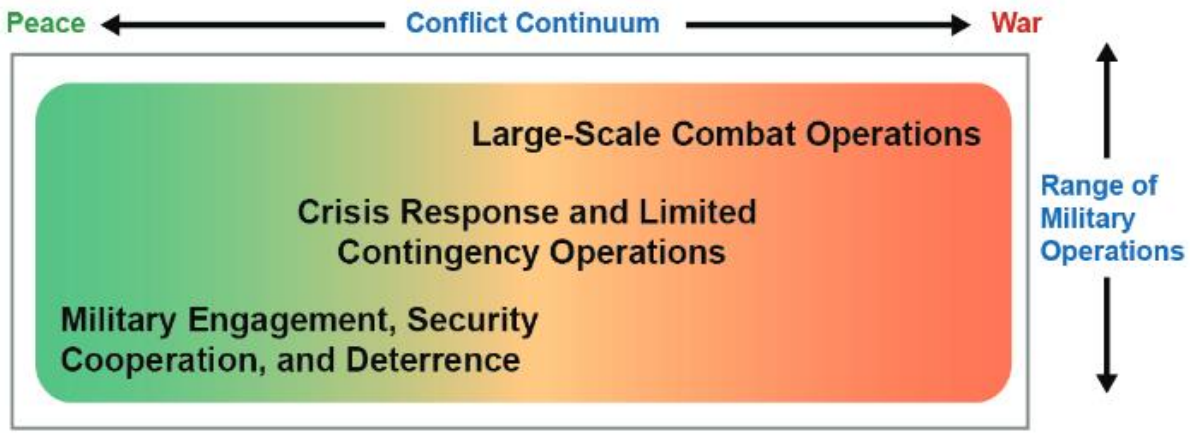

Obrázok 1 Rozsah vojenských operácií vzhľadom na spektrum konfliktu

Zdroj:[6]

EOD spôsobilosti, ako súčasť spoločných síl, podporujú voľnosť manévru, ochranu síl a poskytujú kritickú doplnkovú spôsobilosť vo forme zberu a využívania zbraňových systémov a výbušných materiálov.[7] Táto spôsobilosť je jednoznačne kritická pri dosiahnutí operačných cieľov počas vojenských operácií. Poslaním EOD jednotiek je podpora operácií spoločných síl cestou detekcie, lokalizácie, identifikácie, diagnostiky, obnovenia bezpečnosti[8], využívania a zneškodňovania všetkých typov výbušných prostriedkov, improvizovaných výbušných prostriedkov (Improvised Explosive Devices – IED), improvizovaných podomácky vyrábaných výbušnín (Home-made explosives – HME) a zbraní hromadného ničenia (ZHN).

V súlade s potrebami a výzvami vyplývajúcimi so súčasného operačného prostredia musia byť EOD jednotky schopné podporiť spoločné sily, ale aj civilné a vládne agentúry s ohľadom na medzinárodné prostredie. EOD veliteľské štruktúry musia byť schopné veliť a riadiť všetky podriadené aj pridelené EOD sily a prostriedky a vykonávať ich synchronizáciu na základe zvládnutého plánovania. EOD elementy ako súčasť všetkých štábov sú zodpovedné najmä za koordináciu EOD podpory počas celého spektra konfliktu s ohľadom na podporu zámeru veliteľa spoločných síl pri dosiahnutí a udržaní relatívnej výhody voči nepriateľským silám (Obrázok 2).

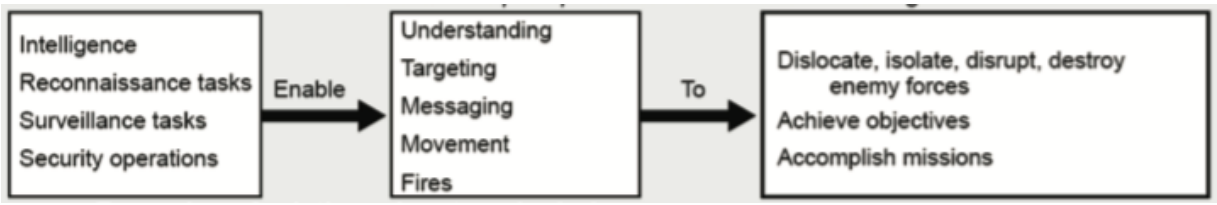

Obrázok 2 Elementy dosiahnutia a udržania relatívnej výhody voči nepriateľovi

Zdroj:[9]

[6] FM 3-0 Operations, 2017.
[7] JP 3-42 Joint Explosive Ordnance Disposal, 2016.
[8] SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, 2015.
[9] FM 3-0 Operations, 2017.

Operačné veliteľstvá koordinujú kritické poslanie EOD tak, že uplatňujú svoje technické aj taktické kompetencie. Pre EOD spôsobilosti poznáme nasledovné kritické poslania:[10]

1) Obnova bezpečnosti a zneškodňovanie všetkých typov výbušných prostriedkov vrátane chemických, biologických, rádiologických a jadrových (chemical, biological, radiological, and nuclear - CBRN).
2) Manažment špecializovaných aktivít, programov a systémov.
3) Spravodajské a technické využívanie získaného nepriateľského materiálu.
4) Velenie, riadenie a podpora opatrení proti improvizovaným výbušným prostriedkom (Counter-Improvised Explosive Devices - C-IED) a eliminácia ZHN ako asymetrických hrozieb.

Hlavným poslaním pre EOD je teda eliminovať alebo aspoň obmedziť efekty plynúce z hrozby použitia CBRN alebo výbušných prostriedkov tak, aby bola chránená bojová sila spoločného veliteľa. Výskyt výbušných prostriedkov obmedzuje operačnú a taktickú mobilitu, znemožňuje použitie kľúčových prostriedkov a prináša riziko zranenia alebo smrti vojakov aj civilného obyvateľstva. Vzhľadom na skúsenosti z moderných konfliktov (Irak, Afganistan, Ukrajina) je zrejmé, že značná kontaminácia priestorov výbušnými prostriedkami jednoznačne redukuje bojové sily, ktoré potom namiesto vedenia rozhodujúcich operácií svoju činnosť zameriavajú na ochranu síl proti výbušným prostriedkom. Preto je dôležité správne koordinovať a synchronizovať nasadenie EOD jednotiek, pretože sú to jediné jednotky špecificky vycvičené na obnovu bezpečnosti výbušných prostriedkov (vrátane CBRN materiálov). Samozrejme aj ostatné jednotky majú obmedzené kapacity na ničenie nevybuchnutej munície výbuchom, ale táto spôsobilosť je obmedzená vybavením, výcvikom a povoleniami v rámci pravidiel nasadenia (Rules of Engagement – ROE). Teda len EOD jednotky môžu, v prípade výskytu viacerých výbušných prostriedkov, vykonávať alebo manažovať čistiace operácie, pri ktorých sú zodpovedné za správnu identifikáciu, obnovu bezpečnosti, uvoľňovanie, bojové zhodnotenie, zneškodňovanie a technické hlásenia. Všetky tieto činnosti musia smerovať k priamemu zníženiu vplyvu výbušnej hrozby na operáciu, poslanie, materiál, techniku a živú silu.[11] EOD jednotky musia byť pripravené vykonávať niekoľko kritických poslaní simultánne a počas všetkých fáz spoločnej operácie. Zároveň ďalším faktorom, ktorý obmedzuje ale aj smeruje činnosť EOD jednotiek je typ a charakter výbušných hrozieb, pretože nepriateľské sily budú neustále zdokonaľovať ich konštrukciu, umiestňovať ich do zraniteľných priestorov (Vulnerable Points – VP) a využívať sofistikované iniciačné systémy odolné voči protiopatreniam. Uvedené faktory ovplyvňujú velenie a a riadenie EOD jednotiek a vyžadujú ich nasadenie v kritických fázach alebo priestoroch. A práve včasné a z hodnoverných zdrojov získané spravodajské informácie o výbušných hrozbách umožnia správne nasadenie EOD spôsobilostí v priestore operácie a zároveň vytvoria podmienky nielen na boj proti samotným výbušným hrozbám, ale aj zničenie nepriateľskej siete vykonávateľov útokov pomocou výbušných prostriedkov.

S ohľadom na uvedené skutočnosti, je vhodné nasadenie EOD jednotiek manažovať na základe dopredu stanovených kritérií a pravidiel a nie len „ad-hoc“ na základe momentálneho vývoja situácie. Preto je vhodné podporiť EOD plánovanie, nasadenie a získavanie spravodajských informácií využitím dostupných systémov na podporu rozhodnutia, špecificky spĺňajúcich požiadavky EOD jednotiek. Tieto systémy na podporu rozhodovania, vzhľadom na skúsenosti z Iraku a Afganistanu, musia byť synchronizované, prepojené a nepretržite dostupné na všetkých úrovniach velenia a riadenia a musia zabezpečovať pevné velenie, spravodajskú a technickú informačnú podporu nasadeným EOD tímom. Zložitosť celého systému znásobu-

[10] ATP 4-32.1 EOD group and battalion HQ Operations, 2017.
[11] AJP-3.18 Allied joint doctrine for explosive ordnance disposal support to operations, 2017.

je faktor statusov velenia a riadenia, pod ktorými sú EOD jednotky podriadené spoločnému veliteľovi. V neposlednom rade od systému na podporu rozhodovania EOD je nutné vyžadovať zabezpečenie mnohonásobných prístupov aj v bojových podmienkach, pretože štandardná požiadavka na jeden EOD tím je schopnosť vykonať 3 - 4 rutinné (zneškodňovanie nevybuchnutých výbušných prostriedkov) a 1 - 2 nerutinné (zneškodňovanie IED) zásahy v priebehu 24 hodín. To znamená, že v priebehu 24 hodín budú v priestore operácie vyžadované rádovo desiatky až stovky prístupov.

ZÁVER

Výbušné prostriedky a hrozby vyplývajúce z ich prítomnosti v operačnom prostredí predstavujú významný faktor negatívne vplývajúci na manéver a mobilitu bojových síl, narúšajú komunikačné línie, znižujú morálku a paralyzujú priemyselné komplexy, prístavy, letiská a populačné centrá. Zároveň sú hrozbou, ktorá ovplyvňuje spôsob vykonávania aliančných vojenských operácií v celom spektre konfliktu.[12] Preto velitelia NATO na všetkých úrovniach budú vyžadovať EOD podporu, ktorá zabezpečí zníženie rizika vyplývajúceho z prítomnosti výbušných prostriedkov v spoločnom operačnom priestore. Zároveň je od EOD štruktúr vyžadovaná plná integrácia v štruktúrach aliančných síl a schopnosť agilne reagovať na hrozbu, ktorú predstavujú výbušné prostriedky. Koordinované a efektívne EOD operácie vyžadujú nielen nasadenie samotných EOD spôsobilostí, ale aj prepojenie EOD systému C2 s celým operačným systémom C2 tak, aby bola reakcia na incidenty zo strany EOD jednotiek takmer okamžitá. Práve tok EOD informácií (zhora-dolu, zdola-hore a horizontálne) je kľúčový pri bezpečnom, efektívnom a účinnom vedení spojeneckých operácií.[13] Zároveň do popredia vystupuje potreba zdieľania týchto informácií s civilnými agentúrami, ktoré pôsobia v spoločnom operačnom priestore a prispievajú k celkovému úspechu spojeneckých operácií.[14]

Jednou z podmienok vykonávania spoločných mnohonárodných operácií je aj dosiahnutie vysokého stupňa interoperability. Táto podmienka je zásadná pre EOD štruktúry, ktoré sú zvyčajne nasadené ako mnohonárodné a musia byť schopné integrovať rôzne národnosti a špecifické národné systémy C2. Interoperabilita EOD spôsobilostí v rámci NATO zvýši efektivitu EOD operácií a zredukuje riziko z výbušných hrozieb pre personál, vybavenie a infraštruktúru. Zásadnými elementami pre interoperabilitu EOD spôsobilostí v rámci NATO, na ktoré je vhodné sa zamerať pri rozvoji EOD spôsobilostí, sú:[15]

1) Stabilné a efektívne komunikačné línie.
2) Interoperabilné systémy elektronického boja (napr. rušičky).
3) Jednoduché a zrozumiteľné systémy EOD hlásení.
4) Rozvinuté a vzájomne prepojiteľné systémy EOD manažmentu operácií (EOD C2 systémy).
5) Spoločný jazyk, čo vyžaduje komplexnú jazykovú prípravu príslušníkov EOD jednotiek.
6) Kompatibilné výcvikové štandardy, materiál a výstroj.

Súčasné operačné prostredie je charakterizované svojou nestálosťou a dynamickým vývojom. EOD podpora poskytovaná veliteľovi spoločných síl musí pružne reagovať na túto charakteristiku operačného prostredia a zároveň musí byť centrálne riadená, ale decentralizo-

[12] AEODP-10 EOD Principles and minimum standards, 2014.
[13] ATP-3.18.1 Allied tactical publication for Explosive ordnance disposal, 2017.
[14] AEODP-10 EOD Principles and minimum standards, 2014.
[15] ATP-3.18.1 Allied tactical publication for Explosive ordnance disposal, 2017.

vané vykonávaná. Preto môžeme rôzne systémy na podporu velenia a riadenia EOD jednotiek považovať za faktor, ktorý umožní splniť túto základnú charakteristiku v budúcich koaličných operáciách.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AAP-6(D) NATO Glossary of terms and definitions, Brussels: NATO NSO. 2017.

ADP 3-0 Unified land operations, Washington. 2011.

AEODP-6 Explosive ordnance disposal reports and messages, Brussels: NATO NSO. 2014.

AEODP-10 EOD Principles and minimum standards, Brussels: NATO NSO. 2014.

AJP-3.18 Allied joint doctrine for explosive ordnance disposal support to operations, Brussels: NATO NSO. 2017.

ATP-3.12.1.3 Allied tactical doctrine for route clearance, Brussels: NATO NSO. 2016.

ATP-3.18.1 Allied tactical publication for Explosive ordnance disposal, Brussels: NATO NSO. 2017.

ATP 4-32.1 EOD group and battalion HQ Operations, Washington. 2017.

BI-SC Capabilities codes and statements, SHAPE, Belgium. 2016.

BREZULA, J. Bezpečnostné aspekty tradičných a nových hrozieb súčasnosti. In: *Vojenské reflexie*, ročník XII, č. 2/2017. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. ISSN 1336-9202, pp. 81 – 93.

HRNČIAR, M. Keystones of Irregular Warfare. In: The 23rd International Conference. The Knowledge-Based Organization: Conference proceedings 1. - Management and Military Sciences. Sibiu: „Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, 2017. ISBN 978-973-153-273-8, pp. 150-154.

FM 3-0 Operations, Washington. 2017.

Joint Concept for Operating in the Information Environment (JCOIE), 2018. Dostupné na internete: http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joint_concepts_-jcoie.pdf?ver=2018-08-01-142119-830.

JP 3-42 Joint Explosive Ordnance Disposal, Washington. 2016.

Operational Environments to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations, 2012. Dostupné na internete: http://www.arcic.army.mil/app_Documents/TRADOC_Paper_Operational-Environments-to-2028-Strategic-Environment-for-Unified-Land-Operations_AUG2012.pdf

O'ROURKE, T. Joint Engineering for the Future. Dostupné na internete: http://themilitary-engineer.com/index.php/component/k2/item/305-joint-engineering-for-the-future.

SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, Zvolen. 2016.

kpt. Ing. Jaroslav KOMPAN, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jaroslav.kompan@aos.sk

AKTUÁLNY DOKTRINÁLNY RÁMEC OPERÁCIÍ NATO NA PODPORU MIERU

THE CONTEMPORARY DOCTRINAL FRAMEWORK OF NATO PEACE SUPPORT OPERATIONS

Jaroslav KOMPAN

ABSTRACT

The article discusses the requirements, the conceptual framework and the classification of the NATO peace support operations. Based on this information, it classifies and describes full scale of NATO peace support operations, their position within the spectrum of conflict and the principles to be followed in the successful conduct of peace support operations in the contemporary operating environment.

Keywords: peace support operations, UN, NATO.

ÚVOD

Moderné ozbrojené sily musia byť schopné vyťažiť úspech zo všetkých alternatív vedenia súdobých operácií a zároveň zaistiť rýchle a rozhodné víťazstvo založené na využití nových poznatkov a ideí tak, aby boli dosiahnuté strategické záujmy štátu a zároveň dodržaný princíp ekonomického nasadenia síl. Súčasné operačné prostredie stavia ozbrojené sily pred dilemu vyváženia ich bojových spôsobilostí s podpornými asistenčnými spôsobilosťami. Rozvoj vojenských technológií umožňuje veliteľom hľadať alternatívne koncepty pôsobenia a do popredia sa dostáva potreba dlhodobo asistovať ozbrojeným silám hostiteľskej krajiny pri stabilizácii krízového regiónu. To znamená, že ozbrojené sily síce musia byť schopné viesť rozhodné operácie proti obrneným silám nepriateľa, ale na druhej strane je viac pravdepodobné ich nasadenie pri kontrole davu v rámci operácií na podporu mieru alebo humanitárnej pomoci. Medzinárodné snahy o znovunastolenie a udržanie mieru v konfliktných regiónoch, bez ohľadu či sú pod mandátom Organizácie spojených národov (OSN) alebo iných organizácií a aliancií, sa stávajú dominantným inštrumentom riešenia moderných konfliktov. Rozmach operácií na podporu mieru je založený najmä na potrebe udržania mieru po 2. svetovej vojne, keď boli ešte stále v mysliach politikov, vojakov, ale aj bežného obyvateľstva čerstvé poznatky o katastrofálnych následkoch vojny. Po vzniku Organizácie spojených národov, ktorej najdôležitejšou úlohou je udržanie mieru a bezpečnosti vo svete,[1] do popredia vystupuje potreba vytvoriť fungujúci koncept vedenia operácií na podporu mieru. Tento koncept môžeme, aj napriek niektorým zlyhaniam, považovať za účinný a platný aj v 21. storočí. Článok 1 Charty OSN určuje dôvod založenia OSN, a to: *„Zachovať medzinárodný mier a bezpečnosť a pre tento cieľ robiť účinné kolektívne opatrenia, aby sa predišlo ohrozeniu mieru, odstránilo sa jeho ohrozenie a potlačil každý útočný čin alebo iné porušenie mieru a v zhode so zásadami spravodlivosti a medzinárodného práva uskutočňovať mierovými prostriedkami úpravu alebo riešenie sporov alebo situácií, ktoré by mohli viesť k porušeniu mieru.“*[2] Tento článok je podporený práve konceptom vedenia operácií na podporu mieru (Peace support ope-

[1] http://www.un.org/en/sections/about-un/overview/
[2] http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html

rations – PSO), ktorý predstavuje riešenie pre manažment komplexných operácií s činnosťami viacerých aktérov, ktoré sú zamerané na ukončenie konfliktu a tým znovunastolenie mieru a regeneráciu spoločnosti v konfliktnej zóne.

Nové javy a procesy v politickej, ekonomickej i sociálnej rovine medzinárodných vzťahov na začiatku dvadsiateho prvého storočia teda vedú k dôležitej zmene pohľadu na bezpečnosť, ktorá bola donedávna chápaná predovšetkým v kontexte vojny a mieru.[3] Strategické prostredie, v ktorom sú vykonávané PSO, sa vyznačuje vnútornou politickou nestabilitou, sociálnymi nepokojmi, humanitárnymi a ekonomickými krízami, ale aj konsekvenciami zo živelných katastrof a priemyselných havárií. PSO musia byť založené na konkrétnych špecifikách operačného prostredia, v ktorom sú vykonávané. Vo všeobecnosti môžeme tvrdiť, že dokumenty, koncepty a doktríny, ktoré poskytujú základ pre operácie na podporu mieru, primárne vychádzajú zo skúseností z nasadenia ozbrojených síl členských krajín NATO (North Atlantic Treaty Organization) pod mandátom OSN. Každopádne, všeobecne platný výsledný stav, ktorý majú zaistiť operácie na podporu mieru, je odstránenie hrozieb, ktoré sú dominantným zdrojom nepokojov, vnútornej nestability alebo občianskej vojny v konfliktnej zóne. Preto platí, že ozbrojené sily, ktoré sú prispievateľom do PSO, musia hľadať spôsoby, ako optimálne nasadiť svoje sily a prostriedky. Zároveň doktrinálne prostredie musí zohľadňovať, okrem rámca pôsobenia na regulárne ozbrojené sily nepriateľa, aj špecifiká vojenského pôsobenia na znižovanie vplyvu negatívnych efektov vyplývajúcich z vnútorných medzikomunitných konfliktov, politicky motivovaného násilia, terorizmu alebo pirátstva. Preto musia byť aj prospievajúce ozbrojené sily schopné plniť úlohy od monitoringu až po krátkodobé obmedzené vedenie bojových operácií proti konvenčným ozbrojeným silám.

1. OPERÁCIE NATO NA PODPORU MIERU A ICH KLASIFIKÁCIA

NATO vo svojich doktrínach hovorí o bezpečnostnom prostredí, ktoré sa neustále mení, globalizuje, stáva sa čoraz komplexnejším a je náchylné k nepredvídateľným zmenám. Rozvoj medzinárodnej bezpečnosti má narastajúci vplyv na životy obyvateľstva štátov NATO, ale aj ostatných krajín. Protivníci sa objavujú a vyvíjajú sa z momentálnej bezpečnostnej situácie a variujú od tradičných národných štátov a iných organizačných entít, až k transnárodným entitám, ako sú teroristické organizácie, kriminálne siete, polovojenské organizácie, ktoré sa snažia využiť široké portfólio spôsobilostí a metód tak, aby ohrozili členské štáty NATO a globálnu stabilitu.[4] Mier, bezpečnosť a ich rozvoj sú čoraz viac navzájom prepojené. To prináša jednoznačnú požiadavku na úzku spoluprácu a koordináciu medzi medzinárodnými organizáciami (International Organization – IO), ktoré zohrávajú rozhodujúcu zodpovednú a navzájom prepojenú úlohu pri predchádzaní a riadení kríz. Navyše, unikátne spôsobilosti Aliancie budú neustále žiadané k zníženiu ľudského utrpenia pomocou humanitárnej pomoci a operácií na pomoc pri katastrofách (disaster relief operations). Štáty, národy, nadnárodní aktéri a neštátne subjekty budú naďalej spochybňovať a opätovne definovať globálne rozdelenie moci, koncepciu zvrchovanosti a charakter bojov.[5]

Pri klasifikovaní a charakterizovaní PSO NATO je nutné pochopiť celkovú kategorizáciu operácií NATO najmä s ohľadom na ich kľúčové charakteristiky, ktoré sú zároveň aj rozlišovacím elementom medzi nimi.[6] Základný charakter operácií je daný témami operácií (operational themes). Tieto majú zásadný vplyv na súvisiace vojenské aktivity a v ich rámci aj

[3] BREZULA, J. Súčasné bezpečnostné hrozby a ich komparácia z pohľadu zmeny charakteru aktuálnej bezpečnostnej situácie vo svete. s. 9.
[4] AJP-3.4(A) Allied joint doctrine for Non-Article 5 crisis response operations, 2010.
[5] AJP-01 Allied joint doctrine Edition E Version 1, 2017.
[6] AJP-01 Allied joint doctrine Edition E Version 1, 2017.

na taktické úlohy.[7] V rámci celkového spektra konfliktu môžu byť vykonané všetky typy operácií s ohľadom na projektovaný aliančný výsledný stav a účel operácie. Rovnaký typ operácie môže byť využitý v rôznej časti spektra konfliktu a súvisí s rôznymi témami ťažení alebo operácií, ale je vždy závislý na úrovni násilných aktov, ktorému čelia aliančné sily v operačnom prostredí (Obrázok 1).[8]

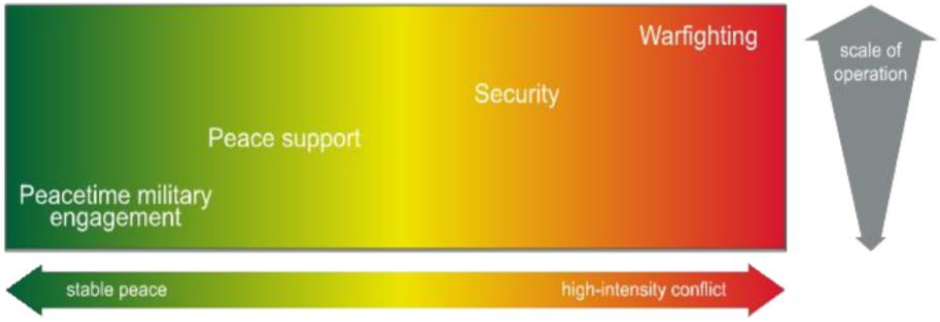

Obrázok 1 – Spektrum konfliktu

Zdroj:[9]

PSO zaraďujeme medzi **operácie v rámci reakcie na krízu** (Crisis response operations - CRO),[10] ktoré sú definované ako multifunkčné operácie, ktoré prispievajú k prevencii a vyriešeniu konfliktu, humanitárnej podpore alebo k aliančnému krízovému manažmentu tak, aby boli dosiahnuté aliančné ciele. Vzhľadom na vývoj operačného prostredia sa aj CRO môžu stať vysoko intenzívnymi a vyžadujúcimi podporu a zabezpečenie ako bojové operácie. Vykonávané sú ako operácie v rámci reakcie na krízu mimo článku 5 severoatlantickej zmluvy (Non-article 5 Crisis response operations - NA5CRO)[11]. **Vojenský príspevok Aliancie k podpore mieru (Military contribution to peace support)** sú teda operácie, ktoré nestranne prispievajú k podpore mieru využitím diplomatických, civilných a vojenských príspevkov, za normálnych podmienok v súlade s Chartou OSN a Rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN (United Nations Security Council Resolution - UNSCR) tak, aby bol obnovený a udržaný mier. PSO sú vedené spravidla na podporu úsilia medzinárodne uznaných organizácií, ako napr. OSN alebo OBSE a zahŕňajú vojenské aktivity zapojených ozbrojených zložiek, medzinárodnej diplomacie a humanitárnych organizácií. Hlavným poslaním PSO je dosiahnuť dlhodobú politickú stabilitu alebo presne vymedzené politické ciele. PSO sa v politickej terminológii zvyknú členiť na – operácie na predchádzanie konfliktom, operácie na vytváranie mieru po vzniku konfliktu, operácie na presadzovanie mieru, operácie na udržanie mieru a operácie na budovanie mieru. [12]

Základná klasifikácia operácií na podporu mieru NATO nadväzuje na rozdelenie PKO OSN a je nasledovná (Obrázok 2): [13]

1. **Predchádzanie konfliktu (Conflict Prevention)** - mierová operácia aplikujúca komplementárne diplomatické, civilné a ak je potrebné aj vojenské prostriedky na sledo-

[7] SPILÝ, P., HRNČIAR, M. Vojenská taktika. 2013, s. 10.
[8] AJP-3(B) Allied joint doctrine for the conduct of operations, 2011.
[9] AJP-01 Allied joint doctrine Edition E Version 1, 2017.
[10] AJP-01 Allied joint doctrine Edition E Version 1, 2017.
[11] Severoatlantická zmluva, 1949.
[12] SPG-3-18/Oper Vojenské aktivity v operáciách na podporu mieru a postupy ich realizácie, 2007.
[13] AJP-3.4(A) Allied joint doctrine for Non-Article 5 crisis response operations, 2010.

vanie a odhaľovanie príčin konfliktu a na prijímanie včasných opatrení na predchádzanie vzniku, vystupňovania alebo obnovenia nepriateľstva.[14] Predchádzanie konfliktu je za normálnych okolností vykonávane v súlade s Kapitolou 6 Charty OSN. Aktivity vykonávané v rámci predchádzania konfliktu sú diplomatické, ekonomické a informačné iniciatívy, podpora reformy bezpečnostného sektora, nasadenie síl NATO na prevenciu alebo úplné zamedzenie sporov a tým zabezpečenie deeskalácie situácie. Vojenský príspevok musí byť previazaný s politickými a rozvojovými požiadavkami a zameriava sa najmä na včasné varovanie, sledovanie a prieskum a preventívne nasadenie a prezenciu sily.

2. **Vytváranie mieru (Peacemaking)** - Úsilie na podporu mieru vykonávané po začatí konfliktu s cieľom zaistiť prímerie alebo mierovú dohodu obsahujúce najmä diplomatické aktivity podporované v prípade nevyhnutnosti priamym alebo nepriamym použitím vojenských prostriedkov.[15] Vytváranie mieru je prvotne vykonávané formou podpory, mediácie, zmierovacích konaní, diplomatickým tlakom, izoláciou a sankciami.[16] Vytváranie mieru je najmä diplomatické úsilie a vojenský príspevok je zväčša nepriamy, formou hrozby, intervencie alebo priamym nasadením vybraných vojenských prostriedkov.

3. **Presadzovanie mieru (Peace Enforcement)** - Úsilie na podporu mieru, ktorého úlohou je ukončiť nepriateľské aktivity s využitím rozličných nátlakových opatrení vrátane použitia vojenskej sily. Presadzovanie mieru bude pravdepodobne uskutočňované bez strategického konsenzu časti alebo všetkých rozhodujúcich strán zapojených do konfliktu.[17] Presadzovanie mieru je za normálnych okolností vykonávane v súlade s Kapitolou 7 Charty OSN. Pri presadzovaní mieru mandát umožňuje veliteľovi PSF väčšiu voľnosť konania. Pri vykonávaní presadzovania mieru musia byť politické a vojenské ciele extrémne blízke.[18] Príslušníci PSF, ktorí vykonávajú presadzovanie mieru musia chápať, že účelom operácie nie je porážka alebo zničenie protivníka, ale skôr prinútiť a presvedčiť konfliktné strany, aby dodržiavali konkrétny požadovaný výsledok a zavedené pravidlá a normy.

4. **Udržiavanie mieru (Peacekeeping)** - Úsilie na podporu mieru zamerané na pomoc udržiavania prímeria alebo mierovej dohody a na pomoc pri položení základov pre trvalý mier. Udržiavanie mieru je realizované za strategického konsenzu všetkých významných strán konfliktu.[19] Udržiavanie mieru je za normálnych okolností vykonávane v súlade s Kapitolou 6 Charty OSN za účelom monitorovania a pomoci pri implementácii mierového dohovoru. Vykonávanie udržiavania mieru je podmienené vybudovaním a udržiavaním všeobecne vnímanej legitimity.[20]

5. **Budovanie mieru (Peacebuilding)** - Úsilie na podporu mieru, ktorého cieľom je zníženie rizika obnovenia konfliktu vyriešením zásadných príčin konfliktu a dlhodobých potrieb obyvateľstva. Budovanie mieru si vyžaduje dlhodobé záväzky a prebieha súbežne s ostatnými formami úsilia na podporu mieru.[21] Budovanie mieru obsahuje mechanizmy na identifikáciu a podporu štruktúr, ktoré dokážu konsolidovať mier, posil-

[14] SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, 2016.
[15] SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, 2016.
[16] AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014.
[17] SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, 2016.
[18] AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014.
[19] SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, 2016.
[20] AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014.
[21] SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, 2016.

ňovať dôveru a nádej na lepšiu budúcnosť a podporovať ekonomickú rekonštrukciu.[22] Budovanie mieru vyžaduje spoločné nasadenie politických, humanitárnych a rozvojových zdrojov na podporu dlhodobého politického rozvoja.

V súčasnom bezpečnostnom a operačnom prostredí úspech Aliancie, pri udržiavaní mieru a prevencii vojny, záleží na integrovanej aplikácii aliančných strategických inštrumentov, vrátane efektívnej preventívnej diplomacie, úspešného krízového manažmentu a koherentnej komunikačnej stratégie, ktoré ovplyvňujú bezpečnosť. Teda politické, ekonomické, sociálne a environmentálne prvky stability a bezpečnosti nadobúdajú väčší vplyv a význam. Zdroje a spôsobilosti členských štátov NATO musia byť koordinované a zamerané na dosiahnutie bezpečnostných cieľov NATO pôsobením národných diplomatických, informačných a vojenských prostriedkov moci, ale neustále v rámci zastrešenia z nadnárodnej úrovne NATO. Koherentnosť v ekonomickej sfére je tiež žiadaná, ale záleží na celkovom koncepte, vôli a želanom rozsahu príspevku jednotlivých členských krajín NATO na rekonštrukciu a rozvoj v krízovej oblasti.

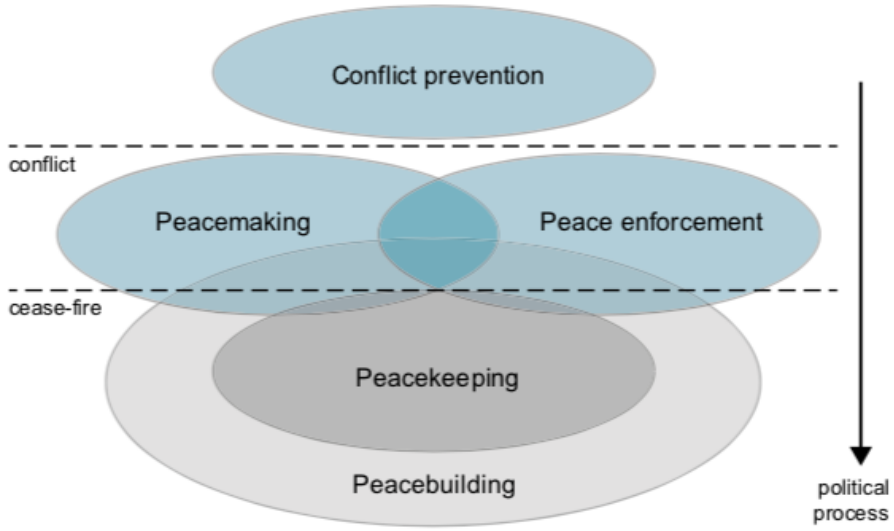

Obrázok 2 Základný koncepčný rámec PSO NATO

Zdroj:[23]

2. PRINCÍPY VEDENIA OPERÁCIÍ NATO NA PODPORU MIERU

Správna integrácia rôznych strategických inštrumentov, ktoré má Aliancia k dispozícii, vytvára prvotné podmienky pre celkový úspech CRO. Vždy je potrebný dohľad, riadenie a správna direktíva od Severoatlantickej rady (North Atlantic Council - NAC) tak, aby boli koordinované a efektívne nasadené zdroje a spôsobilosti členských štátov NATO a ostatných prispievateľov do CRO. Táto integrácia je najviac potrebná práve pri PSO, pretože sú vždy multidimenzionálne aj medzinárodné a vyžadujú spoločné úsilie civilných

[22] AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014.
[23] AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014.

a vojenských aktérov. Bez ohľadu na ostatných aktérov, hlavné zameranie intervencie vojenských síl NATO, v čase krízy je na:[24]

- posilnenie, udržanie alebo obnova mieru a bezpečnosti,
- obnovu legitímnej vlády, riadenia a autority,
- zabezpečenie vojenských príspevkov na podporu mieru, humanitárnej pomoci a manažment následkov krízy.

Zároveň je pre úspech PSO nutné v rámci NA5CRO dodržiavať nasledovné princípy, ktoré priamo vychádzajú z princípov spoločných operácií:[25]

1. **Definícia cieľa (Definition of Objective) -** NA5CRO musia smerovať k jasne stanoveným a dosiahnuteľným cieľom.
2. **Jednota úsilia (Unity of Effort) –** je vyjadrená potrebou koherentného prístupu k spoločnému cieľu medzi silami NATO a inými vojenskými silami prítomnými v oblasti a medzi vojenskými a civilnými zložkami každej operácie.
3. **Flexibilita (Flexibility) –** úspech v CRO vyžaduje manažment zmien a prípravu na eventuálny prechod k stabilnému prostrediu.
4. **Bezpečnosť (Security)** – ochrana vojenského personálu síl na podporu mieru (Peace Support Force - PSF) v krízovej oblasti, s doplnkovými zodpovednosťami za ochranu špecifických civilných agentúr a civilného obyvateľstva.
5. **Súhlas (Consent)** – dodržiavanie spolupráce a zabezpečenie súhlasu strán konfliktu je jednou zo základných požiadaviek na väčšinu NA5CRO, ale najmä pre PSO.
6. **Obmedzené použitie sily (Restraint in the Use of Force)** – za každých okolností, použite sily musí byť v súlade s medzinárodným právom a doplnkovými usmerneniami v rámci pravidiel nasadenia síl NATO.
7. **Udržateľnosť/Dlhodobá vízia (Perseverance/Long-term View)** – dosahovanie krátkodobých vojenských úspechov musí byť vyvážené s ich dlhodobým sociálnym, ekonomickým, environmentálnym a politickým dopadom.
8. **Legitimita (Legitimacy)** – je vyžadované aby NA5CRO boli vykonávané v súlade s medzinárodným právom a princípmi Charty OSN. Legitimita je vždy spojená s legálnosťou a je vyžadovaná v mandáte, správaní sa PSF a súhlase (obmedzenom alebo úplnom) strán konfliktu.
10. **Vierohodnosť (Credibility) –** PSF NATO musí efektívne reagovať na incidenty a vykonávať aktivity profesionálne a svižne. Vybudovanie vierohodnosti je jedným zo základných predpokladov na vybudovanie dôvery a úspešné dosiahnutie výsledného stavu.
11. **Vzájomný rešpekt (Mutual Respect)** – vybudovaný na základe prístupu NATO síl k miestnemu civilnému obyvateľstvu a miestnym autoritám, ale aj v rámci síl NATO a ostatných aktérov v NA5CRO.
12. **Transparentnosť (Transparency) –** poslanie, koncept operácie a výsledný stav musí byť pochopiteľný a pochopený všetkými aktérmi v rámci NA5CRO.
13. **Voľnosť pohybu (Freedom of Movement) –** v rámci vykonávania akejkoľvek NA5CRO je vyžadovaná a uplatňovaná voľnosť pohybu síl NATO v rámci prideleného priestoru operácie bez interferencie s lokálnymi skupinami alebo organizáciami.

Podpora mieru je charakterizovaná operačným prostredím, ktoré vzniklo po dohode alebo prímerí protistojacich strán, ktoré vytvorilo relatívne „prívetivé prostredie - permissive environment," v ktorom je vysoká úroveň súhlasu a súladu a nízka hrozba narušenia. V takomto prostredí môžu velitelia NATO PSF takmer výhradne očakávať vykonávanie stabi-

[24] AJP-01 Allied joint doctrine Edition E Version 1, 2017.
[25] AJP-3.4(A) Allied joint doctrine for Non-Article 5 crisis response operations,2010.

lizačných aktivít, ale musia byť tiež pripravení vykonávať ofenzívne, defenzívne a umožňujúce aktivity (Obrázok 3).[26] PSO sú charakteristické citlivým použitím ofenzívnych prostriedkov. Použitie ozbrojených jednotiek v rôznych druhoch ofenzívnych, defenzívnych či umožňujúcich aktivít je limitované a vždy vykonávané pre potreby dosiahnutia politického nesilového riešenia.[27] Ofenzívne aktivity v PSO slúžia na zastavenie použitia sily stranami konfliktu alebo zastavenie konkrétnych aktivít strán, ktoré porušujú medzinárodné právo alebo mandát. Najčastejšie sú vykonávané počas operácií na presadzovanie mieru, ale obmedzene môžu byť vykonávané aj počas operácií na udržanie mieru. Pri vykonávaní ofenzívnych aktivít treba brať do úvahy ich dočasný a na efekt zameraný charakter a udržanie nestrannosti. Defenzívne aktivity slúžia na znemožnenie stranám konfliktu vykonávať aktivity v rozpore s medzinárodným právom alebo na oddelenie znepriatelených strán. Zároveň vytvárajú podmienky na obmedzenú ofenzívnu aktivitu v prípade agresie znepriatelených strán. Umožňujúce aktivity sú vykonávané spolu s ostatnými aktivitami a ich zameranie bude najmä na prieskum a bezpečnosť. Stabilizačné aktivity sú vo vojenskej terminológii NATO vojenské aktivity vykonávané bez použitia zbraní, ako hlavného prostriedku na dosiahnutie cieľov operácií na podporu mieru.[28] Stabilizačné aktivity sú vykonávané stabilizačnými silami, teda súborom všetkých vojenských jednotiek (aliančných a iných) pôsobiacich v PSO pod mandátom OSN, alebo inej uznávanej medzinárodnej organizácie.[29] PSF NATO budú zväčša len jedným z prispievateľov do podpory mieru. Takže velitelia NATO musia chápať, že napriek tomu, že ciele rôznych aktérov v PSO môžu byť zosúladené, každý z nich bude mať rôzne perspektívy, priority, motivácie, mandáty, časové rámce, kultúrne predispozície a procesy.

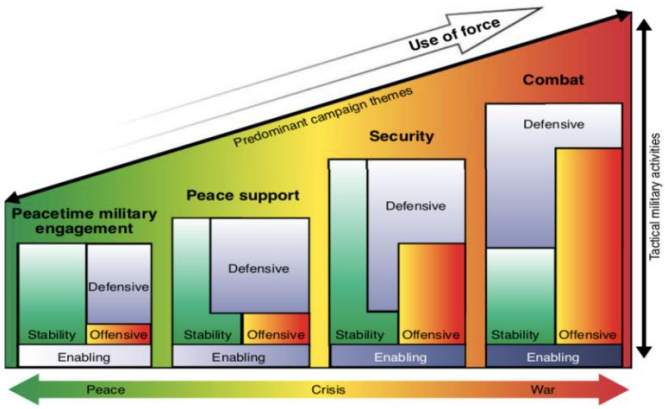

Obrázok 3 Témy ťažení NATO a ich vplyv na vojenské aktivity

Zdroj:[30]

Pri vykonávaní aktivít pri PSO NATO sú trvalo platné princípy pre NA5CRO. Tieto princípy sú doplnené princípmi pre samotné PSO. Dokonalé pochopenie kontextu krízy je životne dôležité pre správne velenie a riadenie PSF počas PSO. Pre veliteľov PSF je súčasťou pochopenia kontextu a správneho vydania zámeru aj dôsledná aplikácia princípov PSO, kto-

[26] AJP-01 Allied joint doctrine Edition E Version 1, 2017.
[27] TVARUŠKA, P. Spravodajská podpora v medzinárodných operáciách na podporu mieru, 2018.
[28] SPG-3-18/Oper Vojenské aktivity v operáciách na podporu mieru a postupy ich realizácie, 2007.
[29] ATP-3.2.1.1 Guidance for the Conduct of Tactical Stability Activities and Tasks, 2014.
[30] AJP-3.2 Allied joint doctrine for land operations Edition A Version 1, 2016.

rých chápanie ale môže byť pre každý typ PSO odlišné. Princípy vykonávania PSO sú nasledovné:[31]

1. **Politické riešenie má prednosť (Political Primacy)** – dosiahnutie dlhodobého mierového riešenia medzi hlavnými stranami konfliktu vždy vyžaduje politické riešenie. Preto je vyžadované od vojenských veliteľov a ich štábov dokonalé pochopenie politického prostredia.
2. **Strategický súhlas hlavných strán konfliktu (Strategic Consent of the Main Parties)** – úroveň súhlasu, ktorý je udelený PSO hlavnými stranami konfliktu, priamo odráža stupeň akceptácie externej intervencie. Bez súhlasu a spolupráce nie je možné korektne a efektívne manažovať politické procesy, čo priamo porušuje princíp prednosti politického riešenia.
3. **Nestrannosť (Impartiality)** – princíp nestrannosti adoptovaný PSF odlišuje PSO od iných operácií NATO a pomáha udržiavať dosiahnutý level súhlasu všetkých strán konfliktu.
4. **Použitie sily (The Use of Force in Peace Support)** – použitie sily počas PSO má byť obmedzené iba na sebaobranu a obranu mandátu OSN. Povolenie použitia sily musí byť vždy vykonávané len na legálnej báze a reflektované v ROE.
5. **Legitimita (Legitimacy)** – legitimitu je nutné dosiahnuť pri aplikovaní úsilia o podporu mieru a zároveň pri implementovaní mandátu tak, aby boli dodržané všetky ostatné princípy PSO. Vnímanie legitimity sa počas PSO môže meniť na základe miestnych podmienok, politickej aktivity, správaní sa PSF a splnení očakávaní civilného obyvateľstva a strán konfliktu.
6. **Udržateľnosť a dlhodobá vízia (Perseverance and Long-Term View)** – celkové vykonanie PSO musí neustále monitorovať výsledný stav projektovaný NATO.
7. **Podpora štátneho a miestneho vlastníctva (Promotion of State and Local Ownership)** – každé úsilie v PSO musí byť vykonávané tak, aby podporovalo miestne vlastníctvo umocnením pokračujúcej podpory zo strany štátu, národných rozvojových programov a civilnej spoločnosti.

Aliančný vojenský postoj v PSO musí dodržiavať všetky princípy PSO a zároveň byť adaptabilný a zameraný na rýchlu, presnú a flexibilnú odozvu na výzvy a hrozby tak, aby bolo samotné nasadenie PSF efektívne.[32] Takýto postoj Aliancie zabezpečí spôsobilosť celosvetovej projekcie stability a dôvery, odradí protivníkov a ich agresiu a v prípade potreby vytvorí podmienky na ich porážku v celom spektre konfliktu. Pri PSO musia byť veliteľské štruktúry a kompozícia síl taká, aby bola splnená požiadavka rýchlej nasaditeľnosti, relatívne jednoduchej udržateľnosti a schopnosti vykonávať väčší počet menších dlhodobo udržateľných paralelných operácií mimo euroatlantického priestoru. Pri mnohonárodných operáciách je tiež nutné brať ohľad na úroveň ambície príspevku jednotlivých prispievateľov a ich národné obmedzenia alebo národné špecifiká, ktoré je nutné zladiť s mandátom OSN a riadiť princípmi vykonávania PSO.

ZÁVER

Moderné efektívne ozbrojené sily členských štátov NATO musia byť pripravené na obranu územnej celistvosti a suverenity vlastného územia a v rámci Článku 5 Washingtonskej zmluvy aj na kolektívnu obranu proti vonkajšiemu agresorovi ostatných členov NATO. Záro-

[31] AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014.
[32] AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, 2014.

veň musia byť pripravené, ako jeden z nástrojov, kreovať medzinárodné bezpečnostné prostredie tak, aby bol dosiahnutý medzinárodný mier a obmedzené krízové situácie. To znamená, že okrem pripravenosti na konflikt vysokej intenzity musia dokázať adaptovať svoje spôsobilosti aj na konflikt nízkej intenzity a na kooperáciu s civilnými zložkami pri podpore mieru kdekoľvek vo svete. Momentálne konflikty charakterizuje narastajúca pozornosť médií, nežiadúce zmeny v životnom prostredí a hlavne malá podpora verejnej mienky na vykonávanie dlhodobých ťažení alebo operácií, ktoré sú náročné na zdroje a životy, či už na strane domáceho obyvateľstva alebo aj PSF. Tiež v rámci ochrany životov civilného obyvateľstva musia byť moderné ozbrojené sily schopné v rámci PSO využívať okrem smrtiacich prostriedkov a deštruktívnych efektov všetky dostupné nesmrtiace prostriedky a psychologické efekty na nepriateľa aj obyvateľstvo. Použitie takýchto spôsobilostí v PSO na presné pôsobenie na ciele zredukuje vedľajšie škody na životoch aj na verejnej mienke, čo podporí dodržiavanie princípov vykonávania PSO.

V širšom kontexte teda môžeme považovať za kľúčové funkcie, ktoré má koncept PSO NATO zabezpečiť, nasledovné funkcie:

a) **Zabezpečiť bezpečné a stabilné bezpečnostné prostredie** – najmä rozvojom spôsobilosti štátu zaistiť vlastnú bezpečnosť, ale samozrejme za dodržiavania medzinárodnej legislatívy a ľudských práv.
b) **Umožniť politický proces** – podporou dialógu a zmierenia nepriateľských strán a podporou ustanovenia legitímnych a efektívnych vládnych inštitúcií.
c) **Poskytovať rámec a koordináciu podpory** – tak, aby všetci medzinárodní aktéri vykonávali svoje aktivity na vládnej úrovni koherentným a koordinovaným spôsobom.

S ohľadom na špecifiká súčasného operačného prostredia sa v rámci rozvoja spôsobilostí členských štátov NATO prispievať do PSO vedených NATO pod mandátom OSN navrhujem zameranie sa na rozvoj nasledovných kritických oblasti:

- efektívne a hodnoverné spravodajstvo, ktoré umožní s dostatočným časovým predstihom identifikovať možné konfliktné oblasti,
- spolupráca a schopnosť budovať kapacity ozbrojených zložiek hostiteľskej krajiny tak, aby boli samostatne schopné eliminovať hrozby,
- kooperácia s civilnými agentúrami tak, aby boli štandardy a vzájomná dôvera nastavené ešte pred spoločným nasadením,
- medzinárodné jednotky rýchlej reakcie, schopné zasiahnuť kdekoľvek v záujmovom priestore ihneď po vypuknutí krízy a schválení mandátu,
- moderné technológie, ktoré zmenšia vedľajšie straty a zabezpečia udržanie legitimity a súhlasu všetkých strán počas PSO,
- efektívna logistickú podporu a komunikačné a informačné systémy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AAP-6(D) NATO Glossary of terms and definitions, Brussels: NSO, 2017.

AJP-01 Allied joint doctrine Edition E Version 1, Brussels: NSO, 2017.

AJP-3.2 Allied joint doctrine for land operations Edition A Version 1, Brussels: NSO, 2016.

AJP-3.4(A) Allied joint doctrine for Non-Article 5 crisis response operations, Brussels: NSO, 2010.

AJP-3.4.1 Allied joint doctrine for the military contribution to peace support, Brussels: NSO, 2014.

ATP-3.2.1.1 Guidance for the Conduct of Tactical Stability Activities and Tasks, Brussels: NSO, 2014.

BREZULA, J. Súčasné bezpečnostné hrozby a ich komparácia z pohľadu zmeny charakteru aktuálnej bezpečnostnej situácie vo svete. In: Zborník príspevkov zo 14. doktorandskej konferencie „Nové přístupy k zajištění bezpečnosti státu.“ Brno: Univerzita obrany, 2019. ISBN 978-80-7582-085-3, pp. 26 – 35.

Charta OSN, 1945. Dostupné na internete: http://www.un.org/en/charter-united-nations/

Operational Environments to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations, 2012. Dostupné na internete: http://www.arcic.army.mil/app_Documents/TRADOC_Paper_Operational-Environments-to-2028-Strategic-Environment-for-Unified-Land-Operations_AUG2012.pdf

Severoatlantická zmluva, Washington, 1949. Dostupné na internete: https://www.nato.int/cps/ie/natohq/official_texts_17120.htm

SOŠ 3680 AAP-6 Vydanie 8 Slovník termínov a definícií NATO, Zvolen, 2016.

SPG-3-18/Oper Vojenské aktivity v operáciách na podporu mieru a postupy ich realizácie, Trenčín: Veliteľstvo pozemných síl, 2007.

SPILÝ, P., HRNČIAR, M. Vojenská taktika : vysokoškolská učebnica. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2013, 270 s., ISBN 978-80-8040-471-0.

TVARUŠKA, P. 2018. Spravodajská podpora v medzinárodných operáciách na podporu mieru. In: Zborník príspevkov z IX. Vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2018. ISBN 978-80-8040-568-7, pp. 478-488.

United Nations Peacekeeping Operations - Principles and Guidelines, 2008. Dostupné na internete:https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/united-nations-peacekeeping-operations-principles-and-guidelines-the-capstone-doctrine/

Ženevské konvencie, Ženeva: 1949. Dostupné na internete: http://www.un.org/en/genocidepre-vention/documents/atrocity-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf

kpt. Ing. Jaroslav KOMPAN, externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR
jaroslav.kompan@aos.sk

PROBLEMATIKA PODKLADOV PRE ANALÝZU CESTNEJ DOPRAVNEJ NEHODY AUTOMOBILOV VYBAVENÝMI ELEKTRONICKÝMI SYSTÉMAMI

ISSUE OF DOCUMENTS FOR TRAFFIC ACCIDENT ANALYSIS OF VEHICLES EQUIPPED WITH ELECTRONIC SYSTEMS

Ján MANDELÍK, Bohumil ŠEJNOHA

ABSTRACT

The article deals with the quality of the input data necessary for the analysis of a traffic accident. It briefly states the importance of inspecting the location of an accident, as well as other details resulting from the investigation. The significance of inspecting the accident site is emphasized as it represents one of the initial and inevitable actions to perform, the goal of which is to detect the condition of the environment immediately and in a complex way. It is also the first step in order to achieve adequate efficiency of investigation and evidencing, as well as the resulting legal conclusion which is both relevant and reliable. Furthermore, the article specifies the selected electronic systems, their influence on the movement of vehicles in relation to the driver´s actions and the importance of their effect on the vehicle movement during the accident course, as well as the resulting need to include such equipment of a vehicle in the input information. Under the conditions that any information about the technical data are usually verified by submitting the vehicle registration card, which serves as a source of objective and verified information about a particular vehicle, the fact that no other data about the vehicle electronic equipment, except that the vehicle is equipped with the ABS system, are included seems to be an issue. There is a proposal presented in the article to extend the data in the vehicle registration card in order to improve the current condition.

Keywords: technical analysis of a traffic accident, input data, vehicle registration, electronic assistant systems

ÚVOD

Analýza nehodového deja, ktorú vykonávajú znalci obvykle pre potreby štátnych orgánov je svojou kvalitou priamo závislá na výsledkoch údajov, ktoré sú dané znalcovi k dispozícii na základe vykonaných vyšetrovacích úkonov.

Medzi základné vyšetrovacie úkony patrí predovšetkým prvotná obhliadka miesta dopravnej nehody a zadokumentovanie zistených skutočností. Okrem vybavenia je, tak ako pri každej ľudskej činnosti, jedným z významných predpokladov pre kvalitný výsledok obhliadky miesta vzniku dopravnej nehody skúsenosť, znalosti a svedomitosť vyšetrovateľov, ktorí musia rozpoznať stopy a vedieť, kde je možné ich nájsť ako aj akým spôsobom je potrebné tieto zabezpečiť a kvalitne zadokumentovať, prípadne rozhodnúť, či je nevyhnutná prítomnosť súdneho znalca. Je potrebné si uvedomiť, že tieto úkony sú vykonávané v najrôznejších poveternostných a prevádzkových podmienkach, kde zohráva svoju úlohu aj faktor dĺžky času realizácie obhliadky. Potom sú potrebné rýchle a kvalitné rozhodnutia ako v danom prípade postupovať a ktoré skutočnosti budú rozhodujúce pre následné dokazovanie s tým rizikom, že nesprávne rozhodnutie môže v konečnom dôsledku aj výrazne skomplikovať ďalšie vyšetrovanie ako aj znížiť kvalitu znaleckého dokazovania.

Nie je možné nespomenúť to, že obhliadka miesta vzniku dopravnej nehody spravidla nasleduje po vykonaní nevyhnutných urgentných záchranných opatrení vykonávaných Záchrannou zdravotnou službou a Hasičským a záchranným zborom t.j. vyprosťovanie z vozidla, poskytnutie prvej pomoci zraneným osobám a ich odvoz, zamedzeniu vzniku ďalších škôd – požiar, únik plynu, kontaminácia. Pri uvedených úkonoch často dochádza napr. k tomu, že zrazený chodec, cyklista alebo motocyklista sa nenachádza pri obhliadke v jeho konečnej polohe a túto je potrebné zisťovať dodatočne. Tiež pri ostatných úkonoch môže dôjsť k zmenám v mieste dopravnej nehody (posypanie, upratanie úlomkov) a na vozidlách (strihanie, posunutie). Zmena polôh, znehodnotenie stôp a ostatné stopy po uvedenej činnosti záchranných zložiek t.j. zmena pôvodného stavu obhliadaného miesta komplikuje nie len obhliadku, má vplyv následne aj na kvalitu výsledkov analýzy nehodového deja v dôsledku nedostatočného zistenia a určenia stôp.

1. VSTUPNÉ ÚDAJE PRE SIMULÁCIU NEHODOVÉHO DEJA

Pred začiatkom používania simulačných programov boli analýzy nehodového deja vykonávané s využitím takých metód výpočtu ako napr.

- spätný výpočet pohybu vozidla od miesta zrážky do jeho zastavenia s využitím zanechaných brzdných stôp pričom uvedená metodika vychádza z dĺžky brzdných stôp na danom povrchu vozovky, ktoré v prípade ak je vozidlo vybavené systémom ABS, vozidlo v takto jednoduchej forme nezanechá resp. nezanechá vôbec
- výpočet zrážky vozidiel metódou modifikovaného diagramu rovnováhy hybností a impulzov (MDRHI)
- výpočet zrážky vozidiel metódou rhomboidného rezu (DRRHI)
- výpočet zrážky vozidiel metódou ZZH + ZZE, ktorá vychádza zo zákona zachovania hybnosti (ZZH) a zo zákona zachovania energie (ZZE)

V súčasnosti sa analýza nehodového deja (zrážky vozidiel, vozidiel s chodcami, vozidiel s bicyklami, vozidiel s motocyklami a ich pohyb po zrážke a pred zrážkou) vykonáva s využitím simulačných programov z ktorých je možné uviesť napr. PC Crash, Virtual CRASH, Carat, SMAC, Analyzer Pro, apod. K expertnému riešeniu samotnej zrážky je určený vynikajúci program Impulz Expert.

Analýza priebehu nehodového deja vykonaná výpočtom a pomocou simulačného programu PC-Crash dopredným výpočtom simulovaním pohybu vozidiel až do ich konečných polôh pomocou trojdimenzionálneho matematického modelu variabilným zadávaním vstupných hodnôt výpočtu. Výsledkom simulácie sú také vstupné hodnoty, ktoré čo najpresnejšie popisujú pohyb účastníkov dopravnej nehody počas nehodového deja. Týmto programom sú vypočítané rýchlosti vozidiel a všetky ostatné kinetické veličiny, potrebné pre posúdenie dopravnej nehody, s vysokou presnosťou. Pohyb účastníkov dopravnej nehody je vzájomne zosynchronizovaný podľa známych údajov a okolností. Všetky vstupné hodnoty, kontrolné hodnoty a výsledky sú uvedené v protokoloch v prílohách tohto znaleckého posudku a je možné ich porovnať s uvedenými deformáciami vozidiel, ako aj s výpoveďami účastníkov dopravnej nehody a s ostatnými známymi skutočnosťami.

Ako vstupné údaje sú uvažované:

a. Zadokumentované údaje

- spôsob poškodenia a veľkosť deformácií vozidiel
- miesto, poloha a smer pôsobenia deformačných síl na vozidlách vyplývajúcich z deformácií vozidiel
- stopy na vozovke a stopy po kontaktoch
- konečné polohy vozidiel
- tachografové záznamy

b. Približné údaje

- výpovede účastníkov a svedkov o pohybe vozidiel

c. Technické údaje vozidiel a údaje o ostatných účastníkoch nehody

- rozmery a hmotnosti vozidiel
- hmotnosť posádky vozidiel
- hmotnosť a uloženie prepravovaného nákladu
- druh a stav pneumatík
- údaje o asistenčných systémoch vozidiel

Uvedené skutočnosti sú o to významnejšie, že metódy dokazovania s využitím simulačných programov si priam vyžadujú kvalitné podklady k vykonaniu analýzy nakoľko využívaný dopredný výpočet je pokladaný za technicky prijateľný v prípade ak sú vylúčené výsledky všetkých ostatných simulácií (ktorých môže byť vysoký počet, ide niekedy aj o stovky variant technicky prijateľných výpočtov). Z tohto vyplýva, že nedostatočne zadokumentované alebo nezadokumentované stopy a polohy pri prvotnej obhliadke relativizujú každú vykonanú analýzu zrážky a pohybu vozidiel a ostatných účastníkov a malý počet stôp, polôh a ostatných zistení z miesta vzniku dopravnej nehody umožňuje väčší počet technicky prijateľných riešení ako aj väčší počet z toho vyplývajúcich záverov právneho posúdenia. Je potrebné uviesť, že takýto väčší počet technicky prijateľných riešení výpočtov sa môže skladať z výsledkov, ktoré si navzájom môžu úplne odporovať a môžu viesť k rôznym a aj diametrálne odlišným právnym záverom. Takéto riziko zákonite vedie k výraznému zníženiu právnej istoty účastníkov a poškodených vo veci správneho technického a následne právneho posúdenia priebehu nehodového deja a nezriedka aj k zdĺhavým a nákladným súdnym konaniam.

Je tiež potrebné uviesť, že technická analýza, pomocou ktorej sú ustálené parametre pohybov účastníkov, tak aby tieto zodpovedali všetkým známym skutočnostiam a zisteniam, nemá za cieľ iba zistiť spomínané parametre pohybu účastníkov a ich časopriestorové nadväznosti, ale za jej cieľ sa dá pokladať zistenia činnosti vodičov a účastníkov v priebehu nehodového deja. Právny záver potom posudzuje takto ustálené činnosti vo vzťahu k okolnostiam a k povinnostiam účastníkov podľa príslušných právnych noriem. K tomu, aby bolo možné spoľahlivo určiť činnosť vodiča vozidla, musí byť vo výpočte použitý model vozidla, ktorý zodpovedá nielen rozmermi a hmotnosťou ale aj elektronickou výbavou, ktorá má vplyv na spôsob pohybu vozidla t.j. predovšetkým na jeho smer a rýchlosť.

2. ELEKTRONICKÉ SYSTÉMY MOTOROVÝCH VOZIDIEL

Elektronika v motorovom vozidle je dôležitým pomocným prostriedkom, ktorý umožňuje splniť nasledujúce základné ciele vývoja vozidla:

- Zvýšenie bezpečnosti
- Zvýšenie hospodárnosti
- Zvýšenie jazdného pohodlia
- Zlepšenie životného prostredia

Vývoj elektronických prvkov pre motorové vozidlá otvára tiež nové potenciály vo vývoji mechanických systémov. Použitie elektroniky v motorovom vozidle vedie k odľahčeniu vodiča a uvoľňuje tým ľudskú kapacitu k lepšiemu pozorovaniu vonkajšieho dopravného deja. Elektronické riadenie a regulácia, hlavne v oblasti aktívnej bezpečnosti sa dnes stále viac používa ako v osobných tak i v nákladných vozidlách. Účelom všetkých existujúcich a vyvíjaných elektronických zariadení pre motorové vozidlá je trvalá snaha výrobcov o zlepšenie jazdnej bezpečnosti. Systémy, ktoré redukujú jak psychické tak i fyzické zaťaženie vodiča, zabraňujú rýchlejšej únave vodiča a zabezpečujú jeho koncentráciu a sú rozhodujúcim prínosom pre zvýšenie aktívnej bezpečnosti motorových vozidiel. S modernými prístrojmi riadenia motora je možné výrazne znížiť škodlivé emisie a spotrebu paliva. Dôležitým aspektom pri vývoji systémov aktívnej a pasívnej bezpečnosti je schopnosť vozidla prijímať a spracovávať informácie o svojom okolí, rozpoznávať nebezpečné situácie a čo najlepšie pomáhať vodičovi pri riadení automobilu.

Digitálna elektronika sa začala v motorových vozidlách využívať už koncom sedemdesiatych rokov. Zavedenie tejto technológie umožnilo využívať dovtedy problematicky realizovateľné činnosti a funkcie zariadení vozidla. Taktiež sa zlepšila spoľahlivosť, bezpečnosť, výkonové parametre a zároveň hospodárnosť motorových vozidiel. Výhodou digitalizácie boli aj podstatne zmenšené priestorové nároky elektronických systémov, ktoré mali vplyv a umožnili prudký rozvoj asistenčných systémov.

Asistenčné systémy je možné rozdeliť na:

- aktívne
- pasívne
- komfortné

Aktívne asistenčné systémy t.j. systémy, ktoré môžu priamo ovplyvňovať ovládanie vozidla

Patrí sem protiblokovací systém (*Anti-lock Braking System,* ABS) sa pred rokmi stal najdôležitejším príspevkom pre aktívnu bezpečnosť automobilu. Prvky systému ABS sa používajú aj pre reguláciu hnacieho šmyku (*Anti-slip Regulation,* ASR*),* ktorá zaisťuje zlepšenú stabilitu a trakciu pri akcelerácii vozidla. Ďalšie elektronické riadiace systémy v motorovom vozidle zaisťujú optimálne jazdné vlastnosti, napríklad elektronické riadenie prevodovky, regulácia podvozku, a elektronické riadenie výkonu motora.

Vykonávanie týchto regulačných úloh vyžaduje pokrokové systémy, riadiace prístroje a komponenty, ktoré rýchlo a spoľahlivo fungujú. Tak napr. systém ASR redukuje pri šmyku jedného hnacieho kolesa točivý moment motora zásahy do spaľovania a vstrekovania a do

elektronického riadenia výkonu motora. Elektronický stabilizačný program (*Electronic Stability Program*, ESP) pomáha vodičovi zvládnuť riadenie pri vzniku nebezpečných, kritických situácií, ktoré majú súvis so smerovým ovládaním vozidla pôsobením na jeho ovládanie – viď obr 1.

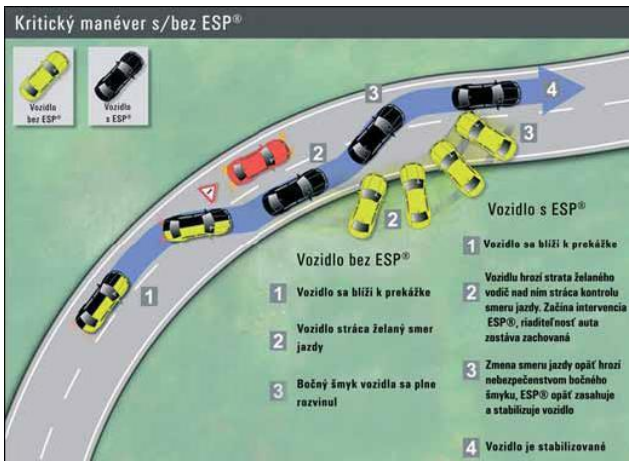

Obr.1 Pohyb vozidla s/bez ESP pri jeho kritickom manévri

Tiež brzdový asistent (BA) slúži k zvýšeniu tlaku v brzdovom systéme a tým zvyšuje účinnosť bŕzd vo veľmi krátkom časovom intervale umožňuje zníženie rýchlosti vozidla alebo i jeho úplné zastavenie. Vplyv na ovládanie vozidla majú aj systémy automatického núdzového brzdenia (*Autonomous Emergency Braking*, AEB) ktoré sa delia do troch základných kategórií City, Interurban, Pedestrian. Jednotlivé prevedenia môžu dokonca riešiť kritické situácie všetkých uvedených skupín a pokiaľ vodič nezačne brzdiť alebo nebrzdí adekvátnou intenzitou, automobil sám začne brzdiť najvyššou možnou intenzitou. Tiež multikolízna brzda (*Multi-collision Brake*) znamená systém samostatne schopný spomaliť vozidlo po zrážke automatickým brzdením s cieľom zabrániť následnej zrážke s iným vozidlom alebo následnému nárazu do iných objektov. Na smer pohybu vozidla môže mať vplyv aj systém udržiavania vozidla v jazdnom pruhu a na jeho rýchlosť v danej situácii môže vplývať činnosť adaptívneho tempomatu (*Adaptive Cruise Control*, ACC), ktorý dokáže nielen udržiavať nastavenú rýchlosť vozidla, ale podľa vzdialenosti vozidla idúceho pred vozidlom takisto pribrzdiť, alebo naopak zrýchliť aj za zhoršených poveternostných podmienok.

Pasívne asistenčné systémy t.j. systémy, ktoré zlepšujú informovanosť vodiča

Sem je možné zaradiť adaptívne svetlomety (*Adaptive Forward Lighting*, AFL), ktoré umožňujú pri jazde osvietiť priestory pred vozidlom a v jeho okolí, ktoré sú u konvenčných svetlometov neosvetlené. Tiež sem patrí aj systém pre rozpoznávanie dopravných značiek, ktorý má za úlohu zabrániť prehliadnutiu dopravnej značky vodičom. Tiež systém nočného videnia pomáha vodičovi dostať informácie o situácii pred vozidlom až do vzdialenosti 300m, bez toho, že by oslňoval ostatných účastníkov premávky. Niektoré vozidlá sú vybavené asistentom rozpoznávania únavy vodiča, ktorý vyhodnocuje mieru vodičovej bdelosti.

Komfortné asistenčné systémy vplývajúce na smer a spôsob pohybu vozidla

Zahrnuje priame adaptívne riadenie (*Direct Adaptive Steering*, DAS) a tiež automatické parkovacie systémy. Priame adaptívne riadenie nie je čisto riadením bez mechanickej väzby medzi volantom a kolesami vozidla, lebo aj tento typ riadenia obsahuje tyč riadenia. V normálnom stave sa ale tyč riadenia nepoužíva k riadeniu vozidla; slúži ako poistka pre prípad poruchy elektronického systému.

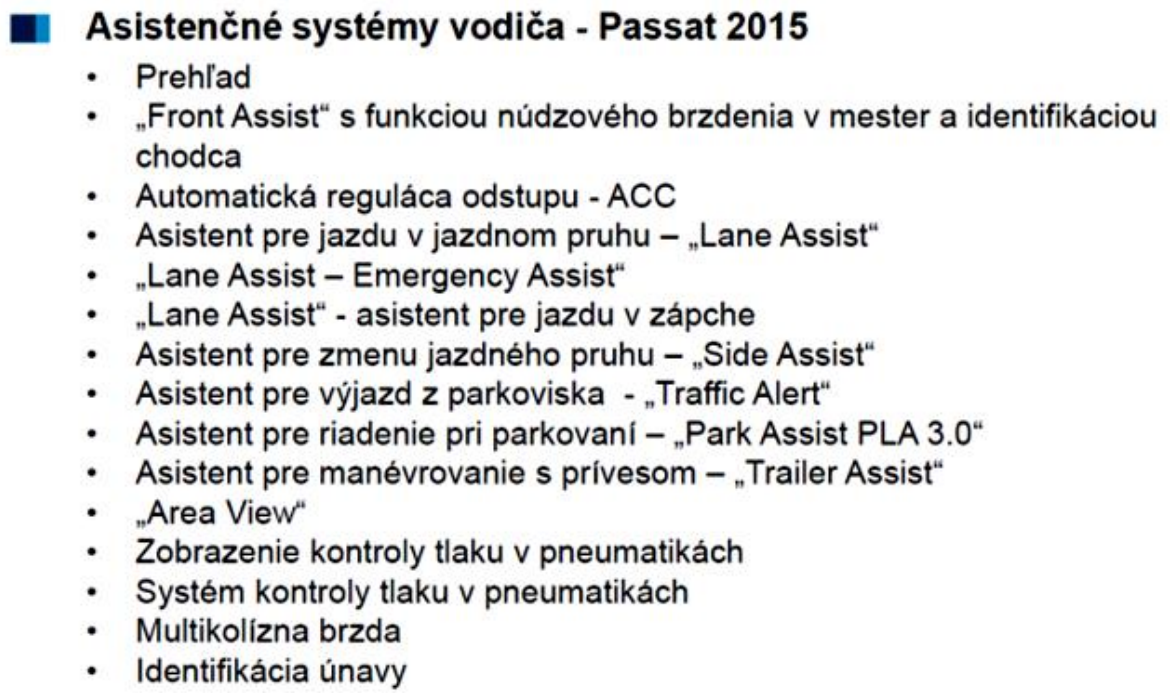

Obr.2 Príklad vybavenosti vozidla Passat asistenčnými systémami

3. EVIDENČNÉ KARTY VOZIDIEL – SÚČASNÝ STAV

Evidenčné karty vozidiel, ktoré sa obvykle využívajú pre zistenie technických údajov vozidiel (vedľa Osvedčenia o evidencii vozidiel) obsahujú z údajov o vozidle údaje, ktorých je celkom 51, ale obsahujú aj také údaje ako je druh vozidla a jeho kategória, značka, číslo typového schválenia apod. Pre zadanie vlastností výpočtového modelu vozidla sú dôležité údaje o hmotnosti vozidla, o jeho rozmeroch vr. rázvorov, výkone motora, druhu prevodovky, druhu karosérie, zaťaženia náprav, poháňané nápravy, rozmer a druh prepísaných pneumatík a ráfikov ako aj vybavenie brzdového systému vozidla: prevádzková brzda, parkovacia brzda, odľahčovacia brzda, núdzová brzda a vybavenosť vozidla systémom ABS.

Technické údaje vozidla:

VOZIDLO	Nápravy vozidla
1 Druh	38 Druh kolies **Diskové jednoduché**
2 J Kategória M1G - osobné terénne vozidlo	39 L Počet náprav **2**
VIN	Poháňaná náprava 1. Áno
4 D.1 Značka	Poháňaná náprava 2. Áno
5 D.3 Obchodný názov	Poháňaná náprava 3. Nie
6-8 D.2 Typ/variant/verzia	Poháňaná náprava 4. Nie
9 Výrobca vozidla (podvozku)	40 M Rázvor [mm] **2677**
10 K Číslo typového schválenia ES	40 M Rázvor 2 [mm]
11 Dátum typového schválenia ES	40 M Rázvor 3 [mm]
	41 Rozmer a druh pneumatík na náprave 1.**215/65 R17 99V**
MOTOR A PREVODOVKA	2.**215/65 R17 99V**
12 Výrobca motora	3.
13 P.5 Identifikačné číslo motora (typ)	4.
14 P.1 Zdvihový objem valcov **1395.0** cm^3	Zdvojená náprava 1. Nie
15 Katalyzátor **KAT**	Zdvojená náprava 2. Nie
16 P.2 Najväčší výkon motora **110,00** kW	Zdvojená náprava 3. Nie
17 P.4 Otáčky **5000** min^{-1}	Zdvojená náprava 4. Nie
18 P.3 Druh paliva / zdroj energie **BA 95 B**	42 Rozmer ráfikov na náprave 1. **7Jx17 ET40**
19 Q Výkon / hmotnosť (kat. L) $kW.kg^{-1}$	2. **7Jx17 ET40**
20 Prevodovka **automatická**	3.
Počet stupňov **6**	4.
	43 T Najväčšia konštrukčná rýchlosť vozidla **198** $km.h^{-1}$
Karoséria vozidla	Obmedzovač Nie
21 Druh (typ) **AC kombi**	
22 R Farba **Červená metalíza**	Spájacie zariadenie vozidla
doplnková farba	44.1 Trieda **A50-X**
23 Výrobca	44.2 Značka
Výrobné číslo karosérie	44.3 Typ
25.1 S.1 Počet miest na sedenie **5**	45 Schvaľovacia značka
z toho núdzových **0**	46.1-3 Najväčšia prípustná hmotnosť v bode spojenia - horn
25.2 S.2 Počet miest na státie **0**	spodný záves kg
25.3 Počet lôžok **0**	točnica kg
26 Zaťaženie strechy **75** kg	
27 Objem skrine - cisterny m^3	Emisie zvuku vozidla
28 W Objem palivovej nádrže **63,00** l	47 ES/EHK **51-02**
	48.1-3 Hladina vonkajšieho zvuku vozidla U.1 stojaceho **74,**
Rozmery a hmotnosti vozidla	U.3 za jazdy **73,00** dB(A)
29 Celkové rozmery d: **4486** mm	U.2 pri otáčkach **3750** min^{-1}
š: **1839** mm	
v: **1644** mm	Emisie a spotreba vozidla
30 Rozmery ložnej plochy d: mm	49 V.9 Emisie ES/EHK **715/2007*2015/45W (EURO 6)**
š: mm	50 Dymivosť ES / EHK
31 G Prevádzková hmotnosť **1667** kg	51.1 V.1 CO **0,1840 g.km-1**
32 F.1 Najväčšia prípustná celková hmotnosť **2150** kg	51.2 V.2 HC **0,04 g.km-1**
33 N Najväčšia prípustná hmotnosť pripadajúca na nápravu 1/ **1080** kg	51.3 V.3 NOx **0,04**
2/ **1120** kg	51.4 V.4 HC+NOx $g.km^{-1}$
3/ kg	51.5 V.5 Častice **g.km-1**
4 kg	51.6 V.6 Kor. súčiniteľ absorpcie m^{-1}
34 F.3 Najväčšia prípustná hmotnosť jazdnej súpravy **4150** kg	51.7 V.7 CO2**161** $g.km^{-1}$
35 najväčšia prípustná hmotnosť prípojného vozidla O.1 brzdeného **2000** kg	51.8 V.8 Spotreba paliva kombinovaná **7,00** $l.100km^{-1}$
35 najväčšia prípustná hmotnosť prípojného vozidla O.2 nebrzdeného **750** kg	51.8 V.8 Spotreba paliva mesto $l.100km^{-1}$
	51.8 V.8 Spotreba paliva mimo mesto $l.100km^{-1}$
Brzdy vozidla	
36 ES/EHK **13H**	
37.1 Prevádzková Áno	
37.2 Parkovacia Áno	
37.3 Odľahčovacia Nie	
37.4 Núdzová Áno	
37.5 ABS Áno	

Obr.2 Príklad evidenčnej karty vozidla

4. NÁVRH EVIDOVANIA ÚDAJOV O ASISTENČNÝCH SYSTÉMOCH V EVIDENCII VOZIDIEL

Nakoľko pri pohľade na súčasný vývoj elektronických systémov automobilov ako aj motocyklov je možné predpokladať do budúcnosti vývoj smerujúci k ich ďalšiemu rýchlemu rozvoju až k prevádzkovaniu úplne autonómnych vozidiel. V súčasnej praxi je náročnou úlohou s istotou zistiť elektronickú výbavu konkrétneho vozidla. Je to z dôvodu širokej palety špeciálnych odlišných ponúk prevedení vozidiel určených pre rôzne trhy, kde sa často líši základná a mimoriadna výbava vozidla svojím rozsahom. Tiež nie je ojedinelým javom, že napr. u motocyklov je „dovybavenie“ vozidla (napr. ABS) relatívne jednoduchou vecou. Potom vyvstáva problém pri analýze nehodového deja, nakoľko ak je predpokladané vozilo bez ABS, ktoré v skutočnosti bolo ABS vybavené, je celá analýza zaťažená tak významnou chybou, že de facto rieši inú dopravnú nehodu a nie tú, ku ktorej sa reálne došlo.

Z uvedených dôvodov by si autori tohto príspevku dovolili navrhnúť niektoré opatrenia, ktoré by mali za následok zlepšenie popísanej problematiky nielen z pohľadu technických údajov pre potreby analýzy nehodového deja, ale aj pre potreby predaja a nákupu vozidiel, kde sa objavujú podobné problémy s komplexnými informáciami o elektronickej výbave vozidiel. Za situáciu zlepšujúce opatrenia by v tomto smere bolo logické rozšírenie počtu údajov v evidenčných kartách vozidiel t.j. aj v technických preukazoch bez ohľadu na to, či ide o papierový alebo elektronický. K tomu, aby bol návrh dostatočne funkčný je potrebné tento rozšíriť o zmeny v systéme technickej kontroly vozidiel, ktoré by mali byť orientované v tomto smere k zisteniam o reálnej elektronickej výbave vozidla a porovnania vykonaných zistení s evidenciou ako aj iniciácia vykonania opráv údajov v evidencii s doplnením, že takýto postup by bol najefektívnejší v prípade ak by sa uplatnil v celej EU. Súčasťou technickej kontroly by mala byť aj previerka funkčnosti jednotlivých elektronických systémov kontrolovaného vozidla. Je možné predpokladať, že rýchlosť vývoja asistenčných systémov nevylučuje, že systém údajov o nich v rámci evidencie vozidiel sa bude musieť meniť resp. , že v evidencii bude potrebný detailnejší popis ich funkcií.

V súčasnej dobe je možné odporúčať rozšírenie technických údajov o vozidle o najmenej nasledovné:

Aktívne asistenčné systémy:

- ABS (je evidované)
- Elektronický stabilizačný systém (ESP)
- Brzdový asistent (BA)
- Systém automatického núdzového brzdenia (AEB)
- Adaptívny tempomat (ACC)
- Systém udržiavania vozidla v jazdnom pruhu

K tomuto je možné uvádzať aj prvky pasívnej bezpečnosti, ktoré nie sú v súčasnosti evidované (airbagy – vodič, spolujazdec, bočné, hlavové) a aj pasívne asistenčné systémy (adaptívne svetlomety, systém nočného videnia apod.)

ZÁVER

Príspevok sa zaoberal iba jedným z problémov dotýkajúcich sa analýzy dopravných nehôd. Je s podivom, že uvedená problematika nie je predmetom širokej spoločenskej diskusie smerujúcej k zlepšeniu stávajúceho stavu, nakoľko ako je v texte uvedené, informácie o elektronickej výbave vozidiel sú významné aj pri kúpe resp. predaji nielen

nových vozidiel rovnako ako sledovanie najazdených kilometrov, ktoré bolo postupne legislatívne riešené. Z pohľadu analýzy nehôd je táto problematika vysoko aktuálna, nakoľko aj v prípade, že znalci disponujú databázami vozidiel rôznej kvality a úplnosti, nie je možné predpokladať, že tieto majú vždy správne a úplné informácie vo veci elektronických asistenčných systémov. Potom je zrejmé a nepochybné, že výsledok technickej analýzy nehodového deja s predloženými neúplnými vstupnými údajmi nezodpovedá správnemu a technicky prijateľnému výsledku analýzy, ktorý by mohol byť východiskom pre spravodlivé právne posúdenie správania sa účastníkov dopravnej nehody v priebehu nehodového deja.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

[1] VLK, F. *Automobilová elektronika 1 : Asistenční a informační systémy*. ISBN 80-239-6462-3, Nakladatelství VLK, Brno 2006.

[2] VLK, F. *Automobilová elektronika 2: Systémy řízení podvozku a komfortní systémy*. ISBN 80-239-7062-3, Nakladatelství VLK, Brno 2006.

[3] VLK, F. *Stavba motorových vozidel*. ISBN 80-238-8757-2, Nakladatelství VLK, Brno 2003.

[4] SEMELA, M: *Komplexný systém pro analýzu silniční nehody – střet dvou automobilů na křižovatce,* Dizertačná práca, VUT USI, 2009

[5] BAUER, H. a kol. 2000. *Bezpečnostní a komfortní systémy.* Praha: Robert Bosch odbytová spol s r.o.,2000. 49 s. ISBN: 80-902585-9-X

[6] IKRINSKÝ, A.-TICHÝ, J.-PATEK, P. 2007. *Teória dopravných prostriedkov.* Bratislava: Slovenská technická univerzita, 2007. s. 244. ISBN 978-80-89313-01-3

[6] SEMELA, M. *Elektronický stabilizační systém jako prvek aktivní bezpečnosti automobilu*. In Soudní inženýrství. 2004, roč. 15, č. 4

[7] VLK, F. 2005. *Brzdové systémy osobních a užitkových automobilu*. In Soudní inženýrství. 2005, roč. 16, č. 3

[8] *Elektronický stabilizačný systém (ESP) Bosch*. In *MOT'or*. ISSN 1336-4200, 2008, č.2

[9] *Bezpečnostné prvky budúcnosti*. In *MOT'or*. ISSN 1336-4200, 2009, č.7

[10] Bobrov N., Mandelík J., Havaj P., Rábek V., Piwowarski J.: *Possibility of the Evaluation of Injuries of an Unbelted Passenger in a Vehicle and the Need for Special Procedures while Inspecting the Site of the Accident,* Sekurity Dimension, International&National Studies, ERIH, No.20, 2016 (132-164) DOI 10.24356/SD/20/7

Ján MANDELÍK
Bohumil ŠEJNOHA
Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

SÚČASNÉ HROZBY V SEVERNEJ AFRIKE

THE CURRENT THREATS IN NORTH AFRICA

Ján MAREK

ABSTRACT

The current security situation in North Africa is affected by the serious threats posed by ISIS, al-Qaeda and similar terrorist groups. In assessing current threats in North Africa, we will focus primarily on the dangers posed by these groups as such, but also on the competition between them.

Keywords: ISIS, al-Qaeda, North Africa, security situation.

ÚVOD

Pokiaľ hodnotíme hrozby, ktoré pôsobia na severnú Afriku, je Maghreb pôvodcom niektorých najznámejších teroristických kampaní na africkom kontinente. Bezpečnostná situácia v severnej Afrike sa v dôsledku kolapsu diktatúry Muammara Kaddáfího a rozpadu Líbye stala v posledných rokoch oveľa horšou a popri už existujúcich skupinách ako AQIM[1] sa objavili ďalšie islamistické skupiny, kde sa najnebezpečnejšou javí vznik „provincií" ISIS.

Prítomnosť džihádistických entít na samom brehu Stredozemné mora nie je náhodná, ide bezpochyby o úmysel teroristov zdôrazniť hrozbu nielen pre obyvateľov severnej Afriky a medzinárodné námorné cesty, ale aj o blízkosť možného násilia voči obyvateľom v samotnej Európe. Svetové spoločenstvo reagovalo na bezpečnostnú situáciu v severnej Afrike samitom G7 v máji 2018, ktorého jednou z tém bolo prijatie opatrení ekonomicky najvyspelejších krajín sveta ku otázkam migrácie. Teroristi využívajú organizovanú migráciu ako dôležitú zbraň, na ktorú vie západný svet len veľmi ťažko reagovať. Pokiaľ chceme dodržiavať základné princípy ľudskosti, bude zložité prijať účinné opatrenia, s čím teroristi samozrejme počítajú. Tu je však potrebné si uvedomiť, že ide v podstate o ohrozenie životných záujmov EÚ a medzinárodného spoločenstva.

1 BEZPEČNOSTNÁ SITUÁCIA V SEVERNEJ AFRIKE

Súčasná bezpečnostná situácia v severnej Afrike je ovplyvnená závažnými hrozbami, ktoré predstavujú ISIS[2], al-Káida[3] a podobné teroristické skupiny. Pri hodnotení aktuálnych hrozieb v severnej Afrike sa budeme sústreďovať predovšetkým na nebezpečenstvo, ktoré predstavujú tieto skupiny ako také, ale aj na vzájomnú súťaž medzi nimi.

Okrem samotného Maghrebu je Sahel, pás spojujúci severnú Afriku a západnú Afriku, ktorý sa tiahne od Atlantického oceánu k Červenému moru a prekračuje staré obchodné a migračné trasy, takmer ideálnym prostredím pre extrémistické skupiny s nadnárodnými

[1]Guidère, Mathieu. 'The Timbuktu Letters: New Insights about AQIM'. Res Militaris 4, no. 1 (2014). *http://resmilitaris.net/ressources/10184/89/res militaris article guid re new insights about aqim.pdf*.
[2]https://www.nytimes.com/2015/03/20/world/middleeast/isis-genocide-yazidis-iraq-un-panel.html?_r=0
[3]https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3478471,00.html

ambíciami. Jedná sa o bojovníkov ISIS alebo militantov al-Káidy, ktorí sa snažia opätovne potvrdiť úlohu dominantných organizácii v rámci globálneho džihádistického hnutia.

Región Sahel je strategicky dôležitý z viacerých dôvodov vrátane jeho úlohy ako mosta medzi arabským Magrebom a čiernou subsaharskou Afrikou, ako aj jeho dôležitých energetických rezerv, obnoviteľných aj neobnoviteľných, a ďalších prírodných zdrojov. Sahel sa navyše dotýka niekoľkých krajín vrátane Alžírska, Nigeru a Líbye s vlastnými bezpečnostnými výzvami, ktoré by mohli ľahko preniknúť cez ich hranice. V skutočnosti niektorí vedci argumentujú, že Sahara a Sahel tvoria "spojený priestor pohybu", ktorý by sa pre účely geografie terorizmu mal považovať za kontinuum[4]. V skutočnosti Sahel nielenže bol po stáročia doslova cestou, cez ktorú k Sahare prichádzali zbrane, bojovníci a ideológie, ale v poslednej dobe sa zjavne stal bojovým priestorom sám o sebe (obr. č. 1).

Obrázok č. 1 oblasti s výskytom teroristov v regióne Sahel

2. REGIÓN SAHEL, PRIESTOR PRE VZNIK KALIFÁTU

Pokračujúca hrozba, ktorú predstavujú rôzne džihádistické skupiny pôsobiace v oblasti Sahelu, je výsledkom využívania miestnych konfliktov vrátane sociálnej, hospodárskej a politickej marginalizácie problémov. Krehký stav mnohých postihnutých štátov v oblasti

[4]Olivier Walther and Denis Retaille, Sahara or Sahel? The Fuzzy Geography of Terrorism in West Africa (Luxembourg: CEPS/INSTEAD, 2010), 11.

Sahelu, ktorý sa často prejavuje v neschopnosti odolávať vplyvom teroristických skupín, vedie k nespokojnosti obyvateľstva, ktoré rieši svoju neľahkú situáciu neustálymi sťažnosťami, nepokojmi alebo migráciou, najčastejšie do krajín EÚ.

V niektorých prípadoch porážka prinúti militantov k tomu, aby pripravili nové stratégie, ktoré im znovuobnovujú silu, pričom dobrým príkladom je fragmentácia organizácie AQIM v Saheli. V dôsledku francúzskej intervencie v Mali sa organizácia AQIM rozdelila a podobne ako etnický Fulani a Macina Fronta oslobodenia, prepustili takmer 100 zadržaných militantov z väzenia. Militanti sú organizovaní podľa etnických línií, čo uľahčuje členom teroristických organizácii infiltráciu do miestneho obyvateľstva a organizáciu ďalších spoločných útokov. Na základe hodnotenia posledných prípadov je zjavné, že neúspech pri dosahovaní politických dohôd a vyjednávaní spôsobuje oživenie inak oslabených militantných skupín[5].

Je pravdepodobné, že Sahel, a nie Maghreb, kde s výnimkou Líbye existujú funkčné štáty, ktoré preukázali svoju schopnosť odolať zásahom nielen al-Káide, ale aj ISIS, je najviac ohrozený región v Afrike. Hordy bojovníkov, ktorí vytrvalo bojovali na Blízkom východe, sa vracajú z konfliktu z krátkodobého kalifátu v Levante a spájajú sa s ostatnými miestnymi a vysídlenými ľuďmi v Sirte na pobreží Stredozemného mora a čoraz viac sa dostávajú ďalej na juh do mesta Fezzan.

Nie je náhodou, že je Sahel, ak nie najchudobnejší, tak určite jeden z najchudobnejších väčšinových moslimských regiónov vo svete. Je tiež domovom najväčšieho a najrozľahlejšieho nekontrolovaného priestoru na africkom kontinente. Mnohé vlády regiónu sú slabé a ich schopnosť presadzovať autoritu mimo ich hlavné mestá a predmestia mestských centier je veľmi obmedzená. Tieto krehké štáty predstavujú v krátkodobom horizonte pre džihádistov možnosť infiltrácie do jednotlivých oblastí verejného života a v dlhodobom horizonte príležitosť na vytvorenie nového strediska pre operácie.

Napríklad v Mali, to čo sa začalo koncom roka 2011 a začiatkom roka 2012 ako povstanie nespokojného obyvateľstva tuaregov, viedlo k ochromeniu štátnej moci v troch najsevernejších provinciách krajiny s územím veľkosti dnešného Francúzska. V dôsledku marginalizácie etnickej separácie sa chceli tuaregovia spoločne s ich bývalými spojencami z niekoľkých džihádistických skupín oddeliť v severných provinciách Mali, pričom celá oblasť spadá pod právomoc AQIM[6]. Iba včasná vojenská intervencia vedená francúzskou vládou na začiatku roka 2013 zabránila úplnému zrúteniu malijského štátu.

Situácia v krajine je aj naďalej krehká, čo podčiarkuje mierová misia Organizácie spojených národov, ktorá je hodnotená ako najnebezpečnejšia prebiehajúca operácia modrých prilieb vo svete. Aj napriek tomu, že bol operáciou Serval francúzskymi a americkými špeciálnymi operačnými silami AQIM v regióne zlikvidovaný, v roku 2017 vykonal niekoľko smrteľných útokov vrátane dvoch extrémnych na luxusné hotely v susedných krajinách Burkina Faso a Pobrežie Slonoviny. Uvedené krajiny predtým neboli zasiahnuté teroristami. V polovici decembra 2017 vykonali militanti v Burkina Faso ďalší útok s tým, že 12 príslušníkov špeciálnej protiteroristickej jednotky pri útoku na vojenskú základňu v blízkosti hraníc s Mali zabili.

[5]The rise in militancy among some Fulani is not limited to the Sahel proper. There is growing evidence of a significant acceleration in attacks in Nigeria's Middle Belt. See 21st Century Wilberforce Initiative, Nigeria: Fractured and Forgotten (2016), available at http:// www.standwithnigeria.org/wp-content/uploads/2016/06/Nigeria-Fractured-and-Forgotten.pdf

[6]See J. Peter Pham, A Measured US Strategy for the New Africa, with a foreword by James L. Jones, Jr. (Washington, DC: Atlantic Council, 2016), available at http:// www.atlanticcouncil.org/publications/reports/a-measured-us-strategy-for-the-new-africa

Napriek tomu, že teroristické skupiny momentálne nepredstavujú existenčnú hrozbu pre dotknuté štáty, útoky z vnútorných oblastí Sahelu môžu mať neželaný vplyv na ich ekonomiku. Pobrežie Slonoviny môže byť hodnotené ako veľmi úspešná ekonomika v Afrike, s ekonomickým rastom z roku 2016 o výške 8,5 percenta, druhým najvyšším na svete. Ďalšie útoky AQIM, tak ako v roku 2016, však môžu vystrašiť a zneistiť spoločnosť ako aj zahraničných investorov.

Obdobná situácia je aj v Nigérii. Najľudnatejšia africká krajina sa minulý rok dostala do recesie, čím stratila náskok, ktorý získala iba pred 3 rokmi ako najväčšia ekonomika kontinentu. Príčinou je aj pokračujúca neistota pred džihádistickými hrozbami. Teroristická skupina Boko Haram si do roku 2014 upevňovala svoju pozíciu a vyhlásila samozvaný "emitát" s územím väčším ako Belgicko[7].

Nigérijské ozbrojené sily prijali novú stratégiu a začali ofenzívu proti militantom. Zatiaľ čo protiútok začal v posledných dňoch vlády bývalého prezidenta Goodluck Jonathana, veci sa skutočne začali meniť po tom, čo Mohammadú Buhari, bývalý generál a bývalý vojenský vládca, dosiahol historické (a rozhodujúce) volebné víťazstvo v marci 2015, čiastočne aj preto, že sľúbil, že porazí militantov. Krátko po nástupe do funkcie vymenoval Buhari nových veliteľov, vrátane šéfa armády, generálporučíka Tukur Yusuf Buratai, ktorý je rodákom z Borna, epicentra povstania a presťahoval veliteľstvo blízko k epicentru bojov.

Odvtedy nigérijská armáda v súčinnosti s mnohonárodnými silami zo susedných krajín vedie agresívnu stratégiu, spájajúcu intenzívnu leteckú kampaň s prudkým nárastom vojakov na súši a začala postupne vytláčať Boko Haram z miest, ktoré predtým obsadili militanti. Armáda čoraz viac útočí na vzdialené úkryty, ako je Camp Zero, základňa militantov situovanú v lese Sambisa, ktorá padla v roku 2017 do rúk nigérijských síl. Nigérijská armáda plní úlohy nielen poskytovateľa bezpečnosti obyvateľstvu, ktoré oslobodzuje od militantov, ale aj sprostredkovateľa pomoci.

Rozvojové organizácie sa vrátili do krajiny, poskytujú humanitárnu pomoc, lekársku pomoc a dokonca aj vzdelávanie a prípravu v oblasti hospodárstva. Príkladom je civilno-vojenská operácia OSN vykonávaná v Pulke, mestečku, ktoré je vzdialené len niekoľko kilometrov od Sambiskeho lesa, miesta, kde boli pozície Boko Haram. Uvedená operácia je dôležitá nielen pre blahobyt komunity, ale slúžila aj na podporu vládneho úsilia v boji proti militantantom.

Bez ohľadu na úspech vojenských operácií však Boko Haram zostáva silou, s ktorou je treba počítať. V reakcii na vojenské prehry, ktoré utrpeli, militanti prepracovali taktiku a rozšírili používanie samovražedných bombových útokov, z ktorých sa väčšina zamerala na civilné obyvateľstvo. Medzi tým sa na začiatku roka 2015 Boko Haram formálne zosúladil s ISIS, deklaroval vernosť dlhoročnému vodcovi Abubakarovi Shekauovi a tým, ktorí nasledujú Abú Musab al-Barnawi vymenovaného ISIS za nového guvernéra jej "provincie".

Predpokladáme, že v budúcnosti dôjde k zintenzívneniu, a nie k znižovaniu násilia, keďže obidve frakcie sa snažia navzájom prekonávať v brutalite útokov. Existujú presvedčivé dôkazy o tom, že frakcia Barnawiho zintenzívnila svoju činnosť. Napomohla tomu nielen porážka Shekauovej frakcie, na ktorú úspešne pôsobia nigérijské ozbrojené sily, ale aj nová aktivita bojovníkov new-Afrika. Nemalé zdroje, ktoré k Barnaviho frakcii prúdia, prichádzajú

[7]Zenn, Jacob. 'The Sahel's Militant 'Melting Pot': Hamadou Kouffa's Macina Liberation Front (FLM)'. Terrorism Monitor 13, no. 22 (2015): 3–6. http://www.jamestown.org/programs/tm/single/?tx_ttnews[tt_news]=44593&cHash=8b46b953b2373675d248929a39f8264b#.VrsOA0bwDuT.

vďaka členstvu v ISIS. Militanti, ktorí boli porazení v Nigérii odišli do susedných krajín, čo spôsobilo, že Kamerun a Nigéria stúpli v indexe globálneho terorizmu v roku 2017 na 13. a 16. miesto.

Charakteristikou, ktorú zdieľajú nielen africké skupiny v Afrike, akými sú Boko Haram, ale aj afiliácie al-Káidy ako AQIM a ďalej al-Shabaab v Somálsku, je ich odolnosť, ktorá je založená na pružnosti a operatívnosti, za pomoci ktorých môžu potierať rozdiely a spojiť sily v stále sa meniacich kombináciách. Niekoľko džihádistických frakcií, ktoré pôsobia v Mali-Ansar Dine ("obhajcovia viery"), pobočky AQIM Sahary a al-Murabitun ("ľudia posádky") a Macina Liberation Front oznámili svoju fúziu a prisľúbili svoju vernosť vodcovi al-Kájdy Aymanovi al-Zawahirimu. Novú skupinu, nazvanú Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimeen ("skupina na podporu islamu a moslimov"), má viesť „emir", Ijad ag Ghaly, vodca z Ansaru, predtým veliteľ v povstaniach tuaregov proti Malianskej vláde[8].

Al-Zawahiri vydal vyhlásenie o „schválení a požehnaní" pre novú skupinu a vyjadril nádej, že bude predstavovať „nepreniknuteľnú pevnosť“ proti nepriateľom islamu. Kým skupiny v krajine, ktoré sú spojené s al-Káidou, odolali vstupom ISIS na územie, ktoré dlho považujú za svoje vlastné, objavili sa aj prípady, v ktorých sa frakcie v rámci bývalého štátu snažili s nimi spojiť. Napokon v októbri 2017 ISIS potvrdil, že prijal vernosť Abu Walida al-Sahrawiho, bývalého veliteľa v al-Murabitunu, ktorý spolu s jeho bojovníkmi prisľúbil vernosť Abubakaru al-Bagdádimu, ktorý ich určil divíziou „Veľkej Sahary".

Zaujímavé je, že al-Sahrawova prísaha vernosti bola prijatá až potom, ako vykonal reťazec útokov v pohraničných oblastiach Burkiny Faso, Mali a Nigeru. Takže nárast násilia by mohol byť výsledkom toho, že al-Káida a ISIS doslova súťažia o to, aby sa navzájom prekonali v Saheli.

ZÁVER

Niet pochýb o tom, že teroristické skupiny ISIS a al-Káida sú v severnej časti Afriky a na celom kontinente pripravené spôsobiť značný zmätok, pretože sa snažia preskupiť a pôsobiť v neregulovaných priestoroch Sahelu, čo ohrozuje nielen krajiny severnej Afriky, ale tiež ovplyvňuje záujmy a bezpečnosť medzinárodného spoločenstva.

Je ironické, že táto situácia prichádza v čase, keď sa príbeh Afriky a medzinárodného spoločenstva čoraz viac posúva smerom k zameraniu na mimoriadne ekonomické príležitosti na kontinente. Ak má byť táto hybnosť zachovaná s prihliadnutím na nové príležitosti spolupráce, musí medzinárodné spoločenstvo zdvojnásobiť svoje vlastné úsilie a úzko spolupracovať s africkými partnermi, aby zvládli výzvy a prekonali terorizmus a ďalšie hrozby pre bezpečnosť, ktoré stoja na ceste k sľubnej budúcnosti. Zastavenie šírenia radikálneho islamizmu a džihádistického násilia by malo byť základným kameňom zahraničnej politiky medzinárodného spoločenstva. Všetky kroky by mali byť zamerané na tento cieľ a každá krajina, ktorá zdieľa tento cieľ, bude spojencom pri porážke terorizmu a budovaní stability a prosperity na africkom kontinente.

Je potrebné neustále si uvedomovať, že v súčasnosti prebieha v severnej Afrike súťaž o nekontrolované územie Sahel. Je len na svetovom spoločenstve, aké príjme opatrenia proti teroristom a ako dokáže účinne pomôcť zlyhávajúcim krajinám na ceste za stabilitou a prosperitou.

[8] Tinti, Peter. Illicit Trafficking and Instability in Mali: Past, Present and Future (Research Paper). Geneva: Global Initiative against Transnational Organized Crime, 2014.

Kalifát, ktorý by bol na celom území severnej Afriky, by mohol znamenať v dlhodobom horizonte zánik „západného sveta“.

POUŽITÁ TERMINOLÓGIA

ISLAMSKÝ ŠTÁT (skrátene IS), známy aj ako Islamský štát v Iraku a Levante (skr. ISIL), resp. Islamský štát v Iraku a Sýrii (skr. ISIS) je sunnitská militantná teroristická organizácia, ktorá od roku 2014 ovláda rozsiahle časti Iraku a Sýrie, na ktorých území vyhlásila kalifát.

AL-KÁIDA alebo **al-Káida** alebo **Al-káida** je názov militantnej medzinárodnej islamskej fundamentalistickej siete skladajúcej sa z nezávislých a niekedy spolupracujúcich buniek.

MAGHREB je hlavným regiónom severnej Afriky, pozostávajúcej predovšetkým z krajín Alžírsko, Maroko, Tunisko, Líbyi a Mauritánii. Zahŕňa sporné územia Západnej Sahary (väčšinou pod kontrolou Maroka) a mestá Melilla a Ceuta (obe pod kontrolou Španielska a nárokované Marokom). Od roku 2018 má tento región viac ako 100 miliónov obyvateľov.

SAHEL je krajinný typ v Afrike na južnom okraji Sahary. Zahrňuje pás stepí a saván tiahnúcich sa naprieč kontinentom od západu na východ, na území Mauritánie, Senegalu, Mali, Burkiny Faso, Nigeru, Čadu, Sudánu, Etiópie).

DAEŠ - Kalifát alebo chalífát je úrad, hodnosť kalifa alebo územie ním spravované. Ide o islamskú náboženskú formu vlády, ktorá spája v jednej osobe politického a náboženského vodcu, pretože chalífa je politickým aj náboženským nasledovníkom proroka Muhammada.

AQIM - l'Qaeda v islamskom Maghrebe (alebo AQIM) je islamistická militantná organizácia - Qaeda), ktorého cieľom je zvrhnúť alžírsku vládu a vytvoriť islamský štát.

OSN – Organizácia spojených národov.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

GUIDÈRE, Mathieu. (2014) ‘*The Timbuktu Letters*: New Insights about AQIM’. Res Militaris 4, no. 1. http://resmilitaris.net/ressources/10184/89/res militaris article guid re new insights about aqim.pdf

NEBEL A, LANDAU-TASSERON E, FILON D, et al. (2002). *"Genetic Evidence for the Expansion of Arabian Tribes into the Southern Levant and North Africa"*. The American Journal of Human Genetics. 70 (6): 1594–6. *doi:10.1086/340669*

TINTI, Peter.(2014) *Illicit Trafficking and Instability in Mali*: Past, Present and Future (Research Paper). Geneva: Global Initiative against Transnational Organized Crime, 2014.

ZENN, Jacob. (2015) ‘*The Sahel’s Militant ‘Melting Pot’*: Hamadou Kouffa’s Macina Liberation Front (FLM)’. Terrorism Monitor 13, no. 22: 3–6. http://www.jamestown.org/programs/tm/single/?tx_ttnews[tt_news]=44593&cHash=8b46b953b2373675d248929a39f8264b#.VrsOA0bwDuT.

WALTHER O. and RETAILLE D.,(2010)*Sahara or Sahel*? The Fuzzy Geography of Terrorism in West Africa (Luxembourg: CEPS/INSTEAD), 11.

https://www.nytimes.com/2015/03/20/world/middleeast/isis-genocide-yazidis-iraq-un-panel.html

http:/www.standwithnigeria.org/wp-content/uploads/2016/06/Nigeria-Fractured-and-Forgotten.pdf

https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3478471,00.html

http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/71/32/58/PDF/2012.22.pdf

plk. gšt. v.v. Ing. Ján MAREK, MBA
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
E-mail: jan.marek@aos.sk

PRÁVNE ASPEKTY ANEXIE KRYMU

LEGAL ASPECTS OF ANNEXATION OF CRIMEA

Tomáš MARTAUS

ABSTRACT

The contribution is devoted to the analysis of the international legal aspects of the association of the Crimean peninsula and the city of Sevastopol with the Russian Federation in March 2014. It offers a basic overview of the events in Crimea since the moment of suspension of Ukraine's euro-integration; as well as the basis for carrying out an analytical assessment of the integration of Crimea into the territory of the Russian Federation in terms of sources of international law; self-analysis of the legality of this step; and finally the evaluation conclusions of the UN, NATO, EU, OSCE and the Ministry of Foreign Affairs of the Slovak Republic on the annexation of Crimea.

Keywords: Crimea, law, annexation

ÚVOD

V roku 1783 bol polostrov Krym, na ktorom sa rozprestieral Krymský chanát, štátny útvar krymských Tatárov, anektovaný Ruským impériom. To vybudovalo na Kryme námornú flotilu a dôležitý prístav Sevastopol.[1] Ku koncu druhej svetovej vojny bol polostrov okupovaný Nemeckom. V roku 1954 bol Krym na základe rozhodnutia prvého tajomníka ÚV KSSZ Nikity Chruščova pričlenený k Ukrajine.

Od prvého kvartálu kalendárneho roku 2014 všetky svetové médiá zamestnávala a zamestnáva podnes správa o pričlenení Krymu a mesta Sevastopol k Ruskej federácii. Stalo sa tak potom, ako prebehlo miestne referendum na Kryme, ktorému predchádzalo zmocnenie sa polostrova neoznačenými vojakmi s ruskou technikou a zbraňami.

Našim cieľom preto bude podrobiť dianie na Kryme, vyúsťujúce až do jeho pričlenenia k územiu Ruskej federácie, analýze zameranej na medzinárodnoprávny rozmer tejto situácie. Otázku, na ktorú bude nevyhnutné hľadať odpoveď, bude predstavovať otázka či pričlenenie polostrova Krym k Ruskej federácii bolo z pohľadu medzinárodného práva legálne (resp. dovolené)?

Analýze tak bude nutné podrobiť základné pramene medzinárodného práva verejného, ostatné dianie na Ukrajine ako i argumenty používané pre obhajobu legality krokov Ruskej federácie v súvislosti s pripojením Krymu k jej štátnemu územiu.

1. SITUÁCIA NA KRYME

Predtým než podrobíme situáciu na polostrove Krym jej medzinárodnoprávnej analýze, bude potrebné predostrieť aspoň v základných rysoch túto situáciu, jej aktuálny stav a priebeh okolností, ktoré tento stav vyvolali. Učiníme tak štrukturovaným prehľadom naj-

[1] Čo treba vedieť o Kryme (príbeh Tatárov, Rusov a Ukrajincov). 2014. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/7120524/co-treba-vediet-o-kryme-pribeh-tatarov-rusov-a-ukrajincov.html

podstatnejších okolností, ktoré formovali stav na Kryme, o ktorých priniesli informácie všeobecne dostupné spravodajské portály.

22. novembra 2013 – začali v centre Kyjeva, ako i vo viacerých ukrajinských mestách, protesty nespokojných občanov, ktorí nesúhlasili so zastavením eurointegrácie Ukrajiny.

28. - 29. novembra 2013 – Ukrajina odmietla na summite Východného partnerstva v litovskom Vilniuse podpísať asociačnú dohodu s Európskou úniou. Vláda vtedajšieho premiéra Mykolu Azarova totiž napriek dlhodobým prípravám odmietla podpísať asociačnú zmluvu s EÚ, pričom ako dôvod uviedla nedostatočnú podporu ukrajinskej ekonomiky zo strany EÚ v podmienkach, keď Rusko pohrozilo, že po podpísaní asociačnej zmluvy zablokuje dovoz ukrajinskej produkcie do Ruska.[2] Dohodu vo Vilniuse nakoniec parafovali iba delegácie Gruzínska a Moldavska.

1. decembra 2013 - sa na kyjevskom centrálnom Námestí nezávislosti začali za účasti približne pol milióna ľudí dlhodobé masové protesty v reakcii na násilný zásah ukrajinskej polície proti proeurópskym demonštrantom, ku ktorému došlo deň predtým.

22. februára 2014 - ukrajinský prezident Viktor Janukovyč, ktorý odmietol rezignovať z funkcie prezidenta, bol parlamentom tejto funkcie zbavený. Parlament súčasne odhlasoval prepustenie bývalej premiérky Julije Tymošenkovej z väzenia v Charkove, odsúdenej za zneužívanie právomocí na sedem rokov väzenia za vyjednanie nevýhodných podmienok o dodávkach ruského zemného plynu na Ukrajinu v roku 2009. Organizácie EÚ považujú tento verdikt za politicky motivovaný[3]. Janukovič aj jeho minister vnútra Zacharčenko sa pokúsili odísť z krajiny, no policajti ich nepustili. Údajne totiž nemali vybavenú potrebnú registráciu pred odletom.[4]

23. februára 2014 - poslanci ukrajinského parlamentu zvolili za dočasného prezidenta Ukrajiny vtedajšieho predsedu parlamentu Oleksandra Turčynova.

27. februára 2014 - ozbrojení muži bez označenia obsadili v noci sídlo regionálnej vlády a parlamentu v Simferopole, metropole Krymskej autonómnej republiky na Ukrajine. Šéf krymskej autonómnej vlády Anatolij Mogiljov uviedol, že v priebehu noci dorazilo k budovám parlamentu a vlády asi 50 mužov, ktorí zabránili zamestnancom vo vstupe do budov.[5] Po ich obsadení poslanci tamojšieho parlamentu na mimoriadnom zasadnutí odvolali regionálnu vládu proruského polostrova Krym a vyhlásili referendum o výraznom posilnení autonómie Krymu.

16. marca 2014 - prebehlo referendum o štatúte Krymu, v ktorom sa väčšina voličov (96,77%) vyslovila za jeho pripojenie k Ruskej federácii.[6] Referendum iniciovalo nové silne proruské vedenie krymskej autonómie, ktoré neuznalo novú ukrajinskú vládu sformovanú po protivládnych nepokojoch.

---

[2] Konečným cieľom Ukrajiny je členstvo v EÚ, vyhlásil prezident. 2014. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.teraz.sk/zahranicie/ukrajina-eu-clenstvo-turcynov/79128-clanok.html

[3] Zoznam osobností. Julia Tymošenková. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://osobnost.aktuality.sk/julia-tymosenkova/

[4] Parlament zosadil Janukovyča, ktorý chcel utiecť. Tymošenková je na slobode. 2014. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/7112205/parlament-zosadil-janukovyca-ktory-chcel-utiect-tymosenkova-je-na-slobode.html

[5] Parlament na Krymu obsadili ozbrojenci, poslanci vyhlásili referendum. 2014. iDNES.cz [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/neznami-ozbrojenci-obsadili-krymsky-parlament-hlasi-tatari.A140227_071408_zahranicni_jpl

[6] Ukrajina prišla o Krym v referende zo 16. marca 2014. 2018. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/zahranicie/ukrajina-prisla-o-krym-v-referende-zo-16/302535-clanok.html

18. marca 2014 - v moskovskom Kremli dochádza zo strany predsedu krymského parlamentu Vladimira Konstantinova a predsedu vlády Sergeja Aksionova, ako aj primátora mesta Sevastopol Alexeja Čalyja a prezidenta Vladimíra Putina k podpísaniu zmluvy, ktorou sa Krymská republika a mesto Sevastopol stali subjektmi Ruskej federácie.[7] Kyjev ani väčšina medzinárodného spoločenstva však tento krok neuznali.

7. apríla 2014 - proruskí aktivisti na východe Ukrajiny vyhlásili nezávislú Doneckú ľudovú republiku. Proruskí demonštranti tiež prenikli do sídla Bezpečnostnej služby Ukrajiny (SBU) v Luhansku a v tamojšej zbrojnici sa zmocnili zbraní. Tým sa začal ozbrojený konflikt na Ukrajine.[8]

27. apríla 2014 - najvýchodnejšia oblasť Ukrajiny, Luhansko vyhlásila nezávislosť, a to vyhlásením Luhanskej ľudovej republiky, ktorá bola potvrdená referendom 11. mája 2014.[9] Samozvané republiky, ktoré proruskí separatisti vyhlásili v Doneckej a Luhanskej oblasti na východe Ukrajiny, podpísali zväzovú deklaráciu o svojom zlúčení do jedného štátneho celku s názvom „Novorusko“.[10]

25. mája 2014 - prezidentské voľby na Ukrajine skončili v prvom kole. Vyhral ich Petro Porošenko, ktorý v nich získal 54,7 % odovzdaných hlasov. Vplyvný post kyjevského starostu obsadí Vitalij Kličko.[11]

17. júla 2014 - došlo k zostreleniu Boeingu 777 malajzijských aerolínií, smerujúceho z Amsterdamu do Kuala Lumpuru, nad oblasťou východnej Ukrajiny, ktorá bola pod kontrolou proruských separatistov. O život prišlo všetkých 298 ľudí na palube, väčšinu obetí tvorili Holanďania. Okrem nich boli na palube zostreleného boeingu občania ďalších 17 štátov.[12] Podľa medzinárodného tímu vyšetrovateľov vyplynulo, že ku zostreleniu lietadla došlo prostredníctvom rakety Buk pochádzajúcej z armádnej jednotky v Rusku (z ruskej 53. brigády protivzdušnej obrany so základňou v meste Kursk).[13] Lietadlo bolo zostrelené z územia pod kontrolou Ruskom podporovaných separatistov[14] K predmetným záverom dospel v roku 2016 Holandskom vedený Spoločný vyšetrovací tím (JIT).

5. septembra 2014 - predstavitelia ukrajinskej vlády a proruských separatistov zo samozvanej Doneckej ľudovej republiky a Luhanskej ľudovej republiky podpísali na rokovaniach v bieloruskom Minsku v prítomnosti zástupcov Organizácie pre bezpečnosť a spoluprá-

[7] Krymská republika a Sevastopol sa stali subjektmi Ruska. 2014. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.aktuality.sk/clanok/249430/krymska-republika-a-sevastopol-sa-stali-subjektmi-ruska/

[8] Chronológia udalostí spojených s anexiou Krymu a konfliktom na Ukrajine. 2018. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/20971935/chronologia-anexia-krymu-konflikt-v-azovskom-mori.html

[9] Luhansko vyhlásilo nezávislost, rozpad Ukrajiny nabral nový směr, prezidentské volby jsou v ohrožení. 2014. REFLEX [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/56549/luhansko-vyhlasilo-nezavislost-rozpad-ukrajiny-nabral-novy-smer-prezidentske-volby-jsou-v-ohrozeni.html

[10] Donecká a Luhanská ľudová republika podpísali zväzovú deklaráciu. 2014. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/578804-donecka-a-luhanska-ludova-republika-podpisali-zvazovu-deklaraciu

[11] Ukrajinské prezidentské volby vyhrál Petro Porošenko. Boje ve Slavjansku pokračují. 2014. Hospodňařské noviny [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://zahranicni.ihned.cz/c1-62261160-porosenko-je-oficialne-vitezem-prezidentskych-voleb-ziskal-54-7-procent-hlasu

[12] Vinníkov za zostrelenie lietadla určí holandský súd. 2017. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/zahranicie/boeing-777-malajzia-ukrajina-sud/268946-clanok.html

[13] Malajzijské lietadlo zostrelila ruská raketa, konštatujú vyšetrovatelia. 2018. PARLAMENTNÉ LISTY.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Malajzijske-lietadlo-zostrelila-ruska-raketa-konstatuju-vysetrovatelia-300919

[14] V prípade zostrelenia boeingu na Ukrajine zrejme identifikovali kľúčovú osobu. 2017. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.aktuality.sk/clanok/546271/v-pripade-zostrelenia-boeingu-na-ukrajine-zrejme-identifikovali-klucovu-osobu/

cu v Európe (OBSE) dohodu o prímerí v regióne Donbas. To sa však prakticky dennodenne porušovalo.[15]

12. februára 2015 - po zlyhaní dohody o prímerí z Minska Lídri Ukrajiny, Ruska, Nemecka a Francúzska uzavreli na rokovaniach v Minsku dohodu o prímerí na východe Ukrajiny.[16] Dohodu podpísali aj zástupcovia separatistov. I v prípade tohto prímeria však dochádzalo k jeho nerešpektovaniu.[17]

26. augusta 2015 - znepriatelené strany konfliktu na východe Ukrajiny vyzvali na vyhlásenie úplného prímeria od 1. septembra na začiatku nového školského roka. Prímerie však aj naďalej prerušovali občasné incidenty.[18]

21. júna 2017 - Ukrajina a proruskí separatisti na východe krajiny sa dohodli na novom prímerí. Bojujúce strany tak urobili z dôvodu, aby sa na východe Ukrajiny mohli začať žatevné práce.[19]

8. júla 2017 - v Hamburgu v rámci summitu skupiny G20 sa uskutočnilo trojstranné stretnutie nemeckej kancelárky Angely Merkelovej, francúzskeho prezidenta Emmanuela Macrona a šéfa Kremľa Vladimira Putina o urovnaní konfliktu na východe Ukrajiny, ktoré však neprinieslo žiadny pokrok.[20]

18. júla 2017 - proruskí predstavitelia samozvaných ľudových republík (Doneckej a Luhanskej) na východe Ukrajiny a "zástupcovia" 19 regiónov Ukrajiny v Donecku oznámili plán na vytvorenie nového štátu s názvom „Malorusko“.[21]

5. marca 2018 - na východe Ukrajiny vstúpilo do platnosti nové prímerie medzi separatistami a vládnymi jednotkami.[22]

11. júla 2018 - lídri členských štátov Severoatlantickej aliancie na záver prvého dňa bruselského summitu vydali vyhlásenie, v ktorom okrem iného vyzývajú Rusko, aby stiahlo svoje sily, ktoré má umiestnené na území Ukrajiny, Gruzínska, ale aj Podnesterska, ktoré Moldavsko považuje za svoje územie.[23]

---

[15] Ukrajinský prezident Porošenko ohlásil nové prímerie v Donbase. 2014. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/338487-porosenko-ohlasil-nove-primerie-v-donbase/

[16] V Minsku dohodli prímerie pre Donbas, platiť začne v nedeľu. 2015. DENNÍKN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://dennikn.sk/47968/v-minsku-dohodli-primerie/?ref=tema

[17] Porušenie prímeria na Donbase podľa Západu prinesie tvrdú reakciu. 2015. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/347525-porusenie-primeria-na-donbase-podla-zapadu-prinesie-tvrdu-reakciu/

[18] Čo treba vedieť o Kryme (príbeh Tatárov, Rusov a Ukrajincov). 2014. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/7120524/co-treba-vediet-o-kryme-pribeh-tatarov-rusov-a-ukrajincov.html

[19] Ukrajinská vláda a proruskí separatisti sa dohodli na novom prímerí. 2011. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/981545-ukrajinska-vlada-a-proruski-separatisti-sa-dohodli-na-novom-primeri

[20] Merkelová, Macron a Putin rokovali o Ukrajine, pokrok nenastal. 2017. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/zahranicie/g20-merkelova-macron-a-putin-rokovali/269450-clanok.html?mostViewedArticlesInSectionTab=2

[21] Ukrajinskí separatisti ohlásili vytvorenie nového štátu, Maloruska. 2017. TVNOVINY.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.tvnoviny.sk/zahranicne/1878791_ukrajinski-separatisti-ohlasili-vytvorenie-noveho-statu-maloruska

[22] Čo treba vedieť o Kryme (príbeh Tatárov, Rusov a Ukrajincov). 2014. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/7120524/co-treba-vediet-o-kryme-pribeh-tatarov-rusov-a-ukrajincov.html

[23] Lídri NATO vyzvali Rusko, aby stiahlo vojakov z Gruzínska, Moldavska a Ukrajiny. 2018. HLAVNÉ SPRÁVY [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.hlavnespravy.sk/lidri-nato-vyzvali-rusko-aby-stiahlo-vojakov-z-gruzinska-moldavska-ukrajiny/1461660

2. augusta 2018 - ukrajinský prezident Petro Porošenko inicioval prípravu žaloby voči Rusku, prostredníctvom ktorej sa chce Kyjev domáhať odškodnenia za okupáciu Donbasu a Krymu.[24]

11. septembra 2018 - v Rusku sa začalo vojenské cvičenie Vostok-2018, najrozsiahlejšie od roku 1981. Na týždňovom výcviku sa zúčastnilo viac než 300 000 vojakov vrátane síl zo susednej Číny a Mongolska.[25]

23. októbra 2018 - ukrajinská vláda sa rozhodla "demonštratívne" vydražiť rybársku loď z polostrova Krym anektovaného Ruskom, ktorú zhabala po zadržaní pohraničníkmi v Azovskom mori. Dražba bola naplánovaná na 7. novembra, pričom vyvolávacia cena dosahovala v prepočte zhruba 50 000 eur.[26]

11. novembra 2018 - v samozvaných ľudových republikách na východe Ukrajiny sa konali regionálne voľby. Obyvatelia samozvanej Doneckej a Luhanskej ľudovej republiky na priemyselnom východe Ukrajiny, v Donbase, mali možnosť voliť lídrov a poslancov parlamentov oboch medzinárodným spoločenstvom neuznaných subjektov. Kyjev i Západ toto hlasovanie odsúdili.[27]

25. novembra 2018 - ruské špeciálne sily zajali tri lode ukrajinských námorných síl pri pobreží Moskvou anektovaného Krymu. Dvaja ukrajinskí námorníci utrpeli zranenia. Obe strany sa navzájom obviňujú z porušenia medzinárodného práva a z provokácií.[28]

26. novembra 2018 - ukrajinský prezident Petro Porošenko podpísal výnos o rozhodnutí Rady národnej bezpečnosti a obrany, vyhlásiť v krajine stanné právo.[29]

28. decembra 2018 - Rusko dokončilo stavbu bariéry oddeľujúcej Krymský polostrov od zvyšku Ukrajiny. Šesťdesiat kilometrov dlhá bariéra a priľahlá bezpečnostná zóna je vybavená poplašnými senzormi a kamerami.[30]

8. marca 2019 - od polnoci platí na východe Ukrajiny tzv. jarné prímerie.[31]

22. marca 2019 - v mnohých mestách Ruska sa konajú podujatia na pripomenutie si tzv. znovupripojenia Krymu k Rusku.[32]

---

[24] Porošenko inicioval prípravu žaloby na Rusko za okupáciu Donbasu a Krymu. 2018. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/1787904-porosenko-inicioval-pripravu-zaloby-na-rusko-za-okupaciu-donbasu-a-krymu

[25] Foto: Na Sibíri sú masívne vojenské manévre, cvičenie Vostok 2018 je najväčšie od studenej vojny. 2018. WebNoviny [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.webnoviny.sk/foto-na-sibiri-su-masivne-vojenske-manevre-cvicenie-vostok-2018-je-najvacsie-od-studenej-vojny/

[26] Ukrajina demonštratívne vydraží ruskú zhabanú loď z Krymu. 2018. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.aktuality.sk/clanok/635113/ukrajina-demonstativne-vydrazi-zhabanu-rusku-lod-z-krymu/

[27] V separatistických oblastiach na Ukrajine sa konajú kontroverzné voľby. 2018. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/20958851/v-separatistickych-oblastiach-na-ukrajine-sa-konaju-kontroverzne-volby.html

[28] Rusko zajalo tri ukrajinské lode pri pobreží Krymu. 2018. TREND [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.etrend.sk/ekonomika/rusko-zajalo-tri-ukrajinske-vojenske-lode-pri-pobrezi-krymu.html

[29] Na Ukrajine odhlasovali stanné právo. Čo to znamená pre ľudí? TA3 [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.ta3.com/clanok/1142132/na-ukrajine-odhlasovali-stanne-pravo-co-to-znamena-pre-ludi.html

[30] Rusko dokončilo bariéru oddeľujúcu Krym od Ukrajiny. 2018. PREHĽAD SPRÁV [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.prehladsprav.sk/rusko-dokoncilo-barieru-oddelujucu-krym-od-ukrajiny/1741

[31] Na východe Ukrajiny začalo platiť jarné prímerie. 2019. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/22070026/na-vychode-ukrajiny-zacalo-platit-jarne-primerie.html

[32] Rusko si pripomína piate výročie „znovupripojenia krymu“. 2019. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/505830-rusko-si-pripomina-piate-vyrocie-znovupripojenia-krymu/

21. apríla 2019 – v ukrajinských prezidentských voľbách drvivo zvíťazil politický nováčik, herec a zabávač Volodymyr Zelenskyj.[33]

27. apríla 2019 - *"Uvažujeme pri udeľovaní občianstva o zjednodušenom procese pre všetkých občanov Ukrajiny, nielen pre obyvateľov Doneckej ľudovej republiky a Luhanskej ľudovej republiky,"*[34] povedal Putin na tlačovej konferencii v Pekingu a spomenul pritom separatistické oblasti na východe Ukrajiny, v ktorých vládnu povstalci podporovaní Moskvou.

21. mája 2019 – ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj podpísal dekrét o rozpustení parlamentu a termín predčasných volieb stanovil na 21. júla.[35]

7. septembra 2019 – kontaktná skupina pre urovnanie konfliktu na východe Ukrajiny bude v Minsku 18. septembra diskutovať o možnosti výmeny zajatcov medzi Kyjevom a separatistami v Donbase. Výmena by sa mala uskutočniť vo formáte 200 za 70, pričom 200 zajatcov prepustia separatisti v Doneckej a Luhanskej oblasti a 70 osôb prepustí ukrajinská strana.[36]

2. MEDZINÁRODNOPRÁVNE VÝCHODISKÁ SITUÁCIE NA KRYME

Do začiatku 20. storočia v zásade neexistovali žiadne normy medzinárodného práva, ktoré by záväzným spôsobom regulovali podmienky, na základe ktorých možno legálne začať ozbrojený konflikt. Právo štátu začať vojnu, tzv. ius ad bellum, uznávalo medzinárodné právo (obyčajové) za viac či menej legitímny nástroj zahraničnej politiky. V dôsledku toho, tak štáty od ozbrojeného konfliktu odrádzali výlučne prekážky faktickej, no nie právnej povahy.[37]

Zmenu v opísanom ponímaní začatia ozbrojeného konfliktu prináša až prvý medzinárodnoprávny dohovor z oblasti práva ozbrojených konfliktov, a to tzv. Briand-Kellogov pakt z roku 1928, ktorý zakázal vojnu, ako prostriedok štátnej politiky. Rovnako prelomovým okamihom v medzinárodnoprávnom ponímaní vojny sa stala druhá svetová vojna a skúsenosti medzinárodného spoločenstva s týmto ozbrojeným konfliktom, ktorý viedol medzinárodné spoločenstvo ku generálnemu zákazu hrozby silou alebo použitia sily (tzv. zákaz agresie) v medzinárodných vzťahoch, a to prostredníctvom prijatia čl. 2 ods. 4 Charty OSN[38], s výnimkou individuálnej a kolektívnej sebaobrany a ozbrojených kolektívnych sankcií podľa kapitoly VII Charty OSN[39].

Čl. 2 ods. 4 Charty OSN pritom predstavuje tzv. imperatívnu normu všeobecného medzinárodného práva, teda kogentnú medzinárodnoprávnu (resp. právnu) normu, ktorú Vieden-

[33] Novým prezidentom Ukrajiny bude bavič Zelenskyj, Porošenka porazil s velkou převahou. 2019. Aktuálně.cz [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/novym-prezidentem-ukrajiny-bude-komediant-zelenskyj/r~151ae20a645811e9b5e8ac1f6b220ee8/

[34] Rusko plánuje zjednodušiť získanie ruského občianstva Ukrajincom. 2019. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.teraz.sk/zahranicie/rusko-planuje-zjednodusit-ziskanie-r/392267-clanok.html

[35] Ukrajinský prezident Zelenskyj rozpustil parlament, termín volieb stanovil na 21. júla. 2019. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/1945188-ukrajinsky-prezident-zelenskyj-rozpustil-parlament-termin-volieb-stanovil-na-21-jula

[36] V Minsku sa má diskutovať o výmene zajatcov medzi Kyjevom a Donbasom. 2019 Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/525123-v-minsku-sa-ma-diskutovat-o-vymene-zajatcov-medzi-kyjevom-a-donbasom/

[37] KĽUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné, Bratislava: IURA EDITION, 2008. s.439. ISBN 978-80-8078-220-7.

[38] „*Organizácia a jej členovia, sledujúc ciele vyhlásené v článku prvom, budú konať podľa týchto zásad: ... Všetci členovia Organizácie Spojených národov sa vystríhajú vo svojich medzinárodných stykoch hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu, ako aj každého iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi Organizácie Spojených národov*." (čl. 4 ods. 2 Charty OSN)

[39] V prípade tzv. ohrozenia mieru, porušenia mieru, alebo útočného činu (bližšie čl. 39-51 Charty OSN).

ský dohovor o zmluvnom práve v čl. 53 definuje ako normu prijatú a uznanú „*medzinárodným spoločenstvom štátov ako celkom za normu, od ktorej nie je dovolené odchýliť sa a ktorá sa môže zmeniť iba novou normou všeobecného medzinárodného práva rovnakej povahy*.“[40]

Charta OSN tak zakázala nielen použitie sily proti územnej celistvosti a politickej nezávislosti štátov, ale i akékoľvek hrozenie použitím takejto sily pri napĺňaní politík štátov. Za povšimnutie pritom stojí v norme užitý anglický výraz „force“, preložený ako sila. Nakoľko ide o pomerne extenzívne vyložiteľný pojem, je otázne, čo všetko bude možné vnímať ako „silový prostriedok“ v činnosti subjektu medzinárodného práva. Z hľadiska praxe medzinárodného spoločenstva možno konštatovať, že doposiaľ nedošlo ku klasifikácii diplomatického či ekonomického tlaku štátu za použitie „sily“, ktorej užitie, či hrozenie ktorou je Chartou OSN zakázané. Pochopiteľne, pokiaľ ide o ozbrojený konflikt, ktorý viedol medzinárodné spoločenstvo k prijatiu predmetného znenia Charty OSN, o jeho klasifikácii ako sily zakázanej medzinárodným právom nemožno viesť interpretačný spor.

Zákaz agresie možno nájsť i v dokumentoch z dielne orgánov OSN, de facto, vykonávajúcich znenie Charty OSN, akými je napríklad Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi, prijatej Valným zhromaždením dňa 24. októbra 1970 ako Rezolúcia č. 2625 (XXV) či Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 3314, prijatá 14. decembra 1974. Práve druhá spomenutá poskytuje vo svojom článku 1 i definíciu agresie, ako „*použitie ozbrojených síl štátom proti zvrchovanosti, územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti iného štátu, alebo akýmkoľvek iným spôsobom, ktorý je v rozpore s Chartou Organizácie Spojených národov*“[41]

Pokiaľ ide o „anexiu“ tú možno zas z pohľadu medzinárodného práva verejného vykladať ako násilné pričlenenie štátneho územia k územiu iného štátu.

Ak sa zamýšľame nad legalitou ozbrojeného konfliktu z pohľadu medzinárodného práva verejného, je nevyhnutné poukázať na inštitút sebaobrany, ktorý ako legálny prostriedok umožňuje využiť práve Charta OSN. Na základe čl. 51 Charty totiž v prípade, „*ak dôjde k ozbrojenému útoku proti členovi Organizácie Spojených národov, nijaké ustanovenie tejto Charty neprekáža prirodzenému právu na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu, kým Bezpečnostná rada neurobí potrebné opatrenia na zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti*.“[42] V prípade čl. 51 Charty OSN ide o právnu úpravu okolnosti vylučujúcej protiprávnosť v situácii, v ktorej dochádza k použitiu sily či jej hrozby, a to v záujme sebaobrany.

Pri hľadaní odpovede na legálnosť krokov Ruskej federácie a Ukrajiny v posledných rokoch v otázke situácie na polostrove Krym, je potrebné v prípade Charty OSN poukázať i na znenie čl. 2 ods. 3 Charty OSN[43] v spojení s jej kapitolou VI, ktoré v prostredí medzinárodného práva verejného zakotvuje ďalšiu zo základných zásad tohto právneho odvetvia, a to zásadu mierového riešenia sporov (synonymicky: zásada pokojného riešenia sporov), ako aj na tzv. zásadu nevmiešavania sa do vnútorných záležitostí štátov (synonymicky: zákaz zasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov), vtelenej do jednotlivých ustanovení Charty OSN.

Zásadu mierového riešenia sporov, nezasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov, zrieknutia sa hrozby silou alebo požitia sily, ako aj zásadu suverénnej rovnosti štátov,

[40] Viedenský dohovor o zmluvnom práve z 23. mája 1969.
[41] Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 3314 z 14. decembra 1974.
[42] Čl. 51 Charty OSN.
[43] „*Všetci členovia Organizácie Spojených národov riešia svoje medzinárodné spory mierovými prostriedkami tak, aby neohrozili medzinárodný mier a bezpečnosť ani spravodlivosť*.“ (čl. 2 ods. 3 Charty OSN)

zásadu neporušiteľnosti hraníc, či zásadu územnej celistvosti štátov naostatok rieši i Záverečný akt konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe z roku 1975.

Za zmienku napokon stojí i čl. 26 s názvom „pacta sunt servanda" Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, systematicky radený do III. časti, oddielu 1 pomenovaného ako „dodržiavanie zmlúv", v zmysle ktorého: „*Každá platná zmluva zaväzuje zmluvné strany a musí byť nimi plnená dobromyseľne*."[44] Uvedené je významné v kontexte s tzv. Budapeštianskym memorandom, teda memorandom o bezpečnostných zárukách v súvislosti s pristúpením Ukrajiny k Zmluve o nešírení jadrových zbraní, uzatvoreného medzi Ukrajinou, Ruskou federáciou, Spojenými štátmi americkými a Veľkou Britániou.

Prostredníctvom Budapeštianskeho memoranda z roku 1994 sa Ukrajina zaviazala k prijatiu záväzku zrieknuť sa všetkých jadrových zbraní, ktoré sa nachádzali počas sovietskej éry na území Ukrajiny, výmenou za záväzky spomenutých mocností rešpektovať nezávislosť, suverenitu a jestvujúce hranice Ukrajiny; zdržať sa hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti Ukrajiny; nepoužiť vlastné zbrane proti Ukrajine s výnimkou prípadu sebaobrany v súlade s Chartou OSN ako i záväzku, že v prípade agresie alebo jej hrozby proti Ukrajine sa budú mocnosti snažiť o okamžitú akciu Bezpečnostnej rady OSN.[45]

Pokiaľ sme pozornosť zamerali na medzinárodnoprávne zmluvné záväzky Ruskej federácie a Ukrajiny, vhodné bude na tomto mieste spomenúť i Zmluvu o priateľstve, spolupráci a partnerstve medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou z roku 1997, ktorá v čl. 2 deklaruje záväzok zmluvných strán rešpektovať vzájomnú územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc, ktoré medzi nimi existujú. Zmluva je zároveň vyjadrením vzájomného rešpektu Ruskej federácie a Ukrajiny. Prostredníctvom nej sa zmluvné strany zaväzujú i k mierovému riešeniu sporov, nepoužitiu sily, zahŕňajúc aj ekonomické a iné druhy nátlaku, nezasahovanie do vnútorných záležitostí, ako i ku všeobecnej akceptácii noriem medzinárodného práva verejného.

Rovnako tak k doposiaľ uvedeným princípom medzinárodného práva spoločne so záväzkami nekonať tak, aby Európa bola opätovne rozdelená, či aby sa neocitla v konfrontácii alebo izolácii; rešpektovať demokraciu, politický pluralizmus, vládu práva a napomáhať v prevencii konfliktov, sa Ruská federácia zaviazala i v rámci Zakladajúceho aktu o vzájomných vzťahoch, spolupráci a bezpečnosti medzi NATO a Ruskou federáciou z roku 1997.

3. NA MARGO „OBHAJOBY" UPLATNENEJ RUSKOU FEDERÁCIOU

Dňa 1. marca 2014 na zasadnutí Bezpečnostnej rady OSN stály zástupca Ruskej federácie Vitalij Čurkin informoval prítomných o vyhlásení ruského ministra zahraničných vecí vydaného v ten deň, v ktorom sa uvádzalo, že v noci na 1. marca 2014 neznámi ozbrojení muži vykonali útok na Ministerstvo vnútra Krymskej autonómnej republiky, ktorý si vyžiadal i obete. Súčasne informoval o tom, že vzhľadom na mimoriadnu situáciu došlo k požiadavke krajanov a ruských ozbrojených síl rozmiestnených na Kryme o rozmiestnenie ďalších príslušníkov ozbrojených síl na území Ukrajiny zo strany Ruskej federácie do momentu, kým sa občiansky a politický život na Ukrajine normalizuje.[46]

[44] Viedenský dohovor o zmluvnom práve z 23. mája 1969.
[45] BLAŠKOVIČ, K.: Medzinárodnoprávne aspekty ruskej anexie polostrova Krym. In SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, 2018, Volume VI., Issue, pages 97-98, ISSN 1339-5467. dostupné z: http://sei.iuridica.truni.sk
[46] Meeting No. 7124 [2014-03-01]. Zasadnutie bezpečnostnej rady OSN, UN Doc S/PV.7124.

Práve otázka „pozvania“ ruských vojsk býva často skloňovaná v súvislosti so snahou legitimizovať vojenskú intervenciu na Kryme. V tejto súvislosti je vhodné okrem iného poukázať na skutočnosť, že Vladimír Putin v televíznom dokumente „Krym. Cesta do vlasti.“ ruskú intervenciu na Kryme otvorene priznal, keď uviedol: *„Aby sme blokovali a odzbrojili 20-tisíc dobre vyzbrojených ľudí, potrebovali sme určitý počet personálu. Nešlo pritom len o množstvo, ale aj o kvalitu. Boli potrební odborníci, ktorí to dokážu. Preto som prikázal ministerstvu obrany, prečo to skrývať, aby tam pod zámienkou posilnenia ochrany našich vojenských objektov na Kryme boli prepravené špeciálne jednotky Hlavnej správy rozviedky (GRU) a námornej pechoty,“*[47]Z pohľadu medzinárodného práva je však v spojení s otázkou pozvania Ruských vojsk na Krym potrebné uviesť nasledovné.

Jer pravdou, že medzinárodné právo skutočne pozná právny inštitút pozvania cudzích vojsk, ktorý v sebe nesie akceptáciu zahraničných ozbrojených síl na svojom štátnom území ako aj s ich operovaním na tomto území. Podmienku takéhoto pozvania však predstavuje jednak skutočnosť, že samotné pozvanie musí vychádzať zo strany oprávneného reprezentanta štátu, teda alebo centrálnej vlády krajiny, alebo hlavy štátu, v závislosti od ústavných tradícií, z ktorých vychádza ústavný poriadok príslušného štátu, a jednak tá skutočnosť, že pozvanie sa nemôže týkať situácií spočívajúcich v ozbrojených konfliktoch, akými sú najmä občianske vojny prebiehajúce v príslušnom štáte.

Pokiaľ teda vojenská intervencia zo strany Ruskej federácie sa dovolávala „pozvania“ ruských krajanov či vlastných ozbrojených síl, nie však pozvania zo strany reprezentantov vrcholnej exekutívy Ukrajiny, nemožno ju klasifikovať ako medzinárodnoprávne legálny krok Ruskej federácie. Uvedené si zrejme uvedomila i samotná Ruská federácia, nakoľko na zasadnutí Bezpečnostnej rady OSN dňa 3. marca 2014 vo svojom vystúpení predostrel ruský veľvyslanec Vitalij Čurkin obsah listu od ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyča, v ktorom Viktor Janukovyč oznamuje ruskému prezidentovi Vladimírovi Putinovi, že sa jeho krajina ocitla na pokraji občianskej vojny a životy, bezpečnosť a práva ľudí, najmä na Kryme a juhovýchode Ukrajiny, sú v ohrození, a preto vyzýva ruského prezidenta, aby s použitím ozbrojenej sily obnovil legitimitu, mier, právo, poriadok a stabilitu pri obrane obyvateľov Ukrajiny.[48]

V súvislosti s „pozývajúcim listom“ prezidenta Janukoviča je však z pohľadu práva potrebné upriamiť pozornosť na niekoľko nasledujúcich faktov. Viktor Janukovyč adresoval predmetný list ruskému prezidentovi týždeň potom, ako bol dňa 22. februára 2014 zbavený funkcie prezidenta ukrajinským parlamentom. Proces odvolávania prezidenta Ukrajiny však v zmysle ukrajinskej ústavy nebol dodržaný, nakoľko v zmysle tejto ústavy bolo nevyhnutné, aby samotnému odvolaniu predchádzal proces vyšetrovania okolností, či sa prezident Ukrajiny dopustil vlastizrady alebo iného zločinu. Po vykonanom vyšetrovaní je ústavnou nevyhnutnosťou, aby Najvyšší súd Ukrajiny ako i Ústavný súd Ukrajiny najskôr právoplatne posúdil spáchanie vlastizrady či iného zločinu prezidentom. Až po vydaní potrebných rozhodnutí vrcholných súdov krajiny môže parlament odvolať kvalifikovanou väčšinou prezidenta Ukrajiny. Práve tento ústavou požadovaný proces odvolávania prezidenta Viktora Janukoviča dodržaný nebol. Táto skutočnosť však nemá vplyv na hodnotenie samotnej legality pozvania ruských vojsk prezidentom Janukovyčom, a to z dôvodu, že ukrajinská ústava v spojitosti s pozvaním zahraničných ozbrojených síl hlavou štátu vyžaduje vyslovenie súhlasu parlamentom, ktorý v prípade pozvania vojsk prezidentom vydaný nikdy nebol.

[47] Putin priznal nasadenie armády a rozviedky pri okupácii Krymu. 2015. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/348751-putin-priznal-nasadenie-armady-a-rozviedky-pri-okupacii-krymu/

[48] Meeting No. 7125 [2014-03-03]. Zasadnutie bezpečnostnej rady OSN, UN Doc. S/PV.7125.

Ďalším argumentom uvádzaným ako dôvodom pre legitimizovanie ruskej intervencie na Kryme býva poukaz na využitie inštitútu tzv. sebaobrany. V prípade sebaobrany ide o legitímne použitie sily, predstavujúce okolnosť vylučujúcu protiprávnosť, teda výnimku zo zákazu hrozby silou a použitia sily.

Z roviny medzinárodného práva je inštitút sebaobrany možné uplatniť výlučne ako reakciu na ozbrojený konflikt. Zo strany Ukrajiny však žiaden priamy a ani nepriamy ozbrojený útok voči ruskému obyvateľstvu na Kryme realizovaný nebol. Obmedzenie jazykových práv ruského obyvateľstva nedosahuje intenzitu medzinárodne protiprávneho konania, ktoré by umožňovalo využitie defenzívneho použitia ozbrojených síl Ruskou federáciou. Na ruských obyvateľoch polostrova Krym neboli páchané žiadne závažné skutky namierené proti ich životom, zdraviu, či ľudskej dôstojnosti, ktoré by odôvodňovali kvalifikovať predmetnú situáciu za závažnú.

Rovnako tak zo strany Ruskej federácie nedošlo k použitiu sily ako prostriedku ultima ratio, nakoľko samotnej intervencii nepredchádzalo riešenie danej situácie diplomatickou cestou, či využitím konaní pred medzinárodnými orgánmi súdneho typu. Teda využitím mierových prostriedkov, ktoré by sa ukázali ako bezvýsledné a zbytočné.

V dôsledku uvedeného preto možno konštatovať, že v prípade nami posudzovanej situácie neboli rešpektované dve nosné kritéria sebaobrany, a to kritérium nevyhnutnosti a primeranosti.[49] Nedošlo totiž pred samotnou anexiou Krymu k využitiu prostriedkov pokojného riešenia sporu medzi Ukrajinou a Ruskou federáciou. Okliešteníe jazykových práv národnostnej menšiny nepredstavuje tak kvalifikovaný zásah do práv tejto menšiny, aby bol schopný rovnať sa vojenskej intervencii ako proporcionálnej „odpovede“ na krok Ukrajiny.

Pokiaľ ide o využitie sebaobrany, jej použitie musí mať súčasne dočasný charakter, čo znamená, že po dosiahnutí normalizácie vzťahov subjektov medzinárodného práva jej účinky pominú. Z jej samotnej povahy je zrejmé, že nesmie mať trvácny účinok, čo v prípade odčlenenia štátneho územia od Ukrajiny a jeho pripojení k Ruskej federácii zjavne dodržané nebolo.

Napokon v súvislosti s argumentom sebaobrany je potrebné poukázať na tú skutočnosť, že tá je využiteľná len pre ochranu vlastných štátnych občanov. I kroky ruského prezidenta v podobe záujmu udeľovať štátne občianstva Ruskej federácie, následne, až po vykonanej vojenskej intervencii svedčia o tom, že Ruská federácia chránila na Kryme štátnych občanov Ukrajiny nie Ruskej federácie, hoc pritom ruskej národnosti.

Pre úplnosť je potrebné spomenúť, že intervencia Ruskej federácie nebola ani nástrojom kolektívnej sebaobrany, nakoľko Bezpečnostnou radou OSN nikdy, pochopiteľne, schválená nebola.

Dňa 13. marca 2014 na zasadnutí Bezpečnostnej rady OSN počas prejednávania otázky referenda vyhláseného na Kryme ruský veľvyslanec Vitalij Čurkin spojil problematiku referenda s právom národov na sebaurčenie.[50] Je preto potrebné venovať sa i otázke realizácie práva národa na sebaurčenie v kontexte s anexiou Krymu.

V prvom rade je nevyhnutné upriamiť pozornosť na Ústavu Ukrajiny. Tá totiž prehlasuje územie Ukrajiny za nedeliteľné a neporušiteľné. Pritom Krymskú autonómnu republiku považuje za neoddeliteľnú súčasť Ukrajiny. Súčasne určuje, že otázky územných zmien Ukra-

[49] BLAŠKOVIČ, K.: Medzinárodnoprávne aspekty ruskej anexie polostrova Krym. In SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, 2018, Volume VI., Issue, pages 94, ISSN 1339-5467. dostupné z: http://sei.iuridica.truni.sk

[50] Meeting No. 7134 [2014-03-13]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7134.

jiny možno riešiť výlučne v rámci celorepublikového referenda vyhláseného parlamentom alebo prezidentom Ukrajiny. Nakoľko však referendum, ktoré prebehlo v marci roku 2014 na Kryme, malo povahu miestneho, nie celoštátneho referenda, a nebolo vyhlásené ani parlamentom ani prezidentom Ukrajiny, je nevyhnutné sa s ohľadom na jeho predmet, a to zmenu štátnych hraníc Ukrajiny, pozerať ako na zjavne protiústavné.

Pokiaľ ide o medzinárodnoprávny kontext predmetného referenda, v súvislosti s právom národov na sebaurčenie je potrebné konštatovať, že toto právo je národom sveta garantované priamo Chartou OSN, ktorá jednak priamo v čl. 1 radí medzi ciele OSN rozvíjanie priateľských vzťahov medzi národmi, založených na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov a súčasne v čl. 55 prehlasuje zásadu sebaurčenia národov za potrebný základ priateľských a mierových stykov medzi národmi. Sebaurčenie národa pritom možno vnímať ako interné a extrené sebaurčenie. Pod právom národa na tzv. interné sebaurčenie rozumieme právo slobodne určovať „*svoj politický štatút a slobodne uskutočňovať svoj hospodársky, sociálny a kultúrny vývoj*.“[51] Pod externým sebaurčením zas v jeho krajnej podobe až secesiu, teda odtrhnutie štátneho územia od jestvujúceho štátu príslušným národom. Pokiaľ však ide o sféru medzinárodného práva, v nej dlhodobo platí, že realizáciu práva na externé sebaurčenie možno vnímať za legálnu výlučne v prípadoch národov, ktoré sú dlhodobo utláčané spôsobom, ktorým im je bránené v ich internom sebaurčení.[52]

Čo je však z pohľadu situácie na Kryme najpodstatnejšie konštatovať je fakt, že právo národov na sebaurčenie prislúcha výlučne národom sveta, nie jednotlivým národnostným menšinám. Nakoľko odtrhnutie územia Krymu od Ukrajiny nie je pokryté realizáciou práva národa na sebaurčenie, nemožno úvahy o legalite tohto aktu v kontexte realizácie práva národa na externé sebaurčenie brať za opodstatnený argument. Rusi ako národ sveta totiž svoje sebaurčovacie právo zrealizovali, a to v rámci Ruskej federácie. Mimo územia Ruskej federácie tak predstavujú výlučne národnostnú menšinu, ktorá takýmto záväzným právom nedisponuje.

Ak by sme svoju pozornosť nakoniec zamerali i na ruskú argumentáciu voči porušeniu Budapeštianskeho memoranda, spočívajúcu v tvrdení, že medzinárodná zmluva si svoju platnosť ponecháva výlučne za predpokladu, že nedošlo k podstatnej zmene okolností panujúcich v čase jej uzatvorenia, pričom však na Ukrajine došlo v súvislosti s udalosťami z februára roku 2014 k zmene ukrajinskej exekutívy a preto je Budapeštianske memorandum neplatné, je nutné podotknúť nasledujúce.

Tzv. klauzula rebus sic stantibus, v preklade „za predpokladu, že veci zostanú aké sú“ je jednou zo zásad, ktorú medzinárodne právo verejné plne uznáva. Zmena okolností, ku ktorým má po uzatvorení medzinárodnej zmluvy dôjsť, však musí byť kvalifikovanou zmenou, na základe ktorej nemožno spravodlivo vyžadovať od jednej zo strán tejto zmluvy jej naplnenie. Ak by touto okolnosťou mala byť zakaždým zmena vlády v krajine, znamenalo by to, že v prípade vzniku novej vlády v štáte, ako dôsledok demokratických volieb či pádu vlády by príslušná krajina musela všetky medzinárodné zmluvy, ktoré jej krajina v minulosti uzatvorila, uzatvárať nanovo. Uvedené sa prieči i skutočnosti, že medzinárodné zmluvy uzatvárajú vlády štátov v mene svojich krajín, nie v mene svojich vlád.

No i na tú skutočnosť, že prax medzinárodného spoločenstva v prípadoch kedy sa štáty viac nepovažujú byť viazané medzinárodnou zmluvou, spočíva v tom, že uvedenú skutočnosť notifikujú vláde druhej zmluvnej strany a jej depozitárovi, prípadne všeobecne celému medzi-

[51] Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966.
[52] Bližšie pozri: Reference Re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, para 138.

národnému spoločenstvu. V prípade Ruskej federácie k takémuto postupu došlo až po marcovom referende, ktorým sa Krym pripojil k Ruskej federácii.[53]

Po analýze argumentov pre legalizáciu situácie na Kryme je nutné konštatovať, že z pohľadu medzinárodnoprávnych okolností vylučujúcich protiprávnosť krokov Ruskej federácie na Kryme, nemožno považovať odtrhnutie Krymu a jeho pričlenenie k štátnemu územiu Ruskej federácie za súladné s normami medzinárodného práva verejného. Práve naopak, stav vyvolaný po anexii Krymu predstavuje kvalifikované porušenie základných a zásadných noriem tvorených medzinárodným spoločenstvom.

4. REAKCIE NA ANEXIU KRYMU

Nakoľko je predmetom nášho záujmu klasifikácia pričlenenia Krymu k Ruskej federácii z pohľadu medzinárodného práva verejného, zameriame našu pozornosť i na hodnotenie tohto kroku najvýznamnejšími medzinárodnými organizáciami, uznávajúcimi princíp demokracie a viazanosti právom, a to z pohľadu jeho súladu s medzinárodným právom.

V zmysle čl. 24 Charty OSN má Bezpečnostná rada OSN hlavnú zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, čomu zodpovedajú aj jej kvalifikované právomoci. Článok 25 Charty OSN jej totiž umožňuje prijať rozhodnutia právne záväzné pre všetky štáty sveta, ktoré vstúpili do OSN. Bezpečnostnej rade OSN prislúcha podľa čl. 39 Charty OSN klasifikovať určitú situáciu za ohrozenie alebo porušenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, či za útočný čin. Na základe takéhoto označenia má následne možnosť podľa čl. 41 Charty OSN aplikovať sankcie bez použitia sily, či v zmysle čl. 42 Charty OSN aplikovať sankcie s jej použitím.

Diskusie Bezpečnostnej rady OSN v otázke Krymu vyvrcholili dňa 15. marca 2014, kedy na jej zasadnutí došlo k predloženiu návrhu znenia rezolúcie, ktorý deklaroval povinnosť štátov zrieknuť sa vo vzájomných vzťahoch hrozby silou a použitia sily, pričom potvrdzoval, že získanie územia na základe hrozby silou a požitia sily ako aj fakt, že získanie územia na základe hrozby silou a použitia sily, je protiprávne. Súčasne potvrdzoval suverenitu, územnú celistvosť a nezávislosť Ukrajiny v jej medzinárodne uznaných hraniciach. V otázke krymského referenda predmetný návrh rezolúcie prehlasoval toto referendum za neplatné a nespôsobilé vyvolať právne účinky vo forme zmien v statuse Krymu. Návrh obsahoval i výzvu smerom k štátom a medzinárodným organizáciám, aby výsledky krymského referenda neuznali.[54]

O návrhu rezolúcie hlasovalo 15 štátov, z toho Ruská federácia návrh vetovala a Čínska ľudová republika sa hlasovania zdržala. Nakoľko na prijatie rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN je potrebný súhlas všetkých členov Bezpečnostnej rady OSN, návrh nemohol byť prijatý.

Otázka Krymu sa tak mohla stať predmetom rezolúcie výlučne na pôde Valného zhromaždenia OSN, ktorej rezolúcie majú podobu odporúčaní, bez ich právnej vynútiteľnosti. Dňa 27. marca 2014 prijalo Valné zhromaždenie OSN Rezolúciu č. 68/282 – Územná celistvosť Ukrajiny. V nej sa okrem iného uvádza, že „*územie štátu nesmie byť predmetom nadobudnutia iného štátu vyplývajúce z hrozby použitia sily a akýkoľvek pokus zameraný na čiastočné alebo úplné narušenie národnej jednoty a územnej celistvosti štátu alebo krajiny alebo*

[53] BLAŠKOVIČ, K.: Medzinárodnoprávne aspekty ruskej anexie polostrova Krym. In SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, 2018, Volume VI., Issue, pages 97-98, ISSN 1339-5467.
Dostupné z: http://sei.iuridica.truni.sk

[54] Draft Resolution No. 2014/189 [2014-03-15]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2014/189.

jeho politickej nezávislosti je nezlučiteľné s cieľmi a zásadami Charty."[55] (Za prijatie rezolúcie sa vyslovilo 100 hlasov, proti 11 a 58 sa zdržalo. Slovenská republika hlasovala za jej prijatie.)

Severoatlantická aliancia (NATO) od 90. rokov poskytuje pomoc i nečlenským štátom, pokiaľ si to situácia vyžaduje. Pokiaľ ide o vzťah aliancie k Ukrajine, je potrebné poukázať na to, že Ukrajina je s NATO v pomerne blízkom vzťahu. Ich spolupráca siaha do začiatku 90. rokov, kedy Ukrajina získala svoju nezávislosť a stala sa členom rady severoatlantickej spolupráce, neskôr nahradenej radou euroatlantického partnerstva. V roku 1994 sa Ukrajina pripojila k programu Partnerstvo za mier, ktorého cieľom „*je posilnenie stability, podpora transparentnosti obranného plánovania, demokratická kontrola ozbrojených síl, či budovanie schopností na spoločnú účasť v operáciách vedených NATO prostredníctvom praktickej spolupráce ... vytvorenie individuálneho partnerstva medzi partnerskou krajinou a NATO, ktoré je prispôsobené individuálnym potrebám danej krajiny, a ktoré je spoločne implementované na úrovni a rýchlosťou zvolenou každým účastníckym štátom."*[56] V roku 1997 sa v Kyjeve otvorilo informačné a dokumentačné stredisko NATO a v tom istom roku bola v Madride podpísaná Charta zvláštneho partnerstva medzi NATO a Ukrajinou, v ktorej sa NATO zaviazalo podporovať zvrchovanosť a nezávislosť Ukrajiny, územnú celistvosť, demokratický rozvoj, hospodársku prosperitu a jej štatút bezjadrového štátu.

Vzájomnému partnerskému vzťahu medzi NATO a Ukrajinou zodpovedá i oficiálne vyjadrenie Komisie NATO – Ukrajina zo dňa 1. apríla 2014, v ktorom sa okrem iného uvádza: *„My, ministri zahraničných vecí Komisie NATO-Ukrajina, sme zjednotení v našom odsúdení ruskej nezákonnej vojenskej intervencie na Ukrajine a porušovaní suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny zo strany Ruska. Neuznávame nezákonnú a nelegitímnu „ruskú anexiu" Krymu ... Chválime ozbrojené sily Ukrajiny za ich odvahu, disciplínu a zdržanlivosť, tvárou v tvár provokácii. Ako hmatateľnú ukážku záväzku spojencov k osobitnému partnerstvu medzi NATO a Ukrajinou predstavuje dohoda na konkrétnych opatreniach na zvýšenie schopnosti Ukrajiny zabezpečiť svoju vlastnú bezpečnosť. NATO a Ukrajina zintenzívnia spoluprácu a podporia obranné reformy prostredníctvom budovania kapacít a programov rozvoja spôsobilostí."*[57]

Odhodlaniu NATO podporiť Ukrajinu v jej situácii po anexii Krymu, zodpovedá i pozastavenie civilnej a vojenskej spolupráce medzi NATO a Ruskou federáciou, ku ktorej došlo vzápätí po anektovaní polostrova Krym.

Ukrajina a Ruská federácia sú členmi i medzinárodnej bezpečnostnej organizácie - Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), z dôvodu čoho bude pre nás zaujímavým i prístup tohto subjektu k otázke situácie na Kryme. V tejto súvislosti je vhodné poukázať na vyhlásenie Vysokej komisárky pre národnostné menšiny Astrid Thors, ktorá vo svojom vyhlásení zo dňa 4. apríla 2014 poukazuje na odporúčania, v zmysle ktorých *„hoci štát by mohol mať záujem na podpore osôb patriacich k národnostným menšinám v iných štátoch, žiadny štát nemôže vykonávať jurisdikciu nad obyvateľstvom, alebo časťou obyvateľstva iného štátu na území tohto štátu bez jeho súhlasu, pretože rešpektovanie a ochrana práv menšín je v prvom rade zodpovednosťou štátu, v ktorom má menšina bydlisko."*[58]

---

[55] UN GA Resolution 68/282 Terriotorial integrity of Ukraine.

[56] Spolupráca NATO s partnerskými krajinami. 2010. MZVSR [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/slovensko_v_nato-spolupraca_nato_s_partnerskymi_krajinami

[57] Statement of the NATO-Ukraine Commission. 2014. NATO [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108499.htm

[58] Statement by the OSCE High Commissioner on National Minorities on her recent visits to Ukraine. 2014. OSCE [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.osce.org/hcnm/117175

V súvislosti s postojom Európskej únie k anexii Krymu možno poukázať na nedávne vyhlásenie Vysokej predstaviteľky Európskej únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Federicy Mogerhiniovej, ktorá vo svojom oficiálnom vyhlásení zo dňa 17. marca 2019 uviedla: *„Päť rokov po protiprávnej anexii Krymskej autonómnej republiky a mesta Sevastopol Ruskou federáciou zostáva Európska únia neochvejne odhodlaná podporovať zvrchovanosť a územnú celistvosť Ukrajiny. Európska únia opätovne zdôrazňuje, že neuznáva toto porušenie medzinárodného práva a naďalej ho odsudzuje. Toto porušenie medzinárodného práva zostáva priamou hrozbou pre medzinárodnú bezpečnosť so závažnými dôsledkami pre medzinárodný právny poriadok, ktorým sa chráni územná celistvosť, jednota a zvrchovanosť všetkých štátov. Európska únia je naďalej odhodlaná plne vykonávať svoju politiku neuznania, a to aj prostredníctvom reštriktívnych opatrení. Európska Únia opätovne vyzýva členské štáty OSN, aby zvážili podobné opatrenia neuznania v súlade s rezolúciou Valného zhromaždenia OSN č. 68/262. ... Od protiprávnej anexie Ruskou federáciou sa situácia v oblasti ľudských práv na Krymskom polostrove výrazne zhoršila. Obyvatelia polostrova čelia systematickému obmedzovaniu základných slobôd, akými sú sloboda prejavu, náboženského vyznania alebo viery a združovania a právo na pokojné zhromažďovanie. V súlade s rezolúciou Valného zhromaždenia OSN č. 73/263 z 22. decembra 2018 je nevyhnutné, aby mali na Krym a do Sevastopolu neobmedzený prístup regionálne a medzinárodné mechanizmy na monitorovanie dodržiavania ľudských práv, ako aj mimovládne organizácie zamerané na ochranu ľudských práv. ... Krymským Tatárom, Ukrajincom a všetkým etnickým a náboženským spoločenstvám na polostrove sa musí zaručiť možnosť zachovať si a rozvíjať kultúru, tradície kultúrneho dedičstva, vzdelávanie a identitu. Rusko tiež musí prijať opatrenia na zlepšenie environmentálnej situácie, ktorá sa od protiprávnej anexie výrazne zhoršila. ... EÚ vyzýva na úplné dodržiavanie medzinárodných noriem v oblasti ľudských práv na polostrove. Mali by sa dôkladne vyšetriť všetky neuzavreté prípady porušovania ľudských práv vrátane násilných únosov, mučenia a zabíjania, násilia, politicky motivovaného stíhania, diskriminácie a obťažovania. Mimoriadne dôležitý zostáva plný, voľný a neobmedzený prístup medzinárodných aktérov v oblasti ľudských práv na celé územie Ukrajiny vrátane Krymu a Sevastopolu. EÚ pripomína rezolúciu VZ OSN č. 73/263 z 22. decembra 2018 a vyzýva na jej úplné vykonávanie vrátane záväzkov Ruskej federácie v rámci platného medzinárodného humanitárneho práva.*[59]

Pochopiteľne, rovnaký postoj k otázke anexie Krymu zaujalo pri príležitosti jeho 5. výročia i Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ktoré v tejto súvislosti uviedlo: *„Odsudzujeme ilegálnu anexiu Krymu a Sevastopola. Vnímame ju ako porušenie medzinárodného práva a ohrozenie bezpečnosti a stability v Európe.“*[60]

Z pohľadu uvedeného je možné badať jednotný postoj najvýznamnejších medzinárodných organizácií sveta, ktorých je Slovenská republika jedným z členov. Spoločne s týmito organizáciami aj Slovenská republika, prostredníctvom oficiálneho stanoviska slovenskej diplomacie, anexiu Krymu a mesta Sevastopol kategoricky označuje za porušenie medzinárodného práva namiereného voči územnej integrite Ukrajiny.

Samozrejme, že toto presvedčenie odporuje ruskému pohľadu na vec. Ten možno azda demonštrovať na vyjadrení ruskej hlavy štátu Vladimíra Putina, ktorý počas rusko-amerického summitu v Helsinkách v júli roku 2018 okrem iného uviedol: „*Rád by som veci*

[59] Vyhlásenie vysokej predstaviteľky Federicy Mogheriniovej v mene EÚ o Krymskej autonómnej republike a Sevastopole. 2019. Rada EÚ [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/03/17/declaration-by-the-high-representative-federica-mogherini-on-behalf-of-the-eu-on-the-autonomous-republic-of-crimea-and-the-city-of-sevastopol/

[60] Rezort diplomacie SR k 5. výročiu anexie Krymu: Podporujeme územnú celistvosť Ukrajiny. 2019. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/505715-odsudzujeme-ilegalnu-anexiu-krymu-sme-za-uzemnu-celistvost-ukrajiny-pise-sa-vo-vyhlaseni-ministerstva-zahranicnych-veci-sr/

uviedol na pravú mieru. Pripojenie Krymu k Rusku nebola anexia. ... Obyvatelia Krymu hlasovali v referende za pripojenie k Rusku. Ak je toto anexia, čo je potom demokracia? ... Sme si vedomí Trumpovho zástoja, že Krym je súčasťou Ukrajiny. Dnes mi to (D. Trump) povedal, a tu by som diskusiu ukončil."[61]

ZÁVER

Severoatlantická aliancia, Valné zhromaždenie OSN, OBSE, EÚ ako i slovenská diplomacia nazerá na udalosti na Kryme od roku 2014 jednotnou optikou, ktorá kroky Ruskej federácie v súvislosti s anektovaním Krymu klasifikuje ako flagrantné porušenie základných kogentných noriem medzinárodného práva verejného. Toto porušenie je pritom viacúrovňové. Nielenže Rusko porušilo všeobecne uznávaný záväzok zdržať sa použitia sily či rešpektovať zásadu pokojného riešenia sporov, ale i protiprávne zasiahlo do územnej celistvosti Ukrajiny a jej suverenity ako aj do vnútorných záležitostí tohto štátu. V súvislosti s tým, nedodržala Ruská federácia ani zmluvné záväzky, ku ktorým sa zaviazala v prípade bilaterálnych a multilaterálnych medzinárodných zmlúv.

Použitie sily na starom kontinente, najmä po ničivých dôsledkoch druhej svetovej vojny, je niečím, čo nemožno ani za cenu bezhraničného romantického nazerania na Ruskú federáciu akokoľvek akceptovať. Agresia ako nástroj pre získavanie územných ziskov štátov sveta predstavuje pre ľudstvo hrozbu, nesúcu v sebe kataklizmatické dôsledky pre našu populáciu. O uvedenom sa ľudstvo vo svojom dejinnom vývoji presvedčilo už mnohokrát. Akési snahy o revizionistické nazeranie na „prinavrátenie" Ukrajiny Ruskej federácii, ktoré by malo akosi „ospravedlňovať" kroky Ruska, je prístup, ktorý vzhľadom na to, že niet štátu, ktorý by počas svojej histórie nestrácal územné nároky, umožňuje vyvolať vojnové konflikty v najrozličnejších kútoch sveta, nevynímajúc ani blízkosť našich hraníc. Použitie sily v roku 2014 na východe Ukrajiny a pretrvávajúci konflikt v tomto regióne je toho čírym príkladom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie

KĽUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné, Bratislava: IURA EDITION, 2008. s.439. ISBN 978-80-8078-220-7.

Článok z časopisu

BLAŠKOVIČ, K.: Medzinárodnoprávne aspekty ruskej anexie polostrova Krym. In SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA, 2018, Volume VI., Issue, pages 97-98, ISSN 1339-5467. dostupné z: http://sei.iuridica.truni.sk

Medzinárodnoprávne dokumenty

Draft Resolution No. 2014/189 [2014-03-15]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2014/189.

Charta OSN.

Meeting No. 7124 [2014-03-01]. Zasadnutie bezpečnostnej rady OSN, UN Doc S/PV.7124.

Meeting No. 7125 [2014-03-03]. Zasadnutie bezpečnostnej rady OSN, UN Doc. S/PV.7125.

[61] Putin: Pripojenie Krymu k Rusku nebola anexia. 2018. TREND [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.etrend.sk/ekonomika/putin-pripojenie-krymu-k-rusku-nebola-anexia.html

Meeting No. 7134 [2014-03-13]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7134.

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966.

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 3314 z 14. decembra 1974.

UN GA Resolution 68/282 Terriotorial integrity of Ukraine.

Viedenský dohovor o zmluvnom práve z 23. mája 1969.

Elektronické dokumenty

Čo treba vedieť o Kryme (príbeh Tatárov, Rusov a Ukrajincov). 2014. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/7120524/co-treba-vediet-o-kryme-pribeh-tatarov-rusov-a-ukrajincov.html

Donecká a Luhanská ľudová republika podpísali zväzovú deklaráciu. 2014. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/578804-donecka-a-luhanska-ludova-republika-podpisali-zvazovu-deklaraciu

Foto: Na Sibíri sú masívne vojenské manévre, cvičenie Vostok 2018 je najväčšie od studenej vojny. 2018. WebNoviny [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.webnoviny.sk/foto-na-sibiri-su-masivne-vojenske-manevre-cvicenie-vostok-2018-je-najvacsie-od-studenej-vojny/

Chronológia udalostí spojených s anexiou Krymu a konfliktom na Ukrajine. 2018. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/20971935/chronologia-anexia-krymu-konflikt-v-azovskom-mori.html

Konečným cieľom Ukrajiny je členstvo v EÚ, vyhlásil prezident. 2014. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.teraz.sk/zahranicie/ukrajina-eu-clenstvo-turcynov/79128-clanok.html

Krymská republika a Sevastopol sa stali subjektmi Ruska. 2014. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.aktuality.sk/clanok/249430/krymska-republika-a-sevastopol-sa-stali-subjektmi-ruska/

Luhansko vyhlásilo nezávislost, rozpad Ukrajiny nabral nový směr, prezidentské volby jsou v ohrožení. 2014. REFLEX [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.reflex.cz/clanek/zpravy/56549/luhansko-vyhlasilo-nezavislost-rozpad-ukrajiny-nabral-novy-smer-prezidentske-volby-jsou-v-ohrozeni.html

Lídri NATO vyzvali Rusko, aby stiahlo vojakov z Gruzínska, Moldavska a Ukrajiny. 2018. HLAVNÉ SPRÁVY [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.hlavnespravy.sk/lidri-nato-vyzvali-rusko-aby-stiahlo-vojakov-z-gruzinska-moldavska-ukrajiny/1461660

Malajzijské lietadlo zostrelila ruská raketa, konštatujú vyšetrovatelia. 2018. PARLAMENTNÉ LISTY.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Malajzijske-lietadlo-zostrelila-ruska-raketa-konstatuju-vysetrovatelia-300919

Merkelová, Macron a Putin rokovali o Ukrajine, pokrok nenastal. 2017. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/zahranicie/g20-merkelova-macron-a-putin-rokovali/269450-clanok.html?mostViewedArticlesInSectionTab=2

Na Ukrajine odhlasovali stanné právo. Čo to znamená pre ľudí? TA3 [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.ta3.com/clanok/1142132/na-ukrajine-odhlasovali-stanne-pravo-co-to-znamena-pre-ludi.html

Na východe Ukrajiny začalo platiť jarné prímerie. 2019. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/22070026/na-vychode-ukrajiny-zacalo-platit-jarne-primerie.html

Novým prezidentom Ukrajiny bude bavič Zelenskyj, Porošenka porazil s velkou převahou. 2019. Aktuálně.cz [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/novym-prezidentem-ukrajiny-bude-komediant-zelenskyj/r~151ae20a645811e9b5e8ac1f6b220ee8/

Parlament na Krymu obsadili ozbrojenci, poslanci vyhlásili referendum. 2014. iDNES.cz [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/neznami-ozbrojenci-obsadili-krymsky-parlament-hlasi-tatari.A140227_071408_zahranicni_jpl

Parlament zosadil Janukovyča, ktorý chcel utiecť. Tymošenková je na slobode. 2014. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/7112205/parlament-zosadil-janukovyca-ktory-chcel-utiect-tymosenkova-je-na-slobode.html

Porošenko inicioval prípravu žaloby na Rusko za okupáciu Donbasu a Krymu. 2018. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/1787904-porosenko-inicioval-pripravu-zaloby-na-rusko-za-okupaciu-donbasu-a-krymu

Porušenie prímeria na Donbase podľa Západu prinesie tvrdú reakciu. 2015. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/347525-porusenie-primeria-na-donbase-podla-zapadu-prinesie-tvrdu-reakciu/

Putin: Pripojenie Krymu k Rusku nebola anexia. 2018. TREND [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.etrend.sk/ekonomika/putin-pripojenie-krymu-k-rusku-nebola-anexia.html

Putin priznal nasadenie armády a rozviedky pri okupácii Krymu. 2015. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/348751-putin-priznal-nasadenie-armady-a-rozviedky-pri-okupacii-krymu/

Rezort diplomacie SR k 5. výročiu anexie Krymu: Podporujeme územnú celistvosť Ukrajiny. 2019. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/505715-odsudzujeme-ilegalnu-anexiu-krymu-sme-za-uzemnu-celistvost-ukrajiny-pise-sa-vo-vyhlaseni-ministerstva-zahranicnych-veci-sr/

Rusko dokončilo bariéru oddeľujúcu Krym od Ukrajiny. 2018. PREHĽAD SPRÁV [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.prehladsprav.sk/rusko-dokoncilo-barieru-oddelujucu-krym-od-ukrajiny/1741

Rusko plánuje zjednodušiť získanie ruského občianstva Ukrajincom. 2019. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.teraz.sk/zahranicie/rusko-planuje-zjednodusit-ziskanie-r/392267-clanok.html

Rusko si pripomína piate výročie „znovupripojenia krymu“. 2019. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/505830-rusko-si-pripomina-piate-vyrocie-znovupripojenia-krymu/

Rusko zajalo tri ukrajinské lode pri pobreží Krymu. 2018. TREND [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.etrend.sk/ekonomika/rusko-zajalo-tri-ukrajinske-vojenske-lode-pri-pobrezi-krymu.html

Spolupráca NATO s partnerskými krajinami. 2010. MZVSR [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/slovensko_v_nato-spolupraca_nato_s_partnerskymi_krajinami

Statement by the OSCE High Commissioner on National Minorities on her recent visits to Ukraine. 2014. OSCE [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.osce.org/hcnm/117175

Statement of the NATO-Ukraine Commission. 2014. NATO [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108499.htm

Ukrajinský prezident Zelenskyj rozpustil parlament, termín volieb stanovil na 21. júla. 2019. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/1945188-ukrajinsky-prezident-zelenskyj-rozpustil-parlament-termin-volieb-stanovil-na-21-jula

Vinníkov za zostrelenie lietadla určí holandský súd. 2017. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/zahranicie/boeing-777-malajzia-ukrajina-sud/268946-clanok.html

Vyhlásenie vysokej predstaviteľky Federicy Mogheriniovej v mene EÚ o Krymskej autonómnej republike a Sevastopole. 2019. Rada EÚ [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/03/17/declaration-by-the-high-representative-federica-mogherini-on-behalf-of-the-eu-on-the-autonomous-republic-of-crimea-and-the-city-of-sevastopol/

Ukrajina demonštratívne vydraží ruskú zhabanú loď z Krymu. 2018. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.aktuality.sk/clanok/635113/ukrajina-demonstativne-vydrazi-zhabanu-rusku-lod-z-krymu/

Ukrajina prišla o Krym v referende zo 16. marca 2014. 2018. TERAZ.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.teraz.sk/zahranicie/ukrajina-prisla-o-krym-v-referende-zo-16/302535-clanok.html

Ukrajinská vláda a proruskí separatisti sa dohodli na novom prímerí. 2011. HN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://hnonline.sk/svet/981545-ukrajinska-vlada-a-proruski-separatisti-sa-dohodli-na-novom-primeri

Ukrajinské prezidentské volby vyhrál Petro Porošenko. Boje ve Slavjansku pokračují. 2014. Hospodňařské noviny [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://zahranicni.ihned.cz/c1-62261160-porosenko-je-oficialne-vitezem-prezidentskych-voleb-ziskal-54-7-procent-hlasu

Ukrajinskí separatisti ohlásili vytvorenie nového štátu, Maloruska. 2017. TVNOVINY.SK [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://www.tvnoviny.sk/zahranicne/1878791_ukrajinski-separatisti-ohlasili-vytvorenie-noveho-statu-maloruska

Ukrajinský prezident Porošenko ohlásil nové prímerie v Donbase. 2014. Pravda [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/338487-porosenko-ohlasil-nove-primerie-v-donbase/

V Minsku dohodli prímerie pre Donbas, platiť začne v nedeľu. 2015. DENNÍKN [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://dennikn.sk/47968/v-minsku-dohodli-primerie/?ref=tema

V prípade zostrelenia boeingu na Ukrajine zrejme identifikovali kľúčovú osobu. 2017. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://www.aktuality.sk/clanok/546271/v-pripade-zostrelenia-boeingu-na-ukrajine-zrejme-identifikovali-klucovu-osobu/

V separatistických oblastiach na Ukrajine sa konajú kontroverzné voľby. 2018. SME [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://svet.sme.sk/c/20958851/v-separatistickych-oblastiach-na-ukrajine-sa-konaju-kontroverzne-volby.html

Zoznam osobností. Julia Tymošenková. aktuality.sk [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://osobnost.aktuality.sk/julia-tymosenkova/

Súdne rozhodnutia

Reference Re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, para 138.

JUDr. Tomáš MARTAUS
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6
Email: tomas.martaus@aos.sk

BOSNIA AND HERZEGOVINA AND ILLEGAL MIGRATION

Marijana MUSLADIN

ABSTRACT

Bosnia and Herzegovina is located at a migration crossroad between Eastern and Western Europe. Because of the so-called Balkan route, Bosnia and Hercegovina faces the problem of illegal crossings of its borders. Since the beginning of the migrant crisis 2014/2015 there has been a marked increase in the number of illegal migrants in Bosnia and Herzegovina.

Migrant crises and a rise in illegal migration with the accompanying security challenges such as human trafficking and smuggling, make migration a major challenge for Bosnia and Herzegovina development.

This paper will show how due to the highly complex internal situation, Bosnia and Herzegovina has serious difficulties in the functioning of the political system and the permeability in controlling its borders, and therefore it is a fertile ground for the penetration of contemporary security challenges, of which illegal migration is at the top.

Key words: migration, illegal migration, national security, instability, Bosnia and Herzegovina

INTRODUCTION

Migration, especially illegal migration, is one of the most important national security issues of modern countries, and this security paradigm largely determines global security. Since the beginning of the migrant crisis 2014/2015, there has been a marked increase in the number of illegal migrants in Bosnia and Herzegovina. Migrant crisis is constant, with varying intensity and frequency of the migrant population. Within constancy, there are a number of factors that are variable, such as the mode of operandi of crossing border points, and lately there have been changed, that is, new routes of movement, as well as transit points of restraint.

With the very complex functioning of the political system with the three constituent peoples (Croats, Bosniaks and Serbs), illegal migration is one of the most important factors in the instability of Bosnia and Herzegovina and a problem on the way to achieving the European Union's democratic standards.

The subject of this paper is the impact of migration on the security of Bosnia and Herzegovina. On the example of Bosnia and Herzegovina's complex political system, the aim is to explore the contemporary security paradigm of the challenges of illegal migration.

1. MIGRATION AND ILLEGAL MIGRATION

Different scholars have tried to define the concept of migration. One of the most general definitions was given by De Baker (1960) who considers migration to be an act of moving from one spatial unit to another. Mesic states that the basic weakness of this definition is reflected in the indiscriminate migration of (human) from other forms of spatial movement of people (Mesic, 2002, pg. 248). According to the Dictionary of the Croatian Language, migration is the migration of individuals, smaller or larger social groups from one area to another in the same country or from one country to another for economic, political and other reasons (Dictionary of the Croatian Language, 2000, pg. 591). According to Zelinski

(1966, pg. 43-44) migration is a cultural phenomena and a dynamic element, probably more than fertility and mortality in population. Migration is a result of over-all design of a society whithin which economic, social, demographic and other types of behavior are enfolded.

In the narrow sense, migration is defined in terms of movement and territory, and in a broad sense, in terms of the cultural and environmental context of the environment to which the person comes. It is observed that the term migration includes multiple elements. So, besides mobility, the social factor is also important. It is necessary to see whether migration is a free act of a person or is conditioned by coercion.

Bara and Lajić (2009) divide migration into primitive, forced, coerced, free and mass migration. Forced and coerced would include an element of coercion while primitive and free ones did not. The same authors of migration divide according to the criterion of cause or motive into economic or non-economic, according to the criterion of willingness to voluntary or involuntary, according to the criterion of administrative borders to internal and external, and according to the criterion of organization to organized and unorganized, ie spontaneous or spontaneous migration (Bara and Lajić, 2009, pg. 340).

The topic of migration became especially relevant in 2015 when the so-called migrant crisis took place, during which migrants , especially fleeing the war in Syria, went on to live a better life in Western European countries. The migrants did not choose neighboring countries that were closer to them geographically and culturally, but set out for Europe. The second major migrant wave occurred in 2018, when the issue of illegal migration in Europe was re-actualized as one of the burning security concerns.

There is no clear or universally accepted definition of illegal migration. The notion of illegal migration primarily refers to the illegal crossing of the state border outside official border crossings and / or attempting to cross the border without possessing valid documents.

The International Organization for Migration (IOM) defines it as “movement that takes place outside the regulatory norms of the sending, transit and receiving country” (IOM, 2011). According to Vespe, Natale and Pappalardo (2017) the phenomenon of irregular migration refers to both the movement of people in an undocumented fashion, or irregular migration flows, and the number of migrants whose status may at any point be undocumented, or irregular migrant stocks. Mass migrations towards Europe pose a social, developmental, economic, political, cultural, health, integration and security challenge for European states and societies. When it comes to the (international) illegal migration, they take place contrary to the regulations of countries of origin, transit and destination, and in that sense represent an international security problem. In relation to transit and destination countries, unlawfulness is reflected in non-fulfillment of conditions for entry, stay or work in those countries (residence and work permits). Nikač and Božić (2016, pg.198) argue that illegal migration can be organized, semi-organized and not organized. Organized illegal migration are the most dangerous because behind them there are organized criminal groups with the support of corrupt border police officers, customs and others. In that sense, it is about smuggling migrants. Collins (2007, pg.118) argue how illegal migration jeopardizing the security of state borders and thus pose a threat to national sovereignty (political security), negatively affect the structure of society and its economic well-being (social security). Illegal migrants are sometimes described as economic migrants seeking asylum to take advantage of state social benefits (economic security). Finally, the arrival of migrants from the same ethnic or religious group can be considered a cause of change in the racial structure of the state and the weakening of its cultural identity. Considering the problem of illegal migration, Dragovic (2018) points out that illegal border crossings are one of the most important visible indicators of threats to a country's security and failures in the state border control system, and are

causally related to smuggling and trafficking across the state border and possible later acting in organized crime groups (Dragovic, 2018, pg.187). However, illegal migration cannot be reduced to a narrower area of illegal border crossing. According to Dragovic, illegal migrants may also be persons who cross the state border beyond border crossings, illegally entered the country; persons residing in the territory of a country for some time legally mainly tourists for up to three months or tourists, etc., but when they lose their status they become persons residing illegally in a certain territory; persons attempting to cross the border crossing with a forged or alien travel document or otherwise trying to evade border control (by concealment in a vehicle); persons who have been refused asylum without leaving the country; persons who do not act on the decision of the competent authority to leave the country within the specified period (mainly the measure is pronounced by the court or the police for the offense or crime); persons who lose their status due to a change of policy or a political decision (Dragović, 2018, pg. 189-190).

When referring to (i) legal migrants, it is important to clearly differentiate concepts. Thus, UNHCR (2017, pg. 2) states that refugees, internally displaced persons and economic migrants are increasingly being replaced and are increasingly experiencing the same treatment: mistrust, even hatred and outright hostility. Numerous international law documents aimed at ensuring the protection of refugees have been subjected to intense pressure. Border controls are getting tighter and stronger. Their goal is to prevent economic migrants from entering and increase the security that each country has the right to do. However, refugees may also be penalized here. Failure to enter a safe country can result in torture or even death. UNHCR (2017, pg. 2) states that under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, a refugee is a person who, due to a justified fear of being persecuted because of his race, religion, nationality, affiliation with a particular group, or political opinion and who is unable or unwilling to put herself under the protection of that country. Unlike a refugee, an economic migrant chooses to move in order to find better living conditions. Illegal migrants may or may not be economic migrants and refugees. When it comes to internally displaced persons, they are fleeing for the same reasons as refugees, but have not crossed the border but remained in their home country.

The problem of illegal migration is complex, and given its intense occurrence and topicality, there are no sufficiently formulated theoretical definitions to fully capture the meaning of the term illegal migration. It is an undeniable fact that illegal migration is one of the fundamental security risks of the twenty-first century. Illegal migration today is perhaps the most prominent contemporary security challenge. Europe and the rest of the world faces one of the largest migration crises of today.

2. BOSNIA AND HERZEGOVINA AND ILLEGAL MIGRATION

Bosnia and Herzegovina is a federation that is administratively divided into two entities and the Brcko District. The basis for administrative organization among the three constituent peoples of Bosnia and Herzegovina is the Dayton Agreement between Bosniaks, Croats and Serbs, signed in the American city of Dayton on November 21, 1995. It has several levels of political structuring, according to the Dayton Accords. The most important of these levels is the division of the country into two entities: Republika Srpska and the Federation of Bosnia and Herzegovina. The Federation of Bosnia and Herzegovina covers 51% of Bosnia and Herzegovina's total area, while Republika Srpska covers 49%. (Malcolm, Pickering, Lampe, 2019).

From the very beginning, this concept created problems because of the motives from which it originated and the time in which it originated. According to Čepo (2014) it was a tool

for stopping war conflicts, thus becoming the anchor of which political elites maintain the status quo, that is constantly interrupted conflict in its frozen state (Čepo, 2014, pg. 56). The complex concept of government as well as changes to the electoral law have over time led to the destabilization of the political system, which ultimately affects the national security system of Bosnia and Herzegovina in the context of illegal migration

Long-term instability in the Middle East, the bloody wars that led to that area caused large masses population trends towards Western Europe. In the largest contemporary immigration wave from the Middle East, Bosnia and Hercegovina is a transit country towards Western Europe, which does not mean that it is isolated from illegal migrations. On the contrary, because of the so-called Balkan route[1], Bosnia and Hercegovina faces the problem of illegal crossings of its borders.

With regard to Bosnia and Herzegovina, the migrant crisis of 2014/15 is constant, with varying intensity and frequency of the migrant population. Within constancy, there are a number of factors that are variable, such as the mode of operandi of crossing border points, and lately there have been changed, that is, new routes of movement, as well as transit points of restraint.

In recent years, there has been an increased influx of refugees and migrants to Bosnia and Herzegovina through a new Balkan route[2] seeking asylum in the EU. A large proportion of the refugees and migrants who are arriving are located in municipalities along the border with Croatia and are accommodated in inadequate accommodation capacities, which has already led to health problems.

Many of the municipalities affected by the migrant crisis are increasingly struggling to cope with the challenges of the crisis at the local level, its financial, security and health aspects. In addition, there are difficulties in crossing the EU external border due to its increased surveillance.

The area of the state border between Bosnia and Herzegovina and the Republic of Croatia is of particular importance for the preservation of the borders of the European Union. The path taken by migrants, trapped by the migrant wave from 2015 to 2019, to the European Union goes via Bosnia and Herzegovina. For the most part, migrants try to cross the border illegally towards the Republic of Croatia, and those who are prevented from doing so are mostly placed in a reception center in Bihac and Velika Kladuša.

Illegal border crossings occasionally involve conflicts between locals, police and migrants, and among migrants themselves. In 2018, migrants clashed in multiple cases and in multiple locations. For example, the improvised center for the accommodation of illegal migrants in Bihac has been the scene of serious physical clashes between migrants from different countries, and in the hours of incidents, police officers who conducted the investigation were attacked (Jutarnji list, 2018).

Therefore, the police have a special responsibility for border control. When it comes to the border, Bosnia and Herzegovina with the Republic of Croatia has the longest land border, which is difficult to defend along its entire length, and thus have an insight into the number of

[1] The use of the Balkan route as a way for migrants to move around Europe to seek asylum began in 2012, when the EU eased its visa restrictions on Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Serbia and the former Yugoslav Republic of Macedonia http://www.infomigrants.net/en/post/2546/the-balkan-route-explained, 20.9.2019.

[2] The so-called Balkan Route, used by migrants to reach Western Europe from Turkey and Greece, has changed. Previously, this route went across Bulgaria or Macedonia, then Serbia and Hungary. The route has shifted towards the south, crossing Albania, Montenegro, and then Bosnia and Hercegovina (jacobinmag.com, 2019).

illegal border crossings. Illegal migration is often associated with other illegal activities: smuggling of migrants, trafficking in human beings, human organs, drugs and weapons and other forms of cross-border crime.

It has been observed that the problem related to illegal migration affects the security system's permeability and, consequently, the feeling of security of the citizens of a particular country. Creating insecurity, doubt and fear consequently affects the way of life. With all of the above, an increased number of criminal acts is visible, further destabilizing states and the legal and security system. Illegal migrants are used by certain criminal groups for lucrative work and income. Dragovic (2018, pg. 187) agrees, saying that illegal border crossings are one of the most visible visible indicators of threats to the country's security and failures in the state control system, and have a cause-and-effect connection with smuggling and trafficking across borders.

Since the beginning of the migrant crisis 2014/2015, there has been a marked increase in the number of illegal migrants in Bosnia and Herzegovina. The following data support this.

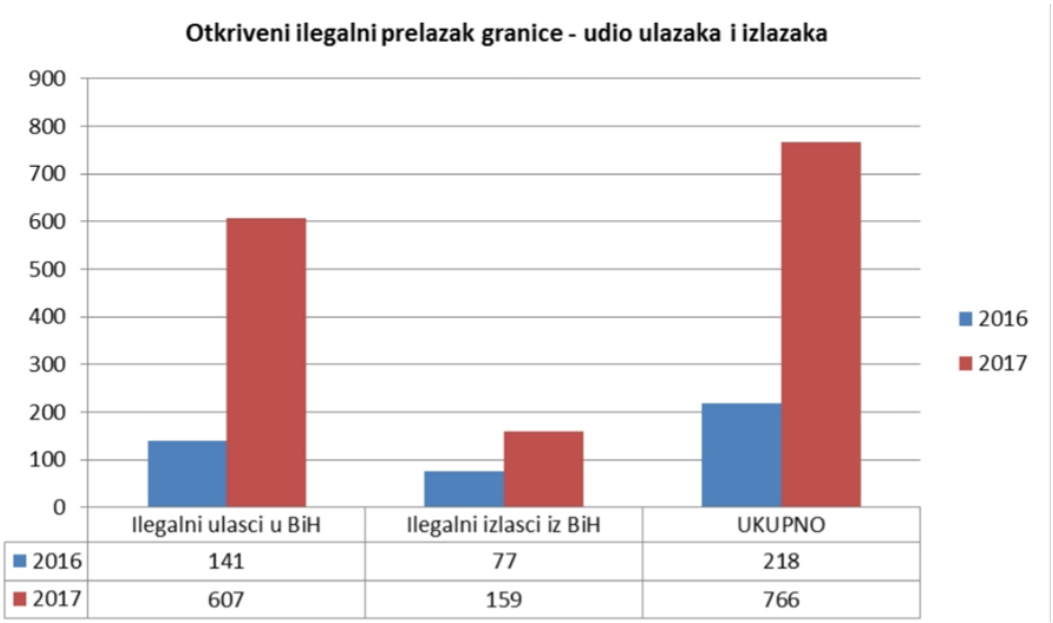

	Ilegalni ulasci u BiH	Ilegalni izlasci iz BiH	UKUPNO
2016	141	77	218
2017	607	159	766

Picture no.1: Graphic of the number of detected illegal border crossings of Bosnia and Herzegovina in 2016 and 2017.

Source: Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina - Migration Profile of Bosnia and Herzegovina for 2017.

Chronologically, according to the Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina (2017), the number of detected illegal border crossings of Bosnia and Herzegovina in 2016 was 218 (141 illegal entry and 77 illegal exit from Bosnia and Herzegovina) and increased by 21.79% in compared to 2015, when 179 illegal border crossings were detected.

According to a report from the Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina, during 2016, 218 persons were detected during illegal crossings of Bosnia and Herzegovina, while in 2017, 766 illegal crossings were detected, an increase of 251.38%.

As regards the ethnic structure of the population or country of origin of illegal migrants, according to available data in 2017, the largest number of detected illegal crossings

were reported by nationals of Pakistan, Algeria, Afghanistan and Turkey, representing 53% of the total number of illegal crossings. Also, there has been a significant increase in illegal border crossings between nationals of Pakistan, Algeria, Afghanistan, Syria, Libya, Morocco, Iran and Turkey as a result of the migration crisis along the Western Balkans route (Migration Profile of Bosnia and Herzegovina, 2017, pg. 20-21). According to statistics, most illegal migrants come from the Middle East and their numbers are increasing.

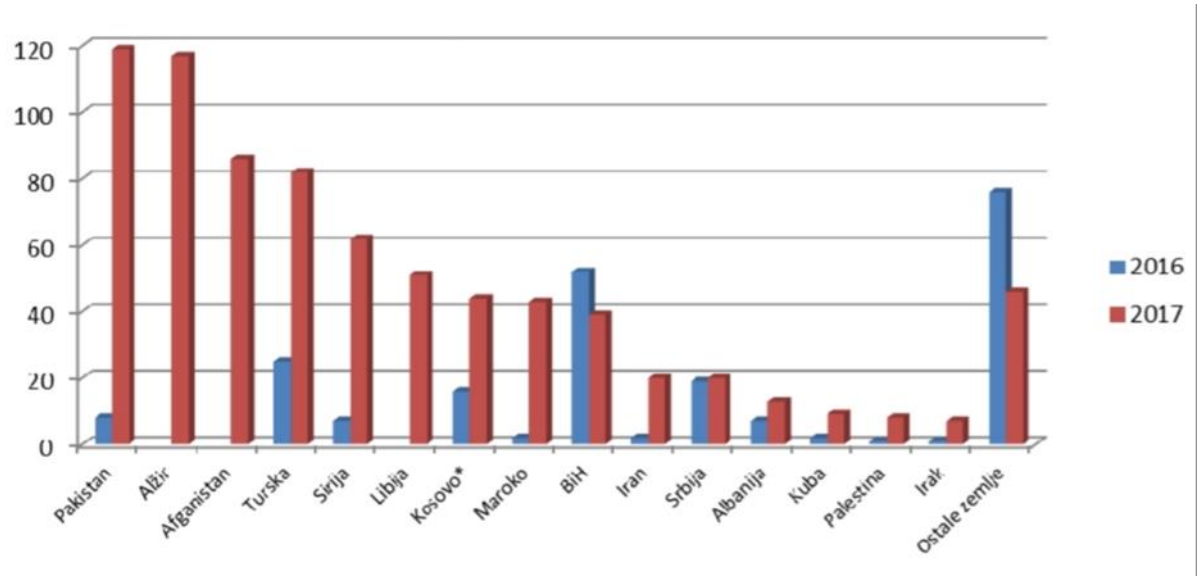

Picture no. 2: Graphic of the number of detected illegal border crossings in 2016 and 2017 by country

Source: Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina - Migration Profile of Bosnia and Herzegovina for 2017.

In mid-2018, Bosnia and Herzegovina witnessed a drastic increase in the number of migrants and refugees entering its territory. From 237 recorded in January to 2557 recorded in May and 2493 recorded in July 2018. The total number of recorded arrivals from January 1 to July 31, 2018 was 10,145, of which 175 unaccompanied and separated children or guardian (OSCE, 2018).

The statistics show that the number of migrants has increased many times over. However, it should be emphasized that this assessment also revealed that the lack of uniform guidance from the Ministry of Security of Bosnia and Herzegovina on how to approach and identify migrants on entry to Bosnia and Herzegovina is a major obstacle to their job performance. For example, the procedure for appointing legal guardians for unaccompanied children and separated children from parents or guardians among migrants has proven to be an under-understood problem (OSCE, Bosnia and Herzegovina Refugee and Migrant Situation Assessment, 2018).

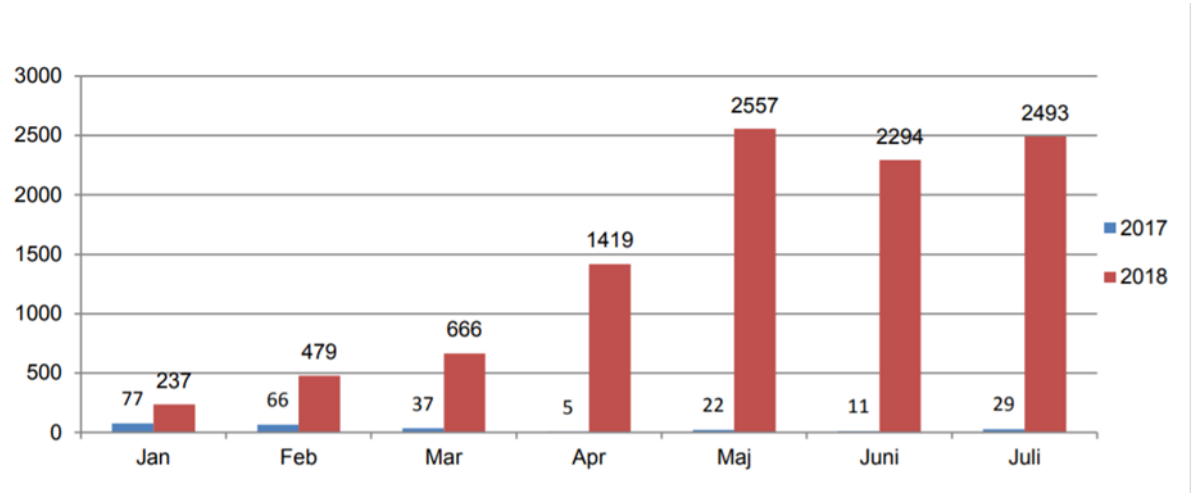

Picture no. 3.: Graphic of the estimated number of migrants and refugees entering Bosnia and Herzegovina by months for 2017 and 2018.

Source: OSCE, Bosnia and Herzegovina Refugee and Migrant Situation Assessment, 2018.

According to the OSCE report, the number of illegal migrants staying in Bosnia and Herzegovina in 2018 is around 20,000. It is worth mentioning that there is also a problem of inability to legitimize migrants due to lack of documents and, accordingly, more accurate statistics. The Council of the Ministry of Bosnia and Herzegovina has requested to determine the number of migrants crossing the state border and entering the territory of Bosnia and Herzegovina. This is especially important because, according to some projections, about forty percent more migrants are expected in Bosnia and Herzegovina in 2019, and new accommodations are not a solution, but control of the state border. Particularly if it is known that accommodation for migrants, refugees and asylum seekers in Bosnia and Herzegovina varies from place to place and involves many ad hoc and unofficial solutions (OSCE, 2018, pg. 13).

The problem of combating illegal migration is complex and pervasive, and the number of illegal migrants is increasing, which requires better equipment and stronger capacities of the border police of Bosnia and Herzegovina. The role of border police in the Republika Srpska is particularly important. Namely, the report on the measures taken by the Border Police of Bosnia and Herzegovina in relation to illegal migration (2018) states that the majority of migrants enter the territory of Bosnia and Herzegovina in the territory of Republika Srpska (Zvornik, Trebinje and Višegrad) and the largest number of illegal exits is in the area of Velika Kladuša and Izačić (BiH Ministry of Security, Border Police, 2018, pg. 1).

As border crossings intensify, Bosnia and Herzegovina's border police are facing a shortage of more than 450 police officers. A short-term solution was found in the extraordinary engagement of officers of the Directorate for Coordination of Police Bodies of Bosnia and Herzegovina, the State Investigation and Protection Agency and the Ministry of Internal Affairs of Republika Srpska, who in the border zone, in cooperation with members of the BiH Border Police, discourage migrants from attempting to cross the border illegally. Thus, in 2018, 15 221 illegal border crossings were prevented (granpol.gov.ba, 2019).

Cooperation between the Republika Srpska and the Federation is of particular importance because migrants are coming from the territory of the Republic of Serbia to the Republic of Srpska and further to the Federation at the border with the Republic of Croatia. This fact,

despite the interethnic conflict in Bosnia and Herzegovina, requires systematic and coordinated state action by all entities and the Federation of Bosnia and Herzegovina and Republika Srpska in the fight against illegal migration.

There is also a problem of inconsistent statistics on illegal migration for Bosnia and Herzegovina and neighboring Croatia as transit countries. Dragovic (2018) states that the European Union does not have harmonized data on the number of migrants entering its territory, which is evident from the example of data on migrants who entered the territory of the European Union in 2015. According to the International Organization for Migration (IOM), 1 046 599 migrants arrived in the European Union, according to Eurostat, 2 152 330 persons were illegally staying in the territories of 28 Member States, while according to Frontex data, 1 822 337 persons were found illegally crossing the external border, with 701 625 people staying illegally in the Member States. It concludes that the actual number of persons entering and residing in the European Union is unknown (Dragovic, 2018, pg. 190). Non-compliant statistics indicate that a database update is questionable, leading to an inability to create a complete picture according to which more effective security measures can be taken.

Based on the above, given the fact that Bosnia and Herzegovina is a potential candidate for EU membership, and that it shares the largest land border with Croatia, it is important to cooperate with the institutions of the Republic of Croatia and effectively legitimize migrants on their national borders. Without the legitimacy of migrants it is difficult to distinguish between legal and illegal migrants in practice, and the insufficient asylum capacity in Bosnia and Herzegovina contributes to this. This situation increases the security risks for Bosnia and Herzegovina itself and its environment.

The fight against illegal migration is a long-term security challenge for Bosnia and Herzegovina, which requires the improvement of other security aspects within the country and in cooperation with the surrounding countries. This also implies active participation in global processes to combat illegal migration.

Laws that assist in the reception and assistance of refugees are the Law on Aliens and the Law on Asylum of Bosnia and Herzegovina, but the basic problem is the lack of reception centers and insufficient conditions in them as well as effective border control which again indicates that Bosnia and Herzegovina needs to make additional efforts in the security field to tackle the problem of illegal migrants.

CONCLUSION

The analysis shows that a number of internal and external factors affect the security of Bosnia and Herzegovina. Due to the highly complex internal situation, it has serious difficulties in the functioning of the political system and the permeability in controlling its borders, and therefore it is a fertile ground for the penetration of contemporary security challenges, of which illegal migration is at the top. It is evident that due to a number of failures in the system, Bosnia and Herzegovina is having a difficult time coping with illegal migration, which is a potential security issue, and that relevant actors in Bosnia and Herzegovina are not sufficiently coordinated and prepared to respond to the current situation of migrants and refugees in the country.

The analysis of illegal migration on security in Bosnia and Herzegovina showed that there is a lack of security capacities and that it is necessary to increase security standards with regard to the entry and legitimation of illegal migrants, their acceptance, but also the necessity of democratization of the state in order to prevent potential terrorism. This is especially

important given the constant presence of the radical population since the 1990s, that is, since the war in Bosnia and Herzegovina. To cope effectively with contemporary security challenges, especially illegal migrations, it will require continued security efforts, as well as democratization of Bosnia and Herzegovina and perseverance on the European path.

BIBLIOGRAPHY

ANIĆ, V. 2000 *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krleže i Školska knjiga.

BARA, M.; LAJIĆ, I. 2009. Prisilne, iznuđene i organizirane migracije u etnodemografskom oblikovanju Hrvatske: primjer Slavonije. *Migracijske i etničke teme*. Vol. 25. No.4. (337 – 362).

COLLINS, A. 2007. *Contemporary Security Studies*. Oxford University Press.

DRAGOVIĆ, F. 2018. *Sigurnost europskih granica i migracije*.Naklada Jesenski i Turk: Zagreb.

ČEPO, D. (2014) Parlamenti i skupštine: demokratski deficiti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. *Časopis za leksikografiju i enciklopedistiku*, Vol. 8 No. 2015. (55 – 70).

Infomigrants.com, 2019. https://www.infomigrants.net/en/tag/balkan%20route/ (15.9.2019)

IOM, "Key migration terms". www.iom.int/key-migration-terms , (20.9.2019).

Jacobin.com, 2018. The New Balkan Route. https://www.jacobinmag.com/2018/07/eu-migrants-refugees-balkan-route-frontex-dublin-schengen (20.9.2019.)

Jutarnji list, 2018. Hina. https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/masovna-tucnjava-migranata-u-bihacu-doslo-do-ozbiljnog-fizickog-obracuna-u-visesatnim-izgredima-napadnuti-i-policajci-koji-su-morali-pucati/7919688/ (10.9.2019)

MALCOLM, N.R.; PICKERING, P.; LAMPE, J.R. 2019. Bosnia and Herzegovina. https://www.britannica.com/place/Bosnia-and-Herzegovina (1.10.2019)

MESIĆ, M. (2002) *Međunarodne migracije – tokovi i teorije*. Zagreb: Sociteas – Zavod za socijologiju.

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine. Granična policija (Poduzete mjere Granične policije), file:///C:/Users/Marko/Desktop/Poduzete%20mjere%20Granicne%20pol.u%20BiH-ilegalni%20prel.%20migracij.-Info.-21.5.18.-B.pdf (1.10.2019)

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine (Migracijski profil Bosne i Hercegovine za 2017. godinu) https://dijaspora.mhrr.gov.ba/wp-content/uploads/2018/05/MIGRACIONI-PROFIL_2017_-HRV.pdf (1.10.2019)

Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine (Strategija suprostavljanja trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini 2013. – 2015., http://msb.gov.ba/dokumenti/strateski/Archive.aspx?langTag=bsBA&template_id=104&pageIndex=4 (1.10.2019)

Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine. 2019. http://www.mvp.gov.ba/default.aspx?template_id=43&pageIndex=1 (20.9.2019.)

NIKAČ, Ž.; BOŽIĆ,V. 2016. Suzbijanje kaznenih djela ilegalnih migracija na području regije s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku i Republiku Srbiju. Pravna riječ, 48, 193-220.

OSCE, 2018. (Organization for Seciurity and Co – operationin Europe). Misija u Bosni i Hercegovini. https://www.osce.org/bs/mission-to-bosnia-and herzegovina/397322?download=true (1.10.2019).

UNHCR, 2017. (United Nations High Commissioner for Refugees, Zaštita izbjeglica, https://www.unhcr.org/hr/wp-content/uploads/sites/19/2017/08/zastita_izbjeglica.pdf. (20.9.2019).

VESPE, M.; NATALE, F.; PAPPALARDO, L. 2017. Data sets on irregular migration and irregular migrants in the European Union, Migration Policy Practice International Organization for Migration (IOM) and Eurasylum Ltd. Vol. VII, Number 2, April–September. Accessible at: http://www.eurasylum.org/wp-content/uploads/2017/08/MPP-30.pdf

ZELINSKI, W. 1966. *A Prologue to Population Geography* – Prentice Hall, Inc, Englewood Cliffs, New Jersey.

Marijana Musladin, PhD, Assistant Professor
University of Dubrovnik
Mass Communication Department
marijana.musladin@unidu.hr

TEÓRIA ROVNOVÁHY HROZIEB AKO VÝCHODISKO PRE POCHOPENIE POSTAVENIA UKRAJINY[1]

BALANCE OF THREAT THEORY AS STARTING POINT FOR UNDERSTANDING OF UKRAINIAN POSITION

Dagmar NOVÁKOVÁ, Dávid KOLLÁR

ABSTRACT

Explaining the Ukraine crisis dispose by two different approaches, however it lacks a theoretical background. The article aims to bring a closer analysis of the conflict perceiving and with the use of S. Walt's balance of threat theory to contribute to the explaining of the Russian approach and its activities.

Keywords: threats, Ukraine, Russia, Walt, balance

ÚVOD

Súčasná nestabilná situácia na Ukrajine, ozbrojený konflikt na východnej hranici, odčlenenie Krymu, reakcia medzinárodného spoločenstva formou sankcií – to všetko sú len prejavy či príznaky trendu v medzinárodných vzťahoch. Sme svedkami zmeny v medzinárodných vzťahoch, kedy dochádza k postupnému ukončeniu unipolarity USA, objavujú sa staro-noví či noví aktéri, ktorí si vymedzujú svoje vlastné sféry vplyvu či už vojensky alebo nevojenskými prostriedkami. V tomto procese zohráva dôležitú úlohu aj medzinárodné právo, jeho dichotomický výklad a možnosti vynútenia.

Ukrajinská kríza začala v období americkej a ruskej rivality, či dokonca až konfrontácie. Opätovná snaha o získanie nadradenosti. Táto súťaž je však asymetrická a veľmi nerovná. Konflikt sa vedie hlavne v politickej, hospodárskej a informačnej sfére, ale má aj vojenské podnety. Odlišuje sa od studenej vojny v tom, že kontakt s ľuďmi, obchod a informačné toky nie sú úplne uzavreté a existuje len málo spolupráce. Rusko sa zameriava na post-sovietsku integráciu v Eurázii, zatiaľ čo Spojené štáty iniciovali sériu opatrení na obnovenie „udržiavacej línie" proti Rusku v Európe. Prístup Spojených štátov voči Rusku odráža tradičné obavy, dokonca až fóbie, a nie je založený na primeranom pochopení krajiny, čiastočne preto, že Rusko prestáva byť centrom zahraničnej politiky USA. Medzinárodný systém je čoraz vyváženejší a Washington sa na to musí pripraviť vypracovaním politík, ktoré zohľadňujú záujmy hlavných hráčov vrátane Ruska.[2]

Významnú úlohu tu zohrávajú aj postoje USA a Ruska. Samotná Ukrajina sa totiž ocitla v akomsi procese premiestňovania „tektonických dosiek" a je len otázkou budúcnosti, kde nastane „zlom" a na ktorej strane sa napokon ocitne. Či na strane Ruska, alebo na strane rozširujúceho sa euroatlantického spoločenstva. Z tohto pohľadu sa územie Ukrajiny stáva bezpečnostne nestabilné, so zvyšujúcim sa rizikom otvoreného vojenského konfliktu.

[1] Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0545/17 Transformácia bezpečnostného prostredia: aplikácia skúseností štátov Vyšehradskej štvorky na príklade Ukrajiny.

[2] TRENIN, D. 2014. The Ukraine crisis and the resumption of great-power rivalry. Moskva : Carnegie Moscow Center, 2014

1. VNÍMANIE UKRAJINSKEJ KRÍZY

Keď v marci 2014 prebehlo odčlenenie Krymu, ruský prezident V. Putin odôvodňoval tento akt ako nápravu historickej nespravodlivosti, ktorá sa udiala na Sovietskom zväze pred 60 rokmi. Udalosti v roku 2013 na domácej scéne Ukrajiny – Euromajdan spôsobili, že proruský prezident V. Janukovyč opustil krajinu a odišiel do Ruska vo februári 2014. Ďalšie protesty napokon dosiahli, že parlament odvolal prezidenta V. Janukovyča z funkcie a vytvoril dočasnú vládu. Ruské zasahovanie bolo prezentované ako pomoc etnickým Rusom na Ukrajine.

USA a Európska únia odsúdili zasahovanie Ruska a pohrozili uvalením sankcií. Konflikt sa stupňoval, k čomu prispeli aj plány na posilnenie prítomnosti NATO vo východnej Európe. V medzinárodných vzťahoch sa takéto aktivity nazývajú ako vyvažovanie. Vyvažovanie pritom neznamená iba pripojenie sa k aliancii alebo zvýšené zbrojenie, ale môže sa týkať aj stratégie štátu, ktorá má za cieľ minimalizovať vnímanú hrozbu tým, že zlepší bezpečnostnú situáciu ohrozeného štátu vzhľadom na agresora.[3]

Západné médiá pri informovaní o ukrajinskej kríze používali jednoznačné vysvetlenie anexie Krymu - ako neo-imperialistická či dokonca neo-sovietska odpoveď na proeurópske tendencie na Ukrajine. Ruská zahraničná politika bola vykresľovaná tak, že sa snaží o znovunastolenie kontroly nad „blízkym zahraničím“ (nazývajú sa tak republiky, ktoré po rozpade Sovietskeho zväzu získali nezávislosť). Prezentovanie ruských agresívnych zámerov bolo často spájané výlučne s osobou ruského prezidenta V. Putina. Domnievame sa, že takéto vnímanie nepomáhalo k deeskalácií konfliktu a umiernenejšiemu vnímaniu, ktoré by bolo v konečnom dôsledku prinieslo výhody pre všetky zainteresované strany.[4]

Je potrebné uskutočniť širšiu analýzu ukrajinskej krízy v globálnom i regionálnom kontexte, pričom treba zohľadniť vnímanie hrozieb zo strany Ruska a jeho záujmov. Hľadať odpovede na otázky: Ako zvládnuť ukrajinskú krízu tak, aby sa situácia deeskalovala? Ako Moskva vníma ohrozenie svojich záujmov? Analýzu je možné oprieť o Waltovu teóriu rovnováhy hrozieb.

Súčasná ukrajinská kríza prináša spomienky z 5-dňovej vojny medzi Ruskom a Gruzínskom v roku 2008. V oboch konfliktoch Moskva vojensky intervenovala do suverénnych štátov nachádzajúcich sa v ruskej historickej sfére vplyvu, ktoré sa dnes nejakým spôsobom usilujú o európsku integráciu a členstvo v NATO, na ochranu ruských menšín. Bol to neoprávnený akt agresie a jasná manifestácia moskovského revizionistického zbrojenia? Alebo to bol len akt sebazáchovy voči hrozbe obrovskej expanzie vojenskej aliancie? Podľa viacerých oficiálnych dokumentov je rozširovanie NATO vnímané Ruskom ako ohrozenie národnej bezpečnosti. Táto vnímaná hrozba je koreňom, resp. príčinou intervencie Kremľa v post-sovietskych štátoch v mene ruskej diaspóry. Cítiac sa ohrozene možnosťou, že Gruzínsko a Ukrajina sa stanú členmi NATO, Rusko využilo myšlienku ochrany svojich krajanov za hranicami ako ospravedlnenie intervencie v týchto dvoch susedných štátoch.[5]

[3] BOCK, A. M. – HENNEBERG, I. 2013. Why balancing fails. In Working Papers on International Politics and Foreign Policy 2 (2013), s. 1-19

[4] KAZANSKÝ, R. 2018. Prevencia vytvárania konfliktov v medzinárodných vzťahoch. In Nové prístupy k výskumu transformácie bezpečnostného sektora. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. ISBN 978-80-7556-040-7. s. 9-37

[5] UŠIAK, J. - IVANČÍK, R. 2014. Economy and defence in the nato member states. In Economic Annals - XXI Volume 7-8, 2014. Pages 8-12

2. TEORETICKÉ VYMEDZENIE

Teória rovnováhy hrozieb sa po prvýkrát objavila v článku od S. M. Walta s názvom „*Aliančné formácie a rovnováha svetovej moci"* uverejnený v časopise *International Security* v roku 1985[6] a neskôr bola ďalej rozpracovaná v jeho knihe „*Pôvody aliancií"*[7]. Teória rovnováhy hrozieb bola reakciou a upravovala často používanú rovnováhu teórie moci v neorealistickej škole medzinárodných vzťahov.[8]

Podľa teórie rovnováhy hrozieb je správanie aliancie štátov určené hrozbou, ktorú vnímajú od iných štátov (na rozdiel od potreby udržať rovnováhu moci). Walt tvrdí, že štáty sa vo všeobecnosti vyrovnajú s vnímanou hrozbou vytvorením spojenectva, hoci veľmi slabé štáty budú s rastúcou hrozbou s väčšou pravdepodobnosťou vytvárať spojenectvá, aby tak ochránili svoju vlastnú bezpečnosť. Poukazuje na príklad aliančných štruktúr európskych štátov pred a počas prvej a druhej svetovej vojny, keď sa národy s výrazne väčšou kombinovanou silou spojili proti uznanej hrozbe nemeckého expanzionizmu. Reflektuje aj situáciu počas Studenej vojny a súperenie superveľmocí.

Walt identifikuje štyri kritériá, ktoré štáty používajú na vyhodnotenie hrozby, ktorú predstavuje iný štát:

- jeho celková sila (veľkosť územia, počet obyvateľov, priemysel a ekonomické schopnosti),
- jej geografická blízkosť (schopnosť presadiť svoju moc klesá so zväčšujúcou sa vzdialenosťou),
- útočné schopnosti (schopnosť ohroziť suverenitu a územnú celistvosť),
- útočné zámery.

Walt tvrdí, že čím viac ďalších štátov vníma rastúci štát s uvedenými štyrmi vlastnosťami, tým je pravdepodobnejšie, že ho budú vnímať ako hrozbu a snažiť sa o konanie, ktoré by prinieslo vyváženosť proti nemu.

Štáty vytvárajú spojenectvá či aliancie prevažne v týchto dvoch prípadoch:

- keď ich prežitie je v nebezpečenstve, a tým chcú zabrzdiť útočné zámery takého štátu,
- keď ich zapojenie do aliancie posilní a sú v postavení dominantného štátu v aliancií.[9]

Teória rovnováhy hrozieb modifikovala realizmus (ako aj neorealizmus Kennetha Waltza) oddelením moci od hrozby. V teórii rovnováhy moci, ktorá predtým ovládala realistické analýzy, štáty sa snažia o rovnováhu voči tým štátom, ktorých sila (t. j. vojenské kapacity) rastú – pri veľmociach by sa mohlo jednať o odrazenie ich útočných zámerov. Walt tvrdí, že to nie je potvrdené empirickými dôkazmi a že teória rovnováhy hrozieb - v ktorej štáty nebudú vyvažovať voči tým, ktorých moc síce stúpa, ale bez zjavných útočných

[6] WALT, S. M. 1985. Alliance Formation and the Balance of World Power. In *International Security* 9 (4): 3–43
[7] WALT, S. M. 1987. The Origins of Alliances. Ithaca, NY: Cornell University Press.
[8] HUSENICOVÁ, L. 2018. Vybrané diskusie o suverenite v teórii medzinárodných vzťahov. In Central European Journal of Politics. Ústí and Labem : Department of Political Science and Philosophy, 2018. - ISSN 2464-479X (online). - Vol. 4, no. 2 (2018), pp. 43-61.
[9] WALT, S. M. 1985. Alliance Formation and the Balance of World Power. In *International Security* 9 (4): 3–43

zámerov. Napríklad počas studenej vojny boli USA mocnejšie z dvoch superveľmocí, ale na rozdiel od teórie rovnováhy moci sa s ňou spojilo viac štátov (napr. štáty NATO) ako so Sovietskym zväzom, pretože Spojené štáty prejavili oveľa menej agresívne úmysly voči nim ako Sovietsky zväz.

Po zmiznutí sovietskej hrozby bol nedostatok teórie rovnováhy moci ešte výraznejší. Napriek skutočnosti, že USA by mohli stiahnuť svoju vojenskú prítomnosť, stále vyvolávajú potrebu zachovania svojej prítomnosti.

Teória rovnováhy hrozieb má však aj svoje obmedzenia. Nevedela napríklad vysvetliť, prečo USA, napriek naplneniu štyroch kritérií, neboli vnímané ako hrozba pre väčšinu ostatných mocností a prečo nevznikla koalícia proti USA. Rovnako možno hovoriť o zmene hrozieb v súčasnosti. Kým v 80-tych rokov, keď teória vznikla, bola nukleárna vojna štátov hlavnou hrozbou, v súčasnosti za hlavnú hrozbu bezpečnosti považujeme terorizmus a iné formy neštátneho násilia. Je možné teda stále použiť túto teóriu, keď do medzinárodných vzťahov vstupujú noví neštátni aktéri?

3. VNÍMANIE HROZIEB

Po skončení studenej vojny Rusko významným spôsobom obmedzilo svoju sféru vplyvu, stratilo mnohé územia i postavenie superveľmoci. Nanovo definovalo svoje vzťahy so susedmi, vitálne záujmy a hrozby pre národnú bezpečnosť. V kontexte teórie rovnováhy hrozieb a štyroch kritérií, potenciál USA, EÚ a NATO je výrazne ohrozujúci. Politické a vojenské rozpínanie západu možno chápať ako jasné a okamžité ohrozenia ruskej národnej bezpečnosti. Pričom nie je relevantné, či aktivity týchto štátov sú v rámci ich útočných zámerov, ale to, ako ich vníma ohrozený štát. Jednoznačné príklady takýchto aktivít sú:

- intervencia v Kosove,
- vojna v Iraku,
- intervencia v Lýbii,
- podpora pro-západne orientovaných skupín vo východnej Európe,
- rozširovanie EÚ smerom na východ v rokoch 2004 a 2009
- rozširovanie NATO o krajiny strednej a východnej Európy
- systém protiraketovej obrany USA,
- obranné opatrenia štátov NATO (protiraketová obrana).

Z pohľadu západu, tieto aktivity nemali vyvolať a ani nepredstavovali hrozbu pre Rusko. Boli prezentované ako mierové, pro-demokratické alebo obranné aktivity. Avšak na druhej strane boli vnímané ako agresívne, zasahujúce a ohrozujúce. Fakt, že tieto aktivity vyvolali pocit ohrozenia bezpečnosti pre ruskú stranu, potvrdzuje aj ruský prezident V. Putin, keď sa vo svojom prejave vyjadril: *„Ak tlačíte pružinu dlhodobo na maximum, jej vystrelenie bude prudké“*.[10] Táto veta napovedá, ako Rusko vníma aktivity zo strany Európskej únie a Severoatlantickej komisie a že možno očakávať podľa ich vnímania aj adekvátnu reakciu. Čoho sme svedkami.

Ruské správanie ilustruje aj väčší fenomén. Keď vojenská aliancia expanduje popri hraniciach nečlenských štátov, susediace štáty sa cítia viac ohrozené. Za určitých okolností budú štáty odpovedať na tieto hrozby stratégiami vytvorenými na vyváženie expandujúcej aliancie. Dá sa teda povedať, že ruská vojenská intervencia do Gruzínska a Ukrajiny sú

[10] PUTIN, V. 2013. Address by president of the Russian Federation

pokusom o vyváženie expanzie NATO do štátov, ktoré Rusko stále vníma ako strategicky dôležité.

Počas niekoľkých dekád deklarovala Moskva svoje obavy či strach - alebo aspoň oponovala - rozširovaniu NATO východným smerom. Napriek tomu expanzia NATO pretrváva, a po nevojenských „vyvažovacích" stratégiách na zastavenie expanzie aliancie nenastal požadovaný výsledok. Rusko si zvolilo vojenskú odpoveď, avšak z pohľadu Západu nie je ochrana ruskej diaspóry ničím iným ako zámienkou pre ruskú agresívnu vojenskú intervenciu. Avšak z pohľadu Ruskej federácie ide o uchovanie svojej sféry vplyvu a akt obrany ruskej diaspóry v zahraničí. Táto menšinová populácia preto slúži ako hodnotný politický nástroj na zaistenie moskovských bezpečnostných záujmov.

Podľa S. Walta sú aliancie najčastejšie vnímané ako „strategická odpoveď na externé hrozby".[11] V čase vstupu do aliancie sa môžu štáty spájať buď v opozícii k hlavným zdrojom nebezpečenstva alebo sa spájať so štátmi, ktoré predstavujú hlavnú hrozbu.[12] Rozlišovanie charakteru aliancie znamená, že štáty sa spájajú s alebo proti najohrozujúcejšej moci.

Formovanie aliancií avšak generuje bezpečnostnú dilemu. Ako sa štáty usilujú o ochranu svojich záujmov, iné štáty na to odpovedajú. Toto je najmä pravdou vo formálnych alianciách. Keď expanduje vojenská aliancia popri hraniciach svojich protivníkov, konkurenčné štáty v regióne pociťujú zvýšenú hrozbu. Jedna stratégia, ktorú protivníci v regióne môžu sledovať, je vyvažovanie voči expandujúcej aliancii. Vyvažovanie typicky zahŕňa formovanie konkurenčnej aliancie ako protiváhy voči hlavnému zdroju hrozby. Vyvažovanie avšak nie je limitované len na pripojenie sa k druhej aliancii, alebo vskutku zbrojiť. Vyvažovanie môže tiež odkazovať na stratégiu iného štátu, ktorej cieľom je zníženie vnímanej hrozby zlepšením svojej vlastnej bezpečnostnej situácie.[13] V histórii sa bežne táto situácia vyskytovala, napríklad v Peloponézskej vojne (431-404 pred Kr.), ako aj v súčasnej ukrajinskej kríze.

Štáty za normálnych okolností nechcú provokovať svojich rivalov vojenskými prostriedkami, najmä veľmoci, a sledujú tak nákladnú politiku vyvažovania len v prípade, že sú nútené čeliť význačným externým hrozbám.[14] Prvým krokom, ktorý ohrozený štát uskutoční, je teda využitie nevojenských prostriedkov, akými sú donucovacia diplomacia v zmysle predísť rozšíreniu. Keď sa vojenská aliancia snaží ďalej rozširovať do priestoru, ktorý tento štát považuje za svoju prirodzenú sféru vplyvu, stratégiou toho konkrétneho štátu môže byť pozitívne vojenské vyvažovanie, akým je zbrojenie či využitie sily.

Od konca studenej vojny bol Západ ľahostajný k ruským obavám ohľadom rozširovania NATO. Moskovská „soft" vyvažovacia stratégia smerom k NATO v 90. rokoch 20. storočia a začiatkom tretieho tisícročia nepriniesla požadovaný výsledok, Kremeľ tak spustil omnoho viac donucovaniu politiku k susediacim štátom, ktoré sa snažili o členstvo v NATO. V tomto zmysle sú Rusko-gruzínska vojna v auguste 2008 a súčasná ukrajinská kríza dôsledkami, nie príčinami, ruského konfliktu so Západom.

Aj keď NATO uisťuje ruskú vládu, že ani politika ani aktivity Aliancie nie sú hrozbou pre Rusko, ako J. Mearsheimer (2014) tvrdí, „sú to Rusi, nie Západ, kto nakoniec určuje, čo je

[11] VIOTTI, P. - KAUPPI, M. 2012. International Relations Theory. New York: R.R. Donnelley and Sons, 2012.
[12] WALT, S. M. 1985. Alliance Formation and the Balance of World Power. In *International Security* 9 (4): 3–43
[13] BOCK, A. - HENNEBERG, I. - PLANK, F. 2015. If You Compress the Spring, It Will Snap Back Hard: The Ukrainian Crisis and the Balance of Threat Theory. In International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis 70, no. 1 (2015). pg. 101-109.
[14] FRITZ, P. - SWEENEY, K. 2004. "The (de)Limitations of Balance of Power Theory," In International Interactions 30, no. 4 (2004). pg. 302-310

pre nich hrozbou“. Rusko sa cíti ohrozené expanziou NATO a chce si zaistiť nárazníkovú zónu vo svojom okolí. V tomto zmysle, ruské vnímanie NATO ako ohrozujúci prvok je hlavnou príčinou ruských vyvažovacích stratégií týkajúcich sa ruských menšín žijúcich v zahraničí a ruská vojenská intervencia na ochranu svojich občanov a krajanov v bývalom Sovietskom zväze je spôsobom, ako vyvážiť expanziu NATO do štátov, ktoré Rusko považuje za strategicky dôležité.[15]

Päťdňová vojna medzi Ruskom a Gruzínskom a súčasná ukrajinská kríza ukazujú, aké je dôležité na dosiahnutie a zaistenie mieru v regióne a vyvarovanie sa vojenským konfliktom brať sťažnosti na vnímanie iných štátov seriózne. Keď je pocit nebezpečia hlavnou príčinou agresívneho konania štátu, vytváranie ďalších hrozieb len zhoršuje situáciu. Správnou odpoveďou alebo reakciou by bolo riešenie neistôt a pocitu nebezpečia, čo motivuje ohrozené štátne správanie. Ukrajinská kríza začala snahami Západu o vymanenie Ukrajiny z ruskej sféry vplyvu, čo vyvolalo odpoveď Moskvy. Keď teda Rusko jasne vníma expanziu NATO ako ohrozenie svojej národnej bezpečnosti, Západ by nemal tlačiť na ďalšiu integráciu post-sovietskych štátov do svojej vojenskej aliancie ani vyhovieť ašpiráciám štátov k vstupu do NATO, ktoré Rusko vníma ako strategicky dôležité. Radšej by mala Aliancia nájsť nový rámec na spoluprácu s Ruskom ako rovnocenným partnerom, a tento pocit rovnocennosti, rešpektu a partnerstva by mal byť vzájomný a dokázateľný v praxi.

ZÁVER

Deeskalácia ukrajinskej krízy môže byť dosiahnutá, len ak budeme brať vážne do úvahy a uznáme bezpečnostné obavy Ruska ohľadom jeho životne dôležitých záujmov. V tomto smere je potrebné posilniť vzájomnú komunikáciu západu a Ruska na úrovni oficiálnych inštitúcii ale aj v médiách. Verbálne vzájomné napádanie nepomáha deeskalácii. Európska únia by okrem politickej a finančnej podpore Ukrajiny mala vypracovať spoločnú politickú stratégiu voči Rusku. Severoatlantická aliancia nemá politické nástroje na riešenie krízy, avšak vojenské opatrenia (ako nové veliace štruktúry NATO vo východnej Európe alebo sily rýchlej reakcie) len zvyšujú napätie medzi západom a Ruskom. Dôležitejšie je hľadať mechanizmus pre vzájomnú komunikáciu a dialóg. Zároveň je nevyhnutné, aby si všetky zainteresované strany uvedomili, že to nie je o voľbe Ukrajiny medzi západom a Ruskom. Ale predovšetkým o zapojení Ukrajiny do inštitúcií na oboch stranách tak, aby bola zabezpečená transparentnosť, otvorenosť a znižovanie napätia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BOCK, A. - HENNEBERG, I. - PLANK, F. 2015. *If You Compress the Spring, It Will Snap Back Hard: The Ukrainian Crisis and the Balance of Threat Theory*. In International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis 70, no. 1 (2015). pg. 101-109.

BOCK, A. M. – HENNEBERG, I. 2013. Why balancing fails. In *Working Papers on International Politics and Foreign Policy* 2 (2013), s. 1-19. Dostupné na internete: http://www.jaeger.uni-koeln.de/fileadmin/templates/publikationen/aipa/AIPA_2_2013.pdf

FRITZ, P. - SWEENEY, K. 2004. "The (de)Limitations of Balance of Power Theory," In *International Interactions* 30, no. 4 (2004). pg. 302-310

[15] MEARSHEIMER, J. 2014. "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault." In Foreign Affairs 93, no. 5 (2014). pg. 78-86.

HUSENICOVÁ, L. 2018. Vybrané diskusie o suverenite v teórii medzinárodných vzťahov. In *Central European Journal of Politics.* Ústí and Labem : Department of Political Science and Philosophy, 2018. - ISSN 2464-479X (online). - Vol. 4, no. 2 (2018), pp. 43-61.

KAZANSKÝ, R. 2018. Prevencia vytvárania konfliktov v medzinárodných vzťahoch. In *Nové prístupy k výskumu transformácie bezpečnostného sektora.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. ISBN 978-80-7556-040-7. s. 9-37

MEARSHEIMER, J. 2014. "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault." In *Foreign Affairs* 93, no. 5 (2014). pg. 78-86.

PUTIN, V. 2013. Address by president of the Russian Federation, 18.3.2014. Dostupné na internete: http://eng.kremlin.ru/transcripts/6889

TRENIN, D. 2014. *The Ukraine crisis and the resumption of great-power rivalry*. Moskva : Carnegie Moscow Center, 2014. [cit. 2019-10-26]. Dostupné na internete: http://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf

VIOTTI, P. - KAUPPI, M. 2012. *International Relations Theory*. New York: R.R. Donnelley and Sons, 2012.

UŠIAK, J. - IVANČÍK, R. 2014. Economy and defence in the NATO member states. In *Economic Annals - XXI Volume 7-8, 2014.* Pages 8-12

WALT, S. M. 1985. Alliance Formation and the Balance of World Power. In *International Security* 9 (4): 3–43 ISSN 0162-2889

WALT, S. M. 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

PhDr. Dagmar NOVÁKOVÁ, PhD. - Mgr. Dávid KOLLÁR, PhD.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, Slovensko
dagmar.novakova@umb.sk, david.kollar@umb.sk

THREATS OF THE LOCAL COMMUNITY IN "ORIENTATION POINTS" IN THE AREA OF THE COMMUNE AND THE CITY OF PRZEMYŚL - AN OUTLINE OF THE ISSUES

Antoni OLAK, Jerzy MICHNO, Karol DĄBROWSKI

ABSTRACT

Constructing "mental maps" of the city means the observation and perception of residents and ways of observing how they use public space and how they perceive it. Such a condition for creating a city image is its *legibility* for urban space users. According to K. Lynch, a passer-by, a driver, a stroller perceives the city through the identity of objects, its structure and meaning. Landmarks are one of the most important elements of such a picture[1]. At this point, perceptional orientation is combined with local security and more broadly: the theory of security. Social security in landmarks may be perceived differently by residents, and their subjective feelings may not always coincide with the objective state of security in these places.

Keywords: Local security, object identity, urban space.

INTRODUCTION

Among sociological theories in city sociology is Kevin Lynch's perfectionist orientation, presented in the book *The Image of the City* (1960)[2]. It was created thanks to the huge effort of five years of research on three American cities: Boston, Jersey City and Los Angeles. There are 4.6 million people in Boston and its agglomeration. Los Angeles is a metropolis on the west coast, with 13.1 million inhabitants. Jersey City population does not exceed 300,000[3]. The author of *The Image of the City* therefore compiled medium, large agglomeration and a medium city. K. Lynch's concept can also be applied on a micro scale on the example of a given city and a selected housing estate. The selected housing estate / place is a selected part of a district, i.e. the natural boundaries that separate from other settlement units, which are part of a district or neighboring districts. There is also a uniform urban planning, e.g. single family houses. They are also inhabited by people with extremely different social statuses, in other words: showing far-reaching socio-cultural differences[4].

This material is based on A. Olak's research in the field of security in a local environment [5]. Based on this, it is possible to designate landmarks where it will be possible to feel "in them" and "towards them" a level of security, and therefore, there will be a possibility to formulate conclusions about making changes in space so that the level of security felt by the residents of the housing estate increases, and thereby making them feel safer. People

[1] MIAZGA M. *Socjologia miasta i wsi*, lectures on the WSPA e-learning platform in Lublin, https:// puw.wspa.pl/. Retrieved: 24.11.2018.
[2] Polish translation: K. Lynch, *Obraz miasta*, przeł. T. Jeleński, Archivolta, Kraków 2011.
[3] Data of United States Census Bureau: http://www.census.gov/quickfacts/table/PST045215/3436000. Retrieved: 24.11.2018.
[4] OLAK A. *Zróżnicowanie społeczne – aspekt socjologiczny*, prezentacja online na platformie e-learningowej WSPA: https://puw.wspa.pl/. Retrieved: 24.11.2018.
[5] OLAK A.- SZABO S. *Współczesne zagrożenia społeczne: bezpieczeństwo w środowisku lokalnym - zarys problematyki*, Stowarzyszenie „Nauka Edukacja Rozwój", Ostrowiec Świętokrzyski 2012.

belonging to the lower classes use the space differently than the elites [6]. Thus, the work will include references to the theories of Pierre Bourdieu and Vilfred Paret. Some landmarks are the domain of those lower class people showing deviant behavior. If we assume that, for example, the consumption of alcohol in public places is a social fact, a certain custom, socially unacceptable, but still common and deviant, it will lead to references to the classic work of Émile Durkheim in this paper.

1. UNDERSTANDING SECURITY AND ITS TYPES – CONCEPTS AND DEFINITIONS

Andrzej Czupryński and Jacek Zboina aptly noticed that "security problems are an inseparable part of human life, because they mainly concern their existence and the possibility of functioning at a specific time and place"[7]. Security is defined as a state of insecurity, calmness, confidence, freedom from threats, fear and attack. It is sometimes added that this is about "positive"[8] stete, maintaining of which guarantees the avoidance of damage. Security components are: guarantees of inviolable survival and freedom of development [9]. Self-realization and freedom shape the notion of security - in the opinion of Maciej Serowaniec and Wojciech Włoch, as "survival-plus": "plus" freedom from threats determining the whole existence and "plus" space for making[10]. Witold Pokruszyński aptly pointed out that security *is both a state and a process. i.e. not only the state (...) but the state and the process at the same time.* W. Pokruszyński justified the broader definition of the conceptual scope of security by saying that "the sense of security is directly proportional to the sense of threat, and threat is something permanent and even unpredictable"[11].

The definition of security proposed by St. Koziej, which is often quoted, states that it is such a field of activity of a given entity, "which aims to ensure the possibility of survival, development and freedom to pursue one's own interests in specific conditions, by taking advantage of favorable circumstances (opportunities), taking challenges, reducing risk and counteracting (preventing and countering) all kinds of threats to the subject and its interests[12].

An entity interested in their own security is also - using J. Buczyński's formulation – is a 'creator' of security for themselves and the environment[13]. Slightly different accents were put by R. Zięba who claimed that "security can therefore be defined as certainty of existence and survival, ownership and functioning and subject development." The quoted author noted that this certainty "has the nature of a social process" what is important for the sociology of security. The phenomenon of security has a negative and positive dimension: negative is the opposite of danger (no threat) and positive - development. Threat and security, as antonyms,

---

[6] See also reflections on the existence of a "subclass":A. Giddens, *Socjologia*, tarnsl. O. Siara et al., PWN, Warszawa 2012, p. 456; social classes: P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społe-czeństwa*, Znak, Kraków 2012,p. 404 and the topic of sociological analysis of the social margin:J. Sztumski, *Systemowa analiza spo-łeczeństwa*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 2013, p. 126.

[7] CZUPRYŃSKI A., ZBOINA J. *Wstęp*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, CNBOP-PIB, Józefów 2015, p. 5.

[8] LUTOSTAŃSKI Cf. M. *Prawo a bezpieczeństwo narodu i państwa*, SWSPiZ, Łodź-Warszawa 2011, p. 31.

[9] NOWAK E.,NOWAK M. *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2011, p. 15.

[10] SEROWANIEC M., WŁOCH W. *Kategoria bezpieczeństwa w ujęciu prawno-filozoficznym*, „Studia Iuridica Toruniensia" 2016, t. 18, p. 162.

[11] POKRUSZYŃSKI W. *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka.* WSGE, Józefów 2012, p. 143.

[12] KOZIEJ S. *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011,nr 18, p.19;op.cit.,*Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa*, skrypt online, Warszawa-Ursynów 2010, p. 2.

[13] BUCZYŃSKI J. *Teoria bezpieczeństwa: procedury i metody badawcze*, „Przegląd Naukowo-Medotyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa" 2011, nr 2, p. 54.

define each other. Security is not built in isolation from potential and hypothetical threats. It is also a process whose variables each time create a different intensity[14].

Janusz Ziarko drew attention to the ontological complexity of security phenomena, understood as the state of human consciousness, conviction, value, element of the system of social values, norms and symbols, the need, the ability to recognize threats, the intended activity of people, group and institutional behavior patterns, the arrangement of institutions, as well as the state of social, political and economic structures within the state[15]. From the sociological point of view, Juliusz Piwowarski's claim that security is a "social construct" is really accurate [16], it is the effect of the existence of social bonds, interdependencies and interactions taking place in society. The correlation between objective and subjective aspects is important. There should be a balance between perception of threat and threat. That is why he often uses the typology of Daniel Frei's, who distinguished: real (authentic) security - echte Sicherheit, false security - falsche Sicherheit, danger - Unsicherheit and obsession - Obsession[17].

Real safety and danger show show that the facts are as perceived, i.e. in the first case the threat is small and its perception is correct, and in the other - the threat is real and the perception is equally adequate. There is a discord in the case of false security and obsession. The first takes place when the subject underestimates the serious threat, and the obsession appears when the threat is exaggerated[18].

Contrary to appearances, perception deformations can have serious geopolitical consequences. This was pointed out by Maciej Dymkowski - a well-known researcher propagating the psychohistory trend. He wrote: "If illusions are sufficiently widespread, they can contribute to mass actions that change social reality. If, for example, Western pacifist societies and their leaders were not under any illusions and they did not give in to Hitler's escalating demand, it probably would not have led to World War II. If, however, it could not be avoided, one could reasonably expect a completely different course and results." Illusions are also given in the case of group thinking during collegial decision-making, the crowning example of which was the American decision to land in the Bay of[19]. As a standard, when discussing security issues, the authors refer to the pyramid of needs of Abraham Maslow. Security needs are the second level after physiological needs and precede the needs of belonging, recognition and self-fulfillment[20]. It is important, as noted by Franz-Xaver Kaufmann, that the term "security" compared to other "social" concepts such as "freedom," equality "," brotherhood "," solidarity "and" justice "is devoid of moral burden, which allows it to give it an ideologically neutral character[21].

In security studies, the concepts of Hans Morgenthau's political realism (from international relations sciences), idealism, constructivism, the Copenhagen school represented in particular by Barry Buzan, and the bureaucratic paradigm are cited. Going further: H.

---

[14] CZUPRYŃSKI A. *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, [in:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, *Bezpieczeństwo*, pp. 9-24.

[15] ZIARKO J. *Dylematy metodologiczne bezpieczeństwa, jako nauki*, [in:] Kwieciński M. (ed.), *Bezpieczeństwo. Wymiar współczesny i perspektywy badań*, AK J. F. Modrzewskiego, Kraków 2010, pp. 61-63.

[16] POKRUSZYŃSKI W., PIWOWARSKI J. *Teoria bezpieczeństwa*, WSBPiI Apeiron, Kraków 2014, p. 32.

[17] MEYER B. *Konfliktregelung und Friedensstrategien: eine Einführung*, Springer, Wiesbaden 2011, p. 244; in original: D. Frei, *Grundfragen der Weltpolitik*, Kohlhammer, Stuttgart 1977.

[18] Cf.. A. Sekściński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumie-nie w naukach politycznych*, e-Politikon" 2013, nr 6, p. 44; R. Zięba, *O tożsamości nauk...*, p. 11.

[19] DYMKOWSKI Szerzej: M. *Wprowadzenie do psychologii historycznej*, GWP, Gdańsk 2003.

[20] MASLOW A. *Motywacja i osobowość*, transl. P. Sawicka, Pax, Warszawa 1990, p. 76.

[21] KAUFMANN F.-X. *Sicherheit. Das Leitbild beherrschbarer Komplexität*. In S. Lessenich (Hrsg.), *Wohlfahr-tsstaatliche Grundbegriffe. Historische und aktuelle Diskurse*, Campus Verlag, Frankfurt 2003, p. 98.

Morgenthau argued that society is governed by objective laws rooted in human nature, and laws that are independent of human will. The key concept for understanding security policy is the concept of interest, and tension between moral imperatives and the requirements of effective political action will always exist. H. Morgenthau wrote: the interest of a given nation was realized under the cover of blasphemous idolatry proclaiming that "what we want, God also wants"[22]. Despite the controversial approach of realists, reminiscent of Machiavelli, you cannot refuse the right to those who make the public aware that the world is really a "battlefield without borders"[23].

Realism naturally had several varieties and the concepts of classical realism will differ from offensive or defensive. The point that differentiates realistic theories is the attitude towards the final goal of states: striving either for a balance of power or for hegemony[24]. The realists also accurately scored the illogicalities in their opinion in theories promoting peaceful settlement of international disputes. For "a state seeking to increase its power will not submit to voluntary arbitration unless it has an effective balance of power or a hegemon wishing to preserve the status quo and having the instruments to do so. If any of these solutions exist, then the source of peace is a balance of power or hegemony, not an arbitration system"[25].

At the opposite extreme stood the idealists, according to whom the development of democratic political forms would lead to a situation in which countries would gradually unilaterally adapt to the state of peaceful coexistence, governments would treat themselves in the form of "multilateral restraint," the level of social integration and trust, and political discourse would stress solidarity. Democratic idealism is firmly rooted in pacifism, and the merit of pacifists is, as Bolesław Balcerowicz wrote: exposing the predatory nature of militarism and stripping it of its romantic clothes; refutation of the myth about the positive role of wars in the history of the world; demonstrating that peace is the most durable order; rejection of the apology of wars with emphasis not on their inevitability but the possibility of avoiding with a strong emphasis (especially in Catholic doctrine) the importance of just warj[26].

Despite the weakness of the arguments, their main thesis is beyond doubt that "war is an irrational act and ultimately causes losses to all parties to the conflict, as long as they accept fundamental moral principles." The ideas of war and peace, analyzed by representatives of irenology and polemology, fall within the scope of interest of both security philosophers and war sociologists[27]. While looking at philosophy through the narrow prism of war and peace may be superficial, one should appreciate the authors' efforts to reconcile both directions. Too often, however, considerations boil down to a partial treatment of a lecture on the history of philosophy[28].

---

[22] MORGENTHAU H. *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, ed.. K.W. Thompson, transl. R. Włoch, Difin, Warszawa 2010, pp. 20-33.

[23] HRYCENKO A. *Pole bitwy bez granic*, [in:] R. Kuźniar, Z. Lachowski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – Koncepcje – Instytucje*, PISM, Warszawa 2003, p. 129.

[24]CZAPUTOWICZ J. *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [in:] K. Żukrowska, M.Grącik (ed.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, SGH, Warszawa 2006, p. 49.

[25] GRZYBEK D. *Handel i pokój. Geneza i ewolucja liberalnego pacyfizmu*, Universitas, Kraków 2015, p. 291.

[26] BALCEROWICZ B. *Pokój i „nie-pokój" na progu XXI wieku*, Bellona, Warszawa 2002, p. 43.

[27] SEGAL D.R.,CLEVER M. *The Sociology of War*, [in:] *Oxford Bibliographies*, wydanie online: http://www.oxfordbibliographies.com/. Zob. też omówienie nurtu *peace research*: P. Lawler, *Badania pokoju*, [in:] P.D. Williams (ed.), *Studia bezpieczeństwa*, przeł. W. Nowicki, Wydawnictwo UJ, Kraków 2012, p. 73; M. Palczewska, *Specjalności naukowe związane z polemologią*, „Zeszyty Naukowe AON" 2014, nr 2 (95), p. 362.

[28] RECHLEWICZ Cf. W. *Elementy filozofii bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo z perspektywy historii filozofii i filozofii polityki*, Difin, Warszawa 2012; J. Zawisza, S. Ćmiel, *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa*

Philosophical dichotomy between personal and structural security cannot, according to the authors, replace the characteristics of types of security [29]. Thus the studies of T. Grabińska are interesting, and contemporary philosophers discussed by Krzysztof Drabik aptly reducing the arguments to peace based on the fear of self-destruction, when trust is not possible. In the opinion of the authors the theses of security philosophers most accurately are summed up by W. Pokruszyński who claims that "all nations desire to live in peace and build their future without wars"[30].

Constructivism representatives showed a deserving approach. Investigation results, e.g. on the use of chemical or nuclear weapons, prove that, contrary to the claims of extreme realists, current ideas and values in the international system co-create an institutional and cultural environment for countries. Governments of civilized countries, because they want to keep up in fact treated as a social construction do not use chemical weapons and stick to the principle of "nuclear taboo." As a result, the use of these weapons "was deemed morally unacceptable," making them unusable[31]. Sometimes counted as constructivists, researchers from the Copenhagen school emphasized the role of the regional level of security. They claimed that "normally, two extreme levels dominate security analyzes: national and global. (...) The regional level is where both extreme national and global security spheres interact and where most events occur"[32].

B. Buzan, in his classic work *People, States and Fear*, emphasized that the source of danger could be a state whose interest was so emphasized by realists. The solution will not be a liberal "minimal" nor "maximum" statist state. One should look at how the public and individual interests are harmonized in the area of security. The Copenhagen school changes, therefore, the research approach, shifting the focus to the individual's situation in the state and also between states, and this second issue was, after all, the domain of political realism. In order for political power to remain the main security factor in a given country, it should enjoy social legitimacy, be based on the norms of the law, have the ability to implement a political program, create and manage organizational structures, be useful to society and the state itself as a supra-generational good, and at the same time be communicative and decision-making, i.e. having a real decision-making field, which can be associated with independence and finally sovereignty[33].

The bureaucratic paradigm assumes that "political power is dispersed between separate bodies, which causes different interests, different international problems, and different concepts of building security. Therefore, the government's actions are the result of tenders between hierarchically located actors of the political scene in a given country, and the problem is not so much choosing the right solution as ensuring that the solutions selected through tenders will be implemented"[34]. Juridical approach to the subject is not avoided in the literature on the subject of safety. In security, "existing law and existing legal structure are expressed." This term is a general clause in the law and of constitutional rank, which results

---

strukturalnego w kontekście bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, „Journal of Modern Science" 2012, nr 3, p. 189.

[29]KOŁODZIEJCZYK Cf. K. *Bezpieczeństwo. Kontekst personalno-aksjologiczny*, „Zeszyty Naukowe WSOWL 2009,nr 1(151), p.135. See:K. Drabik, *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne*, AON, Warszawa 2013.

[30] POKRUSZYŃSKI W. *Filozofia bezpieczeństwa*, WSGE im. Al. De Gasperi w Józefowie, Józefów 2013, p. 100.

[31] CZAPUTOWICZ J. *Bezpieczeństwo międzynarodowe: współczesne koncepcje*, PWN, Warszawa 2012, p.169.

[32] BUZAN B., O. Wæver, *Regions and powers: the structure of international security*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, p. 43. Own translation based on the original: „Normally, two too extreme level dominate security analisys: national and global. (...) The regional level is where the extremes of national and global security interplay, and where most of the action occurs".

[33]ZALEWSKI Cf. S., *Bezpieczeństwo polityczne. Zarys problematyki,* UP-H, Siedlce 2013, p. 171.

[34] NOWAK E., NOWAK M. op.cit, p. 35.

from Article 31 para. 3 of the Polish Basic Law[35]. It has its legitimacy in international law, e.g. the Declaration of Human Rights of December 10, 1948 [36]. This term is used in judicial decisions, where it is used as *a whole order and social devices protecting citizens against phenomena that threaten life, health or threaten with serious losses in the national economy*. Legal security is derived from constitutional principles, e.g. protection of life, health, dignity, freedom, equality, culture (especially by national minorities), privacy, property, and work. It is the public task of administrative bodies. It manifests itself in various areas: legislative (parliament), presidential, governmental, self-governmental, civil, but also judicial. Therefore, procedural mechanisms and axiological foundations for the protection of security of fundamental human rights are important[37].

If there is a lack of them, it leads to what Marian Zdyb wrote about: axiological nihilism, glorification of some values at the expense of others. This creates "helplessness in the face of the bizarre understanding of the security of individual rights and freedoms, destroys the belief that the law will give us a sense of security." As for the types of security, for example, internal and external security are mentioned; national and international, possibly transnational or global, supra-regional, regional and local; ideological, political, economic, transport, institutional, political, legal, military and non-military, ecological, social, cultural, information and communication. In the last field, there are not only threats (e.g. from hackers or those associated with disclosing the secret of the enterprise), but also police actions, which take into account social media activity and content contained therein, which can be used as operational material. The extension of the scope of the concept of security has led to "demilitarization" of the term so that it ceased to be treated as a synonym of military security[38].

It is interesting that the multifaceted aspects of security - in the case of the administrative system of the state, entails the need to verify the common concepts present in the science of law and administration. M. Zdyb argued that "the analysis of organs, institutions, and various other entities that make up the broadly understood internal security administrative apparatus today requires flexible and prudent search for criteria for their division (...). Therefore, the traditional dualism of public administration bodies, assuming the existence of government administration and self-governments is unsustainable today"[39].

Economic security - for example - refers to securing the supply of raw materials, possession of water resources, meat and grain supply, control over the market and inflation, preventing "run" on banking institutions, currency outflow from the country and price speculation, maintaining a healthy relationship between national income and state debt, interest rate stability, exchange rate, stock exchange system and savings storage, high level of tax collection, ensuring investment and the inflow of technology and leveling strikes. It

[35] Constitution of the Republic of Poland of April 2, 1997, OJ No. 78, item 483, as amended. Cf. W. Lis, *Bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek publiczny, jako sfera działania administracji publicznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, p. 52 and p. 86.

[36] RAJCHEL Cf. J., DUBOIS E. *Administracja wobec wyzwań bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego*, WSOSP, Dęblin 2016, p. 19.

[37] ZDYB M. *Ochrona podstawowych praw i wolności, jako podmiotowy element bezpieczeństwa wewnętrz-znego*, [in:] M. Zdyb, J. Stelmasiak, K. Sikora (ed.), *Podstawowe płaszczyzny zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego. Aspekty materialnoprawne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, p. 33.

[38] BIŁOUS-SZREJDER D., NOWACZYK O. *Metodologia bezpieczeństwa narodowego*, [in:] J. Maciejew-ski (ed.), *Socjologiczne aspekty bezpieczeństwa narodowego*, seria „Acta Universitatis Wratislaviensis" nr 2265, „Socjologia" nr 31, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2001, p. 15.

[39] ZDYB M. *Istota systemu organów i innych podmiotów w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego*, [in:] M. Zdyb, J. Stelmasiak, K. Sikora (ed.), *System bezpieczeństwa i porządku publicznego. Organy i inne podmioty administracji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, p. 18.

ensures the efficient functioning of the national economic system, working out, among others, the ability to effectively resist external pressures (e.g. from corporations) that may lead to developmental disorders (e.g. violation of the ecological ecosystem)[40].

It is supported by criminal provisions providing for criminal liability for economic crimes. It cannot be implemented in autarky conditions, as demonstrated by the examples of Albania, Cambodia and North Korea. "The state - as Katarzyna Żukrowska wrote - must have confidence in the international environment, want to cooperate with it in this area, create conditions conducive to the rapid use of the resulting interdependencies and strive to create conditions conducive to high efficiency in the use of created bonds"[41]. This type of security is combined with energy and financial security, for example[42]. On the other hand, financial factors have a significant impact on the controversial trend of commercialization of security, and thus the "privatization" of the security sphere, which remains a public good and its maintenance is in the public interest.

An important question was asked by Vojtech Jurčák: *why is commercialization penetrating the area of security*? Answering: the evidence is unequivocal on the need for constantly increasing financial resources for the existence of state security[43]. When these funds are lacking, then there is a tendency to commercialize and privatize this sphere, which can be done to the detriment of the defense economy. Marek Madej called the phenomenon of private military enterprises simply "privatization of violence" when the logic of the market conflicts with the logic of the national interest[44].

The approach emphasizing the importance of security as a kind of good is important because it aptly captures the specificity of the phenomenon in question. Security is such a good where "an increase in the consumption of this good by some cannot deplete its consumption by others." It is available to everyone "without exception and in equal parts". Moreover, it is not an exclusionary good, it is not competitive and is not subject to exclusion. This means that the use of it by the individual contributes to its increase, not decrease - just like with knowledge. It translates, as noted by Waldemar Kitler - into the common national good, including: independence of the state, inviolability and integrity of the territory, security and inviolability of borders[45].

2. LOCAL SECURITY

The areas of security are intensifying at the local level, which means that local security becomes an important issue for the citizens of a given country. Local security is closely correlated with individual security and supra-local security. If, for example, there are cases of individual pathology, they affect "primarily directly on the carrier, but the effects pose a threat to the immediate environment, group and society. (...) The occurrence of pathological

[40] NOWAK E., NOWAK M. dz. cyt., pp. 89-90.
[41] ŻUKROWSKA K. *Sfera gospodarcza, jako nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*, [in:] K. Budzowski (ed.), *Międzynarodowe wyzwania bezpieczeństwa*, Akademia Frycza Modrzewskiego, Kraków 2010, p. 30.
[42] STAŃCZYK J. *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa – zasadnicze tendencje*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2010/2011, nr 5, p. 15.
[43] JURČÁK V. *Komercjalizacja bezpieczeństwa*, [in:] V. Jurčák, J. Mika, A. Olak (ed.), *Bezpieczeństwo w warunkach globalizacji – wybrane zagadnienia*, WSBiP w Ostrowcu Świętokrzyskim, Ostrowiec Świętokrzyski 2014, p. 35.
[44] MADEJ M. *Prywatyzacja przemocy – fenomen prywatnych przedsiębiorstw wojskowych i jego implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*,[in:]R.Kuźniar i in., *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Scholar,Warszawa 2012, p. 336.
[45] KITLER W. *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, AON, Warszawa 2011, p. 85.

phenomena testifies (...) to irregularities in the process of social development"[46]. The larger the size of pathological phenomena in a given population, which is measured by the number of carriers, the higher the degree of threat to society. The above-mentioned - not without reason - economic security, together with social security, has a very clear impact on local security[47].

By operationalizing the concept of security at the local level, it can be seen that the areas of such supra-local (national) security coincide in literature with the areas of local security. In such cases, the authors often refer to threats of a certain type, e.g. unemployment, alcoholism, drug addiction, pedophilia, etc. The tasks of local government bodies in the field of security are also often described.[48]. Among many aspects of security, interesting are those proposed by Włodzimierz Fehler: protection against local devastation and environmental pollution; access to communication routes, educational and cultural institutions and recreational areas; ensuring that users of housing resources are connected to municipal infrastructure[49].

However, the state of emergency remains the basic determinant of security also at the local level. Other characteristics are: the degree of autonomy, the functioning of own social norms, cultural and interpersonal ties, living in a separate and small territory, as well as a sense of rooting and belonging to the inhabited place[50].

If these factors interact with each other, raising the level of security of residents there is a chance to develop a security community. Integration of the social community and its security takes place "in a specific space in given social, economic, political, cultural or environmental conditions. They give character and quality of life to both an individual and the whole community. " In addition, the local approach to various types of threats allows you to optimize the security management process to develop a system of local prevention. In the case of Przemyśl, the city authorities met the expectations of the inhabitants while fulfilling their statutory obligations and adopted the Program for Preventing Crime and Improving the Safety of Residents and Public Order "Safe Przemyśl". The City Council acted on the basis of article 12 point 9b of the Act of June 5, 1998 on poviat self-government[51].

This article provides for the exclusive jurisdiction of the poviat council (and in the case of a city with poviat rights - the city council) to adopt a crime prevention program and to protect the security of citizens and public order. The aim of the program was to promote correct social behavior and - importantly - "emphasizing the principle of the inevitability of punishment for perpetrators of crimes and offenses." It was also assumed that residents would be included in its implementation. It systematized threats related to: aggression in public space (fights, beatings, vandalism, hooliganism), social pathologies, domestic violence, road traffic and public transport, unemployment and homelessness, the situation of children and youth, the disabled and the elderly, as also sanitary and veterinary status. The tasks of the program concerned, among others to promote safe behavior in the lives of Przemyśl citizens.

---

[46] OLAK A. *Bezpieczeństwo i zagrożenia społeczne: zarys problematyki*,-. AMELIA, Rzeszów 2012, p. 15.
[47] GIERSZEWSKI J. *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2013, p. 164.
[48] eg. LESZCZYŃSKI M. *Bezpieczeństwo społeczne w wymiarze lokalnym*, „Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju" 2014, nr 253, p. 176.
[49] FALECKI J. *Wybrane problemy„bezpieczeństwa"-poziom lokalny*„Kultura Bezpieczeństwa.Nauka– Praktyka - Refleksje" 2013, nr 14, s. 101-102. Szerzej: W. Fehler (ed.), *Bezpieczeństwo publiczne w przestrzeni miejskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2010.
[50] ROZWADOWSKI Cf. M. *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych oraz działania zmierzające do jego poprawy*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje" 2014, nr 16, p. 248.
[51] OJ from 2017 item 1868, as amended.

The program has three areas: 1) restrictive and repressive; 2) preventive and pedagogical; 3) information and promotion. From the point of view of Northern Węglin - as it turned out during interviews - the sub-programme 'Cleanliness in the District' met with the interest of the residents. Thanks to it, the City Guard were directed to patrol the estates just in the morning to make animal owners aware of the threat of diseases, the source of which may be unpolluted dog droppings and to prevent pollution of squares and playgrounds[52].

3. CRIME PREVENTION BY SHAPING SPACE

The above-mentioned preventive aspect of crime prevention is becoming more pronounced at the local level in the concept of CPTED - Crime Prevention Through Environmental Design. The way the space is shaped also affects the perception of security by the residents of the area. The more rationally matched the environment in terms of safety, the higher the sense of security. Two classics of CPTED theory: Jane Jacobs and Oscar Newman wrote: public order in cities - that is, order on the sidewalk and street - is not maintained in the first place by the police, however it may be needed. Namely, it is maintained mainly by a delicate, almost unconscious system of unforced norms of behavior between the people themselves, but required by the people themselves[53]; "all conservation space building programs have a common goal: they transform the system of communities to allow residents to control the area around their homes. They cover streets and grounds outside buildings, as well as halls and corridors inside them. These programs help people maintain these spaces in which they can realize their shared values and lifestyle"[54].

J. Jacobs drew attention to the very important distinction between order (unconscious system of unforced norms) and public security, which, as a rule, is normalized. O. Newman emphasized the need to enable people to control the space that surrounds them. Thanks to this, orientation places in a given housing estate, potentially dangerous, can become safe enough for no offenses to occur (see photographs in the Annex). These facts were highlighted, for example, in Calgary - a Canadian city of more than a million, hosting winter sports events. According to the motto *Safe design enhances good design*, three aspects were highlighted: 1) access control; 2) natural supervision; 3) respect for property[55].

Access control applies especially to single-family houses and residential premises located on the ground floor and manifests itself in the installation of fences, wickets, gates, alarms, grilles, etc. to restrict access by unauthorized persons. On the other hand, it should be remembered that the grids, e.g. around parking lots, do not disturb natural communication routes and do not restrict the access of non-motorized persons (and even more so in wheelchairs) to places of common use (trash can, beater, playground, etc.). Otherwise the effect of J. Jacobs "natural observation" is lost, because fewer residents of the estate walk around the car parks at different times of the day and night (in the morning - people hurrying to work, late in the evening - walking with dogs)[56].

Natural surveillance applies especially to office buildings. Thanks to monitoring and glazed surfaces, people working in an office building, a concierge desk, a restaurant on the

[52] Op. cit.p. 14.
[53] JACOBS J. *Śmierć i życie wielkich miast amerykańskich*, fragmenty w tłumaczeniu Jacka Wesołowskiego, https://pl.scribd.com/document/1961-Jane-Jacobs-bycie-wielkich-miast-amerykanskich. Retrived:23.11.2018.
[54] NEWMAN O.*Creating Defensible Spaces*,Center for Urban Policy Research-Rutgers Univer.New Brunswick 1996, p. 9.
[55] Broszura: *Crime Prevention Through Environmental Design*, Calgary Police Service – Crime Prevention Unit, http:/ /www. calgary.ca. Retrived: 23.11.2018.
[56] Ibid.

ground floor naturally observe the surroundings of the tower block. Respect for property is related to the clear demarcation of boundaries between public, semi-public, semi-private and private spaces. This is easily explained by the example of a single-family house, and the distinction of types of space is one of the important achievements of CPTED theory. Public space is a housing estate street and a pavement; semi-public - the area between the gate and the sidewalk, usually intended for a lawn, driveway, etc .; semi-private - from the wicket to the entrance door to the building, where there are usually household members, guests and persons performing service functions (postman, gasman, power plant employee, waterworks); private - it is e.g. a garden at the back of the house, where third parties cannot enter without the consent of the owners[57].

It is interesting that the theory of shaping anti-criminal space assigns different roles to individual "actors", which in addition interpenetrate: the same person will act as a natural observer (going to work early in the morning) and a creator of changes in space (when he installs a halogen lamp with a motion sensor in front of the house). The main goal of CPTED is to improve the level of security by changing the urban space, which is why the theory's unconscious assumption is its application in cities and not in the countryside. According to it, uncomplicated urban treatments are carried out on a micro scale to improve the level of security, e.g. improves the position of benches in the park, pruning overgrown bushes. On a macro scale, it reorganizes entire housing estates[58].

It is not always about building physical barriers, but about creating a psychological effect on the potential perpetrator of the offense so as to discourage him from acting. Anti-criminal space is to limit anti-social behavior and reduce the number of opportunities for crime. The CPTED strategy creates mechanisms of natural observation, supervision, access control, demarcation, and limiting anonymity. CPTED is a psychological game between an architect and a criminal. The architect designs the estate in such a way as to introduce into the mind of the perpetrator unconscious stimuli discouraging him from looking for opportunities to commit a criminal act. The perpetrator is to estimate profit and loss and thanks to CPTED the intensity of vandalism is reduced (which is emphasized by the "broken glass" theory), the nodes connecting the triad "perpetrator - place - victim" are cut. It is assumed that the perpetrator is acting rationally, and human behavior is not only predictable, but - as in behaviorism - even externally controllable.

The theory has gone through three stages of development. First-generation CPTED emphasized simple architectural solutions. Second generation - sociological aspects (cohesion, social capital, trust). Third - the inclusion of ecological and technological solutions using the potential of the Internet. It is thanks to that the lantern shines (also solar lamps) and in a given area there is free access to wi-fi and a socket at the charging stations for phones. Thus, it is easier for the victim to call for help[59].

CPTED theory is flexible and modifiable. For example, Piotr Ichniowski, referring to the third generation of this strategy, has identified four areas in it - slightly different than the Calgary City Police Office - namely: 1) natural surveillance; 2) access control; 3) isolation of

[57] Ibid.

[58]DUKALA K., JURZAK-MĄCZKA K., MĄCZKA J. *CPTED-teoria, praktyka, skuteczność* [in:]J. Czapska, *Zapobiega-nie przestępczości przez kształtowanie przestrzeni. Teoria – badania – praktyka*, UJ, Kraków 2012, p. 19-75; A. Urban, *Wpływ ukształtowania przestrzeni publicznej na bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej" 2012, „Dodatek", p. 237. See also: *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.

[59] Cf. JURZAK-MĄCZKA K *Crime Prevention Through Environmental Design jako alternatywa dla monito-ringu?*,http://www.ksp.wpia.uj.edu.pl/documents/33170217/942ee27b-132d-426b302c.Retrived: 23.07.2017.

the area; 4) application of technical security and access measures, their management and maintenance[60].

CONCLUSION

It can be said that in terms of perceiving the level of security, there may be changes that are not correlated with belonging to the elite. A person taking a taxi or driving a car can treat a given place as dangerous (because unknown) or safe (because it has never been in person and only seen passing by). Conversely, if a person because of their advanced age stops driving on their own and starts walking to the store passing a nearby alley, they will "get used to" it and it will become safe for them.

Much depends on whether he meets on his way: first of all, people from the lower class, and secondly - people who exhibit deviant behavior and do not need to belong to the lumpenploretariat. Undoubtedly, behaviors such as: drinking alcohol in a public place, walking around the estate in a state of intoxication, public urination or vomiting on the sidewalk, dealing with physiological needs in the crossings between streets, verbal attachment to pedestrians, vandalism, disturbing the silence of the night, street car or motorcycle races will be - as Émile Durkheim described in his classic work - pathological facts[61]. Thanks to observation, it is possible to see the behavior of members of individual social groups.

BIBLIOGRAPHY

BALCEROWICZ B., *Pokój i „nie-pokój" na progu XXI wieku*, Bellona, Warszawa 2002.

Broszura: *Crime Prevention Through Environmental Design* [online] Calgary Police Service – Crime Prevention Unit, [cit. 2018-11-23]. Available at: <http://www.calgary.ca>.

BUZAN B., WÆVER O., *Regions and powers: the structure of international security*, Cambridge University Press, Cambridge 2013.

BUCZYŃSKI J., 2011. *Teoria bezpieczeństwa: procedury i metody badawcze*, „Przegląd Naukowo-Medotyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa" 2011, nr 2.

CZUPRYŃSKI A.,*Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*. Wydawnictwo CNBOP-PIB. 2015.

CZAPUTOWICZ J., *Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych*, [in:] K. Żukrowska, M. Grącik (ed.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, SGH, Warszawa 2006.

CZUPRYŃSKI A., ZBOINA J., *Wstęp*, [in:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, CNBOP-PIB, Józefów 2015.

CZAPUTOWICZ J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe: współczesne koncepcje*, PWN, Warszawa 2012.

DUBOIS E., Rajchel J., *Administracja wobec wyzwań bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego*, WSOSP, Dęblin 2016.

DUBOIS E., *Metodologia bezpieczeństwa narodowego*, [in:] J. Maciejewski (ed.), *Socjologiczne aspekty bezpiecze*. Biłous-Szrejder, O. Nowaczyk, Źródła *bezpieczeństwa*

[60] P. Ichniowski, *Koncepcja CPTED albo „Bezpieczne otoczenie" dla każdego, prawie*..., 3 lipca 2007 r., http:// www. 4safe. pl/artykuly/koncepcja_cpted__otoczeniequot_dla_kazdego_prawie.Retrived: 23.11.2018.

[61] Cf. E. Durkheim, *Zasady metody socjologicznej*, transl. J. Szacki, PWN, Warszawa 2012, p. 78.

narodowego, seria „Acta Universitatis Wratislaviensis" nr 2265„Socjologia" nr 31, UW, Wrocław 2001.

DURKHEIM E., *Zasady metody socjologicznej*, translated by J. Szacki, PWN, Warszawa 2012.

DUKAŁA K, Jurzak-Mączka K., Mączka J.,*CPTED-teoria, praktyka, skuteczność*,[in:] J. Czapska,*Zapobiega-nie przestępczości przez kształtowanie przestrzeni. Teoria – badania – praktyka*, UJ, Kraków 2012.

DYMKOWSKI M., *Wprowadzenie psychologii historycznej*, GWP, Gdańsk 2003.

FALECKI J., „*Wybrane problemy„bezpieczeństwa"poziom lokalny.*„Kultura Bezpieczeństwa. Nauka– Praktyka - Refleksje" 2013, nr 14.

GIERSZEWSKI J., *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2013.

GRZYBEK, *Handel i pokój. Geneza i ewolucja liberalnego pacyfizmu*, UJ. Kraków 2015.

GIDDENS A., *Socjologia*, tarnsl. O. Siara et al., PWN, Warszawa 2012.

HRYCENKO A., *Pole bitwy bez granic*, [in:] R. Kuźniar, Z. Lachowski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-Koncepcje-Instytucje*,PISM,Warszawa 2003.

ICHNIOWSKI P., *Koncepcja CPTED albo „Bezpieczne otoczenie" dla każdego, prawie... [online] 3 lipca 007* [cit. 2018-11-23]. Available at: <http://www.4safe. pl/artykuly/ koncep _cpted_albo_quotb

JACOBS J., *Śmierć i życie wielkich miast amerykańskich* [online] fragmenty w tłumaczeniu Jacka Wesołowskiego, [cit. 2018-11-24]. Available at: <https://pl.scribd. com/document/1961-Jane-Jacobs-bycie-wielkich-miast-amerykanskich>.

JURČÁK V., *Komercjalizacja bezpieczeństwa*, [in:] V. Jurčák, J. Mika, A. Olak (ed.), *Bezpieczeństwo w warunkach globalizacji – wybrane zagadnienia*, WSBiP w Ostrowcu Świętokrzyskim, 2014.

JURCZAK-MĄCZKA K., *Crime Prevention Through Environmental Design jako alternatywa dla monitoringu?* [online]. [cit. 2017-07-23]. Available at: <http:/www. ksp.wpia. uj.edu. pl/documents/33/942c>.

KOZIEJ S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 18.

KAUFMANN F., *Sicherheit.Das Leitbild beherrschbarer Komplexität*. In S. Lessenich (Hrsg.),*Wohlfahr-tsstaatliche Grundbegriffe. Historische und aktuelle Diskurse*, Campus Verlag, Frankfurt 2003.

KITLER W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, AON, Warszawa 2011.

KOŁODZIEJCZYK K., *Bezpieczeństwo. Kontekst personalno-aksjologiczny*, „Zeszyty Naukowe WSOWL 2009,nr 1(151). AON, Warszawa 2013.

LESZCZYŃSKI M., *Bezpieczeństwo społeczne w wymiarze lokalnym*, „Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju" 2014, nr 253.

LIS W., *Bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek publiczny, jako sfera działania administracji publicznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015.

LUTOSTAŃSKI M., *Prawo a bezpieczeństwo narodu i państwa*, SWSPiZ, Łodź-Warszawa 2011.

LYNCH K., *Obraz miasta*, przeł. T. Jeleński, Archivolta, Kraków 2011.

MASLOW A., *Motywacja i osobowość*, przeł. P. Sawicka, Pax, Warszawa 1990.

MADEJ M., *Prywatyzacja przemocy – fenomen prywatnych przedsiębiorstw wojskowych i jego implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, [in:] R. Kuźniar, et al., *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Scholar, Warszawa 2012.

MIAZGA M., *Socjologia miasta i wsi* [online] wykłady na platformie e-learningowej WSPA w Lublinie, [cit. 2018-11-24]. Available at: <https:// puw.wspa.pl/>

Dane United States Census Bureau [online]. [cit. 2018-11-24]. Available at: <http://www. census.gov/quickfacts/table/PST045215/3436000>.

MEYER B., *Konfliktregelung und Friedensstrategien: eine Einführung*, Springer, Wiesbaden 2011.

MORGENTHAU H., *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, oprac. K.W. Thompson, przeł. R. Włoch, Difin, Warszawa 2010.

NEWMAN O., *Creating Defensible Spaces*, Center for Urban Policy Research – Rutgers University, New Brunswick 1996.

NOWAK E., NOWAK M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2011.

OLAK A.,*Bezpieczeństwo i zagrożenia społeczne: zarys problematyki*. AMELIA, Rzeszów 2012.

OLAK A., *Zróżnicowanie społeczne – aspekt socjologiczny* [online] na platformie e-learningowej WSPA: [cit. 2018-11-24]. Available at: <https: //puw.wspa.pl/>.

OLAK A., SZABO S., *Współczesne zagrożenia społeczne: bezpieczeństwo w środowisku lokalnym - zarys problematyki*, Stowarzyszenie „Nauka Edukacja Rozwój", Ostrowiec Świętokrzyski 2012.

POKRUSZYŃSKI W., PIWOWARSKI J., *Teoria bezpieczeństwa*, WSBPiI Apeiron, Kraków 2014.

POKRUSZYŃSKI W., *Filozofia bezpieczeństwa*, WSGE im. Alcide De Gasperi in Józefów, Józefów 2013.

POKRUSZYŃSKI W., *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka.* WSGE, Józefów 2012.

RECHLEWICZ W., *Elementy filozofii bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo z perspektywy historii filozofii i filozofii polityki*, Difin, Warszawa 2012;

ROZWADOWSKI M., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych oraz działania zmierzające do jego poprawy*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje" 2014, nr 16.

SEGAL D.R., CLEVER M., *The Sociology of War*, [w:] *Oxford Bibliographies*, [online]. [cit. 2018-11-23]. Available at: <http://www.oxfordbibliographies.com/>.

SEROWANIEC M., Włoch W., *Kategoria bezpieczeństwa w ujęciu prawno-filozoficznym*, Studia Iuridica Toruniensia" 2016, t. 18.

STAŃCZYK J., *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa – zasadnicze tendencje*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2010/2011, nr 5.

URBAN A., *Wpływ ukształtowania przestrzeni publicznej na bezpieczeństwo społeczności lokalnych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej" 2012.0.

ZAWISZA J., Ćmiel Ś., *Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa strukturalnego w kontekście bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, „Journal of Modern Science" 2012, nr 3.

ZDYB M. *Ochrona podstawowych praw i wolności, jako podmiotowy element bezpieczeństwa wewnętrznego*, [in:] M. Zdyb, J. Stelmasiak, K. Sikora (ed.), *Podstawowe płaszczyzny zagrożeń bezpieczeństwa wewnętrznego. Aspekty materialnoprawne*,Wolters Kluwer Warszawa, 2014.

ZDYB M., *Istota systemu organów i innych podmiotów w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego*, [in:] M. Zdyb, J. Stelmasiak, K. Sikora (ed.), *System bezpieczeństwa i porządku publicznego. Organy i inne podmioty administracji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.

ZIARKO J., *Dylematy metodologiczne bezpieczeństwa, jako nauki*, [in:] Kwieciński M. (ed.), *Bezpieczeństwo. Wymiar współczesny i perspektywy badań*, AK im. J. F. Modrzewskiego, Kraków 2010.

ŻUKROWSKA K., *Sfera gospodarcza, jako nowe wyzwanie dla bezpieczeństwa*, [in:] K. Budzowki (ed.), *Międzynarodowe wyzwania bezpieczeństwa*, AK im. J. F. Modrzewskiego, Kraków 2010.

Assoc. Prof. Antoni OLAK
PWSW in Przemyśl

Jerzy MICHNO, PhD.
PWSW in Przemyśl

Karol DĄBROWSKI, MA
WSPA in Lublin

ŠPECIFIKÁ KOMUNIKÁCIE VELITEĽA - LÍDRA VO VOJENSKOM PROSTREDÍ

PARTICULARITIES OF COMMANDER´S COMMUNICATION - LEADER´S COMMUNICATION IN THE MILITARY ENVIRONMENT

Mária PETRUFOVÁ

ABSTRACT

The author of the article describes the specific features and particularities of communication in the military environment. She deals with the status of the leader and his role in the communication system of the military organization and the peculiarities of social communication. The author also characterizes and emphasizes the key competences of the military leader within the social communication. She shows the basic principles and levels of military leadership in the 21st century with the focus on the communication of the leader in the military environment.

Keywords: commander´s and leader´s communication, social communication, military environment, military leadership .

ÚVOD

Schopnosť efektívne komunikovať je základnou požiadavkou nielen úspešného vedenia ľudí, ale predovšetkým kvalitatívnou požiadavkou pre všetky poňatia vodcovstva-leadershipu. Dodnes však neexistuje spoľahlivý, všeobecne platný návod ma úspešnú komunikáciu, pretože komunikácia je procesom v ktorom na seba pôsobia konkrétni ľudia a odohráva sa v jedinečnej situácii.

Čo je však podstatne vo vojenskom prostredí, že veliteľ- líder by mal vedieť ako prebieha proces komunikácie, aké faktory ju ovplyvňujú a aké platia pravidlá a princípy pre určité formy komunikácie v tomto špecifickom prostredí. Poznatky a zručnosti týchto parametrov, osvojenie si princípov a pravidiel spolu so znalosťou vlastných komunikačných spôsobilosti umožňuje lídrom efektívne zvládnuť komunikačné situácie, ktorým sú vo vojenskom prostredí každodenne vystavovaní.

1. ŠPECIFIKÁ KOMUNIKÁCIE VO VOJENSKEJ ORGANIZÁCIÍ

V tomto rezorte je sociálny styk medzi vojakmi upravený základným poriadkom OS SR a ďalšími internými predpismi, ktoré vyžadujú dodržiavanie hodnostnej a služobnej hierarchie. Velitelia-lídri by mali byť pre svojich podriadených vzorom správneho správania, a dodržiavanie noriem, pravidiel, predpisov by malo byť pre nich samozrejmosťou. Kultúrnosť komunikácie je normatívne vyjadrená v základných poriadkoch a vo všetkých sociálnych normách v rámci OS SR s cieľom kultivovať používanie spisovného jazyka (*Petrufová, a kol. 2009, str.8*).

Vojenské prostredie má však odborné jazykové výrazy, skratky, používa sa v ňom celý rad špecifických signálov zvukových, svetelných k dorozumievaniu na diaľku (napr. rôzne signály k navádzaniu vozidiel, pristávaniu lietadiel apod.), kde ľudia v civilnom prostredí to poznajú iba zbežne, alebo vôbec nie. Je preto potrebné venovať veliteľskú pozornosť aj

nováčikom, aby si osvojili vojenský jazyk a mohli ho správne používať / kurzy dôstojnícky kurz pre absolventov vysokých škôl , kariérne kurzy - kde by problematike komunikácie mala byť venovaná ešte väčšia profesionálna pozornosť.

Ak vo vojenskej organizácii veliteľ využíva najmä formálnou autoritu - nedeliteľnú veliteľskú právomoc, narastá riziko zmyšeného výskytu direktívneho štýlu vedenia a s ním spojenej agresívnej komunikácie, v situáciách, kde je to skôr kontraproduktívne. Ak veliteľ vedie svojich podriadených bez vlastných osobných kvalít, je presvedčený o tom, že sa nikdy nemýli a rozdáva úlohy na základe tvrdej argumentácie a vždy so zvýšeným hlasom-ostáva osamotený, kde lojálnosť je založená na strachu z nepriazne. Takýto človek väčšinou neverí erudícií svojich podriadených a snaží sa ich aj iv základných detailoch neustále kontrolovať. Tým pádom stráca sám sebe vo výkone profesionálnej služby, je zahltený informáciami, ktorým nerozumie a tým ich nedokáže ani efektívne spracovať. Nerozvíja tímového – vojenského ducha, nemá medzi kolegami žiadne zastanie a vytvára priestor pro šírenie negatívnych informácií.

Ešte horšie je ak veliteľ kladie dôraz len na svoju osobu a nemá záujem o stmeľovanie tímu formou rôznych aktivít, stráca tým akúkoľvek autoritu. V personálnej oblasti skôr rozdáva tresty alebo návrhy o nepredlžení záväzkov vojakov a ukončení ich služby. Aktivitu nad rámec pracovnej doby, chápe ako štandard, neberie do úvahy, že podriadený je zamestnanec, má svoje práva a nie je jeho majetkom, má aj iné povinnosti - starostlivosť o deti, chorých, starnúcich rodičov apod. S vysokou pravdepodobnosťou sa dá predpokladať, že veliteľ s takými prejavmi konania nebude vnímať vojakov ako vodca - líder, nebude schopný vytvárať priaznivé- motivujúce prostredie pro rozvoj podriadených. Naviac ak podobné modely sa nachádzajú v niekoľkých po sebe idúcich článkov riadenia, nemá zamestnanec ani líder na nižšom stupni velenia takmer žiadnu možnosť nič vysvetliť, alebo vyjednať nejaké podmienky pre zmenu nežiaduceho stavu alebo prípadnej - potrebne zmeny. Tu nastáva príležitosť a určitý priestor pre neformálnych vodcov-lídrov, môžu byť nositeľmi pokroku a vo svojich odborných oblastiach môžu iniciovať zmeny. V komunikácii veliteľa je podstatná aj jeho osobná prezentácia (alibistická, vyzývavá, asertívna, lojálna, profesionálna) o sebe samom a nie demonštrácia neschopnosti podriadených. V prípade takých veliteľov sa nedá hovoriť o vedení (skôr riadení) podriadených.

K základným ukazovateľom schopnosti/neschopnosti vojenského lídra je fluktuácia na jeho pracovisku ako aj strata motivácie. Presun vojakov od jedného útvaru k druhému často nie su dané rodinnými problémami, ale v rad prípadov najmä činnosťou veliteľov. Pokiaľ vodca-líder nedokáže oceniť a vyzdvihnúť prácu svojich podriadených a zasadiť sa o ich ocenenie, zrieka sa tým nielen zodpovednosti, ale aj profesijného motivačného prejavu.

Preto je potrebné venovať sa v oveľa väčšej miere ako doteraz poznatkom z oblasti manažmentu ľudských zdrojov, v rezorte obrany to platí dvojnásobne. Páve profesionálna komunikácia veliteľa - lídra je tou prvoradou požiadavkou v kvalite medziľudských vzťahov na pracovisku.

K ďalším zvláštnostiam pracovnej komunikácie vo vojenskom prostredí patrí stručnosť, hlasitosť, vecnosť (pri vyjadrovaní emócií nie je žiadúca). Práve pre mladých začínajúcich veliteľov môžu byť tieto požiadavky spojené s nutnosťou hovoriť pred veľkým publikum v otvorenom priestore zdrojom nie len nervozity, ale pre niektorých jednotlivcov (ktorí majú iné komunikačné návyky) i zdrojom stresu, a to i v mierových podmienkach. Pro dlhšie slúžiacich sú poznačené stereotypom, a zaužívanou praxou , ktorú netreba tak intenzívne prežívať, naopak považuje je za samozrejmosť.

V týchto podmienkach treba ratať aj s tým, že kvalita komunikacie, obvzlášť v zátažových situaciach (bojová činnosť), je výrazne ovplyvňovaná stresom. Ten se zvyčajne

u každého človeka vyznačuje zvýšeným tempom, chaotičnostou, rýchlosťou úsudku a výraznejším emocionálnym zafarbením. Tempo komunikácie stresovanému človeku vydrží iba na začiatku komunikačnej výmeny. Akonáhle druhá strana začne klásť odpor,stresovanému jednotlivcovi sa to potom vymyká z rúk – nedokáže pohotovo a vecne reagovať a spôsobuje to konfliktnú komunikáciu Od vodcu -lídra se však stále očakáva i vo vypätých situáciach (napadnutie jednotky, najazd vozidla na nástražné výbušné zariadenie, sebavražedný atentátník, zabitie kamaráta) rozhodnosť, jasný úsudok a vydávanie pokynov na základe pravdivých informací, kontrola emócií. Aj dnes platí, že vojenská jednotka sa v takýchto situaciach spoliehá predovšetkým na svojho veliteľa.

Z hľadiska komunikácie je známe, že po zmiernení psychických následkov z realizovanej bojovej činnosti svojich podriadených by velitelia mali byť schopní poskytnúťv rámci krizovej intervencie špeciálne rozhovory tak jednotlivcom, ako aj jednotkám. V prípade jednotlivca ide najmä o individuálný štrukturovaný rozhovor, **defusing**, v prípade skupiny je to známy **debriefing**. ***Defusingom se rozumie uvoľňovací rozhovor***, spontánny a súkromé rozprávanie o prežitej, obtiažnej, či krízovej situaácií a události s niekým koho rešpektujeme, napr. v misi s veliteľom, ale takiež s priateľom, kolegeo, ide tu primárne o redukciu vzniknutej,afektivnej a emočnej tenzii, získanej pochopením, porozumením a oporou. **Debriefing je skupinový rozbor mimoriadne dôležitej udalosti;** sedenie za účelem analýzy traumatickej udalosti, druh kriívej intervencie a pomoci, ktorý umožňuje znovu prežiť celú traumatickú událosť spolu s kolegami a nadviazať na pretrhnuté vzťahové väzby.

2. KOMUNIKAČNÝ SYSTÉM VOJENSKEJ ORGANIZÁCIE A ROLA VELITEĽA-LÍDRA V ŇOM

Armáda zo sociologického hľadiska sa považuje za formálna organizáciu., tak ako každá organizácia, funguje prostrednictvom kolektívnej činnosti ľudí. Súčasne je, ale každý jednotlivec schopný svojho vlastného konania, ktoré nemusí byť vždy v súlade s cieľmi organizácie. Činnoťt osôb je nevyhnutné v organizácii koordinovať a usmerňovať k realizacii cieľov organizácie. A k tomu je potrebná dobre fungujíca vnútorná komunikácia. Vojenský vodca - líder je ako každý vedúcí pracovník vo vnútri organizácie súčasťou reťazca neustálého vzájomného vysielania a prijímánia informacií (komunikačné siete) v závislosti na jeho mieste v organizačnej štrukture.

Tato pozícia mu určuje i komunikačných partnerov (nadriadení, podriadení, špecialisti) a komunikačné cesty, tzv. toky informácií (vertikálne[1], horizontálne[2] a diagonálne[3]), s ktorými musí pracovať. *Základnou úlohou lídra je stáť se plnohodnotnou súčasťou vnútorného komunikačného systému*. Pochopiť, že práve on musí zaiťovať obojsmernú komunikáciu, porozumieť tomu, kedy musí byť jeho aktívnym a kedy skôr pasívnym článkom, kedy je nevyhntné informácie distribuovať iba oficiálnými komunikačnými kanálmi, tedy realizovať tzv. formálnú komunikáciu, alebo komunikovať neformálne. Pozicia vojenského lídra na úrovni veliteľa čaty vo formálnej komunikácií v internom komunikačnom systéme znázorňuje schéma na obrázku 1.

[1] Vertikálny komunikačný tok se realizuje pri odovzdávaní informáciií zhora nadol , mezi nadriadenými a podriadenými. Pro opačný smer toku informácií niektorí autori používají špeciálny pojem: transverzálný komunikačný tok.

[2] Horizontálny komunikačníy tok se odohrává mezi osobami na rovnakej úrovni v organizačnej štruktúre.

[3] O diagonálnom komunikačnom toku hovoríme vtedy, keď spolu komunikujú jednotlivé subjekty z odlišných úrovní riadenia priamo, napr. veliteľ roty s príslušníkom družstva z inej roty.

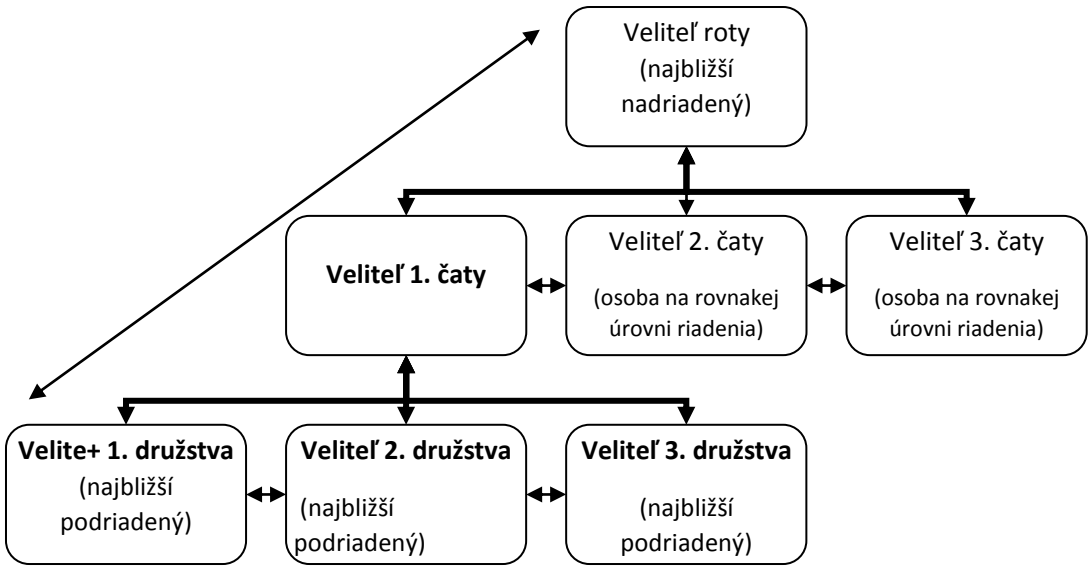

Obr. 1 Základné komunikačné toky formálnej komunikacie veliteľa čaty

Zdroj: Nekvapilova, I: Úvod vojenského leadershipu 2019, s.89

V zložitom komunikačnom systéme celej organizácie plní väčšina lídrov vo vojenskej organizácií rolu tzv. **komunikačných uzlov.** Práve od nich se očakáva nielen zhromažďovanie informácií, ale najmä schopnosť ich rychlého spracovania, teda schopnosť vybrat jadro oznámenia v nezmenenom význame a vo vhodnej forme a hlavne čo nejrýchlejšie to odovzdať ďalšiemu stupňu riadenia a velenia. V hierarchicky usporiadanej organizacií, akou je armáda, je práve rychlý, presný, zrozumiteľný prenos oznamu od primárného zdroja (najvyššie velenie) k realizátorom činností, tedy konečným príjemcom zdelenia (čaty, družstva, jednotlivcovi), základom úspechu a akcieschopnosti vôbec..I keď dnes armáda využívá celý rad moderných komunikačných prostriedkov, ako sú vysielačky, mobilné telefóny, internet, e-mailová korenšpondencia, vždy je hlavným článkom veliteľ-vodca-líder, ktorý určuje aké informacie, komu a kedy musia či nemusia být odovzdané. Vodca-líder by sa v komunikačnom systéme nemal nikdy dopustiť následujících **chýb**:

- ***zadržovať zámerne informácie, stáť***sa akousi čiernou dierou, ktorá žiadné informácie, ktoré prijala, nevydá;
- **účelovo selektovať iba také informácie, ktoré prinášajú zisk,** či nejakú výhodu, práve jemu, nie celej organizácií ,či vedenej skupine, tímu;
- ***roznášať neoverené, neúplné informácie***, spôsobiť dezorientaciu a paniku;
- **preberať na seba úlohy, ktoré nie sú v jeho kompetencií** ani v kompetencií podriadených a tým ich zaťažovať.

Podstatou vodcovstva- leadershipu *však nie je iba vedenie podriadených a s tým spojené zaisťovanie a riadenie komunikačných tokov a prenosu informácií, ale predovšetkým vedenie ľudí k určitému cieľu, ktorý vodca-líder považuje za správný*. S tým je spojena i potreba ovlyvňovania druhých, aby sa s vytýčeným cieľom stotožnili, dobrovoľne vynaložili potrebné zvýšené úsilie k jeho splneniu. Ak má byť komunikácia v organizaci dostatočne efektívná mala by umožňovať taktiež ovlyvňovanie. Cieľom komunikácie

v organizácii nie je len jednoduché odovzdávanie informácií, ale usmerňovanie konania a činností ľudí k dosahovániu požadovaných výkonov ako aj budovanie medziľudských sieti. Vojenskí lídri vo svojej organizácii vstupuju aj do ***systému vonkajšej komunikacie*** a svojimi komunikačnými spôsobilosťami a celkovým vystupovaním ovlyvňujú tak kvalitu nadväzovaných vzťahov ako aj povesť a imidž organizácie, ktorú zastupujú.

Vo vojenskom prostredí to sú vo vzťahu k verejnosti predeošetkým mediálne vystúpenia hlavných predstaviteľov armády a rezortu MO SR , ale takiež vo vnútri vojenského prostredia to môžú byť napr. porady velitelov na rôzných stupňoch , odborné zhromaždenia. Viac by sme mali investovať do vnútornej komunikácii nepovažovať ju ako niečo , čo je samozrejme. ***Každodenná prax potvrdzuje, že kvalitná interná komunikácia predstavuje základný proces pre efektívne fungovanie a riadenie organizácie***, ktorý významné ovplyvňuje komunikáciu vonkajšiu. Má aj silne pozitívne účinky na zamestnacov, na ich pracovnú spokojnosť i ochotu zotrvať dlhodobo vo vojenskom zariadení, či útvare.Vedľa všeobecných znakov komunikácie si každá organizácie vytvára svoje vlastné pravidlá pre komunikáciu, určuje aké formy oznamovania informácii preferuje (či skôr písomné, obrazové, ústné, či iné) a aké prostriedky vytvára si svoj vlastný jazyk. Každá organizácia je špecifická nielen čo do svojho zamerania, ale predevšetkým, čo do sociálného prostredia. Predstavuje osobitý sociálny svet, ktorý má svoju históriu, kultúru a osvedčené spôsoby komunikácie.

3. SOCIÁLNA KOMUNIKACIA VELITEĽA-LÍDRA

Vedenie ľudí je ve svojej podstate **sociálna interakci**a ktorá *„predstavuje proces vzájomného pôsobenia (reagovania, ovlyvňovania) jednotlivca (vodcu - lídra)*[4] *a druhého človeka, či skupiny. Jej východiskom a súčasne i dôležitou zložkou je* ***sociálna percepcia*** *(vzájomné vnímanie ľudí). Nejdôležitejším nástrojom, či prostriedkom je sociálna komunikácia (proces, v rámci ktorého si ľudia oznamujú nejrôznejšie informácie a prežitky)“* (Bedrnová, Nový 1998, s. 176). Ak vychádzame z doterajších poznatkov tak musime upozorniť na ten fakt , že vojenský vodca - líder by určite mal mať mal sociálne kompetencie na vysokom stupni rozvoja, a mal by sa aj ďalej vzdelávať v oblasti vied o človeku, ktoré objasňujú proces sociálnej komunikacie. Aj v komunikáci lídra je potrebné odlišovať technickú stránku komunikácie (ovládanie komuniukačných prostriedkov) od stránky sociálnej – komunikácii medzi ľudmi, pretože tá má určité zvláštnosti.

Obsahová úroveň komunikácie je daná množstvom a obsahom informácií –hovoríme o verbálnej stránke komunikce a vzťahovú úroveň sprostredkovanú najmä minojazykovými nonverbálnými prostriedkami. Vzájomné odovzdávanie informácii a významov je sprevádzané procesom vzájomnej percepcie a sociálnej interakcie.Naviac pri interpersonálnej percepcii sa zvyknu ľudia dopúšťat rozných chýb a omylov, (halo-efek - prvý dojemt, stereotypizácia - sklon jednotlivca pripisovať osobe určité chrakteristiky- na základ jej zaradenie do sociálnej skupiny, projekcie- snaha premietať svoje vlastné rysy do druhých ľudí a pod. Predovšetkým je potrebné pochopiť, že **sociálna komunikácia** je špecifickou formou **sociálnnej interakce** – spojennie mezi ľuďmi a to prostrednictvom odovzdávania a prijímania významov (*Výrost, Slaměník a kol. 2009, s. 217*) Sociálná psychológie vysvetľuje tento jav tzv. zdieľanými významami.

Sociálná komunikace sa realizuje v každej spoločnosti činnosťou ľudí a predevšetkým sa bez nej nezaobíde ani každodenná pracovná činnosť. Je základom spolupráce a kooperácie. Prebiehá vždy v s polečenských vzťahoch a následne ju aj

[4] Doplnené autorkou .

ovplyvňuje . V komunikácií totiž prebiehajú vzťahy meziosobnostné (interpersonálne), ale taktiež sa prejavujú vzťahy osoby k sebe samému (intrapersonálne) a vzťahy ku skupine, tímu či spoločnosti vôbec. Na základe tejto typológie vzťahov je zvykom rozlišovať komunikaciu **intrapersonálnu** (komunikaciu se sebou samým), **interpersonálnu** (meziosobnostnú) a **skupinová**, v prípade celospoločenského zacielenie potom **masovú.**. Svoje významy nesú aj ľudské činnosti a symboly, ktoré ľudia v určitom období vytvorili a používajú ich .

Vo vojenskom živote má svoje miesto aj komunikácia prostredníctvom činov. Práve v konkrétnych činoch sa prejavujú kompetencie (spôsobilosti) ľudí riešiť problémy a pracovať s ľuďmi, ukazuje sa ich charakter i vzťahy k druhým ľuďom. Práve preto je pre vedenie ľudí schopnosť „vedieť číta“ význam oznamovaného z činov ľudí dôležitou výbavou každého lídra.. Vyžaduje tro však znalosti, pozornosť a určitú zkúsenosť, aby význam odovzdávaný činom mohol býť vôbec správne dešifrovány, jednak aby bol správne rozkódovaný..Treba sa naučiť rešpektovať to, že každý človek je iný, zvláštný a že ľudia sa stávajú vo svojom okolí presvedčiví,ak vedia využívať prostriedky komunikácie všetkými cestami dodžívať zásadu jednoty slov, reči tela a činov.

V sociální komunikaci aj v podmienkach OS SR nejde len o realizáciu procesu prenosu konkrétnej informácie v súladue s komunikačným modelem: kto?, čo?, ako?, komu?, a s akým efektom? (*Nakonečný 2009*)[5], ale ľudia si v procesoch vzájomného stretávania a oznamovania významov oznamujú aj omnoho viac Ak má vodca líder nadviazať pevný vztah so svojimi podriadenými , nemôže sa dostať do situácie „pokerového hráča. V podstate si ľudia oznamujú navzájom vždy dva typy informácií:

- „dáta“ (tj. fakty) zároveň s informáciou spojenou s emóciou (prežívanie situacie) a uvedomováním si najmä sebe samého a druhých ľudí ;
- iformáciu o tom, ako tieto „dáta“ sa majú vnímať (napr. či oznamované treba brať ako srandu). Oznamovanie „dát“ nazývame komunikáciou oznamovania informácií o tom, ako tieto dáta treba vnímať metakomunikaciou **Bez schopnosti metakomunikace nie je možné dosiahnúť úspešnú komunikáciu**.
- Sociálna komunikácia na pracovisku môže mať charakter formálnej, či neformálnej podoby. Za **neformálnu komunikáciu** na pracovisku se obvykle považujú náhodne osobné stretnutia zamestnacov počas prestávok v práci operatívna komunikácia v malých týmoch, nemá obvykle presne stanovené pravidla, ani jasne určenú osobu, ktorá komunikaciu riadi. **Formálna komunikácia** je opakom komunikácie neformálnej . Role účastníkov i pravidla komunikácie sú dáne buď vnútornými normami, alebo tradíciou. Vedúci zamestnanec určuje obsah i rozsah oznámenia , časový rámec komunikácie i zodpovednosť za oznámenie. Vzťahový rámec v komunikácii potom zahrňujú vzájomné väzby medzi ľuďmi, napr. podriadený a nadriadený, vzťahy k práci i k samotnej organizácii. Vojenské prostredie ako celok je charakteristické dôrazem na formálnu komunikáciu. V útvaroch a zariadeniach práve velitelia v závislosti na povahe vykonávanej činosti samy určujú mieru formálnosti či neformálnosti na nimi riadeným prcoviskách.

[5] Jednotlivé otázky zodpovedajú Lasswellovému komunikačnému modelu: Kto? – komunikátor; Čo? – oznámenie. ako ? – akým kanálom sa odovzdává oznámenie; Komu? – príjemca oznámenia ; S akým efektem? – efektivita komunikacie.

4. ZÁKLADNÉ SPÔSOBILOSTÍ VOJENSKÉHO LÍDRA V SOCIÁLNEJ KOMUNIKÁCIÍ.

Za **klúčové spôsobilosti lídra** najmä pri zaistení úspešného fungovania komunikačného procesu pri vedení ľudí sú dnes považované: **schopnosť aktívne počúvať, vedieť položiť správné otázky v správný čas, efektivne zdieľať informácie, umenie presviedčať a schopnosť vyjednávať.** Tieto spôsobilosti sa v kombinacií s dalšími schopnosťami človeka aj prejevujú v jeho schopnosti zvoliť, naplánovať, poprípade i zorganizovať a viesť vhodné komunikačné aktivity k riešeniu konkrétnych problémov a situacií na pracovisku. Či už ide riešenie vecných problémov (porady, workshopy, atď.) či personálnu prácu (rozhovory prijímacie, adaptačné hodnotiace atd.). Ku kľučovým komunikačným spôsobilostiam patria nasledujúce kompetencie a zručnosti.

Aktivné počúvanie

Aktívne počúvanie to nie je iba proces ako porozumieť informacií, ale je to aj príležitosť ako preukázať ľuďom úctu a zvýšit ich pocit vlastnej hodnoty. Počuvať niečo ešte neznamená aktívne počávať. Problém je v tom, že existuje veľký rozdiel medzi množstvom slov, ktoré je človek ako hovoriaci schopný v určitom čase vysloviť, a počtom slov, ktoré je schopný ako posluchač v rovnakom čase spracovať. Priemerný rečník dokáže vysloviť 125 slov za minutu. Posluchač však môže spracovat 40 – 60 slov behom jednej minúty. To vyžaduje nielken informáciu prijať, ale aj si ju zapamätať. To vyžaduje značné psychické úsilie a koncetráciu pozornosti. Miera pozornosti k určitému oznámeniu ovplyvňujú ešte dalšie skutečnosti:

- významnosť oznámenia,
- aktuálnosť, novosť a zajímavosť oznámenia;
- sila, hlasitosť informacie, oznamu;
- osobnosť oznamujúceho;
- zpôsob prezentacie správy;
- očakávania od komunikácie;
- vnímavosť a ochota počúvať;
- psychická sviežosťt a aktivita.

U osobnosti veliteľa-lídra se jeho schopnosť aktívne počúvať pokynom a povelom nadriadených prejavuje v schopnosti rýchle filtrovať z množstva odovzdaných informacií tie podstatné, ktoré mu prináležia ako aj jeho podriadeným, a následne vďaka svojim kognitivným a jazykovým spôsobilostiam to jasne a stručne vyjadriť. Keď veliteľ vydává pokyny či rozkazy, mal by si vždy pomocou spätnej väzby (vecná, konkrétna otázka) overiť,či ho podriadení počúvajú a či mu aj rozumejú(nepýtať sa však či tomu rozumia). Pre overenie úlohy je vhodnejšie položiť otvorenú otázku, napríklad tohto znenia : „Pán čatár, ako budete teraz postupovať pri plnení úkoly?“

Efektívne oznamovanie informácií

Dnes už je dávno známy fakt , že zodpovednosť za zaistenie efektivnej pracovnej komunikácie nesie vedúcí pracoviska v prípade vojenského prostredia veliteľ. On sám však musí vedieť efektívne informacie oznamovať a organizovat a podporovat iba také komunikačné aktivity, ktoré k tomu prispievajú. Vojenské prostredie sa vyznačuje tým, že celá rada informácií je vydávaná formou rozkazov a nariadení. Zaistenie bojovej činnosti taktiež vyžaduje rýchlu a výstižnú komunikáciu s komunikačnými partnermi, ktorých si

veliteľ sám nemôže vybrať. Je dobre vedieť v praxi použiť niektoré z týchto zásad (*Booher 1999*):

- používať krátke vety a výrazy zodpovedajúce danému prostrediu (špecializacií) i zloženiu auditória;
- vysvetľovať nové úlohy a skutočnosti tak, aby podriadení pochopili;
- nadväzovať na známe fakty v nádväznosti na vytýčené ciele;
- hovoriť so správnou zvukovou stránkou reči - intonáciou;
- hovorit vždy vecne , konkrétne, logická skladba reči a sústrediť se na podstatné údaje, problémy;
- používať najlepšie príklady z praxe;
- viesť dialóg, nie monológ a nechať podriadenému priestor vyjadriť sa ;
- neskákať do reči a byť pozorný k druhým.

V sociálnom kontakte má na príjem informácii a ich ďalšie oznámenie má aj nemalý vlyv celkový spôsob, akým osoba komunikuje – **komunikačný štýl** (Plaňava 2005), v ktorom sa spájajú osobnostné vlastnosti a komunikačné spôsobilosti, znalosti i skúsenosti. Ide o tzv. **agresívne, submisívne a asertívne komunikačné styly**. Každý z týchto komunikačných štýlov ma svoje výhody a nevýhody.

V **submisívnom** postoji sú hľadiská veliteľa ignorováné nikto ho neberie príliš vážne a neposlúcha jeho príkazy. Tým trpí sebeúcta lídra, ztráca sebevedomie, rastie odpor k pracovnému nasadeniu a cítí se nedocenene. Svojím konaním submisívny líder nevyvolává na pracovisku konflikty, ale skôr súcit, môže sa stať aj objektom manipulácie

Agresívne konanie lídra naopak svojou útočnosťou a poškodzovaním dôstojnosti druhých dráždí podriadených , nutí ich spolčovat sa proti vedúcemu, premýšľať o odplate. Takiež ničí ich motiváciu, narušuje spoluprácu a môže viesť až k rezignácií. Zásadné rozdiely medzi jednotlivými štýlmi spočívají v tom, že submisívne a agresívne konania sú jednosmerné, asertívne je obojsmerné.

Asertívna komunikácia je vyrovnanou komunikáciou, ktorá umožňuje komunikujúcej osobe se zdravo presadiť a súčasne rešpektovať požiadavky druhej strany. Asertívny človek dokáže vecne čelit kritike (obzvlášť tej neoprávnenej), manipulácií a afektívnym výpadom voči svojej osobe. Takého správanie prináša celý rad výhod ako napr.: vytváranie dobrých vzťahov. podpora sebavedomia,, riešenia„víťaz – víťaz“ je pravdepodobnejší; skupina se zameriava na tému, nie na osobnosť. Nevýhodou asertívnej komunikacie je skutočnost, že neexistuje spoľahlivá záruka dosiahnutia cieľa komunikácie. Mezi princípy asertívneho konania patrí ochota být uprímný a hovoriť k veci, vedieť povedať nie a komunikovať ako rovný s rovným. Asertívne práva vytvárajú priestor pre slobodnú komunikáciu. Za základné asertívne práva sa považujú práva ako napr.:

- právo spoľahnúť sa na vlastný názor, ktorý o sebe mám, viac, než názor druhých;
- právomoc rozhodnúť aj nelogický, nie som povinný vysvetľovať prečo;
- právo správať sa nezávisle bez rozdielu , či to ostatní schvaľujú
- právo sa mýliť;
- právo zmeniť/meniť názor;
- právo povedať, že neviem;

- právo povedať, že niečomu nerozumiem… Pri asertívnej komunikacií netreba zabudnúť na etiku, zákonnosť ,morálku. Tie by mali byť asertivite vždy nadriadené.

Pro realizácii asertívnej komunikácií je možné využívať celý rad asetívnych techník:

- asertívne nie;
- pokazená gramofónová platňa;
- otvorené dvere;
- pozitívna a negatívna asercia;
- negatíne opytovanie;
- selektívne ignorovanie;
- sebeotvorenie ;
- voľné informácie;
- prijatie akceptovateľného kompromisu.

Asertivitu by sme nemali chápať ako nácvik iba taktických manévrov k dosiahnutiu cieľa. Nie je to cesta k víťazstvu, ale ku kooperácií , k nácviku optimálnej sociálnej komunikácií,
k riešeniu problémových a konfliktných situacií s rešpektom voči právam a dôstojnosti zúčastnených osôb. Asertivita musí rešpektovať morálne zásady. Čo je nemorálne nemôže byť asertívne. Používánie asertivných techník bez ohľadu na morálne zásady se stává manipuláciou druhými ľuďmi. Asertívna komunikácia je naučiteľná, výcvik by mal pomôcť najmä menej priebojným osobám k zdravému sebepresadzovaniu sa v živote .

Argumentácia – presvedčovanie

Je typom komunikácie v ktorej ide o to, aby príjemca oznámenia uznal určité tvrdenia toho, kdo oznámenie vysiela. Ideál nastáva ak sa s tým aj stotožní a na základe toho niečo vykoná alebo určitým spôsobom tak koná. Samozrejme, že argumentácia môže byť zamerená rôzne: na vec sam, alebo na človeka, ktorý má být presvedčený Podobne aj sociálna komunikácia sa môže odohrávať v rôzných formách: priama , či sprostredkovaná, ústna alebo písomná. Naša pozornosť bude sústredená iba na vysvetlenie procesu argumentácie jako aj jeho základné zásady.

Vecné argumentovanie je viazané na slovné vyjadrovanie a má určitú logickú štruktúru. Rozlišujeme 4 základné okruhy, v ktorých môže dôjsť k omylu, alebo k vedomému oklamaniu.

Prvný okruh zahrňuje samotné slovné vyjadrenie všetkých prvkov argumentácie - tézy i argumenty. Problémom sú len nepresné, viacznačné pojmy.

Druhý okruh zahrňuje povahu argumentov. Argumenty by se mali vzťahovat k téze, podporovať alebo ju vyvracať- môžú mať rôznú silu.

Tretí okruh se dotýka téz. V priebehu argumentácie dochádza k premene samotnej tézy.. Často dôjde ku zmanipulovaniu tezy, v procese argumentácie je položená tzv. komplexná otázka – otázka, v ktorej sa pýtame na niekoľko skutočnosti súčasne. Komplexnou otázkou sa otvára priestor pre nové problémy.

Štvrtý okruh zahrňuje vzťah mezi tezou a argumentami. I keď je argumentácia opakom usudzovania, pro overenie jej logickej správnosti je nevyhnutné využívať poznatky z logiky o správnom usudzovaní tak s jednoduchými, tako aj zloženými výrokmi.

Vo vojenskom prostredí je hojne používaná **argumentácia autoritou**. Pozitivný vzťah človeka k autoritám je výsledkom výchovného pôsobenia a býva v kultúrach organizácií vysoko ocenený. Skúsenosti významných osobností sú zárukou úspechu. Pre lídra je dôležitou v procesu argumentácie otázka: „Ako byť presvedčivý?"- vo vzťahu ku svojim podriadeným, ale taktiež k k nadriadeným**.** Pre výsledok presvedčovania a jeho hodnotenia je takiež vhodné posúdiť východziu situáciu. Pre správnu argumentáciu je taktiež dôležité to, či dokážu obidve strany viesť skutočný dialog.

Vyjednávánie

Vyjednávánie je komunikačnou aktivitou, v ktorej platia jednak všeobecné zásady sociálnej komunikácie, ale má aj svoje zvláštnosti. Sústredíme pozornosť iba na špecifiká vyjednávania. Je to rozhovor, v ktorom sa rola pýtajúceho a opýtaného spontánne menia a jedna strana se snaží presvedčiť druhú o oprávnenosti, výhody svojho stanoviska, či riešenia problému. Pre bezkonfliktný proces vyjednávania je dôležité dodržovať následujúce zásady:

- komunikovať srozumiteľne;
- počúvať aj to, čo človeka prevyšuje, čo nepozná;
- porozumieť motivácií a postojom náprotivku správne za položenými otázkami;
- manipulaciu a emócie je potrebné držať pod kontrolou a zostať neutrálny;
- zaistiť si úplný zoznam rokovacích bodov toho druhého;
- mieriť na začiatku vysoko (požiadavky mierne nadsadiť);
- dodržiavať zásadu niečo za niečo;
- dosiahnuť spravodlivé dohody pro obe strany.

Pri realizácií vyjednávania by mali byť správne pochopené všetky jeho fázy: a) zahrievacia, spočívajúca skôr v v neformálnej komunikacií, b) vytvorenie vzťahu, dohoda o spôsobe konania, c) sumarizácia problémov, o ktorých se bude vyjednávať, d) návrh na riešenie, e) žiadosť o radu, f) predostrenie faktov, g) návrh výhod pre partnera, h) vyjadrenia vlastného názoru na problém, ch) konfrontácia názorov, i) sebereflexia. Vyjednávania môže býť vedeno rôznými spôsobmi – štylmi.. Každá zo zúčastnených strán sa snaží získať výhodu pre seba, vlastné záujmy sú väčšinou presadzovane tvrdším zpôsobom (naliehaním, nátlakom, manipuláciou).

4.1 CHYBY V KOMUNIKÁCIÍ LÍDRA.

V komunikacii sa líder môže dopúšťať vedľa chýb v interpersonálnej percepcií ako aj celeho radu ďalších chýb. Medzi nejčastejšie patria tzv**. zúžené chápanie komunikácie,** Pozornosť sústreďuje iba na samotné oznámenie, účastníkom komunikácie nevenuje takmer žiadnu pozornosť. Často, obzvlášť v hierarchicky usporiadaných organizacích, se stretávame s tým, že vedúci zamestnaci **aplikují autoritativný zpôsob komunikácie na všetky komunikačné situácie**, či majú charakter formálny, či neformálny. Dalšími nedostatkami výrazne komplikujúcími porozumeniu medzi nadriadenými a podriadenými býva nadmerné **používánie negatívnej komunikácií** (nesmieš, nerob to). Vyššie uvedené komunikačné spôsobilostí lídra využívá v konkrétných komunikačných situáciach, do ktorých sa dostáva alebo ich sám organizuje, či už sú pripravované či nie, plánované alebo nahodilé. Sú to nejčastejšie pracovné porady všetkých foriem (od operatívných až po strategické, krátké, dlhé, atd.) a pracovné rozhovory, v ktorých často líder plní rolu osoby riadiacu celú komunikáciu.

Navzdory všetkým novinkám v komunikačných technológiach - rozhovor medzi nadriadeným a podriadeným medzi štyrmi očami stále zostáva vysoko účinným nástrojom veliteľa ktorý mu slúži k odburávaniu nedorozumení /predsudkov a posilnenia sebevedomia podriadeného, jeho pripravenosti prevziať zodpovednosť. Autorita se získavá a udržuje veľmi ťažko. Vyžaduje predovšetkým , aby velitelia- lídri sa naučili vždy poctivo zvažovať svoje rozhodnutia, dodržovali pravidla bežnej zdvorilostnej komunikácie i vzájomnej úcty, konali čestne a svojich podriadených účinne motivovali. Pre lepšiu orientaciu lídrov uvádzame desať nejčastejšie zásad z dielne autora „Desatero udrženia autority v komunikácií nadriadených“ (*Blanchard 2017*), s ich pomocou sa dá u podriadených získať a udržať autoritu. V armáde českej republiky tvorí obsah príručky „Minutový líder“[6]:

1. V odborných otázkách buďte profesionálem.
2. Vinu za neúspech nesvaľujte na podriadených.
3. Preukazujte rovnakú alebo väčšiu vyššiu pracovnú morálku, ako vyžadujete od podriadených.
4. Oceňujte nové námety, nápady a návrhy podriadených.
5. Nepestujte si obľúbencov.
6. Dodržujte sľuby
7. Chváľte skutočné pracovné zásluhy.
8. Za všetkých okolností se snažte být poctivý.
9. Pozorne počúvajte.
10. A to nejdôležitejšie – majte úctu k svojim podriadeným.

Ak chceme, aby bol jednotlivec v podmienkach OS SR schopný tieto zásady „*minutového manažéra*“ dodržiavať, musí spĺňať celý rad predpokladov ako napr. stotožmiť sa so svojimi úlohami – cieľmi, stanoviť si optimálny postup k ich dosiahnutiu, napísať si každý cieľ, čo postup k jeho dosiahmutiu maximálne v 250 slovách, postup k dosiahnutiu ciele pravidelne čítať, nie viac ako 1 minúta času apod. Dôležitá je aj spätná väzba podriadených, vyjadrenie pochvaly v zmysle vety: „Zastav sa na minútu, pozri sa na svoje ciele, zhodnoť svoj postup a porovnaj ho so svojimi umýslami!. Schopnosť efektívnej komunikácie je jedným zo základných požiadaviek úspešného vedenia ľudí.

ZÁVER

Schopnosť efektívnej komunikacie je jedným zo základných požadaviek úspešného vedenia ľudí. Líder ve vojenskej organizácií stále plní dôležitú rolu komunikačného uzla v internom komunikačnom systéme každej organizácie, vojenskú nevynímajúc.

Líder je vo vzťahu k vonkajšiemu prostrediu vojenskej organizácie osobou, ktorá prostredníctvom svojich komunikačných schopností a spôsobilostí reprezentuje organizáciu mezi ostatnými subjektmi

Efektívna komunikácia lídra a rešpekt k jej sociálnemu rozmeru je významným pomocníkom najmä pri budování jeho neformálnej autority. Od lídra vo vojenskom prostredí

[6] Termín vznikol analogicky s názvom praktickej príručky vydanej pro potreby veliteľov AČR *Minútový manažér*, ktorá výstižným spôsobem upozorňuje na aktivity veliteľa, ktoré zvyšujú kvalitu tímovej práce v rámci AČR prostredníctvom situačního vedenia podriadených. Obsah príručky bol spracovaný na základe publikácie Blancharda (2017).

sa očakáva, že jeho komunikácia bude rovnako efektívna nielen v mierových podmienkach, ako aj v bojovom nasadení. Každá vojenská jednotka primárne sa spolieha na to, že veliteľ – líder aj vo veľmi psychicky náročných situáciach vie racionalne spracovať informácie a na základe nich sa správne rozhodnúť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

NEKVAPILOVÁ, I. a kol. 2018. *Úvod do vojenského leadershipu*. Brno 2018, ISBN 978-80-7582-078-5, 125 str.

NEKVAPILOVÁ, I., 2002. *Podstata sociální komunikace*. Vyškov: Vysoká vojenská škola pozemního vojska. ISBN 80- 7231-100-X.

EVANGELU, J. E. - SALIGER, R., 2011. *Manažerská komunikace a prezentace*. Brno: Univerzita obrany. ISBN 978-80-7231-838-4.

HIERHOLD, E., 2005. *Rétorika a prezentace*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0782-9.

BELAN, L. - PETRUFOVÁ, M. - VARECHA, J.: *Manažment vo vojenstve*. AOS Liptovský Mikuláš 2018, ISBN 978-80-8040-565-6, 220 str.

doc. PhDr. Mária Petrufová, PhD.
Katedra spoločenských vied a jazykov
Akadémeia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
e-mail: maria.petrufova@aos.sk

DEVELOPMENT OF THE BELGRADE-PRISTINA DIALOGUE – ASSESSMENT AT THE END OF THE OFFICE TERM OF FEDERICA MOGHERINI[1]

Szidónia LÁNGNÉ PETRUSKA

ABSTRACT

This paper aims to examine the process of the Belgrade-Pristina dialogue from its beginning in 2011, with particular attention to the term of office of Federica Mogherini, the High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, which expires on 31 October 2019. While presenting the most important developments of the protracted, EU-facilitated negotiations in chronological order, it strives to identify the key actors of this process (including individuals, organisations, states etc.), and the factors influencing their positions.

Keywords: Belgrade-Pristina Dialogue, Federica Mogherini, Brussels Agreement, Association/Community of Serb Majority Municipalities, Land Swap

INTRODUCTION

The Serbian-Albanian relations, which has a long, serious history, are still one of the most important source of conflicts in the Balkans.[2] The territorial dispute of the two ethnic groups over the land of Kosovo culminated in the Kosovo war at the end of the last century. Following the armed conflict, the ethnic Albanian majority province of Serbia was placed under international administration by the Unites Nations Security Council Resolution 1244 (which is still in force) and after a long period of unsuccessful status negotiations in 2008 unilaterally declared its independence from Serbia. However, Serbia and its traditional allies, and countries that also have minorities seeking independence (including five EU member states) up to this day don't recognise the independent statehood of Kosovo.

Beside the significant number of Serbs still living in Kosovo, its territory is highly important for Serbia also from cultural and religious aspects. It doesn't prove to be an easy task to find a way out of the current deadlock, at the same time it is extremely important also for the European Union, because as historical examples prove, the instability and the security risks of the Balkans can negatively impact the security situation of the wider Europe.

The EU has been played a key role in this reconciliation process, through bringing the parties to the negotiating table several times in the recent years. Because its policy toward the region can be considered as part of its foreign policy, but the countries of the Western Balkans are targeted by the EU's enlargement policy as well, it has various instruments to pursue its goals.[3] In this process the High Representative of the EU for Foreign Affairs and Security Policy (hereinafter HR) is a key actor, because in her capacity as Vice President of the

[1] SUPPORTED BY THE ÚNKP-19-3-I-NKE-29 NEW NATIONAL EXCELLENCE PROGRAM OF THE MINISTRY FOR INNOVATION AND TECHNOLOGY (Hungary)

[2] OROSZ Anna (ed.). Milyen irányba haladnak a szerb-albán kapcsolatok? *KKI 4:1*, Budapest : Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019, Vol. 3, No. 4, 8 p.

[3] OROSZ Anna (ed.). What Role Do the External Actors (Russia, China, Turkey and the European Union) Play in the Western Balkans? *KKI 4:1*, Budapest : Institute for Foreign Affairs and Trade, 2018, Vol. 2, No. 10, 8 p.

European Commission (hereinafter EC) she can connect the enlargement policy with the Common Foreign and Security Policy agenda.[4]

This paper aims to present and assess the evolution of the so-called Belgrade-Pristina dialogue from its beginning in 2011 to the end of the term of office of the outgoing HR Federica Mogherini, with particular interest to the key actors of the process and their motivations.

1. FROM THE BEGINNING OF THE DIALOGUE TO THE END OF 2014

After the unilateral declaration of Kosovo's independence in 2008 a number of important questions remained unresolved, for example the status of the mainly Serb-populated northern Kosovo, the dysfunctional institutions, the links between the corruption and the organized crime, the representation of Kosovo in international fora, the question of the registry books and the cadastral records, which were transported to Serbia during the war or ensuring the free movement between Serbia and Kosovo, as well as within the two states.[5]

The Belgrade-Pristina dialogue was launched following the adoption of the UN General Assembly Resolution 64/298 (2010) which acknowledged the International Court of Justice's non-binding opinion that Kosovo's declaration of independence did not violate international law. The same document welcomed the readiness of the EU to facilitate a dialogue between Serbia and Kosovo, which „*would be a factor for peace, security and stability in the region, and (...) would be to promote cooperation, achieve progress on the path to the European Union and improve the lives of the people*."[6]

The HR Catherine Ashton had a key role in initiating the dialogue, while the German Chancellor Angela Merkel provided great support for her by paying a diplomatic visit to Belgrade and delivering the message that "there will be no EU enlargement without peace".[7]

The so called technical dialogue started on 8 March 2011 and up to March 2012 was facilitated by the European External Action Service (EEAS) Councillor Robert Cooper on senior officials' level.[8] The basis for these talks was set on matters related to "sensitive status aspect" [9], which can make easier the everyday life of the citizens.

The negotiations deliberately did not address the status of Kosovo, or its northern areas – which have obviously stronger ties to Belgrade than to Pristina. The idea of the partition of Kosovo has arisen time and again for decades (similarly as a possible unification of Kosovo with Albania) but it was explicitly rejected during the status-talks before 2008 by both parties as well as by the international community. Moreover, according to the Constitution of Serbia Kosovo and Metohija is part of the state. The EU has always been

[4] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia 2018. *The High Representative and the EU Foreign Policy Integration. A Comparative Study of Kosovo and Ukraine.* Cham : Springer Nature, 2018. p. 175.
[5] JUHÁSZ Krisztina. A Koszovó és Szerbia közötti párbeszéd és a brüsszeli megállapodás végrehajtásának eddigi mérlege. In *Külügyi Szemle*, 2016, Vol. 14, No. 2, pp. 34-53.
[6] *United Nations resolution adopted by the General Assembly. 64/298. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law.* 13 October 2010.
[7] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia. p. 152.
[8] *Dialogue between Belgrade and Pristina.* [online]. June 2016. [cit. 2019-08-17]. Available at: <https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eu-facilitated-dialogue-belgrade-pristina-relations/349/dialogue-between-belgrade-and-pristina_en>.
[9] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia. p. 152.

represented a status-neutral approach (in that spirit Serbia is only encouraged to cooperate with Kosovo, not to explicitly recognize its independence).[10]

Catherine Ashton's commitment and diplomatic talent was crucial on the success of the technical talks. She was able to keep the process under her control (since the EU's Thessaloniki summit in 2003 opened the prospect of the European integration for the countries of the Western Balkans[11], it is a great motivating factor for the states concerned), harmonize the activities of relevant EU institutions (see e.g. EULEX mission[12]), and temper the tensions between the parties.[13]

Up to march 2012 a number of agreements were concluded on different topics, such as on freedom of movement of persons and goods; civil registries and cadastral records (e.g. tripartite implementation groups will certify the authenticity of copies); custom stamp procedures (also in order to ensure free movement of goods in accordance with CEFTA[14]); mutual recognition of university diplomas (the European University Association will be entrusted to certify them); Integrated border management (the documents used the abbreviation IBM to avoid using the word „border"); regional representation and cooperation[15] (e.g. a compromise was reached how to reference Kosovo in international meetings: Pristina renounced the term "republic" and accepted reference to the UNSC Resolution 1244, as long as a similar mention was made to the advisory opinion of the International Court of Justice).

During the first year of the dialogue violence broke out more times in northern Kosovo e.g. on the occasion of the dismantling of barricades built by the Serbs. Despite of it, Serbia received full candidate status on the 1st of March 2012.[16] On the other hand, the first results of the dialogue were either important for the inhabitants of Kosovo.

In May 2012 parliamentary and presidential elections have taken place in Serbia[17] (ethnic Serbs in northern Kosovo also participated on it). The new ruling coalition led by prime minister Ivica Dačić was determined to continue the EU-integration process and the normalisation with Kosovo. To put more cardinal issues on the agenda, the dialogue should have been raised to a higher political level. In autumn 2012 Hashim Thaçi, the Prime Minister of Kosovo and Ivica Dačić from Serbian side met in Brussels for the first time under EU mediation. In December they already agreed to establish a jointly-managed border regime. For the continuation of talks in 2013 Catherine Ashton successfully applied the principle of conditionality, namely at the beginning of April she made clear that to open the doors towards closer relation with the EU[18] (which meant for Kosovo the beginning of the preparatory negotiations of the stabilisation and association process, and for Serbia the opening of the accession negotiations[19]) the parties had about two weeks to reach a compromise.[20]

---

[10] SZILÁGYI Imre. *Szerb-albán tárgyalások.* MKI-tanulmányok, 2011/18, Budapest : Magyar Külügyi Intézet, 12 p.

[11] *Eu-Western Balkans Summit Thessaloniki.* [online]. June 2003. [cit. 2019-08-18]. Available at: <https://europa.eu/rapid/press-release_PRES-03-163_en.htm>.

[12] The European Union Rule of Law Mission in Kosovo was launched in 2008 as the largest civilian mission under the Common Security and Defence Policy of the EU. It took over police, justice and customs functions from the UN administration. Later most of these tasks were transferred to the Kosovar authorities, but the mission – with changed functions – will remain in Kosovo at least until June 2020.

[13] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 152-153.

[14] Central European Free Trade Agreement, concluded between non-EU countries.

[15] JUHÁSZ Krisztina Ibid.

[16] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 153-156.

[17] JUHÁSZ Krisztina Ibid.

[18] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 158-159.

[19] JUHÁSZ Krisztina Ibid.

On 19 April 2013 the parties concluded the Brussels Agreement which was entitled "First Agreement of Principles Governing the Normalisation of Relations". According to the 15-point document the Serbian communities, including those living in the northern part of the former Yugoslav autonomous region would have integrated into Kosovo yet granted a wide range of autonomy in special fields. The participating communities shall be entitled to cooperate in exercising their powers through the Community/Association of Serb Majority Municipalities (hereinafter C/ASM), which would have full overview of areas of economic development, education, health, urban and rural planning (other competences may be delegated by the central authorities). The C/ASM shall have a representative role to the central authorities and will have a seat in the communities consultative council. As other important development, the Brussels Agreement stated, that only one police force shall be in Kosovo (called Kosovo Police) in them the police in northern Kosovo shall be integrated (and likewise the members of other Serbian security structures into the equivalent Kosovo structures). However, the new structure would take into account the ethnic differences e.g. by appointing a Kosovo Serb for the position of the Police Regional Commander for the four northern Serb majority municipalities. Similarly, the document also envisaged the integration of the judicial authorities. Organisation of municipal elections in the northern municipalities were also foreseen in 2013 with the facilitation of the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) and the document also set the goal to complete the discussions on Energy and Telecoms by June 15. The parties also agreed, that neither side will block, or encourage others to block the other side's progress in their respective EU paths.[21]

The Brussels Agreement was termed from the beginning a historical breakthrough giving Pristina control over the entire country. But in fact, the importance of such a document will be only proven if it really leads to a breakthrough.[22] In Serbia the signature of the document evoked serious protests both in the political elite and among the population, the Serbian Orthodox Church, which considers Kosovo an inalienable part of the Serbian identity, also expressed their disapproval. Nationalists accused the government of de facto recognizing the independent statehood of Kosovo. Meanwhile the opposition in Kosovo accused their own negotiators of consolidating the disputed status of Kosovo.

Despite of it, the implementation of the agreement began in a short time, with the integration of parallel security structures and judicial authorities – although in the first case we can not speak about a full integration and in the second case the ethnic logic triggered a wide debate.[23] The municipal elections referred also in the Brussels Agreement took place in Kosovo on 3 November 2013, and first time since 2008 Serbs from northern Kosovo also casted their vote. However, due to attacks at certain voting stations the results must have been annulled, and the elections were re-run. After this "first test" of the deal, the EC decided to open membership talks with Serbia by January 2014 and opened the negotiations on a Stabilisation and Association Agreement (hereinafter SAA) with Kosovo.[24]

In 2014 the dialogue was reduced to a technical level again, since parliamentary elections were held both in Serbia and Kosovo, and also European parliamentary elections took place. In Serbia, the early elections in March resulted in a landslide victory of the

[20] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 158-159.
[21] *First Agreement of Principles Governing the Normalisation of Relations.* [online]. April 2013. [cit. 2019-08-18]. Available at: < https://tinyurl.com/yy2n74wx>.
[22] ĐORĐEVIĆ, Vladimir et al. *Mogherini's Chance for True Rapprochement between Serbia and Kosovo.* [online]. October 2014. [cit. 2019-08-18]. Available at: <https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2014/10/CEPI-MOGERINI-2014-ENG.pdf>.
[23] JUHÁSZ Krisztina Ibid.
[24] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 161-162.

Serbian Progressive Party and of his leader Aleksandar Vučić, in turn the voting on 8 June in Kosovo (which was taken place because the dysfunctional Assembly dissolved itself in May, following the unsuccessful vote on the establishment of the Kosovo Armed Forces[25]) resulted in a prolonged institutional crisis. After a 6 months long debate the new grand coalition government was finally formed in December, with Isa Mustafa as Prime Minister. (Thaçi became deputy Prime Minister and Minister for Foreign Affairs.)[26] Meanwhile opposition lawmakers set off more times smoke bombs in parliament as a sign of their protest against the deal with Serbia.[27] As a result of the EP elections Jean-Claude Juncker was appointed to the President of the EC and Federica Mogherini filled the position of the HR (as well as the Deputy President of the EC).

2. DEVELOPMENTS DURING THE OFFICE TERM OF FEDERICA MOGHERINI

The new EC President announced a five-year halt on enlargement (which could be considered as a realistic assessment given the level of stagnation of reforms in the region), however he confirmed that on-going negotiations will be continued in the Western Balkans. Despite of it, there was a risk, that issues like the situation in Ukraine, the increasing migratory pressure and the fight against the Islamic State can marginalise the Belgrade-Pristina dialogue.[28] Furthermore, Serbia became increasingly forced to balance EU demands with their interests in Russia (its most powerful supporter in the Kosovo-question).[29]

To give a new momentum and complement the EU's efforts in the integration process of the Western Balkan states, in the summer of 2014 Germany, along with Austria, France and Italy initiated the so-called Berlin Process, aiming to achieve sustainable economic growth, fully-fledged market democracy and reconciliation.[30] As further important factor, the HR could have legitimate expectations that no high-level personnel changes will take place for long time (so she will have enough time getting to know her negotiating partners).[31] At that time, signing the SAA and the perspective of the visa liberalization in the Schengen area meant appropriate motivation for Kosovo, but there was a risk, that for Serbia opening and closing of negotiating chapters will mean a significantly lower incentive. [32]

After a ten-months long stalemate the EU-facilitated dialogue resumed on 10 February 2015 under the coordination of Mogherini, when right away an agreement on justice and judiciary issues was reached, closing one of the implementation chapters of the Brussels Agreement.[33] But in general, the implementation of the agreements already concluded proved to be more difficult and slower than expected, mainly because in their texts there were often hidden serious disagreements. (Even it is not completely clear, what normalisation exactly means. According to EU's negotiating framework for Serbia's accession the normalisation is expected to lead to a "legally binding agreement by the end of Serbia's accession

[25] BEHA, Adem – BALIKI, Bekim. *2014 Elections in Kosovo. A retrospective.* [online]. Sept. 2014. [cit. 2019-08-18]. Available at: <https://www.academia.edu/8335856/2014_Elections_in_Kosovo_A_Retrospective>.
[26] OROSZ Anna. *A Belgrád-Pristina dialógus elmúlt fél évének mérlege.* KKI elemzések, 2015/19, Budapest : Külügyi és Külgazdasági Intézet, 10 p.
[27] *Watch: dramatic scenes as MP sets off smoke bomb in Kosovo parliament*. [online]. December 2015. [cit. 2019-08-22]. Available at: <https://www.euronews.com/2015/12/14/opposition-rebel-mp-fires-smoke-bomb-in-kosovo-parliament>.
[28] OROSZ Anna 2015. Ibid.
[29] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 163-164.
[30] ROTARU, Vasile – TRONCOTĂ, Miruna Ibid.
[31] OROSZ Anna 2015. Ibid.
[32] ĐORĐEVIĆ, Vladimir et al. Ibid.
[33] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia p. 166.

negotiations, with the prospect of both being able to fully exercise their rights and fulfil their responsibilities". [34])

Up to August 2015 the HR paid diplomatic visits in Belgrade and Pristina and mediated some new rounds of negotiations (on technical as well as on high-political level) in a number of outstanding questions (including the A/CSM).[35] These also helped to solve a serious internal political problem of Kosovo, namely that the representatives of Serbs blocked the work of the parliament for months as a result of a debate concerning privatisation issues in northern Kosovo.[36] (In 2015 Kosovo continued to struggle with a political crisis, at that time a huge wave of disappointed people left Kosovo towards Western Europe. Meanwhile the popularity of the opposition party Vetëvendosje [Self-determination] has significantly grown, which considers the dialogue only just a waste of time, or a gesture towards the international community.[37])

On 25 August 2015 the prime ministers of Serbia and Kosovo agreed to finalize four more crucial agreements. First of all, they agreed on the general principles and the main elements of the A/CSM. The provisions of this agreement covered the issues of the objective, organisational structure, relations with the central authorities, legal capacity, budget and support. Furthermore, the parties stated, that the Statute of the A/CSM will be drafted within four months by the General Assembly. They also agreed on further implementation of the energy agreement and the Action Plan for Telecoms as well as the arrangement for the main bridge in the ethnically divided city of Mitrovica.[38] However, the implementation of the A/CSM agreement faced obstacles right after the signature. Oppositional parties regularly obstructed meetings of the Kosovo Assembly, preventing ratification of the agreement. They demanded Prime Minister Mustafa to withdraw his signature, because they feared that the A/CSM would have been given too much power (as for the Republika Srpska in Bosnia-Herzegovina by the Dayton accord).[39]

In the second half of 2015 in the frame of the Berlin process support for key infrastructure projects and pledged solidarity over the on-going refugee crisis affecting several Balkan states were announced. The dialogue and the implementation of the arrangements also continued e.g. with the initiation of the agreement on freedom of movement/Mitrovica bridge in October.

At the end of October, the EU signed the SAA with Kosovo. Nevertheless, it remained in question, how the EU would have managed to grant access to a country whose statehood was still not recognised by five member states. So it was not able to calm the discontent that already had started to spread in Kosovo.[40] In October, the Kosovar President Atifete Jahjaga took the case of the A/CSM agreement to the Constitutional Court.[41] On 10 November Kosovo decided to suspend the implementation of the deal. Violent protest (led by the Vetëvendosje movement) continued in Kosovo, but the HR declared, that everything should be implemented that had been agreed. Meanwhile Serbia opened negotiations on Chapter 32 (financial issues) and Chapter 35 ([…] normalisation of relations between Serbia and

[34] ĐORĐEVIĆ, Vladimir et al. Ibid.
[35] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 166-167.
[36] OROSZ Anna 2015. Ibid.
[37] ĐORĐEVIĆ, Vladimir et al. Ibid.
[38] MOGHERINI, Federica. *Statement by High Representative/Vice-President Federica Mogherini following the meeting of the EU-facilitated dialogue.* [online]. August 2015. [cit. 2019-08-20]. Available at: <https://tinyurl.com/y2tmu2ks>.
[39] JUHÁSZ Krisztina Ibid.
[40] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 168-169.
[41] JUHÁSZ Krisztina Ibid.

Kosovo). In December the EC recommended that Kosovo should receive visa liberalization in case if it met further eight criteria and took measures to stem the flow of economic migrants to the EU. On 21 January 2016 the EP gave its consent to the SAA between the EU and Kosovo.[42]

The Kosovar Constitutional Court delivered its judgement in December, according to them five of the six parts of the A/CSM agreement were not in line with the constitution. Of course, Serbia has constantly demanded to implement it in the agreed form.[43] In February 2016 violence erupted again in Pristina and continued in March at the common border crossings. Despite of this developments, the dialogue continued on technical level. The Serbian early parliamentary elections at the end of April (whereby Vučić, as prime minister confirmed his power) could take place without any major incidents.[44]

However, negotiations on the most important questions remained at a standstill for a long time. For the EU, the result of the Brexit referendum meant new challenge. Serbia had no interest in the signature of a comprehensive agreement with Kosovo at an early stage of the integration talks. In Kosovo, it was also lack of strong political leaders ready to lend their face to the normalisation process. Although Hashim Thaçi (since April 2016 up to the present day president of Kosovo) may seem to be the appropriate person also enjoying the support of the West, but he has a low popularity in his country, and a number of other politicians have been building their position even on uncompromising stance towards Belgrade.[45] Prime Minister Mustafa was heavily criticized for signing the 25 August 2015 agreement (as well as the border demarcation agreement with Montenegro in the same month). Beside the opposition, he had also difficulties with his coalition partners, because in October 2016 the Serb List party[46] suspended its work following a debate on the Trepça mining complex located in northern Kosovo.[47] Pristina had to face a long-lasting political crisis.

The year 2017 began with a provocative incident, namely a train, bearing the words "Kosovo is Serbia" was sent to Mitrovica in northern Kosovo just before the presidential election in Serbia (whereby Vučić was elected for President). Similar incidents can serve the purpose of prolonging the negotiations, at the same time it was a good tool for mobilizing the electorate.[48] According to other opinions, it was intended to a hybrid action (following the "Crimea model"), aiming to provoke the Kosovars in order to offer Belgrade a pretext to military intervene and to annex the northern Serbian majority areas.[49]

On 5 May 2017 three Kosovar opposition parties submitted a motion of non-confidence against the Mustafa-led government. Among the main reasons they listed the signature of the August 2015 agreement on the A/CSM and the demarcation deal with Montenegro (claiming Kosovo would lose 8,000 hectares of land). After the motion was adopted, early elections were held on 11 June. The highest number of votes were obtained by the so-called PAN Coalition, a political alliance founded by former leaders of the Kosovo

[42] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 169-171.
[43] SZPALA, Marta. *Serbia-Kosovo negotiations – playing for time under pressure from the West.* OSW Commentary, 2018, No. 281. Warszawa : OSW Centre for Eastern Studies. 7 p.
[44] AMADIO VICERÉ, Maria Giulia pp. 172-173.
[45] SZPALA, Marta Ibid.
[46] The Serb List party, which scores overwhelming majority in Serbian majority municipalities is closely allied with the ruling SNS party in Belgrade. The Constitution of Kosovo guarantees 10 parliamentary seets to the Serb community.
[47] HORVÁTH László. Parlamenti választások Koszovóban és Albániában. In *Parlamenti Szemle*, 2017, Vol. 2, No. 2, pp. 99-115.
[48] SZPALA, Marta Ibid.
[49] ROTARU, Vasile – TRONCOTĂ, Miruna Ibid.

Liberation Army. In September Ramush Haradinaj was elected for prime minister[50] – whose popularity had increasingly grown after he had been arrested for a while at the beginning of the year in France on Serbian warrant, that alleged that he had committed war crimes during the armed conflict in Kosovo.[51]

In the middle of 2017 (facing pressure from the EU) Thaçi and Vučić announced, that they would make efforts to conclude a comprehensive agreement. Vučić also announced a broad range of national consultations on the future of Kosovo, while in Kosovo an attempt was made to build a non-partisan consensus in favour of dialogue with Serbia. However, these steps only helped to delay the next round of negotiations. At the beginning of 2018 new incidents indicated the tense atmosphere between the parties. In January the moderate Serbian politician, Oliver Ivanović was assassinated in North Mitrovica, while in March Marko Đurić, director of Serbia's Office for Kosovo and Metohija was accused of illegally entering Kosovo and expelled.

In February 2018 the EU released a new enlargement strategy. It stated that Serbia had an opportunity to join the EU by 2025, but for this deadline to meet, the legally binding agreement with Kosovo would have to be worked out no later than the end of 2019. (It should cover a range of issues, from the demarcation of the border through the form and procedure for the mutual recognition of independence to the issue of the accountability for war crimes.) On the other hand, the strategy offered for Kosovo only a stepping stone toward accession talks. Although without Serbia's recognition Kosovo can not function effectively in the international arena, the protracted dialogue seemed to have lost the trust of the public more and more.[52]

In March 2018 the Assembly of Kosovo ratified the contested demarcation agreement with Montenegro.[53] In July the EC confirmed, that Kosovo had fulfilled all requirements for the visa liberalization.[54]

In April Kosovar Serb leaders threatened to set up the A/CSM unilaterally, but it was withdrawn under EU pressure.[55]

During the summer, a new, or at least so far taboo idea emerged by presidents Hashim Thaçi and Aleksandar Vučić concerning the settlement of the status of Kosovo: the modification of the border/land swap between Kosovo and Serbia. According to some experts, the proposed solutions were intended to strengthen the positions of the parties both with the West and on the domestic stages (or simply testing the reactions) before the new round of high-level negotiations scheduled for September. Although the details were not presented, it was clear that Vučić was ready to present the accession of the four Serbian majority municipalities of northern Kosovo as a success, while Thaçi proposed joining three south Serbian municipalities inhabited by the Albanian minority of Serbia (the so called Preševo Valley) to Kosovo. This plan divided the public opinion both in the states concerned and at

[50] HORVÁTH László Ibid.
[51] MORINA, Die. *Kosovo's Haradinaj Held in France on Serbian Warrant*. [online]. January 2017. [cit. 2019-08-22] Available at: <https://balkaninsight.com/2017/01/04/ramush-haradinaj-arrested-in-france-01-04-2017/>.
[52] SZPALA, Marta Ibid.
[53] MATIAS, Bárbara. *The Prishtina-Belgrade Dialogue in the Context of the New EU Enlargement Strategy.* [online]. May 2018. [cit. 2019-08-20], Available at: <http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2018/05/GLPS-Policy-Note-Prishtina-Belgrade-Dialogue-in-the-context-of-EU-Enlargement-Strategy-2.pdf>.
[54] WITTKOWSKY, Andreas. *Time for the EU to Refocus on Kosovo and the Region.* [online]. September 2019. [cit. 2019-09-07]. Available at: <https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/79790#comments>.
[55] RUSSELL, Martin. *Serbia-Kosovo relations. Confrontation or normalisation?* [online]. February 2019. [cit. 2019-09-10]. Available at: < https://tinyurl.com/y39mv6ge >.

international level. Concerns were arisen regarding its principles (e.g. Germany warned, that this solution can call into question other borders of the Balkans) and feasibility (having regard to the ethnic relations and the locations of the religious sites, as well as the key infrastructures of the areas concerned – e.g. the lake Gazivode in Kosovo or the pan-European Corridor X in Serbia).[56] But after a while it surprisingly seemed so, that the US and the EU, as well as Russia tend to accept this solution in case of a consensus between the parties.

However, a series of events triggered by political battles in northern Kosovo has stalled the rapprochement. The high-level meeting in September was cancelled, and after a provocative visit of Thaçi at the Gazivode lake (which has strategic importance for both parties) Vučić put the Serbian army on high alert for five days. Although on 6 November Mogherini managed to host a high-level meeting with Thaçi and Vučić, relations between Serbia and Kosovo continued to deteriorate. Kosovo imposed a 10 percent tax on Serbian and Bosnian products and after 20 November, when at the Interpol's annual conference in Dubai Serbia successfully blocked Kosovo's accession to the organisation, raised it to 100 percent and stated it will be lifted only when Serbia recognizes its sovereignty and stops blocking it from joining international organisations. In contrast, Belgrade stated, that it will not participate in further dialogue until the measure is lifted. (Mogherini quickly came out to ask to revoke the decision, which is "a clear violation of the CEFTA Agreement and of the spirit of the SAA between the European Union and Kosovo".[57])

In the middle of December, the parliament of Kosovo approved the legislation to transform the lightly armed Kosovo Security Force into a fully-fledged army. It was a huge step in nation-building, and of course raised fierce opposition from Serbian side. In the same days – as a consequence of the controversial idea of the land-swap – a 12-member negotiating team was set up with the intention to weaken Thaçi's position. Nonetheless, the EU made it clear, that the high-level political dialogue will continue to be led by the two presidents.[58]

By the beginning of the year 2019 the dialogue came to a standstill. Issues, e.g. that EU member-states held back from implementing the visa-liberalization in case of Kosovo, or that the EC also refrained from opening membership talks with North Macedonia after solving the Macedon-Greece name-dispute give rise to EU enlargement scepticism.[59]

For Serbia EU remained a strategical goal, but a final agreement with Kosovo can only be reached at the cost of "historical losses". From this aspect it is logical to be very careful about moving forward. On the other hand, Vučić can rate as a success, that the issue of Kosovo's status returned to the negotiating table.[60] In turn, Kosovo refuses to withdraw the 100 percent import tariff, ignoring also the request of its Western allies, and demands the full recognition of its independence from Serbia. (Moreover, in January 2019 the tariff has been extended to all goods produced in Serbia or Bosnia-Herzegovina, even if they are international brands).[61]

---

[56] SZPALA, Marta Ibid.

[57] MATIAS, Bárbara. *An Analysis of the Recent Developments in the Kosovo Serbia Dialogue: A perspective from Brussels.* [online]. April 2019. [cit. 2019-08-20] Available at: <http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2019/05/An-analysis-srb-ks-dialogue-BM-Final.pdf>.

[58] LÁNGNÉ PETRUSKA Szidónia 2019. Pandora szelencéje, vagy kiút a patthelyzetből? A szerb-koszovói határ esetleges módosításának kulcskérdései. In: KOZMA Klementina (ed.). *A hadtudomány és a XXI. század.* Budapest : DOSZ Hadtudományi Osztály, 2019, pp. 210-227.

[59] WITTKOWSKY, Andreas Ibid.

[60] *Vučić: Either we have normalisation or frozen conflict disrupted with violence.* [online]. May 2019. [cit. 2019-08-22]. Available at: <https://europeanwesternbalkans.com/2019/05/28/vucic-normalisation-frozen-conflict/>.

[61] PATRICOLO, Claudia. *Kosovo extends reach of import tariffs.* [online]. December 2018. [cit. 2019-08-20]. Available at: <https://emerging-europe.com/news/kosovo-extends-reach-of-import-tariffs/>.

The domestic situation is also worrying in both countries. In Serbia mass protests have been organized since the end of 2018 against the undemocratic rule by President Vučić. In Kosovo, the issue of the 100 percent tax strongly divided the public opinion and the government among those who support it and will not budge until Serbia recognise the country as an independent state, and those who want it suspended after appeals from the EU and US sides.[62] Prime Minister Haradinaj and President Thaçi, as in the case of the land swap, represent opposite opinions. The former is in favour of maintaining the tariff, moreover, expressed that he does not want Mogherini to remain involved in the dialogue (because she let emerge the land-swap idea).[63]

In April 2019 a regional meeting took place in Berlin, initiated by France and Germany, with the main goal to find a solution for the blocked dialogue. Germany is also strictly against the partition of Kosovo, instead of it proposed "dual sovereignty". According to the concept Kosovo would keep its territorial intact, whereas Serbia would enjoy a kind of sovereignty over Serbs in Kosovo and Serbian Orthodox churches".[64] The Berlin meeting has not delivered the expected results, and the next summit of the leaders of the Western Balkans, which were planned to take place in Paris in July, was cancelled at the end of June.

Meanwhile, at the end of May a new remarkable incident occurred, when a police operation against organised crime suspects in northern Kosovo led to putting the armed forces of Serbia on high alert again.[65]

The timing is probably not accidental, that in the middle of the summer the Kosovar Prime Minister Haradinaj was invited to face the Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office in The Hague (which investigates war crimes that allegedly occurred between 1 January 1998 and 31 December 2000). After he resigned from his position, lawmakers voted to dissolve the national assembly on 22 August. Therefore, on 6 October early elections will be held in Kosovo again,[66] which can lead to major restructuring of Kosovo's political life. It also means that the EU-facilitated dialogue may continue at the earliest in December, already during the time of office of Josep Borrell, the new HR.

On August 13, the US, the UK, France, Germany and Italy issued a joint statement, stressing their support to the full normalisation of relations between Kosovo and Serbia.[67] At the end of August, by the American government a new special representative for the Western Balkans was appointed after a long time, which also indicates the growing commitment of the US in the settlement of the situation in Kosovo.[68] But beyond the question of the normalisation, it must be borne in mind, that for Kosovo and Serbia to integrate to Europe is

[62] MATIAS, Bárbara April 2019. Ibid.
[63] SIMIĆ, Julija. *Kosovo's Haradinaj wants Mogherini out of dialogue with Belgrade.* [online]. May 2019. [cit. 2019-09-02]. Available at: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/kosovos-haradinaj-wants-mogherini-out-of-dialogue-with-belgrade/>.
[64] *Leaders of Serbia and Kosovo do not expect to reach a final deal in Berlin*. [online]. April 2019. [cit. 2019-08-20] Available at: <Leaders of Serbia and Kosovo do not expect to reach a final deal in Berlin. https://europeanwesternbalkans.com/2019/04/28/leaders-serbia-kosovo-not-expect-reach-final-deal-berlin/>.
[65] BEGISHOLLI, Blerta – ZIVANOVIC, Maja. *Kosovo Holds 19 Policemen After Organised Crime Crackdown*. [online] May 2019. [cit. 2019-08-25]. Available at: <https://balkaninsight.com/2019/05/28/kosovo-holds-19-policemen-after-organised-crime-crackdown/">.
[66] *Kosovo lawmakers dissolve parliament, open way to election*. [online]. August 2019. [cit. 2019-09-07]. Available at: < https://tinyurl.com/y5qrj27f>.
[67] WITTKOWSKY, Andreas. Ibid.
[68] *Washington Names Matthew Palmer As Special Envoy To Western Balkans.* [online]. August 2019. [cit. 2019-09-02]. Available at: <https://www.rferl.org/a/washington-names-matthew-palmer-as-special-envoy-to-western-balkans/30139136.html>.

also necessary to fulfil all the conditions in the area of democracy and the rule of law,[69] which also poses significant challenges.

CONCLUSIONS

Following the extension of the HR's powers in the Lisbon Treaty in 2009, Federica Mogherini was the second politician in this position. Nevertheless, she achieved few major successes. According to critics, it can be led back to her little experience in government, that she paid too much attention to balancing the interests of member states.

The mediation of direct talks between Serbia and Kosovo to normalise their relations (despite Mogherini's promising starting position) has also been faltering since 2016,[70] and little process has been made on implementing of previously concluded agreements. Recently, the domestic political pressures in Kosovo and Serbia outweigh the still distant prospect of future EU membership.[71] But at the same time, the attention of the international community seems to turn back to Kosovo, and the involvement of the US may give new impetus to the dialogue (though it undoubtedly increase the likelihood that Russia also wants to be more involved).[72]

The conflict remained unresolved, but since 2011 the picture has maybe become clearer, which scenarios regarding Kosovo's future have chance to be realized. Status quo – having regard to the threat of escalation – is may be the worst-case scenario. One of the alternatives would be signing of a comprehensive agreement on full normalization, which would result in mutual recognition. However, the more realistic variant of this scenario includes the signing of a legally binding agreement whereby Serbia accepts Kosovo's statehood, including its right to join international organisations, but without formally recognising its independence. Additional option foresees full normalisation (including mutual recognition) through border correction, which carries many risks and unknowns – but which can become more attractive if other solutions prove unfeasible.[73]

BIBLIOGRAPHY

AMADIO VICERÉ, Maria Giulia 2018. *The High Representative and the EU Foreign Policy Integration. A Comparative Study of Kosovo and Ukraine.* Cham : Springer Nature, 2018. 272 p. ISBN 978-3-319-76613-3

BEGISHOLLI, Blerta – ZIVANOVIC, Maja. *Kosovo Holds 19 Policemen After Organised Crime Crackdown*. [online] May 2019. [cit. 2019-08-25]. Available at: <https://balkaninsight.com/2019/05/28/kosovo-holds-19-policemen-after-organised-crime-crackdown/">.

[69] *Bieber and Tzifakis: Border change between Belgrade and Pristina unrealistic and undesirable.* [online]. June 2019. [cit. 2019-08-17]. Available at: <https://europeanwesternbalkans.com/2019/06/17/bieber-and-tzifakis-border-change-between-belgrade-and-pristina-unrealistic-and-undesirable/>.

[70] PUGLIERIN, Jana. *Mogherini's legacy.* [online]. August 2019. [cit. 2019-09-02] Available at: <https://www.ips-journal.eu/regions/europe/article/show/mogherinis-legacy-3686/>.

[71] RUSSELL, Martin Ibid.

[72] *Bieber and Tzifakis: Border change between Belgrade and Pristina unrealistic and undesirable.* Ibid.

[73] Research Institute of Development and European Affairs & Balkans Policy Research Group: *Scenarios for the 'Grand Finale' between Kosovo and Serbia.* [online]. April 2018. [cit. 2019-09-02]. Available at: <https://tinyurl.com/y5c6cpw9>.

BEHA, Adem – BALIKI, Bekim. *2014 Elections in Kosovo. A retrospective.* [online]. Sept. 2014. [cit. 2019-08-18]. Available at: <https://www.academia.edu/8335856/2014_Elections_in_Kosovo_A_Retrospective>.

Bieber and Tzifakis: Border change between Belgrade and Pristina unrealistic and undesirable. [online]. June 2019. [cit. 2019-08-17]. Available at: <https://europeanwesternbalkans.com/2019/06/17/bieber-and-tzifakis-border-change-between-belgrade-and-pristina-unrealistic-and-undesirable/>.

Dialogue between Belgrade and Pristina. [online]. June 2016. [cit. 2019-08-17]. Available at: <https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eu-facilitated-dialogue-belgrade-pristina-relations/349/dialogue-between-belgrade-and-pristina_en>.

ĐORĐEVIĆ, Vladimir et al. *Mogherini's Chance for True Rapprochement between Serbia and Kosovo.* [online]. October 2014. [cit. 2019-08-18]. Available at: <https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2014/10/CEPI-MOGERINI-2014-ENG.pdf>.

Eu-Western Balkans Summit Thessaloniki. [online]. June 2003. [cit. 2019-08-18]. Available at: <https://europa.eu/rapid/press-release_PRES-03-163_en.htm>.

First Agreement of Principles Governing the Normalisation of Relations. [online]. April 2013. [cit. 2019-08-18]. Available at: < https://tinyurl.com/yy2n74wx>.

HORVÁTH László. Parlamenti választások Koszovóban és Albániában. In *Parlamenti Szemle*, 2017, Vol. 2, No. 2, pp. 99-115.

JUHÁSZ Krisztina. A Koszovó és Szerbia közötti párbeszéd és a brüsszeli megállapodás végrehajtásának eddigi mérlege. In *Külügyi Szemle*, 2016, Vol. 14, No. 2, pp. 34-53.

Kosovo lawmakers dissolve parliament, open way to election. [online]. August 2019. [cit. 2019-09-07]. Available at: < https://tinyurl.com/y5qrj27f>.

LÁNGNÉ PETRUSKA Szidónia 2019. Pandora szelencéje, vagy kiút a patthelyzetből? A szerb-koszovói határ esetleges módosításának kulcskérdései. In: KOZMA Klementina (ed.). *A hadtudomány és a XXI. század.* Budapest : DOSZ Hadtudományi Osztály, 2019, pp. 210-227.

Leaders of Serbia and Kosovo do not expect to reach a final deal in Berlin. [online]. April 2019. [cit. 2019-08-20] Available at: <Leaders of Serbia and Kosovo do not expect to reach a final deal in Berlin. https://europeanwesternbalkans.com/2019/04/28/leaders-serbia-kosovo-not-expect-reach-final-deal-berlin/>.

MATIAS, Bárbara. *An Analysis of the Recent Developments in the Kosovo Serbia Dialogue: A perspective from Brussels.* [online]. April 2019. [cit. 2019-08-20] Available at: <http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2019/05/An-analysis-srb-ks-dialogue-BM-Final.pdf>.

MATIAS, Bárbara. *The Prishtina-Belgrade Dialogue in the Context of the New EU Enlargement Strategy.* [online]. May 2018. [cit. 2019-08-20], Available at: <http://www.legalpoliticalstudies.org/wp-content/uploads/2018/05/GLPS-Policy-Note-Prishtina-Belgrade-Dialogue-in-the-context-of-EU-Enlargement-Strategy-2.pdf>.

MOGHERINI, Federica. *Statement by High Representative/Vice-President Federica Mogherini following the meeting of the EU-facilitated dialogue.* [online]. August 2015. [cit. 2019-08-20]. Available at: <https://tinyurl.com/y2tmu2ks>.

MORINA, Die. *Kosovo's Haradinaj Held in France on Serbian Warrant*. [online]. January 2017. [cit. 2019-08-22] Available at: <https://balkaninsight.com/2017/01/04/ramush-haradinaj-arrested-in-france-01-04-2017/>.

OROSZ Anna (ed.). Milyen irányba haladnak a szerb-albán kapcsolatok? *KKI 4:1*, Budapest : Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019, Vol. 3, No. 4, 8 p.

OROSZ Anna (ed.). What Role Do the External Actors (Russia, China, Turkey and the European Union) Play in the Western Balkans? *KKI 4:1*, Budapest : Institute for Foreign Affairs and Trade, 2018, Vol. 2, No. 10, 8 p.

OROSZ Anna. *A Belgrád-Pristina dialógus elmúlt fél évének mérlege.* KKI elemzések, 2015/19, Budapest : Külügyi és Külgazdasági Intézet, 10 p. ISSN 2416-0148

PATRICOLO, Claudia. *Kosovo extends reach of import tariffs*. [online]. December 2018. [cit. 2019-08-20]. Available at: <https://emerging-europe.com/news/kosovo-extends-reach-of-import-tariffs/>.

PUGLIERIN, Jana. *Mogherini's legacy.* [online]. August 2019. [cit. 2019-09-02] Available at: <https://www.ips-journal.eu/regions/europe/article/show/mogherinis-legacy-3686/>.

Research Institute of Development and European Affairs & Balkans Policy Research Group: *Scenarios for the 'Grand Finale' between Kosovo and Serbia.* [online]. April 2018. [cit. 2019-09-02]. Available at: <https://tinyurl.com/y5c6cpw9>.

ROTARU, Vasile – TRONCOTĂ, Miruna. *Romania's Concentric Circles 'in the Line of Fire'? The Impact of Hybrid Actions and a Possible 'Ukrainian Scenario' in the Balkans.* [online]. 2017. [cit. 2019-08-20]. Available at: <http://dri.snspa.ro/uploads/brosura_policy_paper-v8-LE-hi_res.pdf>.

RUSSELL, Martin. *Serbia-Kosovo relations. Confrontation or normalisation?* [online]. February 2019. [cit. 2019-09-10]. Available at: < https://tinyurl.com/y39mv6ge >.

SIMIĆ, Julija. *Kosovo's Haradinaj wants Mogherini out of dialogue with Belgrade.* [online]. May 2019. [cit. 2019-09-02]. Available at: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/kosovos-haradinaj-wants-mogherini-out-of-dialogue-with-belgrade/>.

SZILÁGYI Imre. *Szerb-albán tárgyalások.* MKI-tanulmányok, 2011/18, Budapest : Magyar Külügyi Intézet, 12 p. ISSN 2060-5013.

SZPALA, Marta. *Serbia-Kosovo negotiations – playing for time under pressure from the West.* OSW Commentary, 2018, No. 281. Warszawa : OSW Centre for Eastern Studies. 7 p.

United Nations resolution adopted by the General Assembly. 64/298. Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law. 13 October 2010.

Vučić: Either we have normalisation or frozen conflict disrupted with violence. [online]. May 2019. [cit. 2019-08-22]. Available at: <https://europeanwesternbalkans.com/2019/05/28/vucic-normalisation-frozen-conflict/>.

Washington Names Matthew Palmer As Special Envoy To Western Balkans. [online]. August 2019. [cit. 2019-09-02]. Available at: <https://www.rferl.org/a/washington-names-matthew-palmer-as-special-envoy-to-western-balkans/30139136.html>.

Watch: dramatic scenes as MP sets off smoke bomb in Kosovo parliament. [online]. December 2015. [cit. 2019-08-22]. Available at: <https://www.euronews.com/2015/12/14/opposition-rebel-mp-fires-smoke-bomb-in-kosovo-parliament>.

WITTKOWSKY, Andreas. *Time for the EU to Refocus on Kosovo and the Region.* [online]. September 2019. [cit. 2019-09-07]. Available at: <https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/79790#comments>.

Szidónia LÁNGNÉ PETRUSKA
PhD Student National University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences
Hungária krt. 9–11., Budapest, Hungary H-1101
Email: petruskasz@gmail.com

ПСИХОСОЦИАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРАЛИСТИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ СВОБОДЫ ОТ ОПАСНОСТЕЙ

PSYCHOSOCIAL AND CULTURAL DETERMINANTS OF SECURITY

Юлиуш ПИВОВАРСКИ, Войцех ЧАЙКОВСКИ

ABSTRACT

The authors' intention was to present issues of security concerns which make the content of the presented elaboration. They draw attention to complex dependencies between the context of individual and social action of a person dependent at the same time on the cultural context. The elaboration also addresses the issue of importance of social influence and its implementation in constructive form appreciating subjective advantages of a person that are possible to be taken into account particularly in *face-to-face* relationships. It also interprets non-adaptable forms of influence in the shape of manipulation of another person's behaviour. Analysis of social influence leads the authors to the issue of human capital and social capital that are to a large extent conditioned by cultural variables. An indirect proof as regards this issue is a significant disproportion between them in the conditions of Poland to disadvantage of the latter one. In the conclusion of the text the concept of security culture by Piwowarski and Zaplatynski is recalled which includes mental and spiritual, social and material elements and which also makes a specific exemplification of the cultural turn in security studies.

Key words: security culture, contexts of human activity, social influence, human capital and social capital

ВВЕДЕНИЕ

Антропология, в том числе антропология безопасности, в понимании представителей других дисциплин ассоциируется с исследованием обществ, иных способов жизни. Антропологи видят сегодня предмет антропологии скорее в культурной разнородности человека, чем в экзотике исследуемых обществ. В то же время эта дисциплина несомненно берёт своё начало в увлечении культурным отличием и разнородностью обычаев. Во втором предложении своей книги *Образцы культуры* американская антрополог Р. Бенедикт пишет о своей дисциплине, что: „Она концентрирует своё внимание на тех физических характеристиках и созданных техниках, на тех условностях и ценностях, которые отличают данную общность от всех других, имеющих отличные от неё традиции”[1]. На ещё более афористическом языке похожую мысль выражает другой современный британский антрополог Иоан М. Люис: „Антропология исследует скорее народы, чем людей”[2]. Больше о персональной стороне безопасности скажет психология безопасности.

Влияние культуры на поведение людей, живущих в определённых социально-культурных условиях можно интерпретировать при помощи средств, показывающих разные образцы поведения. Полезным примером в этом отношении может быть обращение к так называемым эмблемам. Это невербальные действия, имеющие точное языковое определение или же ссылку, состоящие из одного или двух слов либо одного словосочетания. Такое определение является общепринятым в определённой группе или культуре. Однако, значительные культурные различия могут быть обнаружены в знаковой презентации одного и

[1] BENEDICT R., *Wzory kultury*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1966, c. 63.
[2] LEWIS I. M., *Social Antropology in Perspective. The Relevance of Social Antropology,* Harmondsworth-Middlesex: Penguin Books 1976, c. 1.

того же содержания (например, знак самоубийства в США образуется путём приложения своей руки к голове так, чтобы указательный палец был направлен на висок, в Японии тот же знак образуется путём приложения зажатого кулака к своему животу). Эти знаки обычно используются, когда вербальный канал закрыт, они используются преднамеренно[3]. Указание на такие культурные модификации, имеющие специфическое значение, подтверждает значение культуры для ежедневного функционирования человека, живущего в определённых культурных условиях. Это особенно важно в случаях использования эмблем в экстремальных ситуациях, когда мгновенная коммуникация (являющаяся отличительной чертой невербального поведения) жизненно важна для выживания.

Обращение к культуре в проведённой интерпретации ведёт авторов к указанию существенных элементов, делающих вклад в культуру в форме социальных стандартов, рассматриваемых как правила и ожидания, формирующие соответствующее социальное поведение. В социально-культурном ракурсе культуру интерпретируют как верования, обычаи, привычки и язык, разделяемые людьми, живущими в определённом месте и времени. Можно было бы ожидать, что такое понимание культуры будет в значительной мере согласовываться с указанными в тексте категориями человеческого капитала и общественного капитала. Соответствующее социальное поведение будет применительно к верованиям, обычаям, привычкам и языку, при помощи которых эти две формы капитала могут развиваться. В свою очередь, то, произойдёт ли это на самом деле, детерминировано особенными свойствами верований, обычаев, привычек и языка, используемых в определённых социально-культурных условиях. Следовательно, стоит спросить себя, почему в польских условиях общественный капитал не успевает за развитием человеческого капитала. Это вопрос, который предполагает потребность в таком анализе также по отношению к вопросу культуры безопасности, которая не отделена от социально-культурной действительности и даже укоренена в ней.

„Культура является собственностью данного коллектива. Знакомство с культурой – это выход за её социальные и пространственные границы”[4] – утверждает социолог Марьян Голька. Окружающая человеческие коллективы социальная действительность была показана П. Бергером и Томасом Лукманом в труде „Социальное конструирование реальности”[5], и является она результатом конструирования её с помощью общих усилий общества таким образом, что определённые общественные факты «покрываются с понятиями, а люди сознательно начинают стремиться к принятию меньшего или большего контроля над миром”[6]. Огромной ценностью во время анализа проблематики культуры безопасности имеет размышление над явлением культуры. Культура является таким социальным явлением, которое детерминирует развитие человечества, рассматриваемого как субъект безопасности, с творческой деятельностью в контексте стоящих перед ним многочисленных вызовов[7], шансов, рисков и угрожающих ему опасностей[8]. Давайте вспомним здесь вслед за Белой Книгой Безопасности РП, что субъектом безопасности является „каждый сознательно существующий и преднамеренно действующий субъект (индивидуальный или коллективный), рассматриваемый с точки зрения его безопасности (…)”[9]. Творческие действия, кумулятивным способом, которые обусловлены

[3] PIWOWARSKI J., CZAJKOWSKI W., *Psychospołeczne i aksjologiczne determinanty kultury bezpieczeństwa służb mundurowych*, Słupsk 2015.
[4] GOLKA M., *Socjologia kultury*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, c. 40.
[5] BERGER P., LUCKMANN T., *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge.* Open Road Media, New York 2011.
[6] INGLIS F., *Kultura*, пер. M. Stolarska, Sic!, Warszawa 2007, c. 10.
[7] ARANOWSKA E., GOSZCZYŃSKA M. (ed.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Kozieleckiemu*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
[8] *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.
[9] *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej…*, op. cit., c. 247.

хорошим знанием существующих достижений общества, создаёт новые результаты, в том числе новые методы действия, носящие новаторский характер для субъекта безопасности. Авторы настоящей научной стати указывают на такой вид консенсуса, который позволил бы достичь определённое единство, состояние свободного, взаимного соотношения между собой представляемых результатов исследований безопасности. Предлагаемой платформой должна стать научная категория, определяемая как культура безопасности вместе с её тремя потоками: индивидуальным, социальным и материальным, обращающимися к научным идеям таких учёных как Альфред Луис Крёбер, Марьян Цеслярчик, Вальдемар Китлер, Станислав Ярмошко, Ян Чая, Анджей Урбанэк или Агнешка Филипэк.

1. ЯВЛЕНИЕ КУЛЬТУРЫ – КУЛЬТУРА ВАЖНА

Философ и социолог Роджер Скрутон[10] защищает традиционные принципы и ценности культуры Запада, в равной степени перед внутренней критикой и перед оппонентами, атакующими её извне. Скрутон считает, что слухи о том, что формула культурной Европы себя исчерпала, не имеют основания. Он показывает, как западная культура остаётся источником проверенных моральных и общественных компетенций, полемизируя с насмешниками, неправильно относящимися к ней как к наследию устарелого характера. Р. Скрутон считает, что общество может быть хорошо организовано благодаря мудро действующему руководству и применению верховенства права. Так видит Р. Скрутон правильный подход к созданию силы второго, социального потока *культуры национальной безопасности*. Согласно нему право прежде всего означает «право к послушанию», не к анархизирующей версии прав человека и гражданина, которое закрывает традиционную культуру обязанности. Послушание, согласно Р. Скрутону, является главной добродетелью политических существ, которая позволяет им как руководить, так и подчиняться, и при отсутствии которой социальная энергия слабеет. Общества, которые имеют настоящую, правильно понимаемую свободу, согласно Скрутону, не могут себе сегодня позволить на пагубный для них конфликт с послушанием, выводящимся из традиционной культуры вместе с её организационно-правовыми средствами[11]. Р. Скрутон гласит, что „культура важна”[12], но в эпоху глобализации становится так существенным недостатком, что следует чаще об этом говорить и действовать[13] согласно этому указанию. Если речь идёт о западном культурном круге, эта обязанность должна быть особенно тщательно исполняема жителями Европы. Желая однако моральное и общественное право провозглашать по отношению к другим, что «культура важна», нужно всегда начинать с себя. В сегодняшней ситуации, когда широко популяризируется анархизирующая версия свободы, в которой непропорционально мало по отношению к правам человека. Говорится о его обязанностях, непомерно возрастает угроза растраты европейской культуры. Вслед за этим моральность с ущербом для *культуры безопасности* может оказаться отброшенной в сферу анахронизмов, уступая место пост-современному, мало цивилизованному образу жизни, указывающей на тренд, отбрасывающий нас к уровню варваров,. Следует противостоять этому тренду во имя сохранения высокого уровня силы культуры безопасности. Суб-сферой явления культуры, создаваемой обществами в ходе исторических процессов, является *культура национальной безопасности*. Это отчётливо вырисовывающаяся область культуры,

[10] SCRUTON R. V., *Modern Culture*, Continuum International Publishing Group, London-New York, 2013.
[11] SCRUTON R., *Gentle Regrets: Thoughts from a Life*, Continuum International, London & New York 2005.
[12] SCRUTON R., *Kultura jest ważna. Wiara i uczucie w osaczonym świecie*, Zysk i S-ka, Poznań 2010, c. 105–106.
[13] Действие в общественных науках: „Действие означает человеческое поведение (внешний или внутренний поступок, бездействие или сношение), если и поскольку действующий или несколько действующих, связывает с ним определённое субъективное значение” – даёт определение Макс Вебер в работе *Экономика и общество,* с. 6.

происхождение которой начало сопутствовать человеку с начала существования. Антропологи, во главе с Б. Малиновским, заметили, что обеспечение безопасности лежало у основания гуманизации и являлось *conditio sine qua non* не только для выживания человеческого вида, но также для развития многих слоёв человеческой культуры[14].

2. ОБЩЕСТВЕННОЕ ВЛИЯНИЕ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ КАПИТАЛ

Благодаря явлению общественного влияния общественные коллективы становятся чем-то большим, чем собраниями человеческих единиц. Через действие общественного влияния создаются групповые нормы, а отдельные люди могут выйти за рамки зауженной, эгоистической перспективы собственного интереса и направить свою деятельность на реализацию добра своего общества. Общественное влияние – это важная сила, являющаяся фундаментом социальных явлений, которые обуславливают прогресс национальной культуры, а вместе с ней культуры национальной безопасности. Общественная психология, используемая для потребностей трансдисциплинарных исследований над сутью национальной культуры безопасности, может оказывать существенное влияние на общество, которая формирует будущую социальную реальность, для которой имеют значение такие категории как человеческий капитал и общественный капитал.

Дефиниция С. Доманского определяет, что *человеческий капитал* это „запас знаний, умений, здоровья и жизненной энергии, заключённой в данном обществе (народе). Человеческий капитал является ресурсом, который является источником будущего удовлетворения или же, обобщая – услуг, имеющих какую-то стоимость”[15]. Иосиф Пенц додаёт здесь существенное замечание: ”Человеческий капитал не изменяется в такой же степени, как число населения: страна численно слабая может иметь могущественный (…) ресурс *человеческого капитала* (…)” [16]. П. Бурдьё в свою очередь так определяет вторую из вышеуказанных категорий. *Общественный капитал* это „собрание реальных и потенциальных ресурсов, которые связаны с наличием прочной сети менее или более институционализированных связей, опирающихся на взаимном знакомстве и признании – или иначе говоря – с членством в группе, которая доставляет каждому своему члену поддержку в форме имеющегося у коллектива”[17]. Считается, что проблематика, касающаяся социального влияния принципиальным способом связана с обговариваемой проблематикой значения *человеческого капитала* и *общественного капитала*. Это особенно важно в перспективе интерпретации социальных переменных, соотнесённых с проблематикой безопасности. В интерпретациях, относящихся к категории человеческого и общественного капитала, обращается внимание на так называемый польский парадокс, состоящий в том, что помимо очень слабого общественного капитала польская экономика динамично развивается. Это явление пробуют объяснять значением человеческого капитала, в который инвестируется, что в результате ведёт к динамизации экономики. Я. Чапински, объясняя такую тенденцию в польской экономике после 1989 года, обращает внимание на интенсивное инвестирование поляков в самих себя, что отразилось на экономическом развитии. Он указывает на инвестирование в здоровье, компетенции и психическое здоровье. Стоит также обратить внимание на различение, касающееся «грецкого» пути развития, связанного с низким

[14] JARMOSZKO S., *Nowe wzory kultury bezpieczeństwa a procesy deterioracji więzi społecznej*, [в:] *Jedność i różnorodność. Kultura vs. kultury*, E. Rekłajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski (ред.), Aspra-JR, Warszawa 2010; B. Malinowski, *Naukowa teoria kultury*, [в:] *Szkice z teorii kultury*, Książka i Wiedza, Warszawa 1958, p. 101.
[15] DOMAŃSKI S. R., *Kapitał ludzki. Stan i perspektywy*, [в:] „Raport Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej”, przy Radzie Ministrów, Warszawa 1998, № 27, c. 67.
[16] PENC J., *Leksykon biznesu*, Placet, Warszawa 1997, c. 186.
[17] BOURDIEU P., *The Forms of capital*, http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htmp.

общественным капиталом, и «ирландского» пути развития, который связывали с высоким общественным капиталом[18]. Сравнение этих двух путей развития показывает казус Польши, в которой наступил интенсивный рост человеческого капитала, с которым до сего времени не идёт в паре рост *общественного капитала*. Такое состояние вещей относится к специфике, связанной с понятием общественного доверия, остающегося в своего рода недоразвитости составляющих *человеческого капитала*, операционализированных через уровень образования и профессионального опыта, руководящего компетенциями, здоровье, социальное происхождение и психическое здоровье. Общественный капитал часто понимают как социальные сети, регулируемые через моральные нормы, систему ценностей и обычаи, связывающие человека с обществом и позволяющие ему на взаимодействие с другими с целью достижения общего добра[19]. Деятельность в области упомянутых социальных сетей является сферой, касающейся влияния, оказываемого на других и влияния, которому подвержен сам субъект. Причём такое влияние понимается в этом контексте в категориях конструктивных, исключающих манипулирование поведением других людей с целью извлечения пользы для себя. Такие действия противоречат норме общего добра и принципу доверия в социальных отношениях, опирающихся на открытости и взаимности [20] . Общественное влияние интерпретируют как постоянную, неотъемлемую характеристику межличностных отношений. В ситуациях, связанных с политикой, важной конкретизацией этой характеристики является реализация политических целей. Подчинение политическому влиянию ведёт к изменению в поведении, следующему из воображённого или реального прессинга со стороны других. Интенсивность этого прессинга и вид контекста, в котором возникает общественное влияние, ведёт к активизации одной из трёх форм подчинения другим людям: конформизм, подчинение, послушание.

В каждой из указанных трёх форм подчинения общественному влиянию человек руководствуется одним из трёх мотивов, объясняющих поведение субъекта общественных отношениях. Первый из них касается потребности сделать правильный выбор, который не всегда может реализоваться человеком самостоятельно. В определённых условиях требуется проводник, лидер, советчик, которого мы считаем более компетентным, чем мы сами. Вторым решающим мотивом является потребность общественного одобрения. Мы можем вести себя конформно, стремясь к манифестации образцов поведения, которые акцептируются и разделяются в определённой социальной группе. Третьим, не менее важным, мотивом подчинения влиянию является удерживание своей личности на относительно стабильном уровне. Перечисление трёх форм действия общественного влияния и идентификация главных мотивов, побуждающих человека к подчинению прессингу ведёт к формулированию обобщённого способа интерпретирования межчеловеческих отношений. Мы можем припустить, что общественное влияние является неотъемлемым элементом межличностных отношений, появляющемся также тогда, когда прессинг со стороны других носит только воображаемый характер. Эта констатация имеет также значение для контекста политики, в котором, как нам кажется, оказываемое общественное влияние является в большей степени преднамеренным и осознаваемым. Наблюдаемый уровень преднамеренности действий политиков, являющихся формой общественного влияния, побуждает к обсуждению дилеммы – в какой степени это является вызовом, а в каким может быть угрозой. В обговариваемой проблематике общественного влияния следует указать, что важно также для исследовательской перспективы, которую предлагает культура безопасности, на две его формы:

1. Это будет общественное влияние, понимаемое конструктивно. В так очерченном контексте социальная связь рассматривается как взаимодействие двух субъектов, равноправных в психологическом аспекте. Это создаёт возможность конструктивных общественных связей,

[18] CZAPIŃSKI J., *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a dobrobyt materialny: polski paradoks*, „Zarządzanie Publiczne", 4, 2008.
[19] Ibidem.
[20] CIALDINI R., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*, GWP, Gdańsk 2012.

дающих обоим партнёрам равные возможности проявлять поведение, которое может вести к изменению поведения партнёра.

2. другой и неконструктивной формой общественного влияния будет манипулирование, касающееся ситуаций, заключающихся в реализации собственных целей субъекта с допущением преднамеренного предметного отношения к другому партнёру. Важно также то, что этот другой партнёр в типичной ситуации так понимаемой манипуляции не понимает того, что ним манипулируют.

Эти проблемы также относятся к проблематике чувства безопасности, которое может быть сильно нарушено в ситуации вхождения в контакт с человеком, манипулирующим поведением субъекта безопасности. Нарушение чувства безопасности будет в большой степени возникать как результат нарушения принципа взаимного доверия в общественных отношениях, которые в таких условиях не могут вести увеличению общего добра. Указанный контекст злоупотребления доверием будет являться основой для проявления защитных действий человеком, которого доверием злоупотребили. Общее добро, как можно прочитать в Католической Энциклопедии, это собирательная ценность, следующая из врождённых задатков человеческой природы, охватывающая совершенство множества людей, которого они достигают в совместным сожительстве и взаимодействии через использование общественных инструментов и ресурсов[21]. Другая дефиниция определяет общее добро как основной фактор общественной жизни, мотивирующий общественные действия людей, составляющих данное общество; добро истинной целью каждого человека и одновременно целого общества[22].

Созидание общего добра в ходе существования общественных отношений описывалось также представителями психотерапии и философии диалога, которые аналогично интерпретировали межличностные отношения. К. Роджерс и М. Бубер независимо от специфики деятельности в своих сферах деятельности принимали похожие, общие положения, касающиеся связей между двумя людьми. Наиболее важное совпадение взглядов К, Роджерса и М. Бубера касается способа понимания связи Я – Ты как личностной связи между двумя субъектами[23]. К. Роджерс подчёркивает основное значение безусловной акцептации партнёра. Описывая связь, понимает под ней отношение Я – Ты, а не отношение Я – это. Отношение Я – Это является классическим примером опредмечивания, заключающегося в актах злоупотребления доверием партнёра путём предпринимаемых попыток манипулировать его поведением. Основное условие контакта, которое может иметь терапевтическое и развивающее значение, это личностное отношение к другому человеку, которое является отрицанием отношения, в котором к партнёру относятся как к предмету. Личностное, персональное отношение к партнёру в данной связи является основой для испытания чувства безопасности в общественных отношениях[24].

И К. Роджерс, и М Бубер поднимали вопрос взаимности во время контакта, заключающейся в последовательном, персональном отношении к партнёру, восприятии его индивидуальным способом и представлении себя в этом соотношении открытым и правдивым способом. Такая интерпретация человеческих отношений, опирающихся на доверии и взаимности может стать путём к созданию социальных сетей, сконцентрированных на созидании общего добра [25] . Важно здесь также отметить способ понимания понятия

[21] KRUCINA J., *Dobro wspólne*, [в:] *Encyklopedia Katolicka*, vol. 3, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1985, col. 1379.
[22] KRĄPIEC M. A., *Dobro wspólne*, [в:] *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, т. 2, PTTA, Lublin 2001, c. 628.
[23] BUBER M., *The knowledge of man: A philosophy of the interhuman*. Harper, New York 1966; M.S. Friedman, *Carl Rogers and Martin Buber: self-actualization and dialogue*, "Person-Centered Review, 4, 1987, c. 409-436.
[24] URBANEK A., *Wybrane problem bezpieczeństwa. Dziedziny bezpieczeństwa.* WS-P, Słupsk 2013.
[25] CZAJKOWSKI W., *Interpersonal Framework of Establishing Contact in Psychotherapy*, [в:] M. Kliś, J. Kossewska, W. Czajkowski, *Studies on Communication and Stress. Kraków*, Akademia Pedagiczna w Krakowie, Kraków 2006.

безопасности. В психологической интерпретации чувство угрозы следовало бы определять как субъективное состояние субъекта, заключающееся в переживании эмоционально негативных впечатлений, возникающих вследствие действующих на субъект возбудителей[26]. В том же контексте следует интерпретировать понятие безопасности, интерпретируемое Ю. Пивоварским в категориях, заключённых в измерении безопасность-угроз[27]. Развитию человека и ежедневному функционированию создаваемых им групп, общественных коллективов, институций и других организаций – семей, местных общин, в том числе профессиональных групп – сопутствует неустанное построение здания культуры.

3. КУЛЬТУРА И БЕЗОПАСНОСТЬ

В идее А. Л. Крёбера тремя составляющими культуры являются материальная действительность, социальная культура и этическая культура, что Крёбер выразил в работе *The Nature of Culture*[28]. Заметим, что социальные явления культура и безопасность функционируют очень похожим способом:

1. Как для безопасности, так и для культуры имеют значение две одновременно выступающие характеристики – пространство и время.
2. Физическое пространство создаёт поле для возникновения регионов безопасности или территорий угроз и позволяет, чтобы культура могла расширяться, занимая всё большую территорию.
3. Время создаёт систему координат, в которой на определённой территории происходит процесс построения культуры, идентичный процессу развития человеческих единиц, социальных групп и целых народов – это развитие определяет уровень их безопасности.
4. Процесс развития – самым мощным механизмом предупреждения, противодействующим всем угрозам и даже, согласно определению безопасности может быть признан аналогией явления безопасности, выраженного процессуально.
5. Культура является не только определённой «добавочной стоимостью», но также автономным потенциалом обороноспособности *субъектов*, в милитарной, политической, социально-культурной, экономической, экологической, здравоохранительной сфере и в таких областях деятельности как организационно-правовая, техногенная или кибернетическая.
6. Культура по отношению к *субъектам,* функционирующим в сфере её влияния, начиная от персональной шкалы и заканчивая шкалой общественной. Является механизмом, который может влиять на позицию и поведение этих *субъектов* в определённых ситуациях, процессах или событиях, несущих с собой разные вызовы, шансы, риски и угрозы.
7. Культура может также служить как теоретическая модель, имеющая объясняющую силу, применимую в дисциплине *наук о безопасности.*

4. КУЛЬТУРНЫЙ ПОВОРОТ В ИССЛЕДОВАНИИ ПРОБЛЕМ БЕЗОПАСНОСТИ

Если *культура* это совокупность материальных и духовных достижений человечества, собираемый, закрепляемый и обогащаемый на протяжении его существования, передаваемый от поколения поколению, а её составляющие, это такие факторы, ограничивающие угрозы, как *principia* общественного сосуществования, культурные образцы и моральные принципы характерного для данного социальной группы поведения, то в итоге она влияет на появление

[26] CZAJKOWSKI W., *Psychologiczne mechanizmy działania w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa*. Katowice 2013, c. 4.
[27] PIWOWARSKI J., *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron" w Krakowie, Kraków 2014.
[28] KROEBER A. L., *The Nature of Culture*, University of Chicago Press, Chicago 1952.

социальных фактов и *артефактов,* принадлежащих к той субсфере культуры, которой является ***культура безопасности***. Со временем это направление научных исследований набирал всё большее описательное, познавательное и оценивающее, также практическое и прогностическое значение, и что за этим следует, также и автономию. Вдохновляют его например такие мышления как *реализм* или *идеализм*, благодаря трансдисциплинарному *конструктивистскому перелому,* который наступил в 80. годах. В *исследованиях безопасности*, вдохновляющих сегодня многих исследователей, занимающихся науками о безопасности, можно применять в исследованиях субъектов безопасности любого масштаба, не ограничиваясь только к государствоцентричной исследовательской перспективе. Они применяются уже начиная со шкалы индивидуальных, через шкалу групповых субъектов и до народов. Связное определение понятия культура безопасности, которое предлагает Юлиуш Пивоварски, сформулировано следующим образом:

Культура безопасности это совокупность материальных и нематериальных элементов закреплённых достижений человека, служащих культивированию, возвращению (когда утрачено) и повышению уровня безопасности определённых субъектов. Можно рассматривать её в индивидуальном духовном измерении, социальном измерении и материальном[29]. Авторами определения являются Юлиуш Пивоварски и Василий Заплатинский.

Культура безопасности[30] – это совокупность закреплённых материальных и нематериальных достижений человека, служащих ему милитарно и немилитарно, то есть широко понимаемой автономной обороноспособности определённых индивидуальных и групповых субъектов. Этот феномен является трихотомией, состоящей из трёх измерений: ментально-духовное измерение, организационно-правовое , материальное измерение.

Культура безопасности служит человеку для реализации таких целей и потребностей:

1. Эффективный контроль над появляющимися угрозами, ведущий к обретению состояния с удовлетворительно низким уровнем угроз.
2. Возвращение безопасности в ситуации, когда она была утрачена.
3. Оптимизация для субъекта уровня многосекторно понимаемой безопасности.
4. Пробуждение в общественном и персональном измерении сознания человека убеждений о потребности самосовершенствованияи трихотомного развития: ментального/социального/ материального, и активизация мотиваций и позиций, ведущих к действиям, результатом которых является развитие индивидуальных и групповых субъектов безопасности.

Концепция *культуры безопасности* даёт возможность во многих случаях повторно интегрировать результаты многодисциплинарных исследований, касающихся трудной проблематики безопасности и обороноспособности. Эта концепция также включает в себя эмоциональный и рациональный заряд, нейтрализирующий понимание безопасности как способности к генерированию против появившимся угрозам контролируемой (до определённого времени) обоснованной агрессии.

Обращая внимание на дефиницию феномена *культуры безопасности*, мы видим, что она указывает на то, что описываемое явление объединяет в себе проявления всех аспектов общественной жизни: духовность, социальные компетенции, материальность и их общую, холистическую реализацию. Она содействует безопасности, понимаемой и как ценность (*I поток культуры безопасности*), и как желаемое состояние (*I, II* и *III поток культуры безопасности*), и как процесс, целью которого является использование наследия поколений, воссоздаваемого и всё развивающегося в трёх сферах, касающихся человеческой единицы, общественной группы и материального измерения человеческого существования, благодаря

[29]PIWOWARSKI J., *Trzy filary kultury bezpieczeństwa,* „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje”, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron”, Kraków 2015, №19, c.21-33.

[30] PIWOWARSKI J., *Ochrona VIP-a a czworokąt bushido. Studium japońskiej kultury bezpieczeństwa*, [в:] *Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożeń XXI wieku*, P. Bogdalski, J. Cymerski, K. Jałoszyński (ред.), Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2014, c. 451.

функционированию интерсубъективного явления, которым является *национальная передача между поколениями*. *Безопасность* реализуется через функцию обороноспособности, также понимаемой очень широко, не только понимаемой как категория милитарных решений.

Очень похожее мнение выразила Эмма Ротшильд в статье *Что такое безопасность?*[31], акцентирует на потребности редефиниции категории *безопасность* в процессе расширения её концепции. Понятие обороноспособности как потеннциал, рассматриваемый в индивидуальном измерении и социальном (коллективном) измерении почти идентично понятию *культуры безопасности*, для уровня которой огромное значение имеет, среди прочих, воспитание и обучение, самосознание и социальные связи, а также принятие вызовов, связанных с сознательным усилием, целью которого является самоусовершенствование человека и на этом основании усовершенствование создаваемых ним социальных организаций, например, в коллективном духе, как это предлагает американский социальный исследователь Амитаи Этциони.[32].

Использование категории *культура безопасности* отмечается среди большого числа исследователей трансдисциплинарной и очень обширной проблематики, исследуемой современными *науками о безопасности.* К примеру, к таким авторам принадлежит Ник Пиджен[33].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Современные *общественные науки* поставили явление *культуры* на пьедестале. И так Ульф Ханнерз [34] заявляет, что „культура есть везде", а Махмуд Мамдани [35] додает, что «*культура* – это дело жизни и смерти». Вдобавок, с *культурой* «следует считаться», о чём говорит Сэмюэл Хантингтон[36]. Как уже отмечалось, *культура* как совокупность материальных и духовных достижений человека, собираемый, закрепляемый и обогащаемый на протяжении его существования. Она решительным образом влияет, хотя часто это происходит незаметно, на исследуемые человеком такого рода *факты и артефакты*, которые, поделённые на установленные *потоки*, определяющие способы противодействия угрозам, приводимые в действие народами, которые исходят от наших друзей, начиная от политических и милитарных угроз и заканчивая угрозами для национального самосознания. Эти потоки и их потенциалы, являющиеся закреплёнными достижениями человечества, совместно создают *национальную культуру безопасности.* По мнению многих исследователей безопасности проблематика этого социально значимого феномена, исследования во всех диапазонах противодействия угрозам человеку, начиная от персональной шкалы, через национальную, международную и по глобальную скалу, всегда определённым образом связана с явлением культуры[37].

В заключение стоит привести вышеупомянутую интерпретацию, указывающую на операционализацию понятий человеческого капитала и общественного капитала, облегчающую точное высказывание по вопросам, связанным с ними обоими. *Человеческий капитал* обычно непосредственно связан со свойствами, характеристиками и навыками человека. В свою

---

[31] ROTHSCHILD E., *What Is Security?*, "Daedalus", T. 124, №. 3, Summer 1995, c. 53–98.
[32] ETZIONI A., *Spirit Of Community: The Reinvention American Society*, Touchstone, New York 1994.
[33] PIDGEON N., *Safety culture and risk management in organizations*, [в:]*"*The Journal of Cross Cultural Psychology*"*, 1991, № 22, c. 129–140; Carroll, J. S., *Safety culture as an ongoing process: Culture surveys as opportunities for enquiry and change*, [в:] „Work & Stress" 1998, № 12, c.272–284; Cooper, M. D., *Towards a model of safety culture*, [в:] „Safety Science" 2000, № 36, c. 111–136.
[34] HANERZ U., *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*, Columbia University Press, New York 1992; Idem: *Cosmopolitans and Locals in World Culture*, Columbia University Press, New York 1992.
[35] MAMDANI M., *Beyond Rights Talk and Culture Talk: Comparative Essays on the Politics and Rights and Culture*, Palgrave Macmillan, New York 2000.
[36] HUNTINGTON S., *The Clash of Civilizations*, Simon and Schuster, New York, 2007.
[37] Cf. напр. ZACHER L.W., *Jednostkowe i społeczne konteksty i wyzwania dla bezpieczeństwa*, [в:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, т. 3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012.

очередь, *общественный капитал_* это культурное явление, являющееся ресурсом общества, а не собранием единиц, из которых оно состоит[38]. Поэтому очевидным становится вспоминаемые во вступлении идеи, касающиеся проблематики культуры безопасности, указывающие на её основные элементы в форме ментально-духовного, организационно-правового и материального потоков.

Очевидно также, что в представляемой проблематике культуры безопасности содержание, связанное с индивидуальными и социальными обусловленностями деятельности человека играют основную роль. В интерпретации общественного капитала Путнама обращается внимание на равнозначные с ним социальные сети, регулируемые через нормы и обычаи и связывающие человека с обществом, давая ему возможность взаимодействовать с другими на благо общего добра[39]. Операционализация человеческого капитала в форме уровня образования, профессионального опыта, состояния здоровья, культурного капитала, связанного с социальной позицией семейной среды и психического здоровья позволяет провести более точный анализ и эмпирические исследования в этой области.

Нам также кажется, что можно, опираясь на понятия *человеческого капитала* и *общественного капитала,* программировать исследовательские проекты, служащие объяснению и интерпретации польского парадокса, заключающегося в неравномерности развития человеческого и общественного капитала и связанного с характерным для поляков низким уровнем доверия в социальных отношениях. Такое положение вещей является также интересной проблемой в контексте потребности безопасности и чувства безопасности, неудовлетворение которых можно связывать с отсутствием доверия вследствие недостаточного развития социальных сетей, в которых действует человек и, опираясь на которые, он мог бы осуществлять коллективные действия, направленные на *общее благо.*

ЛИТЕРАТУРА

BENEDICT R., *Wzory kultury*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1966.

Bonnell V. E., Hunt L., *Beyond the Cultural Turn*, University of California Press, Berkeley 1999.

BUBER M., *The knowledge of man: A philosophy of the interhuman.* Harper, New York 1966; M.S. Friedman, *Carl Rogers and Martin Buber: self-actualization and dialogue,* "Person-Centered Review", 4, 1987, 409–436.

CARROLL J. S., *Safety culture as an ongoing process: Culture surveys as opportunities for enquiry and change*, "Work & Stress" 1998, № 12.

CIALDINI R., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka.* Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2012.

CIEŚLARCZYK M., *Kultura bezpieczeństwa i obronności,* Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2010.

COOPER M. D., *Towards a model of safety culture*, "Safety Science", 2000, № 36.

CZAJKOWSKI W., *Interpersonal Framework of Establishing Contact in Psychotherapy,* [в:] KLIŚ M., KOSSEWSKA J., Czajkowski W., *Studies on Communication and Stress*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagicznej w Krakowie, Kraków 2006.

CZAJKOWSKI W., *Psychologiczne mechanizmy działania w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa,* Cracow Research Institute for Security and Defence APEIRON, Katowice 2014, c. 4.

CZAPIŃSKI J., *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a dobrobyt materialny: polski paradoks,* „Zarządzanie Publiczne", 2008, № 4.

ETZIONI A., *Aktywne społeczeństwo*, Zakład Wydawniczy Nomos, Krakow 2012.

ETZIONI A., *Spirit Of Community: The Reinvention American Society*, Touchstone, New York 1994.

[38] CZAPIŃSKI J., *Kapitał…*, op. cit., c. 5.
[39] CZAPIŃSKI J., *Kapitał…*, op. cit., c. 6.

HANERZ U., *Cosmopolitans and Locals in World Culture*, Columbia University Press, New York 1992.
HANERZ U., *Cultural Complexity: Studies in the Social Organization of Meaning*, Columbia University Press, New York 1992.
HUNTINGTON S., *The Clash of Civilizations*, Simon and Schuster, New York, 2007.
JACOBS M., SPILLMAN L., *Cultural sociology at the crossroads of the discipline*, „Poetics. Journal of Empirical Research on Culture, the Media and the Arts" 2005, № 33.
Jameson F., *Globalization and Political Strategy*, „New Left Review", 2000, № 4 (July–August).
JAMESON F., *Postmodernism and Cultural Theories. Lectures in China (Houxiandaizhuyi he Wenhualilun)*, Shanxi Teacher's University, Xi'an 1987.
JAMESON F., *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, Durham 1991.
JAMESON F., *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern 1983–1998*, Verso Books Publ., London – New York 1998.
JARMOSZKO S., *Nowe wzory kultury bezpieczeństwa a procesy deterioracji więzi społecznej*, [в:] *Jedność i rożnorodność. Kultura vs. kultury*, Rekłajtis E., Wiśniewski R., Zdanowski J. (ред.), Aspra-JR, Warszawa 2010.
KORZENIOWSKI L., *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych,* EAS, Krakow 2008.
KROEBER A. L., *Configurations of Culture Growth*, University of California Press, Berkeley 1944.
KROEBER A. L., *The Nature of Culture*, University of Chicago Press, Chicago 1952.
LEWIS I. M., *Social Antropology in Perspective. The Relevance of Social Antropology,* Harmondsworth-Middlesex: Penguin Books 1976.
Mała Encyklopedia PWN, Warszawa 1996.
MALINOWSKI B., *Naukowa teoria kultury*, [в:] *Szkice z teorii kultury*, Książka i Wiedza, Warszawa 1958.
MAMDANI M., *Beyond Rights Talk and Culture Talk: Comparative Essays on the Politics and Rights and Culture*, Palgrave Macmillan, New York 2000.
OSSOWSKA M., *Koncepcja pokolenia*, „Studia Socjologiczne", 1963, № 2.
PIDGEON N., *Safety culture and risk management in organizations*, "The Journal of Cross Cultural Psychology", 1991, № 22.
PIWOWARSKI J., *Fenomen bezpieczeństwa. Pomiędzy zagrożeniem a kulturą bezpieczeństwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron" w Krakowie, Kraków 2014.
PIWOWARSKI J. *Ochrona VIP-a a czworokąt bushido. Studium japońskiej kultury bezpieczeństwa*, [в:] *Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożeń XXI wieku*, Bogdalski P., Cymerski J., Jałoszyński K. (ред.), Szczytno 2014.
PIWOWARSKI J., *Trzy filary kultury bezpieczeństwa*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje", Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron" w Krakowie, Kraków 2015, ISSN 2299-4033, № 19, c. 21 – 33.
PIWOWARSKI J., CZAJKOWSKI W., *Psychospołeczne i aksjologiczne determinanty kultury bezpieczeństwa służb mundurowych*, Słupsk 2015.
Rotschild E., *What Is Security?*, „Daedalus", 1995, T. 124, № 3, c. 53–98.
STEINMETZ G., *State/Culture: State-Formation after the Cultural Turn*, Ithaca, Cornell University Press, New York 1999.
TYLOR E. B., *Primitive Culture*, T. 1, T. 2, John Murray, London 1871.
WALLIS M., *Koncepcje biologiczne w humanistyce*, [в:] „Fragmenty filozoficzne", seria II, Tadeusz Kotarbiński (ред.), Warszawa 1959.
WEBER M., *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, (*Wirtschaft und Gesellschaft*, Tubingen 1922), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2002.
ZACHER L. W., *Jednostkowe i społeczne konteksty i wyzwania dla bezpieczeństwa*, [в:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, т. 3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012.

ZDUNIAK A., MAJCHRZAK N., *Świadomość emocjonalna jako dystraktor w procesach badawczych bezpieczeństwa*, [в:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, T. 3, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012.
ZHANG H., WIEGMANN D. A., VON THADEN T. L., *Safety Culture: a concept in chaos?*, Urbana Champaign: University of Illinois,
http://www.humanfactors.uiuc.edu/Reports&PapersPDFs/humfac02/zhawiegvonshamithf02.
pdf, accessed 2008-12–25.
ZOHAR D., *Safety climate in industrial organizations: Theoretical and applied implications*, "Journal of Applied Psychology", 1980. № 65.

Prof. Juliusz PIWOWARSKI, Wojciech CZAJKOWSKI PhD.
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego "Apeiron" w Krakowie
Krupnicza 3 st., Krakow, Poland
juliuszpiwowarski@apeiron.edu.pl; paksos@gmail.com

CHARAKTERISTIKA POLITICKÉHO A VOJENSKÉHO HĽADISKA TRETEJ VOJNY V PERZSKOM ZÁLIVE

CHARACTERISTIC OF THE POLITICAL AND MILITARY ASPECTS OF THE THIRD PERSIAN GULF WAR

Peter POLJAKOVIČ

ABSTRACT

Iraq has been, and still is, a frequent player in armed conflicts in the region, mainly because of his geopolitical importance. The article deals with the 2003 armed conflict in the Gulf region, the consequences of which continue to the present. The Third Gulf War can be seen as the result of previous conflicts in the region and a misinterpretation of the US administration of the presence of weapons of mass destruction in Iraq, that could pose a threat to Western countries. Several years after the end of the Third Gulf War, discussions have been held on its merits, legality, political and military significance. The aim of the article is to characterize the political and military aspects before the conflict, during the conflict and in the post conflict period. In conclusion are briefly summarized the most important events and the impact of the conflict to the current security situation. Except for other things, the conclusion contains scenarios that create space for further discussion.

Keywords: Iraq, Gulf War, Coalition, Conflict, Saddam Hussein

ÚVOD

Ak zlyhávajú dlhodobé mierové rokovania a následné nevojenské nátlakové opatrenia, nastáva vo väčšine prípadov ozbrojený konflikt. Typickým znakom ozbrojeného konfliktu je skutočnosť, že minimálne jedna zo zúčastnených strán je presvedčená, že použitie vojenskej sily je jedinou možnou alternatívou pri riešení vzájomných sporov. Rozbor vojenských operácií prispieva k prehlbovaniu poznatkov, využiteľných pre súčasné i budúce generácie študentov a odborníkov, venujúcich sa problematike bezpečnosti od taktickej až po strategickú úroveň. Okrem uvedeného, rozbor vytvára priestor pre odborné diskusie, ktoré sú potrebné k rozširovaniu pochopenia a schopnosti analytického myslenia.

Cieľom článku je charakterizovať politické a vojenské hľadisko tretej vojny v Perzskom zálive v jej jednotlivých fázach. Z uvedeného dôvodu je článok rozdelený do troch podkapitol, vďaka čomu je možné osobitne analyzovať jednotlivé fázy konfliktu, od prípravy intervencie, priebehu konfliktu, až po fázu postkonfliktného obdobia. Obsahom článku sú stručne charakterizované hlavné udalosti, ktoré určitým spôsobom politicky, alebo vojensky ovplyvnili dianie na Blízkom východe, ale aj v ďalších geograficky vzdialenejších oblastiach sveta. Z textu je možné získať poznatky o spravodajskej „hre“ zo strany Spojených štátov amerických (ďalej len USA), o nerešpektovaní a zlyhaní systému fungovania Organizácie Spojených národov (ďalej len OSN) a vplyvu intervencie do Iraku na vzostup teroristickej organizácie Islamský štát (ďalej len IS).

Slovami prezidenta George W. Busha zo dňa 28.6.2003 o cieli misie v Iraku. „Naša misia v Iraku je jasná. Lovíme teroristov. Pomáhame Iračanom budovať slobodný národ, ktorý je spojencom vo vojne proti teroru. Robíme pokroky pri budovaní slobody na strednom východe. Odstraňujeme zdroj násilia a nestability a kladieme základy mieru pre naše deti

a vnúčatá.“ Uvedený text je obsahom Národnej stratégie pre víťazstvo v Iraku[1], na základe ktorej USA kalkulovali s víťazstvom v Iraku v niekoľkých fázach. Najzaujímavejšia je fáza, ktorá počíta, že v dlhodobom časovom horizonte bude v Iraku nastolený mier, jednota, stabilita, bezpečnosť a Irak bude plnohodnotným partnerom v globálnej vojne proti terorizmu. Slová prezidenta Busha odzneli v období, kedy administratíva USA už poznala výsledky počiatočnej fázy konfliktu. Či sa podarilo USA naplniť spomenutý cieľ a aká je súčasná bezpečnostná situácia v Iraku, je obsahom predmetného článku.

1. TRETIA VOJNA V PERZSKOM ZÁLIVE

Po skončení Druhej vojny v Perzskom zálive (tzv.: Púštna búrka 1990 -1991) neustále klesala životná úroveň v krajine. Saddám[2] využil povojnovú situáciu na populizmus a poukazoval na zlý ekonomický stav v krajine. S cieľom zbaviť sa zodpovednosti za stav spôsobený ešte predchádzajúcim konfliktom s Iránom označil za hlavný dôvod problémov, vojenský zásah koalície. Druhá vojna v Perzskom zálive neoslabila Saddámovo pôsobenie v Iraku, práve naopak „nahrávalo mu to do karát“. Mnohí kritici sa domnievajú, že bolo chybou ponechať Saddáma Husajna naďalej pri moci, a bolo ho nutné zbaviť moci už v roku 1991, čím by sa predišlo ďalším konfliktom v regióne a Tretej vojne v Perzskom zálive. Irak na čele so Saddámom Husajnom predstavoval podľa západných krajín pretrvávajúcu hrozbu.

1.1 SITUÁCIA PRED ZAČATÍM KONFLIKTU

Oficiálnym cieľom politiky USA, bolo pozbavenie moci Saddáma Husajna v Iraku. Stalo sa tak schválením takzvaného Zákona o oslobodení Iraku (Iraq Liberation Act) zo dňa 31. októbra 1998. V uvedenom dokumente je okrem zvrhnutia vlády Saddáma Husajna, ďalším cieľom vytvorenie podmienok pre demokratickú vládu v Iraku[3].

Po útokoch z 11. septembra 2001 hľadala administratíva Georga W. Busha spôsob, ako zabrániť ďalším možným útokom. Vytvorená koncepcia zahŕňala snahy obmedziť všetky možnosti teroristických skupín (pohyb, financie a atď.). Zo strany USA bol z uvedeného dôvodu vytváraný tlak na všetky krajiny s cieľom aktívne vyhľadávať teroristov a zamedziť ich podpore tzv. „darebáckymi štátmi“. Vynárali sa podozrenia z možného získania zbraní hromadného ničenia práve od takýchto štátov. Irak sa podľa dostupných informácii v danom období pokúšal získať nukleárny materiál a neuviedol presnú dokumentáciu o svojom zbrojnom programe. Nedodržal tak podmienky, ktoré mu boli stanovené rezolúciami Bezpečnostnej rady OSN (ďalej len BR OSN), ktoré boli schválené BR OSN po invázii Iraku do Kuvajtu. Okrem iného, v rovnakom období došlo k zmene pomerov na Blízkom východe, odkiaľ pochádzali všetci útočníci z 11. septembra. Vláda USA poukazovala na vážnosť situácie vo vzťahu k Iraku práve so spomínaných dôvodov. Vtedajší americký prezident George W. Bush tvrdil, že existuje možnosť získania zbraní hromadného ničenia teroristickými organizáciami od Iraku[4]. Bush preto zintenzívnil snahy ovplyvňovať OSN, od ktorej požadoval zvýšenie tlaku na Irak s cieľom jeho odzbrojenia. Následne bola dňa 8. novembra 2002 prijatá Rezolúcia BR OSN číslo 1441, ktorú možno považovať za zdôvodnenie vojenskej intervencie do

[1] *National Strategy for Victory in Iraq by United States National Security Council in 2005.*

[2] Celým menom Saddám Husajn Abd al-Madžíd al-Tikrítí. Bývalý irácky prezident a diktátor.

[3] H.R.4655 — 105th Congress (1997-1998). Dostupné na internete: <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/4655>

[4] George W. Bush´s claims on weapons found, and not found, In Iraq. Dostupné na internete: <https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2014/11/13/george-w-bushs-claims-on-weapons-found-and-not-found-in-iraq/>

Iraku[5]. Obnovené inšpekcie v Iraku boli sprevádzané obštrukciami. Irak nespolupracoval v rozsahu, ako mu to určovali rezolúcie BR OSN, čím sťažoval podmienky práce inšpektorov. Účinnosť inšpekcií v takýchto podmienkach strácala na svojom význame.

USA vyvíjali enormnú snahu pri presadzovaní nutnosti vojenskej operácie v Iraku. S cieľom vyhnúť sa zápornému rozhodnutiu stálych členov BR OSN, najmä Francúzska, sa vláda USA rozhodla o vytvorenie tzv. „Koalície ochotných" (skupina 37 krajín). Okrem OSN s počínaním koalície nesúhlasila ani Liga arabských štátov a NATO[6].

Na základe nepotvrdenej domnienky o vlastníctve zbraní hromadného ničenia, sa koalícia na čele s USA a Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska (ďalej len GBR) rozhodla pre inváziu do Iraku. Aj napriek skutočnosti, že mandát OSN nebol schválený, začali koaličné vojská dňa 20. marca 2003 útok na Irak. Operácia niesla názov „Iracká sloboda".

1.2 PRIEBEH KONFLIKTU

Koalícia vstúpila do Iraku odvolávajúc sa na niekoľko Rezolúcií BR OSN[7] (949, 1060, 1115, 1134, 1137, 1205, 1441)[8]. Počas počiatočnej fázy (20. marec – 1. máj. 2003) bolo nasadených približne 130 000 príslušníkov ozbrojených síl USA, 45 000 príslušníkov ozbrojených síl GBR, 2000 príslušníkov Austrálskych ozbrojených síl a 194 príslušníkov ozbrojených síl Poľskej republiky. Koaličné sily získali podporu aj od Pešmergov z Irackého Kurdistanu (približne 70 000 osôb).

Vojenská operácia mala rýchly priebeh. Koalícii sa darilo porážať konvenčné jednotky irackej armády bez väčších problémov. Saddámova armáda trpela a doplácala na zastaranú výzbroj, ktorá bola v neudržiavanom stave. Iracká armáda zaznamenala počas bojov niekoľko minoritných úspechov, ktoré prilákali pozornosť médií, no nemali vážnejší vplyv na zmenu priebehu konfliktu.

Irácke jednotky boli rýchlo zničené aj vďaka ovládnutiu vzdušného priestoru koaličnými silami. Ďalším z faktorov rýchleho postupu koaličných vojsk bola zlá morálka, nekompetentné velenie a korupcia na strane irackej armády. Morálka upadala aj medzi elitnými jednotkami Republikánskej gardy. Jednotky sa vzdávali, opúšťali svoje stanovištia ešte pred možným stretom s koaličnými jednotkami, ukončili svoje pôsobenie v armáde, alebo sa pripojili k irackému odporu. Časť hlavných armádnych funkcionárov bola podplatená Ústrednou spravodajskou službou USA (ďalej len CIA). Demoralizácia armády bola okrem zmätkov vo velení spôsobená aj ničivou silou koaličných vojsk.

S cieľom, čo najrýchlejšie poraziť a zdecimovať jednotky irackej armády, viedla koalícia od začiatku bojovej operácie simultánny útok. Bojové operácie koaličných jednotiek vykazovali znaky vysoko organizovanej a koordinovanej činnosti. Stratégiou koaličných vojsk bolo rýchle zničenie irackého velenia s cieľom minimalizovať počet civilných obetí a predísť ničeniu infraštruktúry. Koalícia predpokladala, že eliminácia velenia povedie ku kolapsu armády, následkom čoho by sa veľká časť obyvateľstva odvážila podporovať koaličné jednotky.

[5] Security Council Resolution 1441 on Iraq's Final Opportunity to Comply with Disarmament Obligations. Dostupné na internete: <https://www.asil.org/insights/volume/7/issue/12/security-council-resolution-1441-iraqs-final-opportunity-comply>
[6] CARNEY S. A. Allied participation in Operation Iraqi Freedom, s 219.
[7] Campaign Against Sanctions on Iraq. Dostupné na internete: <http://www.casi.org.uk/info/scriraq.html>
[8] UN Resolutions. Dostupné na internete: <http://www.iraqanalysis.org/info/343>

Koalícia využívala taktiku vyhýbania sa mestám a väčším vojenským jednotkám, čo umožnilo zrýchliť presun vojsk do centrálnej oblasti Iraku a urýchliť tak splnenie cieľa. So silnejším odporom sa koalícia stretla na miestach, ktorým sa nebolo možné vyhnúť, alebo bolo nutné ich zaistiť (Basra, Hillah, Karbala, Bagdad). Obsadenie Kirkúku sa konalo za pomoci kurdských jednotiek. Ďalší väčší odpor bol zaznamenaný v Nadžáfe a v meste Um-Kasr.

Na koaličné jednotky negatívne vplývalo nehostinné irácke počasie. Vojaci boli nútení prečkať niekoľko piesočných búrok, alebo prechádzať bažinatou oblasťou. Koalícia čelila aj ďalším výzvam. Ako príklad možno uviesť zmeny pri plánovaní operácie, ktoré vyplývali z tureckého rozhodnutia oficiálne neumožniť využitie svojho územia na operáciu vedenú proti irackému režimu[9].

Tri týždne od začatia operácie v Iraku sa koaličným vojskám podarilo dostať do Bagdadu, kde po silnejšom a prekvapujúcom odpore dosiahli na druhý pokus obsadenie paláca Saddáma Husajna.

Americká armáda si uvedomovala silu médií a využila prvky psychologických operácií, keď pomocou televízneho vysielania rozšírila informáciu o obsadení paláca, čo spôsobilo zrútenie celého irackého odporu. 9. apríla bol Bagdad formálne obsadený americkými silami. Následne 1. mája 2003, vtedajší americký prezident George W. Bush oficiálne informoval verejnosť o ukončení hlavných vojenských operácií[10]. Nastal priestor pre ďalšiu fázu, ktorou malo byť nastolenie povojnového režimu. Napriek uvedenému, po obsadení Bagdadu naďalej pokračovali vzdušné útoky. Udalosti naberali rýchly spád a už 13. júla 2003 sa konalo prvé zasadnutie novej pro-americky orientovanej Irackej vládnej rady[11].

V nasledujúcich dňoch počas niekoľko hodinovej prestrelky boli Husajnovi synovia Udaj, Kusaj a vnuk Mustafa zabití koaličnými jednotkami. Samotný Saddám stále unikal a bol zajatý až 13.decembra 2003 počas operácie Red Dawn. Následne sa počas dlhotrvajúceho súdu zodpovedal za vojnové zločiny a za zločiny proti ľudskosti. Bol uznaný vinným a odsúdený k trestu smrti, ktorý bol vykonaný dňa 30. decembra 2006 obesením.

1.3 POSTKONFLIKTÝ STAV A VYHODNOTENIE

Postkonfliktný stav v uvedenom kontexte predstavuje obdobie po zvrhnutí režimu Saddáma Husajna[12]. Ide o diametrálne odlišné obdobie v komparácií s predchádzajúcim konfliktom v Perzskom zálive. Zajatie a neskoršia poprava Saddáma Husajna nemala vplyv na zlepšenie bezpečnostnej situácie v Iraku. Práve naopak, krátko po zvrhnutí Saddáma Husajna a obsadení Bagdadu nastáva anarchická situácia. Už v rokoch 2003 až 2004 sa aktivita spojencov čoraz viac musela sústreďovať na potláčanie povstaleckých aktivít. Americká armáda v mnohých prípadoch nedokázala zabrániť rabovaniu a krádežiam vzácnych kultúrnych pamiatok, či zbraní, ktoré boli neskôr použité pri útokoch proti americkým silám, úradníkom a civilistom. Plieneniu neboli ušetrené ani nemocnice, úrady, knižnice a hotely[13]. Nebolo

[9] George W. Bush´s claims on weapons found, and not found, In Iraq. Dostupné na internete: <https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2014/11/13/george-w-bushs-claims-on-weapons-found-and-not-found-in-iraq/>

[10] U.S. News ; George W. Bush´s library opened a week before teh 10th anniversary of his "Mission Accomplished" speech. Dostupné na internete: <http://www.usnews.com/news/blogs/press-past/2013/05/01/the-other-symbol-of-george-w-bushs-legacy>

[11] CARNEY S. A. Allied participation in Operation Iraqi Freedom, s 219.

[12] Stav v Iraku nie je možné jednoznačne charakterizovať ako postkonfliktný, z dôvodu pretrvávajúcich bojov.

[13] Burns, J. F. 2003. Baghdad Residents Begin a Long Climb to an Ordered City. The New YorkTimes. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2003/04/14/international/worldspecial/14BAGH.html >

v záujme koalície chrániť spomínané objekty z dôvodu rozdielnej prioritizácie úloh a nedostatku kapacít. Spojenci v Iraku premeškali tzv. zlatú hodinu, kedy pre budúci postkonfliktný pozitívny rozvoj krajiny sú potrebné určité kapacity. Pre budovanie krajiny je nevyhnutné, aby nová politická autorita disponovala dostatkom vojenských, policajných a civilných jednotiek a spoločne s humanitárnymi zásobami zabezpečili minimálne hlavné mesto (v uvedenom prípade Bagdad). Spojenci však krátko po ukončení hlavných bojových operácií (máj 2003) týmito kapacitami nedisponovali, čo sa odrazilo na postkonfliktnom chaose, ktorý naďalej pretrváva[14].

Bagdad bol rozdelený na zelenú a červenú zónu na základe bezpečnostnej situácie v meste. Chybnými postkonfliktnými opatreniami sa Irak dostával do čoraz väčších problémov a koalícia sa stretávala s narastajúcim odporom zo strany irackého obyvateľstva. Jednou z výrazných chýb bolo vydanie nariadenia, ktoré ukladalo zákaz činnosti osobám prepojeným na stranu Baas. Išlo predovšetkým o iracku inteligenciu, ktorej bola zmarená možnosť zúčastňovať sa povojnovej rekonštrukcie. Ďalšie z nariadení rozpustilo iracku armádu. Daným opatrením bolo vytvorených približne 350 000 nezamestnaných ľudí s armádnym výcvikom a praxou. Spočiatku danému problému nebola venovaná dostatočná pozornosť, čo viedlo k negatívnemu fenoménu, kedy sa bývalí vojaci začali postupne pridávať na stranu povstalcov.

Z dôvodu orientácie koalície na proti povstalecké aktivity dochádzalo k zníženiu prostriedkov na obnovu krajiny. K zhoršeniu bezpečnostnej situácie v krajine prispeli škandály spojené s mučením väzňov a neúmyselným usmrtením civilistov pri leteckých náletoch. Tieto škandály boli živnou pôdou pre vytváranie nenávistných pocitov voči spojencom. Postupne sa na margo udalostí začali zvyšovať počty povstaleckých skupín. Okrem veľkého množstva negatívnych aspektov, ktoré vplývali na priebeh pôsobenia koalície v Iraku, je nutné uviesť postupne vzrastajúci pocit krivdy zo strany Sunnitov[15]. V danej situácii nekoordinovaná a značne spontánna povstalecká aktivita sa retrospektívne javí ako skorý varovný signál eskalácie budúcich problémov.

Podľa autora Kovaříka sa aktéri konfliktu delia na dve skupiny, primárnu a sekundárnu. Medzi primárnych aktérov zaraďujeme USA, iracku samosprávu a povstalecké skupiny (arabskí nacionalisti, Sunniti, Šiiti a zahraniční bojovníci). Spoločnou črtou povstaleckých skupín je negatívne vymedzenie voči aktivitám spojencov a irackej vlády. Inak každá zo skupín háji svoje vlastné záujmy. Medzi sekundárnych aktérov zaraďujeme takzvaných sponzorov niektorých z bojujúcich strán. Danú skupinu predstavujú podporovatelia spojencov, alebo podporovatelia povstaleckých skupín. Špecifické sú krajiny ako Irán a Turecko, ktoré vystupujú ako sekundárni aktéri, ale prejavujú znaky nejednoznačnosti[16].

Situácia aj napriek oficiálnym klamlivým, pozitívne interpretovaným vyjadreniam zo strany USA bola naďalej nepriaznivá. USA zhodnotili operáciu Iracká sloboda ako úspešnú a splnenú s tvrdením, že Irak je pripravený starať sa o svoju bezpečnosť. Naopak vysokí predstavitelia irackej armády (medzi nimi aj generálporučík Babakir Zebari) varovali, že bezpečnostné zložky Iraku nie sú pripravené prevziať kontrolu nad bezpečnosťou krajiny[17]. Dňa 15.decembra 2011 armáda USA oficiálne ukončila vojnu v Iraku a vláda Iraku prevzala moc nad správou krajiny. Táto vojna si vyžiadala 4487 mŕtvych vojakov na strane USA.

[14] DOBBINS, J. et al. 2007. The Beginner´s Guide to Nation-Building. RAND Corporation. Dostupné na internete: <http://www.rand.org/pubs/monographs/2007/RAND_MG557.pdf.> , overené ku dňu 5.11.2011.

[15] Okrem bojov proti spojencom v Iraku prebiehali občianske boje aj medzi Šiitmi a Sunnitmi, ktorí medzi sebou súperili najmä z dôvodu získania vplyvu nad krajinou.

[16] KOVAŘÍK, M. Konflikt v Iraku 2003 – 2011.

[17] Iraqi army not redy to take over until 2020, says country´s top general. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2010/aug/12/iraqi-army-not-ready-general>

Jej cena bola vysoká, 800 miliárd dolárov a 116 000 ľudských životov na strane irackých civilistov.

Po stiahnutí vojsk USA, pokračovala politická nestabilita Iraku, ktorú využili teroristické organizácie. Využili, že jednotlivci sú v podobnom prípade náchylní podporiť politické násilie a zapojiť sa do teroristických skupín s vidinou získania benefitov, ktoré im štát nedokáže zabezpečiť. Obyvatelia v danom momente verili, že teroristické organizácie uspejú tam, kde štát zlyhal[18]. Vlna rozsiahlych protestov a civilných nepokojov, ktorá prebehla (začiatok Arabskej jari: december 2010) vo veľkej časti arabských krajín negatívnym spôsobom ovplyvnila bezpečnostnú situáciu v Iraku. Krajina bola poznačená nástupom teroristickej organizácie IS, ktorá aj napriek medializácii o jej porazení na území Iraku v roku 2018 naďalej pôsobí v danej oblasti (zvyšní bojovníci IS a sympatizanti IS). V súčasnosti je infraštruktúra krajiny zničená a Iračania trpia nedostatkom pitnej vody, elektrickej energie a základného zdravotníckeho materiálu. Vo všeobecnosti možno hodnotiť, že akcia koalície v Iraku pod vedením USA bola kontraproduktívna a viedla k zjednoteniu radikálnych moslimov proti západnému svetu[19].

Pre vzniknutú situáciu vedú mnohí odborníci diskusie o správnosti a opodstatnenosti Tretej vojny v Perzskom zálive. Verejnosť po medializovaní niektorých údajov reaguje veľmi negatívne a tento konflikt odsudzuje. K situácii neprispievali ani informácie o neúctivom sa správaní amerických vojakov voči domácemu obyvateľstvu. Sú evidované prípady, kedy koaličné jednotky neoprávnene usmrtili civilných obyvateľov a oficiálne správy o incidentoch boli zámerne pozmenené. Podobné incidenty prispievali k zvyšovaniu nespokojnosti domáceho obyvateľstva s konaním koaličných síl. Na druhej strane koaličné jednotky boli pod tlakom, nakoľko boli na útoky voči nim využívané neštandardné metódy ako napríklad: samovražední atentátnici ktorými boli deti, alebo mentálne postihnuté osoby. Priemerný počet útokov s využitím nástražných výbušných systémov sa pohyboval na úrovni 30 útokov za deň.

Hlavným dôvodom špekulácií stále zostáva nedoriešená otázka v oblasti vlastníctva zbraní hromadného ničenia. Do dnešných dní sa nielenže nepotvrdili, ale dokonca sa vyvrátili predvojnové tvrdenia o držbe a výrobe zbraní hromadného ničenia Saddámom Husajnom. Skupina poverená preverením údajov predložených pred začatím zásahu (Iraq Survey Group - ISG) nenašla žiadne dôkazy o tom, že Husajn vlastnil zásoby týchto zbraní v roku 2003. Rozhodnutie USA vstúpiť do vojny podkopalo autoritu OSN. Vtedajší generálny tajomník OSN Kofi Annan s vojnou nesúhlasil a označil ju ako ilegálnu[20]. Bývalý americký prezident George W. Bush priznal, že jeho rozhodnutie o začatí vojny v Iraku bolo vykonané na základe nepresných spravodajských informácií, ktoré mu boli predložené[21]. Na margo vyjadrenia prezidenta Georga W. Busha reagovala CIA zverejnením dokumentu, v ktorom tvrdí, že americká vláda vedela, že Irak nedisponuje žiadnymi zbraňami hromadného ničenia. Prísne tajný dokument pritom americká vláda mala k dispozícií ešte pred začatím vojenskej ofenzívy.

Postupne narastá tlak na zmenu politického systému krajiny z parlamentného na prezidentský z dôvodu korupcie v parlamente. Žiadosti na zmenu vyplývajú z názorov, že v súčasnosti existuje tyrania väčšiny a problémy môže vyriešiť „múdry a silný prezident“.

[18] KOSÁROVÁ, D. 2016. Sekuritizácia zlyhávajúcich štátov v kontexte medzinárodného terorizmu.
[19] KOSÁROVÁ, D., UŠIAK, J. 2016. Džihád – význam, príčiny a súvislosti.
[20] The Guardian, Iraq war was illegal and breached UN charter, says Annan. Dostupné na internete: <http://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>
[21] George W. Bush really did lie about WMDs, and his aides are still lying for him. Dostupné na internete: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2019/3/20/18274228/ari-fleischer-iraq-lies-george-w-bush-wmds>

Ide o zvláštne názory a požiadavky obyvateľov Iraku nakoľko by z dlhodobého hľadiska znovu mohlo dôjsť k posilneniu moci prezidenta až na úroveň spred roka 2003[22].

Otázne je, či môžeme považovať ponechanie Saddáma pri moci (po roku 1991) zo strany koalície za správne rozhodnutie. O tom je možné iba polemizovať, nakoľko nie je možné ani na základe súčasne dostupných informácií presne určiť nasledujúci priebeh. Je možné vytvoriť dva scenáre, kde prvý scenár by znamenal zvrhnutie Saddáma už v roku 1991 (aj napriek tomu, že koalícia nemala mandát). Uvedeným krokom by koalícia predišla nutnosti intervenovať aj v roku 2003. V takom prípade by ale bolo nutné využiť vtedajší vojenský i politický potenciál na nastolenie poriadku v krajine a vytvorenie vhodných podmienok na odovzdanie krajiny pod správu miestnej vlády. Takúto operáciu by mohli považovať za úspešnú v každom smere. V roku 1991 disponovala koalícia dostatočným množstvom vojakov, aby mohla podniknúť kroky podobného charakteru. V daný moment bola koalícií naklonená aj verejnosť zúčastnených krajín a väčšina irackého obyvateľstva. Bolo by nutné predísť podobnej chybe, k akej došlo po skončení hlavných bojových operácií v Tretej vojne v Perzskom zálive a nepremeškať tzv. zlatú hodinu. V opačnom prípade by mohol nastať podobný scenár ako v postkonfliktnom období Tretej vojny v Iraku, kedy zavládla rebélia a vznik povstaleckých skupín.

Druhým scenárom je ponechanie Saddáma pri moci. Hoci Saddám predstavoval hrozbu pre región a pre západné krajiny, no rozvratom zlého, ale stabilného systému v krajine vznikol priestor pre rebéliu a šírenie terorizmu rapídnym tempom. Organizácia IS a jej aktivity sú menej predvídateľné a spolu s kombináciou migračnej vlny, predstavujú obrovské bezpečnostné riziko najmä v Európskych krajinách. Ide o nesúmernú a ťažko predvídateľnú hrozbu.

ZÁVER

Tak ako iné konflikty, aj konflikt v Perzskom zálive má svojich prívržencov i odporcov. Roky po oficiálnom ukončení operácie Iracká sloboda sa stále diskutuje o jej opodstatnenosti, legálnosti, politickej významnosti, alebo použitej vojenskej technike, stratégii a taktike. Na základe získaných informácií je možné hodnotiť, že stanovený cieľ Národnej stratégie pre víťazstvo v Iraku nebol splnený. Napriek predpokladom USA o predĺžení konfliktu, bol od jeho úvodu stanovený cieľ veľmi ťažko splniteľný.

Ešte pred začatím operácie „Iracká sloboda“, poradca pre národnú bezpečnosť Brent Scowcroft upozorňoval, že intervencia do Iraku môže zapríčiniť destabilizáciu regiónu a zvýšenie teroristických aktivít voči USA, čo sa v konečnom dôsledku naplnilo. Na základe získaných poznatkov je možné tvrdiť, že intervencia a následné pôsobenie koaličných vojsk v Iraku prispeli k vzostupu teroristickej organizácie IS. Pri implikácii uvedeného modelu na súčasnú situáciu v Afganistane je možné hodnotiť, že avizované stiahnutie vojenských jednotiek USA z Afganistanu, je pre bezpečnosť regiónu neprípustné. Afganská vláda nie je pripravená prevziať krajinu v súčasnom stave a nie je schopná zlepšiť, poprípade udržať bezpečnostnú situáciu na súčasnej úrovni. Uvedeným krokom by došlo k rapídnemu zhoršeniu bezpečnostnej situácie v regióne, čo by malo vplyv aj na bezpečnostnú situáciu Iraku.

Oficiálnym cieľom operácie Iracká sloboda bolo pozbavenie moci Saddáma Husajna pod záštitou USA. Na operáciu Iracká sloboda USA nedostali mandát, za čo do dnešného dňa nenesú patričnú zodpovednosť a neboli vyvodené žiadne sankcie.

[22] GOUDSOUZIAN, T. 2019. What does 2019 hold for Iraq? All bets are off. Dostupné na internete: <https://www.middleeasteye.net/opinion/what-does-2019-hold-iraq-all-bets-are>

Velenie koaličných vojsk predviedlo pomocou médií (najmä vo fáze pred začatím konfliktu a v priebehu konfliktu) skvelú propagandistickú kampaň. Pre porovnanie, kým v druhej vojne išlo o prezentovanie technickej vyspelosti (smart bombs, stealth technológia, elektronický boj, lietajúce návnady), v tretej o presvedčenie občanov o správnosti a nutnosti intervenovať v Iraku.

Počas operácie držali spojenci z hľadiska hard power všetky výhody, avšak kľúč k stabilizácií krajiny a k získaniu moci v Iraku ležal práve v získaní si „hearts and minds" obyvateľov a zároveň v eliminácií povstaleckých skupín, čo šlo ruka v ruke. To sa spojencom po celú dobu nepodarilo uplatniť.

Hlavnou črtou Tretej vojny v Perzskom zálive bola účasť viacerých krajín, krátke časové obdobie hlavných bojových operácií, slabý odpor irackých vojsk, dôležitosť letectva pri plnení úloh, a aj napriek niektorým nedostatkom majstrovsky zvládnuté velenie zo strany koaličných vojsk.

Chrbticou konfliktu bolo už spomenuté letectvo. Preukazovalo jednoznačnú nadvládu na nebi. Množstvo mohutných útokov ochromilo velenie Iraku. V porovnaní s Druhou vojnou v Perzskom zálive, kedy boli ničené strategické body, sa stratégia tretej vojny sústredila na minimalizáciu civilných strát a zachovanie infraštruktúry.

Z vojenského hľadiska má konflikt vďaka precízne a ukážkovo zvládnutému vojenskému umeniu zo strany koalície jasného víťaza. Podobné stanovisko sa pri pohľade na výsledok z politického hľadiska nedá zaujať. Dôsledky Tretej vojny v Perzskom zálive sa prejavujú do súčasnosti. Opodstatnenie operácie Iracká sloboda sa do dnešných dní nepotvrdilo. Nenašli sa zbrane hromadného ničenia a po zverejnení tajných dokumentov CIA, sa negatívna verejná mienka v otázke postoja k vojne v zálive ešte zhoršila.

Vo všeobecnosti je možné hodnotiť, že Tretia vojna v Perzskom zálive je modelom výborného využitia technickej vyspelosti a vojenskej taktiky, ale zlyhania diplomacie, kedy súčasne došlo k podkopaniu autority OSN.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BURNS, J. F. 2003. Baghdad Residents Begin a Long Climb to an Ordered City. The New YorkTimes. On-line text, [online]. [2003]. Dostupné na internete: <http://www.nytimes.com/2003/04/14/international/worldspecial/14BAGH.html >

Campaign Against Sanctions on Iraq [online]. [2015]. Dostupné na internete: <http://www.casi.org.uk/info/scriraq.html>

CARNEY S. A. 2011. Allied participation in Operation Iraqi Freedom. 1 st ed. Washington, D. C.: Center of Military History, 2011. 219 s

DOBBINS, J. et al. 2007. The Beginner´s Guide to Nation-Building. RAND Corporation. On-line text [online]. [2007]. Dostupné na internete: <http://www.rand.org/pubs/monographs/2007/RAND_MG557.pdf.>

George W. Bush really did lie about WMDs, and his aides are still lying for him [online]. [2019]. Dostupné na internete: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2019/3/20/18274228/ari-fleischer-iraq-lies-george-w-bush-wmds>

George W. Bush´s claims on weapons found, and not found, In Iraq [online] . [2014]. Dostupné na internete: <https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2014/11/13/george-w-bushs-claims-on-weapons-found-and-not-found-in-iraq/>

GOUDSOUZIAN, T. 2019. What does 2019 hold for Iraq? All bets are off. [online]. [2002]. Dostupné na internete: < https://www.middleeasteye.net/opinion/what-does-2019-hold-iraq-all-bets-are>

H.R.4655 — 105th Congress (1997-1998), [online]. [2008]. Dostupné na internete: <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/4655>

Iraqi army not redy to take over until 2020, says country´s top general [online]. [2010]. Dostupné na internete: < https://www.theguardian.com/world/2010/aug/12/iraqi-army-not-ready-general>

KOSÁROVÁ, D. 2016. Sekuritizácia zlyhávajúcich štátov v kontexte medzinárodného terorizmu. In *Acta FF ZČU*, roč. 8, č. 2/2016, ISSN 1802-0364, s. 7-28.

KOSÁROVÁ, D., UŠIAK, J. 2016. Džihád – význam, príčiny a súvislosti. In Národná *a medzinárodná bezpečnosť 2016*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016. ISBN 978-80-80-40-534-2. S. 206-215.

KOVAŘÍK, M. 2011. Institute of Political Analysis and Marketing, Konflikt v Iraku 2003 – 2011, Brno 2011.

National Strategy for Victory in Iraq by United States National Security Council in 2005.

Security Council Resolution 1441 on Iraq's Final Opportunity to Comply with Disarmament Obligations [online]. [2002]. Dostupné na internete: <https://www.asil.org/insights/volume/7/issue/12/security-council-resolution-1441-iraqs-final-opportunity-comply>

The Guardian, Iraq war was illegal and breached UN charter, says Annan [online]. [2004]. Dostupné na internete: <http://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>

UN Resolutions [online]. [2015]. Dostupné na internete: <http://www.iraqanalysis.org/info/343>

U.S. News ; George W. Bush´s library opened a week before teh 10th anniversary of his "Mission Accomplished" speech [online]. [2013]. Dostupné na internete: <http://www.usnews.com/news/blogs/press-past/2013/05/01/the-other-symbol-of-george-w-bushs-legacy>

Ing. Peter POLJAKOVIČ
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R.Štefánika v Liptovskom Mikuláši (externý doktorand)
Spišská Stará Ves, Slovenská republika
poljakovic.peter@gmail.com

PRÁVNÍ ZÁKLADY POLICEJNĚ BEZPEČNOSTNÍ ČINNOSTI V TEORII POLICEJNÍCH VĚD

LEGAL BASES OF POLICE SECURITY ACTIVITIES IN THE THEORY OF POLICE SCIENCES

Viktor PORADA

ABSTRACT

The Communication sets out the legal bases of police security activities in the theory of police sciences, police security activities as a system, and the concept, content and main organizational tactical forms, functions and content of police security activities.

Keywords: právní základy, právní vztahy, druhy, pojem, obsah, hlavní organizačně taktické formy, teorie policejně bezpečnostní činnosti, policejní vědy.

ÚVOD

Právními základy policejně bezpečnostní činnosti v teorii policejních věd rozumíme souhrn právních norem, které upravují postavení (organizaci a vzájemné vztahy) a postup policejně bezpečnostních orgánů v rámci svěřené pravomoci a kompetence při plnění stanovených úkolů. Je možné je vnitřně členit na jednotlivé strukturální části, jež vykazují mezi sebou vzájemné vazby různé složitosti. Rovněž lze tvořit dílčí podsystémy dle zvolené rozlišovací úrovně. Před vlastním rozborem struktury právních základů je nutné vysvětlit **pojetí právních základů:**

1) v užším slova smyslu,
2) v širším slova smyslu[1].

Pod právními základy **v užším slova smyslu** budeme rozumět právní normy trestního práva hmotného, trestního práva procesního a správního (policejního) práva. Tyto normy mají bezprostřední regulativní význam, neboť zásadním způsobem a zpravidla přímo upravují policejně bezpečnostní činnost. Stanoví úkoly a postupy v oblasti boje s trestnou a jinou protiprávní činností (např. normy trestního práva procesního určují policejním orgánům, jako orgánům činným v trestním řízení, rámec a postup při předcházení a odhalování trestných činů), vymezují základní povinnosti a oprávnění policistů při realizaci služebních úkolů a zákroků (viz. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění novel a doplňků), při plnění úkolů na úseku státní správy (viz. normy správního, resp. policejního práva, které stanoví úkoly při ochraně utajovaných skutečností, na úseku zbraní a střeliva, apod.).

Právní normy jiných právních odvětví, jež nemají tak stěžejní význam, řadíme do právních základů **v širším slova smyslu**. Jedná se např. o některé právní normy pracovního práva tvořící základ pro právní vztahy v rámci služebního poměru, který upravuje zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (ve znění novel a doplňků). Je možné sem zařadit i určité právní normy občanského práva procesního (viz.

[1] FILÁK, A. a kol. *Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti II.* Praha: PA ČR, 2006; VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie.* Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 339.

realizace předvádění účastníků občanského soudního řízení na podkladě žádosti příslušného soudu), rodinného, popřípadě dalších právních odvětví.

Z uvedeného vyplývá, že pojem právních základů v širším slova smyslu subsumuje právní základy v užším slova smyslu. Vlastní souhrn právních norem regulujících policejně bezpečnostní činnost lze dělit z různých hledisek. Složitost řešení tohoto problému a ve svém důsledku diskutabilnost navrhovaného členění ještě zvýrazňuje skutečnost, že policejně bezpečnostní činnost upravují právní normy několika právních odvětví. Jednota právních základů vyplývá z podstaty všech právních norem, z jednotících právních institutů a obecných principů. Vnitřní diferencovanost je podmíněna druhem upravovaných společenských vztahů, případně odvětvovými právními instituty a principy. Zásadní praktický, ale i poznávací význam má **dělení dle stupně právní síly** příslušné právní normy[2].

Základním právním regulativem je ústavní pořádek (Ústava a Listina a Ústavní zákon o bezpečnosti ČR), dále pak zákony (zejména zákon o Policii ČR či trestní řád). Z vládních nařízení, jež mají regulativní význam pro policejně bezpečnostní činnost, lze příkladně uvést nařízení vlády České republiky č. 506/2004 Sb., kterým se stanoví způsob přípravy na služební zkoušku, obsah služební zkoušky, její průběh, hodnocení a ukončení a nařízení vlády České republiky č. 468/2008 Sb., o zajišťování bezpečnosti určených ústavních činitelů České republiky. Vyhlášky ministerstev a ostatních ústředních orgánů státní správy představují (obdobně jako nařízení vlády České republiky) „sekundární" normativní právní akty, které jsou přijímány na základě výslovného zmocnění v zákoně a k provedení primárních normativních aktů. Podmínkou však je, aby vydaný právní akt byl v mezích tohoto zmocnění. Řadíme sem obecně závazné právní předpisy regulující policejně bezpečnostní činnost, při čemž nejčastější formou je vyhláška. Poslední skupina normativních aktů se svým charakterem vztahuje především k otázkám řešení úkolů v podmínkách činnosti místních orgánů státní správy a územní samosprávy a při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku. Typickým příkladem je vydávání obecně závazných vyhlášek (v rámci samostatné působnosti obcí) a nařízení obce (věci patřící do přenesené působnosti). Specifickou skupinu norem upravujících policejně bezpečnostní činnost tvoří interní normativní instrukce, které nejsou pramenem práva, a proto je přímo nezařazujeme do právních základů. Avšak vzhledem k tomu, že upravují konkrétní oblasti činnosti policejně bezpečnostních orgánů za účelem jejich sjednocení, koordinace apod., má jejich rozbor v této souvislosti bezprostřední význam. Je pro ně charakteristické, že zavazují pouze vymezené subjekty policejně bezpečnostní činnosti a platí zásadně jen uvnitř dané organizační struktury. Vyjadřují vztahy nadřízenosti a podřízenosti, přičemž mají nejčastěji formu nařízení, závazných pokynů, organizačních řádů, prováděcích směrnic a rozkazů[3].

Právní vztahy v dané oblasti působí jednak **vně systému** policejně bezpečnostní činnosti, jednak **uvnitř systému.**

1) Právní vztahy působící vně daného systému regulují vzájemný poměr mezi policejně bezpečnostními orgány a ostatními státními orgány a organizacemi, právnickými a fyzickými osobami. Jejich obsahem jsou oprávnění těchto orgánů provádět příslušná opatření a současně povinnost dodržovat při jejich realizaci princip legality. Naproti tomu má druhý subjekt, např. občané, povinnost strpět provedení těchto opatření (případně se jim podrobit), nastala-li právní skutečnost předvídaná příslušnou právní normou, např. spáchání trestného činu nebo

[2] GARGULÁK, S. a kol., 1978. *Základy veřejno-bezpečnostní činnosti*. část 1, Bratislava: VŠ SNB, 1978, s. 44 – 47; PORADA, V., P. STACHO a kol., 2000. *Úvod do teórie činnosti policajno-bezpečnostných orgánov*. 1. a 2.časť. Bratislava: APZ, s. 34 -35; KUBŮ, L., P. HUNGR a P. OSINA. *Teorie práva.* Praha: Linde. 2007.
[3] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie.* Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 340.

přestupku. Vzájemnou spojitost s těmito povinnostmi vykazují práva občanů vyžadovat, aby ze strany policejně bezpečnostních orgánů byla použita jen taková opatření (prostředky a metody), která jsou v souladu se zákonem, a to způsobem v zákoně vymezeným. Z charakteristiky vyplývá, že se jedná o realizaci právního vztahu mezi subjekty vzájemně nepodřízenými.

2) Právní vztahy působící uvnitř systému regulují vzájemný poměr mezi jednotlivými orgány v rámci dané organizační struktury. Subjekty jsou pouze policejně bezpečnostní orgány nebo jejich pracovníci. Jako typický příklad si zvolme právní vztahy uvnitř systému orgánů Policie České republiky. Pro tyto vztahy je charakteristický poměr nadřízenosti a podřízenosti. Nadřízený orgán má oprávnění vydávat závazné pokyny (rozkazy, směrnice atd.) k zabezpečení a sjednocení činnosti podřízených, kterým se musí podřídit. Z obsahu právního vztahu však vyplývá také povinnost nadřízeného orgánu vydávat tyto akty v souladu se zákony a obecně závaznými předpisy a interními normativními akty služebně vyšších policejních orgánů. Současně mu vzniká povinnost kontrolovat jejich dodržování a plnění. Na druhé straně má podřízený subjekt (mimo již zmíněné povinnosti) právo požadovat, aby nadřízený služební orgán zasahoval do jeho kompetence pouze v rámci vymezeném příslušnou právní normou nebo aktem policejního orgánu vyššího stupně.

Právní vztahy můžeme **klasifikovat** také podle toho, které **právní odvětví** je reguluje. Na základě uvedeného kritéria lze vydělit vztahy práva správního (policejního), pracovně právního-právní vztahy v rámci služebního poměru, trestně právní vztahy, trestně procesní vztahy apod. Mezi nejdůležitější patří ty, které působí na základě právních norem zařazených do právních základů policejně bezpečnostní činnosti v užším slova smyslu[4].

1 POJEM, OBSAH A HLAVNÍ ORGANIZAČNĚ TAKTICKÉ FORMY V TEORII POLICEJNĚ BEZPEČNOSTNÍ ČINNOSTI

1.1 POLICEJNĚ BEZPEČNOSTNÍ ČINNOST JAKO SYSTÉM

Jedním z charakteristických rysů policejně bezpečnostní činnosti je prezentace dané činnosti jako systému. Nechápeme ji zjednodušeně řečeno jako nahodilý souhrn vzájemně diferencovaných opatření a úkonů jednotlivých policejně bezpečnostních orgánů, ale naopak za celistvý systém. Jedná se o druh sociálního systému, který lze strukturálně členit na subsystémy (složené z prvků), mající specifický charakter a vykazující složité vzájemné vazby a interakci s okolím. Tvoří v souvislosti s vnější a vnitřní bezpečnosti specifický podsystém bezpečnostního systému ČR.

Porada a Stacho chápou policejně bezpečnostní činnost jako relativně samostatný systém, který je vnitřně diferencovaný. „Systém činnosti policejně-bezpečnostních orgánů může zahrnovat (jako svoje prvky) určité subsystémy (služby a útvary), které se vzájemně liší co do funkce, úrovně, typu a složitosti vnitřní struktury a organizačního mechanizmu“[5].

Pod pojmem **policejně bezpečnostní činností** rozumíme: **systém opatření a úkonů policejně bezpečnostních orgánů, především kriminalisticko-bezpečnostních, správně bezpečnostních a organizačně řídících, založený na ústavních zákonech, zákonech a jiných právních předpisech, resp. mezinárodních smlouvách, etických principech a**

[4] FILÁK, A. a kol. *Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti II.* Praha: PA ČR, 2006.
[5] PORADA, V., P. STACHO a kol., 2000. *Úvod do teórie činnosti policajno-bezpečnostných orgánov*. 1. a 2.časť. Bratislava: APZ, s. 13.

vědeckých poznatcích, jehož hlavním posláním je boj s trestnou a jinou protispolečenskou činností, ochrana veřejného pořádku, života, zdraví a majetku[6].

Nejlépe vyjadřují strukturu a obsah systému policejně bezpečnostní činnosti následující **kritéria**:

1) administrativně teritoriální;
2) organizačně strukturální;
3) strukturálně funkční[7].

Takto stanovená diferenciační kritéria vytváří vhodný předpoklad pro dokonalejší poznání obsahu policejně bezpečnostní činnosti v úzké korelaci na jeho dynamické aspekty, či charakteristické rysy.

Na základě **administrativně teritoriálního kritéria** lze rozlišovat v systému policejně bezpečnostní činnosti subsystémy, tvořené hierarchicky uspořádanými územními celky, resp. příslušnými, teritoriálně vymezenými útvary, které policejně bezpečnostní činnost přímo realizují nebo se na ní podílejí. Jako vhodný příklad je možné uvést organizaci Policie České republiky. Na vrcholu pomyslné pyramidy je Policejní prezidium České republiky v čele s policejním prezidentem. Dále ji tvoří útvary policie s působností na celém území České republiky.

Z hlediska **organizačně strukturálního** máme na mysli subsystémy tvořené zejména základními nebo specifickými organizačními články, expertními pracovišti a službami. Například u Policie České republiky se jedná o službu pořádkové policie, kriminální policie a vyšetřování, dopravní policie, cizinecké policie, leteckou službu apod. [8]

Uplatněním **strukturálně funkčního kritéria** můžeme opět vyčlenit určité subsystémy. Především jde o subsystém opatření a úkonů směřujících k naplňování poslání a úkolů policejně bezpečnostní činnosti, které nacházejí svůj výraz v tzv. organizačně taktických formách, tj. kriminalisticko-bezpečnostní a správně bezpečnostní činnosti.

Neoddělitelným atributem každého systému je charakter jeho vazeb k vnějšímu prostředí. Tento vztah je zcela samozřejmě oboustranný, a vlastní působení buď přímé nebo nepřímé. Vnějším prostředím pro policejně bezpečnostní činnost rozumíme různorodé sociální objekty, vůči nimž policejně bezpečnostní orgány realizují řídící působení. Může probíhat ve formě **přímé**, tj. policejně bezpečnostní orgány bezprostředně ovlivňují nebo zasahují do jejich činnosti (např. reagují na konkrétní protiprávní jednání orgánu, organizace a občana) nebo **nepřímé**, kdy se jedná o vztahy součinnosti a spolupráce s dalšími subjekty, které na plnění úkolů policejně bezpečnostní činnosti participují, vzájemné předávání informací na úseku boje s trestnou činností a ochrany veřejného pořádku apod.

Do vnějšího prostředí (okolí systému) policejně bezpečnostní činnosti řadíme rovněž objektivní podmínky, které ji determinují. Máme na mysli zejména geografické, klimatické, sociálně ekonomické a jiné zvláštnosti území, na kterém působí policejně bezpečnostní orgány. Tyto faktory, včetně dříve uvedených, ve svém souhrnu ovlivňují proces realizace policejně bezpečnostní činnosti. Jejich znalost umožňuje racionalizovat strukturu policejně bezpečnostních orgánů a optimalizovat využití sil, prostředků a metod[9]. V současné době nelze přehlédnout významné procesy posledních let (které do jisté míry reflektuje i

[6] PORADA, V., K. HOLCR a kol. *Policejní vědy*. Plzeň: A. Čeněk, 2011.
[7] PORADA, V., K. HOLCR a kol. *Policejní vědy*. Plzeň: A. Čeněk, 2011, s. 14; PORADA, V. a kol., 1987. *Úvod do teorie veřejnobezpečnostní činnosti*. Praha: VŠ SNB, s. 33.
[8] Závazný pokyn policejního prezidenta č. 191 ze dne 16.12.2008, o organizaci PČR.
[9] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie.* Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 340.

Bezpečnostní strategie), které nastaly po skončení studené války s rozpadem bipolárního geopolitického uspořádání světa, jež mohutně s přelomem tisíciletí akcelerují a mají podstatný dopad na oblast zajišťování bezpečnosti států, na bezpečnostní politiku států a jejich bezpečnostní systémy[10].

I nadále zůstává stát nejvýznamnějším a **nejpodstatnějším referenčním objektem bezpečnosti**, tedy jednotky, na jejímž základě a ve prospěch zajištění její bezpečnosti je tvořena bezpečnostní politika, **národní stát**. Není však již jediným objektem. Do popředí stále častěji vystupují i další sice nestátní (nadstátní, mimostátní), ale pro fungování státu velmi podstatné objekty.

To si vynucuje nové nahlížení na agendu bezpečnosti (vnější i vnitřní). Její součástí je změna jak státobezpečnostního systému, tak i přizvání nových nestátních či nadstátních aktérů, kteří na zajišťování bezpečnosti budou rovněž efektivně participovat. 21. století se bude vyznačovat stále větší akcentací a prosazováním **participačního modelu bezpečnostního systému.** Mezi tyto nestátní participační objekty můžeme zařadit především **člověka – občana**, jež je v koncepci ***„human security“*** považován za dominující entitu (***human-centrated***)[11] a tedy i **základní referenční jednotku bezpečnosti.** Tento koncept je rozvíjen zejména na půdě mezinárodních organizací, jako je Organizace spojených národů (UNDP 1994) a Evropské unie[12]. Tato koncepce bezpečnosti se především snaží o zdůraznění **nevojenských zdrojů nestability a bezpečnostních rizik[13]** pro člověka a stát (zejména v zemích třetího světa).

Vzniká nám zde tedy nové pojetí či nová kategorie bezpečnosti, která do značné míry rozbíjí ustálenou bipolaritu vnější a vnitřní bezpečnost. Reaguje na ústup do značné míry přežitých (vojenských) bezpečnostních hrozeb a rizik a vznik nových, které pro jejich charakter do dvou stávajících kategorií zařadit nelze. Taktéž akcentuje i proměnu v referenčním objektu (resp. objektech) bezpečnosti. I zde reflektuje multidimenzionální přístup. Mezi tyto objekty lze tak dále řadit (jako podskupinu v rámci *„human security“*) *významné hodnoty* (ochranu lidských práv, ochranu práv národnostních a etnických menšin a dalších minoritních sociálních skupin, aj.), *životní prostředí* (tj. enviromentální stránka bezpečnosti), důležité objekty (komunikační a dopravní infrastruktura, informační systémy, konkrétní významné komodity), ale také mezinárodní organizace či nestátní subjekty.

Tato **rozšířená koncepce bezpečnosti** (***Extended Concept of Security***) odstraňuje monopolní postavení státu a jeho institucí k zajišťování bezpečnosti (tzv. ***„hard-security“***). A je charakterizována ději, jako je **„pluralizace“** (či **„privatizace“, „fragmentace“**) oblasti vnitřní bezpečnosti[14]. A to včetně zásadních **ingerencí nadnárodních institucí**, jako tomu je v agendě třetího pilíře EU, tedy v oblasti justice a vnitřních věcí (***„Justice and Home Affairs“***)[15]. Jinak tomu totiž ani při nutné expanzi bezpečnostní oblasti na dimenzi globální i regionální, ekonomickou, lidskoprávní, sociální či enviromentální nelze. Jak již uvedeno k tomuto procesu dochází jak směrem „nahoru“ k organizacím s nadnárodní působností, tak

[10] BOHMAN, M. Bezpečnostní systém Čeké republiky. In: FILÁK, A. a kol. *Základy teorie bezpečnostní činností II*. Praha: Police History, 2006, s. 48-50.
[11] Na rozdíl od zmiňovaného vestfálského chápání bezpečnosti, v jejímž středu stál národní stát (*state/territory-centrated*).
[12] A Human Security Doctrine for Europe 2004.
[13] Jako je např. ochrana ohrožených a sociálně slabých či vyloučených skupin v období válečných konfliktů i v období poválečné stabilizace, problematika „dětských vojáků“, kontroly ručních zbraní a min atd.
[14] BOHMAN, M. Bezpečnostní systém Čeké republiky. In: FILÁK, A. a kol. *Základy teorie bezpečnostní činností II*. Praha: Police History, 2006, s. 48-56.
[15] PIKNA, B., *Nástroje evropského práva**Chyba! Záložka nie je definovaná.** v oblasti získávaní důkazů při aplikaci operativně pátracích prostředků*. In: Sborník příspěvků z mezinárodního semináře uskutečněného na Policejní akademii ČR dne 2. Listopadu 2004.**Chyba! Záložka nie je definovaná.**, Praha.

„dolů“, tedy k samosprávám, různým komunitám, nevládním organizacím a občanu samotnému.

1.2 FUNKCE A OBSAH POLICEJNĚ BEZPEČNOSTNÍ ČINNOSTI

Rámcově je obsah policejně bezpečnostní činnosti zcela evidentně podmíněn bezpečnostní doktrínou České republiky, která: "formuluje komplex základních zásad (tezí) a dlouhodobých strategických úkolů, tvořících základní linii a teoreticky zdůvodněný program, který obsahově zprostředkovává rozhodující cíle a směry státní politiky na úseku ochrany ústavního zřízení, zabezpečení vnitřního pořádku, bezpečnosti a efektivního potírání a předcházení zločinnosti“[16]. Zejména v rovině praxeologické představuje vodítko pro praktické zaměření činnosti konkrétních subjektů participujících v uvedené oblasti. Rozhodující a de facto nezastupitelné místo zde má činnost policejně bezpečnostních orgánů.

Teprve na základě takto vytvořeného rámce, v souladu s funkcemi právního státu, posláním a úkoly policejně bezpečnostních orgánů vymezenými v právních základech jejich činnosti, odrážejících podstatu, rysy a principy policejně bezpečnostní činnosti, můžeme uvažovat o konkrétním obsahu dané činnosti. S tímto problémem úzce souvisí také otázka funkcí policejně bezpečnostní činnosti, které musí nutně v obsahové stránce nacházet svůj výraz. Jinak řečeno obsah policejně bezpečnostní činnosti "slouží" k naplňování jejích funkcí ve společnosti. S ohledem na rozbor systému policejně bezpečnostní činnosti, se omezíme na akcentaci především **funkce ochranné, donucovací a výchovné**[17].

Strategickým cílem k realizaci daných funkcí je předcházení trestné a jiné protiprávní činnosti a zajištění neodvratnosti postihu v případech, kdy ohrožení nebo porušení chráněných zájmů nebylo možné zabránit. Pro naplňování těchto úloh bývají často policejně bezpečnostní orgány označovány jako orgány ochrany práva. Z reality kolem nás a vývojových trendů kriminality vyplývá, že v současných společenských podmínkách je příliš idealizovaná představa o postupném "vymizení" všech protispolečenských jevů. Tyto skutečnosti jen potvrzují trvání důležitosti donucovací funkce činnosti policejně bezpečnostních orgánů, která zcela jistě musí být v korelaci a vyváženosti s funkcí výchovnou. Komplexní a efektivní naplňování funkcí policejně bezpečnostní činnosti vyústí v konečném důsledku v pocit bezpečí a jistoty všech občanů naší společnosti. Uvedené funkce jsou naplňovány různorodými formami a druhy činnosti, realizací adekvátních a často specifických opatření a úkonů, za využití určitých sil, prostředků a metod. Složitost a mnohostrannost obsahu policejně bezpečnostní činnosti byla zdůrazněna při analýze této činnosti jako systému. Je rovněž dána specifikou objektu působení, tj. zejména trestnou a jinou protiprávní činností[18].

Zásadní význam při zkoumání obsahu policejně bezpečnostní činnosti má strukturálně funkční kritérium. Na základě něho jsme si vyčlenili organizačně taktické formy: **kriminalisticko-bezpečnostní** a **správně bezpečnostní činnost**. Ty jsou z hlediska poslání a úkolů policejně bezpečnostních orgánů nejtypičtější. Podle své významnosti, šířky záběru a frekventovanosti bývají označovány také jako hlavní směry činnosti[19].

[16] FILÁK, A. a kol., 2001. *Teoretické a právní aspekty pořádkové činnosti policie.* Praha: PA ČR. s. 41.
[17] PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie.* Plzeň: A. Čeněk, 2019.
[18] CHMELÍK, J., V. PORADA, E. BRUNA a M. BRUNOVÁ. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha: Linde, 2007, s. 230-246.
[19] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie.* Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 346.

Na druhé straně, bohatě strukturovaný obsah policejně bezpečnostní činnosti se nevyčerpává jen těmito hlavními organizačně taktickými formami, které je možné dále členit na jednotlivé druhy. Mimo ně tvoří organickou součást obsahu také **další služební zákroky, úkony a opatření.** Řadíme sem i činnost policejně bezpečnostních orgánů, která nemá přímou vazbu na boj proti kriminalitě či ochranu veřejného pořádku. Především máme na mysli činnost a plnění úkolů na úseku výkonu státní správy a při správě místních záležitostí, prezentovanou jako služba občanům, informační zabezpečení a styk s veřejností apod. Mimo tato opatření je zde velice důležitá **oblast organizačně řídících opatření a úkonů**, nezbytných pro efektivní realizaci policejně bezpečnostní činnosti. V podstatě se jedná o problematiku vědeckého řízení a organizace práce, zahrnující elementární cyklus řízení"[20].

Cíle a úkoly policejně bezpečnostní činnosti jsou dále naplňovány také adekvátními základními metodickými postupy. Za strategické metody jsou v tomto smyslu považovány **prevence** (preventivně výchovná činnost) a **represe** (donucení). Uplatníme-li systémový přístup, lze je považovat za určité subsystémy, které můžeme dále členit. V odborné literatuře jsou např. za prvky systému represivní činnosti nejčastěji považovány **odhalovací, objasňovací a pátrací činnost"[21]**. Podrobnější rozbor těchto a ještě dalších činností, které nutně patří do celkového obsahu policejně bezpečnostní činnosti (např. administrativní činnost, plánování, analytická a prognostická činnost, apod.) však výrazně přesahuje námi zvolený rámec tématu. Předložený výčet má tedy spíše ilustrativní charakter. K některým otázkám se však vrátíme při rozboru organizačně taktických forem a jejich druhů, kde si objasníme možnosti využití adekvátních metod a forem činnost[22]. Zkoumání obsahu policejně bezpečnostní činnosti v teorii policejních věd není samoúčelné. Postupné rozpracovávání jeho strukturálních částí, což v předmětném textu v plném rozsahu není reálně možné, vytváří optimální předpoklady k opravdovému naplnění všech požadavků na organizaci a řízení policejně bezpečnostní činnosti. Dále umožní odpovídajícím způsobem modifikovat strukturu celého systému a optimalizovat vzájemné vazby mezi jeho jednotlivými prvky a vědomě formovat vztah daného systému a vnějšího okolí[23].

ZÁVĚR

Právní základy policejně bezpečnostní činnosti v teorii policejních věd jsou chápany jako systém, který tvoří základ pro definování obsahu a hlavních organizačně taktických forem a funkcí policejně bezpečnostní činností. V teorii policejně bezpečnostní činností právními základy rozumíme souhrn právních norem, které upravují postavení (organizaci a vzájemné vztahy) a postup policejně bezpečnostních orgánů v rámci svěřené pravomoci a kompetence při plnění stanovených úkolů. Je možné je vnitřně členit na jednotlivé strukturální části, jež vykazují mezi sebou vzájemné vazby různé složitosti. V teorii policejních věd pak pod pojmem policejně bezpečnostní činností rozumíme systém opatření a úkonů policejně bezpečnostních orgánů, především kriminalisticko-bezpečnostních, správně bezpečnostních a organizačně řídících, založený na ústavních zákonech, zákonech a jiných právních předpisech, resp. mezinárodních smlouvách, etických principech a vědeckých poznatcích, jehož hlavním

[20] PORADA, V., P. STACHO a kol. *Úvod do teórie činnosti policajno-bezpečnostných orgánov*. 1. a 2.časť. Bratislava: APZ, 2000. s. 20.
[21] PORADA, V., P. STACHO a kol. *Úvod do teórie činnosti policajno-bezpečnostných orgánov*. 1. a 2.časť. Bratislava: APZ, 2000. s. 19; NESNÍDAL, J. a kol., 1979. *Základy veřejno-bezpečnostní činnosti*. II. část. Praha: VŠ SNB, s. 104 – 105.
[22] VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In: PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie.* Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 346.
[23] PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie.* Plzeň: A. Čeněk, 2019.

posláním je boj s trestnou a jinou protispolečenskou činností, ochrana veřejného pořádku, života, zdraví a majetku.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

BOHMAN, M. Bezpečnostní systém Čeké republiky. In: FILÁK, A. a kol. *Základy teorie bezpečnostní činností II*. Praha: Police History, 2006, s. 48-56.

GARGULÁK, S. a kol. *Základy veřejno-bezpečnostní činnosti*. část 1, Bratislava: VŠ SNB, 1978, s. 44 -47.

CHMELÍK, J., V. PORADA, E. BRUNA a M. BRUNOVÁ. *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-662-4.

FILÁK, A. a kol. *Teoretické a právní aspekty pořádkové činnosti policie.* Praha: PA ČR, 2001. ISBN 80-7251-074-6.

FILÁK, A. a kol. *Základy teorie policejně bezpečnostní činnosti II.* Praha: PA ČR, 2006. ISBN 80-86477-33-9.

KUBŮ, L., P. HUNGR a P. OSINA, *Teorie práva.* Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-637-*2*.

NESNÍDAL, J. a kol. *Základy veřejno-bezpečnostní činnosti*. II. část. Praha: VŠ SNB, 1979.

PIKNA, B. *Nástroje evropského práva**Chyba! Záložka nie je definovaná.** v oblasti získávaní důkazů při aplikaci operativně pátracích prostředků*. In: Sborník příspěvků z mezinárodního semináře uskutečněného na Policejní akademii ČR dne 2. Listopadu 2004.**Chyba! Záložka nie je definovaná.** Praha.

PORADA, V. a kol. *Úvod do teorie veřejnobezpečnostní činnosti*. Praha: VŠ SNB, 1987.

PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-758-0.

PORADA, V., K. HOLCR a kol. *Policejní vědy*. Plzeň: A. Čeněk, 2011. ISBN ISBN 978-80-7380-314-8.

PORADA, V., P. STACHO a kol. *Úvod do teórie činnosti policajno-bezpečnostných orgánov*. 1. a 2.časť. Bratislava: APZ, 2000. ISBN 80-8054-154-X.

VAVERA, F. a M. BRUNOVÁ. Kriminalisticko-bezpečnostní činnost a její druhy. In. PORADA, V. a kol. *Bezpečnostní vědy. Úvod do teorie, metodologie a bezpečnostní terminologie*. Plzeň: A. Čeněk, 2019, s. 346. ISBN 978-80-7380-758-0.

prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc., dr. h. c. mult.
Vysoká škola finanční a správní
Fakulta právních a správních studií
Estónska 500
101 00 Praha
Česká republika
e-mail: viktor.porada@mail.vsfs.cz

PROTECTION OF MILITARY BASES AGAINST ROCKET AND MORTAR ATTACKS IN STABILITY OPERATIONS

Adam RADOMYSKI

ABSTRACT

The article presents the results of research in the field of the defence of military bases against rocket and mortar attacks launched during the stability operations in Iraq and Afghanistan. The article refers to the determinants that generate risks for soldiers staying in military bases and civilian population living in urban areas. The main area for an analysis is ground-to-ground rockets and mortar fire of a different calibre launched onto US military bases. In the further part of the article, the considerations focus on the characteristics of new systems known as Counter Rocket, Artillery and Mortar - C-RAM. The research and development programmes resulted in the creation of the Phalanx, MANTIS, Iron Dome, which were tested in Iraq, Afghanistan and the Gaza Strip.

Keywords: C-RAM, rocket fire, mortar, stability operation, military base

INTRODUCTION

After the accession of Poland to the North Atlantic Alliance and the adoption of alliance commitments it became evident that the military is used not only for combat purposes. An important issue with regard to the use of armed forces is also the ability to counteract not only crisis situations within the country but also in the territory of an ally or out-of area threats. This is due to the fact that armed forces have appropriate capabilities, useful for solving crisis situations in the framework of stability operations. Looking back, it is possible to formulate a statement that the specific nature of the stability efforts has not always matched the already identified risks typical for conventional war operations. Therefore, it required an implementation of new technical measures and effective principles of using them.

For the first time, the term “stability operations” was used for the needs of US armed operations in 2001, whereas the detailed concept of conducting them was presented in the FM 3-072 *"Stability Operations and Support Operations”of 2003.* The document assumed that stability operations are one of major types of military operations, which also include offensive, defensive and support operations. The issue of terminology concerning stability operations can also be found in the deliberations of military theoreticians, e.g. the British general Rupert Smith, who in his book *The Utility of Force. The Art of War in the Modern World* used the concept of combat in populated areas. In this respect, he believes that conducting this type of operations is determined by, among others, a deliberate choice of such an environment by conflict initiators, namely terrorists, rebels, insurgents, etc. This leads to a necessity of conducting stability operations aimed at reconstruction and restoration, which are inevitably carried out among people and for people. While examining the scope of stability operations, an interesting approach is presented by the authors of a development entitled "*Study Capacity for Stability and Reconstruction Operations*". In their opinion, stability refers to an effort directed at ending a conflict and stopping social, economic and political turbulences. In this respect, it can be agreed with a statement of the above-mentioned development that without an achievement and maintaining stability and associated safety, any other projects will only bring a short-term result. Consequently, it is possible to assume that

stability is one of the fundamental elements of actions (components) undertaken in an operation.

In conclusion, it may be assumed for the purposes of this article that stability operations, in the broad sense of this word, can be regarded as a form of defending state interests and interests of the international community against a conflict which threatens political and economic stability in the world. Their main objective was to prevent an escalation of local conflicts into a full-scale war that might threaten world peace.

Basing on the conclusions and experiences of the stability efforts conducted within Iraq and Afghanistan, it can be concluded that one of main threats to the troops was "ground-to-ground" rocket and mortar fire. The development of this type of a threat caused an urgent need to develop new ways and means that were capable of efficiently countering RAM threats (Rocket and Artillery Mortar).[1] The achievement of a capability to destroy RAM-type targets required not only organizational changes, but above all, equipping troops with fully automated reconnaissance, fire and command systems. Such high technical requirements for systems countering RAM targets led to a situation that many states initiated project work to create technologically advanced C-RAM systems. Basing on a certain problem situation, the author assumed the following article objectives: *characterisation of weapon systems that can be used in the protection of military bases and which are capable of combating rockets and mortar rounds in the air*.

Bearing in mind the assumed objective, it was decided that its achievement will be possible after solving the main research problem, which has been formulated in the form of a question: *What weapon systems can be used for the protection of military bases in stability operations against rocket and mortar attacks?*

The nature of the general problem and in particular the scope and level of a complex reality with regard to the use of the military bases to shield military bases from RAM-type attacks prevented providing a direct reply to the subject question-problem. It was therefore considered appropriate to formulate the following detailed problems:

1. *What threats for troops staying in military bases are generated by ground-to-ground rockets and mortars?*
2. *What air defence systems can be used to combat rockets and mortar missiles which are in a flight phase?*

In addressing the above-mentioned issue, the author mostly used theoretical methods. The leading role was played by an analysis, synthesis and analogy. The analysis was used as the research object proved to be too complex to be explored as a whole. The elements of a structural analysis proved to be most useful in specifying the basic factors which determine threat in stability operations. The synthesis was used since the problems induced from reality were solved by deduction, which required both an analysis and a synthesis, necessary to formulate generalizations and a comparison of the obtained research findings with the reality. The analogy, however, proved to be particularly useful when examining the existing solutions which are predisposed for the protection of military bases in stability operations. Also conclusions and experiences resulting from the participation of Polish Military Contingents in stability operations in Iraq and Afghanistan were taken into account. They were particularly important on the stage of verifying the methods and ways of using C-RAM assets.

[1] RADOMYSKI A., DOBIJA K., MICHALAK A., *Użycie sił OPL w działaniach stabilizacyjnych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011, p. 14.

1. AN ANALYSIS OF THREATS TO MILITARY BASES FROM ROCKET AND MORTAR FIRE

In view of a wide spectrum of operational objectives of rebel and terrorist groups, it is possible to distinguish a group of objects attacked by them. These are as follows[2]:

- deploying military convoys and patrols;
- soldiers of coalition forces;
- posts and check points;
- military bases and objects of coalition forces;
- aircraft & helicopters of coalition forces;
- elements of economic and political infrastructure in a given country.

The above-mentioned objects were attacked by rebels and terrorists in various ways and by means of a wide array of weapons, such as[3]:

- remotely controlled improvised explosive devices (RCIED);
- vehicle-borne explosive devices (VBIED);
- missiles and mortars;
- rocket-propelled grenade launchers, machine guns and hand grenades;
- sniper weapons.

The greatest threat to coalition forces is explosive devices usually planted at roadsides used by military patrols or convoys.

The second type of threat is frequent firing of military bases, posts and other military objects of coalition forces with mortars, rockets and artillery. Another threat is suicidal attacks using vehicles filled with explosives.

Moreover, quite often civilians, e.g. people in market squares, on the way to shrines or in the vicinity of places of worship, were the target of attacks. The relatively frequent places of attack may also include police stations, objects of industrial infrastructure (oil pipelines, gas pipelines, oil pumping stations, petrol stations, etc.), public administration facilities and interim administrations.

Rocket and mortar attacks must be considered as one of the most dangerous ones. The so-called prototypes of contemporary forms of rocket and mortar attacks can be undoubtedly traced back to the Vietnamese from Vietcong and Palestinian militants. The members of Palestinian terrorist organizations underwent training with regard to the building and construction of missiles in training camps in the territory of Lebanon, both in Palestinian refugee camps (e.g. al-Hilweh) and in the Beqaa valley - the area controlled by Hezbollah[4].

[2] RADOMYSKI A., *Współczesne koncepcje użycia systemów obrony przeciwlotniczej w zwalczaniu rakiet klasy „ziemia-ziemia i pocisków moździerzowych* [in:] *Obrona powietrza. Przegląd osiągnięć*, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2017, p. ISBN 978-83-941087-3-1

[3] HUDAK W., *Irak- Zmagania z terrorem*, „Przegląd Wojsk Lądowych" 2004, no 10, p. 74.

[4] LENOX R. P., *Air and missile defense goes global*, „Army", December 2006, pp 39-40.

Rocket attacks carried out by Hezbollah forced Israel to withdraw from Lebanon in 2000. They are also still the primary means of attacking cities in the border region with Israel.

Similar attacks on military bases were also carried out throughout the entire period of stay of coalition forces in Iraq. For example, on 17 July 2007 an American aerial vehicle detected forty-six such rockets ready for firing in the direction of the US military base Hammer, located 30 km east of Baghdad, which had already been fired with several missiles on the previous day. The launchers, visible in Picture 1, were armed with Iranian 107 mm calibre rockets. This time, the rockets detected in the vicinity of a base rockets were quickly neutralized by American soldiers.

Picture 1. 107 mm calibre rockets ready for triggering from improvised launchers

Much more frequent rocket and mortar attacks occurred in Afghanistan. An analysis of mortar attacks on military bases indicates that the launchers' positions had been selected in places ensuring acquiring targets over the entire base area, or at least its major part. In this respect, rebels fired from 2 to 4 mortar from well concealed firing sites, which took them approximately 2 minutes. This allows a significant reduction of personnel staying in a single site. This type of an attack successfully uses the so-called "single use" mortars, which are built from improvised materials, such as steel pipes mounted on off-road vehicles, motorcycles or directly on the ground. The mortars, which were the most popular with rebels, were 60mm calibre mortars, with 2,500 meters range and the rate of fire of 20 - 25 shots per minute. A high popularity of this type of mortars is mostly influenced by a small size, including their weight, allowing them to be transported from one place to another even in a passenger car or an off-road vehicle.[5]

The bases were under attack throughout the entire period of stay of the coalition force in Iraq and Afghanistan. In the initial phase of these operations, the firing was sporadic and inefficient. As the time went by, rebels improved this form of combat with coalition forces.

A large impact on the growth of precision of these attacks and their preparation was training, which members of the terrorist groups underwent in Iran. The peak of artillery-rocket attacks on Polish forces occurred during the period of the implementation of tasks by VIII change of tour of the Polish Military Contingent. The main target of the attack was the ECHO base. On the whole, the tactics was very similar. The rebels fired several shots from

[5] RADOMYSKI A. DOBIJA K. MICHALAK A., *Użycie sił OPL w działaniach stabilizacyjnych*…op. cit., p. 22.

previously identified posts which were then quickly abandoned. At this point it should be stressed that the attacks were preceded with good reconnaissance of the area around the base[6].

Relying on the data obtained in the course of the research, it was found that regardless of the area of the operations (Israel, Iraq, or Afghanistan), the tactics of rocket attacks launched by rebels or terrorists is very similar. Moreover, terrorist organizations and rebels, more and more frequently, introduce new technical solutions to the manufactured rockets The production of rockets by terrorists and rebels is implemented on quite a large scale. In this context, not only the volume of rockets is characteristic but also their technical parameters, including accuracy, lethality and range.

BM-12 rocket system configurations BM-21 rocket system

Picture 3. Soviet rocket systems used by the Taliban in Afghanistan

Source: http://www.globalsecurity.org/military/sys...ground/mlrs.htm

Apart from home-made rockets, terrorist organizations and rebel also use Iranian rockets, which come to their arsenals as a result of smuggling or a support provided by the government in Teheran. For their attacks on military and civilian infrastructure the rebels and terrorists use not only Iranian „Qassam"[7] or Pakistani rockets but also Russian-made "katyusha" ones. The term *Katyusha* is used for any kind of rocket launchers modelled on the Soviet prototypes. This applies, in particular, to rocket launchers used by rebels in Iraq and by the Taliban. In this respect, it is possible to identify at least three versions of the 122 mm calibre rocket launchers. These include BM-12[8] and BM-21[9] systems.

In conclusion, in the context of a threat assessment in the stability operations, it must be emphasised that they are mainly carried out in the area of previous hostilities. These are typically regions, in which after an official end of hostilities, rebel and partisan groups are still engaged in fighting. On one side, the combatants are anti-coalition forces seeking to

[6] RADOMYSKI A. DOBIJA K., *Przygotowanie wojsk obrony przeciwlotniczej do udziału w działaniach stabilizacyjnych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2010, p. 23.
[7] LORBER A., *The Growing Threat of the Kassam Unguided Rockets*, "Middle East Monitor", September 3, 2003.
[8] JALALI Ali Ahmad, GRAU L. W., *Afghan guerrilla warfare: in the words of the Mujahideen fighters*, Zenith Imprint, 2002, p[. 407.
[9] CIEPLIŃSKI R. WOŹNIAK R., *BM-21*. „Nowa Technika Wojskowa" 1993, no 5, pp 23-24.

destabilise the situation (rebels) while one the other side, there are multinational, allied security forces. Armed guerrilla and rebel groups, at any cost, aim at resolving the fight to their own advantage, by using different methods and weapons. One of such methods is mortar and rocket attacks on military bases, in which mainly coalition or allied forces are staying.

Bearing in mind well-defined aspects of threat, it can be concluded that during stability operations there is no threat to coalition forces from classic attack assets (planes and helicopters), or it is minimal and is caused by unmanned aerial vehicles[10].

Rocket and mortar attacks are a clear example of the cheapest form of conducting asymmetric operations.[11] The objectives of rebel actions are possible to achieve with small costs
and at low own losses. Their diversity and unpredictability have become a permanent feature of contemporary stability efforts. I have in mind the need and often even a must to efficiently protect the forces and potentially endangered objects. The tactics of rocket and missile firing often undergoes changes and modifications. This is also confirmed by the opinions of Polish soldiers serving in the framework of the Polish Contingent in Iraq and Afghanistan.

2. AMERICAN EXPERIENCE IN THE PROTECTION OF MILITARY BASES OPERATING THE PHALANX SYSTEM

Adequately to specific operational and technical requirements, several world armaments manufacturers attempted to develop sets that are capable of effectively combating mortar rounds and rockets. One of the solutions that might meet the requirements of C-RAM has proved to be a successful adaptation of the American Phalanx system.

Originally its mission was to directly protect ships from rockets and missiles flying at low altitudes. Big firepower and the ability to destroy small size targets flying at high speeds put the system in the focus of attention of land forces commanders. It was also considered that after certain modifications it may be able to execute C-RAM tasks within shielding ground facilities. The land system Phalanx, currently possessed by the US Army, has got a working name "Centurion"[12]. It is composed of a version of the Phalanx Block1B system, installed on the towed wheeled platform, at the same time of the circular ensuring a stable base and mobility. In the control section, there is a power generator and cooling devices. The total mass of the system is 24 tonnes.

[10] ZIELIŃSKI T., *Małe bezzałogowe systemy powietrzne w działaniach bojowych: zdolności, zagrożenia, przeciwdziałanie* [in:] *Wyzwania i rozwój obrony powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej – obronność RP XXI wieku*, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa 2017, pp 57-58. ISBN 978-83-7523-617-0

[11] GÓRNIAK G., *Ochrona wojsk, doświadczenia I zmiany PKW w Iraku*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006, p. 18.

[12] RADOMYSKI A., *Współczesne koncepcje użycia systemów obrony przeciwlotniczej w zwalczaniu rakiet klasy „ziemia-ziemia i pocisków moździerzowych*…op.cit., s.

Picture 4. Land-Based Phalanx Weapon System „Centurion”

Source www.militaryphotos.net; www.navweaps.com/.../WNUS_Phalanx_Sabot_pic.jpg [accessed: 15.09.2016]

The core of the system is an air defence six-barrel Gatling gun, M61 Vulcan, 20 mm calibre, connected to two cooperating interception radars [13]. The first of the radar provides data with regard to the trajectory, range, speed and target altitude. This information is analysed and reviewed to determine which of the tracked objects may pose the greatest threat and become a target at the same time. The first two copies of the Phalanx system in the land version were manufactured in 2004. In 2005 in the Arizona desert, there was a coordination training for operators from air defence subunits. Initially the training was also attended by servicemen from the Navy who had been operating the Phalanx system for many years and gained experience in handling it.

In 2006, these systems commenced their service in Iraq. They were then deployed in the so-called Green Zone, in the centre of Baghdad, in which there were headquarters of the newly established Iraqi government, embassies (including the U.S. embassy), as well as numerous military installations. These objects used to be targets of almost daily mortar shelling. It is estimated that from time the time of dislocating the systems until 2008, they downed over 1,000 rockets and mortar rounds, which constituted 70 - 80 per cent of the detected targets[14].

[13] http://www.raytheon.com/products/stellent/groups/public/documents/content/cms04_023130.pdf [cit. 12.05.2015].

[14] VAN RASSEN J. [online] http: www.C-RAM intercepts 100th rocket, mortar in Iraq.htm; Countering capability intercepts 100th rocket, mortar in Iraq, US Army, Land Force News, May 1. 2008 [cit. 23.06.2014].

In the meantime in 2006, Israel borrowed from the American side LWPS Phalanx to shield the town of Sderot, which since 2001 was fired by as many as 2,000 Palestinian Qassam rockets. In practice, two Phalanx systems ensure a rolling cover of 360 degrees for an object or objects in the area of responsibility. The reconnaissance and fire team form artillery radio location stations AN/TPQ-37, ANTPQ-36, air defence radars and Phalanx fire modules[15]. This configuration provides the possibility to use also light LCMRs (Light Counter Mortar Radars)[16], apart from the C-RAM Phalanx system. Furthermore, the reconnaissance of airspace was supported by air-defence short range radars AN/MPQ-64 Sentinel. All the highlighted components of the system are connected with the base defence command post, as shown in the figure below[17].

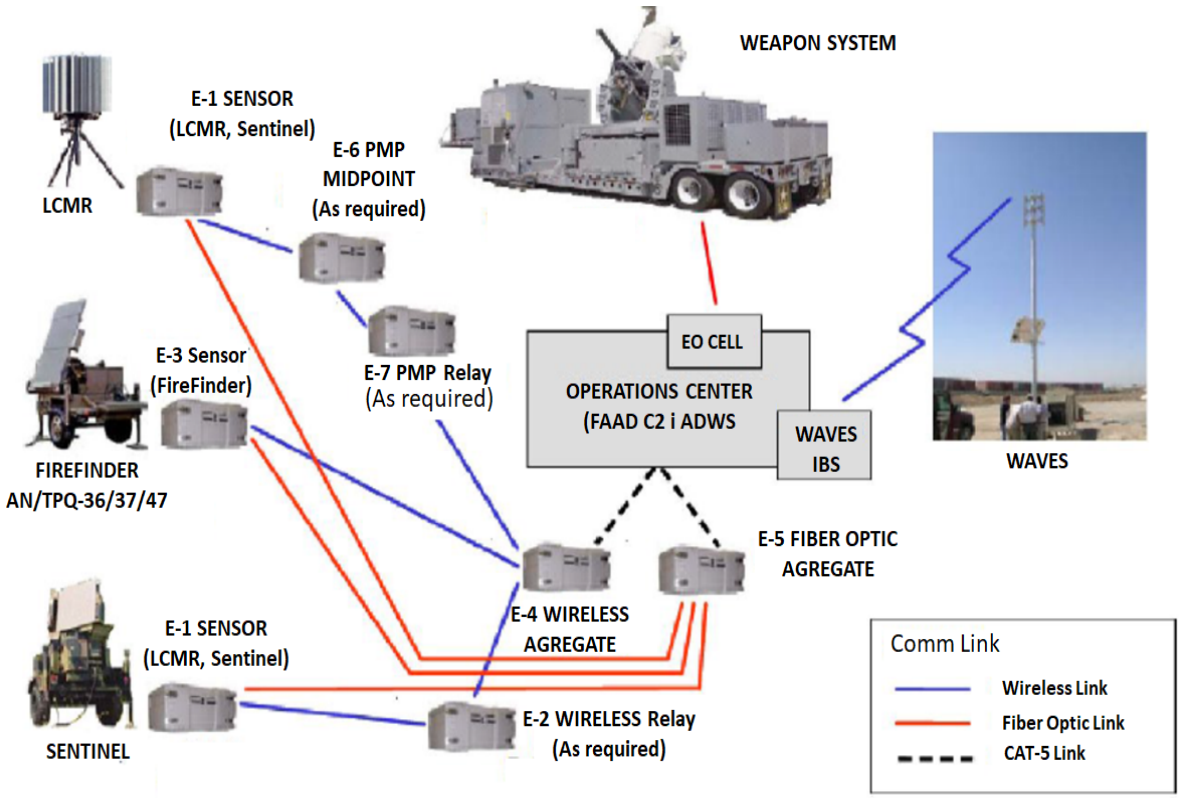

Figure 3. Controlling elements of the Phalanx system in shielding a military base.

Source: Own development,

Organising a multi-level reconnaissance zone around the shielded object allows providing full security in information of the main fire system - C-RAM Phalanx. At the same time it allowed a smooth and uninterrupted implementation of various phases of countering artillery shells composed of[18]:

[15] CALDWELL D., *Radar Planning. Preparation and Employment of 3-Tiered Coverage: LCMR, Q-36 and Q-36*, " Field Artillery", September-October 2004, p. 44.
[16] GOURLEY S.R, *Lightweight counter mortar radar*, "Army Magazine", April 2002.
[17] RADOMYSKI A. MATERAK W., *Counter Rocket Artillery and Mortar (C-RAM) Protection of Expeditionary Military Bases* [in:] International Scientific Conference 2016 collection of papers Defense of Security, communication and computing technologies, Social Science, Shumen, Bulgaria 2016, p. 42. ISSN 2367-7902
[18] DEFOURNEAUX J, *Counter – Rocket, Artillery and Mortar (C-RAM) Intercept*, 7 February 2006, p. 6.

- detection and indication of an aerial object,
- starting to track down an aerial object;
- measurement of the parameters of an aerial object;
- classification of an aerial object in accordance with RAM or NO-RAM;
- final identification and obtain permission to engage targets;
- engaging targets.

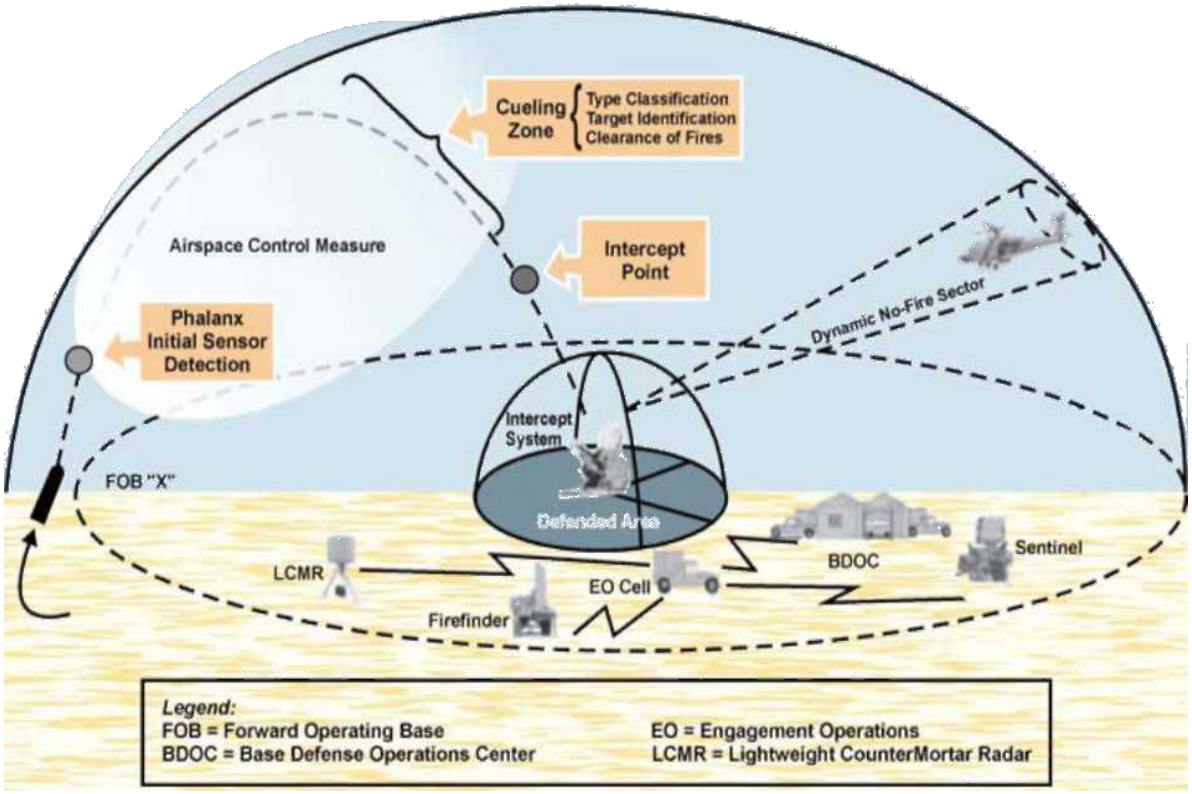

Figure 4. The phases of combating air targets by the Phalanx system in shielding a military base.

Source: http//:www.Army eyes Raytheon's high-tech, seagoing Gatling gun (mortar defense).htm Land-Based Phalanx Weapon System (LPWS) [accessed on 23.05.2015]

The concept of direct defence of air bases, using the Phalanx system, also implied using a "silent" warning system as well as alerting troops about artillery attacks. This system is activated at the start of tracking aerial targets by the LWPS Phalanx system. It operates on the basis of signals flashing at a high level of intensity, generated from stroboscope lamps, which are deployed within the base facilities. At the same time, on monitor screens connected to the internal network, there is a flickering "incoming" image that signals an "incoming" threat and a need to evacuate.

An important element of the system is a wireless network hub, which contains a shock-resistant, broadband radio that can simultaneously operate on multiple frequencies. The wireless network creates an exceptionally modular and dynamic information and command system - C-RAM. The operations of the American military that significantly increased the

importance of servicemen in military bases in Iraq and Afghanistan also began a cooperation in NATO framework in the development of destruction systems based on solutions using state-of-the-art technologies. Consequently, the Alliance announced the so-called C-RAM Program. ??? In October 2004 it was integrated into the "C-RAM Program ???, signed by NATO member states and treated as a priority. The program focuses on building support systems which counter specific forms of attacks as well as armed forces with cutting edge technology to detect and counter rocket, mortar and ultimately artillery attacks.

In the conceptual assumptions, it also set out rules to prevent mortar attacks. The aim of this undertaking which results from an undertaken commitment is to equip NATO forces with equipment which will enable an automatic detection of the mortar fire positions. It can only be created by systems which are characterised with a corresponding response rate and precision necessary for an effective destruction of small-size targets. The acquisition of such a capability will ensure an effective protection of their own units which are stationed in bases outside their own countries and other potential purposes. This groundbreaking initiative and the entire programme may affect the improvement of the system of protection and defence of the armed forces and civilian population, in the near future.

Besides, it was assumed that future C-RAM systems, such as MANTIS or Iron Dome, will not be restricted to shielding stationary objects. They will also strengthen the protection of convoys and marching columns. Therefore, they will be equipped with the chassis that ensure driving conditions which are comparable or even exceeding the capabilities of the protected objects.

CONCLUSION

In conclusion of the presented scientific deliberations it should be stressed that an efficient use of C-RAM in stabilisation operations requires making permanent technical alterations, including improvements. This is due to an increasing use of unmanned aerial platforms which are becoming smaller, faster and more dangerous[19], as confirmed by examples from recent years that show an increasing scale of this type of threats. An example can be Daesh operations in Syria and Iraq, when government forces, on numerous occasions, were a target of air attacks, in which combat UAVs dropped grenades or improvised explosive devices on the positions of Syrian troops. Similar actions also took place during fightings to recapture Mosul. Moreover, also the conflict in the region of Donbas confirmed that counter-rocket defence posed a serious problem for the Ukrainian troops.

Apart from active operations with highly specialised C-RAM systems, the efficiency of force protection undertakings will be affected by a well-organized surveillance system in military bases, using modern technical assets, e.g. sensors. In this respect it can be assumed that the use of sensors in the near future will not only be limited to stationary objects, but will be expanded by check points, temporary military bases.

The author is aware that the content contained in this article does not fully and comprehensively deals with the issue of using C-RAM systems for the protection of military bases in stabilisation operations. These issues require further research.

[19] MICHALSKA A., *Drony jako narzędzie przemytu powietrznego – ochrona regionu przygranicznego przed nowoczesnymi zagrożeniami powietrznymi czasu pokoju* [in:] *Wyzwania i rozwój obrony powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej. Obronność RP XXI Wieku*, Lotnicza Akademia Wojskowa, Dęblin 2018, p. 407. ISBN 978-83-64636-88-2

BIBLIOGRAPHY

CALDWELL D., *Radar Planning. Preparation and Employment of 3-Tiered Coverage: LCMR, Q-36 and Q-36*, " Field Artillery", September-October 2004, p. 44.

CIEPLIŃSKI R. WOŹNIAK R., *BM-21*. „Nowa Technika Wojskowa" 1993, nr 5, pp 23-24.

DEFOURNEAUX J, *Counter – Rocket, Artillery and Mortar (C-RAM) Intercept*, 7 February 2006, p. 6.

GOURLEY S.R, *Lightweight counter mortar radar*, "Army Magazine", April 2002.

GÓRNIAK G., *Ochrona wojsk, doświadczenia I zmiany PKW w Iraku*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006, p. 18.

http://www.raytheon.com/products/stellent/groups/public/documents/content/cms04_023130.pdf [cit. 12.05.2015].

HUDAK W., *Irak- Zmagania z terrorem*, „Przegląd Wojsk Lądowych" 2004, no 10, p. 74.

JALALI Ali Ahmad, GRAU L. W., *Afghan guerrilla warfare: in the words of the Mujahideen fighters*, Zenith Imprint, 2002, p. 407.

LENOX R. P., *Air and missile defense goes global*, „Army", December 2006, pp 39-40.

LORBER A., *The Growing Threat of the Kassam Unguided Rockets*, "Middle East Monitor", September 3, 2003.

MICHALSKA A., *Drony jako narzędzie przemytu powietrznego – ochrona regionu przygranicznego przed nowoczesnymi zagrożeniami powietrznymi czasu pokoju* [in:] *Wyzwania i rozwój obrony powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej. Obronność RP XXI Wieku*, Lotnicza Akademia Wojskowa, Dęblin 2018, p. 407. ISBN 978-83-64636-88-2

RADOMYSKI A. DOBIJA K., *Przygotowanie wojsk obrony przeciwlotniczej do udziału w działaniach stabilizacyjnych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2010, p. 23.

RADOMYSKI A. MATERAK W., *Counter Rocket Artillery and Mortar (C-RAM) Protection of Expeditionary Military Bases* [in:] International Scientific Conference 2016 collection of papers Defense of Security, communication and computing technologies, Social Science, Shumen, Bulgaria 2016, p. 42. ISSN 2367-7902

RADOMYSKI A., DOBIJA K., MICHALAK A., *Użycie sił OPL w działaniach stabilizacyjnych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011, p. 14.

RADOMYSKI A., *Współczesne koncepcje użycia systemów obrony przeciwlotniczej w zwalczaniu rakiet klasy „ziemia-ziemia i pocisków moździerzowych* [in:] *Obrona powietrza. Przegląd osiągnięć*, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2017, ISBN 978-83-941087-3-1

VAN RASSEN J. [online] http: www.C-RAM intercepts 100th rocket, mortar in Iraq.htm; Countering capability intercepts 100th rocket, mortar in Iraq, US Army, Land Force News, May 1. 2008 [cit. 23.06.2014].

ZIELIŃSKI T., *Małe bezzałogowe systemy powietrzne w działaniach bojowych: zdolności, zagrożenia, przeciwdziałanie* [in:] *Challenges and development air defense of the Republic of Poland - Defense Minister XXI century*Art Academy in war, Warsaw 2017, pp. 57-58. ISBN 978-83-7523-617-0

dr habilitated Adam RADOMYSKI, prof LAW
Polish Air Force University
35 Dywizjonu 303, 08-521 Dęblin
Poland
E-mail: a.radomyski@law.mil.pl

CHANGING EUROPEAN SECURITY PERCEPTIONS: FOCUS ON EUROPEAN CRISIS MANAGEMENT

Éva REMEK

ABSTRACT

The security concept and interpretation of the security's absence is an always current, up-to-date issue and very popular topic in security studies. The reason is obvious and clear: it is intensely connected to managing various conflicts at the local, the regional and global level, too. Looking at our topic we cannot ignore the fact that the European security's face has changed radically in the 1990s, but the post-2014 period can be considered as significant, too. Beyond that the number of global and regional security old threats have risen on the other areas, too, but in slightly changed form (e.g. societal, environmental security areas, climate change, cyber security challenges, terrorism, etc.).

The European citizens are worried about (perceived objective and subjective dimension)[1] threats. Facing the numerous old-new security challenges, threats that upset the international or the European balances, the international players who intervene are among others e.g. the United Nations (UN), the European Union (EU – prime)) or the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE).[2]

In this paper the European security perception's changing face (briefly its the main features) will be presented by earlier mentioned organizations' tasks at crisis management work.

Keywords: security, conflict, crisis, crisis management, organizations

INTRODUCTION

When my idea for this short study emerged at the beginning of the year Europe's security policy environment was already full well-known old-new security challenges (e.g. the conflict in Ukraine since 2014, the refugee crisis since 2015, the civil war in Syria, the refugees from Iraq, Afghanistan … The situation is well illustrated by a summer 2018 analysis which so formulates: "The refugees […] heading to Austria, to Germany, to Sweden, traveling up from Greece and through the Balkans – long lines of people, e steady presence on the evening news. […] This, somebody's friend said, changes everything, does not it. And, depending on how you would define both change and everything, it did."[3]

So nowadays across Europe's borders are troubled regions, states. There are a quite few challenges in the East (in Ukraine), in the South (in Africa, in the Middle-East) and in

[1] Arnold Wolfer's theory more details BALDWIN, David A. The concept of security. p. 14. https://www.princeton.edu/~dbaldwin/selected%20articles/Baldwin%20(1997)%20The%20Concept%20of%20Security.pdf (Downloaded: 20.09.2019.)

[2] For more details Remek, Éva: The OSCE and the Crisis in Ukraine.1 Focusing on the Theoretical Characteristics of the European Crisis Management. Concepts, Players, Tools, Vision. pp. 95-110. https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/The%20OSCE%20and%20the%20Crisis%20in%20Ukraine_AARMS_2018_02%20online.pdf (Downloaded: 14.09.2019.)

[3] DIEZ, Georg. The Migration Crisis and the Future of Europe. The identity crisis imperiling the continent isn't one of race and religion. It's one of Europe's willingness to preserve and expand its liberal values**.** 05 April, 2018. https://prospect.org/article/migration-crisis-and-future-europe (Downloaded: 11.09.2019.)

global level (organized crime, proliferation of nuclear weapons, arms trafficking, climate changing, etc.).[4]

This short study is a part of my earlier research work in 2017 and 2018, so in the current text details also can be read with reference to the earlier and subsequent studies, which have already been or will have been written. This seems inevitable because, as I have pointed out above, my previous and next studies have referred or later will refer to the EU, and to OSCE, crisis management and different events, or the European Union's tasks at the international crisis management, too.

1. KEY TERMS

The interpreting of the security concept requires clarification of professional terms. The terminology of the security-conflict-crisis concept is a very colourful.

This interpretation takes us further into the old-new subject of crisis and development. But firstly according to the European Union's formulation there are unmistakable links between security and development. "Conflicts have an enormous cost in terms of human, financial and infrastructure resource. Development cooperation must tackle the root causes of conflict and use development aid a s tool to reduce conflict."[5]

To illustrate and justify this, it is worth mentioning an African example. On the 17 January 2013 the Council of the European Union established a Common Security and Defence Policy (CSDP) Military Training Mission (EUTM Mali) to specifically train and reorganise the Malian Armed Forces (MAF), in order to contribute to the restoration of the country's territorial integrity. The EU is providing a „500-strong multinational training force" that will give military instruction to Malian soldiers for an initial period of 15 months at an estimated cost of 12.3 million euros, $16.45 million,[6] (each country finances its own troops – the salaris and living expenses).

The EU's development aid will maintain its humanitarian commitment to the populations affected by the crisis, both in Mali and in the neighbouring countries.

The EU's aims are in general managing some new type of security threats as an international trafficking, illicit financial flows and their ties with extremist groups in the Sahel. These are challenges today and I think that in the near future, too.[7]

Ergo these terms are all well known, still their meaning can change from time to time. This is particularly true from what we have experienced in the past twenty years as the subject's experts.

The extended meaning of security, which comes under a five dimensional model, developed by Barry Buzan and his colleagues, Ole Wæver and Jaap de Wilde. This ‚intellectual

[4] SOLANA, Javier. European Foreign Policy and Its Challenges in the Current Context. https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/european-foreign-policy-and-its-challenges-in-the-current-context/ (Downloaded: 11.09.2019.)

[5] EUROPEAN COMMISSION. Conflict, Crisis and Security-Development nexus. https://ec.europa.eu/europeaid/node/1415_fr (Downloaded: 11.09.2019.)

[6] PASCAL, Fletcher. French general urges EU to equip „impoverished" Mali army. https://www.reuters.com/article/us-mali-rebels-eu/french-general-urges-eu-to-equip-impoverished-mali-army-idUSBRE91J1B320130220 (Downloaded: 25.08.2019)

[7] More details REMEK, Éva: The European Union and the Sahel Region – focus ont he crisis in Mali and the EUTM Mali. pp.143-154. http://mek.oszk.hu/15800/15844/15844.pdf (Downloaded: 12.09.2019.)

workshop', that is the Copenhagen School[8] emerged from their scholarly demand. The Copenhagen School is a part of the traditional analysis of security problem. In this we can observe the problem through different perspectives. These elements are economy, military, politics, societal and environmental security.[9] Concerning the five sectors, we can talk about lack of security, when there is an existential threat.

We can describe crisis in many ways. We are talking about crisis when accumulated stress comes to the surface in such a way, that it cannot be determined a war situation. It is true, the likelihood of the use of violence is rather high. This term is used mainly to describe an uncooperative period among states.

What are the reasons for a prolonged crisis situation:

- there is an unreasonable disagreement among participants;
- this (crisis situation) touches on existential interests;
- the efforts to resolve the crisis situation fail;
- and there is a chance of war developing among the participants (typical school example of this is the Cyprus debate today).[10]

To sum up, it is crucial to define conflict and crisis, and it is even so nowadays, when it is essential for the effective response from the European international actors for European security order such as the European Union or the OSCE, as the representatives of the soft security, rather than NATO.[11]

Further on in this document can be read a short analysis for thought-provoking where especially the EU, then OSCE and the UN add value in crisis response and peacebuilding – they are partners and these organizations complement each other's capacities.

2. THE EUROPEAN UNION'S POINTS OF VIEW

„Reason, from its throne of supreme legislating authority, absolutely condemns war as a legal recourse and makes a state of peace a direct duty, even though peace cannot be established or secured except by a compact among nations."

(Immanuel Kant, Perpetual Peace, 1795)[12]

[8] NAGHIBEYLI Teymur. In which ways could the Copenhagen School's analysis of security be critiqued by alternative proponents of a new security paradigm? http://top-center.org/2017/08/20/in-which-ways-could-the-copenhagen-schools-analysis-of-security-be-critiqued-by-alternative-proponents-of-a-new-security-paradigm.html (Downloaded: 02.09.2019.)

[9] BUZAN Barry. New patterns of global security in the twenty-first century. International Affairs, 67 33 (1991), p.439.

[10] GAZDAG Ferenc-REMEK Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai. (The principles of security studies) pp.38-39. https://akfi-dl.uni-nke.hu/pdf_kiadvanyok/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf (Downloaded: 01.09.2019.)

[11] REMEK Éva. The OSCE and the Crisis in Ukraine.1 Focusing on the Theoretical Characteristics of the European Crisis Management. Concepts, Players, Tools, Vision. *AARMS*. Vol. 17. No.2. 2018. pp.96-97.

[12] DARIA SKODNIK, Daniels: NATO and the EU, p. 27. http://eprints.luiss.it/1092/1/20120528-daniels_skodnik-thesis-eng.pdf (Downnloaded: 19.09.2019.)

The changes of the European security perceptions can be tracked in old-new types of engagement by international organizations. The European Union's role in the effort of upholding international peace and security, conflict prevention as well as dealing with crisis situations was developed in a relatively short period of time and became practically operated. The EU is global and international actor which possesses numerous tools to deal with crisis situations. In its political arsenal, civil and military assets are both present and it's differently operated politics-either economical, development related or security related-have huge influence worldwide. The European Union's efficiency in conflict-prevention can be further developed via the joining of the Community's external workings and the actual sources, as well as the governmental partnership actions in foreign politics.

So far the steps made by the European Union (since the Maastricht Treaty, according to my findings[13]) show a strong commitment that it wants to be an upstanding actor in the resolution of world problems. The year 2003 was a milestone in this aspect. Firstly, there was an improvement in the common foreign and defence policy. Secondly, the change came from the development of the institutional structure and the linked system of decision making. Thirdly, the practical crisis management and the questions around finance and other provisions have developed. Although the last mentioned facts had their problems, however their workings and existence are factual. Last but not least on the 12th of December 2003 the European Security Strategy was created.[14]

The next milestone is the 2016 Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, where the EU takes more responsibility for Europe's security, shoulder to shoulder with other organizations.[15]

2.1 METHODS

The European Union due to its complex security approach, created the methods to deal with crisis and various conflicts. The predecessor of the EU, the European Economic Community (EEC), used to deal with crisis situations through economic and diplomatic methods. The EEC was guided by the belief, that peaceful and stable international order can be reached through the solving of economic issues, so it shied away from utilizing military force. The experiences gathered in the past decade and a half, proved that "without security there is no economic development, while there is crisis and conflicts the effects of economical aids will not work."[16] This revelation led the EU to the decision to use military and civil method to solve crisis situations.

The aforementioned European Security Strategy is clear on global action, as its economical skills allow it to be. In this document it elaborates on the fact of its international engagement, by stating that is uses all its available skills are in resolving conflicts and crisis situation. This means, that it is prepared to conduct various crisis resolving operations at the

[13] It took effect on 1 November 1993.

[14] At that time, a document on the implementation of the European Security Strategy was drafted, which included an evaluation of the performance of the strategic objectives set over five years. That is why, because in the early 21st century, some significant new challenges and threats were born. See more in Towards a new European security? Assessing the impact of changing in the global security environment. pp.13-80. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/534989/EXPO_STU(2015)534989_EN.pdf (Downloaded: 14.09.2019.)

[15] EUROPEAN UNION Global Strategy. pp.33-34. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf (Downloaded: 21.09.2019.)

[16] MATUS, János: A katonai gondolkodás új irányzatai (The new trends in the military thinking), p. 92. http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/1_2/083-095.pdf (Downloaded: 14.09.2019.)

same time in multiple places.[17] It is worth mentioning, that the Security Strategy mentions the following danger sources as its priority in the current international climate: terrorism, the spending of weapons of mass destruction, regional conflicts, the issue of fallen states and organised crime. These (old) challenges are still relevant today. But both their image and their perception has changed in the societies. The reason for this is that the appearance, nature and intensity of security challenges have already changed.

Due to this fact the EU, next to the increase of its activity, treats the creation of civil and military skills as its priority. In the plans were the creation of the European Defence Agency, which formed in June 2004. The armed forces of the member states and the planned common "military contingents", were transformed into forces which were flexible, quickly mobilisable and they were able to carry out different duties and were able to travel large distances.[18]

The EU presents a more positive will in the future to partake in military action, in order to create security and stability, however it is aware, that after military intervention, there is chaos in the civil sphere, so other than military methods are needed to create order after a crisis.

In summary we can state that the tools after creating certain skills and activity, the EU would like to use them in a synchronised and coherent fashion, looking at the requirement, which is none other than the aforementioned security. In this context it is worth mentioning the environmental and communal factors, since the bond with the economy creates the foundation of the sustainable development.[19]

In one of his publications Janos Matus has already implied that in the future of conflict and crisis management the synchronisation of military and non-military skills will be needed.[20] Due to the experiences in the previous years we can say that, without security there is no development, which also underlines the importance of military force and reinforced the urgency of the transformation of said force, with the condition of changing the previous military's way of thinking and other concepts. This is reinforced by the Strategy itself: "[…] the challenge lies within the combination of various tools and skills: European Aid programs and the European Development Fund, military and civilian skills from the member states as well as other tools. All of these can effect our security and to the third world's security. The first condition of progress is security.[21]

[17] It is noteworthy that the EU Defense Policy, embodied in the 2003 Security Strategy, is seen by a growing number of people as being important according to Eurobarometer surveys. After three years (2008), the Common Foreign, Security and Defense Policy enjoyed considerable support. Nowadays almost three-quarters of Europeans are for "a common defence and security policy among EU Member States" (2019 74%, 2018 76%). Standard Eurobarometer 91 Spring 2019. Public Opinion in the EU. file:///D:/Users/RemekE.INTRA/Downloads/eb_91_fir_en.pdf (downloaded: 16.09.2019.)

[18] Cronological description in European Union, European Defence Agency. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eda_en (Downloaded: 14.09.2019.)

[19] As early as June 2001, the EU Member States have already decided at the Gothenburg Summit that the EU should have a sustainable development strategy and, in line with this, Member States should prepare their own sustainable strategies. This is a triple of the combined viewpoint of social progress and economic growth, not only environmental protection. More the history of this policy in KETTUNEN, Marianne, BOWEYWR, Catherine Bowyer, VACULOVA, Lucia Vaculova and Charveriat, Céline: Sustainable Development Goals and the EU: uncovering the nexus between external and internal policies, https://ieep.eu/uploads/articles/attachments/8399886b-8e29-43f7-b98c-4a714a0f0cc8/t2030-ieep_sdg_globaldimension_final-1.pdf?v=63711750136 (downloaded: 16.09.2019.)

[20] Quoted work MATUS, János p.11.

[21] DARIA SKODNIK quoted work, p.125.

3. THE OSCE'S POINTS OF VIEW

The organization has 57 Participating States in North America, Europe and Asia. The OSCE is the world's largest regional security and pan-European organization. The OSCE works "for stability, peace and democracy for more than a billion people, through political dialogue about shared values and through practical work that makes a lasting difference".[22]

The OSCE Chairmanship is held for one calendar year. The rule is that the task of the Chairperson-in-Office is exercised by the Minister of Foreign Affairs of the concerned state (e.g. in 2019 Slovakia). Each year the serial country's Foreign Minister acts as Chairperson-in-Office.

Although the OSCE lacks NATO's military capabilities and the European Union's (EU) economic resources, yet no other security organization has a mandate to act in such a large geographical area. This makes OSCE the key player in conflict prevention and resolution, crisis management and hence its uniqueness among international players. Quoting NATO Secretary General Jens Stoltenberg: "…the efforts of Germany's OSCE Chairmanship to focus on renewing dialogue and strengthening the OSCE's instruments and discussion forums […], the OSCE is a key player in many areas of particular interest to the Alliance."[23]

3.1 METHODS

The EU from the beginning was a strong and basic actor within the OSCE.[24] It was essential, because the EU member states have well thought out plan that they would like to achieve through the OSCE. It was also important that they clearly articulated the OSCE's role, meanwhile the EU's interest in mind. Despite very good practical co-operation between these organizations, the OSCE−EU partnership should be strengthened and become more strategic. According to experts, there is a solution to this. The EU-OSCE relationship should be based on more pragmatic cooperation of some common interests (e.g. of the energy field, global and regional security challenges as the terrorism or climate problem, etc.).[25]

4. THE SHORT HISTORY OF CRISIS MANAGEMENT – THE UN'S POINTS OF VIEW

The crisis and the challenges in the period after the cold war sparked the need for new solutions. The international actors have been looking for the correct answers ever since the beginning of the 1990's, but it became apparent rather quickly that, in crisis management the running of military operations are not enough.

In the year 1990 the crisis that took place previously between states, migrated to within the states themselves. Due to the nature of these problems, this forced new tasks onto the ones trying to solve them. The document created by Boutros-Ghali, stated that, the use of new tools is needed in the resolution of new conflicts, and due to the complexity of the situation, it demands a deep co-operation from the international actors, the international organizations. "While my report deals with ways to improve the Organization's capacity to pursue and preserve peace, it is crucial for all Member States to bear in mind that the search for improved

[22] OSCE: *Factsheet: What is the OSCE?* http://osce.org/whatistheosce/factsheet (Downloaded: 20.09.2019)
[23] NATO and OSCE Discuss Modernising Tools of Military Transparency. http://nato.int/cps/en/natohq/news_127481.htm?selectedLocale=en (Downloaded: 16.09.2019.)
[24] All 28 member states are members of the OSCE.
[25] ISTITUTO AFFARI INTERNATIONALITY, The EU, the OSCE and the Future of European Security *Meeting Report* Rome, 8 March 2016, http://osce.org/secretariat/232846?download=true (Downloaded: 20.09.2019.)

mechanisms and techniques will be of little significance unless this new spirit of commonality is propelled by the will to take the hard decisions demanded by this time of opportunity."[26]

The United Nations Security Council have accepted the report and marked four areas where the UN's activity is needed in the future: preventive diplomacy, peacemaking, peace-keeping missions, peace development.[27]

4.1 METHODS

The previous year's practices further improved on the design of crisis management. If today we are examining crisis prevention or the practice of the aftercare, if we are comparing these to the ones on the beginning of the 1990's, we are finding ourselves presented with new definitions and forms.

The United Nations are the main responsible for solving international crises. The Charter of the Organization details measures to prevent and manage crises once they occur. These are Annex VIII to the UN Charter. Chapter based on the list there are two distinct groups. The first includes confidence-building measures (these include negotiations, verification investigations, mediation between the parties involved, conciliation, arbitration and legal solutions). The second group includes elements of political and pressure (namely, the suspension of economic relations, the breakdown of diplomatic relations, the march of demonstrators and the blockade

Todays military operations are not enough in the new style of crisis management, other activities, such as peace keeping and peace building became the part of the picture also. One of the reasons for this can be found in the points of the now active European Security Strategy's "preventative intervention" part, which "states that the intervention is required in the early stages of the upcoming crisis, because at this point without using military force and with the absolute minimum interference, we can avoid the wide spread of the crisis".[28]

In crisis situation - regardless if their caused by social or environmental reasons - the EU has one goal: the fastest offering of aid.

As I mentioned it is present in crisis zones around the Europe near and far, for example in Ukraine, Syria, the occupied Palestinian areas and in Africa, etc..[29]

Various surveys prove that the geographical appearance of the three organizations is realistic (see Figure 1).

[26] BOUTROS-BOUTROS, Ghali : BOUTROS-BOUTROS, Ghali : An Agenda for Peace Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping. Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992. p. 2.

[27] Deatels BOUTROS-BOUTROS quoted work pp.5-16. https://peaceoperationsreview.org/wp-content/uploads/2015/08/an_agenda_for_peace_1992.pdf (Downloaded: 20.09.2019.)

[28] Details: GIULIANI, Jean-Dominique. Defence: Europe's awakening. https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0474-defence-europe-s-awakening (Downloaded: 21.09.2019.

[29] Ibidem

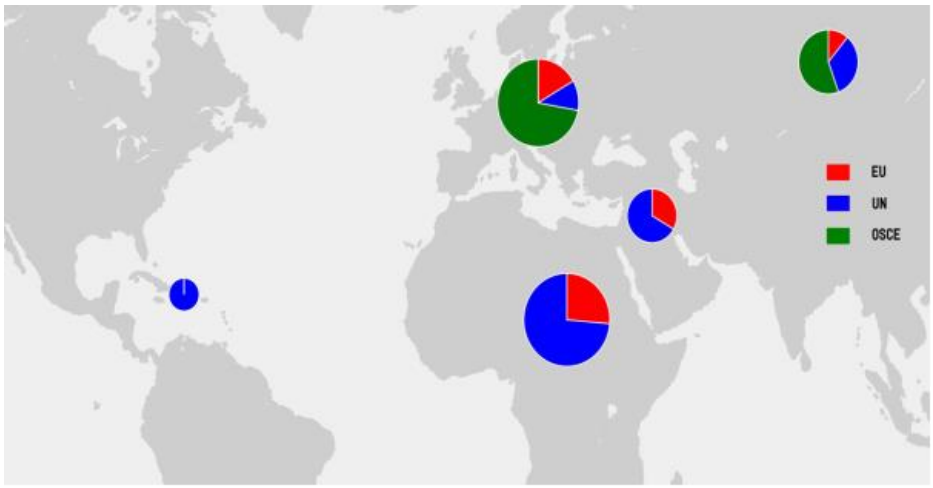

Figure 1 Number of EU, UN and OSCE missions per region[30]

But the question is how would you work? What is their main profile? (see Figure2) I think the data speak for themselves…[31]

Here we find significant differences between these three organizations.

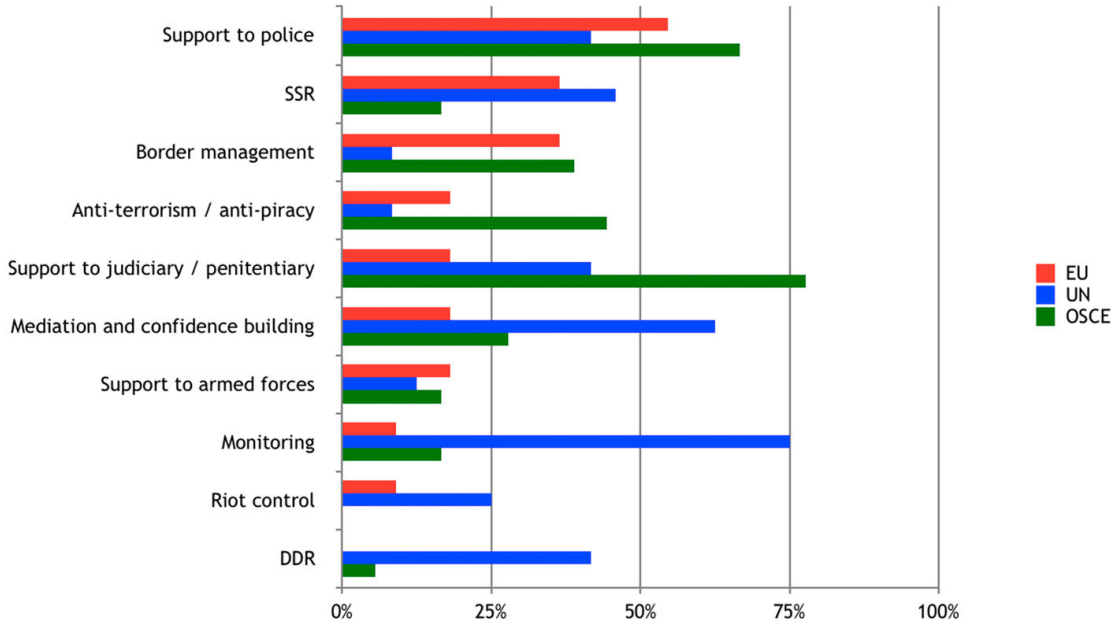

Figure 2 Tasks of the EU, UN and OSCE[32]

[30] Quoted work. p. 188

[31] This comparison more details is my conference presentation, that is, the specific tasks of organizations in crisis management.

[32] DIJKSTRA, Hylke-MAHR,Ewa-PETROV, Petar-OKI Katarina-ZARTSDAHL, Peter Horne. The EU's partners in crisis response and peacebuilding. *Global Affairs, 2018. p.187.* https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/63531490/The_EU_s_partners_in_crisis_response_and_peacebuilding_complementarities_and_synergies_with_the_UN_and_OSCE.pdf (Downloaded: 21.09.2019.)

CONCLUSION

In the light of events, it seems that the military (hard) power is not enough in solving modern crisis in and around Europe, but today's events also require thinking in this direction (e.g. for Ukrainian crisis). We can conclude that the successful crisis management depends on the highly integrated policy to defend and the military capacity is also important (for credibility).

I think that the European crisis management in the continent's environment is facing a major dilemma of different types of crises and frozen conflicts. The security environment is constantly changing, therefor this in turn has an impact on the practical implementation of security and defense policy. According to expert's opinion the Europe is awakening. It means that "rising uncertainty, threats and strategic surprises have pushed it to making a response. It has done so in its own way, in keeping with its spirit, late in the day, but in a serious manner, slowly, but in relative consensus, via the economy, but also taking in the political aspect into account [...]".[33]

The last four-five years (after 2014) have undeniably modified the European view of defence, so there is a shift. We see that initiatives have already started (Permanent Structured Cooperation, PESCO for example), but it would be better if the dynamic would be stronger.

The French President, Emmanuel Macron's suggestions two years ago are still relevant today, too. "In defence, Europe needs to establish a common intervention force, a common defence budget and a common doctrine for action. We need to encourage the implementation of the European Defence Fund and Permanent Structured Cooperation as quickly as possible, ant to supplement them with a European intervention initiative enabling us to better integrate our armed forces at every stage."[34]

The complementarity with well-defined responsibilities between organizations can be the key to future crisis management.

BIBLIOGRAPHY

BALDWIN, David A. *The concept of security*. https://www.princeton.edu/~dbaldwin/selected%20articles/Baldwin%20(1997)%20The%20Concept%20of%20Security.pdf

BUZAN, Barry. New patterns of global security in the twenty-first century. *International Affairs*, 67 33 (1991), 431–451.

DARIA SKODNIK, Daniels: NATO and the EU, p. 27. http://eprints.luiss.it/1092/1/20120528-daniels_skodnik-thesis-eng.pdf

DIEZ, Georg. *The Migration Crisis and the Future of Europe*. The identity crisis imperiling the continent isn't one of race and religion. It's one of Europe's willingness to preserve and expand its liberal values**.** 05 April, 2018. https://prospect.org/article/migration-crisis-and-future-europe

[33] GIULIANI, Jean-Dominique. Defence: Europe's awakening. https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0474-defence-europe-s-awakening (Downloaded: 20. 09. 2019.)

[34] France Diplomatie. President Macron's Initiative for Europe: A sovereign, united, democratic Europe. https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/european-union/president-macron-s-initiative-for-europe-a-sovereign-united-democratic-europe/ (Downloaded: 21.09.2019)

DIJKSTRA, Hylke-MAHR,Ewa-PETROV, Petar-OKI Katarina-ZARTSDAHL, Peter Horne. The EU's partners in crisis response and peacebuilding. *Global Affairs, 2018. p.187.*

EUROPEAN COMMISSION. Conflict, Crisis and Security-Development nexus. https://ec.europa.eu/europeaid/node/1415_fr (Downloaded: 11.09.2019.)

EUROPEAN UNION Global Strategy. pp.33-34. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf

GAZDAG Ferenc-REMEK Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai. (The principles of security studies) pp.38-39. https://akfi-dl.uni-nke.hu/pdf_kiadvanyok/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf

GIULIANI, Jean-Dominique. Defence: Europe's awakening. https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0474-defence-europe-s-awakening

ISTITUTO AFFARI INTERNATIONALITY. The EU, the OSCE and the Future of European Security *Meeting Report* Rome, 8 March 2016, http://osce.org/secretariat/232846?download=true

MATUS, János: *A katonai gondolkodás új irányzatai (The new trends in the military thinking)*, p. 92. http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/1_2/083-095.pdf

NAGHIBEYLI Teymur. *In which ways could the Copenhagen School's analysis of security be critiqued by alternative proponents of a new security paradigm*? http://top-center.org/2017/08/20/in-which-ways-could-the-copenhagen-schools-analysis-of-security-be-critiqued-by-alternative-proponents-of-a-new-security-paradigm.html

OSCE: *Factsheet: What is the OSCE?* http://osce.org/whatistheosce/factsheet (Downloaded: 20.09.2019)

PASCAL, Fletcher. *French general urges EU to equip „impoverished" Mali army*. https://www.reuters.com/article/us-mali-rebels-eu/french-general-urges-eu-to-equip-impoverished-mali-army-idUSBRE91J1B320130220 (Downloaded: 25.08.2019)

REMEK Éva. The OSCE and the Crisis in Ukraine.1 Focusing on the Theoretical Characteristics of the European Crisis Management. Concepts, Players, Tools, Vision. *AARMS*. Vol. 17. No.2. 2018. 95-110.

REMEK, Éva: The European Union and the Sahel Region – focus ont he crisis in Mali and the EUTM Mali. pp.143-154. http://mek.oszk.hu/15800/15844/15844.pdf

SOLANA, Javier. *European Foreign Policy and Its Challenges in the Current Context*. https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/european-foreign-policy-and-its-challenges-in-the-current-context/

Standard Eurobarometer 91 Spring 2019. Public Opinion in the EU. file:///D:/Users/RemekE.INTRA/Downloads/eb_91_fir_en.pdf

Éva REMEK Ph.D.
National University of Public Service
1083 Ludovika tér 2., Budapest, Hungary
Email: remek.eva@uni-nke.hu

SNÍŽENÍ EKONOMICKÝCH NÁKLADŮ VÝCVIKU VE STŘELBĚ ZA POUŽITÍ NOVÉ METODIKY A METOD VÝCVIKU V PROFESNÍ PŘÍPRAVĚ OZBROJENÝCH SLOŽEK ČR

REDUCING ECONOMIC COSTS OF SHOOTING TRAINING USING NEW METHODOLOGY AND TRAINING METHODS IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF ARMED COMPONENTS OF THE CZECH REPUBLIC

Miroslav ROUČ, Vít SVĚRÁK, Jan VÁŇA, Jan ZELINKA

ABSTRACT:

The authors present theoretical and practical possibilities of reducing the economic costs of shooting training of members of the Police of the Czech Republic and other security forces of the Czech Republic (hereinafter referred to as the CR). This article is a part of the scientific task of DVU 3/1 of the Faculty of Security Law, Police Academy of the Czech Republic in Prague.

Keywords: Economics, shooting training, costs, criteria, saving, equipment, methodology and safety training.

ÚVOD

Jedním z nejdůležitějších principů bezpečnosti a existence každého státu je jeho vnitřní a vnější bezpečnost. Vnější bezpečnost je v České republice zajišťována armádou a vnitřní bezpečnost zabezpečuje Policie ČR. Aby byla tato vnitřní bezpečnost dostatečně zabezpečena je každý příslušník Policie ČR ze zákona č.273/2008 Sb., o Policii ČR vybaven příslušnými kompetencemi, mezi nimiž je i použití zbraně. Aby byl schopen policista tuto kompetenci využit, musí být dostatečně vycvičen ve střelbě ze zbraní, kterými je vybaven. Než se uchazeč o službu v policii stane policistou, musí absolvovat tzv. Základní odbornou přípravu (ZOP), která trvá měsíc. V této době se policejní adept seznámí s kompetencemi policisty a získá první základní výcvik v jejich ovládání. Nedílnou součástí tohoto výcviku je i střelecká příprava a výcvik k použití služební zbraně, který je i nedílnou součástí profesní přípravy, která provází příslušníky všech ozbrojených složek ČR po celou dobu, co jsou zařazeni v činné službě. Profesní příprava řeší konkrétní způsoby řešení krizových a mimořádných událostí příslušnými složkami v daném místě. Jejím nosným obsahem je výcvik ve střelbě. Vzhledem ke stávajícím bezpečnostním rizikům kvalita a intenzita tohoto výcviku, zejména střelecké přípravy, nabývá v rámci profesní přípravy na aktuálnosti a významnosti.

1. INOVACE MODULU STŘELECKÉ PŘÍPRAVY

Střelecká příprava a výcvik k použití zbraně v podmínkách ozbrojených bezpečnostních sborů je záležitostí zcela specifickou. Ve většině případů k základnímu výcviku nastupují nestřelci – tedy osoby, které nemají znalosti o konstrukci a mechanice zbraní a zpravidla ani elementární střelecké dovednosti. Cílem střelecké přípravy v podmínkách ozbrojených složek přitom není jen ovládání zbraně na elementární úrovni, dostačující např. k získání zbrojního průkazu (tedy mířená střelba v nerušeném prostředí s dostatečnou časovou dotací), nýbrž zvládnutí bojové střelby – tedy schopnost okamžitě reagovat zbraní na vnější podněty v podmínkách často výrazně ztížených (snížená viditelnost,

nepřehledný prostor, ozbrojený pachatel, nezúčastněné osoby). Má-li být příslušník ozbrojeného bezpečnostního sboru schopen adekvátně použít služební zbraň v podmínkách, kombinujících často i více stresorů, je nutno výcvik směřovat k vytvoření psychomotorických dovedností na bázi automatismů.

Takovéto úrovně lze dosáhnout pouze intenzivním výcvikem, kontinuálně zdokonalujícím komplexní spektrum střeleckých dovedností. Zásadním problémem se ve výcviku tohoto typu jeví primárně faktory časové a ekonomické náročnosti, jako problém sekundární pak problém adekvátních výcvikových prostor (střelnice).

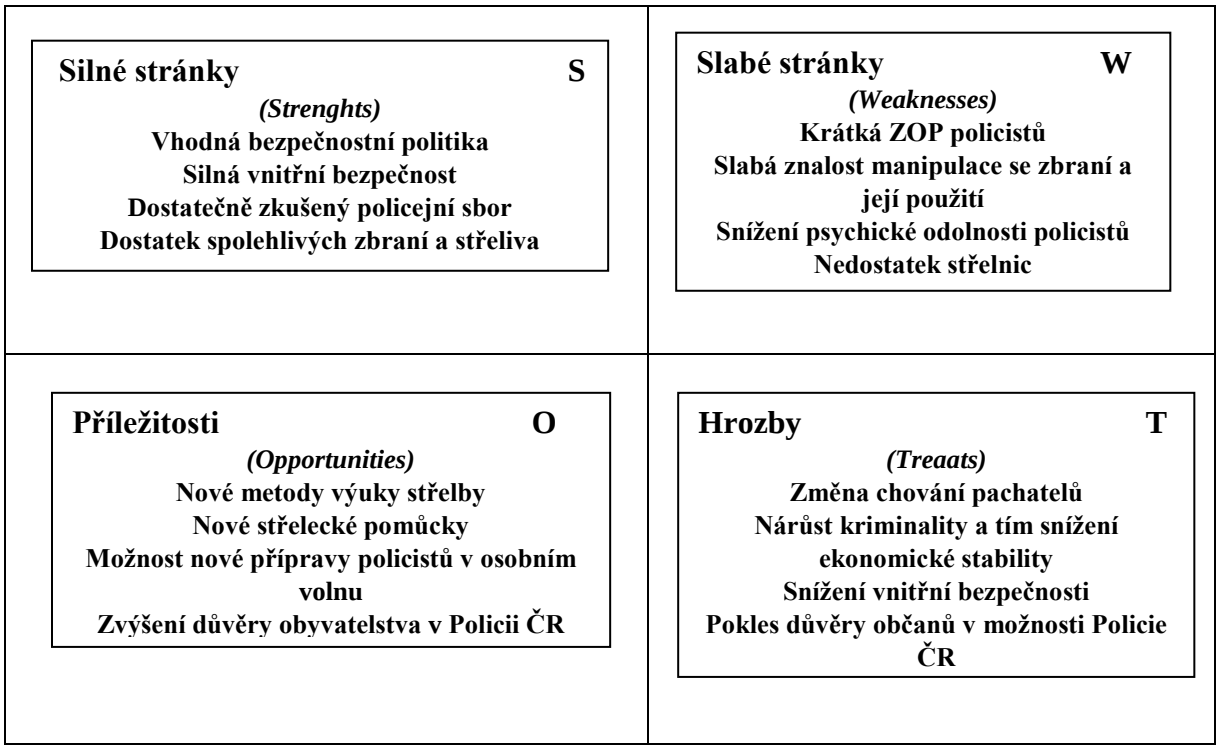

Obrázek 1 SWOT analýza inovace střeleckého výcviku

Na základě výsledků SWOT analýzy bylo pracovníky katedry profesní přípravy fakulty bezpečnostně právní policejní akademie ČR v Praze přistoupeno k inovaci a modernizaci střeleckého výcviku. Na tvořený modul byla aplikována následující primární a sekundární kritéria.

1.1 ZÁKLADNÍ – PRIMÁRNÍ KRITERIA

1.1.1 MINIMALIZACE FINANČNÍCH NÁKLADŮ PŘI ZACHOVÁNÍ EFEKTIVITY VÝCVIKU

Finanční úspory cestou např. snížení střelecké dotace nelze akceptovat, je žádoucí nalézt způsob, jak náklady snížit při zachování, ideálně navýšení dotací reálné střelby.

Cílem tohoto kritéria je předejít kontraproduktivním metodám typu úspor formou finančních škrtů na úkor rozsahu vlastního výcviku. Primárním požadavkem je tedy snížení nákladů bez negativních sekundárních dopadů.

1.1.2 MATERIÁLNÍ DOSTUPNOST

Nebudou používány obtížně dostupné či na zakázku vyrobené pomůcky či prototypy. Za ideální stav je považováno využívání standardního materiálu obchodně běžně dostupného. Cílem tohoto kritéria je eliminovat komplikace při získávání technických prostředků, minimalizovat obtíže se servisem a obnovitelností opotřebovaných komponentů, včetně zajištění případného servisu.

1.1.3 SNÍŽENÍ NÁROKŮNA SPECIÁLNÍ PRACOVIŠTĚ

Část praktického výcviku koncipovat tak, aby mohla být realizována bez nároků na specializovaná pracoviště (střelnice). Mnoho útvarů, jejichž příslušníci mají řízený střelecký výcvik, nedisponuje certifikovanými střelnicemi, na nichž lze tento výcvik provádět.

Z tohoto důvodu jsou při výcviku na střelnice dojíždět. To s sebou nutně nese jak další náklady finanční (dopravní prostředky, pohonné hmoty případně pronájmy střelnic), tak časová omezení (doba přesunu na střelnici nemůže být nijak efektivně využita, z hlediska výcviku je „ztrátová“).

1.2 SEKUNDÁRNÍ KRITERIA

V tomto případě jsme hledali způsoby jak realizaci co nejvíce zjednodušit, urychlit a zejména zlevnit. Přitom bylo nutné při zachování kritéria zlevnění nedopustit snížení kvality a zejména bezpečnosti prováděného střeleckého výcviku.

1.2.1 MINIMALIZACE VSTUPNÍCH INVESTIC A JEJICH RYCHLÁ NÁVRATNOST

Vzhledem ke skutečnosti, že většina ozbrojených bezpečnostních sborů funguje jako rozpočtové organizace, je žádoucí, aby vynaložené náklady zatěžovaly rozpočet pro daný výcvikový rok co nejméně, nejlépe jednorázově a jejich návratnost byla co nejrychlejší, tak, aby se úspornost systému začala projevovat v co nejkratším časovém horizontu.

1.2.2 ZVÝŠENÍ BEZPEČNOSTI VÝCVIKU

Manipulace se střelnou zbraní a ostrá střelba může v začátečnících u dostatečně nevycvičených policistů vyvolávat nežádoucí emoční stavy (stres, nejistota, problémy s koncentrací apod.), v jejichž důsledku může dojít během činnosti se zbraní k nesprávné manipulaci, nechtěnému výstřelu a případnému zranění či usmrcení osoby. Těmto situacím lze částečně předejít důslednou organizací a dodržováním zásad bezpečnosti, nicméně stoprocentní predikce selhání lidského faktoru v tomto případě nelze dosáhnout. Je tudíž nejvýše žádoucí využití technických pomůcek a pedagogických metod, napomáhajících v úvodní části výcviku, kdy se u cvičících vytváří mechanický stereotyp, k potlačení stresorů, což jednak tuto fázi výcviku urychlí, jednak výrazně přispěje k prevenci rizikových situací.

1.2.3 UNIVERZÁLNOST

Přes všechnu snahu směřovat inovaci primárně k základnímu střeleckému výcviku Policie ČR, je pochopitelně žádoucí, aby vzniklý modul byl aplikovatelný i u dalších bezpečnostních sborů, jak již bylo výše předznamenáno. Vlastní koncepce pak má směřovat k

základnímu výcviku (tedy k výcviku policistů rámci Základní odborné přípravy, obdobně i u dalších sborů), případně k dalšímu výcviku policistů základních útvarů v rámci jejich profesní přípravy.

2. PRAKTICKÉ ŘEŠENÍ REALIZACE FINANČNÍ ÚSPORY

Při našem základním výpočtu reálných nákladů, investic, jejich návratnosti a následných úspor bylo vycházeno z následujících zkušeností a údajů získaných při výuce studentů naší fakulty bezpečnostně právní za jeden klasický semestr, tedy 12 týdnů:

Výuka střelecké přípravy na PA ČR

- 4 skupiny po 20 studentech – **celkem studentů 80**
- délka výuky - **12 týdnů výuky**

Průměrná spotřeba střeliva na jednoho studenta:

- **25 ks nábojů/1 střelby** 80 x 25 = **2.000 výstřelů na 1 týden výuky**
- **Celkem** – 2.000 x 12 = **24.000 výstřelů za semestr**

Finanční hodnota při použití střeliva 9 mm Luger, cena 5,- Kč náboj, činí

24 000 x 5 = **120.000 Kč za semestr**

3. ZAKOUPENÉ VYBAVENÍ

- 6 ks vzduchová replika služební zbraně CZ 75 D Compact
  - pořizovací cena cca 1.900,- Kč/ks – celková částka **11.400,- Kč**
- 6 ks adaptér Kadet na CZ 75 D
  - pořizovací cena 11.990,- Kč – celková částka **71.940**,**- Kč**

Výsledná investice – 83.340,- Kč

4. REÁLNÁ ÚSPORA

Vzduchová replika služební zbraně CZ 75 D Compact je identická se služební pistolí policistů, včetně rozměrů a ovládacích prvků, zacházení s touto zbraní je totožné jako se služební zbraní, střílí ocelovými broky, hnacím médiem je CO2 v bombičce. Pořizovací cena 1 500 ks broků je cca 105,- Kč jeden náboj vychází cca na 0.07 Kč. 1 ks bombičky cca 13 Kč (jedna bombička je na 60 výstřelů).

Náklady na jeden výstřel činí cca 0.30,- Kč

Adaptér Kadet na CZ 75 D. Aplikace adaptéru do zbraně CZ 75 D Compact (jednoduchá vratná montáž), umožňuje použití střeliva 22 LR (5,6 mm). Pořizovací cena náboje a **náklady na jeden výstřel činí 1,- Kč.**

Finanční náklady na 1 výcvikový blok počet výstřelů x cena 1 výstřel

Služební zbraň CZ 75 D Compact - použití ostrého střeliva 9 mm Luger. Pořizovací cena a finanční náklady na jeden výstřel **5,- Kč.**

5. SHRNUTÍ

- služební zbraň CZ 75 D Compact - **2000 x 5 = 10.000, -Kč**
- zbraň CZ 75 D Compact s Adaptérem Kadet – **2.000 x 1 = 2.000,- Kč**
- vzduchová pistole CZ 75 D Compact – **2.000 x 0,30 = 600,- Kč**

Za předpokladu rozdělení 12týdenního výcvikového cyklu na třetiny, kdy 4 výcvikové bloky bude využívána vzduchová replika služební zbraně CZ 75 D Compact, 4 výcvikové bloky zbraň s Adaptérem Kadet a 4 výcvikové bloky služební zbraň CZ 75 D Compact dojdeme k následné úspoře:

- 4 x 600 = 2.400,- Kč
- 4 x 2.000 = 8.000,- Kč
- 4 x 10.000 = 40.000,- Kč

Celkem 50.400,- Kč

Při vedení výcviku pouze služební zbraní CZ 75 D Compact činí náklady na střelivo za semestr, jak již bylo uvedeno **120.000,- Kč.**

<u>Úspora tedy činí</u>:

1**20.000 – 50.400 = 69.600 Kč, - za 1 semestr výuky**,

při jednorázové vstupní investici **83.340,- Kč.**

6. HODNOCENÍ SPLNĚNÍ JEDNOTLIVÝCH KRITERIÍ.

Z analýzy výše uvedených ekonomických dat vyplývá, že jak primární, tak sekundární kritéria uvedená v kapitole 1. a 2. se podařilo zcela jednoznačně splnit. Přitom nebyly započítávány úspory na zabezpečení provozu nebo nájem střelnic.

Vycházíme-li z rozdílu nákladů při použití jednotlivých zbraní, uvedený systém bude (ve srovnání s výcvikem vedeným pouze služební zbraní CZ 75 D Compact) i při navýšení střelecké dotace stále vykazovat úspory v řádech desítek tisíc Kč za semestr. Vložené náklady jsou jednorázové, s návratností během necelých dvou semestrů, tedy jednoho kalendářního roku.

Použité vzduchové zbraně i adaptéry jsou standardně dostupné v maloobchodní nebo velkoobchodní síti, s bezproblémovým servisem. Vzduchová replika pistole CZ 75 D Compact je zbraní kategorie D, nácvik střelby z této zbraně tudíž nemusí být prováděn na certifikované střelnici. V podmínkách útvarů ozbrojených složek stačí jakýkoliv bezpečný prostor (tělocvična, nevyužívané místnosti typu suterénů, skladovacích prostor apod.).

ZÁVĚR

Pracovníci katedry profesní přípravy, fakulty bezpečnostně právní, Policejní akademie ČR v Praze, dlouhodobě pracují na koncepci modulu střelecké přípravy, který by byl s minimálními úpravami aplikovatelný pro většinu vzdělávacích středisek ozbrojených bezpečnostních sborů, s cílem minimalizace dopadů již uvedených problémů. Při realizaci svých představ vychází s toho, aby byl systém plně aplikovatelný v praxi s co nejnižšími náklady. To se jim v současné době nejen v oblasti střeleckého výcviku ale i v ostatních součástech profesní přípravy úspěšně daří.

Tento článek je součástí dílčího vědeckého úkolu DVÚ 3/1 fakulty bezpečnostně právní, Policejní akademie ČR v Praze.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

BARTÁK Jan: Jak vzdělávat dospělé. Alfa Nakladatelství, s.r.o., Praha 2008, ISBN 978-80-87197-12-7;

ČERNÝ Pavel, Goetz Michal: Manuál obranné střelby, Grada Publishing, a.s., Praha 2004, ISBN 80-247-07-39-X.

HAVEL Vladimír: Defenzivní střelba. (Jak se bránit krátkou palnou zbraní). Naše vojsko, Praha 1995, ISBN 80-206-043-4.

HOGG Ian: Moderní ruční palné zbraně. Naše vojsko, Praha 2005, ISBN 80-206-0771-4.

HOGG Ian, WEEKS John: Pistole celého světa. 3. vydání, Naše vojsko, Praha 2012, ISBN 978-80-206-12-76-2.

Kpt. Mgr. Miroslav ROUČ
Policejní akademie České republiky
Fakulta bezpečnostně právní
Katedra profesní přípravy
Lhotecká 559/7, Praha 4, 143 01, Česká republika
rouc@polac.cz

expplk. Mgr. Vít SVĚRÁK
Policejní akademie České republiky
Fakulta bezpečnostně právní
Katedra profesní přípravy
Lhotecká 559/7, Praha 4, 143 01, Česká republika
sverak@polac.cz

pplk. Mgr. Jan VÁŇA
Policejní akademie České republiky
Fakulta bezpečnostně právní
Katedra profesní přípravy
Lhotecká 559/7, Praha 4, 143 01, Česká republika
vana@polac.cz

plk. v. v. PaedDr. Ing. Jan Zelinka, Ph.D.
Policejní akademie České republiky
Fakulta bezpečnostně právní
Katedra profesní přípravy
Lhotecká 559/7, Praha 4, 143 01, Česká republika
zelinka@polac.cz

ZVYŠOVANIE NAPATIA MEDZI CYPERSKOU REPUBLIKOU A TURECKOU REPUBLIKOU V STREDOZEMNOM MORI

RISING OF TENSION BETWEEN CYPRUS AND TURKEY IN THE MEDITERRANEAN SEA

Peter ROZEMBERG

ABSTRACT

Tensions between Cyprus and Turkey over offshore drilling intensified, with Nicosia accusing Turkey of a "severe escalation" of violations of its sovereign rights. The latest development is the first time the two sides have zoomed in on the same area.

Keywords: tension, energy security**,** gas, non-military threats, risks.

ÚVOD

Z dôvodu nálezov nových plynových polí (vrátane významného plynového poľa ZOHR ležiaceho v Stredozemnom mori) južne od Cyperskej republiky (CYP), dochádza v súčasnosti k stupňovaniu napätia vo východnom Stredomorí a to najmä zo strany Tureckej republiky (TUR) voči CYP. Plynové pole ZOHR bolo objavené v roku 2016 a údajne obsahuje až 850 miliárd kubických metrov zemného plynu. Tento plyn leží v hĺbke asi 1450 metrov pod hladinou mora a rozprestiara sa na rozlohe cca sto štvorcových kilometrov. Čo z tohto poľa robí najväčšie plynové pole v Stredozemnom mori. Avšak toto plynové pole sa nachádza v sfére vplyvu Egyptskej arabskej republiky (EGY) a nie CYP. Leží však iba 4 km od tzv. cyperskej Exkluzívnej ekonomickej zóny. Pozri obrázok č. 1.

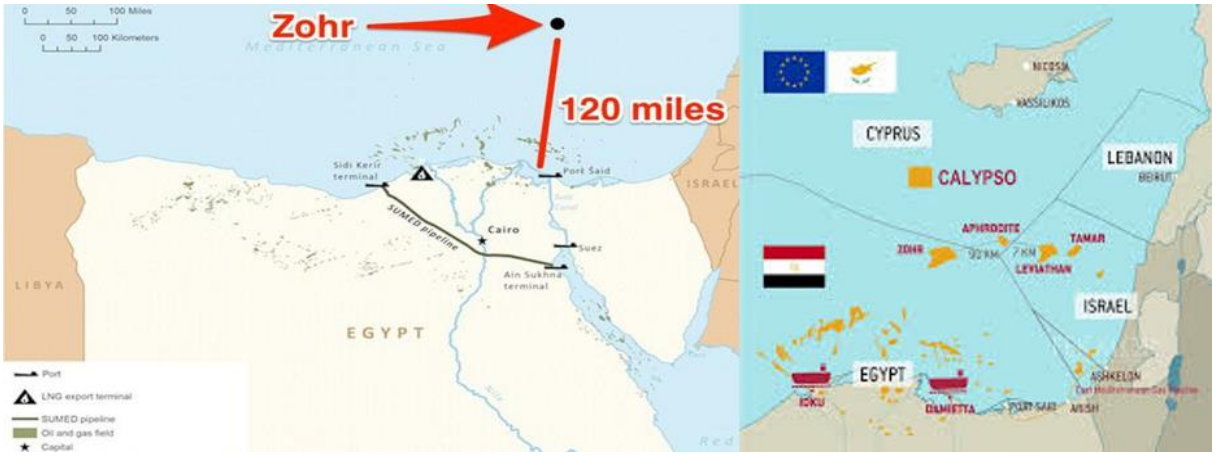

Obrázok č. 1. Plynové pole ZOHR patriace do egyptskej Exkluzívnej ekonomickej zóny.

Predstavitelia CYP nemajú problém spolupracovať s EGY pri využívaní budúcej produkcie tohto plynového poľa. Práve naopak. Takúto spoluprácu vítajú. A sú ochotní spolupracovať aj s inými krajinami, ktoré by svoje plynové polia radi vyťažili a z nich získaný plyn predali odberateľom z celého sveta. Najmä s predstaviteľmi okolitých štátov –

Izraelským štátom (ISR) a Libanonom (LBN), ktoré majú v tejto oblasti svoje plynové polia (napr. ISR má 2 polia TAMAR a LEVIATHAN). Pozri obrázok 2.

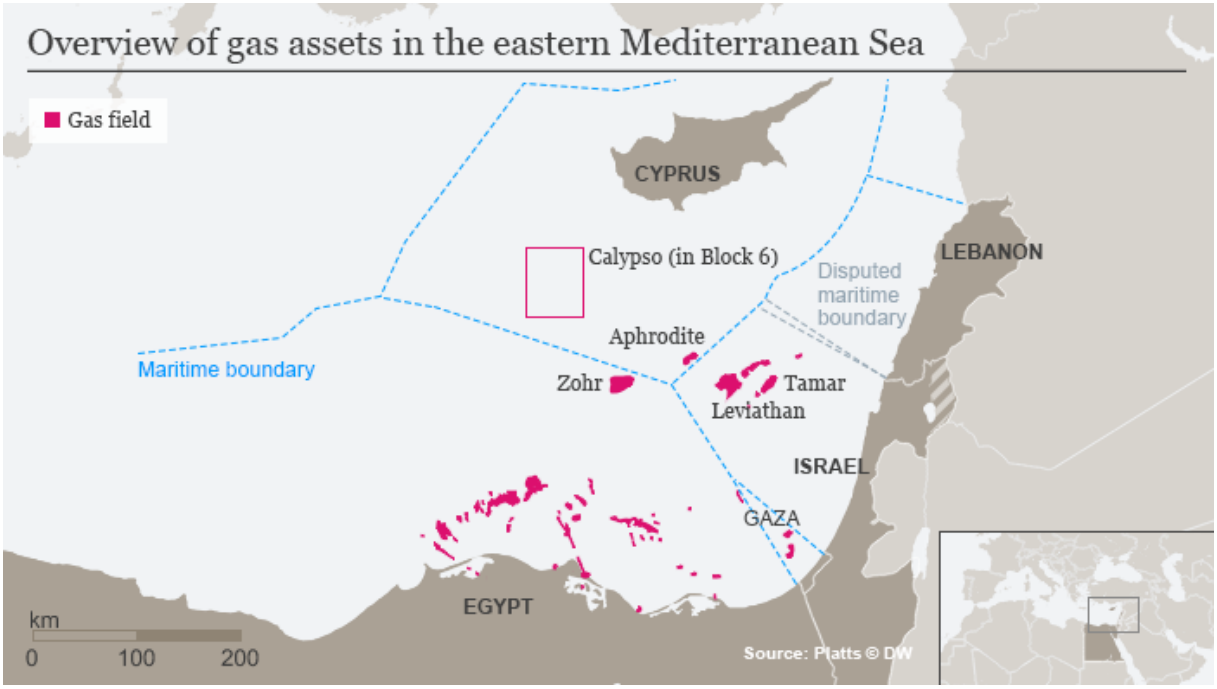

Obrázok č. 2. Plynové polia vo Východnom Stredomorí.

V tejto oblasti Stredozemného mora sa na ťažbe zemného plynu v súčasnosti podieľa niekoľko významných svetových ťažobných spoločností. Najmä talianska ENI, spoločnosti EXON MOBIL, TOTAL, či QATAR PETROLEUM. Pozri obrázok č. 3.

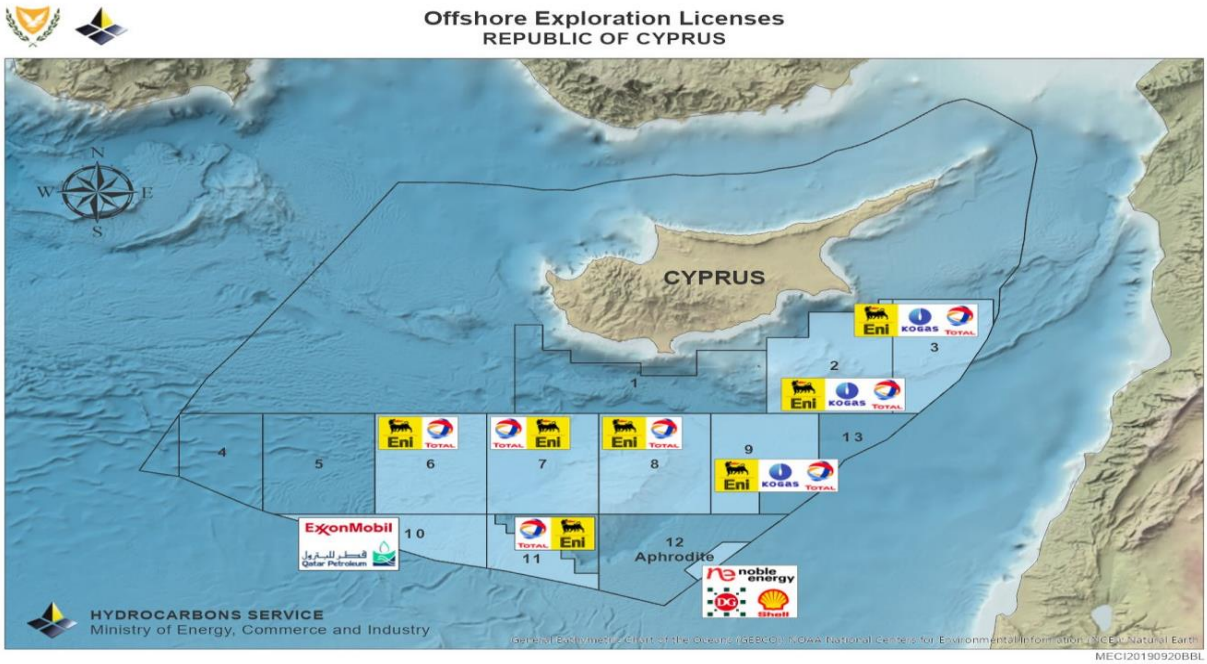

Obrázok č. 3. Ťažobné spoločnosti ťažiace zemný plyn vo východnom Stredomorí.

1. SÚČASNÝ STAV

Všetky vyššie uvedené krajiny (CYP, EGY, ISR a LBN) si navzájom uznávajú svoje námorné hranice (teritoriálne vody). A majú záujem o výstavbu nového plynovodu EASTMED z CYP na Krétu ďalej do Grécka (Atény) a na Sicíliu (ITA). A odtiaľ do krajín Európskej únie (EÚ).

Obrázok č. 4. Plánovaný plynovod EASTMED (červená farba), ktorý by spojil východné Stredomorie s Talianskou republikou a Gréckou republikou (členmi Európskej únie). Podľa dostupných informácií, by sa tento plynovod mohol začať stavať už v tomto roku.

Problémom však je stanovisko TUR, ktorá neuznáva existenciu CYP. Zároveň však uznáva severnú časť CYP, kde má svojich obyvateľov. Pričom TUR takisto neuznáva tzv. cyperskú Exkluzívnu ekonomickú zónu (EEZ), nakoľko nepodpísala dohodu o rozdelení si sfér vplyvu v Stredozemnom mori (pozri obrázok č. 2). Predstavitelia TUR si nárokujú ťažbu plynu vo vodách Stredozemného mora východne a západne okolo ostrova Cyprus. A už tam podnikli aj niekoľko svojich vrtov. Cieľom je získať podiel na plynových poliach v tejto oblasti a následne tento plyn prepravovať cez svoj plynovod BLUESTREEM z tureckého mesta SAMSUN do ruského mesta KRASNODAR cez Čierne more. Pozri obrázok č. 5.

Obrázok č. 5. Plynovod BLUESTREEM z TUR do Ruskej federácie cez Čierne more.

Navyše výhodou TUR je, že má oproti CYP veľmi moderné námorníctvo. A už robí výskumy plynových polí na sever a západ od CYP.

Dňa 4. 10. 2019 vplávala turecká loď Yavuz do novej oblasti vo vodách Stredozemného mora juhozápadne od ostrova CYP, tentokrát do bloku číslo 7 licencovaného konzorciám Total a ENI (pozri obrázok č.3). Ide o nový kvalitatívny krok TUR v snahe paralyzovať cyperský program ťažby, ktorý turecká strana označuje za jednostranný a v rozpore so záujmami turecko-cyperskej komunity. Turecko si tento blok nárokuje ako súčasť svojho kontinentálneho šelfu a neuznáva v tejto oblasti cyperskú jurisdikciu. Turecké námorníctvo vydalo navigačné avízo, že celú oblasť uzatvára až do 20. januára 2020. Súčasne turecký minister zahraničných vecí Cavusoglu oznámil, že sa v tomto prípade jedná o otázku tureckej národnej suverenity a s odvolaním sa na nedávne cypersko-turecko-egyptské rokovania počas Valného zhromaždenia OSN New Yorku varoval, že žiadna regionálna dohoda o vymedzení exkluzívnych ekonomických zón bez účasti Tureckej republiky nebude platná.

Výber tejto lokality zo strany TUR taktiež rozhodne nebol náhodný. Blok č. 7 pridelila cyperská vláda veľmi narýchlo talianskej spoločnosti ENI a francúzskej spoločnosti Total iba v júli tohto roku práve preto, aby si zabezpečila ochranu tohto bloku pred TUR. Súčasne s rovnakým cieľom cyperská strana práve dokončila rokovania s firmou Total, aby firma zakúpila podiel vo všetkých blokoch cyperskej EEZ. Turecké ministerstvo zahraničných vecí už 9. septembra 2019 varovalo, že ťažbu v bloku č. 7 nedovolí a súčasný postup tureckých orgánov je predovšetkým demonštráciou tejto pozície novými prostriedkami.

Ide už o vyslanie tretej tureckej lode v tomto roku do okolia CYP (po vyslaní ťažobnej lode Fatih do oblasti ležiacej 36 námorných míľ západne od CYP v máji a vrtnej súpravy k severozápadnému cípu ostrova začiatkom júla tohto roka). Predstavitelia TUR tak stupňujú svoj tlak, nakoľko začiatkom októbra tohto roka po prvý krát zahájili prieskum v bloku licencovanom cyperskou vládou konkrétnym zahraničným ťažobným spoločnostiam. Súčasne TUR takto odpovedá na snahu cyperskej vlády viac angažovať spoločnosť Total s očakávaním, že TUR nebude chcieť priamo konfrontovať francúzsku spoločnosť.

Cyperská vláda súčasné turecké kroky jednoznačne odmietla, vyzvala k stiahnutiu všetkých tureckých ťažobných zariadení a seizmických prieskumných lodí zo svojej exkluzívnej ekonomickej zóny a pohrozila členom posádky lode Yavuz, že na nich bude vydaný medzinárodný zatykač. Oblasť ťažby označili predstavitelia CYP za svoju EEZ definovanú zmluvou o delimitácii tohto priestoru s Egyptskou arabskou republikou (EGY) z roku 2003. Vysoká komisárka Európskej únie pre zahraničné veci Mogheriniová vydala v tejto súvislosti menom Európskej komisie prehlásenie, v ktorom vyzvala TUR na rešpektovanie cyperských suverénnych práv, ukončenie prieskumných vrtov a zahájenie rokovaní s CYP o delimitácii exkluzívnej ekonomickej zóny. [1] Cyperskú vládu jednoznačne podporili predstavitelia Francúzskej aj Talianskej republiky. Veľmi vlažnú podporu obdržali predstavitelia CYP aj od ministra zahraničných vecí USA Pompea, a britského štátneho ministra pre Európu Pinchera. Ruská federácia zatiaľ mlčí.

V reakcii na verbálne vyhlásenia predstaviteľov CYP a EÚ turecký minister obrany Hulusi AKAR vyzval Grécku republiku a CYP aby si zachovali zdravý rozum a uviedol, že

[1] Dostupné online na: https://www.e15.cz/zahranicni/mezi-kyprem-a-tureckem-sili-napeti-kvuli-pruzkumnym-vrtum-v-mori-1358600

„ekonomické zdroje v Egejskom mori a východnom Stredomorí by mali slúžiť ako most k mieru, dialógu a vzájomnej spolupráci.“[2] Turecká strana však nezostala len pri slovných vyjadreniach. Už začiatkom júla 2019 TUR v tajnosti dopravilo do Tureckom okupovanej časti severného Cypru celkom 42 tankov Leopard 2A4. Tie sa nachádzajú asi 10 km od hlavného mesta Nikózie, ktorá je metropolou CYP. Tanky a potrebnú muníciu dopravili dve turecké lode, ktoré vyplávali z tureckého prístavu EDIRNE.[3]

ANKARA tradične háji záujmy tzv. Severocyperskej tureckej republiky, ktorá vznikla na severe ostrova v roku 1974, kedy tam TUR vyslala svoje vojenské jednotky v reakcii na pokus nacionalistických cyperských Grékov o prevrat. Odvtedy je ostrov Cyprus rozdelený na dve časti: grécku Cyperskú republiku, ktorá je členom EÚ a Severocyperskú tureckú republiku, ktorú zatiaľ uznala len TUR.

Predstaviteľom TUR hrá do kariet absencia nielen cypersko-tureckej ale tiež cypersko-gréckej zmluvy o delimitácii exkluzívnej ekonomickej zóny v okolí CYP, ktorá znižuje váhu cypersko-egyptskej zmluvy z roku 2003. Doterajšie právne stanoviská sa síce zhodujú v tom, že súčasný turecký postup je v rozpore s medzinárodným právom, avšak zainteresovaní právnici sú veľmi obozretní v otázke prisúdenia tejto oblasti výlučne CYP. A predstavitelia TUR túto skutočnosť umne využívajú.

Dôležitým hráčom v tomto spore sa v súčasnosti stáva Egyptská arabská republika (EGY), nakoľko v jej prístavných mestách ALEXANDRIA a EDKU sa nachádzajú skvapalňovacie stanice pre zemný plyn. A takto už skvapalňujú zemný plyn pre Izraelský štát (ISR). Navyše pre EGY je objavenie plynového poľa ZOHR v egyptskej exkluzívnej ekonomickej zóne veľmi dôležitým faktom a dôležitou súčasťou egyptskej energetickej bezpečnosti. A z dlhodobého časového hľadiska prípadná výstavba plynovodu EASTMED prinesie pre EGY významný finančný profit. Podľa dostupných informácií výstavbu plynovodu EASTMED podporia aj predstavitelia Spojených štátov amerických (USA), ako protiváhu proti Ruskej federácii (RUS). Na druhej strane ťažba tohto zemného plynu je oveľa drahšia ako cena ruského zemného plynu. Zatiaľ čo ruský zemný plyn sa dodáva za cenu 4 až 5 USD za meter kubický, prípadné dodávky zemného plynu cez EASTMED by stáli asi 7 USD za meter kubický. Je to však reálna alternatíva voči ruskému plynu a možnosť zníženia závislosti krajín EÚ na ruskom plyne.

Predstavitelia TUR však s vysokou pravdepodobnosťou urobia všetko preto, aby sa výstavba tohto plynovodu neuskutočnila, alebo aspoň oddialila. TUR na severe CYP už viac ako 5 rokov intenzívne podporuje svoje obyvateľstvo a to vo všetkých oblastiach. A je možné s vysokou pravdepodobnosťou hodnotiť, že sa bude snažiť spolupracovať s niektorými ropnými spoločnosťami, aby získalo čo najväčší podiel na ťažbe zemného plynu v tejto oblasti. A dodávať lacnejší zemný plyn z tejto oblasti cez TUR a RUS. Navyše, ako protiváhu voči EGY hľadajú predstavitelia TUR možnosť vybudovať si vojenskú (námornú alebo leteckú základňu v Sudáne), aby mohli odtiaľ ovplyvňovať dianie v Červenom mori.

Významným hráčom v tejto oblasti sa preto stáva EGY, ktorá má záujem profitovať zo svojho plynového poľa. A výrazne obmedziť aktivity TUR v tejto oblasti. Nakoľko TUR je krajina, ktorá (mimo iného) v súčasnosti poskytuje azyl a finančné prostriedky na činnosť

[2] Tamtiež.

[3] Dostupné online na: https://www.byznysnoviny.cz/2019/07/06/nemecke-tanky-leopard-se-severnim-kypru-chystaji-boj-evropske-unii/

v Egypte zakázaného Moslimského bratstva (MB). A stojí tiež na strane jednotiek Vlády národnej jednoty líbyjského premiéra SARRAJA, ktorým dodáva zbrane (obrnené vozidlá, drony a ručné zbrane). Pričom EGY v tomto líbyjskom konflikte podporuje jednotky Líbyjskej národnej armády maršala HAFTARA. Nakoľko prienik teroristov cez svoju spoločnú líbyjsko-egyptskú západnú hranicu považuje za najväčšiu hrozbu pre svoju národnú bezpečnosť.

A tak sa v tzv. východnom Stredomorí zvyšuje napätie a s vysokou pravdepodobnosťou bude dochádzať k menším incidentom medzi koalíciou ktorú tvoria EGY, LBN, ISR a CYP na jednej strane a TUR na strane druhej.

Nakoľko ide o možný veľmi veľký finančný zisk v budúcnosti, ako aj o získanie vplyvu v tejto oblasti všetky krajiny pristupujú k vzniknutej situácii s veľkou vážnosťou. Toho dôkazom je aj skutočnosť, že v egyptskom prístave ALEXANDRIA sa od roku 2018 už druhý krát uskutočnili spoločné námorné cvičenia EGY s Gréckou republikou (GRC) a po prvý krát sa ho zúčastnili aj námorníci z CYP.

ZÁVER

Stupňovanie napätie v priestore tzv. východného Stredomoria môže v budúcnosti vyústiť do medzinárodného sporu týkajúceho sa práva na využívanie ložísk zemného plynu v tejto oblasti. Ide tu o veľmi vysoké finančné zisky, ako aj o geopolitické záujmy jednotlivých zúčastnených strán.

Významným geopolitickým hráčom v tomto regióne sa stáva EGY, nakoľko plynové pole ZOHR sa nachádza v jej ekonomickom priestore. A zisky z tohto poľa sa EGY bude snažiť maximalizovať čo najviac. Navyše EGY má k dispozícii dve skvapalňovacie stanice, odkiaľ sa môže skvapalnený plyn vyvážať tankermi ďalej do celého sveta.

Prizvanie vojenského námorníctva CYP na spoločné egyptsko-grécke námorné cvičenia (od roku 2018) jasne poukazuje na dôležitosť CYP v politike EGY. Je možné s vysokou mierou pravdepodobnosti hodnotiť, že EGY využije CYP na presadzovanie svojich geopolitických záujmov voči TUR.

V prípade výstavby nového plynovodu EASTMED by došlo k diverzifikácii zdrojov a zmenšeniu závislosti krajín EÚ od ruského zemného plynu. A to aj za cenu, že plyn z oblasti tzv. východného Stredomoria by bol takmer o tretinu drahší ako plyn z RUS. Navyše, táto skutočnosť by z EGY urobila významného hráča v tejto oblasti a predstavitelia EGY by s určitosťou začali výrazne presadzovať svoje záujmy v EÚ.

Turecko pokračuje v naplňovaní svojej štruktúrovanej a pre vlastný strednodobý rámec naplánovanej stratégie voči cyperskému programu ťažby zemného plynu, ktorý označuje za unilaterálny (teda bez účastí cyperských Turkov). A teda nelegitímny. Argumentáciu ani nástroje predstavitelia TUR nemenia, iba stupňujú. Turecká strana bude tiež chcieť dodať kredibilitu svojim v minulosti už deklarovaným varovaniam. Po vstupe do blízkosti ostrova (loď Fatih) a penetráciou teritoriálnych vôd na severe (Yavuz) v súčasnosti otvorene narušuje prieskum v licencovanom bloku v oblasti južne od ostrova. Cieľom TUR je vytvoriť primeranú nestabilitu, vniesť do ťažobného programu chaos, zvýšiť účastníkom ťažby náklady a odradiť tak medzinárodné ťažobné spoločnosti od účasti na tomto projekte. Dlhodobo si potom vynútiť účasť cyperských Turkov na ťažbe v tejto oblasti a primäť grécku

časť ostrova riešiť budúcnosť ostrova v prospech TUR – uznanie tzv. Severocyperskej tureckej republiky.

Cyperská vláda bude pokračovať v snahe učiniť z programu ťažby zemného plynu európsky problém a definovať ho ako otázku (pokiaľ možno) suverenity Európskej únie. Na júlovom zasadnutí Európskej rady však tento problém nevzbudil očakávanú pozornosť a cyperská strana si je vedomá, že plošné sankcie voči TUR sú v súčasnosti nepriechodné. Bude sa preto snažiť o prijatie čo najširšieho okruhu tzv. cielených opatrení voči tureckým subjektom, ktorých odvolanie by potom mala cyperská strana prostredníctvom veta pod kontrolou. Administratíve cyperského prezidenta Anastasiadesa dochádzajú nástroje, ako ťažbu potlačiť, komplexné riešenie v kontexte zjednotenia ostrova si nepraje a súčasne čelí tlaku domácej verejnej mienky, že za súčasnú ponižujúcu patovú situáciu musí niekto zaplatiť. Preto v súčasnosti je možné pozorovať najmä pritvrdzovanie postupu voči tureckým Cyperčanom a sekundárne aj voči tej časti diplomatickej komunity, ktorá chce rozvíjať spoločné aktivity medzi obidvoma časťami ostrova.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

www.e15.cz
www.byznysnoviny.cz
Vyhlásenia Ministerstva zahraničných vecí Tureckej republiky www.mfa.gov.tr

plk. PhDr. Peter ROZEMBERG
doktorand externého štúdia Katedry bezpečnosti a obrany,
Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
Email: peter.rozemberg@mosr.sk

ZAHRANIČNÍ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÁ POLITIKA ČLENSKÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE

FOREIGN SECURITY AND DEFENSE POLICY OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION

Petr ROŽŇÁK

ABSTRACT

A Liberal-Idealistic to European security applies two basic methods: 1. Collective Security and 2. Armament control. Realist school proponets say that it is clear that states are inherently inconsistent and that the main feature in their behaviour is a sustained effort to fulfil the national interests. Constructivists report that are not fixed, unchanging, natural structures in international security relations. International Security relations are dependent on the interpretation of the actors and are therefore socially constructed. Therefore, there are more or less significant changes in the in the international Security environment. In addition to the question: "What is Security? „Who and against who man feel securely in the upcoming international organiyation?" Whose Security should we be interested in?" „Will the rebestill more discussed than in the area of defence and Security in the Europe?" The Radical Theory considers the organization of international Security relations as a result of historical development. They attach great importance to the economic and social context which Theky also consider as determinants of Security relations.

Keywords: Theory of Security Relations, Peace, War, Institutions and mechanisms Prowiding Security and Defence Policy of the European Union.

ÚVOD

Společná zahraniční a bezpečnostní, resp. obranná politika států EU (dále SZBP a SBOP) v současnosti má „smíšený charakter" (nezrušení zahraniční politiky ČS na straně jedné, a na straně druhé přesahující rámec mezivládní aktivity). Smlouva o EU otevřela řadu otázek směrem ke společné zahraniční a bezpečnostní politice. Spor o to, zda je SZBP koncipována dostatečně efektivně, jak schvalovat a realizovat společné akce v oblasti SZBP EU, jak zlepšit komunikaci s třetími subjekty, jakým způsobem řešit kompatibilitu členství v EU a NATO. A v neposlední řadě problém personifikace a *způsob financování* SZBP EU. Rada EU může rozhodnout, že některé konkrétní aktivity v rámci SZBP EU nebudou hrazeny ze společného rozpočtu, a to i v případě, že se nejedná o vojenské a obranné akce. Pokud jde o výdaje na vojenské a obranné operace pak náklady ponesou ČS EU podle klíče daného výší HNP (HDP). Členské státy EU mohou na základě jednomyslného hlasování v REU rozhodnout jinak. Pokud některý stát využil ustanovení čl. 23 Smlouvy o EU…, nemusí se na financování dotyčné aktivity podílet (čl.28 Smlouvy o EU. Evropská unie díky výlučným (sdíleným a doplňujícím) pravomocem svěřenýma přiděleným jejím institucím ve smlouvách (primárním právu EU) ovlivňuje řadu oblastí našeho života. EU má právo přijímat a určovat pravidla a členské státy mohou v těchto oblastech zasahovat jen s povolením Unie. *Maastrichtská smlouva*[1] je průlomem do spolupráce členských států. Následně se vynořuje nová strategie, tzv. Lisabonská. Tato strategie se týká především vztahů s novými sousedy

[1]ROŽŇÁK, Petr *Maastrichtská smlouva (Smlouva o Evropské unii) a ČR (1992).* In: *Encyklopedie českých právních dějin*. III. Svazek K – M. Ostrava: KEY Publishing, 2016. s. 507–510, ISBN 978-80-7418-238-9.

rozšířené Evropské unie pod názvem *politika evropského sousedství.* Smyslem této „nové“ politiky je zdokonalení konkurenceschopnosti celkové ekonomiky EU ve světě. Politika EU počínaje Maastrichtem je zacílena na *společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.* Nelze než souhlasit, že "Konec studené války sice značně omezil možnosti symetrického vojenského ohrožení v Evropě, nicméně nové, především asymetrické bezpečnostní hrozby v podobě například mezinárodního terorismu, příhraničního organizovaného zločinu, kybernetických útoků na veřejné i soukromé sítě nebo nelegální masové migrace, které vystoupily do popředí v novém miléniu, mají mnohem různorodější charakter a zároveň jsou méně viditelné, rozmanité a velmi těžko předvídatelné. Jsou také důkazem toho, že se jich i přes zvýšení úsilí v posledních letech dosud nepodařilo odstranit, ba právě naopak, mnohé z nich ještě více nabírají na intenzitě. I na základě toho lze konstatovat, že bezpečnost patří v současnosti k nejvíce skloňovaným a nejfrekventovanějším pojmům ve všech jejích podobách."[2]

1. TEORIE MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ A JEJICH PŘÍSTUP K PROBLEMATICE BEZPEČNOSTI ČLENSKÝCH STÁTŮ EVROPSKÉ UNIE

1.1 LIBERÁLNĚ-IDEALISTICKÝ PŘÍSTUP K EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI A REALISTICKÁ ŠKOLA

Karen Mingst[3] klade důraz na kolektivní bezpečnost, kolektivní obranu a tvrdou obranu-Hard security a kontrolu zbrojení. Existují tři předpoklady: (1) kolektivní bezpečnost, (2) restrikce a (3) vojenské akce. Liberálně idealistický přístup k bezpečnosti EU vychází z předpokladu, že méně zbraní znamená více bezpečnosti. Jaké jsou klady a jaká existují úskalí liberálně-idealistického přístupu? K základním kladům jistě patří, že se výborně hodí pro vztahy mezi demokratickými státy, kde jsou blízká, ne-li stejná očekávání. Zde platí, že čím více demokracie, tím lépe pro mezinárodní bezpečnostní spolupráci. Nesporným záporem tohoto přístupu k bezpečnosti EU je, že vztahy mezi demokratickými a nedemokratickými (diktátorskými) státy takříkajíc vyhrocuje. Naproti tomu zastánci realistické školy tvrdí, že přeci je jasné, že státy se vyznačují vrozeným nesouladem a hlavním rysem v jejich chování je trvalé úsilí o naplňování jejich národních zájmů. Existuje jasná hierarchie zájmů: 1. Životní, 2. Přežití, 3. Zachování územní celistvosti a 4. Politické svrchovanosti. K výrazným představitelům realistické školy patří **Robert Cooper**[4], který tvrdí, že být dobrý může nakonec být špatné pro lid, kterémusloužíte. Morálních cílů lze dosahovat také tím, že uvažujete v rovině síly a jejího uchování místo soustředění se pouze na to, co považujete za morálně dobré, a mír může existovat pouze na základě rovnováhy sil. Zastáncem teorie rovnováhy sil a odstrašování byl **J. F. Kennedy**,[5] který vycházel ze tří předpokladů: 1. Racionality těch, kdo jménem států rozhodují, 2. Žádný politik neodváží použít zbraně, které mají takovou ničivou sílu, 3. Válka má vždy nějakou alternativu. Vyvozuje, že válka není nevyhnutelná, základním předpokladem zajištění bezpečnosti je racionalita, neboť existují i schůdná nevojenská řešení střetu zájmů. Realisté a neorealisté popisují mezinárodní

[2]IVANČÍK, Radoslav. *Quo vadis európska obrana a bezpečnosť*. In *Politické vedy*, 2019, roč. 22, č. 3, s.50. ISSN 1335–2741. Překlad do Čj. - autor stati.

[3] Podívej: Základy mezinárodních vztahů. Vydání osmé. Zdroj: https://www.wwnorton.uk/book/9780393675191-aessentials-of-international-relations-4995cd2c-9df2-4435-889c-93ec38ee59d0/editions.

[4]COOPER Robert Francis KCMG MVO (* 1947 v Essexu, Velká Británie) je britský diplomat a poradce, který v současné době slouží jako zvláštní poradce v Evropské komisi pro Myanmar. Je také členem Evropské rady pro zahraniční vztahy a je uznávaným spisovatelem o mezinárodních vztazích.

[5]KENNEDY John Fitzgerald, neformálně označovaný jako Jack Kennedy či JFK, byl 35. prezident USA.

bezpečnostní vztahy příliš statickým a cyklickým způsobem a přeceňují význam státních preferencí.

1.2 KONSTRUKTIVISTICKÝ PŘÍSTUP K EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI, KRITICKÁ A RADIKÁLNÍ TEORIE BEZPEČNOSTI

V mezinárodních bezpečnostních vztazích neexistují pevné, neměnné, přirozené struktury. Chování států a dalších činitelů bezpečnostní politiky není předem dáno nějakými zákony mechanické povahy. Mezinárodní bezpečnostní vztahy jsou závislé na interpretaci aktérů a jsou tedy sociálně konstruovány. Proto dochází k více či méně výrazným změnám mezinárodního bezpečnostního prostředí. Činitelé bezpečnostní politiky jsou dle konstruktivistů zpravidla a) státy b) existující bezpečnostní kultura. **Kritická teorie** má takříkajíc v rukávě alternativní vize světového řádu. Staví se „kriticky k bezpečnostním studiím". Má návod ke strategické akci směřující k alternativnímu uspořádání bezpečnosti. Vychází z toho, že stávající bezpečnostní uspořádání je plné nerovností a nespravedlností globálního rozměru. **Radikalisté** posuzují uspořádání mezinárodních bezpečnostních vztahů jako výsledek historického vývoje. Velký význam připisují ekonomickým a sociálním souvislostem, které současně považují za determinanty bezpečnostních vztahů.

1.3 MÍROVÉ USPOŘÁDÁNÍ MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ A MOŽNÉ DEFINICE MÍRU

Nejčastěji bývá mír definován jako *nepřítomnost války*. Je ukončením nepřátelství a válečných aktivit nebo jako jejich neexistence, je základním předpokladem pro koncipování a uplatňování mezinárodního práva. Základní přístupy k zajištění míru v Evropě a ve světě spočívají v podobě bezpečnostních struktur, institucí a jasných pravidel. Tak můžeme definovat mír nejrůznějším způsobem. Za prvé, mír *na základě rovnováhy* – žádný stát nemá možnost vnucovat svou vůli jiným. Za druhé, *hegemonistický mír* – odráží výraznou nerovnováhu mezi státy (USA/Mexico). Za třetí, jako *imperiální mír* – jeden stát výrazně pohlcuje suverenitu ostatních (Brežněvova doktrína)[6]. Za čtvrté, *mír na základě strachu* – příznačný pro období bipolární konfrontace (rovnováha strachu). Za páté, neoliberalistické pojetí míru, kdy neoliberalisté[7] **J. G. Stoessinger**[8] vycházejí podle díla **I. Kanta**[9] „O věčném míru" z přesvědčení, že lze dosáhnout *trvalého míru*. Válka podle jejich názoru postupně zmizí ze života lidstva, protože lze skoncovat s válkami ve vztazích mezi vyspělými státy. Lidé dojdou k závěru, že výhody obchodní spolupráce a obchodu převáží nad sklony k válčení. Za šesté, *strukturální* nebo *normativní mír*, jež je dle zastánců této teorie založen na základě a) struktur, b) institucí, c) pravidel, které je ovšem reformovat, za účelem vytvoření tzv. univerzálního míru. Za sedmé, *ideologický mír,* jehož podstatou je, že demokratické státy

[6] Zdroj: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/doktr_brez.php

[7] Zdroj:Ilustrovaný encyklopedický slovník. II. Díl J-Při, ACADEMIA Praha 1981, s. 652, 02/76-0424-21-080-81. UNIVERSUM. Všeobecná encyklopedie. 5. díl /KO-Ma, Odeon, Praha 2000, s. 420, ISBN 80-207-1067-1 (5díl).

[8] Zdroj: https://translate.google.cz/translate?hl=cs&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/John_G._Stoessinger&prev=search

[9] Zdroj:UNIVERSUM. Všeobecná encyklopedie. 4. díl/CH-Kn, Odeon, Praha 2000, s. 492-493, ISBN 80-207-1066-3 (4. díl).

mezi sebou neválčí.[10] Zamýšlíme-li se nad evropskou bezpečností a zejména bezpečností společenství demokratických států Evropské unie, musíme chtě nechtě učinit krůček stranou od teorie bezpečnosti a nahlédnout pod pokličku bezpečnostní strategie.[11] Co je strategie? Jde o umění rozčlenit vojenské prostředky a využívat je k dosahování politických cílů. Umění spojovat síly v zájmu úspěšného naplňování cílů stanovených na politické úrovni. *Útočná strategie.* Hlavním cílem této strategie je vnutit protivníkovi svou vlastní vůli. Výsledkem je změna mezinárodního uspořádání, úsilí o naprostou podřízenost protivníka a konečně bezpodmínečnou kapitulaci. Jde o naprosté vítězství a o úplné zničení nepřátelských sil. Naprosté vítězství zasahuje veškeré oblasti života protivníkova, může však mít i podobu „s omezeným cílem" (ústup). Typickým příkladem této strategie je útočná strategie Napoleona Bonaparta tzv. *vyhledávání rozhodující bitvy*. Kdykoliv se Napoleonovi naskytla vhodná příležitost, zkombinoval rychlý přesun s klamnými manévry, aby obešel křídla nepřátelské armády a přiblížil se k její komunikační linii. Následně se stočil a přiměl protivníka k boji v nevýhodném postavení. Tímto dokázal, že obchvat nepřátelské armády má smysl jen tehdy, když dosáhne protivníkova týlu a když tento obchvat vede k bitvě, do níž zasáhnou i obchvatná vojska. Takto vznikl proslavený *Manœuvre sur les derrières*, jenž od počátku své kariéry Napoleon využil třicetkrát. Tohoto útočného prvku využíval na několikakilometrové frontě a jeho podstata spočívala v tom, že silné vojsko bojem či hrozbou útoku vázalo hlavní nepřátelskou linii. Další silná kolona pak pronikla podél protivníkova křídla až k jeho týlu, vytvořila strategickou přehradu nebo bariéru na jeho zásobovací a ústupové linii, a přinutila jej k ústupu. Pokud byl manévr proveden včas, mohl vést k protivníkově porážce či naprostému zničení.[12] Opakem je *obranná strategie,* jejímž cílem je odradit protivníka od toho, aby zahájil ofenzívu nebo aby v ní pokračoval. Je nezbytné splnění dvou základních předpokladů pro realizaci obranné strategie: 1. Vytvoření účinného odporu a 2. Odstrašování. Na frontální, přímé souboje je zaměřena *přímá strategie.* Upřednostňuje využívání vojenských sil. Uplatňuje se jak v útočné, tak v obranné činnosti. Cílem této strategie je dosáhnout co nejrychlejšího rozhodnutí (jako příklad opět vedení boje Napoleonem Bonapartem anebo Adolfem Hitlerem[13]). O dosažení vítězství bez čelního střetu usiluje *nepřímá strategie.* Ta je typickým nástrojem gerilových anebo teroristických jednotek. Boj se vede tam, kde to protivník nejméně očekává, kde má nejméně sil. Rozlišujeme strategie rovněž podle druhů ozbrojených silná letecká, námořní, pozemní, strategických jaderných sil. Na počátku 21.století se těžiště výzkumu vedení ozbrojeného zápasu přesouvá a nabývá nových hlavních forem a podob. Do popředí se dostává *společná strategie a asymetrické vedení boje.*[14] K nejvýznamnějším patří: 1. Strategická úroveň, 2. Úroveň operačního umění, 3. Úroveň taktická, 4. RMA – Revolution in Military Affairs (česky RVZ – Revoluce ve Vojenských Záležitostech). 5. *Strategická kultura.* Je smutné, že válka je nadále nejtypičtějším jevem současnosti. Válku charakterizuje přímé násilí mezi státy. Bohužel je stále považována za nejkratší a nejúčinnější násilí mezi státy a paradoxně nemá jen negativní dopady (koalice, solidarita, mezinárodní právo válečné). Oč se zpravidla vede válka? Války jsou vedeny kvůli hranicím, s politickými cíli, z ekonomických důvodů, ale také jako etnické, náboženské a ideologické konflikty. Války jsou děleny a) *podle nasazení*

[10]ROŽŇÁK, Petr, *Právo a mír***.** In: *Encyklopedie českých právních dějin*. VI. Svazek Právní – Právo-po. Ostrava: KEY Publishing, 2016. s. 117-119, ISBN 978-80-7418-238-9.

[11]Smlouva o EU ji definuje jako činnost Unie ve sférách, v nichž mají ČS *„důležité společné zájmy",* a uvádí, že strategie *„vymezují své cíle, dobu trvání a prostředky, které Unie a ČS mají k dispozici (čl. 13 Smlouvy o EU)*

[12] Zdroj: BEVIN, Alexander. *Jak vítězí velcí vojevůdci*. Překlad Ivory Rodriguez. 1. vyd. Brno: Jota, 1996. ISBN80-85617-88-9. S. 77.

[13]Podívej: BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin: paralelní životopisy*. Přeložil Stanislav PLÁŠIL. Plzeň: Mustang, 1995. ISBN 80-85831-51-1.

[14]Smlouva o EU ji definuje jako činnost Unie ve sférách, v nichž mají ČS *„důležité společné zájmy"*, a uvádí, že strategie *„vymezují své cíle, dobu trvání a prostředky, které Unie a ČS mají k dispozici (čl. 13 Smlouvy o EU…)*

ozbrojených sil na občanské (uvnitř státu) anebo mezistátní (dva či více států), b) *podle intenzity* totální, hegemonistická či omezená.

Jedna z cest k zajištění bezpečnosti je neutralita. *Neutralita* spatřila světlo světa v Evropě, která byla tradičním tisíciletým válčištěm. Společným jmenovatelem neutrality jsou – záruky nedotknutelnosti území stvrzené proti závazku té které země, že nebude vstupovat do ozbrojených konfliktů, že zachová nestrannost a že na svém území nepřijme žádné bojující jednotky ani jim neumožní transit. K zemím, které ctí zásadu neutrality, patří v Evropě Švýcarsko, Švédsko, do I. SV také Belgie, obdobně jako Dánsko, Holandsko a Finsko.

2. INSTITUCIONALNI ZABEZPEČENÍ SPOLEČNÉ ZAHRANIČNÍ A BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY A MECHANISMUS PŘIJÍMÁNÍ UNIJNÍCH STRATEGICKÝCH ROUHODNUTÍ

Ve Smlouvě o EU (dále SEU) jsou zmíněny institucionální aspekty SZBP. Koordinátor SZBP EU je *Evropská rada*. Evropskou radu tvoří hlavy států nebo předsedové vlád členských států společně s jejím předsedou a předsedou Komise. V tomto složení Evropská rada určuje Unii strategické zájmy, stanoví cíle a vymezuje obecné směry společné zahraniční a bezpečnostní politiky včetně věcí souvisejících s obranou. Evropská rada přijímá nezbytná rozhodnutí.[15] Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku vykonávají od Lisabonské smlouvy nově *vysoký představitel* a členské státy za využití vnitrostátních prostředků a pro středků Unie.[16] Lisabonskou smlouvou je zaváděný *Vysoký zmocněnec* pro SZBP EU, předsedá Radě pro zahraniční věci, přispívá svými návrhy k vytváření společné zahraniční a bezpečnostní politiky a zajišťuje provádění rozhodnutí přijatých Evropskou radou a Radou pro zahraniční věci.[17] *Komise* je plně zapojena do společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU prostřednictvím jednoho ze svých místopředsedů. Ten také předsedá Radě pro zahraniční věci. Komise je také oprávněna adresovat Radě ministrů otázky, doporučení a dávat podnět ke svolání mimořádného zasedání Rady do 48 hodin. Podnět ke svolání zasedání mohou dát také *členské státy* a *předsedající země EU*. Hlavním aktérem je v rámci SZBP Rada EU. Ministři zahraničních věcí mají za úkol přijímat nezbytná rozhodnutí, provádět politiku SZBP EU, zajišťovat její „jednotu, soudržnost a účinnost postupů“. Má-li se Rada usnést prostou většinou, usnáší se většinou hlasů svých členů. Kvalifikovaná většina je od 1. listopadu 2014 vymezena jako nejméně 72 % členů Rady zastupujících členské státy, které představují nejméně 65 % obyvatelstva Unie (!) Pokud se na hlasování nepodílejí všichni členové Rady, pak je kvalifikovaná většina vymezena jako 55% členů Rady zastupujících členské státy, které představují 65 % obyvatelstva (!). Blokační menšinu musí tvořit nejméně tolik členů Rady, kolik jich zastupuje nejméně 35 % obyvatelstva zúčastněných členských států a ještě jeden člen, jinak se kvalifikovaná většina považuje za dosaženou. Je zřejmé, že státy V4 tuto podmínku nesplňují. Navíc, zdržení se hlasování není překážkou přijetí usnesení Rady požadující jednomyslnost. Rada EU je tudíž orgánem, v němž jsou přijímány společné postoje a akce, pro jejichž schválení je nutno dosáhnout jednomyslnosti. Výjimkou mohou být pouze procedurální otázky a případy, kdy se Rada EU rozhodne použít kvalifikovanou většinu při hlasování o jednotlivých konkrétních položkách společné akce. Kvalifikovanou většinou Rada rozhoduje, přijímá-li rozhodnutí, které vymezuje akci nebo postoj Unie na základě rozhodnutí Evropské rady týkající se strategických zájmů a cílů Unie, dále přijímá-li rozhodnutí, které vymezuje akci nebo postoj Unie na návrh, předkládá vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní

[15] Smlouva o EU čl. 15. 1. a čl. 26. 1. SEU
[16] Item (čl. 26. 3. SEU)
[17] Item (čl. 27. 1. SEU)

politiku, anebo přijímá-li rozhodnutí k provedení rozhodnutí, které vymezuje bezpečnostní politiku, anebo přijímá-li rozhodnutí k provedení rozhodnutí, které vymezuje akci nebo postoj Unie.[18]

Tabulka 1 *Institucionální zabezpečení SZBP a SBOP EU. Rozhodovací systém SZBP a SBOP EU.* (Zdroj: vlastní tvorba)

	Rozhodovací systém SZBP/SBOP EU	**Rozhodovací systém vnějších obchodních vztahů**
KDO rozhoduje	Evropská rada Rada EU (všeobecná rada) Předsednictví	Rada EU (všeobecná rada) Evropská komise Evropský parlament
JAK se rozhoduje	Jednomyslné hlasování (kvalifikovaná většina)	Hlasování kvalifikovanou většinou (jednomyslné hlasování)

Asistentem Rady je *Politický a bezpečnostní výbor*, který vykonává politickou kontrolu a strategické řízení při operacích k řešení krizí. Ve Smlouvě o EU je také v souvislosti se SZBP zcela konkrétně vymezeno postavení *Evropského parlamentu* (dále EP). EP má být pravidelně informován Komisí a Radou o SZBP, má právo interpelovat Radu a dávat jí doporučení, má za povinnost 1x za rok uspořádat diskusi o dosažených výsledcích SZBP.[19] Smlouva o EU se dotkla i komplikovaných otázek správních a operačních výdajů. Tyto by měly být hrazeny z rozpočtu Unie. Je umožněn i opačný proces, kdy Rada může rozhodnout, že náklady operativních akcí ponesou členské státy. Nejsou-li výdaje hrazeny z rozpočtu Unie, hradí je členské státy podle klíče hrubého národního produktu, pokud Rada *jednomyslně* (!) nerozhodne jinak.[20] Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU je rozporuplná a problematická. Její výsledná podoba (SZBP EU) je označována v odborných kruzích jako *„propast mezi očekáváním a výsledky“ a* jako rozpor *„mezi společnými cíli a schopnostmi orgánů EU je zrealizovat.“„Maastrichtský kompromis“* se projevuje ve třech základních rysech SZBP EU: 1. Samotné pilířové konstrukci tzv. maastrichtského chrámu. 2. Všeobecné stanovení cílů SZBP (posílení demokracie, ochrana hodnot, apod.) bez bližší specifikace. 3. Smlouva o EU v otázkách SZBP nabízí příliš mnoho prostoru pro státy, které se nechtějí podílet na akcích a postojích SZBP. "Ke konci druhé dekády 21. století, tři desítky let po zásadních politických změnách ve světě souvisejících s koncem studené války, se Evropa opět dostává do období bezpečnostní nejistoty. Zatímco však bezpečnostní prostředí v období studené války bylo charakterizováno pevným světovým bipolárním systémem, který určoval způsob účasti států v oblasti mezinárodní bezpečnostní politiky, ukončením bipolarity světa došlo k výrazné změně vztahů mezi státy, k jejich kvalitativní i kvantitativní přeměně."[21]

[18] Item (čl. 31 SEU)
[19] Item (čl. 7 SEU)
[20] Item (čl. 41 SEU)
[21] IVANČÍK, Radoslav. „*Quo vadis európska obrana a bezpečnosť“*. In *Politické vedy*, 2019, roč. 22, č. 3, s. 47-67. ISSN 1335–2741.Překlad do Čj. - autor stati.

3. SPOLEČNÁ BEZPEČNOSTNÍ A OBRANNÁ POLITIKA ČLENSKÝCH STÁTŮ EU JEJÍ CÍLE A POSUN PO LISABONSKÉ SMLOUVĚ

Společná bezpečnostní a obranná politika Evropské unie je nedílnou součástí společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Zajišťuje Unii operativní schopnost, která se opírá jak o civilní, tak i vojenské prostředky. Unie je může použít pro mise vedené mimo území Unie k udržení míru, předcházení konfliktům a posílení mezinárodní bezpečnosti v souladu se zásadami Charty Organizace spojených národů. Pro provádění SBOP EU dávají členské státy Unii k dispozici civilní a vojenské schopnosti, aby přispěly k plnění cílů vymezených Radou,[22] přičemž členské státy se zavazují, že budou své vojenské schopnosti postupně zdokonalovat. Společná bezpečnostní a obranná politika EU podléhá zvláštním pravidlům a postupům. Je vymezována Evropskou radou a Radou *jednomyslně*, nestanoví-li Smlouvy jinak. Přijímání legislativních aktů je vyloučeno. Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku vykonává v souladu se Smlouvami vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a členské státy EU. Do podpisu Lisabonské smlouvy byla zahraniční politika, bezpečnostní a obranná politika v nezávislé kompetenci členských států EU a členské státy si také zachovávaly nezávislou kontrolu této oblasti.

Po Lisabonské smlouvě[23] se tato oblast přesouvá pomaličku ale jistě jinam. Lisabon zdůrazňuje, že členské státy *aktivně a bezvýhradně* podporují zahraniční a bezpečnostní politiku Unie v duchu loajality a vzájemné solidarity a respektují činnost Unie v této oblasti.[24] Zdá se, že architekti bývalé Varšavské smlouvy by to lépe nenapsali. ER se rozhodla na summitu v Helsinkách již v r. 1999 o „vytvoření sil rychlého nasazení". Tvoří je až 60 000 příslušníků ozbrojených sil. Tuto„evropskou jednotku rychlého nasazení" je možné rozmístit během 60 dnů a současně tuto aktivitu nezablokovat na úrovni EU vetem. Členský stát nehlasuje, ale v případě, že rozhodnutí je přijato, akceptuje fakt, že rozhodnutí zavazuje EU jako celek. Současně členský stát, který nehlasoval, *„má povinnost zdržet se jakékoliv akce, která by se mohla dostat do rozporu s akcí Unie."*[25] Přitom zdržet se hlasování se může skupina států, která v součtu svých vážených hlasů tvoří max. 1/3 celkových hlasů v Radě. Překročí-li se tento stanovený limit, pak rozhodnutí v oblasti SZBP EU není přijato a udržovat v činnosti po dobu nejméně jednoho kalendářního roku (nejedná se o evropskou armádu). Příslušníci těchto sil rychlého nasazení podléhají národnímu velení. Jejich úloha je prozatím omezena na plnění humanitárních a záchranných úkolů. Má se podílet na udržování míru a plnit další úkoly při řešení krizových situací – s důrazem na EU.

4. OPERACE SBOP, VOJENSKÉ A CIVILNÍ ZAHRANIČNÍ MISE EU

Zahraniční mise jsou vlajkovou lodí společné bezpečnostní a obranné politiky a nejviditelnějším nástrojem, jak Evropská unie zajišťuje svoji bezpečnost a přispívá ke stabilitě ve svém okolí. Od roku 2003, kdy byla zahájená první operace pod hlavičkou SBOP, spustila Unie více než 30 zahraničních misí s účastí nejen vojáků a policistů. Operací SBOP EU jsou kombinací vojenských a civilních schopností pod jedním institucionálním rámcem. Vladimír Andrassy, Matúš Grega a Pavel Nečas ve vědecké monografii „Krizové řízení a simulace"[26]

[22] Item (čl. 42 SEU)
[23] ROŽŇÁK, Petr: *Lisabonská smlouva a ČR (2007).* In: *Encyklopedie českých právních dějin*. III. Svazek K – M. Ostrava: KEY Publishing, 2016. s. 465 - 468 , ISBN 978-80-7418-238-9.
[24] Item (čl. 24 SEU)
[25] Item (čl. 23 SEU)
[26] ANDRASSY, Vladimír, GREGA, Matúš, NEČAS, Pavel. *Crisis management and simulations: scientific monograph* 1. edition. – Ostrowiec Świętokrzyski :Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, 2018. - 202 s. - ISBN 978-83-64557-33-0.

se této problematice věnují zevrubně. Vedle klasických vojenských operací, při nichž evropští vojáci dohlížejí na udržování míru nebo ho pomáhají vynucovat, vysílá Unie i policejní operace. *Policejní operace* SBOP asistují v cílových zemích při výcviku místních policejních jednotek, mohou ale v případě nutnosti i jejich úkoly zcela převzít a místní síly na omezenou dobu nahradit. Mise, ve kterých může Unie působit, zahrnují společné akce v oblasti odzbrojení, humanitární a záchranné mise, poradní a pomocné mise ve vojenské oblasti, mise pro předcházení konfliktům a udržení míru, mise bojových sil k řešení krizí, včetně misí pro prosazování míru a stabilizačních operací po ukončení konfliktů. Všechny tyto mise mohou přispívat k boji proti terorismu, včetně podpory třetích zemí v boji proti terorismu na jejich území. Jak je to s financováním těchto akcí? Zatímco *civilní operace* jsou hrazeny z rozpočtu Evropské unie, operace vojenské platí vždy zúčastněné státy z vlastních peněz. Jde o důsledek neochoty členských států umožnit evropským institucím, zejména Komisi a Parlamentu, angažovat se ve vojenských otázkách, které jsou považovány za jádro národní suverenity.[27] V návaznosti na NICE v roce 2002 byly vytvořeny dvě agentury k plnění konkrétních technických a vědeckých úkolů v rámci SZBP EU: 1. Evropský institut pro bezpečnostní studie se sídlem v Paříži a 2. Družicové středisko EU se sídlem Torrejón de Ardoz, ve Španělsku. K dosažení cíle SZBP Evropská unie volí následující nástroje konzultace, vzájemnou informovanost členských států, spolupráci diplomatických a konzulárních zastoupení včetně misí u mezinárodních organizací, společný postoj[28] (ten přijímá Rada, kdykoliv to považuje za nezbytné) mimochodem členské státy EU zajistí soulad své politiky s těmito postoji a společné akce. Společná akce[29] zavazuje členské státy EU při provádění jejich vlastní politiky a navíc, naléhavá změna mezinárodní situace opravňuje státy EU k „uskutečnění nezbytných naléhavých opatření“ se zřetelem na společnou akci. V Amsterdamské smlouvě byla tzv. „trojka“ nahrazena „dvojkou“ – tj. *„dvojící předsedů“* (stávajícího a budoucího)[30] Jejich úkolem je spolu s Komisí pomáhat předsedajícímu státu v realizaci SZBP EU. Nebylo však možno dosáhnout kompromisu mezi ČS EU v celé řadě otázek. Význam změn v této oblasti je proto sporný. Tento proces je přirovnáván „ke stavbě domu, která skončila na půli cesty.“ A dosažený maastrichtský a lisabonský kompromis „jako nestabilní“.

ZÁVĚR

Globální válka mezi ústředními státy světových civilizací je vysoce nepravděpodobná, ale nikoli nemožná. Takový konflikt mezi ústředními státy by mohl vzejít z eskalace války na zlomové linii mezi skupinami odlišných civilizací, nejpravděpodobněji mezi muslimy na jedné straně a ne-muslimy na straně druhé, ale nabízí se i jiné scénáře[31] (Turecko-Sýrie, Írán-Izrael, Ukrajina-Rusko, předsouváním hranice NATO-Rusko, prudký růst ekonomické a vojenské síly ČLR, může vést ke konfliktu USA-Čína) aj. K zajištění základních úkolů bezpečnosti členských států EU je naprosto nezbytné vytvořit finančně zajištěný kompaktní, komplexní systém s definovanými schopnostmi identifikovat rizika, provést patřičné kroky

[27] Zdroj: https://www.euroskop.cz/8715/sekce/bezpecnostni-a-obranna-politika/

[28] *„Společný postoj“* – byl definován jako „přístup Unie ke konkrétní záležitosti geografické anebo tematické povahy.“ (čl.15 Smlouvy o EU…).

[29] *„Společné akce“ – popsány „jako postupy, které slouží k řešení specifických situací, při nichž se operační akce ze strany Unie považují za žádoucí. Společné akce stanoví cíle, rozsah, prostředky, které Unie dostane k dispozici, a je-li nezbytné, dobu trvání a podmínky svého provádění.“* (čl. 14 Smlouvy o EU…). V obou případech zdůrazněna *nutnost shody* národníchpolitik se SZBP EU.

[30] Item (čl. 18 Smlouvy o EU)

[31] HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001, s. 381-382, ISBN 80-861-8249-5.

k jejich předcházení nebo eliminaci, zajistit připravenost, příkaz a kontrolu. Permanentně odhalovat silné a slabé stránky SZBP a SOBP EU.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

ANDRASSY, Vladimír, GREGA, Matúš, NEČAS, Pavel. *Crisis management and simulations: scientific monograph* 1. edition. – Ostrowiec Świętokrzyski :Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, 2018. - 202 s. - ISBN 978-83-64557-33-0.

BEVIN, Alexander. *Jak vítězí velcí vojevůdci*. Překlad Ivory Rodriguez. 1. vyd. Brno: Jota, 1996. ISBN80-85617-88-9. s. 77.

BREZULA Ján, BUČKA Pavel. *Role and tasksof JVB in EUFOR al the a Mission.* In VOJENSKÉ REFLEXIE, Vojenské vedecko - odborné periodikum, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, december 2018, ročník XIII, č. 2/2018 , s. 34-45, ISSN 1336-9202

BULLOCK, Alan. *Hitler a Stalin: paralelní životopisy*. Přeložil Stanislav PLÁŠIL. Plzeň: Mustang, 1995. ISBN 80-85831-51-1.

HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. V Praze: Rybka Publishers, 2001. 447 s. ISBN 80-86182-49-5.

IVANČÍK, Radoslav. „*Quo vadis európska obrana a bezpečnosť*“. In *Politické vedy*, 2019, roč. 22, č. 3, s.47-67, s. 50. ISSN 1335–2741.

KONSOLIDOVANÉ znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie - Smlouva o Evropské unii (konsolidované znění). In *Úřední věstník C 326, 26/10/2012 S. 0001 - 0390*

MAREŠ, Miroslav. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-202-5.

ROŽŇÁK, Petr, *Právo a mír.* In: *Encyklopedie českých právních dějin*. VI. Svazek Právní – Právo-po. Ostrava: KEY Publishing, 2016. s. 117 - 119, ISBN 978-80-7418-238-9.

SMLOUVA o založení Evropského společenství pro atomovou energii (Euratom) -podepsána společně se Smlouvou o EHS, nazývané tzv."Římské smlouvy" (25. března 1957, platí od 1. ledna 1958) In http://www.euroskop.cz/gallery/2/757-smlouva_o_euratom.pdf

SMLOUVA o založení Evropského společenství (ES) - tzv. Římská smlouva (25. března 1957). In http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf Konsolidovaná verze - ve znění Lisabonské smlouvy - přejmenována na Smlouva o fungování EU (3. prosince 2007) In *Úřední věstník Evropské unie C 115/47*

RSDr. Petr Rožňák, CSc., dr. h.c.
Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – Ambis, a.s.
Lindnerova 575/1, 180 00 Praha 8 - Libeň, Česká republika,
e-mail: petr.roznak@ambis.cz.

METÓDY HODNOTENIA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

POSSILBE METHODS OF SECURITY ENVIRONMENT EVALUATION

Jakub SASARÁK

ABSTRACT

Paper deals with the methods of security environment evaluation. The first part of the paper is focused on theoretical bases of security environemt evaluation. It defines term such as security, security risks, security threats, security challenges and security environment. The second part deals with specific method that can be uses to assess the security environment. Futhermore, the paper deals with methods of predicting the development of security environment.

Keywords: security environment, SWOT analysis, security threats

ÚVOD

Poznanie stavu bezpečnostného prostredia a identifikovanie smeru jeho vývoja je životne dôležité pre odhalenie bezpečnostných rizík a hrozieb. Len v prípade ak odhalíme tieto riziká a hrozby môžeme sa na nich svedomito pripraviť a formulovať svoju bezpečnostnú politiku tak, aby sme ich spoľahlivo eliminovali alebo dosiahli čo najmenej negatívnych efektov.

Predkladaný príspevok sa zaoberá využiteľnými metódami hodnotenia bezpečnostného prostredia. Prvá časť práce je zameraná na teoretické východiska hodnotenia bezpečnostného prostredia. Druhá časť práce sa zaoberá konkrétnymi metódami, ktoré možno využiť na hodnotenie bezpečnostného prostredia štátu. Na hodnotenie súčasného stavu bezpečnostného prostredia je popísaná analýza SWOT. Ďalej sa práca zaoberá metódami predikcie vývoja bezpečnostného prostredia a predkladá možnosti využitia kvalitatívnych a kvantitatívnych metód hodnotenia.

1. DEFINOVANIE BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Aby bolo možné spoľahlivo analyzovať a hodnotiť bezpečnostné prostredie je potrebné poznať význam pojmov akými sú bezpečnosť a bezpečnostné prostredie. V úvode tohto príspevku sa budeme venovať vyčerpávajúcemu objasneniu týchto pojmov.

1.1. BEZPEČNOSŤ A BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU

Bezpečnosť má zásadný význam pre fungovanie štátu, rovnako ako aj pre jednotlivca. V Maslowovej hierarchii ľudských potrieb je potreba bezpečia a istoty na druhom mieste, hneď po uspokojení základných fyziologických potrieb. Táto potreba bezpečia zahŕňa potreby fyzickej bezpečnosti ako je ochrana pred násilím a agresiou.

Dôležité je si uvedomiť, že dosiahnuť absolútnu bezpečnosť v zmysle nezraniteľnosti je len ilúziou, kvôli veľkému počtu možných bezpečnostných ohrození, či už vojenskými alebo inými spôsobmi. Aj vzhľadom k uvedenej skutočnosti je potrebné poznať, že ”bezpečnosť

spoločnosti môže pominúť veľmi rôznymi spôsobmi: vojensky, hospodársky, cestou ideologickej nadvlády alebo vnútorným rozpadom."[1]

„Bezpečnosť v širšom zmysle možno stotožniť s pojmami ako je stabilita, určitosť, spoľahlivosť, rovnováha, existencia subjektu bez hrozieb, stav a pocit istoty. V užšom zmysle je charakterizovaná ako neexistencia vojen a ozbrojeného násilia, respektíve iných hrozieb."[2]

Na dokonale pokrytie definície bezpečnosti je možné bezpečnosť chápať ďalej ako:

- stav, v ktorom sa daný subjekt (občan, obyvateľstvo) necíti byť ohrozený z hľadiska svojej existencie, záujmov a hodnôt;
- súhrn opatrení na zaistenie vnútornej bezpečnosti a poriadku v štáte, na zabezpečenie ľudských práv a slobôd občanov pred pôsobením zločinu, terorizmu, organizovaného násilia a podobne;
- zachovanie demokratických základov štátu, jeho zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc.

Bezpečnosť je jav, ktorý je vždy viazaný na určitý objekt. Bezpečnosť ako taká sama o sebe neexistuje. V príspevku sa zameriavame na bezpečnosti štátu, keď štát budem pokladať za nositeľa bezpečnosti prostredia.

Termín bezpečnosť je zadefinovaný v podmienkach Slovenskej republiky v ústavnom zákone č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu a núdzového stavu. Tento zákon bezpečnosť definuje ako: „stav, v ktorom je zachovaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie." [3]

Bezpečnosť štátu ma komplexný charakter, to znamená že je dosahovaná komplexom viacerých cieľavedomých aktivít zameraných proti pôsobeniu nežiaducich javov na funkčnosť subsystémov spoločnosti, ktoré sú nositeľmi bezpečnostných záujmov. Komplexnosť ďalej predstavuje, že celková bezpečnosť štátu je reprezentovaná systémom čiastkových bezpečností ako napríklad vojenská, ekonomická, politická, sociálna, environmentálna a podobne.

Bezpečnosť štátu na účely bezpečnostných analýz môžeme rozčleniť z hľadiska miesta výskytu zdrojov deštrukčných javov na:

- vonkajšiu bezpečnosť – je dosahovaná ochranou pred pôsobením z vonku;
- vnútornú bezpečnosť – je dosahovaná ochranou pred deštrukčnými javmi objavujúcimi a vo vnútri štátu.

1.2. BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Bezpečnostné prostredie je rámcom a priestorom realizácie bezpečnostnej politiky. Charakterizuje sa prostredníctvom vyčlenenia určitého geografického územia, ktoré je spravidla určené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, demografickými a kultúrnohistorickými činiteľmi. Bezpečnostné prostredie z globálneho pohľadu, ale aj z pohľadu každej krajiny či regiónu, sa neustále mení a vyvíja. Je modifikované radom vonkajších aj vnútorných činiteľov. Bezpečnostné prostredie predstavuje priestor, v ktorom sa subjekt nachádza, a obsahuje hrozby, výzvy a riziká, s ktorými sa musí vyrovnávať.

[1] ŠKVRNDA, F.: Mäkká bezpečnosť a nevojenské bezpečnostné hrozby
[2] WOYKE, W.*: Handwörterbuch Internationale Politik*
[3] Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu a núdzového stavu

„Bezpečnostné prostredie je časť sociálneho a prírodného prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálneho subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou.“ [4]

Bezpečnostné prostredie sa spravidla delí na vonkajšie a vnútorné. A každé z týchto prostredí ďalej členíme na makro a mikroprostredie.

Vonkajšie bezpečnostné prostredie sa vzťahuje na charakter chráneného záujmu. Ak ide o štát, jedná sa o národnú bezpečnosť a prostredím v ktorom sa štát nachádza je svetové teritórium, kontinent, región. Toto prostredie, ktoré objekt obklopuje z vonku je nazývané vonkajších bezpečnostným makroprostredím. „Základnými charakteristikami vonkajšieho bezpečnostného prostredia sú:

- globalizácia,
- nerovnomernosť vývoja,
- zvyšujúca sa agresivita medzinárodného terorizmu.“ [5]

Vonkajšie bezpečnostné mikroprostredie je vymedzené lokálnymi hranicami v konkrétnom prostredí, ako je napríklad okres, mesto, mestská štvrť a podobne. Základnými charakteristikami takéhoto prostredia sú:

- urbanistické charakteristiky ako sú veľkosť územia, hustota osídlenia, typ zástavby a pod.,
- sociálno-ekonomické charakteristiky ako sú štruktúra obyvateľstva, vzdelanosť, zamestnanosť a pod.,
- policajno-bezpečnostná situácia v priestore charakterizovaná napr. kriminalitou, dislokáciou bezpečnostných zložiek a pod.,
- prírodno-geografické charakteristiky ako sú charakter a reliéf terénu, cestno-komunikačná sieť, prevažujúce poveternostné podmienky a pod.,
- rozmiestnenie a charakter možných zdrojov ohrozenia, ako sú prevádzky a sklady s nebezpečnými látkami, priehrady, vodné toky a pod.

Ako logicky už vyplýva vnútorným bezpečnostným prostredím je prostredie, ktoré je ohraničené istými hranicami. V kontexte štátej a národnej bezpečnosti, je vnútorným bezpečnostným prostredím územie štátu, vymedzené jeho štátnymi hranicami. Na formovanie a vývoj vnútorného bezpečnostného prostredia majú vplyv ako vonkajšie faktory, ktoré ovplyvňujú formovanie a stav vonkajšieho bezpečnostného prostredia, tak aj vnútorné faktory, ktoré pôsobia z vnútra objektu.

Vnútorné bezpečnostne prostredie je možné ďalej deliť na dve úrovne a to:

- makroúroveň, ktorá sa bude vzťahovať na územie štátu ohraničeného štátnymi hranicami,
- mikroúroveň, vyjadrená činiteľmi existujúcimi vo vnútri objektu, o ktorého bezpečnosti uvažujeme.

2. HODNOTENIE BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

Hodnotenie bezpečnostného prostredia môžeme vnímať ako prostriedok na získanie relevantných podkladov pre politické rozhodovanie o zameraní bezpečnostnej stratégie, to je o zámeroch politickej reprezentácie na ochranu bezpečnostných záujmov štátu prostredníc-

[4] ŠKVRNDA, F.: K vojenskosociologickej charakteristike bezpečnostných hrozieb
[5] REITŠPÍS, J.:, *Manažérstvo bezpečnostných rizík*.

tvom ovplyvňovania jeho bezpečnostného prostredia. Ovplyvňovať bezpečnostné prostredie je možné len vtedy, ak je známy jeho aktuálny stav a vývojove tendencie, z tohto vyplýva, že hodnotenie bezpečnostného prostredia sa skladá z dvoch časti a to analýza aktuálneho stavu a predikcia budúceho vývoja.

2.1.VYUŽITIE SWOT ANALÝZY

Vhodnou metódou na analýzu aktuálneho stavu je podľa autorskej dvojice Židek, Cibáková aplikácia SWOT analýzy. SWOT analýza je univerzálna analytická technika zameraná na zhodnotenie vnútorných a vonkajších faktorov ovplyvňujúcich úspešnosť organizácie alebo nejakého konkrétneho zámeru (napríklad nového produktu či služby). Najčastejšie je SWOT analýza používaná ako situačná analýza v rámci strategického riadenia. Autorom SWOT analýzy je Albert Humphrey, ktorý ju navrhol v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. SWOT je akronym z počiatočných písmen anglických názvov jednotlivých faktorov:

- Strengths - silné stránky
- Weaknesses - slabé stránky
- Opportunities - príležitosti
- Threats - hrozby

SWOT analýza súčasného stavu bezpečnostného prostredia obsahuje generovanie , ktoré sú vo vzťahu k bezpečnostnému záujmu objektu hodnotenia. Aplikujeme zhrnutie a zaznamenávanie kľúčových informácií o vnútornom a vonkajšom bezpečnostnom prostredí.

Informácie o vnútornom bezpečnostnom prostredí predstavujú charakteristické črty strenghts – silných stránok štruktúry s pozitívnym vplyvom na presadzovanie záujmov a weaknesses – slabých stránok štruktúry s potenciálom vnútorných bezpečnostných hrozieb.

Informácie o vonkajšom bezpečnostnom prostredí predstavujú vplyvy z vonkajšieho prostredia, ktoré majú potenciál ho meniť. Vytvoríme zoznam opportunities – príležitostí vo vonkajšom prostredí s potenciálom, ktorý umožňuje objektu presadzovať svoje záujmy a zoznam threats – hrozieb pôsobiacich z vonkajšieho prostredia.

Východiskom na vykonanie analýzy je zoznam bezpečnostných záujmov deklarovaných politickou reprezentáciou štátu. Analýza sa uskutočňuje diferencovane vo vzťahu ku každému deklarovanému bezpečnostnému záujmu, kde identifikujeme potenciálne hrozby a hybné sily. Analýza sa dokončí identifikovaním súborov vnútorných a vonkajších bezpečnostných hrozieb a Súborov príležitosti vonkajšieho prostredia a silných stránok vnútorného bezpečnostného prostredia.

2.2.PREDIKCIA BUDÚCEHO VÝVOJA

Táto časť hodnotenia bezpečnostného prostredia je dôležitá pre tvorbu stratégií, ktorý cieľom je usmernenie vývoja bezpečnostného prostredia tak, aby sa eliminovalo riziko potenciálnych bezpečnostných hrozieb. Bezpečnostné prostredie ovplyvňujú rôzne protichodné faktory. Predikcia sa vykonáva formou tvorby viacerých variantov – scenárov. Tvorba scenárov vychádza z aktuálneho stavu a operia sa o kvalifikovaný odhad možného ďalšieho vývoja. Kvalita scenárov závisí od subjektu ich tvorby a jeho tendencií vnímať smerovanie optimisticky, pesimisticky alebo realisticky. Scenáre nie sú presnou a verifikovateľnou predpoveďou vývoja, no môžu poukázať na možné trendy, javy a ich vzájomnú väzbu. V zásade platí, že čím máme nedokonalejšiu informáciu o bezpečnostnom prostredí, tým väčší počet scenárov možného vývoja musíme brať do úvahy. Minimálny (maximálny) variant predpokladá mini-

málne (maximálne) zmeny hodnôt sledovaných parametrov prostredia. Spomedzi vytvorených scenárov sa vyberá alebo ich kombináciou sa vytvára najpravdepodobnejší variant. Spravidla vo vzťahu k tomuto variantu sa formuluje bezpečnostná stratégia.

Ladislav Hofreiter vo svojej publikácií Bezpečnostné prostredie súčasného sveta vníma možnosti hodnotenia bezpečnostného prostredia veľmi podobne. Zameriava sa hlavne na metódy predikcie. Predikciu vníma vo význame „vedeckej predpovede doteraz neznámeho, nepozorovaného ale možného stavu spoločnosti, javov, procesov.“[6] Metódy predikcie môžeme na základe závislosti od druhu a kvality dostupných informácií deliť na metódy kvalitatívne a kvantitatívne.

Kvalitatívne metódy predikcie

Kvalitatívne metódy sa používajú v prípadoch, keď nie sú dostupné relevantné a validné štatistické dáta, resp. dané javy nie je možné popísať pomocou presne a prísne kvantifikovateľných údajov. Pri uplatňovaní kvalitatívnych metód sa využívajú skúsenosti, názory a úvahy expertov, ich subjektívne intuície. Procedúry kvalitatívnych metód predikcie sú výskumné, alebo normatívne .

Výskumné metódy vychádzajú z informácií o minulosti a prítomnosti a aplikujú heuristické prístupy smerom do budúcnosti tak, aby sme získali predpoveď, aký bude nasledujúci vývoj, aké udalosti alebo javy sa môžu v budúcnosti vyskytnúť. Budúcnosť, predikujeme na základe toho, čo sa stalo v minulosti alebo čo deje v súčasnosti. Medzi tieto metódy patria metódy projekcie, ktoré predpokladajú zotrvačnosť minulého vývoja aj do budúcnosti. Do budúcnosti sa prenášajú súčasné tendencie a trendy, avšak bez prihliadania na možné zmeny podmienok. Medzi tieto metódy zaradzujeme:

- metóda extrapolácie – pri nech vychádzame z predpokladu, že budúci vývoj je jednoduchým pokračovaním súčasného vývoja;
- delfská metóda - je založená na opakovanom anonymnom formulárovom dopytovaní odborníkov ohľadom predikcie dlhodobého vývoja v danej oblasti. Je to agregovaná metóda, využívajúca silnú spätnú väzbu, umožňujúca expertom revidovať svoju predikciu na základe názorov ostatných expertov;
- historická analógia - využíva na predikciu historické znalosti a na základe nájdenia podobných či takých istých znakov a vlastností už známeho javu a skúmaného javu predpokladá pri ich komparácii podobný vývoj v budúcnosti;
- rôzne metódy predpovede - vyjadruje názory expertov na to, čo bude v budúcnosti bez ohľadu na súčasnosť. Snahou je zahrnúť do predpovede i úplne nové vplyvy, ktoré doposiaľ neboli pozorovateľné
- metóda „Kolesá budúcnosti“ - umožňuje identifikovať dôsledky udalostí a trendov z minulosti i súčasnosti a vytvárať prognózy v rámci alternatívnych scenárov. V závislosti od rozsahu prognózy táto metóda umožňuje odhaliť a poznať primárne, sekundárne i terciárne dôsledky trendov či udalostí na vývoj v súčasnosti a v budúcnosti. Metóda sa môže použiť v troch variantoch, všeobecná prognóza, sektorovo orientovaná prognóza a prognóza na základe vzájomných vzťahov minulosti, súčasnosti a budúcnosti.

Normatívne metódy spočívajú v aktívnom vstupe subjektu do riadenia vývoja udalostí a procesov v prostredí, s cieľom dosiahnuť cieľový stav. Medzi normatívne metódy patrí tvorba scenárov. Scenáre sú výpovede o budúcom možnom stave sveta, vývoji udalostí. Okrem popisu budúcich možných stavov sa zaoberajú aj trendmi a hybnými silami vývoja. Ich

[6] Hofreiter, L.: Bezpečnostné prostredie súčasného sveta

cieľom nie je presná predikcia budúceho vývoja, ale skôr opis možného vývoja na základe poznania vývojových súvislostí medzi relevantnými udalosťami, procesmi, či inými činiteľmi.

Medzi základné vlastnosti scenárov patrí:

- hypotetickosť - je daná obmedzenou znalosťou budúcnosti, potrebou vytvárať hypotézy možného vývoja;
- variantnosť - je daná mierou neistoty budúceho vývoja, vyžadujúca vytvárať alternatívne scenáre;
- komplexný prístup - vychádza z potreby širokého ponímania budúceho vývoja, zameraním sa na podstatné činitele a trendy, potlačením nepodstatných činiteľov, javov a udalostí .[7]

Kvantitatívne metódy predikcie

Kvantitatívne metódy využívajú štatistické údaje spracovávané za pomoci štatistických metód a matematických modelov. Kvantitatívne metódy delíme do dvoch skupín na:

- metódy vychádzajúce zo sledovania časových radov, ktoré vychádzajú z analýzy chronologického radu jednotlivých premenných, na základe štúdia pohybu a dynamiky vývoja minulých hodnôt premenných sa predpokladá aj budúci vývoj analyzovanej premennej;
- ekonometrické metódy, ktoré odvodzujú hodnoty predikovanej závislej premennej na základe vývoja iných, nezávislých premenných. Cieľom je matematicky vyjadriť vzťah medzi nezávislými premennými a vývojom hodnôt závislej premennej.

Najpoužívanejšou kvantitatívnou metódou je extrapolácia. Princíp extrapolácie spočíva v predĺžení známeho vývoja. Známe údaje štatistického radu sa predĺžia do budúcnosti s predpokladom, že sa vývojové podmienky uchovajú. Ak je štatistický rad dostatočne dlhý a časový horizont projekcie krátky (najviac 1/3) potom možno považovať projekciu za spoľahlivú. Vysokú predpovednú hodnotu má extrapolácia vtedy, ak vývoj prebieha podľa určitej zákonitosti, ktorú môžeme vyjadriť buď formou priamky alebo krivky.

ZÁVER

Prístupy k hodnoteniu bezpečnostného prostredia sú často veľmi rozdielne. Existuje mnoho vedeckých metód, ktoré je možné využiť na hodnotenie bezpečnostného prostredia a jeho budúceho vývoja. Hlavným prvkom pri výbere metódy sa stáva dostatok, či naopak nedostatatok, potrebných vstupných informácií. Nemenej dôležitým prvkom pri hodnotení je subjekt hodnotenia, a predovšetkým jeho znalosti a vedomosti. V stave informovanosti subjekt dokáže spoľahlivo predpovedať budúci vývoj.

Hodnotenie bezpečnostného prostredia by malo byť komplexné a využívať ako kvalitatívne tak aj kvantitatívne metódy hodnotenia. Dôležité je zamerať sa na zhodnotenie prostredia od najširšieho k bezprostrednému s dôrazom na identifikáciu hrozieb a rizík. V predikcií budúceho vývoje je potrebné zamerať sa na hybné sily a trendy vývoja.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BUZALKA, J. 2001: *Vybrané otázky teórie krízového manažmentu a civilná ochrana,* Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2001, 35 s. ISBN 80-8054-165-5

[7] PROCHÁZKA, J. et al.: Scenáre v procese plánování schopností

DUCZYNSKI, G. 2004: *Effects-Based Operations: A Guide for Practitioners.* In: Command and Control Research and Technology Symposium June 15-17 2004, San Diego 2004

HOFREITER, L. 2016: Bezpečnostné prostredie súčasného sveta, 1.vyd. Zlín: Radim Bačuvčík – VeRBuM 2016, 163 s. ISBN 978-80-87500-79-8

HOFREITER, L. - REITŠPÍS, J, 2004:*Manažérstvo bezpečnostných rizík*. 1.vyd. Žilina: EDIS-vydavateľstvo Žilinskej Univerzity 2004 296 s. ISBN 80-8070-328-0

IVANČÍK, R. 2012. Bezpečnosť z pohľadu ekonomickej teórie. In *Politické vedy.*[online]. Roč. 15, č. 3 , 2012. ISSN 1338 – 5623, s. 100 – 124. Dostupné na internete: <http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2012/IVANCIK.pdf>

JURČÁK, V., LABUZÍK, M., PAZDZIURKO, M. 2010. Význam hodnotenia bezpečnostného prostredia a bezpečnostných hrozieb. In: Bezpečnostné fórum 2010, zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie v Banskej Bystrici 11. februára 2010. Banská Bystrica : Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzita Mateja Bela, 2010. ISBN 978-80-8083- 980-2. S. 14-24.

JURČÁK, V., RIŠIANOVÁ, A. 2015. Hodnotenie bezpečnostného prostredia v strategických dokumentoch Slovenskej republiky. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015[elektronický zdroj]. 6. medzinárodná vedecká konferencia. Liptovský Mikuláš, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2015. ISBN 978-80-8040-515-1. DVD-ROM, s. 237-244.

KULAŠIK, P. a kol. 2002: *Slovník bezpečnostných vzťahov,* Bratislava: Smaragd, 2002, s. 19 ISBN 80-8906-308-0

FOTR, J. a kol. 2010: *Manažérské rozhodování.*Praha: Ekopress, ISBN 978-80-86929-59-0 Ekopress, Praha 2006.

PROCHÁZKA, J. a kol. 2016: Scenáre v procese plánování schopností. In: Vojenské Rozhledy č. 1/2016, Praha: MO ČR, 2016.

ŠKVRNDA, F. 2001: Mäkká bezpečnosť a nevojenské bezpečnostné hrozby, In: *Mezinárodní politika* 12/2001, Praha: IIR, 2001, s. 16

Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu a núdzového stavu

WOYKE, W. 1993: *Handwörterbuch Internationale Politik,* 5. vydanie, Opladen: Leskeund Budrich, 1993, 292 s. ISBN 978-38-2520-702-1

ŽÍDEK, R. – CIBÁKOVÁ, S. 2009: Bezpečnosť štátu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1

npor. Mgr. Bc. Jakub SASARÁK
externý doktorand - Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
jsasarak@gmail.com

ZVYŠOVÁNÍ VOJENSKÉ PŘIPRAVENOSTI VOJENSKÉHO MANAGEMENTU A REGIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE NA PŘÍKLADU ZEMÍ PERSKÉHO ZÁLIVU

INCREASING MILITARY PREPARATION FOR MILITARY MANAGEMENT AND REGIONAL COOPERATION ON THE EXAMPLE OF THE PERSIAN GULF COUNTRIES

Ivo SVOBODA, Martin SVÍTIL

ABSTRACT

The aim of the article is to show on the example of the Persian Gulf states, how the change of the political and military situation in the region leads to increased military preparedness as well as regional and international defense cooperation. The rise of security threats, especially in the form of the so-called Islamic state, the turmoil following the so-called Arab Spring, and civil war in Yemen, are reflected in the Persian Gulf countries, among other things by purchasing armaments and strengthening their armies, which are mostly professional (except UAE and Qatar). The most important role of the military is played by the air force, due to the vast surface and the sparse population of the region. In addition, the air force is the first (and so far the only one) component of the military, which actively and systematically participate in the fight against the IS.

Keywords: Persian Gulf, Persian Gulf Cooperation Council, Islamic State, Islamic Military Alliance to Fight Terrorism

ÚVOD

Cílem článku je ukázat na příkladu států Perského zálivu, jak změna bezpečnostní a vojenské situace v regionu vede ke zvyšování vojenské připravenosti a regionální i mezinárodní obranné spolupráce. Základem zkoumání v této studii je empirický vědecký postup, kdy na základě existujících dat (zejména statistických) metodou indukce (generalizace) vyvozuji obecný závěr.

1. REGION PERSKÉHO ZÁLIVU A SOUČASNÁ SITUACE

Význam regionu Blízkého a Středního východu a zejména států kolem Perského zálivu na světové hospodářství a globální politiku výrazně vzrostl po druhé světové válce, především během období tzv. ropných krizí v 70. letech. Těžba ropy a vysoké příjmy z jejího prodeje umožnily státům s dříve relativně zaostalým hospodářstvím nebývalý nárůst hospodářského, ale také politického a vojenského významu. Směr vývoje se ovšem v různých zemích regionu zásadně lišil. Na jedné straně zde vznikla skupina zemí s jednoznačně diktátorskými režimy, jako byl Irák pod vládou Saddáma Hussajna, či jako stále zůstává Írán po nahrazení šáha Rézy Pahlavího ajatolláhem Chomejním a jeho následovníky. Na druhé straně stojí země jako Saúdská Arábie, Spojené Arabské Emiráty, Kuvajt, Katar nebo Omán. Ty sice také nelze definovat jako demokratické v pravém slova smyslu, ale rozhodně je lze považovat za více méně spojenecké státy „západu“ a za entity poskytující svým obyvatelům nejen vysoký životní standard, ale ve většině oblastí i rozumnou míru osobních svobod, limitovanou spíše náboženstvím a tradicemi, než zvůlí vládců.

Období od ropných krizí a nástupu diktátorů v Iráku a Íránu až do obou válek západní koalice proti Saddámu Hussajnovi nelze prohlásit za klidné (už kvůli vleklé irácko - íránské válce), ale opravdu zásadní změny a nárůst politického i vojenského neklidu v oblasti přineslo až nedávné období, započaté svržením Saddáma Hussajna a tzv. arabským jarem, jehož počátek můžeme vysledovat do Tuniska na přelomu let 2010 a 2011. Vlna protestů, nepokojů, povstání a revolucí se pak přenesla do mnoha dalších zemí, jejím výsledkem byl pád několika dlouho vládnoucích režimů (Tunisko, Egypt, Libye...) a v případě Libye a Sýrie pak dokonce dodnes trvající občanská válka. Dalekosáhlým důsledkem je pak vznik a činnost tzv. Islámského státu (dál jen IS). Tento útvar zahrnuje v podstatě část Iráku a Sýrie dobytou a ovládnutou teroristickými organizacemi po odsunu koaličních vojsk z Iráku v roce 2011 a začátku občanské války v Sýrii.

Organizace IS, vzniklá původně jako irácká odnož Al-Káidy, vyhlásila samozvaný stát v lednu roku 2014. V srpnu 2014 zahájilo letectvo Spojených států amerických útoky na pozice IS, během září se připojila Velká Británie, Francie, která má v tomto regionu tradičně silné vazby, a další státy. K náletům se připojily i okolní spojenecké země jako Saudská Arábie, Spojené arabské emiráty, Bahrajn, Jordánsko a Katar.

Kromě trvajícího boje s IS se navíc během roku 2015 v regionu rozhořel další lokální konflikt, a to občanská válka v Jemenu, západními sdělovacími prostředky relativně málo sledovaná. Koalice vedená v tomto případě přímo Saudskou Arábií a jen nepřímo (bez bojového zapojení) podporována Spojenými státy se snaží o znovunastolení původní jemenské vlády proti povstalcům podporovaným Íránem. Podle BBC Saúdská Arábie na začátku operace vyčlenila 150 000 vojáků a 100 letounů.

Další zkomplikování situace v regionu přinesla vážná diplomatická roztržka mezi Katarem na jedné a Saudskou Arábií a jejími spojenci na druhé straně. V červnu 2017 obvinili Saudové společně s Bahrajnem, Egyptem a Spojenými arabskými emiráty Katar z podpory teroristických organizací a sbližování s Íránem. Saudskou Arábii diplomaticky podporují i Spojené státy v čele s Donaldem Trumpem a jeho administrativou a další arabské země. Spojenci uvalili na Katar blokádu, týkající se nejen dopravy, ale také finančního sektoru. Katar ovšem nařčení odmítá, nevyhostil státní příslušníky Saudské Arábie ani dalších zemí a stejně tak zůstává na jeho území i americká vojenská základna Al-Udeid Air Base. K ozbrojenému konfliktu se vší pravděpodobností nedojde, nicméně rozhodně jde o významné narušení spolupráce v regionu.

Cílem této studie však není rozebírat mimořádně složitou politickou a vojenskou situaci v tomto regionu. Zaměříme se spíše na opatření, zejména v podobě posilování obranyschopnosti, kterými na výše popsaný vývoj reagovaly země tzv. Rady pro spolupráci arabských států v Zálivu (*Cooperation Council for the Arab States of the Gulf*; obvykle zkráceně nazývaná Rada Perského Zálivu, *Persian Gulf Cooperation Council, GCC*). Tato organizace vznikla již v roce 1981, kdy bylo jejím cílem uchránit členské státy před hrozbou irácko - íránské války. Kromě vojenských úkolů přijala rada posléze i hospodářské cíle. Členy rady jsou Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Kuvajt, Bahrajn, Omán a také Katar, vůči němuž ovšem nyní ostatní státy uplatňují sankce.

Obr 1: Mapa zemí kolem Perského zálivu

(Zeleně vyznačeny členské státy Rady Perského Zálivu)

Zdroj[1]

V analýze se zaměříme především na vojenská letectva těchto zemí, která představují technicky nejvyspělejší, nejnáročnější a také „nejviditelnější“ složku současných ozbrojených sil. Vzhledem k obrovské rozloze a zároveň řídkému osídlení oblasti má letectvo pro obranu zásadní vliv a kromě toho jde o první (a dosud v podstatě jedinou) součást armád zemí Rady Perského zálivu, která se aktivně a soustavně podílí na boji s IS.

2. GEOPOLITICKÁ A VOJENSKÁ SITUACE ZEMÍ RADY PERSKÉHO ZÁLIVU

Pochopitelnou reakcí zemí Rady Perského zálivu na narušení politické stability v oblasti a zvyšování vojenského ohrožení byl růst vojenských výdajů a pořizování nové výzbroje. Jak uvádí Müller (2003), šest zemí sdružených v Radě dohromady představuje 45% světových zásob ropy a produkuje přibližně 20 % její roční světové výroby. Jejich populace dohromady činí asi 54 milionu osob (ovšem podle nepříliš spolehlivých údajů), z toho je však velmi významná část cizinců, zejména zahraničních dělníků, kteří se pochopitelně nemohou podílet na obraně - ze zmíněných 54 mil. osob jde asi o 28 milionů. U Saudské Arábie jako nejlidnatější země Rady činí tento podíl zřejmě kolem 35 až 40%, ovšem ve Spojených

[1] BOONE, Jon. *Former Pakistan army chief Raheel Sharif to lead 'Muslim Nato'. Guardian* [online]. 8.1.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/08/former-pakistan-army-chief-raheel-sharif-lead-muslim-nato>

arabských emirátech a Kataru je to zřejmě kolem 85% resp. 90% (!). Nepřekvapí proto, že právě SAE a Katar jsou jediné země GCC s brannou povinností - v SAE činí jeden až dva roky, v Kataru pouze tři až čtyři měsíce. Délka vojenské služby se liší podle vzdělání brance - vyšší vzdělání s sebou přináší zkrácení vojenské služby. Kuvajt si zase udržuje poměrně silné záložní jednotky. Detaily ukazují tabulky, opět je ovšem nutno upozornit na nespolehlivost a/nebo možnou zastaralost údajů.

Tabulka 1: Počet obyvatel zemí Perského zálivu *Zdroj*[2]

Země	**Obyvatel**	**Z toho cizinců**	**Vlastního obyvatelstva**
audská Arábie	32 612 641	12 185 284	20 427 357
SAE	9 400 000	7 800 000	1 600 000
Kuvajt	4 132 415	2 900 000	1 232 415
Katar	2 545 820	2 300 000	245 820
Bahrajn	1 451 200	666 000	785 200
Oman	4 615 205	2 095 811	2 519 394
Celkem	54 757 281	27 947 095	26 810 186

Tabulka 2: Početní stavy ozbrojených sil *Zdroj*[3]

Země	**Branná povinnost**	**Početní stav ozbrojených sil 2014 podle International Institute for Strategic Studies**	**Navíc v rezervě**	**Podíl na vlastním obyvatelstvu**
Saudská Arábie	Ne	233 500	25 000	1,3%
SAE	Ano (1 - 2 roky)	51 000	0	3,2%
Kuvajt	Ne	15 500	23 700	3,2%
Katar	Ano (3 - 4 měs.)	11 800	0	4,8%
Bahrajn	Ne	8 200	0	1,0%
Oman	Ne	42 600	0	1,7%

[2] MEHTA, Aaron. *Revealed: Trump's $110 billion weapons list for the Saudis*. Defense News [online]. 8.6.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <https://www.defensenews.com/breaking-news/2017/06/08/revealed-trump-s-110-billion-weapons-list-for-the-saudis/>

[3] MÜLLER, David. *Rada pro spolupráci zemí v oblasti Perského zálivu.* Global politics [online]. 11.3.2003, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/gcc>. ISSN 1213-7685

Tabulka 3: Výdaje na armádu *Zdroj*[4]

Země	Výdaje na armádu za rok 2015 v % HDP (podle Stockholm International Peace Research Institute, SAE odhad SIPRI na rok 2014)	Výdaje na armádu za rok 2016 v % HDP (podle Stockholm International Peace Research Institute)	Výdaje na armádu za rok 2015 v miliardách USD (dle SIPRI, Katar podle Air & Cosmos, SAE odhad SIPRI na rok 2014)	Výdaje na armádu za rok 2016 v miliardách USD (dle SIPRI)
Saudská Arábie	13,5%	10,4%	87,2	63,7
SAE	5,7%	n.a.	22,8	n.a.
Kuvajt	4,8%	6,5%	5,5	6,6
Katar	n.a.	n.a.	3,5	n.a.
Bahrajn	4,7%	4,8%	1,4	1,4
Oman	16,3%	16,7%	10,0	9,1

3. OZBROJENÉ SÍLY JEDNOTLIVÝCH ZEMÍ RADY PERSKÉHO ZÁLIVU

a) **Saudská Arábie** je největší, nejlidnatější a také nejlépe vyzbrojenou zemí Rady Perského Zálivu. Její vojenské výdaje v posledních letech výrazně stoupají a odčerpávají tak významnou část finančních rezerv, které si království v minulosti vytvořilo z příjmů z prodeje ropy. Podle dostupných údajů se Saudská Arábie za rok 2015 dostala na třetí místo na světě (!) podle absolutní výše vojenských výdajů, když předstihla Rusko (!).

Pokles cen ropy v posledních letech a související výpadek příjmů vedl k tomu, že i státy Perského zálivu byly nuceny poněkud přibrzdit svoje výdaje, takže podle Stockholm International Peace Research Institute (2017) poklesly v roce 2016 armádní výdaje Saudské Arábie o 30% oproti roku předchozímu. Nicméně v květnu 2017 uzavřela Saúdská Arábie se Spojenými státy smlouvu o dodávkách výzbroje a souvisejících služeb v hodnotě zhruba 110 miliard USD. Součástí je i opce na pořízení dalšího vybavení ve výši 350 miliard USD v následujících letech. Podle listu Defence News (2017) patří mezi nakupovanou výzbroj např. sedm baterií protiraketové obrany systému THAAD (za 13,5 miliard USD) s očekávaným dodáním v letech 2023 až 2026, čtyři nové fregaty za 6 miliard, 23 transportních letadel C-130 Hercules nebo 104 000 kusů letecké protipozemní munice za 4,46 miliardy USD.

Vojenské letectvo Saudské Arábie (Royal Saudi Air Force) se orientuje především na americkou a britskou techniku. Jádro jeho výzbroje momentálně tvoří 148 stíhaček F-15 v několika variantách, koncem roku 2016 ovšem začaly dodávky poslední objednané verze F-15SA, vyvinuté speciálně podle požadavků Saudů. V plánu je získání celkem 152 těchto strojů, z nichž bude 84 nově vyrobených a 68 starších kusů, modernizovaných ovšem na stejný standard. Jde o nejvýkonnější provedení stíhačky F-15 vůbec.[5]

Druhým zásadním bojovým typem saúdského letectva je Eurofighter Typhoon, jehož bylo objednáno 72 kusů (tři dodávky po 24, z nichž první dvě jsou již naplněny), nicméně

[4] WALDRON, Greg. *Qatar orders 36 F-15QA fighters. Flight Global* [online]. 16.6.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <https://www.flightglobal.com/news/articles/qatar-orders-36-f-15qa-fighters-438280/>

[5] Spojené státy už tento typ částečně nahradily o generaci modernějším typem F-22 s vlastnostmi stealth, ten ale nikdy nebyl a zřejmě už ani nebude nabízen na export.

v jednání je dalších 48 kusů. Ve službě také zůstává přinejmenším část z 84 starších stíhacích bombardérů Tornado, rovněž britské výroby. Kromě těchto strojů stojí za zmínku i letouny včasné výstrahy E-3 Sentry a 60 bitevních vrtulníků AH-64 Apache.

Úloha saúdskoarabského námořnictva je ztížena tím, že část jeho plavidel operuje v Rudém moři a část v Perském zálivu. Největšími jednotkami je sedm fregat, postavených a vyzbrojených ve Francii - tři třídy *Al Riyadh* uvedené do služby v letech 2002 - 2004, čtyři starší třídy *Al Madinah* z let 1985 - 1986. Kromě raket proti pozemním, námořním i vzdušným cílům nesou tyto lodi na palubě i helikoptéry a protiponorkovou výzbroj. Dále disponuje Saúdská Arábie čtyřmi korvetami a množstvím menších plavidel jako jsou minolovky, hlídkové čluny apod.

Hlavní sílu pozemní armády představuje ca. 440 amerických tanků M1 Abrams, dalších 153 kusů je objednáno. V rezervě zůstává kolem 600 kusů (!) starších tanků M60 a francouzských AMX-30. Bojová vozidla pěchoty také pocházejí z USA (typ M2 Bradley v počtu 400 kusů) a z Francie (AMX-10 ze 70. let, převážně v rezervě).

Obrázek 2: F-15E Strike Eagle (zde ve službách USAF)

Zdroj: Fotoalbum autora

Obrázek 3: Eurofighter Typhoon (zde ve službách britského RAF)

Zdroj: Fotoalbum autora

b) **Spojené arabské emiráty** jsou z hlediska počtu obyvatel i vojenské síly druhé mezi zeměmi Rady Perského zálivu. Jak známo, emirátů je celkem sedm, nejznámější jsou Abu Dhabi a Dubaj. Dříve měly jednotlivé emiráty vlastní ozbrojené složky, k jejich ž formálnímu spojení došlo roku 1976.

Podobně jako Saúdská Arábie, spoléhají i SAE na dva hlavní typy bojových letadel, dodaných různými zeměmi. Na jedné straně jde o ca. 70 francouzských stíhaček Mirage 2000 s vyspělou avionikou a schopností útočit na vzdušné i pozemní cíle. Dlouhodobě se vedou jednání o koupi nové generace francouzských stíhaček Rafael pro letectvo SAE, ale výsledek zatím není jasný. Stejně dobře by se Emiráty mohly rozhodnout pro navýšení počtů svého druhého nadzvukového typu, americké F-16. Té momentálně provozují 79 kusů ve zřejmě nejvyspělejší existující variantě C/D Block 60, mluví se i o možnosti další objednávky. Největšími plavidly vojenského námořnictva je několik korvet. Pozemní armáda disponuje ca. 388 tanky Leclerc francouzské výroby a množstvím dalších obrněných vozidel různého původu.

Obrázek 4: Mirage 2000 ve službách Spojených Arabských Emirátů

Zdroj: Fotoalbum autora

Obrázek 5: F-16 ve službách Spojených Arabských Emirátů

Zdroj: Fotoalbum autora

Obrázek 6: bitevní vrtulník AH-64 Apache ve službách Spojených Arabských Emirátů

Zdroj: Fotoalbum autora

c) **Katar** se dlouhodobě orientuje na výzbroj francouzské provenience. Ke 12 stíhačkám Mirage 2000 objednal malý emirát 24 moderních francouzských strojů typu Rafale. Až neuvěřitelně zní informace serveru www.flightglobal.com (2017), že Katar zamýšlel zakoupit dalších 72 (!) špičkových bojových letadel, tentokrát amerických F-15QA Strike Eagle, nakonec byl podepsán kontrakt na 36 kusů. Pevně zadaná je také objednávka na 24 bitevních vrtulníků AH-64 Apache.

V pozemní armádě momentálně probíhá obměna hlavního bojového tanku - ze starších francouzských AMX-30 přechází Katar na německé Leopardy 2, jichž je prozatím objednáno 62, ale celková opce je zřejmě ještě o poznání vyšší. Námořnictvo disponuje pouze malými plavidly.

Všechny plány ovšem mohou být a pravděpodobně budou významně ovlivněny současnou krizí ve vztazích mezi Katarem a jeho sousedy v čele se Saudskou Arábií. Lze očekávat, že dopad blokády a dalších opatření zkomplikují Kataru další nákupy výzbroje, a to jak kvůli finančním ztrátám, tak kvůli případné neochotě exportérů zbraní resp. jejich vlád plnit dodávky.

Obrázek 7: Stíhačka Rafale (zde ve službách francouzské Armée de l'air)

Zdroj: Fotoalbum autora

d) **Oman**, rozlohou poměrně velký, ale řídce zalidněný sultanát na vstupu do Perského zálivu se může pochlubit slušným námořnictvem s pěti moderními korvetami britského původu, vyzbrojenými mj. protilodními řízenými střelami a dokonce i jednou velkou výsadkovou lodí, postavenou v 80. létech v Německu.

Letectvo využívá 24 stíhaček F-16 (polovina dodaná v letech 2005 - 2006, druhá polovina od roku 2014), letos dorazí první z 12 objednaných moderních Eurofighterů Typhoon, pro které se buduje nová základna. Tyto stroje nahradí již vyřazené letouny Jaguar (také britského původu) a umožní letectvu dobře spolupracovat se sousední Saudskou Arábií, používající tentýž typ. Pozemní armáda disponuje ca. 80 postaršími americkými tanky M60 a 38 modernějšími britskými Challenger 2.

e) **Kuvajt** se od ostatních států Rady Perského Zálivu odlišuje mj. i nepříjemnou zkušeností, kdy jej v roce 1990 během dvou dnů obsadila vojska Saddáma Hussajna. Kuvajtská armáda byla tehdy zastižena nepřipravená (přes některá včasná varování), nicméně větší části letectva a některým jednotkám pozemní armády a námořnictva se podařilo uniknout do Saudské Arábie nebo Bahrajnu a posléze se podílet na osvobození své země spolu s vojsky západní koalice.

Aktuálně provozuje kuvajtské letectvo mezi 34 a 39 letouny F/A -18C Hornet amerického původu (aktuální počet se podle různých pramenů liší), ovšem koncem roku 2016 byla potvrzená objednávka na dalších 40 kusů, a to modernější verze F/A-18 E/F Super Hornet. Kromě toho Kuvajt objednal loni také 28 strojů Eurofighter Typhoon, a to z italské produkce. Ve službě už je 16 vrtulníků AH-64 Apache.

Námořnictvo disponuje pouze malými jednotkami, zato pozemní armáda s 218 americkými tanky M1A2 Abrams (plánuje se modernizace) představuje úctyhodnou sílu, nemluvě o mnoha dalších obrněných bojových vozidlech, částečně i ruské provenience.

f) **Bahrajn** je nejmenší a vojensky nejslabší člen Rady Perského zálivu. Tento malý ostrov je nicméně ze strany USA považován za důležitého spojence v oblasti a drtivá většina výzbroje království pochází z Ameriky. Vojenská síla Bahrajnu není úplně zanedbatelná, zejména díky 21 kusům stíhaček F-16C/D a 22 bitevním vrtulníkům AH-1 Cobra. Naopak 12 kusů staršího typu F-5 už velkou bojovou hodnotu nemá. Pozemní armáda používá věkovité americké tanky M60 (ovšem má jich přes 50 kusů) a námořnictvo se chlubí výkonnou fregatou *Sabha* americké třídy *O. H. Perry*.

Je zřetelné, že všechny jmenované země - s výjimkou Bahrajnu - se snaží nespoléhat na jediný hlavní typ a ani na jediného dodavatele, přinejmenším u nadzvukových bojových letadel jakožto nejkomplexnější a nejdražší složky vojenské techniky. Naopak preferují kombinaci přinejmenším dvou typů ze dvou různých zemí. Je jasné, že důvody nejsou pouze technického, nýbrž i politického rázu. Všechny státy Rady Perského Zálivu si evidentně uvědomují, že současné dobré vztahy se zeměmi západu nemusí trvat navždy, ať už z důvodů změn politické orientace zemí či jiných. Nikdo z nich se také nechce ocitnout v podobné situaci jako íránské letectvo po uchopení moci ajatolláhem Chomejním, kdy Američané pochopitelně zastavili jakoukoliv materiální i informační podporu pro íránské stíhačky F-14, které pak Írán musel poměrně brzy vyřadit z provozu pro nedostatek náhradních dílů.

4. SPOLUPRÁCE V REGIONU

Kromě již zmíněné, od roku 1981 existující Rady Perského Zálivu, se Saúdská Arábie od roku 2015 snaží o vytvoření Islámské vojenské aliance pro boj proti terorismu (Islamic Military Alliance to Fight Terrorism (IMAFT), zkráceně též Islamic Military Alliance (IMA). Má jít o jakousi muslimskou obdobu Severoatlantické aliance. Toto „muslimské NATO“ má mít sídlo v Rijádu a sdružovat téměř 40 muslimských zemí. Zatím ovšem není akceschopné a není zcela jasné, na jakém principu má operovat - zda se opravdu má přibližovat kolektivní obraně ve smyslu NATO nebo spíš má jít o jakousi regionální obdobu mírových jednotek Spojených národů (UN). Kromě toho také zatím tato organizace postrádá podporu Íránu. (Guardian 2017). Je samozřejmě otázkou, jak hluboko budou snahy o regionální spolupráci zasaženy současným sporem Saudské Arábie a dalších zemí s Katarem. Naopak dlouhodobě existující a zcela funkční je vojenská spolupráce států Rady Perského Zálivu s USA. Nejde jen o dodávky výzbroje (viz výše), pomoc při výcviku apod., nýbrž o stálou vojenskou přítomnost na několika základnách: Al-Udeid Air Base v Kataru a dalších v Kuvajtu a SAE. Také Francie si udržuje stálou základnu Al Dhafra v Abu Dhabi (SAE).

ZÁVĚR

Přes jistá omezení, způsobená nízkou cenou ropy na světových trzích, patří státy Rady Perského zálivu mezi země, vynakládající na svou obranu velmi vysoké procento svého HDP resp. státního rozpočtu. To je dáno unikátní kombinací vysokých příjmů (ropa, finanční investice, částečně i turismus..) a geopolitické situace, kdy se státy kolem Perského zálivu cítí ohroženy z mnoha stran. Mezi vnímané příčiny ohrožení (ať už oprávněně či nikoliv) patří zejména tzv. Islámský stát, konflikt v Jemenu, nestabilita následkem změn po tzv. Arabském

jaru, Írán a do jisté mír i Izrael. Všechny země Rady Perského zálivu jsou při nákupu zbraní téměř zcela odkázány na nákupy ze zahraničí, což samozřejmě představuje určité strategické riziko. Jako řešení volí většina těchto států diverzifikaci, tedy snaží se nespoléhat pouze na jediného dodavatele, nýbrž nakupuje výzbroj z různých zemí. Vedle USA s jeho celosvětově nejrozvinutějším průmyslem nakupují ropné emiráty tradičně i ve Francii, Velké Británii a dalších evropských zemích[6].

Donedávna slibně se rozvíjející regionální obrannou spolupráci zásadně narušila dřívější diplomatická roztržka mezi Saudskou Arábií a jejími spojenci na jedné straně a Katarem na straně druhé. Její výsledek nebylo možno okamžitě snadné odhadnout a tyto důsledky nejsou plně vyhodnotitelné ve svých důsledcích ani v současné době. Pravděpodobně dojde k určitým diplomatickým ústupkům na obou stranách i možným zpravodajským kombinacím v budoucnu. Mnohé plány založené a vzájemné spolupráci ale budou pravděpodobně buď omezeny (tj. bez Kataru), nebo odsunuty do vzdálenější budoucnosti, anebo v dohledné době zcela nereálné.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV A ZDROJOV:

BOONE, Jon. *Former Pakistan army chief Raheel Sharif to lead 'Muslim Nato'. Guardian* [online]. 8.1.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/08/former-pakistan-army-chief-raheel-sharif-lead-muslim-nato>

MEHTA, Aaron. *Revealed: Trump's $110 billion weapons list for the Saudis*. Defense News [online]. 8.6.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW:

<https://www.defensenews.com/breaking-news/2017/06/08/revealed-trump-s-110-billion-weapons-list-for-the-saudis/>

MÜLLER, David. *Rada pro spolupráci zemí v oblasti Perského zálivu.* Global politics [online]. 11.3. 2003, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/gcc>. ISSN 1213-7685

WALDRON, Greg. *Qatar orders 36 F-15QA fighters. Flight Global* [online]. 16.6.2017, [cit. 2017-08-30]. Dostupný z WWW: <https://www.flightglobal.com/news/articles/qatar-orders-36-f-15qa-fighters-438280/>

Abstract/ABS2011/CH2/2013 12 19 Bahrain Population Projections.pdf>

Air & Cosmos Nr. 2475. November 2015. ISSN 2425-4207

Central Informatics Organisation Bahrain. Dostupný z WWW:

<http://www.cio.gov.bh/cio_ara/English/Publications/Statistical

Central Statistical Bureau Kuwait. Dostupný z WWW:

<https://www.csb.gov.kw/Default_EN.aspx>;

General Authority for Statistics Saudi Arabia. Dostupný z WWW:

<https://www.stats.gov.sa/en/43>;

[6] Připomeňme, že většina evropských zemí, a to i těch menších, je schopna vlastními silami vyrábět přinejmenším ruční zbraně a munici a mnoho z nich je schopno produkovat i vyspělé komplexní zbraňové systémy vč. dělostřelectva či bojových letadel. To se naštěstí týká i České republiky, dále např. Švédska (Saab, Bofors...), Belgie (zbrojovka FN), Rakouska, Švýcarska a dalších. Země Rady Perského zálivu se ničím podobným pochlubit nemohou.

International Institute for Strategic Studies. Dostupný z WWW:
<http://www.iiss.org/en/publications/military-s-balance>
Ministry for Development, Planning and Statistics of Qatar. Dostupný z WWW:
<http://www.mdps.gov.qa/en/Pages/default.aspx>;
Stockholm International Peace Research Institute. Dostupný z WWW:
< https://www.sipri.org/ >
United Nations; National Centre for Statistics and Information Oman. Dostupný z WWW:
<https://www.ncsi.gov.om/Pages/NCSI.aspx>;
www.gcccountries-business.com

doc. JUDr. PhDr. Ivo SVOBODA, Ph.D., MBA,
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinského 1, 835 17 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: ivo.svoboda@minv.sk

Ing. Martin SVÍTIL, Ph.D.
Soukromá vysoká škola ekonomická (SVŠE) Znojmo
Václavské nám. 132/6, 669 02 Znojmo
Česká republika
e-mail: martin.svitil@seznam.cz

SAFETY OF PEOPLE WITH DISABILITIES IN CRISIS SITUATIONS

Paweł SZMITKOWSKI

ABSTRACT

The issue of safety of people with disabilities in crisis situations is a serious challenge for crisis management systems due to the need to develop various protective and rescue procedures tailored to people with various types of dysfunctions. The aim of the article is to present a solution in this respect included in the Polish crisis management system. It was shown by presenting legal and organization instructions and the characteristics of key system tasks: warning and alerting people about threats, evacuation and social security needed.

Keywords: civil protection, crisis management, people with disabilities

INTRODUCTION

The functioning of the state organism in the modern world is increasingly associated with the need to deal with various types of internal and external threats that significantly affect the security of civilians. The task of the state defense system is to develop legislative, system and organizational solutions to optimally ensure the protection of its citizens in emergency situations, especially crisis situations and, if necessary, save their lives, health and property.

Special needs in this regard should be provided to persons with disabilities who, due to various types of dysfunctions, are unable to participate in the preparations for protection and defense against threats on an equal basis with the rest of society and be able to use forms of assistance provided in the same way as non-disabled persons before public administration structures and rescue services, inspections and guards.

The purpose of the prepared study is to indicate the need for a multidimensional approach to disability issues and to demonstrate the need to develop solutions for the protection and rescue of people with disabilities in crisis situations tailored to their needs. To this end, it is necessary to characterize the specificity of the crisis situation and the terms associated with it, the phenomenon of disability and its types, especially its definition adapted to the needs of building solutions of necessary assistance systems and to present the principles for implementing key tasks of the crisis management system in the context of securing the needs of disabled people.

1. THEORETICAL AND TERMINOLOGICAL FOUNDATIONS

A characteristic, basic element in the analysis of the operation of the crisis management system for the protection and rescue of people with disabilities is undoubtedly the indication of a comprehensive definition of a crisis situation. One of the most comprehensive, devoid of only negative connotations, should be defined as "a situation adversely affecting the level of security of people, property of considerable size or the environment, causing significant restrictions in the operation of competent public

administration bodies due to the inadequacy of the forces and resources possessed"[1]. The key element of this definition is to emphasize the inadequacy of the measures taken and the facilities in place for the type and scale of the threat. In the case of protection of persons with disabilities, this inadequacy is of particular importance due to the fact that the crisis management system, which will be demonstrated in the further part of the discussion, has practically no forces and resources dedicated to persons with disabilities.If the crisis management that is to overcome it does not bring the desired results, the continuity of the system in which it occurred may break, which in turn leads to the emergence of a crisis. It can be defined as the "culmination of conflicts in various areas of social life. Conflicts are ubiquitous, inevitable because they are inherent in the structure of society. The crisis means the development of internal or external events that pose a direct threat to the vital interests of society (the state) and occur so quickly that they force the political authorities to take extraordinary action immediately"[2].

Crisis management is a process whose task is to ensure optimal crisis management and to counteract the effects of emerging crises. In the literature on the subject and normative acts, they are referred to as "the activities of public administration bodies being an element of managing national security, which consists of preventing crisis situations, preparing to take control over them through planned actions, responding to emergencies, removing their effects and restoration of critical resources and infrastructure"[3].

Its functioning consists of four phases: prevention, preparation, response and reconstruction.

Correct implementation of this process depends on functional and effective executive structures. They are created by the crisis management system, which is an integral part of public administration structures. In Poland, it consists of management bodies at various levels of public administration and centers and crisis management teams operating in the organizational structures of offices.

One of the tasks of such operating structures is to provide comprehensive protection for civilians in emergency situations that bear the hallmarks of a crisis. Among the general public, people with disabilities undoubtedly need special attention. To better understand their needs, it is worth taking a closer look at the phenomenon of disability. It is subject to constant evolution and at the turn of the century has undergone a far-reaching metamorphosis, from superstitious binding it with God's permission and the action of impure forces, through exclusion, isolation and deprivation of the rights of disabled people, to ever bolder and far-reaching successful attempts at full social inclusion of people with disabilities. The phenomenon of disability is extremely complex and complicated due to its complexity and multidimensionality. It should be noted that the simplest taxonomy of disability distinguishes four categories of disabled people:

- people with sensory disabilities, i.e. damaged sensory organs, including visually impaired and blind, hearing impaired and deaf people;

- people with physical disabilities, including people with motor disabilities and chronic internal organ diseases;

- people with mental disabilities, and therefore people with intellectual disabilities, suffering from epilepsy, having disturbances of consciousness and mentally ill, manifesting behavioral and personality disorders;

[1] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym, art. 3.
[2] JESINOWICZ B., *Specyfika zarządzania kryzysowego w ujęciu nauk o obronności*, s. 29.
[3] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007r. o zarządzaniu kryzysowym, art. 2.

- people with complex disabilities who have more than one form of limitation or dysfunction.

We can also distinguish its division into visible and hidden disabilities as well as congenital and acquired disabilities[4].

More detailed taxonomies also contain an accurate description of each category of disability.

Various disability classifications result from three approaches to this phenomenon, which take the form of specific models. The first approach - biological identifies disability only with body dysfunction, which causes a person to deviate from accepted norms. He sees the second - functional disabilities - not in the body's dysfunction itself, but in its inability to perform specific social roles. The third approach - social reverses the situation, because the bet that it is not man is maladjusted to the surrounding world, but the environment creates barriers that prevent him from functioning equally in society.

The adopted models and taxonomies of disability allow to develop a definition of this phenomenon. We find a lot of them in the literature on the subject and normative acts both internationally and nationally. The approach that most comprehensively describes the disability in the author's view is contained in the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, adopted on December 13, 2006. UN General Assembly Resolution 61/106. It describes disability in a way that includes all the models described above. The disabled have been defined as "persons with long-term reduced physical, mental, intellectual or sensory fitness, which, when interacting with various barriers, may limit their full and effective participation in society on an equal basis with other citizens"[5]. At the same time, it was emphasized that "disability is an evolving concept, and that it is the result of interaction between people with disabilities and environmental barriers and resulting from human attitudes, which is an obstacle to the full participation of people with disabilities in social life on an equal basis with other citizens"[6].

This type of holistic approach to the issue of disability must be geared to defining it from the point of view of crisis situations. Their characteristic feature is the perception of dysfunction, which is specific in some conditions. In the case of persons with disability confirmed by administrative measures, the case is very transparent and legible thanks to issued documents. However, certain sections of the population, for example older people, may have psychophysical difficulties as a result of dementia, progressive dementia and physical illnesses. In this situation, they will have to be subject to protective procedures specific to people with a disability. Therefore, it is necessary to develop a definition of useful disability from the point of view of the Armed Forces. Such an attempt was made in the document Guidelines for Assisting People with Disabilities during Emergencies, Crises and Disasters[7]. It contains a definition that defines disability as "A physical, sensorial or mental condition that impairs a person's ability to perceive or react to events around himself or herself and, in interaction with various barriers, may hinder the person's full and effective participation in society on an equal basis with others"[8].

[4] SOWA J., *Pedagogika specjalna w zarysie*, s. 19.
[5] Convention on the Rights of Persons with Disabilities, Art. 1.
[6] Ibidem, Preamble, p e).
[7] ALEXANDER D., SAGRAMOLA S., *Guidelines for Assisting People with Disabilities during Emergencies, Crises and Disasters*.
[8] Ibidem, s. 4.

This approach perfectly reflects how the crisis management system and the entire state organism should prepare to protect people with disabilities. One should strive to eliminate the influence of biological factors causing dysfunction on the functioning of a disabled person in society. This is possible thanks to the rehabilitation and activation of the disabled, determining the social roles that they can easily play in society and removing all kinds of barriers (legal, organizational, architectural) that impede their full enjoyment of life.

However, are such measures taken, and if so, how effective are they? The answer to this question will be provided by the analysis of the crisis management system operation

2. FUNCTIONAL ASPECTS OF THE SYSTEM OPERATION

The crisis management system in Poland bases its operation primarily on the provisions of the Act of 26 April 2007. on crisis management (as amended)[9]. It is complemented by a number of regulations and executive orders[10]. More detailed provisions on ensuring the security of citizens in the event of emergencies, for the resolution of which "ordinary constitutional measures" are not sufficient, are contained in the laws on emergency states[11].

Projects regarding civil protection from the point of view of civil defense are regulated by the Act of November 21, 1967. on the general obligation to defend the Republic of Poland (as amended)[12], which is accompanied by the relevant implementing provisions[13].

Analyzing the provisions of the above regulations in terms of the safety of persons with disabilities, it can be concluded that these issues are treated in them in a selective and uncoordinated manner. They show that the disabled are not subject to restrictions on human rights and freedoms resulting from the provisions of the Act on the state of natural disaster. They also do not participate in personal and material benefits that public administration bodies may impose on citizens in an emergency. People with significant and moderate disability also do not participate in the implementation of the universal obligation to defend themselves and do not participate in universal self-defense training.

Of course, in relation to these two groups of the disabled, these exemptions seem justified, however, the pragmatics of daily activities point to the fact that people with a slight disability are also ignored. The explanation that this is a form of their protection is unjustified

[9] Dz. U. 2007 Nr 89 poz. 590.

[10] Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 21 listopada 2014r. w sprawie organizacji Rządowego Centrum Bezpieczeństwa, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2010r. w sprawie Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2010r. w sprawie planów ochrony infrastruktury krytycznej, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego oraz sposobu ich funkcjonowania, Zarządzenie Nr 67 Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 października 2014r. w sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego, Zarządzenie Nr 5 Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 lutego 2019r. w sprawie wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego, Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 marca 2017r. w sprawie pełnomocnika do spraw ochrony infrastruktury krytycznej, Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2016r. w sprawie zakresu przedsięwzięć wykonywanych w poszczególnych stopniach alarmowych i stopniach alarmowych CRP.

[11] Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002r. o stanie klęski żywiołowej, Ustawa z dnia 21 czerwca 2002r. o stanie wyjątkowym, Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości organom Rzeczypospolitej Polskiej.

[12] Dz. U. 1967 Nr 44 poz. 220.

[13] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993r. w sprawie powszechnej samoobrony.

here. Often, these people would like to perform certain duties and have the necessary qualifications for this, and their patronizing treatment offends their dignity. It is also contrary to the provisions of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, which emphasizes the principle of equal treatment of this social group and confirms the valuable contribution of disabled people to "general well-being of the community".

The analysis of legal regulations regarding the operation of the crisis management system should be supplemented with the characteristics of the key activities of the system in the context of securing the needs of people with disabilities.

The first is warning and alerting about threats. They are regulated by the Regulation of the Council of Ministers on January 7, 2013. on contamination detection and notification systems and on the competence of authorities in these matters. It describes the organization principles and conditions for preparation as well as the functioning of observation, measurement, analysis, forecasting and notification systems for contamination[14].

The ordinance from the point of view of the examined issues defines alarm signals and warning messages applicable in our country. Currently, the only applicable type of alarm is an acoustic signal in the form of a modulated siren sound for three minutes. It should be accompanied, and in principle must be a message informing about the type of threat. It is broadcast by public address systems and mass media. The alarm should also be accompanied by a visual alarm signal in the shape of a yellow triangle or in justified cases a different geometrical figure. In turn, the alarm cancellation includes only the acoustic signal in the form of a three-minute continuous sound and a voice message. In addition to alarm signals, we can also distinguish warning messages. Currently, there are three types: bias warning, biohazard and environmental bias. However, their announcement and appeal only take the form of a voice message.

From the point of view of its accessibility for people with disabilities, it should be stated that first of all, in theory, only the alarm signal is adapted to the needs of both blind and deaf people. In practice, however, a visual signal is rarely emitted. Information is therefore limited to acoustic signals or messages only. In this situation, the most comprehensive form of communication is enabled by mass media. It is worth emphasizing that since 2015 operates the Regional Warning System (RSO), which allows the use of smartphones, tablets or digital terrestrial television channels operating on the MUX - 3[15] multiplex and HbbTV hybrid television for alarming purposes, where information about the threat is transmitted at the bottom of the screen in the form of the so-called "Screen bar".

For mobile devices, it is also possible to download the application available for Android, iOS and Windows Phone. It contains an interface that transmits information in the form of a written message, which, unfortunately, is not available for blind people, however it is great for deaf people. Problems with reporting a threat may also have disabled people trying to contact the number "112". Currently, information is accepted only in the form of a classic telephone connection, which excludes, for example, the use of 112 by deaf or hard of hearing people. To extend the possibilities of communication in the system by these people, however, an application under the name "Alarm 112" is being developed. It is created in the Ministry of

[14] It should be emphasized that this regulation is the only one that defines the principles of warning and alerting about threats in our country. Therefore, limiting its scope to only contamination seems to be a serious mistake. What signals and message formats should be used, e.g. in the event of a flood or spatial fire or even an air attack threat. The uniform structure of alarm signals does not create a technical barrier, but the question of the legal interpretation of the scope of their application remains.

[15] It contains channels: TVP1, TVP2, TVP Regionalna, TVP Info, TVP Kultura, TVP Polonia, TVP Historia i TVP Rozrywka.

the Interior and Administration. It is to use pictograms allowing to report an event to an emergency number. The condition of using it will, of course, be downloading the relevant software from the Ministry of Interior and Administration and registering[16]. It will also be necessary to agree to enable the telephone location module, which will allow easier access to the place of the incident and eliminate any false reports.

On a regional scale, the "Deaf help" application is also tested in the Warmian-Masurian Voivodeship, the only one in the country that allows deaf people to communicate threats, based on pictograms similarly to the Ministry of Interior and Administration application. It contains 18 categories of threats. In order to send a notification, please indicate the category, address and any comments regarding the event. At present, 300 people are registered in the system, and dozens of applications have been accepted using the application[17].

2.1.EVACUATION OF THE POPULATION

One of the key tasks of the crisis management system is also evacuation of the population in case of danger. The principles of its organization and conduct are regulated by the Guidelines of the Head of Civil Protection of the Country of October 17, 2008. on the principles of evacuating people, animals and property in the event of a mass threat.From the point of view of the considerations, it should be noted that both the Evacuation Guidelines and the Instruction complementing them on the principles of evacuation of people, animals and property in the event of a mass threat[18] treat this problem very briefly, emphasizing that in the process of planning and organizing evacuation take into account its order, for example. children, pregnant women, people with disabilities, etc[19]. This may indicate that the necessity to adapt the rules of records, concentration and displacement of the population to the requirements of people with special needs is completely laid-back. This is confirmed by the detailed provisions of the instruction, which never mentions the need for special procedures in evacuation teams. Also, the documents drawn up during the implementation of the evacuation process do not contain elements allowing for special treatment of persons with disabilities. The basic drawback here seems to be the lack of a specialized evacuation card which should be issued to people with disabilities in terms of indicating their needs in terms of transport or accommodation. Visual observation conducted by functionaries and their common sense may prove to be, for example, in the case of persons with mild mental retardation or mentally insufficient.

It is necessary to implement procedures aimed at, while maintaining personal dignity and human rights and observing equality before the law, special treatment of persons with disabilities, primarily in the field of transport and securing social and living facilities. This requires adapted to the needs of persons with disabilities escape routes, organizational points of the evacuation process and means of transport. This would be possible by adapting the existing emergency provisions to the conditions of the emergency, which will be presented later.The challenge is also to prepare functional people who deal with the evacuation and

[16]https://www.prawo.pl/zdrowie/powstanie-krajowe-centrum-monitorowania-systemu-powiadamiania,411993.html
[17]https://olsztyn.tvp.pl/33293190/aplikacja-dla-nieslyszacych-z-szansa-na-europejska-nagrode
[18] Instrukcja w sprawie zasad ewakuacji ludności, zwierząt i mienia na wypadek masowego zagrożenia, Warszawa 2008.
[19] Wytyczne Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 17 października 2008r. w sprawie zasad ewakuacji ludności, zwierząt i mienia na wypadek masowego zagrożenia, p. 11a).
Instrukcja w sprawie zasad ewakuacji ludności, zwierząt i mienia na wypadek masowego zagrożenia, s. 4.

management of the evacuation process[20] for effective communication in accordance with the principles of savoir vivre and providing assistance to disabled people. Unfortunately, no legal or organizational regulations have been issued in this respect, although specialist literature provides very clear rules of behavior in such situations. None of the services are required to know the basics of sign language, for example. At present, the development of "Methods of communication, behavior and service for people with intellectual disabilities - clients of public institutions"[21] should be considered as an example of this type of material that could be adapted to the needs of emergency situations.

An element of successfully carried out evacuation is the preparation of logistics facilities. It covers securing food and water supplies, transport, accommodation and services depending on the time spent in foster places.

2.2.WATER AND FOOD SECURITY, ACCOMODATION, TRANSPORTATION

In terms of securing social and living needs, water and food security is key. In the case of water supplies, according to the standards used in Poland included in the instructions cited above, a limit of 2.5 - 3 liters of water per day for drinking is expected for a healthy adult. This amount, of course, relates to the weather conditions that are optimal for our climate and may require correction in extreme temperatures. The way to deliver water is to use its regular water intakes and distribute from tanks or using bottles. For people with disabilities, the most important thing is to provide them with the optimal amount of water for their condition. In a significant number of cases, this limit will not deviate from the norms for healthy people, however, there may be a situation in which it will be necessary to provide more of its resources.

A more complex problem occurs in the case of the second most important element of social and living security - food. The assumed average caloric norm per person is according to Polish regulations about 2100 kcal per day. It can be delivered in the form of meals served at full-time nutrition points, ad hoc nutrition points or through the distribution of dry rations. Ready meals will be supposed to be properly prepared for consumption by the majority of disabled people or the elderly, but in relation to a certain group there may be a problem here related to adapting the form and quality of the meal to their needs. Due to diets to support life or maintain health, the most spectacular example of which is enteral or parenteral nutrition, it may be necessary for logistics services to prepare special food resources by the logistics services in cooperation with care facilities and other entities providing assistance to the disabled.

Both in the case of food and water supplies, for the needs of disabled people living independently, who will use the resources distributed by logistics services, it is important to arrange the supply in such a situation that in the situation of often uncoordinated actions of the population trying at all costs to obtain the necessary articles, people disabled people were not deprived of a chance to get the necessary help.

Accommodation is another element of social security. Of course, the current 2-3 m^2 standard per person is unacceptable, especially for people in wheelchairs. It is necessary to

[20] These include public administration employees and representatives of services, inspections and guards as well as volunteers.

[21] „Metody komunikacji, zachowania się i obsługi osób z niepełnosprawnością intelektualną – klientów instytucji publicznych. Materiały informacyjno – instruktażowe dla pracowników urzędów miast, gmin, dzielnic oraz innych instytucji publicznych". These materials were prepared as part of an information and promotion campaign called „Urząd Dostępny dla Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną".

adapt living quarters as well as sanitary facilities as well as communication routes and staircases to the needs of people with disabilities. Depending on the type of dysfunction, living quarters and bathrooms should have dimensions enabling wheelchairs[22]. In addition, flats should be equipped with a bell system and emergency call signaling.

Stairs must be equipped with handrails[23] and bright markings for the visually impaired. Similar markings should also be installed on the doors.

The lift cabin accessible to disabled people should have a width of at least 1.1 m and a length of 1.4 m, handrails at a height of 0.9 m and a call board at a height of 0.8 m to 1.2 m at a distance of not less than 0.5 m from the corner of the cabin with additional marking for the blind and voice information[24].

The infrastructure prepared in this way will allow optimal use of it by people with special needs.

The transport of disabled people also remains an important element of logistic security. Based on the applicable legal regulations, we can conclude that these persons should be given special attention during the provision of transport services[25]. The carrier should take measures to facilitate the use of transport, check-in points, stops and platforms for disabled people, including those in wheelchairs[26]. More precise records in the field of road transport require buses to have a marked space for a disabled passenger, which allows at least one person in a wheelchair to be transported backwards or forward facing and is equipped with a seat belt with a retractor and a lock, and access to it is enabled by devices technical features on the bus[27]. In turn, internal normative regulations of companies in the field of rail transport emphasize the need to adapt point infrastructure (stations) and rolling stock to the needs of the disabled. Since it should be assumed that during crisis situations for transporting the evacuated population mainly these two branches of transport will be used, it can be assumed that, although to a certain extent, they will be able to enable efficient and safe travel of persons with dysfunctions.

CONCLUSION

To sum up, it should be stated that the organization for the protection of people with disabilities during crisis situations encounters many difficulties. First of all, they result from very general legal provisions in this field. This results in not fully coordinated and comprehensive preparation of the organizational structures of the crisis management system, as well as a very uneven performance of the system's tasks due to quite accidental, casual and seemingly not fully thought-out development of many solutions for helping people with disabilities. It is therefore advisable to devote more attention to this issue and take advantage

[22] Shower cabins should have an area of 2.5 m^2 and a width of at least 1.5m, while toilets should have a maneuvering space of 1.5m x 1.5m and have access roads and doors without thresholds and be equipped with handles for easy use. Source: Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, § 86.

[23] Installed double-sided handrails should be placed at a height of 0.75 and 0.9 m from the plane of movement. Source: Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie § 302.

[24] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, § 193.

[25] Ustawa z dnia 16grudnia 2010r.o publicznym transporcie zbiorowym.

[26] Ustawa z dnia 15 listopada 1984r. Prawo przewozowe, Art. 14, p.2.

[27] Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia, § 22, p. 1, 6).

of the experience of specialists in the field of disability as well as suggestions of the disabled themselves. This will guarantee an understanding of their needs and the development of fully functional system solutions.

BIBLIOGRAPHY

Monograph

SOWA J., 1997, *Pedagogika specjalna w zarysie*. Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów 1997. 375 s. ISBN 83-86-28288-6.

Research report

ALEXANDER D., SAGRAMOLA S, 2014, *Guidelines for Assisting People with Disabilities during Emergencies, Crises and Disasters*, European and Mediterranean Major Hazards Agreement (EUR-OPA), Strasburg, 2014. 10 s.

Article from magazine

JESINOWICZ B., *Specyfika zarządzania kryzysowego w ujęciu nauk o obronności*, Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2012, nr 2/2012, s. 26-40.

Law, Order

Instrukcja w sprawie zasad ewakuacji ludności, zwierząt i mienia na wypadek masowego zagrożenia, Warszawa 2008, s. 4.

Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych, 13 grudnia 2006.

„Metody komunikacji, zachowania się i obsługi osób z niepełnosprawnością intelektualną – klientów instytucji publicznych. Materiały informacyjno – instruktażowe dla pracowników urzędów miast, gmin, dzielnic oraz innych instytucji publicznych", Warszawa 2012.

Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie.

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych pojazdów oraz zakresu ich niezbędnego wyposażenia.

Ustawa z dnia 16grudnia 2010r.o publicznym transporcie zbiorowym.

Ustawa z dnia 15 listopada 1984r. Prawo przewozowe.

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym.

Wytyczne Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 17 października 2008r. w sprawie zasad ewakuacji ludności, zwierząt i mienia na wypadek masowego zagrożenia.

Electronic documents

Powstanie Krajowe Centrum Monitorowania Systemu Powiadamiania Ratunkowego. <https://www.prawo.pl/zdrowie/powstanie-krajowe-centrum-monitorowania-systemu-powiadamiania,411993.html> (access: 3.07.2019, godz. 19.58).

Aplikacja dla niesłyszących z szansą na europejską nagrodę. <https://olsztyn.tvp.pl/33293190/aplikacja-dla-nieslyszacych-z-szansa-na-europejska-nagrode> (access: 3.07.2019, godz. 20.39).

dr Paweł SZMITKOWSKI
Siedlce University of Natural Sciences and Humanities
ul. Konarskiego 2, 08-110 Siedlce, Polska
pawel.szmitkowski@uph.edu.pl

BITKA PRI MOHÁČI – PRVOPOČIATKY NOVEJ GENERÁCIE VOJENSTVA V STREDOVEKOM UHORSKU

BATTLE OF MOHÁCS – THE BEGINNINGS OF NEW GENERATION OF WARFARE IN MEDIEVAL HUNGARY

Juraj ŠIMKO

ABSTRACT

The article focuses on firearms tactic used in the battle of Mohács in 16th century. It describes massive using of the firearms by Hungarian and Ottoman army in late 15th and early 16th century. First part describes the battle and the crucial moment which was stopping of the hungarian assault. The second part analyzes the use of the firearms and tactic of infantry units in this battle.

Keywords: Late medieval Hungary, Ottoman Empire, Battle of Mohács, firearms, tactic.

ÚVOD

Bitka pri Moháči, ktorá sa odohrala 29. augusta 1526 medzi vojskom uhorského kráľa Ľudovíta II. Jagelovského a osmanským vojskom Sulejmana I., predstavuje jeden z významných zlomov v dejinách Uhorska. Výsledok tejto bitky na dlhý čas determinoval vývoj strednej Európy, predovšetkým v otázkach politických. Rovnako bitka znamenala zásadný zlom, ktorý na dlhú dobu určil vývoj spoločnosti v ktorej dozrieval slovenský národ.

Doteraz je k dispozícii pomerné veľké množstvo literatúry zaoberajúcej sa bitkou pri Moháči[1]. Na druhej strane menej priestoru sa venuje otázke do akej miery táto bitka znamenala zlom v chápaní vývoja vojenstva na našom, respektíve stredoeurópskom území. Samotný priebeh bitky, použitá výzbroj a taktika bojujúcich strán v mnohom reflektujú aj dynamiku vývoja vojenstva v danom období. Platí to pre použitie zbraní, druhov vojska a s tým súvisiacu taktiku.

Do vojenstva postupne prenikajúce palné zbrane stále viac menili povahu boja. Použitie týchto druhov zbraní v bitke pri Moháči sa javí ako jeden z kľúčových faktorov ovplyvňujúcich priebeh a výsledok bitky samotnej. Cieľom článku je podrobnejšia analýza faktoru paľby, podieľajúceho sa na vývoji opisovanej bitky a s tým súvisiacej taktiky pechoty vybavenej palnými zbraňami.

1. STRUČNÝ POPIS BITKY PRI MOHÁČI

Hlavný veliteľ uhorského vojska Pavol Tomori mal k dispozícii žoldnierske vojsko v sile asi 25 000 až 30 000 mužov, pričom viac než polovica mužov tvorila jednotky ľahkej i ťažkej jazdy a menej než polovica jednotky pechoty. K tomu je potrebné započítať obsluhy asi 80 diel. Bojová hodnota uhorského vojska bola problematická, výnimky predstavovali kvalitnejšie jednotky zahraničných žoldnierov.

[1] Podrobný a detailný popis bitky je k dispozícii v práci KOVAŘÍK, J. *Války pro víru*. Třebíč : Akcent, 2017. 463s. ISBN 978-80-7497-192-1. V slovenčine sa aspektom bitky pomerne podrobne venuje práca ORAVEC. M., FRÁTRIK, A. Bitka pri Moháči a jej význam pre dejiny Slovenska. In *Vojenská osveta* 2016 : spoločenskovedné semináre 1. časť. - Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2016. s. 3 – 25. ISBN 978-80-89609-10-9.

Uhorské sily sa pred bitkou rozostavili do formácie o dvoch sledoch. Prvý sled tvorila v centre pechota v sile okolo 10 000 mužov v širokej a riedkej línii, podporená na krídlach jazdectvom. Jednotky prvého sledu boli doplnené delostrelectvom, pričom sa jednalo o ľahké falkonety a kulveriny – delá väčšieho kalibru s dlhšou hlavňou a teda väčším dostrelom[2].

Druhý sled, tvorený hlavne jazdectvom s podpornou pechotou na krídlach, mal menšiu šírku, bol ale viac štruktúrovaný do hĺbky.

Zámerom Tomoriho bolo postupne likvidovať postupujúce osmanské oddiely, kým sú ešte nepreskupené do bojových formácií a za pomalého pochodu po rozbahnenom svahu nútené vyrovnávať svoje rady. Chcel tak získať iniciatívu pre uhorské sily[3].

Po vypálení salvy z diel zahájili uhorské jazdecké jednotky útok, ktorý bol úspešný. Jednotkám prvého sledu sa podarilo rozraziť čelo osmanských jazdcov a prinútiť ich na ústup. Za útokom jazdectva sa pohla k osmanskej línii formácia prvosledovej pechoty. Kým sa však dostala do kontaktu, stihli osmanské pešie jednotky janičiarov spolu s delostrelectvom vybudovať provizórne postavenie z ktorého začali viesť paľbu z diel a ručných zbraní. Práve toto „palebné postavenie“ zachytilo úder uhorskej pechoty a tiež jazdectva druhého sledu, ktoré sa zapojilo do boja v snahe podporiť počiatočný úspech prosledového jazdectva.

Ako uvádza Kovařík, paľba z tureckej strany hustla, delostrelci mali čas nabíjať a janičiari so skvelým streleckým výcvikom pálili salvami[4].

Pri vzájomnej konfrontácii sa prejavila vysoká bojová efektivita, organizovanosť a profesionalita janičiarskych jednotiek, vybavených palnými zbraňami, ktoré dokázali udržať exponovaný úsek frontovej línie až do príchodu osmanských posíl, tvorených anatólskymi jednotkami a sultánom vedených oddielov[5].

Iniciatíva prešla na stranu osmanskej armády, pričom novoprišlým jednotkám sa podarilo zachytiť a rozraziť posledný nápor uhorského jazdectva. Zároveň sa do boja vracali aj turecké jednotky pôvodne rozbité počiatočným náporom prvého sledu. Po poldruhahodinovom boji sa časť preživšej jazdy dala na ústup, prerastajúci v útek. Pechota to šťastie nemala. Bola obkľúčená, prečíslená a podľahla paľbe tureckých arkebúz a ľahkých diel[6].

Straty na uhorskej strane predstavovali asi 10 000 pešiakov a 4000 jazdcov, na tureckej strane sa straty odhadujú na 15 000 mužov[7]. Na úteku zahynul aj kráľ Ľudovít II.

Najjednoduchším konštatovaním príčin porážky uhorského vojska v bitke pri Moháči je početná slabosť uhorského vojska. Avšak počty nie sú jediným určujúcim faktorom K rozhodujúcim faktorom je potrebné započítať použitie zbraní a s tým súvisiacu taktiku.

2. TAKTIKA V BITKE PRI MOHÁČI SO ZRETEĽOM NA POUŽITIE PALNÝCH ZBRANÍ

Pomerne stručne, avšak výstižne, charakterizuje bitku pri Moháči D. Nicolle. Podľa neho Ľudovít vypravil do poľa približne 25 000 mužov a 85 kanónov (pričom použitých v boji bolo 53), pričom z rôznych dôvodov nedorazili jednotky z Transyslvánie a Chorvátska.

[2] KOVAŘÍK, J. *Války pro víru*, s. 14, 55.
[3] ORAVEC. M., FRÁTRIK, A. Bitka pri Moháči a jej význam pre dejiny Slovenska, s. 8.
[4] KOVAŘÍK, J. c.d., s. 66.
[5] ORAVEC. M., FRÁTRIK, A. c.d, s.14.
[6] KOVAŘÍK, J. c.d., s. 71.
[7] DANGL, V., SEGEŠ, V. *Vojvodcovia*, s. 119.

Osmania ich počtom mužov prevažovali a mali viac než 160 diel. Výsledkom bola katastrofa v ktorej postupujúce uhorské vojsko narazilo na silnú paľbu a útoky z oboch krídiel, pričom padlo do podobnej pasce ktorú predtým úspešne využíval Ján Huňady v boji proti Osmanom. Jeho obľúbenou taktikou bolo vylákať osmanskú jazdu proti poľnému opevneniu husitského typu – teda zloženého z bojových vozov vybavených ľahkými a ťažšími palnými zbraňami, a zaútočiť na nich na krídlach vlastnou jazdou zloženou z tzv. nemeckých jazdcov a ľahších pohyblivejších uhorských husárov[8].

Ján Huňady, otec neskoršieho uhorského kráľa Mateja Korvína, používal v boji proti osmanskej expanzii taktiku, ktorá bola prebraná z čias husitov a bratríkov. V čase panovania Mateja Korvína bol tento spôsob boja dovedený do dokonalosti nielen takticky ale aj organizačne, pretože Korvín vytvoril štátne vojsko používajúce túto taktiku a s jeho pomocou ovládol stredoeurópsky priestor. Z uvedeného vyplýva, že trend vývoja bol v Uhorsku jasne daný.

Matej prekonal svojho otca v stratégii a organizácii, nakoľko mal k tomu lepšie materiálne a mocenské podmienky. Tie mu zabezpečili, že rozhodujúcou vojenskou silou sa stalo žoldnierske vojsko[9]. Kvalitou a schopnosťami sa jednalo o jedno z najvyspelejších vojsk akými vtedajšia Európska mocnosť disponovala.

O zložení a taktike huňadyovského vojska nás informuje rad súvekých prameňov. Z nich je zrejmé, že vojsko tvorila ťažká jazda (západaoeurópskeho typu), ľahká husárska jazda. Ako ďalej z listu Mateja Korvína vyplýva: „*tretím druhom sú pešiaci – obyčajní, iní obrnení, podaktorí štítonoši...Ďalšími sú majstri palných zbraní, ktorí vedia narábať s puškami i strieľať z podobných menších zbraní, lenže tí nie sú až natoľko účinní ako ostatní pešiaci. No na začiatku bitky, čiže pred zrážkou v otvorenom boji, ako aj pri dobíjaní hradov a táborov sú ...najosožnejší...Podľa našich zvyklostí staviame strelcov z pušiek tak, aby tvorili pätinu celkového počtu pešiakov...*“[10]. Obrnenci podľa tohto dokumentu mali byť použití ako pevný múr s patričnou palebnou silou, aj keby mali padnúť do jedného. V prípade poľnej bitky po zastavení, alebo spomalení postupu protivníka, spoza tohto múru mali v príhodnom okamihu vyrážať do protiútoku ľahkí pešiaci. Vylúčená nebola ani podpora tohto protiútoku jazdectvom.

O podobnom účele, rozostavení, ako aj mimoriadnom zocvičení a koordinácii s ostatnými druhmi vojska v poli informuje aj dvorný uhorský historiograf Antonio Bonfini[11], ktorý popisuje aj spôsob rozostavenia huňadyovského vojska do formácie zvanej škorpión. Zaujímavým faktom však je, že nespomína priamo jednotky strelcov z pušiek. Podľa Segeša sú však v Bonfinim spomínanej formácii strelci z palných zbraní zahrnutí v posádkach bojových vozov o ktoré sa defenzívno-ofenzívna huňadyovská taktika opierala[12].

Po smrti Mateja Korvína prevzali jadro jeho armády Jagelovci. Neschopnosť finančnej zábezpeky tohto vojska Jagelovcami znamenali prepad morálky žoldnierskych vojenských jednotiek, ktoré sa stali postrachom pre kraj v ktorom sa nachádzali a jednotky sa začali vymykať kráľovskej kontrole. Z niekdajšieho štátneho vojska sa stali problémom, ktorý bol na konci 15. storočia vojensky rozprášený. Definitívnu bodku za bývalým kvalitným vojskom dal Vladislav II. 3. januára 1493 jeho formálnym zrušením.

[8] NICOLLE, D. *Hungary and the fall of Eastern Europe 1000 – 1568*, s. 12.
[9] SEGEŠ, V. *Od rytierstva po žoldnierstvo*, s. 121.
[10] SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/3*, s 211.
[11] Tamtiež, s. 259.
[12] SEGEŠ, V. *Od rytierstva po žoldnierstvo,* s. 136.

Pri Moháči o 33 rokov neskôr Ľudovítovo vojsko síce malo podobný charakter, nie však výcvik a disciplínu a už vôbec nie organizáciu huňadyovského vojska. Tradícia tohto vysoko organizovaného vojska postupne bledla.

Zásadným bol však nárast počtu palných zbraní. Je potrebné si uvedomiť, že v podmienkach prelomu 15. a 16 storočia zbrane a zbraňové systémy nezastarávali tak rýchlo ako v dnešnej dobe, čo platí aj o tempe zavádzania noviniek v oblasti vojenskej techniky. Táto premisa nás oprávňuje tvrdiť, že k podstatným technologických zmenám oproti huňadyovskému obdobiu pri Moháči nedošlo. Zmenila sa len organizácia vojska (banderiálneho typu plus jednotky žoldnierov z Európy) avšak mierne vzrástol počet do boja nasadených palných zbraní a to platí pre obidve strany - uhorskú aj osmanskú.

O nasadení ručných palných zbraní na uhorskej strane v priebehu bitky nás pramene informujú len málo. Očividným ukazovateľom zostáva len už spomenutá huňadyovská tradícia a pomerne veľký počet padlých na strane Osmanov.

Do toho je však potrebné započítať aj straty spôsobené razantnými útokmi uhorského jazdectva. To zohralo v prvej fáze bitky podstatnú úlohu, dokazujúc svoje kvality a do istej miery aj prevahu nad jazdectvom osmanským. Na druhej strane bolo jazdectvo kráľa veľmi nedisciplinované o čom svedčí rabovanie tureckého tábora po prvotnom úspechu[13].

Využitie diel na uhorskej strane bolo poplatné dobe i technologickým možnostiam. Ako vypovedá úryvok z Ištvánfiho kroniky: „Stredne veľké kanóny na kolesách, ktorých mali skoro osemdesiat, rozmiestnili Uhri na vhodných miestach... Mnohí sa nazdávali, že skôr než príde k boju, nepriateľa nielenže zastraší ale aj zaženie“[14]. Avšak vypálená úvodná salva nebola účinná o čom svedčí zápis priameho účastníka Štefana Brodariča: „Keď zaznel signál do útoku...všetky naše delá začali strieľať... Útok však spôsobil len malé škody.“[15] Predpokladaný účinok teda uhorské delostrelectvo v bitke nedosiahlo.

V prípade Osmanov vplyvom kontaktov s okolitým svetom rástla sila ich vojska úmerne tomu ako do armády prenikali aj technické novinky. V tomto prípade sa jedná predovšetkým o palné zbrane – delá a ručné palné zbrane. Malé množstvo palných zbraní dostali elitné janičiarske pešie jednotky vo vojnách proti Uhorsku už v štyridsiatych rokoch 15. storočia. Nárast počtu ručných palných zbraní pokračoval po porážke Mamlúkov v Kilíkii. Vo všeobecnosti janičiarske palné zbrane boli vybavené dlhšou hlavňou a pálili ťažšie projektily než európske[16]. Okrem toho bol pušný prach používaný Osmanmi kvalitnejší než európsky ekvivalent[17].

Významnú úlohu v používaní palných zbraní v jednotkách osmanskej armády zohrával výcvik. Ako uvádza D. Nicolle, janičiari boli výbornými strelcami, trénovanými v streľbe na terče, pričom dokázali účinne strieľať na veľkú vzdialenosť[18].

Janičiarsky strelecký výcvik a disciplína sa prejavili v odrážaní jazdeckého útoku v ktorom sa nachádzal aj sám Ľudovít II. na ktorého „divízia janičiarov viedla paľbu z pušiek trikrát či štyrikrát opakovanú proti bezbožným ďaurom a pokúsila sa ich odraziť“, pričom deväť janičiarskych radov viedlo sústredenú paľbu[19].

[13] KOVAŘÍK, J. c.d., s. 62
[14] ORAVEC. M., FRÁTRIK, A. c.d, s.10.
[15] SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska II/,* s. 56.
[16] NICOLLE, D. *Armies of the Ottoman Turks 1300 – 1774*, s. 9-10.
[17] Tamtiež, s. 18.
[18] NICOLLE, D. *Janissaries*, s. 13-14.
[19] KOVAŘÍK, J. c.d., s. 68 – 69.

Z uvedeného vyplýva, že práve na strane Osmanov sa podarilo stiahnuť na jednotky vybavené palnými zbraňami jadro uhorského útoku. Nasledovalo jeho zastavenie, zoslabenie a dorazenie útokom jednotiek z obidvoch krídiel. Do istej miery tak môžeme tvrdiť že v bitke pri Moháči Osmanská armáda po taktickej stránke eliminovala zámer uhorského veliteľa a predviedla to isté, ale so zničujúcim účinkom. Urobila niečo, čo v šermiarskej terminológii označuje termín „ukradnúť väzbu".

ZÁVER

Využitie palebnej sily na zastavenie prvotného náporu protivníka sa stalo v bitke pri Moháči kľúčovým. Uhorská vojenská tradícia tento spôsob boja poznala, avšak vinou ďalších okolností ho nedokázala využiť vo svoj prospech.

Musíme mať na zreteli, že Huňadyovská taktika predstavovala vrchol stredovekého (presnejšie neskorostredovekého) vojenstva Európy. Markantným novým a predovšetkým progresívnym prvkom ktorý sa tu prejavil, bol avšak vzrast palebnej sily vojska. Bol v tomto prípade zárodkom, ktorý sa vyvinul v nasledujúcom neskoršom období a ďalej sa sústavne rozvíjal. Evolučný proces vývoja vojenstva pokračoval v tzv. prvej generácii (moderného) vojenstva[20]. Sto rokov po Moháči, v období tridsaťročnej vojny už na bojovom poli jednoznačne dominovala pechota spolovice vybavená palnou zbraňou. Nech už máme na mysli španielske tercie alebo progresívnejšiu nizozemskú taktiku, ktorá sa v druhej polovici 17. storočia stala základom pre lineárnu taktiku. Palebná sila, ktorej účinky sa prejavili pri Moháči, stále rástla. Znamenala definitívny zánik významu rytierskeho jazdectva a predovšetkým sa stala rozhodujúcim faktorom v bitkách ďalších storočí.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

DANGL, V., SEGEŠ, V. Vojvodcovia. Praha : Ottovo nakladatelství, 2012. 427 s. ISBN 978-80-7360-986-3.

KOVAŘÍK, J. *Války pro víru*. Třebíč : Akcent, 2017. 463 s. ISBN 978-80-7497-192-1.

NICOLLE, D. *Armies of the Ottoman Turks 1300 - 1774.* Oxford : Osprey Publishing, 1983. 48 s. ISBN 978-0850455113.

NICOLLE, D. *Hungary and the fall of Eastern Europe 1000 – 1568.* Oxford : Osprey Publishing, 1998. 48 s. ISBN 0-85045-833-1.

NICOLLE, D. *Janissaries.* Oxford : Osprey Publishing, 1995. 64 s. ISBN 978-1855324138.

ORAVEC. M., FRÁTRIK, A. Bitka pri Moháči a jej význam pre dejiny Slovenska. In *Vojenská osveta* 2016 : spoločenskovedné semináre 1. časť. - Liptovský Mikuláš : Personálny úrad OS SR, 2016. s. 3 – 25. ISBN 978-80-89609-10-9.

SEGEŠ, V. *Od rytierstva po žoldnierstvo.* Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2004. 263 s. ISBN 80-88842-73-5.

SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/3*. Bratislava : Vojenský historický ústav Bratislava, 2013. 352 s. ISBN 978-80-89523-25-2.

SEGEŠ, V., ŠEĎOVÁ, B. *Pramene k vojenským dejinám Slovenska II/1*. Bratislava : Vojenský historický ústav Bratislava, 2015.231 s. ISBN 978-80-89523-37-5.

[20] Problematiku jednotlivých generácií vojenstva približuje práca SPILÝ, P., HRNČIAR, M. *Vojenská taktika.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. ISBN 978-80-8040-471-0.

Mgr. Juraj Šimko, PhD.
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
Katedra bezpečnosti a obrany AOS
juraj.simko@aos.sk

SLUŽBY V LOGISTIKE OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SERVICE IN THE ARMED FORCE LOGISTICS OF THE SLOVAK REPUBLIC

Miroslav ŠKOLNÍK

ABSTRACT:

The paper acquaints with the provisional service in the Armed Forces of the Slovak Republic, regulates questions of the scope of tasks performed by the provisional service and explains the general provisions on the provisional service and its further development in the armed forces with emphasis on emergency food.

Keywords: Logistic services, provisional service in the Armed Forces of the Slovak Republic, means of services in the Armed Forces of the Slovak Republic, canned food, standby dose of food in the Armed Forces of the Slovak Republic.

ÚVOD

Rovnako, ako každá armáda vie, že bez spojenia niet velenia, tak si každá armáda sveta uvedomuje, že hladný vojak = nespokojný vojak. Hlad má pochopiteľne veľký vplyv na morálku a na odhodlanosť každého vojaka. Všeobecne platné pravidlo, že armádny vývoj posúva dopredu celé ľudstvo, platí v rovnakej podobe aj v potravinách. Nielen súčasní, ale aj starovekí či stredovekí bojovníci, museli mať v záujme udržania bojaschopnosti, zabezpečené niektoré nevyhnutné služby. Okrem prostriedkov potrebných na boj, ich údržbu a doplňovanie, možnosti regenerácie a odpočinku museli mať v neposlednom rade zabezpečené aj stravovanie, najlepšie vlastnými silami. Počas prerušenia bojovej činnosti, najmä v chladnejšom období, na načerpanie nových síl nevyhnutne potrebovali aj teplú stravu. Túto si najskôr zabezpečovali svojpomocne, ako sa dalo. Zriedkavé nebolo drancovanie, rekvirovanie, zbedačovanie civilného obyvateľstva. Neskôr v zostave vojsk pribudli aj kuchári a pekári. So sebou viezli „techniku“ a potrebné náradie na prípravu stravy v poli. Aby všetko fungovalo a kuchári mohli variť, pekári piecť a vojaci jedlá konzumovať, bolo nutné zabezpečiť pravidelný prísun potravín, pitnej vody, palív, nepretržite zabezpečovať opravu a údržbu techniky a materiálu[1]. Uvedieme jedno starodávne porekadlo: *„Sýty vojak =spokojný vojak“* (platilo, platí a bude stále platiť).

Zabezpečenie vlastného stravovania v poli celkom zreteľne vnímame vo vojskách rímskych légií. Vojaci dostávali prídely pšenice, ktoré si sami mleli. Pekár z múky piekol chlieb pre vojakov, pečivo pre dôstojníkov alebo ako alternatívu pripravil obilninovú kašu alebo cestovinovú polievku. Vojaci boli vybavení aj núdzovou dávkou, ktorú mali pri sebe. Stravovanie vojsk bolo zabezpečené aj počas nájazdov bojovníkov Osmanskej ríše a tiež počas vojny severu proti juhu.

V súlade s úlohou č. 6 Úlohového listu náčelníka GŠ OS SR č. KaGŠ-5-275/2018-OrgO „Predložiť" požiadavku na spracovanie komplexnej analýzy možnej náhrady pohotovostnej dávky potravín (PODAP) moderným potravinovým balíčkom určeným na

[1] MARCHEVKA, M. (2015). Vytváranie zásob pre krízové situácie

zabezpečenie celodenného individuálneho stravovania vojakov OS SR pôsobiacich v rámci DKM a MKM, pri rešpektovaní špecifických stravovacích tradícií a zvyklostí, dodržania výživových parametrov, kvality, hygienickej a zdravotnej neškodnosti a požiadaviek na dlhodobé skladovanie“. K tejto úlohe bol vytvorený projektový tím s účasťou príslušníkov KtLZ, ktorý na svojom pracovnom rokovaní prerokoval a schválil harmonogram plnenia hlavných úloh. ÚLZ OS SR v súlade s týmto harmonogramom vyplynula úloha spracovať analýzu z poznatkov a praktických skúseností útvarov a Prv využívajúcich pohotovostné dávky potravín so zameraním na stanovené oblasti.

1. UVEDENIE DO PROBLEMATIKY A SÚČASNÝ STAV

Ideálna vojenská potravina by mala mať minimálnu hmotnosť, maximálnu trvanlivosť a tak isto maximálnu výživovú hodnotu pre vojaka. Ako vyrobiť také jedlo, aby bolo zároveň chutné, nie je vôbec jednoduché. Spomeňme si na Napoleonových vojakov, ktorí si ako prví v histórii na svojich ďalekých výpravách mohli vychutnávať „čerstvé“ jedlo svojej domoviny. Napoleon Bonaparte v roku 1795 ponúkol odmenu 12000 frankov tomu, kto nájde spôsob, ako uchovať jedlo pre vojsko na dlhých výpravách. Výsledkom bol vznik konzervy.

Konzervy zaznamenali najväčší rozmach počas prvej a druhej svetovej vojny. Od druhej svetovej vojny konzervy neprekonali žiadnu výraznejšiu úpravu, okrem prídavkov a konzervačných látok, ktoré predlžujú trvanlivosť.

Obr. 1 Príklad vojenských konzerv z histórie

(Zdroj ULZ OS SR)

S rozširovaním konzerv v armáde a medzi civilným obyvateľstvom stúpla odolnosť vonkajších obalov dokonca do takej miery, že niekedy bolo skoro nemožné konzervu otvoriť. Na niektorých konzervách si môžeme dokonca prečítať: „Ploché viečko odstráňte dlátom a kladivom“. V roku 1858 vynašiel E.Warner z amerického Connecticu otvárač na konzervy. Obsahoval špičku a kosákovito zahnuté ostrie. Práca s ním bola nebezpečná a vyžadovala si prax. Nehodil sa na domáce použitie, obchodníci preto zákazníkom ponúkali otvorenie konzervy pri nákupe. Armáda napriek tomu nástroj prijala ihneď.

2. LOGISTICKÉ SLUŽBY

Moderná logistika musela reagovať na súčasné podmienky a požiadavky ozbrojených silách Slovenskej republiky (OS SR)[2]. Zásadné zmeny ovplyvňujúce systém logistiky, logistické služby a prípravu odborníkov L-10 v OS SR sú uvedené na obrázku 2.

Obr. 2 Zmeny ovplyvňujúce logistiku a logistické služby v OS SR

(Zdroj: Vlastné spracovanie)

Logistické služby ozbrojených síl koordinovaným plánovaním, riadením a vykonávaním činnosti vlastných síl a prostriedkov pomáhajú, chránia, dopĺňajú alebo zabezpečujú ozbrojené sily všetkými činnosťami a ***službami súvisiacimi s***[3]:

a) obstarávaním, distribúciou, zásobovaním, opravami, údržbou, odborným technickým dozorom (OTD), metrologickým zabezpečením, uvoľňovaním a evakuáciou výzbroje, techniky a materiálu (VTaM) všetkých zásobovacích tried (ZT),

b) vojenskou dopravou (VD),

c) presunmi a prepravou personálu, VTaM a zásob,

d) poskytovaním služieb v oblasti starostlivosti o personál (stravovanie, osobná a kolektívna hygiena, zabezpečenie materiálom na osobné používanie),

e) ubytovaním v poli vrátane protipožiarnej ochrany, bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci (BOZP) a ochranou životného prostredia (OŽP),

f) upratovaním bojiska,

g) hospodárením s nebezpečnými odpadmi a biologicky rozložiteľným odpadmi,

h) školením, výcvikom a doplňovaním personálu logistiky.

[2] BREZULA, J. (2017). Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii.
3TREBULA, M., Participácia Slovenskej republiky na Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie

Logistickou službou ozbrojených síl je[4]:

a) ***proviantná služba,***

b) výzbrojná služba,

c) služba prevádzky a opráv výzbroje a techniky (VaT),

d) výstrojová služba,

e) služba PHM (pohonné hmoty a mazivá),

f) podporné služby logistiky:

- ubytovanie - stavebná a ubytovacia služba,

- upratovanie bojiska,

g) muničná služba,

h) vojenská doprava.

3 PROVIANTNA SLUŽBA

Odborný orgán riadiaci proviantnú službu v ozbrojených silách komplexne plánuje, organizuje a riadi včasné a plynulé zabezpečenie stravovania príslušníkov ozbrojených síl, vyžaduje a efektívne prerozdeľuje technické prostriedky a materiál ZT I (okrem krmiva a steliva pre zvieratá, lekárskych a veterinárskych prípravkov a ďalšieho materiálu) v materiálovej pôsobnosti Úradu hlavného lekára (ďalej len „materiál ZT I“), ktorý je určený na zabezpečenie stravovania a zásobovania ozbrojených síl[5].

V rokoch 2012 – 2014 došlo k všestrannému zcivilneniu logistických služieb v OS SR, vrátane proviantnej služby[4]. Procesom outsourcingu, jeho dopadmi a výsledkami sa nebudeme zaoberať a prejdeme súčasnému stavu.

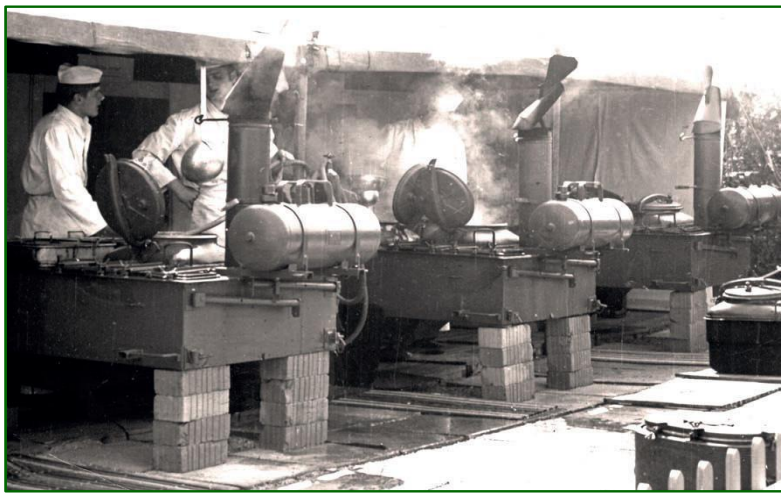

Obr. 3 Proviantna služba v poli

(Zdroj ULZ OS SR)

[4] MARCHEVKA, M. (2015). Vytváranie zásob pre krízové situácie
[5] MARCHEVKA, M. (2015). Vytváranie zásob pre krízové situácie

K znovuzavedeniu logistických služieb došlo najskôr na Úrade logistického zabezpečenia (ÚLZ) OS SR. K 1.9.2015 bolo znovu vytvorených 6 služieb, medzi nimi aj proviantná služba. Pri súčasných tabuľkových personálnych počtoch príslušníkov jednotlivých služieb na ÚLZ OS SR však nie je možné, aby tieto samostatne komplexne fungovali, tak ako v mihnulosti[6].

Preto je potrebná ich úzka prepojenosť a spolupráca s ostatnými logistickými službami v oblasti materiálového manažmentu (ZT II, III, IV), zabezpečenia prevádzky a opráv, likvidácie kuchynských odpadov, so spádovými strediskami prevádzky objektov pri rekonštrukciách a revitalizáciách kuchynsko-jedálenských blokov a s Úradom hlavného lekára pri vykonávaní dozoru nad kvalitou potravín dodávaných z civilného sektora. Pri súčasnom ponímaní logistických služieb je v záujme ich úspešného fungovania táto spolupráca nevyhnutná na všetkých stupňoch[7],

Na operačnom stupni bola proviantná služba implementovaná na Veliteľstve pozemných síl OS SR a Veliteľstve vzdušných síl OS SR.

Zavedenie logistických služieb na taktickom stupni a ich personálne zloženie je v súčasnosti predmetom analýz. Snahou je vytvoriť plne funkčné štruktúry s personálnym obsadením s vymedzenou zodpovednosťou riadiacich funkcionárov (náčelníkov) a s odborne zdatnými výkonnými prvkami (dôstojníci, referenti, špecialisti hospodárskych družstiev) v závislosti od typu útvaru (variaci, nevariaci útvar). Je nutné nadefinovať minimálny počet personálneho obsadenia hospodárskych družstiev vo vzťahu k plneniu mobilizačnej úlohy a reálneho zabezpečenia stravovania v čase bezpečnosti.

Pôsobnosť a úlohy proviantnej služby

Zabezpečenie stravovania a zásobovacieho procesu materiálom ZT I - okrem materiálu v materiálovej pôsobnosti Úradu hlavného lekára (materiál ZT I).

Proviantná služba ÚLZ je najvyšším odborným orgánom riadiacim proviantnú službu v ozbrojených silách. Komplexne plánuje, organizuje a riadi včasné a plynulé zabezpečenie stravovania príslušníkov ozbrojených síl a ich zásobovanie materiálom ZT I. Odborne riadi, koordinuje a metodicky usmerňuje oblasť zabezpečenia stravovania a výživy a prevádzky vojenského závodného stravovania. Zabezpečuje poľnú službu skladovania a výdaja pitnej vody na prípravu a výdaj stravy a na zabezpečenie pitného režimu.

Pôsobnosť proviantnej služby na operačnom stupni

Na operačnom stupni proviantná služba zabezpečuje a vykonáva činnosti súvisiace so zabezpečením stravovania príslušníkov zväzkov a útvarov vo svojej podriadenosti v rozsahu prípravy a výdaja stravy, výcviku personálu, evidencie a účtovania, zásobovania, hospodárenia a starostlivosti o proviantnú techniku a proviantný materiál. Predkladá a sumarizuje požiadavky na obstaranie predmetov zákazky. Dodržiava stanovenú výšku pohyblivých zásob materiálu ZT I a materiálu na zabezpečenie činnosti proviantnej služby na zabezpečenie bojovej činnosti zväzkov a útvarov, vrátane deklarovaných jednotiek.

Pôsobnosť proviantnej služby na taktickom stupni

Proviantná služba na taktickom stupni zabezpečuje a vykonáva činnosti súvisiace so zabezpečením stravovania v útvare v rozsahu prípravy a výdaja stravy, výcviku personálu, evidencie a účtovania, zásobovania, hospodárenia, starostlivosti, údržby a OTD o proviantnú

[6] TREBULA, M., Participácia Slovenskej republiky na Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie
[7] MARCHEVKA, M. (2015). Vytváranie zásob pre krízové situácie

techniku a proviantný materiál. V spolupráci s teritoriálne príslušným strediskom prevádzky objektov spolupracuje pri rutinnej a štandardnej údržbe kuchynsko-jedálenských blokov. Vykonáva decentrálne obstarávanie potravín a stravovacích služieb.

3.1 ŠPECIÁLNY VOJENSKÝ PROVIANT ZAVEDENÝ V OSSR

Konzervy a konzervové komplety

***Komplet konzervový* - PODAP 1**

PODAP 1 obsahuje: potravinové komponenty - pečeňová nátierka v konzerve, polievka fazuľová s údeninou v konzerve, bravčové plátky na divoko s makarónmi v konzerve, kyslá kapusta s ryžou a s klobásou v konzerve, chlieb krehký svetlý, chlieb krehký tmavý, chlieb krehký kukuričný, multivitamínový nápoj, čaj instantný s vitamínom C. nepotravinové komponenty (sú zhodné, obsiahnuté vo všetkých typoch) - PE vrecko na úpravu vody, prostriedok na úpravu vody balený v PE uzatvárateľnom vrecúšku, rozkladací kovový varič s podložkou, pevný lieh balený v PE fólii, zápalky, otvárač a držiak na konzervy, kartónový obal na 8 komponentov, PE obal na komplet PODAP, konzervová plechovka s ľahko odtrhávacím viečkom, návod na používanie kompletu PODAP (viď obr. 3,4).

Obr. 4 Obsah PODAP 1

(Zdroj ULZ OS SR)

PODAP 2 až 5 obsahuje podobné potravinové komponenty variantne riešené s iným obsahom a chuťou.

Obr. 5 Varianty PODAP v OS SR)

(Zdroj ULZ OS SR)

Príklad pohotovostnej dávky potravín v ozbrojených silách USA.

Zloženie: Makový koláč, horúci instantný čaj a samozrejme arašidové maslo s krekrami. Hlavný chod predstavujú cestoviny s chrumkavou zeleninou v paradajkovej omáčke. Výhodou je americká technológia ohrievania bez plameňa. Stačí do balíčkov pridať vodu a jedlo sa zohreje dostatočne na konzumáciu (viď obr. 5).

Obr. 6 USA variant PODAP

(Zdroj ULZ OS SR)

3.2 ROZVOJ PROVIANTNEJ SLUŽBY V OS SR

V gescii Úradu hlavného lekára (ÚHL) OS SR prebieha implementácia normy STANAG 2937 (NATO), ktorý štandardizuje minimálne požiadavky kladené na charakteristiky a na kvalitu univerzálnych operačných stravných dávok a dávok na špeciálne účely.

Súčasne poskytuje usmernenie na zásobovanie týmito potravinovými dávkami. V gescii Generálneho štábu (GŠ) OS SR prebieha implementácia normy STANAG 2885, ktorý štandardizuje procesy pre núdzové zásobovanie síl NATO vodou[8].

Zámery ďalšieho budovania a rozvoja proviantnej služby.

Hlavnými zámermi rozvoja proviantnej služby sú mnohé ***oblasti medzi ktoré patria***:

- zabezpečenie stravovania vlastnými silami a prostriedkami OS SR v tých útvaroch, kde sa scivilnenie stravovania neosvedčilo (odcivilnenie stravovacej služby),

[8] MARCHEVKA, M. (2015). Vytváranie zásob pre krízové situácie

- modernizácia kuchynsko-jedálenských blokov (obnova zastaraných druhov veľkokuchynských zariadení a inventára, oprava a údržba jednotlivých miestností), implementácia štruktúr proviantnej služby na operačnom a taktickom stupni,
- dosiahnutie kompatibility spôsobilostí s možnosťou poskytovania prípravy a výdaja stravy v medzinárodnom prostredí postupným zavedením novej výzbroje a techniky a unifikácie podvozkových platforiem.

Obr. 7 Obnovené kuchynské zariadenie

(Zdroj ULZ OS SR)

V neposlednom rade tiež modernizácia technických prostriedkov na poskytovanie stravovania v rámci poľných služieb, zabezpečenie odborného rastu lídrov – špecialistov proviantnej služby na všetkých stupňoch, pokračovanie výcviku odborného personálu hospodárskych družstiev, postupná analýza, prehodnotenie platných interných normatívnych textov, stabilizácia personálu a zabezpečenie jeho kariérneho rastu v logistickej odbornosti L10 číslo špecializácie (ČŠp) 760 (zmena zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov). Všetky zámery sú ale podmienené pridelením finančných prostriedkov a vôľou tieto zámery realizovať.

ZÁVER

Príspevok objasňuje miesto a úlohy proviantnej služby OS SR, s dôrazom na vyhodnotenie a optimalizáciu síl a prostriedkov nevyhnutných na proviantne zabezpečenie vedenia bojovej činnosti OS SR v súlade so štandardami NATO a na zabezpečenie medzinárodných záväzkov[9].

Vstupná analýza (dotazníkový prieskum) poukazuje na viaceré výrazné nedostatky PODAP-u a s tým súvisiacu nespokojnosť' Prv s ich kvalitou, prevedením a obsahom. Jednotky a útvary využívajúce PODAP požadujú nielen miernu zmenu existujúcich balíčkov, ale ich celkovú obmenu tak, aby spĺňali potrebné výživové hodnoty, moderné štandardy v rôznych modifikáciách na vyžitie v závislosti od klimatických podmienok, podľa špecifickosti funkcií a prípadných stravovacích obmedzení PrV.

Príspevok stručným spôsobom objasňuje súčasný stav a definuje úlohy, opatrenia nevyhnutné k dosiahnutiu požadovaných spôsobilostí proviantnej služby v cieľovom stave.

[9] TREBULA, M., Participácia Slovenskej republiky na Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie

Definuje požiadavky na zabezpečenie výstavby a rozvoja proviantnej služby logistiky nevyhnutných k obrane SR. Objasňuje spôsob zabezpečenia stravovania príslušníkov OS SR pohotovostnou dávkou potravín a ponúka diskusiu k optimálnemu obsahu, zloženiu a obalovej technike PODAPU, ako stravnej dávky v krízových situáciách[10].

Cieľovým stavom vo všetkých logistických službách je stanovenie smeru, budovania a dlhodobého udržovania schopností k plneniu stanovených úloh, za predpokladu efektívneho využitia súčasných plánovaných a predpokladaných disponibilných zdrojov[11]. Kvantitatívnou požiadavkou na proviantu službu logistiky je poskytnúť čo najkvalitnejšie a optimálne proviantne zabezpečenie v prospech jednotiek OS SR pri plnení operačnej úlohy. K tomu je nevyhnutné splniť mnoho náročných úloh, v kontexte so zabezpečením náležitých zdrojov[12].

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BREZULA, J. (2017). *Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii:* Zborník vedeckých a odborných prác Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017, (pp. 32-37). Liptovský Mikuláš.

MARCHEVKA, M. (2015). *Vytváranie zásob pre krízové situácie*: Zborník vedeckých a odborných prác Národná a medzinárodná bezpečnosť 2015, (pp. 381-388). Liptovský Ján.

TREBULA, M., *Participácia Slovenskej republiky na Stálej štruktúrovanej spolupráci Európskej únie v oblasti bezpečnosti a obrany v roku* 2018. Zborník vedeckých prác. BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2019, Banská Bystrica, ISBN 978-80-972673-9-1

ŠKOLNÍK, M. a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR.* Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013.

Doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK, PhD
Akadémia ozbrojených síl GMRŠ
Liptovský Mikuláš, Demänovská cesta.
E-mail: mskolnik@centrum.sk

[10] BREZULA, J. (2017). Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii.
[11] MARCHEVKA, M. (2015). Vytváranie zásob pre krízové situácie
[12] ŠKOLNÍK, M. a kol. Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR

DILEMA MEDZI VOJNOU A MIEROM

DILEMMA OF THE WAR AND PEACE

Daniel ŠMIHULA

ABSTRACT

After 1945 the idea of keeping peace for any costs prevailed in official political declaration. There is no state declaring something else. On the other hand most states keep their armies and the use of force is consider as one of instruments of the foreign policy. A question of peace and war we should not consider only from moral position. We must consider that even peace – in the sense of non-fighting - has its own costs. The good example was provided by Czechoslovakia in 1938 and 1968. The consequences in both cases were comparable with a real war. We should always compare the costs of peace and the costs of a potential war.

Keywords: war, peace, war losses, Czechoslovakia, occupation

ÚVOD

Príspevok je čiastočne provokačný. Reaguje na všeobecné presvedčenie, ktoré sa presadilo po roku 1945, že **mier je vždy lepší než vojna** a musí byť udržaný za každú cenu. Táto téza sa stala axiómou zrejme všetkých politických posolstiev našej súčasnosti. Asi niet štátu a asi ani nie politika, ktorý by hlásal čosi iné. Dokonca je vôbec problém nájsť úvahy iného typu aj v odbornej a vedeckej literatúre. Sme pod vplyvom radikálneho pacifizmu[1] umocneného pôsobením špecifického prostredia Európskej únie a NATO, z ktorého sa vojenské nástroje zahraničnej politiky vo vzťahu medzi členskými štátmi vytratili. Túto skúsenosť však nadmerne generalizujeme. V prostredí EÚ sme vskutku takmer dospeli do štádia kantovskej „mierovej federácie republík“[2] – okolitý svet sa však takým nestal.

Preto sa musíme pýtať, či takéto do veľkej miery demilitarizované liberálno-demokratické štáty dokážu uspieť **v možnej konfrontácii s militaristickými diktatúrami**, ak sa takáto situácia vyskytne. [3]

Na druhej strane, našťastie i liberálno-demokratické a oficiálne veľmi pacifistické štáty aj v súčasnosti udržujú veľké vojenské arzenály a teda v **zásade pripúšťajú aj použitie sily** na obranu vlastných záujmov. Toto použitie sily sa považuje za jeden z nástrojov zahraničnej politiky. Schopnosť bojovať a viesť vojnu musíme stále považovať za jednu zo základných charakteristík štátu ako inštitúcie.

Vojna je bez diskusie stelesnením masového ničenia, zabíjania, mrzačenia, zotročovania, plienenia[4] a pod. a je tak mnohými považovaná za absolútne zlo. Neodporuje však ľudskej prirodzenosti a človeka – ako prejav kolektívneho násilia -sprevádza od počiatku

[1] Pozri: BROCK, P. Freedom From War, Nonsectarian Pacifism 1814-1914.
[2] Pozri: KANT, I. K Večnému mieru, Taktiež: EICHLER, J.: Mezinárodní bezpečnosť na počátku 21. století, s. 39.
[3] EICHLER, J. Mezinárodní bezpečnosť na počátku 21. století, s.11 a 31.
[4] KREJČÍ, O. Válka, s. 9.

kolektívneho života v skupinách.[5] A samotný boj – ako prapodstata vojny – je podmienkou akejkoľvek existencie v reálnom svete.[6]

Vojnu tak nie je možné úplne odstrániť z reálneho života a tak ani z teoretických úvah. Presne tak ako zlo.[7] Carl von Clausewitz napríklad tvrdil, že pokusy popierať existenciu vojny a tiež popierať jej brutálny charakter musia zákonite viesť ku katastrofe: „... je scestné nevšímať si povahu drsnosti len preto, že nám to je proti mysli.“[8]

Môžeme sa taktiež pýtať, či vojna nemá aj svoje pozitívne efekty. Možný pohľad na vojnu a hrozbu vojnového konfliktu ako katalyzátorov spoločenského, politického a vedecko-technického vývoja som uplatnil v monografiách „Evolúcia práva“ (2013) a „Vojenská služba, politické práva a občianstvo“ (2015).

V tomto príspevku sa však chcem venovať iným aspektom. A to viac otázke praktického politického rozhodovania. Rozhodovania o tom, **aké prostriedky použiť** – **vojenské** alebo **nevojenské** - pri obrane svojich záujmov. A pokiaľ akceptujeme, že za **vojna treba zaplatiť istú cenu**, pýtajme sa aj, **akú cenu treba zaplatiť za „mier“** – teda nepoužitie vojenských prostriedkov.[9] A následne ich prípadne porovnať.

Slovo „mier“ je v úvodzovkách preto, že v danom kontexte predstavuje skôr zrieknutie sa použitia vojenských prostriedkov než skutočný pravý mier. Historicky totiž na mier kladieme aj morálne a právne kritéria, takže nie každý pokoj zbraní, ak nezabezpečí isté akceptovateľné usporiadania, považujeme za mier v pravom slova zmysle. [10]

V skutočnosti teda porovnávame dva stavy, výsledky dvoch rozhodnutí:

- Vojnu ako výsledok **rozhodnutia bojovať**
- **Podriadenie sa okolnostiam**, ako výsledok rozhodnutia nebojovať.

Rozhodnutia nebojovať a podriadiť sa okolnostiam (napr. agresorovi) obyčajne vychádzajú z predstavy, že cena za vojnu je príliš vysoká. Pomer pozitív a negatív je proste nevýhodný. Akási ľudová múdrosť predpokladá totiž, že nič horšie ako vojna byť nemôže. A hocijaká iná situácia je lepšia a prináša menej nákladov.[11]

V mojom príspevku sa pokúsim ukázať, že aj **rozhodnutie nebojovať má svoju cenu**, ktorú štát a spoločnosť musia v nejakej forme zaplatiť. Dokonca sa môžeme pýtať, či za istých okolností rozhodnutie nebojovať nie je „drahšie“ než rozhodnutie bojovať. Veď podriadenie sa agresorovi môže viesť až k zániku národa ako takého.[12] Pokus o kompromis nezriedka znamená, že na vlastné územie vpúšťame cudziu moc.[13] Teda cudzieho aktéra. A každý potenciálny agresor je niekto, kto vo svojej podstate je nebezpečný a prahnúci po

[5] Pozri: ZRZAVÝ, J. Proč se lidé zabíjejí, s. 9-40 a 122-125.
[6] ČECHMÁMEK, K. Boj za autonómiu jednotlivca, In PIECHOWICZOVÁ, L. MADLEŇÁKOVÁ, L., (eds.) Autonomie jednotlivce, s. 231 a 235.
[7] Kresťanské myslenie, z ktorého vchádza naša západná civilizácia, považuje zlo za prirodzenú súčasť nášho sveta. Zlo môže byť čiastočne potlačené, naprávané ale nie úplne odstrániteľné. Pozri: SEDLÁČEK, T. Ekonomie dobra a zla, s. 98-101.
[8] CLAUSEWITZ, C. O válce, s. 23-24.
[9] Pod „cenou“ sa tu rozumie súbor všetkých materiálnych i nemateriálnych nákladov a škôd spojených s daným stavom, resp. rozhodnutím.
[10] Pojem „mier“ môže pre každého znamenať niečo iné. Pozri: NEHRING, H. Evropská mírová hnutí od 19. století, In: ECHTERNKAMP, J., MACK, H.-H. (eds.) Dějiny bez hranic, s.139.
[11] To je aj podstatou argumentácie E. Beneša, ktorou zdôvodňuje mníchovsú kapituláciu. Pozri: BENEŠ, E. Mnichovské dny, s. 341-43.
[12] ZRZAVÝ, J. Proč se lidé zabíjejí, s. 127.
[13] MCHIAVELLI, N. Úvahy o vládnutí a o vojenstve, s. 24-25.

zväčšovaní vlastnej moci. Nemáme žiadne istoty, že dodrží nejaké dohody alebo obmedzenia. Aj takáto kalkulácia by mala byť zohľadnená pri politickom rozhodovaní.

Rozhodne nie je vhodné vzývať akýsi heroický a spoločne s biskupom Augustínom a Tomášom Akvinským možno akceptovať[14], že jednou z podmienok, kedy politické vedenie štátu, má vydať rozkaz k boju, je reálnosť nádeje na víťazstvo. No treba si súčasne uvedomiť, že aj rozhodnutie nebojovať, kapitulovať a podrobiť sa agresorovi nie je žiadnou úľavou alebo vymanením sa zo zákonitostí politicko-bezpečnostného vývoja , ale môže nezriedka priniesť veľmi vysoké ľudské a materiálne straty – fakticky porovnateľné s ozbrojeným konfliktom.

1. HISTORICKÉ PRÍKLADY: 1968

Na potvrdenie tohto názoru možno použiť viacero historických príkladov. Aj z česko-slovenských dejín, ktoré sú nám známe. Dobrou ilustráciou vysokej „ceny za nebojovanie" je práve rok 1968 alebo 1938-39.

Priame ľudské alebo finančné straty oboch kapitulácii boli už vyčíslené viackrát. Niekedy sa dokonca uvádza, že boli pomerne nízke a to aj v dôsledku toho, že sa Česko-Slovensko nebránilo a v podstate spolupracovalo s okupantmi. A že mohlo byť aj horšie. A že sme potom žili „normálne" a „hlavne, že sa nestrieľalo" a „vyhli sme sa najhoršiemu".

Napr. v roku **1968 počas sovietskej inváz**ie zhynulo len asi stovka našich občanov a život sa navonok rýchlo vrátil do bežných koľaji (v zmysle odstránenia vonkajších stôp invázie) – akurát v krajine boli sovietske vojská. To sa niekedy vydávalo aj za prejav rozumného umierneného postoja Čechov a Slovákov a ich politického vedenia.

No ak sa na pozrieme napríklad na dôsledky sovietskej invázie v roku 1968 zo strednodobého a dlhodobého pohľadu, zistíme, že Česko-Slovensku spôsobila okupácia a normalizácie také škody, **akoby bojovalo v dlhej a krutej vojne, ktorú prehralo**. Zvrátila totiž možnosť perspektívneho vývoja a uvrhla krajinu do stagnácie, čo sa tiež nakoniec prejavilo.

Ešte v roku 1968 bol HDP na hlavu podľa parity kúpnej sily v socialistickom Česko-Slovensku asi 72% rakúskeho (Rakúsko je pre nás vhodná referenčná krajina). Áno, v roku 1948 to bolo asi 112%, no Česko-Slovensko sa aj v roku 1968 stále mohlo považovať za vyspelý štát. Pokles dynamiky hospodárskeho rastu v druhej šesťdesiatych rokov a náznaky zaostávania za Rakúskom a Nemeckom boli pre česko-slovenských komunistov práve jedným z podnetov k spusteniu reformného procesu. Avšak okupácia a normalizácia znamenali, že ekonomický rast v socialistickom Česko-Slovensku sa ďalších dvadsať rokov pohyboval okolo 1 – 2 %, zatiaľ čo v kapitalistickom Rakúsku to bolo 3-5%. Výsledkom bolo to, že v roku 1990 už bol česko-slovenský HDP na obyvateľa podľa parity kúpnej sily len asi 55% rakúskeho.[15] Zaostali sme tak, ako by sme boli zdevastovaní vojnou. Z krajiny z politických a hospodárskych príčin ušlo asi 200-250 tisíc ľudí.[16] Tí ľudia nezahynuli a žili svoje životy ďalej - no domov sa už zväčša nevrátili a pre štát ako celok predstavujú nenávratnú stratu plne porovnateľnú so stratami vo vojne. Prejavom ekonomického zaostávania, frustrácie a politických perzekúcií bola aj znížená očakávaná dĺžka života asi o 5-6 rokov oproti vyspelým štátom.[17] To znamená, že ak bola niekde partia šiestich kamarátov - tridsiatnikov, tak stratili spolu 30-35 rokov, a to je presne rovnaké, akoby jeden z nich padol v boji. (Môže

[14] Pozri: AQUINAS, Saint Thomas. On Law, Moralty and Politics, s. 221 (Summa theologiae - II).
[15] LEHUTA, M. Životná úroveň Československa v historickom porovnaní.
[16] HELIKAR, I. 1968: Po okupaci emigrovalo z Československa přes 300 tisíc lidí.
[17] i-Health Priemerná očakávaná dĺžka života.

sa na prvý pohľad zdať krutým takto oceňovať ľudský život, no keď sa nad tým zamyslíme, tak naozaj môžeme pripustiť, keďže všetci raz zomrieme, tak cenu predčasnej smrti môžeme vyčíslovať počtom rokom, ktoré ju delia od predpokladanej smrti prirodzenej.)

V roku 1989 tak Česko-Slovensko bolo akoby porazenou krajinou. Navyše, pokiaľ v roku 1968 by bol návrat k normálnym ekonomickým pomerom a do demokratickej Európy ešte relatívne hladký a naplnený istým entuziazmom, po roku 1989 sme museli čeliť tvrdému transformačnému šoku, ktorý v rokoch 1990-93 priniesol v Českej republike prepad asi 10% ekonomickej výkonnosti a na Slovensku asi 25% - a z oboch krajín exodus (najmä zo Slovenska) ďalšieho asi polmilióna ľudí.[18] Tento šok bol aj jednou z príčin zániku Česko-Slovenska ako štátu. (Ďalší znak fatálnej porážky! Aj tak to môžeme interpretovať.) Odvtedy sa, pravda, rozvíjame, no taký pomer voči Rakúsku, aký sme mali v roku v 1968, v optimálnom prípade dosiahneme až v horizonte 2020 - 2025 (nehovoríme ešte o dohnaní Rakúska) – a za sebou tak Česi a Slováci budú mať 5-6 desaťročí nie úplne úspešného - povedzme to rovno - zmrzačeného vývoja a demografickú stratu okolo 800 000 -1000 000 osôb. O morálnych škodách ani nehovoríme... Nie je jednoduché odhadnúť, aké by boli dôsledky prípadného ozbrojeného odporu v roku 1968. Možno dokonca katastrofálne. No rozhodne nemôžeme považovať samotný fakt, „že sa nebojovalo“ za akési šťastné vykľučkovanie zo situácie a nebodaj za vzor konania do budúcnosti.

2. MNÍCHOV: 1938

Podobnú skúsenosť nám ponúka aj **mníchovská kapitulácia**. Česko-slovenské straty z druhej svetovej vojny sa vyrátali na 350 000, čo reprezentuje asi 2,4% populácie.[19] Na štát, ktorý sa vzdal a v rokoch 1938-39 nebojoval, to sú **vysoké čísla**. Najmä v porovnaní so štátmi, ktoré sa bránili. Veď napríklad Fínsko, ktoré v r. 1939-45 húževnato bojovalo v troch vojnách a v zásade sa vyhlo tomu, aby cez jeho územie prešla nepriateľská armáda, utrpelo populačné straty nie väčšie než Česko-Slovensko – asi 90 000 mŕtvych, čo je tiež asi 2,4% populácie.[20]

Kto si raz pustí na vlastné územie nepriateľskú armádu – a je jedno, že bez boja – sa nesmie čudovať. Áno, v česko-slovenskom prípade z veľkej časti išlo o židov- ale aj to boli naši občania, ktorí prispievali k rozvoju krajiny. To, čo viem o ľudskej psychológii a predstave o ľudskej dôstojnosti, mi hovorí, že všetci tí, čo zahynuli na popraviskách, v koncentrákoch a plynových komorách, by radšej zomreli v uniforme a so zbraňou v ruke. A to bez ohľadu na pohlavie a vek. Česko-Slovensko bolo navyše jediným štátom víťaznej koalície, ktorý prišiel o nejaké svoje územie - o Podkarpatskú Rus – a to bez priamej kompenzácie ak za kompenzáciu nechápeme súhlas mocností s vysťahovaním sudetských Nemcov. Na ďalšie porovnanie: francúzske straty boli asi 1,4%, belgické, 1%, nórske 0,4%, britské 0,9%.

Uvedený počet česko-slovenských obetí sa tradične uvádza prepočítaný na len české a slovenské (t.j. slovanské) obyvateľstvo v hraniciach po roku 1945. Ak by sme prirátali k tomu aj straty, ktoré utrpela nemecká a maďarská komunita a obyvateľstvo Podkarpatskej Rusi, počet mŕtvych by dosiahol veľmi hrubým odhadom asi 590 000 a to je asi 3,9 % obyvateľstva predvojnovej ČSR.[21] Takže ešte narastie. Vysťahovanie sudetských Nemcov je

[18] LEHUTA, M. Životná úroveň Československa v historickom porovnaní.
[19] World War II casualties. Všetky údaje o stratách sú z tabuľky na tejto stránke, resp. z nej odvodené. Zistiť skutočné straty je nesmierne ťažké a je ovplyvňované rôznymi metodikami, definíciami a politickými zámermi.
[20] Rozloženie strát v populácii vo fínskom a česko-slovenskom prípade sú iné. Vo Fínsku sa pochopiteľne viac koncentrovali do kategórie mladých mužov vojenského veku.
[21] Približne odvodené z nemeckých a maďarských strát.

tiež zvláštna kapitola a nie je jednoduché povedať, či to máme zarátať k stratám alebo ziskom (ČSR prišla o tri milióny vlastných občanov, ak by sme to však brali čisto z etnického hľadiska, tak český národ rozšíril svoje etnické územie asi o 50%, čo je v Európe 20. storočia unikátny no akoby zamlčovaný úspech). Jan Tesař fakticky Mníchov a celú druhú svetovú vojnu považuje za veľké víťazstvo českého národa a celú diskusiu okolo Mníchova za jalovú.[22]

Podobnú - ešte drastickejšiu - skúsenosť zažili pobaltské krajiny. Mierumilovné štáty, ktoré proti nikomu oficiálne nebojovali, no v rokoch 1939-45 prišli podľa rôznych odhadov o 20-30% obyvateľstva.

Ak si dnes za príklad opäť vezmeme **Fínsko**, tak to je krajina, ktorá vďaka tradícii húževnatého odporu, moderným a dobre vybaveným ozbrojeným silám s tristotisícovými zálohami, odhodlaniu a vojenskému výcviku populácie a aj spojeneckým väzbám v rámci EÚ a budovanému partnerstvu s NATO má reputáciu „ťažkého orieška" – je tak pomerne bezpečné aj pred útokom niektorej veľmoci. Tá si takýto krok totiž veľmi dobre premyslí a zváži.

My v takej situácii, žiaľ, nie sme, a preto sa musíme dnes veľa dohániať a naozaj sa koncentrovať okrem iných priorít aj na rozvoj našich vojenských a nevojenských obranných a odstrašovacích kapacít a spojenectva v rámci NATO a EÚ. Ekonomická, sociálna a pod. politika hovoria o tom, ako budeme žiť (preto sú v centre pozornosti voličov) – obranná a zahraničná, **či vôbec budeme existovať** a či iné aktivity tak majú zmysel.

Aká by v prípade rokov 1938-39 a 1968 bola „cena za bojovanie", je otázka, na ktorú sa odpovedá ťažko. Zrejme taktiež vysoká. Je ich ťažko porovnať hoci len hypoteticky. Minimálne preto, že straty – ľudské aj materiálne – by svojou štruktúrou boli iné.

ZÁVER

Hlavné poučenie z tohto článku by malo spočívať v tom, že „**mier" by nemal byť len prostým „pokojom zbraní", alebo podrobením sa agresorovi** v presvedčení, že všetko bude lepšie, než keby „sa začalo zabíjať". Aj keby sa „nestrieľalo", následky – aj na životoch - môžu byť veľmi dramatické a možno aj horšie, než keby sa napadnutý národ bránil a znášal priame vojnové straty.

Vydanie sa na milosť a nemilosť agresorovi nemusí byť rozumnou stratégiou, už len preto, že by sme mali predpokladať, že agresívny štát nebude asi príliš mravnou entitou a jeho zámery s nami nebudú asi príliš ušľachtilé. Potenciálny agresor je niekto, kto je zo svojej podstaty „veľmi zlý" - je to niekto, kto sa chce násilím zmocniť toho, čo mu nepatrí - a nevieme, čo s nami spraví, ak nad nami bude mať moc, ktorú mu bez odporu poskytneme. A bude mu možno jedno, či sme sa bránili alebo nie. Náš apel na humanizmus a vyššiu mravnosť ho zrejme len rozosmeje. Priame a nepriame dôsledky bašovania okupantov môžu byť horšie než straty v boji.

Ak sa aj zdanlivo podarí s okupantom uzavrieť akúsi dohoda alebo modus vivendi, po vzdaní sa reálnych prostriedkov odporu nie je zaručené, že ju bude dodržiavať a nesnaží sa len uplatniť tzv. salámovú taktiku. Nevraviac o tom, že v súčasnosti sa všetky „slušné" veľmoci vzdali ambícii priamo dlhodobo a násilne obsadzovať cudzie krajiny. Potenciálny agresor tak pre nás vždy bude štát so značne nesympatickým režimom, ktorý ignoruje väčšinu právnych a morálnych pravidiel.

[22] Pozri: TESAŘ, J. Mnichovský komplex.

Navyše na skutočný mier v európskom politickom a právnom myslení kladieme aj isté morálne nároky z pohľadu usporiadania vzťahov medzi štátmi, resp. aj vo vnútri spoločnosti. Teda ide o pozitívne vymedzenie mieru, ako o tom písal už Johan Galtung.[23] Samozrejme, rozhodnutie ísť do boja, sa neprijíma ľahko. Minimálne preto, že straty a iné dôsledky vyplývajúce z takéhoto rozhodnutia, sú okamžité a dobre viditeľné. Straty zo zdanlivo pokojnej kapitulácie sú menej priame a rozložené obyčajne na dlhšie obdobie. No z dlhodobého demografického pohľadu nie je až taký rozdiel medzi mužmi, čo padli vo vojne a napr. deťmi, ktoré sa vôbec nenarodili v dôsledku zlých podmienok spôsobených okupáciou.

Spoločnosť, ktorá sa **odmieta brániť**, **spochybňuje svoje právo na existenciu** a taktiež **porušuje svoju povinnosť voči svojim členom**. Vystavuje ich napospas iným spoločenstvám, iným štátom[24]. (Ako ČSR kapituláciou v roku 1938-39 vystavilo svojich občanov rizikám okupácie, odvlečeniu do koncentrákov a pod.).

Preto volanie „Zabezpečme mier, mier, mier za každú cenu!“, ktoré občas počúvame od rôznych (aj slovenských) idealistov, je absurdné. Čo má byť touto cenou? Poroba? Otroctvo? Odvlečenie do gulagu? Postupná fyzická likvidácia? Nezabúdajme ani, že požiadavka mieru za každú cenu, vrátane okamžitej kapitulácie s predstavou morálneho víťazstva v podstate len povzbudzuje útočníka - **nedochádza k jeho žiadnej penalizácii**, ktorá by mala potvrdzovať, že protiprávne konanie sa trestá[25] - a **popiera prirodzené právo na sebaobranu**.

LITERATÚRA:

AQUINAS, Saint Thomas. *On Law, Moralty and Politics,* Indianapolis/Cambridge : Hackett Publishing Company, 1988.

BENEŠ, E. *Mnichovské dny.* Praha : Svoboda, 1968.

BROCK, P. *Freedom From War, Nonsectarian Pacifism 1814-1914.* Totonto : University of Toronto Press, 1991.

CLAUSEWITZ, C. von. *O válce.* Brno : Bonus, 1996.

ECHTERNKAMP, J., MACK, H.-H. (eds.). *Dějiny bez hranic*, Praha : Academia, 2019, ISBN 978 80 200 2935 5.

EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnosť na počátku 21. století.* Praha : AVIS, 2006, ISBN 80 7278 326 2.

KANT, I. *K Večnému mieru*. Bratislava : Archa, 1996, ISBN: 80 7115 129 7.

KREJČÍ, O. *Válka.* Praha : IVDMV, 2010, ISBN 978 80 7431 029 4.

MCHIAVELLI, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenstve*. Praha : Argo, 2001, ISBN: 80 7203 391 3.

SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha : 65.pole, 2009, ISBN 978 80 903944 3 8.

TESAŘ, J. *Mnichovský komplex.* Praha : Prostor, 2014, ISBN: 9788072603046.

VELEK, J. *Kapitoly z teorie spravedlivé války*. Praha : Filozofia, 2014, ISBN 978 80 7007 425 1.

[23] EICHLER, J. Mezinárodní bezpečnosť na počátku 21. století, s. 71.
[24] VELEK, J. Kapitoly z teorie spravedlivé války, s.41.
[25] VELEK, J. Kapitoly z teorie spravedlivé války, s.31 - 37.

ZRZAVÝ, J. *Proč se lidé zabíjejí*. Praha : Triton, 2004, ISBN 80 7254 518 3.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

ČECHMÁMEK, K.. *Boj za autonómiu jednotlivca* [online]. In PIECHOWICZOVÁ, L. MADLEŇÁKOVÁ, L., (eds.) *Autonomie jednotlivce*. Praha : Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-059-8, [cit. 2019-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.pf.upol.cz/fileadmin/userdata/PF/Veda_a_vyzkum/konference/odmp/ODMP_2014.pdf>.

HELIKAR, I. *1968: Po okupaci emigrovalo z Československa přes 300 tisíc lidí* [online]. iDnes, 4.9.2018, [cit. 2019-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/1968-vypadalo-to-jako-v-anekdote-posledni-zhasne.A180827_153251_domaci_heli>.

i-Health: *Priemerná očakávaná dĺžka života (2019)*. [online] [cit. 2019-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.i-health.sk/statistiky/260_priemerna-ocakavana-dlzka-zivota>.

LEHUTA, M. *Životná úroveň Československa v historickom porovnaní*. [online] Trend, 9.12.2008. [cit. 2019-09-01]. Dostupné na internete: <https://blog.etrend.sk/michal-lehuta/zivotna-uroven-ceskoslovenska-v-historickom-porovnani.html>.

World War II casualties, [online] [cit. 2019-09-01]. <https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_II_casualties>.

doc. JUDR. MUDr. Daniel ŠMIHULA, PhD. Dr.Iur.
Stredoeurópska vysoká škola v Skalici
Kráľovská 386
dsmihula@hotmail.com

SLABINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY AKO CIELE HYBRIDNÝCH AKTIVÍT

VULNERABILITIES OF THE SLOVAK REPUBLIC AS TARGETS OF HYBRID ACTIVITIES

Dominik ŠTEPANOVIČ

ABSTRACT

This conference paper examines challenges associated with hybrid warfare and its tactics. It aims to explain how these tactics are challenging specific vulnerabilities of countries. The conference paper discusses two types of tools, which are being used in hybrid warfare – cyberattacks and information warfare. It also explains how Slovakia reacts to these threats in relation to the existing vulnerabilities.

Keywords: hybrid, attack, vulnerability, cyber, propaganda

ÚVOD

Definície hybridných hrozieb sú síce rôzne a musia zostať flexibilné, aby mohli reagovať na premenlivú povahu týchto hrozieb, ide však o to, aby sa podarilo vystihnúť súbor rôznych nátlakových a podvratných činností a konvenčných a nekonvenčných metód (napríklad diplomatických, vojenských, ekonomických a technologických), ktoré môžu rôzne štátne aj neštátne subjekty koordinovaným spôsobom využívať na to, aby dosiahli konkrétne ciele bez toho, aby formálne vyhlásili vojnu. Snahou je obyčajne zneužívať zraniteľnosť cieľa a vytvárať neprehľadné situácie s cieľom narušiť rozhodovacie procesy. Nástrojom týchto hybridných hrozieb môžu byť masívne dezinformačné kampane a využívanie sociálnych médií na propagandu alebo radikalizáciu, nábor a priame ovládanie priaznivcov.[1]

Hybridný útok predstavuje synchronizované využitie viacerých mocenských nástrojov prispôsobených špecifickým slabinám v celom spektre spoločenských funkcií, s cieľom dosiahnuť synergický efekt. Výhodou hybridného útoku je to, že v úvodných fázach je veľmi ťažké posúdiť, či dochádza k aplikácií hybridných nástrojov. Tie môžu byť aplikované dlhodobejšie, pričom škody sa začínajú prejavovať až oneskorene, keď je už schopnosť cieľa sa účinne brániť dôsledkom týchto útokov značne narušená.[2]

1. SLABÉ MIESTA A PRIEBEH HYBRIDNÉHO ÚTOKU

Hybridné útoky sú mierené na tzv. slabé miesta štátu. Tie predstavujú kritické body systému (štátu), a ktorých zneužitie prostredníctvom aplikácie hybridných aktivít môže viesť k narušeniu štátnej štruktúry. V práci sa autor venuje týmto slabým miestam v dobe mieru, keďže ich aplikácia na Slovenskú republiku v tejto forme je presnejšia. Vo vojnovom stave, alebo stave, v ktorom dochádza k eskalácií konfliktu môžu mať útoky podobný charakter, sú

[1] *Spoločný rámec EÚ pre boj proti hybridným hrozbám* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>

[2] CULLEN, P. *Understanding Hybrid Warfare* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf>

však ďaleko rozsiahlejšie a ich intenzita je vyššia. Hybridné hrozby a ich dopad je náročné pochopiť bez priamej referencie na tieto slabiny, ktoré formujú predstavu o probléme.

Hlavným cieľom hybridných útokov je zmeniť podstatu subjektu. V praxi to znamená, že pôvodca útokov sa snaží narušiť spoločenskú súdržnosť krajiny, politický systém, bezpečnostné štruktúry, či celkové fungovanie štátu v medzinárodnom prostredí. Vždy sú namierené na slabé miesta krajiny a prispôsobované tak, aby čo do najväčšej miery využili slabiny a špecifiká cieľového systému. Hlavnou výhodou takejto stratégie je nemožnosť identifikácie, rozsahu pôsobenia a efektov útoku a predovšetkým konkrétneho spúšťacieho prvku. Ten je totiž kombináciou priamych útokov a existujúcich problémov, takže je náročné identifikovať kauzálny vzťah medzi príčinami a dôsledkami.

Je dôležité poznamenať, že zvolená stratégia A nemusí nevyhnutne viesť k očakávanému výsledku B. Výsledky zvolených stratégií sú ovplyvňované kontextom krajiny, v ktorej je daná stratégia použitá.[3] Tento jav predstavuje dvojsečnú zbraň, keďže útočník nedokáže dostatočne predikovať, či jeho akcia vyvolá požadovaný efekt, prípadne nevyvolá sekundárne a terciárne efekty, ktoré budú kontraproduktívne cieľu. Napríklad útoky s cieľom rozdeliť spoločnosť v súvislosti s dlhodobým neriešením problémov národnostnej menšiny môžu mať dvojaký efekt. Buď následkom takýchto útokov zosilnie nacionalizmus a bude ohrozená spoločenská súdržnosť, alebo dôjde k pozitívnym efektom. V napadnutej krajine sa začnú vytvárať inštitúcie, ktoré problematické body dostatočne obhája pred rizikovou časťou populácie a miera slabiny a jej potenciálne využitie sa výrazne oslabí. Nedôjde k požadovanému rozkolu, ale naopak k zosilneniu štruktúry.

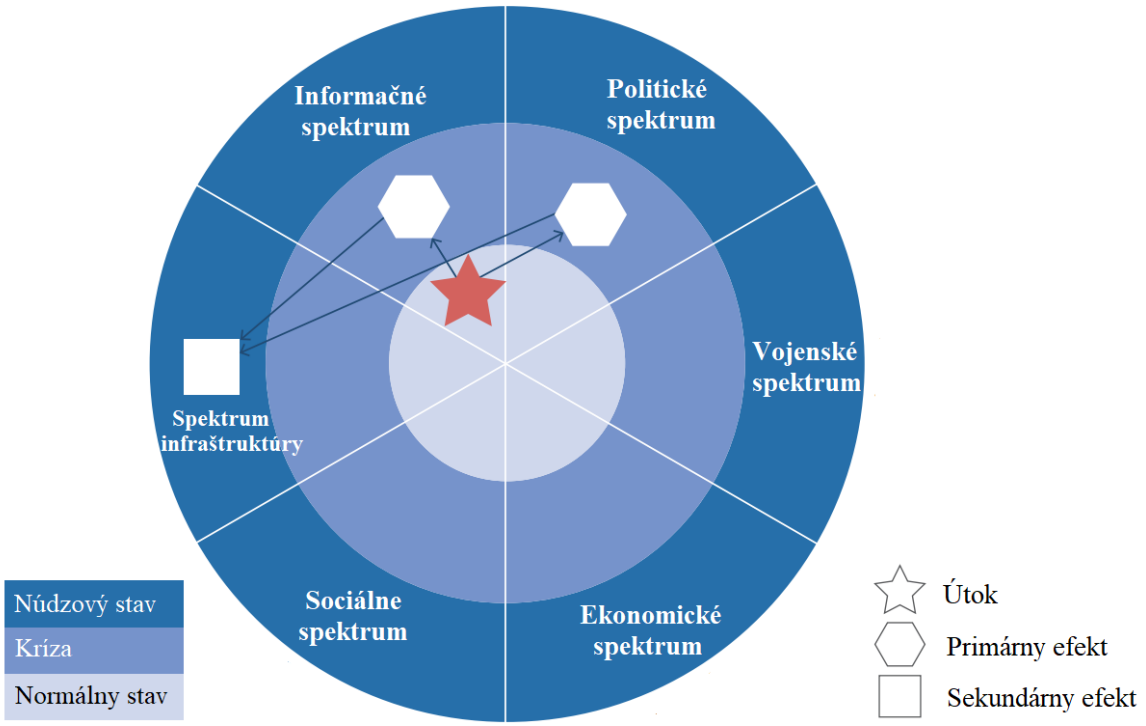

Obrázok 1 Vizualizácia hybridného útoku[4]

[3]CULLEN, P. *Understanding Hybrid Warfare* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf>

[4]CULLEN, P. *Understanding Hybrid Warfare* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf>

V prípade obrázku 1 došlo k útoku na slabé miesto informačného spektra v normálnom stave. Jeho efekty sa primárne prejavili v informačnom a politickom spektre a vyvolali zmenu stavu slabiny, a to na stav krízy. Následne sa efekty preliali a prejavili ako sekundárny efekt v infraštruktúre, kde vyvolali núdzový stav v infraštruktúre. V prípade hybridného útoku by pravdepodobne došlo k simultánnym útokom na viac takýchto slabých miest naraz, čo by situáciu a identifikáciu priamej príčiny výrazne sťažilo. Významným produktom hybridného útoku je miera prelievania či už je úmyselná, alebo pôsobí ako vedľajší produkt aktivity.

2. SLABÉ MIESTA A ICH VYUŽITIE PROTI SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Podľa správ slovenských spravodajských služieb (Vojenské spravodajstvo, Slovenská informačná služba) v súčasnosti nedochádza k výraznému, masívnemu využívaniu hybridných nástrojov voči Slovenskej republiky. Dochádza ale k menším útokom hybridného charakteru, no nie k aplikácií cielenej sofistikovanej stratégie v takom rozsahu, ktorý je zvyčajne badateľný pri masívnych hybridných útokoch.

Výročná správa Slovenskej informačnej služby uvádza, že *SR doteraz nebola predmetom intenzívnejšej, špecificky zameranej hybridnej kampane niektorého zo štátnych alebo neštátnych aktérov a nebolo proti nej zaznamenané ani použitie agresívnejších prostriedkov ako sú rozsiahle kybernetické útoky zamerané na znefunkčnenie infraštruktúry, priama podpora extrémistov, či masívna snaha získavať citlivé informácie (napr. mailovú komunikáciu politicky činných osôb), ktoré môžu byť manipulované a využiteľné pri diskreditácii a oslabení politických síl, ktoré nevyhovujú záujmom útočníkov.*[5] V priestore Slovenskej republiky sa aplikácia hybridných aktivít sústreďuje najmä na oblasť propagandy a dezinformácií, z ktorých sa efekty následne prelievajú do iných oblastí. Koncom roka 2018 došlo tiež ku kybernetickému útoku na Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Informácie o iných kybernetický útokoch na štátne inštitúcie neboli medializované.

Vojenské spravodajstvo vo svojej správe uvádza, že došlo k zvýšeniu rizika pravdepodobnosti kybernetických útokov síl cudzej moci, ktoré spadajú pod hybridný spôsob vedenia bojových činností. Uvádza, *že boli získané viaceré informácie, ktoré indikovali útoky na informačné, alebo komunikačné systémy verejnej a štátnej správy s použitím škodlivého kódu vykazujúcim znaky pokročilých pretrvávajúcich hrozieb - APT. V prípade hackerských skupín boli získavané poznatky o ich štruktúre, zameraní činnosti, možnej podpore zo strany štátnych/neštátnych aktérov a prebiehajúce kybernetické kampane, na ktorých participujú. V súvislosti s taktikou, metodikou a postupmi, využívanými pri kybernetických operáciách, boli monitorované aj nové formy aktivít a spôsobilosti, ktoré využívajú rôzne druhy zraniteľností. V hodnotenom období boli vyhodnocované indikátory prepojenia takýchto zoskupení s problematikou pôsobenia cudzích spravodajských služieb a aktivít cudzej moci v rámci hybridného spôsobu vedenia bojových operácií.*[6]

V prípade útoku na MZVaEZ SR nebol špecifikovaný pôvodca útoku a ani jeho štátna príslušnosť. Premiér Peter Pellegrini uviedol, že *kybernetický útok bol aktivovaný zo zahraničia. Ide o nadnárodnú sofistikovanú špionážnu organizáciu, ktorá je schopná prenikať do informačných systémov štátov.* Cieľom útoku bol zisk osobných dát, nie utajovaných

[5]Slovenská informačná služba. *Správa o činnosti SIS za rok 2018* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <http://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html>

[6]Vojenské spravodajstvo. *Správa o činnosti VS za rok 2018* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <http://vs.mosr.sk/sprava-o-cinnosti-vs-2018.html>

materiálov.[7] Kybernetické útoky, ako prostriedok aplikácie hybridných aktivít, sú veľmi účinné z niekoľkých dôvodov. Takýto útok je uskutočniteľný pri relatívne nízkych nákladoch pre útočníka. Náklady, ktoré musí cieľ útoku vynaložiť na obranu sú niekoľkonásobne vyššie, čo útočníka stavia do výhodnej pozície. Rovnako je veľmi náročné vystopovať pôvodcu kybernetických útokov. V prípade profesionálnych hackerov je to so súčasnými technológiami takmer nemožné, pokiaľ samotný útočník nespraví zásadnú chybu. Na bližšiu identifikáciu útočníka sa používa aj preskúmanie štýlu útoku, ktorý je pri niektorých útokoch rovnaký, pozostáva z podobnej taktiky, obsahuje podobne napísaný škodlivý kód.

Keďže útok nie je vo veľa prípadoch schopné prisúdiť páchateľom, otázka potrestania vinníkov je ďalším problémovým bodom. Kybernetický útok nemá rovnakú právnu rovinu ako konvenčný útok, napriek tomu, že jeho dôsledky môžu byť ďalekosiahle. Jej kybernetické komponenty umožňujú štátom obísť medzinárodné normy týkajúce sa použitia sily a teritoriálnej suverenity. Dokonca aj pri v zriedkavých situáciách, kedy sú identifikovaní páchatelia kybernetického útoku, postup v riešení nie je dostatočne razantný. V októbri 2018 Holandsko zadržalo príslušníkov ruskej vojenskej rozviedky pri pokuse o hackerský útok na Organizáciu pre zákaz chemických zbraní. Reakciou na útok bolo ich vyhostenie. Politická reakcia pozostávala z verejného odsúdenia útokov.[8]

Diametrálne odlišnú reakciu mal Izrael počas kybernetického útoku na jeho kritickú/ strategickú infraštruktúru. Izrael identifikoval budovu, z ktorej prebiehal kybernetický útok a zbombardoval ju. Ide o prvý príklad využitia vojenskej sily proti kybernetickému útoku.[9] Táto reakcia je kontroverzná, ale predstavuje efektívnu odpoveď na hybridný útok a môže sa stať precedensom. Zvažuje sa, že v prípade útoku na jednu doménu (napr. kybernetický útok), by malo dôjsť k odpovedi na inú doménu (limitovaná vojenská akcia na infraštruktúru útočníka). V prípade, že by sa takýto typ odpovede zlegitimizoval, útočník by nevedel, v akej oblasti jeho útok vyvolá odpoveď, čo môže byť dostatočným odstrašujúcim mechanizmom.[10]

Zdá sa, že najväčším problémom v kontexte aplikácie hybridných hrozieb na slabiny na Slovensku je vplyv dezinformácií a propagandy. Tá je efektívna najmä preto, že nepôsobí iba na jednu slabinu, ale na celé spektrum. Jedným z ich efektov je znižovanie dôvery verejnosti voči mainstreamovým médiám a erózia naratívov. Častokrát nie je cieľom jednoznačne spochybniť oficiálny výklad udalostí, ale poskytnúť alternatívne vysvetlenie a spochybniť dôveryhodnosť zdroja. V tomto priestore neexistuje základ, na ktorom je možné stavať a z neho prisudzovať zmysel udalostiam, ale vytvára neistotu v celospoločenských otázkach. Znižovanie miery dôvery verejnosti k mainstreamovým médiám sa odráža na podpore tzv. alternatívnych médií, ktoré, ako sa prezentujú, ponúkajú pohľad na problematiku z inej strany. Táto alternatíva však vo väčšine neodzrkadľuje inú optiku, ale vyhradzuje sa voči mainstreamu a šíri dezinformácie a falošné správy.

Špecificky, dezinformácia a propaganda útočí na niektoré oblasti. Výročná správa Vojenského spravodajstva uvádza, že v *súvislosti s negatívnymi účinkami propagandy na strategickej úrovni je dlhodobo zaznamenávané systematické a cielené šírenie špecifických*

[7]Noviny.sk. *Ministerstvo zahraničných vecí napadli hackeri. Podľa analytika prišiel útok zrejme z Ruska* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://www.noviny.sk/krimi/379592-ministerstvo-zahranicnych-veci-napadli-hackeri-podla-analytika-prisiel-utok-zrejme-z-ruska>

[8]sme.sk. *Holandsko prekazilo ruský útok hackerov na Organizáciu pre zákaz chemických zbraní* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://svet.sme.sk/c/20929395/holandsko-prekazilo-rusky-utok-hackerov-na-na-organizaciu-pre-zakaz-chemickych-zbrani.html>

[9]DOFFMAN, Z. *Israel Responds to Cyber Attack With Air Strike On Cyber Attackers in World First* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://www.forbes.com/sites/zakdoffman/2019/05/06/israeli-military-strikes-and-destroys-hamas-cyber-hq-in-world-first>

[10]MCDC. *The state of current counter-hybrid warfare policy* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/803970/20190519-MCDC_CHW_Info_note_10-State_of_current_policy.pdf>

naratívov. Nejde len o naratívy, ktorých predpokladaným cieľom je narušenie kohézie EÚ a NATO, alebo také, ktoré sú založené najmä na spomienkovom optimizme tzv. „slovanskej histórie". Zaznamenávané sú vo veľkej miere najmä naratívy, ktoré sú ideovo založené resp. využívajú spoločenské deliace línie, ktoré obsahujú potenciál pre vznik konfliktov. Najväčšou výzvou vo vzťahu k strategickej propagande aj naďalej zostáva presné systémové zadefinovanie varovných problémov a zostavenie sústavy spoľahlivých indikátorov nevyhnutných pre objektívne vyhodnocovanie tejto hrozby. Dôvodom potreby takéhoto rámcovania je, že je veľmi problematické spoľahlivo a objektívne rozlíšiť, ktoré naratívy sú výsledkom cielených škodlivých aktivít externých bezpečnostných aktérov a ktoré sú napríklad v polarizovanej spoločnosti prirodzeným výsledkom legitímnych spoločenských, alebo vnútropolitických procesov, či len prirodzeným výsledkom videnia sveta jednotlivcami, alebo sociálno - spoločenskými zoskupeniami. Bez takéhoto rámcovania nie je možné nastaviť strategickú komunikáciu ani prijímať ďalšie efektívne protiopatrenia.[11]

Graf 1: Odpovede respondentov z krajín V4 na zotrvanie ich krajiny v NATO v prípade, že by sa u nich najbližší víkend konalo referendum o členstve krajiny v NATO[12]

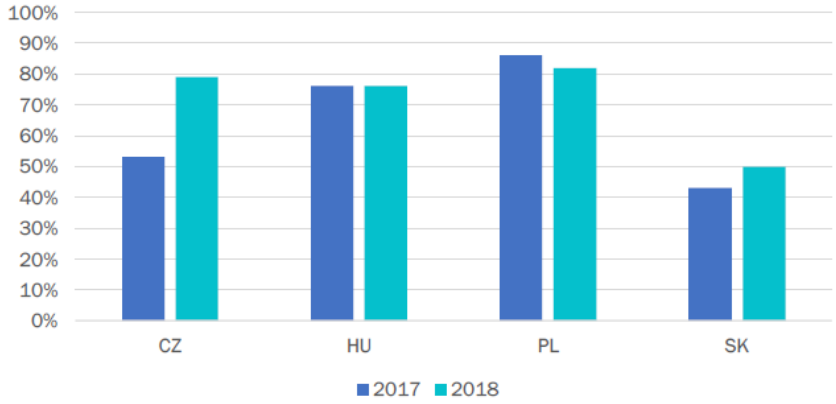

Graf 2: Odpovede respondentov z V4 krajín na otázku: „Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledovným tvrdením – NATO a koalícia vedená USA podporuje teroristov Sýrii?"[13]

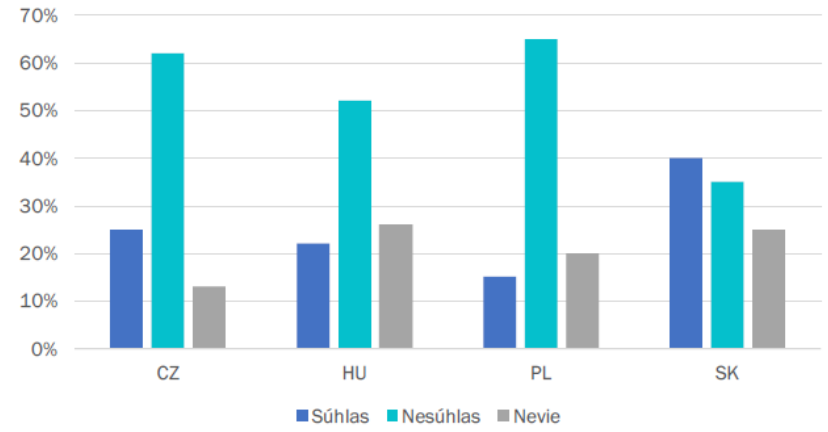

[11] Vojenské spravodajstvo. *Správa o činnosti VS za rok 2018* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <http://vs.mosr.sk/sprava-o-cinnosti-vs-2018.html>

[12] Globsec. *Globsec Trends 2018* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://disinfoportal.org/wp-content/uploads/ReportPDF/GLOBSEC-Trends-2018.pdf>

[13] Globsec. *Globsec Trends 2018* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://disinfoportal.org/wp-content/uploads/ReportPDF/GLOBSEC-Trends-2018.pdf>

Nepochybne, jedným z dôsledkov týchto aktivít je aj existencia vysokej miery občanov, ktorí veria konšpiračným teóriám a nedôverujú v západnú orientáciu Slovenskej republiky a integráciu do západných štruktúr. Mimovládna organizácia Globsec vykonala v tejto oblasti niekoľko výskumov. Konkrétne na grafe 2 a 3 vidno, že Slovensko má spomedzi krajín V4 vysokú mieru inklinácie veriť v konšpirácie, a že jeho orientácia smerom do štruktúr NATO je vo vysokej miere nepodporovaná.

ZÁVER

Slovenská republika má niekoľko slabých miest, ako zneužiteľnosť kybernetického priestoru, využitie dezinformácií na ovplyvňovanie verejnej mienky, ktoré môžu byť potenciálne využité voči jej záujmom v rámci hybridného spôsobu vedenia boja. Niektoré z nich využívané nie sú, niektoré čiastočne, a na niektoré je vyvíjaný mierny tlak. Predpokladá sa, že hybridné útoky budú v konfliktoch budúcnosti tvoriť významnú časť spôsobu vedenia boja. Veľmi dôležitú úlohu tu preto budú mať spravodajské služby, ktorých fungovanie je pre bezpečnosť štátu kritické. Slovenská republika sa v súčasnosti nenachádza v hlavnom ciele záujmov útočníkov, situácia by však nemala byť podceňovaná minimálne kvôli konfliktu na Ukrajine, v ktorom hybridné útoky tvoria významnú časť vojenskej taktiky. Tým, že z politickej a geopolitickej pozície sme schopní dostatočne sledovať udalosti a ich vývin, mali by sme k danej problematike pristupovať preventívne a zodpovedne. Hybridné slabiny by mali byť mitigované, aby ich v prípade zmeny situácie bolo náročnejšie zneužiť. Vo všeobecnosti, by mali byť dobre odkomunikované problémové spoločenské témy a mala by existovať úprimná snaha o ich riešenie. Je potrebné dbať na úroveň komunikácie medzi štátmi a verejnosťou. Dbať na transparentnosť a otvorenosť v rámci zákona. Mala by existovať jednota v medzinárodnej orientácií politických špičiek. Tie by mali nasledovať snahu o limitovanie dezinformácie a propagandy a nevyužívať ich v rámci politického boja, keďže narúšajú jednotu a konsenzus v spoločnosti. V oblasti kybernetickej bezpečnosti je potrebné zvýšiť schopnosť štátu brániť sa tak, aby sa kybernetický útok stal pre pôvodcu rizikovou a nákladnou operáciou, či už z finančného hľadiska alebo možnej retribúcie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CULLEN, Patrick. *Understanding Hybrid Warfare* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf>

HOFFMAN, Z.: *Israel Responds to Cyber Attack With Air Strike On Cyber Attackers in World First* [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://www.forbes.com/sites/zakdoffman/2019/05/06/israeli-military-strikes-and-destroys-hamas-cyber-hq-in-world-first>

Globsec. Globsec Trends *201*8 [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://disinfoportal.org/wp-content/uploads/ReportPDF/GLOBSEC-Trends-2018.pdf>

MCDC. The state of current counter-hybrid warfare policy [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/803970/20190519-MCDC_CHW_Info_note_10-State_of_current_policy.pdf>

Noviny.sk. Ministerstvo zahraničných vecí napadli hackeri. Podľa analytika prišiel útok zrejme z Ruska [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://www.noviny.sk/krimi/379592-ministerstvo-zahranicnych-veci-napadli-hackeri-podla-analytika-prisiel-utok-zrejme-z-ruska>

Slovenská informačná služba. Správa o činnosti SIS za rok 2018 [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <http://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html>

sme.sk. Holandsko prekazilo ruský útok hackerov na Organizáciu pre zákaz chemických zbraní [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://svet.sme.sk/c/20929395/holandsko-prekazilo-rusky-utok-hackerov-na-na-organizaciu-pre-zakaz-chemickych-zbrani.html>
Spoločný rámec EÚ pre boj proti hybridným hrozbám [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>
Vojenské spravodajstvo. Správa o činnosti VS za rok 2018 [online]. [cit. 13- 09-2019]. Dostupné na: <http://vs.mosr.sk/sprava-o-cinnosti-vs-2018.html>

Mgr. Dominik ŠTEPANOVIČ
Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
Kutuzovova 8, 831 03 Bratislava, Slovenská republika
Dominik.stepanovic@mod.gov.sk

AKTUÁLNE BEZPEČNOSTNÉ HROZBY

ACTUAL SECURITY THREATS

Róbert TOMÁŠEK

ABSTRACT

Continuous changes in the security environment are forcing not only individual states but the entire international community to reflect on emerging security threats, which can fundamentally affect the survival of not only humanity but the planet itself. Conventional Cold War security threats, along with unconventional threats and new "Hybrid" threats a problem that cannot be delayed or ignored. That is why states, unions and various national and international organizations try individually and together to find solutions that can eliminate, respectively. minimize security threats.

Keywords: security threats, risks, security environment, globalization

ÚVOD

Vývoj ľudskej spoločnosti je už od jej počiatku úzko spojený s pôsobením rôznych negatívnych javov rozmanitého charakteru. Spočiatku sa tieto nepriaznivé javy, ktoré ohrozovali život človeka, spájali najmä s prírodou a prirodzeným prostredím, v ktorom ľudia žili. Existujúce ohrozenia spočívali v tom čase predovšetkým v pôsobení prírodných živlov, ktoré sa prejavovali v podobe prírodných pohrôm či katastrof, a ich následkov spočívajúcich hlavne v nedostatku potravy a pitnej vody. Iný druh ohrozenia predstavovali divo žijúce veľké zvieratá alebo šelmy, ktorým sa ľudia nedokázali ubrániť a tiež choroby, proti ktorým nemali účinné lieky. Ich bytie bolo, či už pozitívne (dostatok prírodných zdrojov obživy), alebo negatívne (živelné pohromy, hlad, zver) späté s prírodou. Postupnou evolúciou ľudskej spoločnosti pribudli na zoznam negatívnych vplyvov ohrozujúcich bytie človeka ďalšie nebezpečenstvá. Ich pôvodcom sa stal sám človek, ktorý sa následne nedostával do konfliktu už iba s prírodou, ale aj so sebou samým. Zdroje ohrozenia tak už neboli len naturálne, ale aj sociálne. Ich prehlbovanie viedlo v priebehu historického vývoja k tomu, že ľudia a spoločnosti si postupne na základe negatívnych skúseností začali uvedomovať jednotlivé druhy hrozieb a úmerne k nim začali na potrebných úrovniach prijímať opatrenia na zaistenie svojej bezpečnosti.

Súčasné zmeny bezpečnostného prostredia nútia ľudstvo reflektovať na novovzniknuté bezpečnostné hrozby, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú jeho prežitie. Konvenčné bezpečnostné hrozby z obdobia studenej vojny predstavujú spoločne s nekonvenčnými hrozbami problém, ktorý nie je možné odkladať ani ignorovať. Počas obdobia studenej vojny bolo na bezpečnosť nazerané ako na čisto vojenskú (symetrickú) záležitosť. Spôsob myslenia vtedajších odborníkov a politických predstaviteľov znepriatelených štátov malo tradičný vojenský charakter. Dnes sa do popredia dostávajú nevojenské (asymetrické) hrozby, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú medzinárodnú bezpečnosť. Globálnosť nových hrozieb nás núti vymaniť sa zo stereotypného vnímania sveta a bezpečnosti ľudstva v ňom. Uvedomujú si to odborníci, politické špičky a postupne aj laická verejnosť. Naliehavosť riešenia tejto problematiky si vyžaduje aktívny prístup celého medzinárodného spoločenstva.

1. BEZPEČNOSŤ, BEZPEČNOSTNÉ HROZBY

Zaistenie bezpečnosti je prirodzenou snahou ľudskej bytosti, vďaka ktorej môže prežiť a napĺňať v dostatočnej miere svoje ostatné potreby. Zaistenie bezpečnosti sa historickým vývojom stalo výhodnou komoditou, za ktorú boli a sú ľudia ochotní platiť. Ľudská prirodzenosť je typická aj tým, že má snahy získavať to, čo nevlastní, neobhospodaruje. Preto od praveku prebiehajú v ľudskej spoločnosti konflikty na rôznej úrovni. Poskytnutie pocitu bezpečia bolo v každej spoločnosti vždy v rukách politických, náboženských alebo spoločenských elít. Pocit bezpečia patrí medzi základné ľudské potreby. Ak je táto potreba naplnená, jedinec i spoločnosť môže napredovať a vyvíjať sa. Neustále zmeny v spoločenskom a prírodnom prostredí kontinuálne menia bezpečnostné hrozby, s ktorými sa musí ľudstvo.

1.1 BEZPEČNOSŤ

Obdobie od skončenia studenej vojny, cez pád „Dvojičiek“ až po súčasnosť je možné charakterizovať ako obdobie, v ktorom dochádza k zmene pohľadu na bezpečnosť z globálneho, regionálneho, národného i individuálneho hľadiska. Zaisťovanie bezpečnosti spoločnosti patrí medzi kľúčové úlohy každého štátu. Bezpečnosť je pojem, ktorého uchopenie a zadefinovanie nie je ľahké, má multidimenzionálny a interdisciplinárny charakter. Olak[1] uvádza, že na bezpečnosť v lokálnom prostredí dávajú osobitný dôraz také vedy ako psychológia, pedagogika, sociológia, pretože patrí k primárnym potrebám, ktorých uspokojenie podmieňuje predovšetkým zachovanie života, zdravia a rozvoja jednotlivca.

Odborníci z bezpečnostnej komunity ako aj iných vedných disciplín súvisiacich s bezpečnosťou sa snažia o vytvorenie ustálenej definície už mnoho rokov. Bezpečnosť v širšom zmysle vnímame primárne ako potrebu, v užšom zmysle vnímame bezpečnosť ako horizontálne aj vertikálne bohato štruktúrovaný systém, ktorý svojou komplexnosťou zasahuje do všetkých oblastí života každého jednotlivca, či si to už uvedomuje alebo nie.

Bezpečnosť (lat. *securitas*) je všeobecne vnímaná ako synonymum slov istota, zabezpečenie, pokoj, bezstarostnosť a zároveň ako antonymum reálnej hrozby alebo nebezpečenstva. Woyke[2] bezpečnosť v širšom zmysle stotožňuje s pojmami ako je stabilita, určitosť, spoľahlivosť, rovnováha, existencia subjektu bez hrozieb, stav a pocit istoty a v užšom zmysle je charakterizovaná ako neexistencia vojen a ozbrojeného násilia respektíve iných hrozieb.

Pojem bezpečnosť definujú Židek a Cibáková[3] ako relatívny stav objektu, ktorý sa dosahuje aktivitou konkrétnych subjektov (skupín, organizácií, štátov) zameranou na odvrátenie pôsobenia deštrukčných javov voči tomuto objektu. V anglickom jazyku je bezpečnosť vyjadrená dvoma pojmami *security* a *safety*. Bezpečnosť vo význame byť zabezpečený (security) je podľa autorov možné vnímať ako relatívny stav objektu, ktorý sa dosahuje aktivitou konkrétnych subjektov (skupín, organizácií, štátov) zameranou na odvrátenie pôsobenia deštrukčných javov voči tomuto objektu. Bezpečnosť vo význame spoľahlivosti (safety) je vyjadrením bezproblémovosti určitého javu, procesu alebo vyjadrením ochranného účelu objektu.

Bezpečnosť štátu je tiež nutné chápať komplexne ako účelné prepojenie roviny politickej, vojenskej, hospodárskej, ako aj úseku vnútorného poriadku a ochrany obyvateľstva v akejkoľvek krízovej situácii[4].

[1] OLAK, A. Globalizačné faktory ohrozujúce súčasnú rodinu.
[2] WOYKE, W. Handwőrterbuch Internationale Politik.
[3] ŽÍDEK, R. - CIBÁKOVÁ, S. Bezpečnosť štátu.
[4] NOVÁK, L. a kol. Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií.

Každý štát by mal vytvárať podmienky pre zaistenie bezpečnosti a ochrany svojich občanov a vlastných záujmov, a preto musí prijímať a realizovať opatrenia proti takým javom, ktoré potenciálne môžu alebo reálne narušujú relatívnu stabilitu spoločnosti (nestabilné a transformujúce sa štáty, ktoré často využívajú paramilitantné alebo polovojenské jednotky na zaistenie bezpečnosti v štáte, funguje v nich zlá správa vecí verejných a občania takýchto štátov nemajú pocit bezpečia, nemôžu hovoriť o naplnení podstaty bezpečnosti štátu a jeho občanov). Táto skutočnosť tvorí základ na vymedzenie bezpečnosti štátu ako komplexného, dynamického javu, ktorý sa dosahuje súhrnom cieľavedomých aktivít, ktoré sú tvorené sústavou parciálnych bezpečností. Komplex týchto parciálnych bezpečností je typický pre demokratické štáty akým je aj Slovenská republika.

1.2 BEZPEČNOSTNÉ HROZBY

Súčasťou nášho každodenného života sú hrozby rôzneho charakteru, ktoré ovplyvňujú našu bezpečnosť. Môžu byť dôsledkom ľudskej činnosti alebo prírodných javov, pričom majú objektívny charakter. Spoločne s vývojom spoločnosti sa vyvíjali aj hrozby a na zoznam bezpečnostných hrozieb postupne pribúdajú nové (nevojenské) hrozby. Dnešné hrozby sa vymanili z čisto tradičného vojenského charakteru a nadobudli nevojenský charakter, resp. zmiešaný tzv. „*hybridný*“. Individuálne i kolektívne bezpečnostné prostredie sa tak výrazne mení a jednotliví aktéri musia na tieto zmeny adekvátne reagovať. Rovnako významne sa mení národné i globálne bezpečnostné prostredie, a preto jednotlivé štáty, Slovenskú republiku nevynímajúc, musia prijímať opatrenia na zamedzenie vzniku nových a zmiernenie následkov už existujúcich bezpečnostných hrozieb. Realizácia takýchto opatrení pri efektívnom využívaní ľudských, materiálnych a finančných zdrojov nie je, okrem plnenia iných úloh, možná bez dôkladnej analýzy možných bezpečnostných hrozieb a ich vplyvu na bezpečnostného prostredie štátu (Ivančík, 2011).

Hrozba (ang. *threat*) je všeobecne vnímaná ako blízkosť niečoho nebezpečného, ale tiež ako výstražné napomínanie, pohrozenie. Ako uvádza Laml[5], pojem hrozba je používaný na identifikáciu, označuje skutočnosť s potenciálom spôsobiť škodu chránenému subjektu. Má výrazný hodnotový charakter, pretože hrozbu je možné vymedziť len v súvislosti so záujmom, ale má nekonkretizovaný potenciál. Hrozba má objektívny charakter. Označuje objektívnu skutočnosť na základe rozhodnutia subjektu. Hrozba preto neexistuje sama o sebe, ale existuje len vo vzťahu k subjektu, ktorý ju ako hrozbu identifikoval. Laml[6] využíva pri definovaní pojmu hrozba komplementárny prístup, ktorý umožňuje hrozby identifikovať a vďaka pojmu riziko signifikovať a kvantifikovať ich časovo-priestorový charakter a taktiež vlastnú schopnosť sa s hrozbou vyrovnať.

Bezpečnostnú hrozbu Nečas a Ivančík[7] charakterizujú ako identifikovaný potencionálne deštrukčný a neželaný jav vo vzťahu k bezpečnostným záujmom referenčného subjektu. Takouto hrozbou sa stáva určitý jav v okamihu, keď si príslušný referenčný subjekt uvedomí, že daný jav má potenciál spôsobiť ujmu na jeho bezpečnostných záujmoch. To znamená, že bezpečnostná hrozba vystupuje vždy vo vzťahu k bezpečnostným záujmom referenčného subjektu.

Spilý[8] uvádza, že bezpečnostnú hrozbu predstavuje v bezpečnostnom priestore každý fenomén, ktorý má potenciálnu schopnosť poškodiť záujmy a hodnoty chránené štátom. Mie-

[5] LAML, R. Vzťah pojmov hrozba a riziko (I).
[6] LAML, R. Vzťah pojmov hrozba a riziko (I).
[7] NEČAS, P., IVANČÍK, R. Globalizácia, obrana a bezpečnosť.
[8] SPILÝ, P. Smart Information for Mission Success (Sofistikované informácie pre úspech misie) WP 2.3.

ra hrozby je daná veľkosťou možnej škody a časom (vyjadrenou obvykle pravdepodobnosťou čiže rizikom) možného uskutočnenia tejto hrozby.

Vznik a vývoj bezpečnostných hrozieb úzko súvisí nielen s bezpečnostnými záujmami referenčného subjektu, ale aj od zmien v bezpečnostnom prostredí, od cieľov (často skrytých) ďalších bezpečnostných aktérov, ktorí sú nositeľmi bezpečnostných hrozieb. Bezpečnostné hrozby z čias bipolárneho sveta sú stále aktuálne, ale spoločenský, ekonomický, politický a hlavne technický vývoj rozšírili tradičné vojenské hrozby o nevojenské hrozby, ktoré postupne začali markantnejším spôsobom ovplyvňovať globálnu bezpečnosť. Na tieto zmeny zásadne ovplyvňujúce vonkajšiu aj vnútornú bezpečnosť Slovenskej republiky, reagujú kompetentné orgány aktualizáciou strategických dokumentov a zákonov.

2. AKTUÁLNE BEZPEČNOSTNÉ HROZBY

Demokratické štáty, ktorý rešpektujú základné ľudské práva a slobody, sa snažia nielen o obranu svojej nezávislosti, suverenity, územnej celistvosti, ale aj ochranu svojich občanov, ich životov, základných práv a ich majetku. Táto úloha štátu, ktorá je pokladaná za najdôležitejšiu z pohľadu zachovania spoločnosti a jej funkcií, je náročná. Globálne bezpečnostné prostredie, ktoré je ovplyvňované neustálymi bezpečnostnými hrozbami a výzvami, zásadným spôsobom priamo aj nepriamo ovplyvňuje bezpečnosť každého štátu. Štát, aby bol schopný reagovať na hrozby a výzvy nielen vonkajšieho, ale aj vnútorného bezpečnostného prostredia, musí byť schopný zabezpečiť si také nástroje na zaistenie bezpečnosti, ktoré budú schopné včas a správne reagovať na krízovú situáciu, ktorá nemusí byť vyvolaný len vojenskou agresiou, ale napríklad aj prírodnou katastrofou. Je na štátnej moci ako pristúpi k plneniu tejto náročnej úlohy, v ktorej by mala mať svoje zastúpenie každá parciálna časť bezpečnosti štátu.

Každý štát má vlastné bezpečnostné záujmy, ktoré sa snaží chrániť, podporovať a presadzovať vo svojom regionálnom aj kontinentálnom bezpečnostnom prostredí. Tieto záujmy sú podmienené geografickými, historickými, kultúrnymi, politickými, sociálnymi a ekonomickými väzbami. Slovenská republika, ako suverénny, demokratický štát, má svoje bezpečnostné záujmy deklarované v Bezpečnostnej stratégii SR[9] v čl. 5:

- zaručiť bezpečnosť občanov a chrániť ich ľudské práva a základné slobody
- zaručiť územnú celistvosť, zvrchovanosť, nedotknuteľnosť hraníc, politickú nezávislosť a identitu
- rozvíjať demokratické zriadenie, právny štát a trhovú ekonomiku
- vytvárať predpoklady trvalo udržateľného hospodárskeho, sociálneho, environmentálneho a kultúrneho rozvoja spoločnosti
- posilňovať efektívnosť medzinárodných organizácií, ktorých je SR členom a podporovať rozširovanie NATO a EÚ
- posilňovať transatlantické strategické partnerstvo, byť spolugarantom bezpečnosti spojencov
- rozvíjať dobré partnerské vzťahy a všetky formy vzájomne výhodnej spolupráce s krajinami, s ktorými má SR spoločné záujmy
- prispievať k posilňovaniu a šíreniu slobody a demokracie, dodržiavania ľudských práv, právneho štátu, medzinárodného práva, mieru a stability vo svete.

[9] Bezpečnostná stratégia SR 2005.

Okrem Bezpečnostnej stratégie má Slovenská republika zadefinované a vyšpecifikované svoje záujmy a bezpečnostné hrozby v zákonoch a strategických dokumentoch, ktoré plne rešpektujú európsku legislatívu ako aj princípy a zásady NATO.

2.1 BEZPEČNOSTNÁ STRATÉGIA SR

Na vznik nových bezpečnostných hrozieb reagovala aj Slovenská republika, ktorá ich zahrnula do svojich strategických dokumentov. Jednotlivé druhy hrozieb dosahujú rôznu intenzitu podľa aktuálnej bezpečnostnej situácie. Do Bezpečnostnej stratégie SR schválenej v roku 2005 boli zakomponované bezpečnostné hrozby, ktoré muselo medzinárodné spoločenstvo v tom období riešiť. Nielen Európska únia (ďalej len „EÚ"), ale aj Slovenská republika sa snaží reflektovať na aktuálne hrozby. V roku 2016 EÚ prijala nový dokument týkajúci sa bezpečnostnej stratégie, na čo reflektovala aj Slovenská republika, avšak dodnes je „aktuálna" Bezpečnostná stratégia SR z roku 2005[10], v ktorej sú uvedené tieto bezpečnostné hrozby:

- ***terorizmus,*** ktorý predstavuje strategickú globálnu hrozbu. Využíva ideológie podporujúce rasovú, etnickú alebo náboženskú nenávisť, násilie a genocídu a snaží sa podkopať základné demokratické hodnoty spoločnosti, akými sú jej otvorenosť, sloboda jednotlivca, hodnota ľudského života a tolerancia. Sústreďuje sa na útoky proti civilnému obyvateľstvu, ako aj na kritickú infraštruktúru štátu s cieľom spôsobiť masové obete, škody, vyvolať strach a pocit ohrozenia. Na rýchle a nezvratné dosiahnutie svojich cieľov sa usiluje získať zbrane hromadného ničenia a ich nosiče.

- ***šírenie zbraní hromadného ničenia a ich nosičov*** taktiež patrí medzi strategické globálne hrozby, pretože ich dostupnosť pre oficiálne štátne, ale aj neštátne činitele, vďaka vedeckému, informačnému a technologickému pokroku, mobilite vedcov, ilegálnemu obchodovaniu s rádioaktívnym materiálom a materiálmi dvojakého použitia a nerešpektovaniu prijatých medzinárodných noriem, narastá. Zároveň klesajú zábrany pre použitie týchto zbraní. Závažným problémom zostáva aj nekontrolované šírenie konvenčných zbraní najmä do konfliktných regiónov.

- ***zlyhávajúce štáty*** nie sú schopné alebo ochotné zaistiť výkon základných funkcií štátu, zaručiť vlastnú bezpečnosť, dodržiavanie ľudských práv a slobôd svojich občanov a plnenie svojich medzinárodných záväzkov, čím sa stávajú hrozbou pre svoje okolie a prispievajú k regionálnej nestabilite. Tento stav vytvára podmienky na zneužívanie moci, podnecovanie neznášanlivosti medzi skupinami obyvateľstva, potláčanie demokracie a občianskej spoločnosti, porušovanie ľudských práv a slobôd, korupciu a obchodovanie s ľuďmi, drogami a zbraňami. Často sa stávajú aj základňami pre teroristické a extrémistické skupiny a siete, zázemím organizovaného zločinu a tiež zdrojom nelegálnej migrácie.

- ***regionálne konflikty*** ohrozujú nielen regionálnu stabilitu, ale aj bezpečnosť v kontinentálnom priestore. Zdrojom ich vzniku sú čoraz častejšie vnútroštátne konflikty. Sú sprevádzané nárastom extrémizmu, radikalizmu, snahou o získanie zbraní, chudobou a masívnou migráciou. V takýchto nestabilných oblastiach dochádza k nadmernej koncentrácii konvenčných, najmä ručných a ľahkých zbraní,

[10] Bezpečnostná stratégia SR, 2005.

vytvárajú sa podmienky pre organizovaný zločin a v konečnom dôsledku negatívne ovplyvňujú ekonomický rozvoj týchto regiónov. Neriešenie niektorých dlhotrvajúcich konfliktov spochybňuje dôveryhodnosť medzinárodného systému bezpečnosti.

- ***organizovaný zločin*** je priamou hrozbou pre každú krajinu, Slovensko nevynímajúc. Využíva technologický pokrok, nové komunikačné a informačné metódy a snaží sa prenikať do všetkých oblastí verejného života. Jeho aktivity sa sústreďujú na nelegálnu výrobu a distribúciu drog, nelegálnu migráciu, obchodovanie s ľuďmi, prostitúciu, počítačové pirátstvo, krádeže duševného vlastníctva, finančnú kriminalitu, a pod. Medzinárodný organizovaný zločin je zdrojom nielen financií ale aj ľudských zdrojov pre terorizmus, podieľa sa na šírení zbraní hromadného ničenia a aktívne využíva regionálnu nestabilitu pochádzajúcu z konfliktov a nedostatočnú štátnu moc zlyhávajúcich štátov. Ako globálny fenomén ohrozuje nielen bezpečnosť a ekonomickú stabilitu štátov, ale prispieva k destabilizácii svetového hospodárskeho systému. Jeho aktivity oslabujú integritu štátov, ohrozujú funkčnosť, nezávislosť, ústavnosť a demokratický charakter ich orgánov a finančných inštitúcií.

- ***kybernetické útoky na informačné a komunikačné systémy***, ich zraniteľnosť a preťaženie, neoprávnený prístup k informáciám, šírenie počítačových vírusov a dezinformácií predstavujú čoraz väčšiu hrozbu pre všetky krajiny. Vyplýva to hlavne z toho, že miera informatizácie ľudskej spoločnosti dosiahla vysoký stupeň a stále sa zvyšuje. Výkonnosť techniky, revolučné informačné a komunikačné technológie, nárast rýchlosti prenosu informácií a ich globálnej dostupnosti spôsobujú rýchlu globálnu premenu postindustriálnej spoločnosti na spoločnosť informačnú a tým zároveň zvyšujú jej zraniteľnosť.

- ***nelegálna a nekontrolovateľná migrácia*** prameniaca najmä zo zlých sociálno-ekonomických podmienok a nárastu počtu obyvateľstva v regiónoch susediacich s vyspelými alebo vyspelejšími krajinami Európy predstavuje ďalšiu zo vzrastajúcich bezpečnostných hrozieb. V spojení s vlnou populizmu a absenciou či nedostatočnou integračnou kapacitou EÚ sa vytvárajú podmienky pre rast intolerancie, ktorá je prekážkou pre napĺňanie potrieb samotnej legálnej migrácie. Slovenská republika bola doteraz iba tranzitným územím pre migrantov, avšak zvyšujúcim sa ekonomickým rozvojom hrozba nelegálnej a nekontrolovateľnej migrácie narastá a Slovensko sa postupne stáva aj cieľovou krajinou. Nelegálna migrácia sa v súčasnosti často spája s rôznymi formami organizovaného zločinu.

- ***aktivity cudzích spravodajských služieb*** zamerané proti záujmom Slovenskej republiky a jej spojencov, ktoré využívajú tradičné aj netradičné metódy a nové technológie so záujmom o všetky sféry spoločenského života, predstavujú pre bezpečnosť Slovenska a spojencov z Aliancie alebo Únie stálu hrozbu. So vstupom Slovenskej republiky do NATO a EÚ sa aktivity týchto služieb z krajín, ktoré nie sú členmi euroatlantických integračných zoskupení, zvýšili.

- ***globalizácia,*** ktorá má pozitívne i negatívne účinky. Nepripravenosť štátu pružne reagovať na globalizáciu je vážnou bezpečnostnou výzvou. Globalizácia prináša so sebou javy a procesy, ktoré sa vymykajú kontrole štátu, stiera rozdiely medzi vnútornou a vonkajšou bezpečnosťou a hranice medzi domácou a zahraničnou politi-

kou. Globálne operujúce ekonomické subjekty majú stále väčší vplyv na celosvetový vývoj. Rozmach v oblasti informačných a komunikačných technológií a všeobecný prístup k internetu uľahčujú dostupnosť zbraňových systémov a návodov na ich výrobu, ako aj ďalších skúseností potrebných pre plánovanie a vykonanie útokov.

- ***zvyšujúci sa vplyv neštátnych činiteľov*** na bezpečnosť a stabilitu vo svete bezprostredne súvisí s globalizáciou. Dochádza k postupnej strate monopolu štátu na zaručenie bezpečnosti a použitie sily. Schopnosť štátu ako subjektu medzinárodného práva byť kľúčovým aktérom medzinárodných vzťahov je konfrontovaná neštátnymi skupinami, organizáciami a nadnárodnými sieťami.

- ***ekonomická nerovnováha vo svete*** je zdrojom zvyšujúceho sa napätia a nestability a prispieva ku vzniku bezpečnostných hrozieb. Ekonomické a sociálne zaostávanie chudobných krajín a regiónov vedie k veľkým rozdielom v životnej úrovni obyvateľstva a následne k vzniku nespokojnosti a radikalizmu. Nerovnomerný ekonomický vývoj vytvára podmienky pre extrémizmus a terorizmus, zneužívanie viery a tradícií, nárast náboženského fanatizmu, vznik autoritárskych režimov a nelegálnej migrácie. Tieto rozdiely vedú často k pocitom ohrozenia a útokom na nové demokratické inštitúty, slobody občanov, rozvoj ekonomiky a kultúry alebo aspoň o ich značné obmedzenie.

- ***nárast radikálneho nacionalizmu a neznášanlivosti,*** často podporovaný politickým populizmom úzko súvisí s prehlbujúcou sa globalizáciou, integráciou a nelegálnou migráciou. Podporuje pocity ohrozenia vlastnej životnej úrovne, kultúry a identity obyvateľstva. Zároveň na šírenie extrémistického nacionálneho, politického a náboženského fanatizmu využívajú radikálne hnutia najnovšie technológie.

- rast energetickej a surovinovej náročnosti priemyselných odvetví a zvyšujúce sa nároky ľudí na kvalitu života prehlbujú ***závislosť štátov od životne dôležitých zdrojov vrátane potravín*** a pravdepodobnosť vzniku surovinových a energetických kríz. Neobnoviteľnosť väčšiny zdrojov túto závislosť ešte viac zvýrazňuje. Vysoká závislosť od nepretržitého prísunu základných surovín, energie, neobnoviteľných zdrojov a ich dopravy môže prerásť do ohrozenia nielen ekonomickej prosperity a stability, ale aj bezpečnosti štátu. Súperenie o tieto zdroje a suroviny môže viesť až k ozbrojeným konfliktom.

- ***živelné pohromy, priemyselné havárie a katastrofy*** svojou nepredvídateľnosťou, charakterom a dôsledkami predstavujú permanentnú hrozbu pre život a majetok vo veľkom rozsahu. *Ekologické zmeny*, znečistenie vzduchu, nedostatok pitnej vody, narušanie prirodzených ekosystémov vedú k zhoršeniu až ohrozeniu života na Zemi.

- ***nevyvážený demografický vývoj*** negatívne vplýva na sociálny systém, ktorý môže postupne stratiť funkčnosť a ohroziť sociálnu stabilitu v štáte. Migrácia obyvateľstva je významným faktorom demografického vývoja spoločnosti. V dôsledku globalizácie sa zvyšuje možnosť rýchleho ***šírenia nákazlivých chorôb.***

Biela kniha o obrane Slovenskej republiky[11] rozšírila okruh bezpečnostných hrozieb ešte o nasledovné hrozby:

- informačno-psychologické pôsobenie na obyvateľstvo a hybridný spôsob vedenia bojových činností,
- vznik asymetrických konfliktov na lokálnej ako aj regionálnej úrovni,
- pokračovanie krízy, resp. nestability finančného, menového a hospodárskeho systému.

Aj v ďalších strategických dokumentoch sa snaží štát vyšpecifikovať aktuálne bezpečnostné hrozby, na ktoré by mal byť schopný optimálne reagovať. Medzi takéto dokumenty radíme aj Národnú stratégiu manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republika.

Bezpečnostné hrozby, ktoré môžu negatívne ovplyvniť SR a jej obyvateľov na najbližších 10 rokov sú v tejto stratégii zadefinované nasledovne:

a) nekontrolovateľná migrácia veľkého rozsahu,

b) vplyv zmeny klímy a s ňou súvisiace hrozby, (vznik mimoriadnych udalostí s rozsiahlymi následkami, ktoré spôsobuje extrémne počasie, prívalové povodne, zosuvy pôdy, sucho, požiare, veterné smršte, snehové kalamity a pod.),

c) terorizmus a organizovaná trestná činnosť,

d) zraniteľnosť kritickej infraštruktúry a s tým spojené hrozby v oblasti energetickej bezpečnosti, informačnej a komunikačnej infraštruktúry (počítačová kriminalita, kybernetické útoky),

e) medzištátny konflikt s regionálnym dopadom,

f) nebezpečné látky (úniky, výbuchy, nálezy, skládky),

sociálne udalosti a konflikty (životné situácie, ktoré obyvateľstvo nedokáže zvládnuť vlastnými silami a prostriedkami)[12].

Vonkajšie bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky budú špecificky ovplyvňovať viac hrozby asymetrického charakteru ako symetrické hrozby. Súhlasíme s názorom, že z dlhodobého časového horizontu sa predpokladá nárast asymetrických hrozieb, rozšírenie ich spektra a deštruktívnych účinkov, pričom nie je možné vylúčiť ani variant, že niektoré asymetrické hrozby môžu postupne eskalovať do hrozieb vojenského charakteru[13].

Oblasť asymetrie, ako ju definuje Jurčák[14], predstavuje komplikovanú, ťažko predvídateľnú oblasť, s nejednoznačnou a neistou situáciou a s nedostatkom úplných a spoľahlivých informácií o zámeroch nositeľa asymetrickej hrozby. Pod vplyvom globalizácie už národné štáty nie sú výlučným aktérom medzinárodných (politických, ekonomických a kultúrnych) vzťahov, preto dochádza k redefinícii ich úloh a funkcií a do hry stále intenzívnejšie vstupujú rôzni neštátni aktéri. Podobne sa vyjadruje aj Ivančík[15], ktorý z hľadiska medzinárodnej bezpečnosti hovorí o asymetrii ako o súhrne javov, procesov a udalostí, ktoré pod vplyvom globalizácie a stále hlbšieho prelínania vojenských, politických a ekonomických aspektov medzinárodných vzťahov vedú k destabilizácii medzinárodného bezpečnostného prostredia, k zvyšovaniu nevypočítateľnosti, neurčitosti a neistoty v ďalšom vývoji medzinárodnej bezpečnosti.

[11] Biela kniha o obrane SR.
[12] Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík SR.
[13] Biela kniha o obrane SR.
[14] JURČÁK, V. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia.
[15] IVANČÍK, R. Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti.

Medzi asymetrické hrozby radíme hlavne použitie jadrových, chemických, biologických a rádiologických zbraní, ako aj ďalšie zbrane a prostriedky hromadného ničenia, improvizované výbušné prostriedky, informačné operácie a terorizmus. Uvedené hrozby majú potenciál zničiť nielen štát, región, ale celé ľudstvo a planétu. Vážnosť uvedeného stavu doslova burcuje medzinárodné spoločenstvo, aby rýchlo a kolektívne hľadalo spôsoby, ako zaistiť čo najväčšiu možnú mieru bezpečnosti vo svete. Vzhľadom na neustále meniace sa bezpečnostné prostredie, jeho aktérov, ako aj nové bezpečnostné hrozby, malo by byť ľudstvo schopné flexibilne, adekvátne a hlavne včas bezpečnostné hrozby symetrického ako aj asymetrického charakteru rozpoznať, zabrániť im, resp. eliminovať ich, aby si tak zabezpečilo svoje ďalšie prežitie.

ZÁVER

Vzhľadom na rýchly vývoj, dynamickosť a neustále zmeny v bezpečnostnom prostredí nemôže byť bezpečnosť nikdy absolútna, ale vždy je relatívna. To je dôvod, prečo je idea celosvetového mieru veľmi lákavá, ale zároveň veľmi utopistická, nakoľko je v ľudskej prirodzenosti napĺňať svoje potreby a to aj cestou konfliktov. Rovnako aj aktuálne bezpečnostné hrozby sú dynamické, vzájomne previazané a podliehajú zmenám v závislosti od národných, regionálnych a globálnych podmienok. V boji proti globálnym hrozbám by reakcia iba na národnej resp. regionálnej úrovni nebola dostačujúca, pretože tieto problémy si vyžadujú globálny prístup celého ľudstva. Zmeny, ktorými si spoločnosť euroatlantického regiónu prešla v posledných dekádach má či už priamy alebo nepriamy dosah na všetky štáty sveta.

Novodobí bezpečnostní aktéri zásadným spôsobom menia podobu a fungovanie sveta. Tradičné spôsoby vedenia konfliktov sú na ústupe, začínajú dominovať asymetrické spôsoby, resp. ich kombinácia. Otvorenie novej dimenzie operačného (kybernetického) priestoru vytvorilo priestor pre vznik nového druhy vojny - hybridnej vojny zasahujúcej do všetkých sfér spoločnosti. Asymetrické hrozby sú vplyvom vedecko-technického vývoja a zmien v medzinárodných vzťahoch, postupujúcou globalizáciou a ťažkou čitateľnosťou bezpečnostného prostredia stále aktuálnejšie a ich dosah je alarmujúci, preto sa medzinárodné spoločenstvo snaží proti uvedenému spôsobu boja hľadať adekvátne metódy a postupy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Biela kniha o obrane SR. [on-line]. [cit. 2019.5.9.] Dostupné na: https://mosr.sk/bielakniha/

Bezpečnostná stratégia SR, 2005

IVANČÍK, R. 2011. Bezpečnostné hrozby a bezpečnostné prostredie SR po páde bipolarity. In *Bezpečnostní manažment a společnost 2011 : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Brno : Univerzita obrany. 2011. s. 246-254. ISBN 978-80-7231-790-5.

IVANČÍK, R. *Vojenské aspekty asymetrie v medzinárodnej bezpečnosti*. In: Politické vedy. [online]. Roč. 16, č.3, 2013. ISSN 1335–2741, s. 6-7. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2013/IVANCIK.pdf.

JURČÁK, V. 2013. Asymetrické hrozby v bezpečnostnom prostredí 21. storočia. In : *Bezpečnostné fórum 2013: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, 2013. s. 614-623, ISBN 978-80-557-0497-5.

LAML, R 2008a.: *Vzťah pojmov hrozba a riziko (I).* [online]. [cit. 2017.6.29.]. Dostupné na internete:http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-i-roman-laml/

Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky z roku 2015. [on-line]. [cit. 2017.3.15.]. Dostupné na: *www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=25256*

NEČAS, P., IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.

NOVÁK, L. a kol. 2010. Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií. In *Žilinská univerzita Žilina.* [cit. 2012-6-1]. Dostupné na internete: <http://www3.ekf.tuke.sk/re/Dopady%20vstupu%20do%20EU/V%EDzia%20v%FDvoja%20SR%20do%20roku%202020_IVO/3_bezpecnost.pdf>

OLAK, A. 2016. Globalizačné faktory ohrozujúce súčasnú rodinu. In: *Bezpečnostné fórum 2016: zborník príspevkov zo VI. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB v Banskej Bystrici, 2016. II. zv. s. 727 – 742, ISBN 978-80-557-1093-8.

SPILÝ, P. 2010. *Smart Information for Mission Success (Sofistikované informácie pre úspech misie) WP 2.3.* Prípadová štúdia (Study case). Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 716 s.

WOYKE, W. 1993. *Handwőrterbuch Internationale Politik,* 5. Auflage. Opladen : Leskeund Budrich, 1993. 292 s. ISBN 978-38-2520-702-1.

ŽÍDEK, R. - CIBÁKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnosť štátu.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2009. s. 109. ISBN 978-80-8040-375-1.

PhDr. Róbert TOMÁŠEK
externý doktorand
AOS gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš
roberttomasek.tomasek@gmail.com

CITLIVOSŤ KYBERNETICKÉHO PRIESTORU AKO VÝZVA PRE EURÓPSKU ÚNIU A BEZPEČNOSTNÚ ŠTRUKTÚRU PESCO[1]

CYBERSPACE SENSITIVITY AS A CHALLENGE FOR EUROPEAN UNION AND PESCO SECURITY STRUCTURE

Dominika TRUBENOVÁ, Rastislav KAZANSKÝ

ABSTRACT

Cyberspace is currently perceived as a sensitive component of the security of each state. More and more, the protection and defense of this area is penetrating the security agenda. The aim is to increase the defense capability of the state - states in this direction as well, since cyber threats are ranked among the most urgent, so the state needs to react in a timely and adequate manner to prevent potential risks that the cyber threats may pose not only to the state, but also society itself.

However, the Cyber Security Agenda not only resonates between states themselves, but also within transnational security structures that seek to contribute equally to the protection and defense of this area. PESCO is no exception, as a recently created EU-wide structure that operates through projects in several spheres of competence. Cybernetics is one of the spheres and therefore the aim of the submitted work will be both the approach of the European Union in the field of cyber security and the analysis of the security structure of PESCO and its contribution to the challenges of the cyber agenda.

Keywords: cyber space, cyber security, PESCO, European Union, new threats

ÚVOD

Exponenciálny nárast používania informačných a komunikačných technológií od druhej polovice 20. storočia významným spôsobom ovplyvnil vývojové trendy v spoločnosti. Moderné informačné a komunikačné technológie zásadne rozšírili možnosti a zefektívnili spôsoby interakcie geograficky vzdialených subjektov z rozdielnych oblastí spoločnosti, ekonomiky a hospodárstva. Narastajúci počet používateľov informačných a komunikačných technológii spôsobuje narastajúcu závislosť verejného aj súkromného sektora na týchto technológiách, čo spôsobuje ich vyššiu zraniteľnosť.

Popri vysokej závislosti spoločnosti na informačných a komunikačných technológiách, úvod 21. storočia predznačila výrazná zmena globálneho bezpečnostného prostredia a narastajúci počet asymetrických hrozieb s vyššou mierou sofistikovanosti a účinnosti ich dopadov. Rôznorodé možnosti možných spôsobov zneužitia a poškodenia elektronických informačných, komunikačných a riadiacich systémov, ako aj negatívneho ovplyvnenia spoločenského fungovania a procesov v rámci medzinárodného kybernetického priestoru, tak zaradila kybernetické hrozby medzi potenciálne závažné globálne hrozby, ako sú medzinárodný terorizmus, šírenie zbraní hromadného ničenia a podobne. Dôležité riadiace, technologické, komunikačné a bezpečnostné systémy, ako aj služby, ktorých nefunkčnosť, alebo chybná funkčnosť by mala závažný dopad na fungovanie štátu (najmä v jeho

[1] Tento článok je publikovaný v rámci projektov VEGA č. 1/0433/18 – Možnosti kognitívnej analýzy bezpečnostných hrozieb na sociálnych sieťach v kybernetickom priestore a VEGA č. 1/0545/17 TRANSFORMÁCIA BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA: APLIKÁCIA SKÚSENOSTÍ ŠTÁTOV VYŠEHRADSKEJ ŠTVORKY NA PRÍKLADE UKRAJINY.

základných bezpečnostných oblastiach), sú ohrozené novými formami útokov. Dynamicky sa rozvíjajúce moderné technológie umožňujú vznik ďalších nových bezpečnostných hrozieb.

Kybernetické hrozby sa teda dynamicky menia, prechádzajú komplexným vývojom a neustále sa vynárajú ďalšie. Niektoré z nich v súčasnosti stále nie sú vnímané ako kritické, čo však neznamená, že v blízkej budúcnosti tomu tak nebude. Na mieste je teda otázka, či v rámci Európskej únie tieto zmeny vnímajú a ak áno, tak ako? Reagujú na ne? Sú ich reakcie dostatočné? Bezpečnostné hrozby budú zrejme aj hnacím motorom zmien v regulačnej oblasti tak na národnej ako aj európskej úrovni. Čo teda možno očakávať v blízkej budúcnosti? Aký veľký význam má spolupráca štátov pri prevencii? Aj toto sú otázky a oblasti, ktoré budú predmetom predloženého článku, ktorého úlohou bude analýza kybernetického priestoru súčasnosti, jeho citlivosť a úloha jednak Európskej Únie pri vysporiadavaní sa s dynamickým kybernetickým priestorom a hrozbami, ktoré z toho vyplývajú a v druhej časti článku sa zameriavame na konkrétnu platformu Európskej Únie – Stálu štruktúrovanú spoluprácu (PESCO) a jej prínos a aktivity v rámci agendy kybernetickej bezpečnosti.

1 OTÁZKA KYBERBEZPEČNOSTI A CITLIVOSTI KYBERPRIESTORU V SÚČASNOSTI

Kybernetický priestor v súčasnosti predstavuje ďalšiu úroveň – agendu, ktorá je už neodmysliteľnou súčasťou sveta a jeho fungovania. Na úrovni tohto priestoru sa rozvíja čoraz viac svetového obchodu, pokrýva čoraz väčšiu časť bežného života ľudí, či prepája jednotlivé štátne sféry za účelom zjednodušenia fungovania nie len štátu, ale aj pre jeho obyvateľov. Exponenciálny nárast dôležitosti tohto priestoru kráča ruka v ruke s jeho citlivosťou, čo si čím ďalej tým viac uvedomuje aj medzinárodné spoločenstvo. Kybernetický priestor ako pojem sa stáva súčasťou národných politík a ich plánov, súčasťou bezpečnosti štátov a medzinárodného prostredia. Každý jeden aktér vyvíja snahu eliminovať možnosť hrozby v tomto priestore, nakoľko škody v prípade nejakého incidentu môžu byť vysoké, častokrát nevyčísliteľné, nakoľko hrozby v kybernetickom priestore sú často previazané práve s kritickou infraštruktúrou štátu. V tomto kontexte je však potrebné poznamenať, že citlivosť kybernetického priestoru nereflektujú len štáty samotné, ale aj medzinárodné spoločenstvá, Európsku Úniu či Severoatlantickú alianciu nevynímajúc. V nasledujúcej časti práce bude analyzovaná agenda, príspevok Európskej únie k riešeniu potenciálnych problémov v kybernetickom priestore.

Európska Únia ako dôležitý medzinárodný aktér kybernetickej bezpečnosti

Európska Únia v posledných rokoch pociťuje zvyšujúcu sa dôležitosť obrany a ochrany kybernetického priestoru, nakoľko sa z neho stáva ďalší potenciálny priestor boja popri doterajších 3 úrovniach – zem-more-vzduch. Nevýhodou, respektíve najväčšou hrozbou kybernetického priestoru je práve jeho dosah takmer všade vo všetkých sférach života, čo reflektuje aj samotná Únia vo svojich krokoch, kedy do svojej agendy zahŕňa práve otázky týkajúce sa kybernetiky a kybernetickej bezpečnosti.

Únia, významný aktér v medzinárodnom prostredí, sa okrem iného zapája aj do tvorby medzinárodne platnej legislatívy pre všetky členské štáty jednak v bežných oblastiach života, no v súčasnosti je tomu tak aj v otázke kybernetickej bezpečnosti. Pokiaľ sa prierezovo pozrieme na aktivity EÚ v rámci tejto agendy, v konečnom dôsledku sa Únia ukazuje ako aktívnym aktérom na poli kybernetickej bezpečnosti.

Jedným z výrazných krokov Európskej únie bola snaha zadefinovať, prijať a následne zlešpiť trestnú justíciu v kybernetickom priestore. V kontexte udalostí vo svete, jednotliví predstavitelia v decembri 2015 a následne na neformálnom zasadnutí v januári 2016 „*vyjadrili*

politickú podporu pre vypracovanie riešení umožňujúcich účinné vyšetrovanie v kybernetickom priestore. V dôsledku teroristických útokov 22. marca 2016 v Bruseli ministri spravodlivosti a vnútorných vecí spoločne zdôraznili, že je potrebné zaoberať sa prioritne týmito otázkami".V júni 2016 sa na úrovni Rady Európskej únie prijali nové uznesenia a pravidlá platné pre kybernetický priestor za účelom zlepšenia spolupráce prostredníctvom prijatia praktických opatrení. Ako sa v tom čase vyjadril *minister van der Steur, člen holandského predsedníctva, "Dosiahnutím pokroku v týchto oblastiach sa prispeje k efektívnejšiemu zabezpečovaniu a získavaniu elektronických dôkazov, čo je mimoriadne dôležité na zintenzívnenie boja proti terorizmu a inej trestnej činnosti v kybernetickom priestore alebo prostredníctvom jeho používania."*. Zasadnutie Rady prinieslo v otázke kybernetickej bezpečnosti 3 hlavné body smerovania do budúcna, a to:

- zefektívnenie postupov vzájomnej právnej pomoci a prípadne vzájomného uznávania v súvislosti s kybernetickým priestorom, a to prostredníctvom štandardizovaných elektronických tlačív a nástrojov;
- zlepšenie spolupráce s poskytovateľmi služieb vytvorením spoločného rámca (napr. používaním zjednotených tlačív a nástrojov) medzi nimi na účely vyžadovania konkrétnych kategórií údajov a
- začatie procesu úvah o možných kolíznych kritériách právomoci presadzovania práva v kybernetickom priestore.

Zároveň, v tomto kontexte Rada prijala aj opatrenia týkajúce sa počítačovej kriminality, ktoré sa dotknú prioritne rozšírenia počtu expertov v danej problematike s cieľom zvýšiť výmenu informácií, postupov a odborných znalostí. [2]

Ďalším doležitým krokom na úrovni Európske únie bolo prijatie medziinštitucionálnej dohody v decembri 2017, ktorej účinnosťou sa zriaďuje stály tím na reakcie na núdzové počítačové situácie (CERT-EU[3]). „*CERT-EÚ veľmi úzko spolupracuje s internými tímami pre IT bezpečnosť inštitúcií EÚ a tímami reakcie na núdzové počítačové situácie a podnikmi pre IT bezpečnosť v členských štátoch a mimo nich, s ktorými si vymieňa informácie o hrozbách a možnostiach ich riešenia. Úzko spolupracuje aj s partnermi v NATO"*. Práve tieto pracovné skupiny, respektíve tímy sú kľúčovým prvkom stratégie boja proti počítačovým hrozbám, nakoľko pracujú na včasnom odhaľovaní rizík a hrozieb a zároveň ponúkajú predbežné opatrenia na vznikajúce hrozby, ktoré vyplývajú z dynamického kybernetického prostredia súčasnosti[4].

Následne v apríli roku 2018 Rada prijala závery vo veci škodlivých kybernetických činností, v ktorých sa kladie dôraz na význam globálneho, otvoreného, slobodného, stabilného a bezpečného kybernetického priestoru, v ktorom sa v plnej miere uplatňujú ľudské práva, základné slobody a zároveň zásady právneho štátu. Rada týmto krokom vyjadrila vážne znepokojenie nad zvýšenou schopnosťou tretích štátov a aj neštátnych subjektov presadzovať svoje ciele prostredníctvom práve škodlivých kybernetických činností. EÚ teda v tomto kontexte bude naďalej posilňovať svoju spôsobilosť adekvátne a včas reagovať na kybernetické hrozby[5].

EÚ sa chystá zvýšiť svoju kybernetickú odolnosť vytvorením rámca celoeurópskej certifikácie pre produkty, služby a procesy informačných a komunikačných technológií (IKT).

[2] Európska rada. Boj proti trestnej činnosti v kybernetickom priestore: Rada sa dohodla na praktických opatreniach a ďalších krokoch [online].
[3] Oficiálny názov je Computer Emergency Response Team, v skratke CERT-EU
[4] Európska rada. Kybernetická bezpečnosť: inštitúcie EÚ posilňujú spoluprácu v oblasti boja proti kybernetickým útokom [online]
[5] Európska rada. Škodlivé kybernetické činnosti: Rada prijala závery [online].

Rada sa dnes dohodla na všeobecnom smerovaní k návrhu známeho ako akt o kybernetickej bezpečnosti. Návrhom bola zároveň modernizovaná Agentúra Európskej únie pre sieťovú a informačnú bezpečnosť (ENISA) do podoby stálej agentúry EÚ pre kybernetickú bezpečnosť. Návrh nariadenia vytvára mechanizmus na zriadenie systémov európskej certifikácie kybernetickej bezpečnosti pre konkrétne procesy, produkty a služby IKT. Prostredníctvom novo vytýčených pravidiel sa udelil agentúre ENISA trvalý mandát a vymedzila sa jej úloha ako agentúre EÚ pre kybernetickú bezpečnosť. Agentúre ENISA sa pridelili nové úlohy v oblasti podpory členských štátov, inštitúcií EÚ a ďalších zainteresovaných strán v otázkach týkajúcich sa kybernetiky. Agentúra bude mať za úlohu organizovať pravidelné cvičenia v oblasti kybernetickej bezpečnosti na úrovni EÚ a zároveň bude jej cieľom podporovať a presadzovať politiky EÚ v oblasti certifikácie kybernetickej bezpečnosti. Súčasťou mandátu je aj sieť národných styčných dôstojníkov, ktorá bude uľahčovať výmenu informácií medzi agentúrou ENISA a členskými štátmi[6]. Nadväzujúcim krokom , o mesiac neskôr – v novembri 2018, bola výzva Európskej rady smerom k ostatným členským štátom, aby sa spoločnými silami snažili o vybudovanie silnej kybernetickej bezpečnosti a tým pádom posilniť schopnosť odolávať kybernetickým hrozbám tak, ako ostatným (napríklad hybridné, jadrové a pod.).

Rok 2019 priniesol na pôde Európskej Únie ďalšie významné ustanovenia na poli kybernetickej bezpečnosti, čím Únia neprestajne dáva najavo dôležitosť kybernetického priestoru ako neodčleniteľnej súčasti bezpečnosti štátov v súčasnosti. V marci tohto roka bol rumunskému predsedníctvu udelený mandát pre rokovania v otázke združovania a zjednocovania odborných znalostí práve v agende kybernetickej bezpečnosti. Cieľom takto udeleného mandátu je prostredníctvom rokovaní pracovať na „*vytvorení špičkovej vedomostnej základne pre kybernetickú bezpečnosť pod názvom Európske centrum priemyselných, technologických a výskumných kompetencií v oblasti kybernetickej bezpečnostvi a na vytvorenie siete národných koordinačných centier"*. Takto kreované štruktúry by mali svoím pôsobením prispieť k zabezpečeniu jednotného digitálneho trhu a zároveň aj ku zvýšeniu autonómie Únie v oblasti kybernetickej bezpečnosti[7].

Nasledujúci mesiac, v apríli 2019, Únia definitívne prijala Akt o kybernetickej bezpečnosti, o ktorom sa hovorilo už v predchádzajúcom roku, z ktorého sú dôležité najmä dva body a to výstavba systému pre certifikovanie na úrovni Únie a zároveň kreovanie agentúry Európske Únie pre kyberbezpečnosť, ktorá spolupracuje a rozširuje pôsobnosť už existujúcej agentúry ENISA, ktorú sme spomínali vyššie[8].

Prelomovým krokom Európskej únie, v otázke kyberbezpečnosti a definitívne potvrdenie kyberpriestoru ako rovnocenného ku zem-voda-vzduch, bolo ustanovenie rámca, ktorý *„umožňuje ukladať cielené reštriktívne opatrenia na odrádzanie od kybernetických útokov, ktoré predstavujú vonkajšiu hrozbu pre EÚ alebo jej členské štáty, vrátane kybernetických útokov voči tretím štátom alebo medzinárodným organizáciám, a na reakciu na ne, keď sa reštriktívne opatrenia považujú za potrebné na dosiahnutie cieľov spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP)"*. Ide o krok Únie, ktorý v konečnom dôsledku reaguje na vývoj v kyberpriestore a týmto spôsobom umožňuje sankciovať osoby, ktoré určitým spôsobom ohrozujú kybernetický priestor, vyvíjajú škodlivé aktivity, aktívne sa na nich podieľajú, alebo ich podporujú (technicky, finančne). Zaujímavé, v tomto bode, je aj to,

[6] Európska rada. EÚ sa chystá vytvoriť spoločný rámec certifikácie kybernetickej bezpečnosti a posilniť svoju agentúru – Rada sa dohodla na pozícii [online]

[7] Európska rada. EÚ sústredí a prepojí svoje odborné znalosti v oblasti kybernetickej bezpečnosti – Rada sa dohodla na pozícii k centrám kybernetickej bezpečnosti [online].

[8] Európska rada. EÚ bude odolnejšia voči kybernetickým útokom – Rada podporila dohodu o spoločnej certifikácii a posilnení príslušnej agentúry [online].

že v rámci týchto sankcií je možné udeliť zákaz cestovania osobám, ktoré sú zapojené do takýchto aktivít, ba dokonca im nie je umožnené získať finančné prostriedky, pokiaľ o ne nejakým spôosobom požiadajú, pretože tým, že sa vytvoril takýto mechanizmus, vytvárajú sa zoznamy osôb, ktoré sú potenciálnym ohrozením pre fungovanie v kyberpriestore[9].

Európska Únia teda, ako sme dokázali, veľmi pružne, aktívne a ad hoc reaguje na vývoj v kyberpriestore a snaží sa teda prispôsobovať sa súčasnému vývoju bezpečnosti tak, aby čo najúčinnejšie dokázala reagovať a zabezpečovať obranu a ochranu obyvateľstva Únie aj v kybernetickom priestore, ktorý, ako sa ukázalo, je jedným z najcitlivejších a najzraniteľnejších súčastí bezpečnosti v súčasnosti. Prostredníctvom prijatia jednotlivých Aktov, vyhlásení, či kreovania systémov v kyberpriestore Únia neprestajne poukazuje na potrebu riešenia agendy kyberbezpečnosti a ide príkladom aj pre ostatných aktérov v tomto priestore. Tým, že EÚ ako medzinárodný aktér kreuje aj iné zložky bezpečnosti, v ďalšej čsti práce by sme radi poukázali na nie tak dávno kreovanú platformu spolupráce štátov Európskej únie a to konkrétne na Stálu štruktúrovanú spoluprácu, pod oficiálnym názvom PESCO, ktoré sa aktívne zapája aj do práve diskutovanej agendy bezpečnosti v kybernetickom priestore.

2 PESCO AKO AKTÍVNY PRISPIEVATEĽ K UDRŽIAVANIU BEZPEČNOSTI (AJ) V KYBERPRIESTORE

Stála štruktúrovaná spolupráca (PESCO)[10] predstavuje posilnenú spoluprácu 25 členských krajín Európskej únie na poli obrany a bezpečnosti od decembra 2017. Táto spolupráca vo svojej podstate predstavuje míľnik v spolupráci štátov EÚ vo veciach obrany a bezpečnosti, nakoľko preukazuje, svojou podstatou, silu a schopnosti štátov, ktoré takto spoločne kooperujú na vytýčených aktivitách. Pokiaľ hovoríme o aktivitách a úlohách, nakoľko ide o pomerne nový projekt EÚ, bolo vytýčených celkovo 34 projektov, na ktorých štáty kooperujú. Ide o projekty týkajúce sa rôznych sfér bezpečnosti, pričom na každom projekte pracuje určitá skuoina štátov, z ktorých jeden je povelený vedením tohto projektu.Sú to teda multinárodné projekty, ktorých cieľom je budovanie obranných spôsobilostí nie len na území zúčastnených krajín ale zároveň použitie týchto spôsobilostí v rámci operácií medzinárodného krízového manažmentu. Projekty boli odobrené v dvoch vlnách, prvých 17 projektov bolo odúhlasených v marci a zvyšných 17 v novembri 2018, pričom sa neustále pripravujú nové projekty.

Uvedené projekty boli rozdelené do viacerých kategórií – skupín podľa poľa pôsobnosti aktivít štátov, pričom hovoríme o kategóriách ako výcvik, pozemné systémy, námorníctvo, letectvo a letecké systémy, či kyberbezpečnosť a pridružené aktivity a mnohé ďalšie. Práve v otázke kyberbezpečnosti sa PESCO snazí spájaním odborníkov prispievať k ochrane tohto priestoru najmä rýchlou reakciou na vzniknuté hrozby a incidenty, zdieľaním informácií a vedomostí a v neposlednom rade aj prepájanie tajných služieb štátov s cieľom ochrániť kybernetický priestor za účelom čoho boli v rámci balíka projektov prijaté 2 dôležité platformy spolupráce v oblasti kyberbezpečnosti. Ide teda o platformu tvoriacu tímy rýchlej kybernetickej/počítačovej reakcie a zároveň sa pod hlavičkou PESCA vytvorila platforma pre zdieľanie informácií o kybernetických hrozbách a incidentoch a odpovedí na tieto incidenty.

[9] Európska rada. Kybernetické útoky: Rada už môže ukladať sankcie [online]
[10] Oficiálny názov – Permanent structured cooperation (PESCO)

2.1 Tímy rýchlej kybernetickej reakcie a vzájomná pomoc v oblasti kybernetickej bezpečnosti [11][12]

Kybernetický projekt PESCA bol prijatý v prvej schvaľovacej fáze v marci 2018. Vedúcou krajinou, pod ktorej vedením sa kreuje tento projekt, je Litva, pričom spolu s Litvou spolupracujú ďalšie štáty a to Estónsko, Španielsko, Francúzsko, Chorvátsko, Holadnsko, Poľsko, Rumunsko a Fínsko. Podstatou tohto projektu je vytváranie tímov pre rýchlu reakciu v kybernetickom priestore. Tímy rýchlej kybernetickej/počítačovej reakcie (CRRT) umožnia členským štátom, aby si navzájom pomáhali pri zabezpečovaní vyššej úrovne kybernetickej odolnosti vočo kybernetickým hrozbám a kolektívne reagovali na kybernetické incidenty. *„Tímy rýchlej kybernetickej reakcie doplnia národné, EU, regionálne a mnohonárodné úsilie v oblasti kybernetiky bez toho, aby sa zdvojovali existujúce snahy, štruktúry a formáty“*[13]. CRRT by sa potenciálne mohli neskôr použiť aj na pomoc iným členským štátom (mimo členskej základne v rámci tohto projektu), inštitúciám EÚ, operáciám SBOP, ako aj ostatným partnerom. CRRT budú vybavené spoločne vyvinutými nasaditeľnými počítačovými nástrojmi navrhnutými na zisťovanie, rozpoznávanie a zmierňovanie počítačových hrozieb. Tímy by boli schopné pomáhať pri odbornej príprave, hodnotení zraniteľnosti a inej požadovanej podpore, pričom tieto tímy kybernetickej rýchlej reakcie by fungovali združovaním odborníkov zúčastnených členských štátov. Z uvedeného vyplýva, že vzájomnou spoluprácou v rámci tohto projektu sa pripraví systém, manuál, ktorý bude následne slúžiť celoplošne nie len na území Európy, Európskej Únie, s cieľom zvyšovania odolnosti a pripravenosti štátov na akékoľvek hrozby a incidenty v kyberpriestore.

Počas prvého roku projektu všetky zúčastnené členské štáty podpísali vyhlásenie o úmysle, politické a právne poznámky, v ktorých sa podrobne uvádza postup rozhodovania, a zorganizovalo sa prvé spoločné cvičenie. Projekt už dosiahol operačnú spôsobilosť, pričom Holandsko je 1. rotujúci členský štát na rok 2019 tým, že ponúkne národný tím pre rýchlu kybernetickú reakciu. V roku 2019 sa predpokladá dokončenie návrhu Memoranda o porozumení, vykonanie dvoch kybernetických cvičení (procedurálnych a operatívnych) a v neposlednom rade aj dokončenie stálych prevádzkových postupov a v nadväznosti na to aj vypracovanie koncepcie kybernetických nástrojov.

Podľa dostupných informácií predpokladané ukončenie projektu je naplánované v rozmedzí rokov 2022-2024, pričom po ukončení tohto „funkčného“ obdobia sa predpokladá uplatnenie získaných poznatkov celoplošne, čiže ich reálne uvedenie do praxe v Európskej Únii.

2.2 Platforma na zdieľanie informácií o kybernetických hrozbách a reakciách na incidenty [14][15]

Nadväzným a doplňujúcim prvkom PESCO v oblasti kybernetickej bezpečnosti sa stala platforma na zdieľanie informácií v kyberpriestore. Projekt pod vedením Grécka, prijatý, rovnako tak ako predchádzajúci uvedený, v prvej vlne projektov PESCA – 6.marca 2018, sa konkrétne zameriava na kyberhrozby a incidenty/udalosti a schopnosť a spôsob odpovede na ne – konkrétne ide o zdieľanie týchto informácií medzi partnerskými krajinami projektu. V rámci tohto projektu je okrem Grécka zapojených ešte ďalších 6 európskych krajín, a to

[11] Oficiálny názov projektu – Cyber rapid response teams and mutual assistance in cyber security
[12] Member states driven PESCO. Cyber rapid response teams and mutual assistance in cyber security [online].
[13] VARFOLOMEEVA, A. Six EU states sign declaration on PESCO cyber rapid response [online].
[14] Oficiálny názov projeku – Cyber threats and incident response information sharing platform
[15] Member states driven PESCO. Cyber threats and incident response information sharing platform [online].

konkrétne Španielsko, Taliansko, Cyprus, Maďarsko, Rakúsko a Portugalsko. Platforma ako taká služi teda prioritne na zdieľanie informácií o kybernetických/počítačových hrozbách a reakciách na incidenty a zároveň cieľom v rámci tejto platformy je vyvinúť aktívnejšie obranné opatrenia a prípadne prechod z doposiaľ používanej známej ochrannej brány firewall k iným aktívnejším a výkonnejším, nakoľko povaha a aj intenzita a rozsah kybernetických hrozieb sa veľmi rýchlo a dynamicky mení a je potrebné prijať preventívne opatrenia na zamedzenie vzniku väčších/veľkých škôd v prípade prepuknutia incidentu v kybernetickom priestore. Cieľom tohto projektu je teda pomôcť zmierniť tieto riziká zameraním sa na zdieľanie spravodajských informácií o kybernetických hrozbách prostredníctvom sieťovej platformy členských štátov s cieľom posilniť schopnosti členských štátov v oblasti kybernetickej obrany.

Nakoľko, ako aj ostatné projekty, aj tento projekt má plánované ukončenie a to už nasledujúci rok – v 2020, očakáva sa, že riešiteľská základňa tohto projektu do uvedeného času dokáže vyvinúť účinnú ochrannú bránu, ktorá by nahradila súčasnú a zároveň, že tento projekt prinesie reálne riešenia v účinnej ochrane subjektov v kybernetickom priestore tak, aby tieto riešenia dokázali byť flexibilne platné a použiteľné aj dlhodobejšie.

2.3 Agenda kybervojen –Program spôsobilosti a interoperability pre budúcu spoluprácu v rámci spoločnej spravodajskej, dozornej a prieskumnej služby [16][17]

Ruka v ruke so samotnou kybernetickou bezpečnosťou ide aj existencia kybervojen, existencia boja v tomto priestore. Z tohto dôvodu PESCO v druhej schvaľovacej fáze projektov, v novembri 2018, odobrilo projekt venujúci sa práve agende kybervojen, pričom vedúcim štátom projektu je Česká republika, ktorá spolupracuje s Nemeckom a dodatočne sa pripojilo aj Švédsko, avšak len v pozícii pozorovateľa.

Hlavným cieľom projektu je vypracovať komplexnú štúdiu uskutočniteľnosti existujúcich kapacít EÚ v oblasti elektronickej/kybernetickej vojny a existujúcich nedostatkov a medzier, ktoré je potrebné vyplniť a získať potrebné spôsobilosti pre adekvátnu reakciu pre čo najväčší počet incidentov/ kybervojen. Zistenia štúdie uskutočniteľnosti by mali potenciálne viesť k prijatiu spoločnej koncepcie vedenia kybervojen[18]. CONOPS môže zahŕňať spoločné školenie jednotlivých expertov v danej problematike a, ak sa na tom členské štáty dohodnú, v rámci projektu môže dôjsť k zriadeniu spoločnej jednotky pre prípad kybervojen.

Prínosom tohto projektu, podľa nášho názoru, je najmä fakt, že PESCO sa snaží reflektovať všetky aspekty súvisiace s bezpečnosťou – ku ktorej v konečnom dôsledku neodmysliteľne patria aj vojny. Práve vďaka tomuto projektu sa vytvorí koncepcia, ktorá veľkou mierou prispeje k rozšíreniu vedomostí a spôsobilostí tak, aby sa v súčinnosti s ostatnými projektami, aktérmi dosiahla čo najvyššia možná miera bezpečnosti aj v kybernetickom priestore.

[16] Oficiálny názov projektu – Electronic Warfare Capability and Interoperability programme for future Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (JISR) Cooperation

[17] Member states driven PESCO. *ELECTRONIC WARFARE CAPABILITY AND INTEROPERABILITY PROGRAMME FOR FUTURE JOINT INTELLIGENCE, SURVEILLANCE AND RECONNAISSANCE (JISR) COOPERATION* [online].

[18] V tejto súvislosti sa hovorí o tzv. operačnom koncepte (anglicky concept of operations), z čoho vychádza používaná skratka „CONOPS“.

ZÁVER

Európska únia ako organizácia spájajúca nielen krajiny Európy je aktérom, ktorého úlohou je okrem iného prispievať aj k udržaniu bezpečnosti, ku ktorej v súčasnosti už neodmysliteľne patrí kybernetická bezpečnosť. Kybernetický priestor je najviac dynamickým a najviac meniacim sa, čo dáva za úlohu každému jednému aktérovi medzinárodného prostredia za úlohu rýchlo sa adaptovať a dokázať adekvátne reagovať a prispôsobovať sa zmenám, ktoré dynamický vývoj kybernetického prostredia prináša. Práve kybernetický priestor sa ukazuje byť najrýchlejšie sa meniacim spomedzi všetkých existujúcich, ak berieme do úvahy ešte zvyšné 3 – zem-voda-vzduch. Nevýhodou kyberpriestoru je veľmi vysoká miera nepredvídateľnosti a vysokej citlivosti a zraniteľnosti, na ktorý je potrebné sa adekvátne a najm vopred pripraviť, aby sa v prípade prepuknutia určitého incidentu dokázalo včas reagovať a úspešne odvrátiť alebo eliminovať hrozbu, respektíve potenciálne škody plynúce z incidentu.

Tak, ako bolo uvedené vyššie, za posledných pár rokov dokázala Európska únia pružne reagovať ako na legislatívnej, tak aj operatívnej úrovni s cieľom posilniť schopnosti a zabezpečiť čo najväčšiu obranu a ochranu kybernetického priestoru. Je potrebné podotknúť, že Európska únia ako platforma spolupráce zastrešuje aj viaceré projekty a programy, pod ktoré už neodmysliteľne patrí aj Stála štruktúrovaná spolupráca (PESCO), ktorá, ako sa ukázalo, významným spôsobom prispieva k udržiavaniu kyberpriestoru, vytvára nové platformy pre spoluprácu v rámci kyberagendy a angažuje sa na poli spolupráce aj v iných oblastiach.

Dôležité je podotknúť, že už aj na rozdelení samotných projektov PESCA, na ich kategorizácii, sa poukázalo na dôležité postavenie kyberpriestoru popri priestoroch zem-voda-vzduch, kde sa kyberpriestor v dnešnej dobe a nie len v prípade projektov PESCA už kladie na rovnakú úroveň. Dokázali sme, že Stála štruktúrovaná spolupráca aktívne a dynamicky reaguje a prispieva k súčasnému vývoju ochrany a obrany kybernetického priestoru, čím sa zaraďuje medzi významných aktérov súčasnosti. Domnievame sa, nakoľko sú projekty časovo obmedzené, že po ich ukončení budú prijaté ďalšie projekty, ktoré budú reflektovať ďalší, vyvíjajúci sa stav v medzinárodnom kybernetickom prostredí minimálne tak, ako je tomu v súčasnosti a pri súčasnom nastavení projektov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BANKS, M. 2018. From cyber to military mobility: EU members endorse new defense objectives. In *Defense News* [online]. [cit. 2019-09-21]. Dostupné na internete: https://www.defensenews.com/global/europe/2018/11/20/from-cyber-to-military-mobility-eu-members-endorse-new-defense-objectives/

European Union External Action. 2018. *New tool to address cyber threats: the EU's Rapid Response Force* [online]. [cit. 2019-09-19]. Dostupné na internete: https://eeas.europa.eu/topics/eu-international-cyberspace-policy/47525/new-tool-address-cyber-threats-eus-rapid-response-force_en

European Union External Action. 2019. *Permanent Structured Cooperation (PESCO) – factsheet* [online]. [cit. 2019-09-28]. Dostupné na internete: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-Homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en

Európska rada. 2016. *Boj proti trestnej činnosti v kybernetickom priestore: Rada sa dohodla na praktických opatreniach a ďalších krokoch* [online]. [cit. 2019-09-22]. Dostupné na

internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2016/06/09/criminal-activities-cyberspace/

Európska rada. 2017. *Kybernetická bezpečnosť: inštitúcie EÚ posilňujú spoluprácu v oblasti boja proti kybernetickým útokom* [online]. [cit. 2019-09-21]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2017/12/20/cybersecurity-eu-institutions-strengthen-cooperation-to-counter-cyber-attacks/

Európska rada. 2018a. *Škodlivé kybernetické činnosti: Rada prijala závery* [online]. [cit. 2019-09-21]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2018/04/16/malicious-cyber-activities-council-adopts-conclusions/

Európska rada. 2018b. *EÚ sa chystá vytvoriť spoločný rámec certifikácie kybernetickej bezpečnosti a posilniť svoju agentúru – Rada sa dohodla na pozícii* [online]. [cit. 2019-09-22]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2018/06/08/eu-to-create-a-common-cybersecurity-certification-framework-and-beef-up-its-agency-council-agrees-its-position/

Európska rada. 2018c. *EÚ bude odolnejšia voči kybernetickým útokom – Rada podporila dohodu o spoločnej certifikácii a posilnení príslušnej agentúry* [online]. [cit. 2019-09-21]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2018/12/19/eu-to-become-more-cyber-proof-as-council-backs-deal-on-common-certification-and-beefed-up-agency/

Európska rada. 2019a. *Kybernetická bezpečnosť v Európe: prísnejšie pravidlá a lepšia ochrana* [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/cybersecurity/

Európska rada. 2019b. *EÚ sústredí a prepojí svoje odborné znalosti v oblasti kybernetickej bezpečnosti – Rada sa dohodla na pozícii k centrám kybernetickej bezpečnosti* [online]. [cit. 2019-09-21]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/03/13/eu-to-pool-and-network-its-cybersecurity-expertise-council-agrees-its-position-on-cybersecurity-centres/

Európska rada. 2019c. *Kybernetické útoky: Rada už môže ukladať sankcie* [online]. [cit. 2019-09-23]. Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/05/17/cyber-attacks-council-is-now-able-to-impose-sanctions/

Member states driven PESCO. 2019a. *About PESCO* [online]. [cit. 2019-09-25]. Dostupné na internete: https://pesco.europa.eu/

Member states driven PESCO. 2019b. *Cyber rapid response teams and mutual assistance in cyber security* [online]. [cit. 2019-09-25]. Dostupné na internete: https://pesco.europa.eu/project/cyber-rapid-response-teams-and-mutual-assistance-in-cyber-security/

Member states driven PESCO. 2019c. *Cyber threats and incident response information sharing platform* [online]. [cit. 2019-09-26]. Dostupné na internete: https://pesco.europa.eu/project/cyber-threats-and-incident-response-information-sharing-platform/

Member states driven PESCO. 2019d. *ELECTRONIC WARFARE CAPABILITY AND INTEROPERABILITY PROGRAMME FOR FUTURE JOINT INTELLIGENCE, SURVEILLANCE AND RECONNAISSANCE (JISR) COOPERATION* [online]. [cit. 2019-09-26]. Dostupné na internete: https://pesco.europa.eu/project/electronic-warfare-capability-and-

interoperability-programme-for-future-joint-intelligence-surveillance-and-reconnaissance-jisr-cooperation/

VARFOLOMEEVA, A. 2018. Six EU states sign declaration on PESCO cyber rapid response. In *The Defense Post* [online]. [cit. 2019-09-24]. Dostupné na internete: https://thedefensepost.com/2018/06/25/lithuania-cyber-rapid-response-pesco/

YAR, L. 2018a. Kyberbezpečnosť na Slovensku, v Európe a za Atlantikom: Nastavenie a výzvy. In *Euractiv.sk* [online]. [cit. 2019-09-19]. Dostupné na internete: https://euractiv.sk/section/digitalizacia/linksdossier/kyberbezpecnost-na-slovensku-v-europe-a-za-atlantikom-hrozby-a-ich-riesenia/

YAR, L. 2018b. Kybernetických útokov pribúda, tretine krajín Únie už ohrozili kritickú infraštruktúru. In *Euractiv.sk* [online]. [cit. 2019-09-19]. Dostupné na internete: https://euractiv.sk/section/digitalizacia/news/kybernetickych-utokov-pribuda-tretine-krajin-unie-uz-ohrozili-kriticku-infrastrukturu/

doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD., MBA
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Rastislav.kazansky@umb.sk

Mgr. Dominika Trubenová, M.A.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Dominika.trubenova@umb.sk

BEZPEČNOSŤ VLASTNÝCH VOJSK POČAS PRIAMEJ LETECKEJ PODPORY

SAFETY OF FRIEDLY FORCES DURING CLOSE AIR SUPPORT

Milan TURAJ

ABSTRACT

The aim of this article is to explain how to avoid the fratricide during Close Air Support and to describe the main capablilities of Armed Forces of Slovak Republic involved in Close Air Support. The first chapter is focused on definitions and short explanations of Close Air Support, integration, close proximity and danger close. The second chapter is focused on definition and short explanation of fratricide, then there are described the contributory factors in fratricide and the reasons of fratricide origin, and the last part of this chapter is focused on explanation of the techniques and procedures of fratricide mitigation.

Keywords: fratricide, Close Air Support, JTAC, Danger Close, Operation ANACONDA,

ÚVOD

Od 1. svetovej vojny sa neoddeliteľnou súčasťou armád stali vzdušné sily. Ich prínos sa ukázal hneď od začiatku a ich význam neustále rastie. *„Vojenské operácie majú vyvíjajúci sa charakter, ktorým reagujú na zmeny v povahe konfliktu.“*[1] Súčasné konflikty sa už bez leteckej podpory ani nedajú riešiť. A to nehovorím len o dopravných úlohách letectva na zabezpečenie humanitárnej pomoci, ale hlavne o priamej leteckej podpore (Close Air Support – CAS)[2].

Bez CAS sa dnes nevedú žiadne operácie počas všetkých vojenských aktivít. Spravidla tá strana, ktorá dokáže svojim pozemným jednotkám zabezpečiť dostatočnú CAS, má veľkú šancu na úspech v konkrétnej operácii.

Avšak CAS okrem nespočetných výhod svojím charakterom prináša aj veľké riziko pre vlastné jednotky byť ohrozenými účinkami vlastnej leteckej munície použitej na ničenie nepriateľa počas CAS.

Majster Sun o podobe víťazstva povedal:

„ *V dávnych dobách dobrí generáli najskôr zabezpečili vlastnú armádu, aby ju nepriateľ nemohol poraziť a až potom čakali na možnosť poraziť nepriateľa*.“[3]

Zabezpečiť neznamená len dodať svojím vojakom všestrannú logistickú, spravodajskú a bojovú podporu, ale aj ochranu vlastných vojsk.

Bezpečnosť vlastných vojsk je prvoradá pre dosiahnutia úspechu počas každej vojenskej aktivity. Táto zásada platí aj počas CAS. Velitelia musia dosiahnuť bezpečnosť vlastných jednotiek dvoma krokmi. Prvý krok je použitie najvhodnejších zbraňových systémov. Druhý krok je vycvičenie personálu. „*Faktom je, že OS SR sú súčasťou systému kolektívnej obrany*

[1] SPILÝ, P., HRNČIAR, M., 2013,Vojenská taktika, s. 10.
[2] SOŠ 3680 AAP-6, 2018, Slovník termínov a definícií NATO, s. 147
[3] MAJSTER SUN, 2001, Kapitolky o vojenskom umení, s. 27

NATO. SR je prispievateľom do vojenských síl NATO, ale aj bojových skupín EÚ, a preto je požadovaný vysoký stupeň interoperability a kompatibility s ostatnými členskými štátmi NATO a dôsledné dosahovanie spôsobilostí stanovených NATO“.[4]

Kúpou lietadiel F-16 Viper block 70/72 ozbrojené sily Slovenskej republiky získajú letecké prostriedky schopné vykonávať CAS v plnom rozsahu a urobia prvý krok pre zníženie možného ohrozenia vlastných jednotiek počas CAS.

Jadro konfigurácie F-16 block 70/72 tvorí aktívny elektronický prehľadový radar (Active Electronically Scanned Array (AESA) radar), moderný komerčný avionický podsystém (modern commercial off-the-shelf (COTS)-based avionics subsystem), veľký displej s vysokým rozlíšením a veľkoobjemový a vysokorýchlostný data bus. Operačné spôsobilosti sú zlepšené o datovú linku Link -16, kontajner pre zisťovanie cieľov Sniper, vyspelé zbrane, presnú GPS navigáciu a Automatický systém zabráneniu kolízie so zemou (the Automatic Ground Collision Avoidance System (Auto GCAS)).

Práve Sniper Pod a presné zbraňové systémy umožňujú F-16 block 70/72 úspešne podporovať pozemné jednotky.

Avšak samotná výzbroj nezaručí, nech je akokoľvek technologicky vyspelá, možné ohrozenie vlastných jednotiek počas CAS.

Preto musia OS SR prirodzene pristúpiť k druhému kroku a to zabezpečením kvalitného výcviku osádok F – 16 vo vykonávaní celého rozsahu CAS procedúr, kvalitného výcviku a udržiavacieho programu predsunutých leteckých navádzačov (Joint Terminal Attack Controller – JTAC) a hlavne veliteľov a štáby podporovaných pozemných jednotiek znalých procedúr znižovania nežiadúcich účinkov palieb pre vlastné jednotky počas CAS.

1 ČO JE PRIAMA LETECKÁ PODPORA (CLOSE AIR SUPPORT – CAS)?

Podľa ATP 3.3.2.1 (D)[5]:

„*CAS is an air action against hostile targets which are in close proximity to friendly forces and which require detailed integration of each air mission with fire and movement of those forces*.“

Podľa JPUB 3-09.3[6]:

„*Close air support (CAS) is air action by aircraft against hostile targets that are in close proximity to friendly forces and that require detailed integration of each air mission with the fire and movement of those forces*.“

Podľa SVD VzS OSSR (B)[7]:

„*Priama letecká podpora (Close Air Support, CAS) je činnosť vykonávaná letúnmi alebo vrtuľníkmi proti cieľom nepriateľa. Vyžaduje detailnú súčinnosť každej letovej úlohy s palebnou činnosťou a pohybom vlastných síl, s cieľom vyhnúť sa neúmyselnému zasiahnutiu vlastných síl (Fratricide Avoidance) a vykonať správny výber cieľov (Targeting Guidance) prostredníctvom kvalifikovaného a certifikovaného predsunutého leteckého navádzača (Forward Air Controller, FAC).*“

[4] WESSELÉNYI, J., KOMPAN, J., 2018, Miesto a úlohy medzinárodného kurzu štábnych dôstojníkov..., s. 45.
[5] ATP-3.3.2.1 (D), 2019, Tactics, Techniques and Procedures for Close Air Support ..., 2019, s. 1-4
[6] JP 3-09.3, 2019, Close Air Support, s. I-1
[7] SVD VzS OSSR (B), 2015, Spoločná vojenská doktrína vzdušných síl ..., s. 19

Zo všetkých troch vybraných definícií vyplýva, že podstata CAS spočíva v blízkej vzdialenosti nepriateľa od vlastných jednotiek a potreba detailnej integrácie.

1.1 ČO JE BLÍZKA VZDIALENOSŤ?

Blízka vzdialenosť nie je striktne daný údaj dĺžky. Je to vzdialenosť definovaná efektívnym dosahom nepriateľských zbraní a zbraňových systémov. Z toho vyplýva, že blízka vzdialenosť nepriateľa od vlastných jednotiek sa bude v každej situácii líšiť. Napríklad: ak nepriateľ efektívne pôsobí na naše jednotky ručnými zbraňami jednotlivca v členitom vysokohorskom prostredí, tak blízka vzdialenosť môže byť rádovo niekoľko metrov. Na druhej strane ak na nás pôsobí efektívne paľbou napríklad z tankov, tak blízka vzdialenosť môže presahovať niekoľko kilometrov.

1.2 ČO JE DETAILNÁ INTEGRÁCIA?

Pod pojmom detailná integrácia rozumieme zapojenie priamej leteckej podpory do palieb a manévru podporovaného pozemného veliteľa tak, aby veliteľ:

- nemusel prerušiť paľby na dlhšiu dobu a tým stratil získané výhody,
- nebol obmedzený v použití všetkých druhov palebných prostriedkov, ktoré má k dispozícii,
- a jeho jednotky neboli ohrozené vlastnou priamou leteckou podporou,
- nestratil voľnosť pohybu a manévru,
- naopak získal voľnosť pohybu a manévru.

Toto všetko je možné dosiahnuť len vtedy, keď je veliteľ dokonale oboznámený s procedúrami CAS, osádky vykonávajúce CAS sú vycvičené a skúsené v poskytovaní CAS a hlavne ak veliteľ má vo svojej organizačnej štruktúre začlenených JTACov a vie ich efektívne použiť.

1.3 NEBEZBEČNÁ VZDIALENOSŤ (DANGER CLOSE)

Podľa SOŠ 3680 AAP-6[8] je:

„*v delostreleckej a námornej delostreleckej palebnej podpore informácia pri výzve na vedenie paľby na označenie, že vo vzdialenosti 600 metrov od cieľa sa nachádzajú vlastné sily*.“

Obdobne to platí aj počas CAS. Avšak na rozdiel od delostreleckej a námornej delostreleckej palebnej podpore, nebezpečná vzdialenosť počas CAS je definovaná podľa typu použitej munície. To znamená, že pre všetky typy leteckej munície a zbraňových systémov sú vypočítané pravdepodobné hranice ohrozenia s predpokladanou pravdepodobnosťou spôsobenia 0,1% straty bojaschopnosti jednotky. Vypočítané hranice sú rozdelené do troch skupín:

- hranice ohrozenia nekryte stojacích osôb,
- hranice ohrozenia nekryte ležiacich osôb,
- hranice ohrozenia kryte ležiacich osôb.

[8] SOŠ 3680 AAP-6, 2018, Slovník termínov a definícií NATO, s. 205

Hranica ohrozenia nekryte stojacích osôb sa považuje za DANGER CLOSE. Avšak Danger Close neznamená, že veliteľ nesmie operovať v priestore vyznačenom touto hranicou. Je to len upozornenie, výstraha pre veliteľa, riadiace centrum palieb, osádky lietadiel, že môže dôjsť k ohrozeniu vlastných jednotiek vlastnou paľbou. Veliteľ, ktorý sa rozhodne toto riziko akceptovať môže na vlastnú zodpovednosť pôsobiť v danom priestore.

2 ČO JE OHROZENIE VLASTNÝCH JEDNOTIEK PAĽBOU VLASTNÝCH JEDNOTIEK (FRATRICIDE)?

Podľa AFTTP 3-3[9] fratricide je:

„*the injury to friendly forces caused by friendly fire*."

Ohrozenie vlastných vojsk nespôsobuje len zranenia a straty na životoch vlastných vojakov, ale aj nevyčísliteľné materiálne škody, plytvanie ľudským potenciálom počas poskytovania zdravotnej starostlivosti a vyšetrovaní udalostí. Samozrejme, spôsobuje stratu bojaschopnosti jednotiek, zníženie morálky a dôveryhodnosti. V neposlednom rade spomaľuje tempo postupu počas akejkoľvek vojenskej aktivite.

2.1 AKÉ SÚ NAJČASTEJŠIE PRÍČINY VZNIKU FRATRICIDE?

Najčastejšia príčina, ktorá, bohužiaľ, sa nikdy nepodarí odstrániť je strata situačného povedomia o bojisku (Situation awareness). Môže nastať v troch prípadoch:

- strata situačného povedomia na strane veliteľa a tým aj JTACa, (počas vedenia operácií sa často stáva, že veliteľ nevie presnú polohu vlastných podriadených a susedných jednotiek. Tým často dochádza k pomýleniu si vlastných s nepriateľom. Ešte častejšie však dochádza k tomu, že JTAC do svojich výpočtov pre výber najvhodnejšej munície nezaráta najbližšiu možnú priateľskú jednotku),
- strata situačného povedomia na strane osádky lietadla, (počas operácie ANACONDA 2.-6.3.2002, Afganistan, osádka lietadla AC-130 si pomýlila postupujúce jednotky afganských a amerických špeciálnych síl s jednotkami Talibanu a spustila na nich paľbu zo svojich palubných zbraňových systémov. Výsledok bol: jeden mŕtvy USA vojak, dvaja mŕtvy afganskí vojaci a sedemnásť afganských vojakov bolo zranených.),
- strata situačného povedomia na oboch stranách, (počas operácie Desert Storm, americké pozemné jednotky v pozorovacích stanovištiach na prednom okraji pozorovali svoj priestor zodpovednosti za účelom včasne odhaliť potencionálny protiútok Irackých vojsk. Veliteľom a ani ich pozorovateľom však nebolo oznámené, že cez ich postavenia sa budú vracať vlastné prieskumné jednotky. V čase ich návratu do zostavy hliadkujúci vrtuľník spozoroval približujúce sa vozidlo s nepriateľskej strany k prednému okraju vlastných vojsk a následne dostal od pozemnej jednotky povolenie na jeho zničenie. Chyba na pozemnej strane bola v tom, že neboli informovaní a ani neoverili si možnosť, že by to boli vlastní vojaci u nadriadeného. Chyba na strane pilota bola v tom, že nedokázal presne opísať o aký druh vozidla ide, čím by jednoznačne odhalil, že vozidlo nie je irácke.

Ďalšia častá príčina vzniku fratricide je v nedostatočnej vedomosti veliteľa o účinkoch leteckej munície a neochota prijať odporučenie o správnej voľbe munície od JTACa. Známe sú tieto dva prípady:

[9] AFTTP 3-3, 2012, Combat fundamentals Joint Terminal Attack Controller, s. 21-2

- nekinetický vz. kinetický letecký úder (pozemné jednotky sú tak blízko a v tak nevýhodnom postavení (vzhľadom na terén), že jediným možným riešením na odpútanie sa od nepriateľa a stiahnutie sa z killzóny je použitie nekinetického úderu letectva a to supersonickým treskom počas nízkeho preletu ponad nepriateľa. Napriek tomuto odporúčaniu veliteľ nariadil kinetický úder, ktorý spôsobil straty na vlastnej strane a tým ešte viac skomplikoval vzniknutú situáciu.),
- kinetický úder vz. vhodná voľba munície (v situáciách, keď sú vlastné jednotky od nepriateľa vo vzdialenosti niekoľko desiatok metrov a nekinetický útok nepriniesol požadovaný efekt, je nutné použiť muníciu s najmenšou odhadovanou hranicou ohrozenia (pre letecké kanóny je 95 m, kým pre 500lb bombu GBU – 12 je 275m).

Najmenej častá príčina fratricide je v zlyhaní leteckej munície. V tomto smere sa neustále vyvíjajú novšie, presnejšie a spoľahlivejšie zbrane. Avšak aj pri nich dochádza k zlyhaniu. Napríklad vysoko spoľahlivá letecká bomba GBU-38 (500lb INS/GPS navádzaný JDAM), ak do 30 sekúnd po vypustení z lietadla nenadviaže spojenie s GPS družicou a tým neskoriguje svoju dráhu letu, nebude tak presná ako pozemná jednotka očakáva a v Danger Close situáciách môže to mať fatálne následky na vlastné jednotky.

2.2 AKO ZNÍŽIŤ MIERU OHROZENIA VLASTNÝCH JEDNOTIEK PAĽBOU VLASTNÝCH PROSTRIEDKOV A JEJ ÚČINKAMI?

Najdôležitejšie je sa vždy poučiť z minulých udalostí. Treba rozobrať príčiny vzniku udalosti a pokúsiť sa dôjsť k správnemu riešeniu tak , aby v budúcnosti vedeli všetci zainteresovaní reagovať a konať tak, aby sa situácia neskončila rovnako zle.

Všetky orgány zapojené do CAS by mali dodržiavať nasledujúce opatrenia zabezpečujúce zníženie rizika ohrozenia vlastných vojsk vlastnou paľbou.

V prvom rade je povinnosťou každého veliteľa na každom stupni velenia zabezpečiť nepretržité velenie a riadenie. Počas operácie ANACONDA v r. 2002 v Afganistane, nebola správne vybudovaná štruktúra riadenia, velenia a vyžadovania CAS. Dôsledkom bolo, že spoločný veliteľ nemal prehľad o tom kto, kde a kedy žiadal CAS a hlavne kto riadi koncové navedenie lietadiel. Čo viedlo k napadnutiu vlastných vojsk, ako som písal vyššie. Ale aj ku priblíženiam lietadiel, čo bol dôsledok nesprávneho riadenia vzdušného priestoru a jeho prehustenie leteckými prostriedkami.

V druhom rade veliteľ, JTAC a osádka lietadiel vykonávajúcich CAS musia urobiť všetko preto, aby nestratili situačné povedomie. Musia pritom dbať aby:

- nedošlo ku strate spojenia a mať záložný plán s vypracovanými procedúrami a postupmi čo v prípade keď ku strate spojenia dôjde,
- boli maximálne využité všetky zdroje a prostriedky na pozitívnu identifikáciu cieľa (F – 16 block 70/72 disponuje kontajnerom na zisťovanie cieľov SNIPER, ktorý má funkciu vysielania pohyblivého reálneho videa do systému ROVER, ďalej laserový ožarovač a IR značkovač, čím dokáže zabezpečiť, že pilot a aj JTAC sa pozerajú na ten istý cieľ,
- veliteľ neustále počas CAS informoval JTACa o polohe vlastných a susedných jednotiek a JTAC zas informoval o tom osádku lietadla.

V treťom rade JTAC a osádka lietadla musia za každých okolností dodržať stanovené taktiky, techniky a procedúry CAS. To znamená:

- vždy vykonať minimálne povinné body CAS brífingu (bezpečnosť a vektorovanie letu, kód na prerušenie seče, stručný opis situácie (5W), typ riadenia a metódu napadnutia, výber munície, 9 – riadkový brífing o cieli, smer útoku a čas útoku,
- pri výbere vhodnej munície musí JTAC zohľadniť hranicu ohrozenia danej munície a typ munície,
- ak sú vlastné jednotky v Danger Close situácii môže JTAC využiť nasledovné techniky na zníženie účinku munície:
    - nariadiť použitie oneskorovača zapaľovača, čím muníciu pochová do zeme a rapídne zníži dosah črepín a tlakovej vlny,
    - správna voľba smeru útoku tak, aby účinok munície nebol smerovaný proti vlastným jednotkám (pri použití leteckého kanónu musia byť jednotky mimo 60° vejára vzhľadom na smer paľby a pri použití laserom navádzaných bômb navádzaných z pozemného laserového ožarovača, nesmie smer útoku byť v zóne 10°± smer ožarovania a súčasne v zóne + 60°od smeru ožarovania až po - 60° od smeru ožarovania,
    - využitie prírodných alebo umelých prekážok a krytov na bojisku tak, aby prekážky boli vždy medzi vlastnými jednotkami a miestom dopadu munície,
    - posunutie bodu dopadu tak, aby vlastné jednotky boli mimo hranice ohrozenia, avšak účinok munície bude stále dostačujúci na dosiahnutie požadovaného efektu na nepriateľovi,
- vždy prerušiť seč ak:
    - by sa situácia zmenila tak, že by mohlo dôjsť ohrozeniu vlastných jednotiek a civilného obyvateľstva,
    - dôjde k strate situačného povedomia či u JTAC a veliteľa, alebo u pilotov,
    - by nebola zabezpečená bezpečnosť lietadla.

Vo štvrtom rade vyškoliť veliteľov na všetkých stupňoch velenia v správnom použití JTAC počas operácií počas každej vojenskej aktivite. Preto je nevyhnutné vytvoriť metodiku použitia JTAC počas CAS, tak aby veliteľa boli dostatočne informovaní o všetkých možnostiach tejto jedinečnej spôsobilosti. Tým si zabezpečiť nie len efektívnejšie využitie leteckej podpory ale hlavne bezpečnosť vlastných vojsk počas CAS.

V neposlednom rade zabezpečiť odborný výcvik JTACov a pilotov lietadiel vykonávajúcich CAS.

Výcvik JTACov OS SR robí v súlade so SPJ – 3 – 16/JTAC[10], ktorá je spracovaná podľa NATO ATP 3.3.2.2 (B)[11] a tým zabezpečila plnohodnotné použitie tejto spôsobilosti v operáciách medzinárodného krízového manažmentu.

Jediný druh lietadla s pevným krídlo, ktoré vykonáva CAS v OS SR je L 39. Osádky týchto lietadiel robia výcvik v CAS v súlade so SPA – 3 – 8 – 1 / Let[12], v ktorej je stanovené, že: „*Výcvik pilotov v bombardovaní, streľbe kanónom na pozemné ciele a streľbe neriadenými raketami na pozemné ciele sa môže začať po splnení výcviku vo vyššej (zložitej) technike pilotáže v strednej a veľkej výške a jednoduchej technike pilotáže a navigácie v malej výške“ a „Lety zamerané na vykonanie sečí na pozemné ciele s použitím rôznych druhov výzbroje v*

[10] SPJ – 3 – 16/JTAC, 2019, Národný program výcviku predsunutých leteckých navádzačov
[11] ATP-3.3.2.2 (B), 2018, Joint Terminal Attack Controller Program
[12] SPA – 3 – 8 - 1/Let, 2015, Programy letovej prípravy na lietadlách L39, str. 48

jednej seči sa povoľujú len pilotom, ktorí sú vycvičení v rozsahu 1. triedy". Z toho vyplýva, že ak nákup F-16 prebehne podľa plánu a budú vytvorené programy letovej prípravy na lietadlách F-16 v približne rovnakej forme ako pre lietadla L39, tak výcvik nových pilotov bude trvať dlhšiu dobu. Dovtedy OS SR aj keď budú disponovať lietadlami schopnými vykonávať CAS, určitú dobu nebudú mať vycvičené osádky. Preto je nutné, aby náletové hodiny a zámer veliteľa vzdušných síl boli smerované k čo najskoršiemu vycvičeniu týchto osádok. Vhodné by bolo zaradiť do programu vojenského výcviku kadetov predmet priama letecká podpora, počas ktorého by boli kadeti – piloti a letovodi teoreticky oboznámení s plánovaním, vykonaním a vyhodnotením priamej leteckej podpory v celku. Čím by sa uľahčil ich neskorší výcvik po ukončení štúdia.

ZÁVER

Cieľom tohto článku bolo vysvetliť ako dosiahnuť čo najvyššiu bezpečnosť vlastných vojsk počas priamej leteckej podpory. Zadefinoval som čo je priama letecká podpora, v čom spočíva jej podstata a čo je nebezpečná vzdialenosť.

Následne som definoval čo je ohrozenie vlastných vojsk paľbou vlastných jednotiek a aké sú príčiny jeho vzniku.

Na základe týchto informácií som popísal základné pravidlá ako sa vyhnúť, alebo znížiť možnosť vzniku ohrozenia vlastných jednotiek paľbou vlastných prostriedkov.

Záverom môžem konštatovať, že v súčasnosti OS SR je schopné zabezpečiť patričnú bezpečnosť vlastných vojsk počas CAS vlastnými silami len veľmi čiastočne. Vyplýva to z toho, že momentálne jedine predsunutí leteckí navádzači (JTAC) sú plne certifikovaný a kvalifikovaný podľa štandardov NATO. Naviac sú jediný prvok celého systému velenia a riadenia priamej leteckej podpory, ktorý bol reálne nasadený v operáciách medzinárodného krízového manažmentu (ISAF a Resolute Support). Túto jedinečnú a celosvetovo nedostatkovú a tým veľmi váženú spôsobilosť je nutné nie len udržiavať na už dosiahnutej úrovni, ale ešte intenzívnejšie rozvíjať nie len do počtu, ale hlavne do kvality.

Ďalšiu spôsobilosť, ktorá spolu s JTACmi vznikla, sú piloti vycvičení vo vykonávaní priamej leteckej podpory. Bohužiaľ, v súčasnosti, jediné lietadlo s pevným krídlom, ktoré je schopné vykonať priamu leteckú podporu podľa štandardov NATO je L39. Avšak vzhľadom na technické problémy L39 a vzhľadom na Programy letovej prípravy na lietadlách L39[13] majú piloti veľký problém udržať si túto spôsobilosť nepretržite.

Veľkú nádej vkladám do pripravovaného dodania lietadiel F-16 block 70/72. Nie len kvôli možnostiam a technickým parametrom opísaných vyššie, ale hlavne kvôli počtu lietadiel. Čím sa úmerne zvýšia letové hodiny pre pilotov a tým aj počet vycvičených pilotov. V neposlednom rade, OS SR budú mať popri vrtuľníkoch UH – 60M Black Hawk a dopravných lietadlách C-27J Spartan ďalšie moderné lietadlo, ktoré môže byť nasadené v akejkoľvek operácii medzinárodného krízového manažmentu nie len pre zabezpečenie bezpečnej priamej leteckej podpory pre jednotky OS SR, ale pre všetky spojenecké jednotky.

Najväčším nedostatkom pri zabezpečení bezpečnosti vlastných vojsk počas CAS vidím v nepripravenosti a neskúsenosti z operácií medzinárodného krízového manažmentu veliteľov a štábov na všetkých stupňoch velenia. Veliteľ je tá osoba, ktorá je zodpovedná za všetko čo sa udeje v jeho priestore zodpovednosti. Práve preto by sa mala zintenzívniť teoretická výuka veliteľov a štábov počas veliteľskej prípravy v oblasti priamej leteckej podpory. A samozrejme teoretické poznatky pretaviť na praktické zručnosti počas národných

[13] SPA – 3 – 8 - 1/Let, 2015, Programy letovej prípravy na lietadlách L39

a medzinárodných cvičení. Výsledkom bude jednotka vycvičená a pripravená pre bezpečné nasadenie do akejkoľvek operácie medzinárodného krízového manažmentu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AFTTP 3-3, 2012. Air Force Tactics, Techniques, and Procedures 3-3.JTAC: Combat fundamentals Joint Terminal Attack Controller. Washington: Departure of Defense. s. 352

ATP-3.3.2.1 (D), 2019, Allied Tactical Publication: Tactics, Techniques and Procedures for Close Air Support and Air Interdiction Edition D Version 1. Brussels: NATO Headquaters – NSO. s. 405

ATP-3.3.2.2 (B), 2018, Allied Tactical Publication: Joint Terminal Attack Controller Program Edition B Version 2. Brussels: NATO Headquaters – NSO. s. 68

JP 3-09.3, 2019. Joint Publication 3-09.3: Close Air Support. Washington: Departure of Defense. s. 364

MAJSTER SUN, 2001: Kapitolky o vojenskom umení, vydanie 2. Bratislava: Ministerstvo obrany SR. s. 72

SOŠ 3680 AAP-6, 2018: Slovník termínov a definícií NATO, vydanie 10. Bratislava: Úrad pre obrannú štandardizáciu, kodifikáciu a štátne overovanie kvality. s. 675

SPA – 3 – 8 - 1/Let, 2015: Programy letovej prípravy na lietadlách L39. Zvolen: Vzdušné sily ozbrojených síl Slovenskej republiky. s. 99

SPILÝ, P., HRNČIAR, M., 2013, Vojenská taktika : vysokoškolská učebnica. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 1. vyd., ISBN 978-80-8040-471-0, s. 270

SPJ – 3 – 16/JTAC, 2019: Národný program výcviku predsunutých leteckých navádzačov, 1. novelizácia. Bratislava: Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky. s. 101

SVD VzS OSSR (B), 2015: Spoločná vojenská doktrína vzdušných síl ozbrojených síl Slovenskej republiky (B). Bratislava: Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky. s. 144

WESSELÉNYI, J., KOMPAN, J., 2018. Miesto a úlohy medzinárodného kurzu štábnych dôstojníkov (ISOC) v rámci kariérneho a odborného vzdelávania v OS SR a NATO. In: Vojenské reflexie. Ročník 13 Číslo 1/2018. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R. Štefánika, ISSN 1336-9202, s. 44 -55.

kpt. Ing. Milan TURAJ
Externý doktorand katedry bezpečnosti a obrany
Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš 1, Slovenská republika
milan.turaj@aos.sk

VYUŽITIE SCENÁROV V PROCESE SPRAVODAJSKÝCH ANALÝZ

THE USING SCENARIOS IN THE INTELLIGENCE ANALYTICAL PROCES

Peter TVARUŠKA

ABSTRACT

The aim of this article is to describe the using scenarios in the intelligence analytical process. The article focuses on the importance of scenarios for the needs of intelligence especially in analyses, perform scenario-building phase and shows the benefits of forward-looking prognosis for the theory of security studies and intelligence. The article shows and describe how creating of scenarios support the understanding of the possible development of targets or objects over the time, thereby indicating in time the possible threats and risks.

Key words: Scenario, Security, Forecasting, Threat, Intelligence.

ÚVOD

Jedná z rozhodujúcich úloh spravodajstva je poskytovať predikciu vývoja prostredia a činnosti cieľa v čase s takým predstihom, aby velitelia a štáby mali dostatok času pripraviť protiopatrenia alebo prevziať predstihujúcu iniciatívu. Predikovať neznamená predpovedať v zmysle nejakých menej dôveryhodných praktík, ale odhadnúť s maximálnou možnou pravdepodobnosťou výskyt hrozby alebo správanie sa cieľa v čase. Výška tejto pravdepodobnosti sa bude zakladať na známych informáciách, na efektivite zberu ďalších informácií a na správnom vyhodnotení správania sa a vzorcoch vývoja cieľa a hrozieb v minulosti. Na taktickej a operačnej úrovni to môže byť niekoľko hodín či dní dopredu, na strategickej úrovni to budú predovšetkým dlhodobé predpovede v rozsahu aj niekoľko rokov. Metóda, ktorá je vhodná na vedecké predpovedanie budúcnosti je scenáristika. Predpovedanie budúcnosti bolo v celej histórií veľmi žiadaná schopnosť, no v tomto znení sa skôr viaže na niečo intuitívne, symbolické a duchovné. Moderná scenáristika využívajúca vedecký prístup vzniká v 50. rokoch v USA ako potreba realizácie medzinárodných vzťahov.[1] Na to aby scenáre splnili svoju úlohu, musia byť vhodne smerované, musia sledovať líniu k potencionálnemu cieľu, ktorý nastane ak sa istá skutočnosť alebo jav udeje. Našim zámerom je určenie prínosu scenárov v v procese spravodajských analýz a taktiež čiastočne naznačiť postup, ako sa takýto scenár vytvára.

1 ZÁKLADNÉ POJMY V OBLASTI SPRAVODAJSKÝCH ANALÝZ

Geopolitická situácia v 21.storočí sa dynamicky vyvíja. Bezpečnosť, ako stav je veľmi nestabilná a naozaj dynamicky sa vyvíjajúca veličina charakteristická striedaním sa období relatívneho pokoja s obdobiami bezpečnostnej nestability. Velitelia sa musia snažiť o hlbšie pochopenie bezpečnostných výziev, predovšetkým v zmysle, kde sa nepriateľ alebo iný aktéri, budú snažiť presadzovať napĺňanie svojich záujmov a to buď otvorene alebo skrytou formou. Spravodajstvo môže byť v tejto snahe kľúčovým nástrojom, ktorý poskytne pohľad na to, prečo sa niečo deje a čo sa ešte stať môže.

[1] DYTRICH, O. Scenáristika jako metoda v mezinárodních vztazích, s. 93-107.

1.1. ANALÝZA A ANALYTICKÝ PROCES V SPRAVODAJSTVE

Hovoriť o využití scenárov v procese spravodajských analýz nie je možné bez definovania, čo pod pojmom analýza, analytický proces a ďalšími kľúčovými pojmami rozumieme. Spravodajstvo je cieľavedomá riadená činnosť zameraná na získanie a spracovania informácií týkajúcich sa cudzích štátov, nepriateľských a potenciálne nepriateľských síl alebo prvkov či priestorov aktuálnej alebo potenciálnej bojovej činnosti.[2] Úlohou spravodajstva na strategickej úrovni je predovšetkým získať, spracovať a vyhodnotiť informácie dôležité pre obranu a bezpečnosť štátu. Systém spravodajstva sa tak bude sústreďovať na skorú identifikáciu hrozieb alebo priamo ohrození, ktoré môžu negatívnym spôsobom vplývať na bezpečnosť a bezpečnostné prostredie.

Z definície bezpečnosti môžeme konštatovať, že bezpečnosť neznamená len absenciu bezpečnostných rizík a hrozieb, ale predovšetkým znamená mať schopnosti ako sa chrániť pred nimi a v prípade ich existencie aj čeliť im a pri tom si zachovať funkčnú spôsobilosť objektu. Bezpečnostné prostredie je definované ako prostredie, v ktorom objekt presadzuje svoje bezpečnostné záujmy v interakcií s nositeľmi bezpečnostných hrozieb. Úlohou analytikov je definovať hranice bezpečnostného prostredia a to tak geografické ako aj virtuálne alebo záujmové. Po určení bezpečnostného prostredia analytici v ňom identifikujú hrozby voči bezpečnostným záujmom subjektu a zdrojom hrozieb do takej miery, ktorá umožní prijať reálne a vykonateľné opatrenia na dosiahnutie alebo udržanie bezpečnostnej situácie.[3]

Analýzu v podmienkach spravodajstva definuje terminologický slovník AAP-6(D) ako krok vo fáze spracovania v rámci spravodajského cyklu, pri ktorom sú informácie podrobené preskúmaniu na zistenie dôležitých údajov pre ich následné využitie. Počas analýzy sa informácia porovnáva, vyhodnocuje a skúma s cieľom identifikovať signifikantné fakty. Analýza by mala byť prediktívna, čiže by mala pomenovávať čo sa môže stať nasledovne. Čo je dôležité zdôrazniť, analýza nikdy nie je 100%, úplne komplexná, no svojou informačnou spôsobilosťou pomáha veliteľovi znižovať úroveň neistoty v chápaní situácie na bojisku alebo v záujmovom priestore. Spravodajská analýza je proces, počas ktorého sa informácie zhromažďujú, vyhodnocujú a integrujú do výslednej spravodajskej informácie, ktorá je spravodajským produktom. Výsledkom analytického procesu je stav vedomosti o možných variantoch budúceho pôsobenia hrozby, stavu terénu a poveternostných pomerov (počasia) a iných aspektov, ktoré sa môžu vyskytnúť v danom priestore a ktoré môžu ovplyvniť priebeh operácie alebo iných aktivít zameraných na dosiahnutie alebo udržanie bezpečnosti. Je to odborná činnosť a zároveň forma prístupu k riešeniu problému, ktorú vykonáva spravodajský analytik alebo spravodajský štáb poskytovaním presných a nepredpojatých záverov založených na dostupných údajoch.[4]

1.2 RIZIKO, HROZBA, OHROZENIE

Existencia potreby bezpečnosti je bytostne spojená s existenciou hrozieb a ich rizík. Pre definovanie bezpečnosti, prognózovanie jej stavu a tvorbu scenárov vývoja bezpečnostného prostredia je preto dôležité terminologicky si vymedziť tieto pojmy riziko, hrozba, ohrozenie.

Pod pojmom hrozba sa budú rozumieť javy a procesy ekonomického, sociálneho, geopolitického, vojenského, sociálneho, technického, informačného, morálneho a duchovného

[2] AAP-6(D) NATO Glossary of terms and definitions.
[3] ŽIDEK, R. – CIBÁKOVÁ S. Bezpečnosť štátu.
[4] BOTKA a kol. 2014. Spravodajské analýzy.

charakteru na všetkých úrovniach od jednotlivca, cez skupinu a štát až po globálnu úroveň, ktoré priamo negatívne pôsobia na existenciu, fungovanie a rozvoj prostredia a spoločnosti.[5]

Ohrozenie predstavuje naplnenie charakteristík hrozby do krízového stavu, kedy objekt bezpečnostného prostredia musí prijať ochranné opatrenia proti uskutočneniu alebo na zmiernenie hrozby.[6]

Treba si uvedomiť, že pojem hrozba a pojem ,,ohrozenie,, nie sú synonymá. Ohrozenie je priamejšie bezprostrednejšie deštrukčné pôsobenie na celistvosť a funkčnosť systému. Pod pojmom riziko sa chápu javy a procesy, ktoré za istého správania sa, špecifickej situácie alebo za istých podmienok môžu vyvolať javy alebo procesy vedúce k transformácií sa na hrozbu. Riziko v podmienkach teórie bezpečnosti sa chápe predovšetkým vo svojom negatívnom význame a to je možná hrozba alebo strata. Existencia rizika ešte nepôsobí priamo na systém, ale malo by mať funkciu varovného signálu. Riziko predstavuje istú mieru pravdepodobnosti výskytu hrozby, no ešte nie jej priamu a aktuálnu existenciu. Riziko má vo svojej charakteristike odkaz na potencionálnu udalosť a z nej vyplývajúci následok v kombinácií s informáciou o miere pravdepodobnosti výskytu tejto udalosti. Miera pravdepodobnosti rizika je vyjadrená kvalitatívne alebo kvantitatívne.[7]

Keď sa pozrieme na predchádzajúce definície, vidíme, že najprv sa hľadajú možné hrozby voči bezpečnostnému prostrediu a k nim sa priraďujú pravdepodobnostné vyjadrenia ich transformácie na ohrozenie a to s využitím úrovne rizika. Tento prístup je napríklad spomenutý napr. v návrhu Vojenskej stratégie Slovenskej republiky (2017), kde v definovaní bezpečnostného prostredia je zoznam hrozieb a priamo s nimi sa viaže pravdepodobnostné vyjadrenie kvalitatívneho charakteru. Riziká sú spomínané vo význame neistoty, kedy riziko vzniká tým, že objekt bezpečnostného prostredia bude mať problém napĺňať svoje zámery a ciele s ohľadom na vonkajšie či vnútorné faktory, s ktorými sa musí vypriadavať.

Existencia hrozby a rizík je chápaná v súvislosti s existenciu indikátorov vývoja situácie a procesu k vzniku hrozby voči bezpečnosti. Proces transformácie rizika k ohrozeniu cez fázu vzniku hrozby je vymedzený výskytom týchto indikátorov. Indikátor ako taký znamená všeobecne ukazovateľ a v oblasti bezpečnosti to bude reálny dôkaz alebo informácia charakteru varovného signálu. Prítomnosť alebo neprítomnosť týchto indikátorov vedie k možnosti potvrdiť prítomnosť nejakého javu, ktorý má negatívny vplyv na stav bezpečnosti a bezpečnostného prostredia. Indikátor je kľúčový dôkaz, ktorý je relevantný k určeniu pravdepodobnosti vývoja a smerovania bezpečnostnej situácie. Napomáha zásadným spôsobom určiť, ktorá z variant budúceho vývoja sa stáva viac pravdepodobnejšou ako iné. V spravodajskom význame je indikátor každá informácia, ktorá reflektuje zámer alebo spôsobilosť hrozby vyvíjať alebo nevyvíjať sa určitým smerom.[8] (Huckle, 2012).

1.3 INDIKÁTORY

Pri každom druhu predpokladov potrebujeme vidieť dôkazy, ktoré nám povedia, že odhad je správny alebo nie alebo indikovať zmeny kedy sa scenár vetví do alternatívnych vývojových smerov. V predikcii a pri scenároch budú tieto dôkazy sa nazývať indikátory. V prebiehajúcich scenároch, po ich vybudovaní, úlohou spravodajského personálu bude monitorovať ich. A to so zameraním na kľúčové indikátory a vývojové trendy, ktoré by mali napovedať, ktorý scenár alebo kombinácia scenárov je aktuálny a indikátory taktiež dávajú

[5] VOLNER, Š.Nová teória bezpečnosti.
[6] JANOŠEC, J.Strategicky významné změny pro přípravu variant budoucí bezpečnosti.
[7] BELAN, Ľ. – MIŠÍK, J. Manažérstvo bezpečnostného rizika.
[8] HUCKLE, D. An introduction to intelligence analysis.

náhľad na scenár nie len v kontexte čo prebieha, ale taktiež aj ČO neprebieha resp. sa nedeje v danom scenári. Vo vojenských scenároch, budú takýmito indikátormi predovšetkým manévre jednotiek a aktivita signálov v elektromagnetickom spektre. Indikátory sú teda indície a tvoria základ situačného vývoja bezpečnostného prostredia. Za účelom potvrdenia jednotlivých aktivít alebo udalostí spojených s vývojom hrozby sa integrujú a dávajú do súvislosti indikátory zo všetkých dostupných zdrojov. Jednotlivé indikátory nikdy nemôžu byť použité samostatne. Naopak, dôležitá je integrácia viacerých indikátorov a ďalších faktorov skôr, ako analytik môže pozorovať určité vzorce alebo modely správania nepriateľa a v neposlednom rade aj jeho zámery Ich ďalší význam je, že poukazujú na nastávajúcu činnosť hrozby, jej spôsobilosti, zraniteľnosť a zámery. Indikátory ako také nie sú vždy vecné a môžu analytika viesť k vytvoreniu nesprávneho odhadu.[9]

Indikátory nám ukazujú alebo lepšie povedané naznačujú pohyb voči špecifickému scenáru a sú prostriedkom, ktorý pomáha prijať rozhodnutie, na ktorú variantu vývoja budúcnosti sa aktuálne zamerať viac, ktorá je viac pravdepodobná. Táto úloha indikátorov pomáha vybrať možnosti a prostriedky protireakcie na vyniknutú situáciu a pripraviť sa na eventuality. Spravodajský odborníci konzumentom spravodajstva, ako sú plánovacie skupiny a velitelia, držia v povedomí tie indikátory, ktoré musia byť sledované, lebo výstražný signál pre začatie adekvátnej reakcie. Tieto indikátory sú na operačnej a strategickej úrovni dôležitým prvkom varovných systémov (I&W systems) a zároveň ich sledovaním sa monitorujú pozorovateľné udalosti a trendy, potencionálne ciele, začatie nových trendov a upozornenia na neočakávané aktivity a zmeny. Neustála aktualizácia v kontexte prichádzajúcich spravodajských informácií a kvalita a presnosť komplexného monitorovania bude určovať aj stanovenie úrovne pravdepodobnosti vývoja scenára.[10]

Predpovedanie budúcnosti do detailov je neisté a s nízkou pravdepodobnosťou. Detaily sú ovplyvňované rozbiehajúcimi sa vývojmi javov a tlačia do kreovania množstva scenárov skrz množstvo variant vývoja závislých na detailoch. Ale hlavné hybné sily a trendy pôsobia naopak konvergentne a pomáhajú vygenerovať menšie množstvo najpravdepodobnejších scenárov s identifikovanými indikátormi, ktoré napovedajú o tom, ktorý scenár sa stáva viac pravdepodobný ako ostatné. Úloha pre spravodajských analytikov je tým pádom v tomto prípade sledovať prítomnosť týchto vyšpecifikovaných indikátorov.

2 SCENÁRE V ANALYTICKOM PROCESE

Samotný pojem scenár sa používa vo viacerých sférach. Keď chceme scenár vysvetliť všeobecne, potom ide o pojem, spravidla v textovej a grafickej forme, ktorý popisuje príbeh od jeho začiatku, cez nejaký vývoj až po jeho určité vyvrcholenie. V spravodajstve budú scenáre tvorené a zamerané na alternatívne možnosti vývoja, kedy do bezpečnostného prostredia zasiahne určitý faktor. Spravidla hovoríme o čase prítomnom až budúcnom. Scenáre sa predovšetkým týkajú budúceho vývoja, čiže môžeme ich spojiť s vytváraním prognóz. Ako už bolo uvedené, scenáre popisujú možné budúcnosti, ich cieľom je popísať možný vývoj na základe súvislostí medzi jednotlivými systémami vzorcami správania prostredia sa v minulosti.

Scenáre ako nástroje sú predovšetkým využívané na strategickej úrovni, no využitie majú aj na operačnej a taktickej úrovni. Na nižších úrovniach zahŕňajú rôzne vzťahové modely ako sú linkové a sieťové diagramy ukazujúce vzory správania sa záujmových objektov s výhľadom do budúcnosti, v oblasti plánovania scenáre môžu ukazovať očakávané

[9] BOTKA a kol. Spravodajské analýzy.
[10] CLARK, M.C. 2017. Intelligence analysis : A target-centric approach.

efekty alebo reakcie po plánovaných akciách na správanie sa záujmového objektu (cieľa) v budúcnosti.

2.1 ÚLOHA A VÝZNAM SCENÁRA

Scenár si môžeme predstaviť ako príbeh, alebo konštrukciu dejových udalostí v čase, kedy každý scenár modeluje rozdielny budúci výstup. Taktiež si to môžeme predstaviť ako istý vzorec správania sa v budúcnosti za určitých predpokladoch. Scenár ako nástroj nám umožňuje štrukturovať, usporiadať a dať čo časovej nadväznosti veľké množstvo pôsobiacich síl, trendov, udalostí a objektov, ktoré na seba môžu pôsobiť a vytvoriť tvrdenie o možnom vývoji záujmového objektu alebo cieľa v budúcnosti a priradiť tomu istú pravdepodobnosť. Scenár je prostriedkom k pochopeniu budúcnosti a to s dôrazom na dynamiku vývoja a vzniku nových situácií a stavov. Vo výsledku scenár určí hranice neistoty a limity dôveryhodnosti budúceho vývoja systému, objektu respektíve cieľa.

Spravodajstvo vytvára a pracuje s modelmi. Primárna metodológia v oblasti aplikácie tvorenia odhadov vývoja budúcich javovo a procesov sú scenáre. Spravodajské scenáre sú popisy udalostí vo forme modelu potencionálnej budúcnosti vývoja situácie týkajúcej sa záujmového objektu alebo aktivity. Model je replika skutočnosti alebo systém a spravidla popisuje ako sa systém správa alebo môže správať. V oblasti spravodajských analýz nehovoríme o modeloch fyzických ale o modeloch konceptuálnych. Keďže scenáre sú prioritne určené pre podporu rozhodovacieho procesu a plánovanie a budú spravidla popisovať najpravdepodobnejšie varianty činnosti cieľa, môžeme povedať, že modely budú taktiež väčšinou normatívneho charakteru. Model v sebe kombinuje fakty, hypotézy a predpoklady o cieli a je rozpracovaný do formy, ktorá je použiteľná pre analyzovanie cieľa a potreby konzumenta spravodajstva.[11]

Pre spravodajských odborníkov scenáre zároveň slúžia aj ako prostriedok pre identifikovanie spravodajských medzier v informáciách a v kreovaní informačných požiadaviek pre ich zber. Základnými východiskami pre tvorbu scenára bude analýza a znalosť prostredia, aktivity jednotlivých subjektov a ich prepojenia, vývojové tendencie, pôsobiace sily, aktuálne aj možné budúce hrozby a z nich vyplývajúce riziká. Cieľom scenára bude vygenerovať návod a slúžiť ako kompas pri orientovaní sa v budúcom vývoji v závislosti na sledovaní konkrétnych kľúčových faktorov. Pri tvorbe a využívaní scenára je nutné uvedomiť si, že :

- Scenár nie je kompletný a úplný obraz budúcnosti. Jeho funkcia spočíva v nasmerovaní pozornosti na jeden alebo viacero vyšpecifikovaných a jasne ohraničených segmentov reality.
- Kľúčové faktory sú cieľavedomo vybraté alebo ignorované v kontexte istého predpokladu vývoja budúcnosti, ktorý svojou kvalitou závisí od množstva dostupných informácií. Pod pojmom predpoklad budeme rozumieť odborný kvalifikovaný obrys mentálneho modelu budúcnosti.
- Všetky scenáre sú položené na nosnej myšlienke, ktorá hovorí o tom ako môže budúcnosť vyzerať, aké trendy môžu nastať, aké sily môžu pôsobiť a vyvíjať sa v čase.[12]

Hlavným účelom scenára je dať do pozornosti hlavné hybné sily, ktoré môžu kreovať budúce javy. Tvorba scenára robí tieto sily viditeľnejšie, to znamená, že minimálne o nich spravodajstvo bude vedieť a bude vedieť, kedy je možné očakávať ich pôsobenie. Scenár

[11] CLARK, M.C. 2017. Intelligence analysis : A target-centric approach.
[12] GASSNER, R, - KOSOW, H., 2008: Methods of Future and Scenario Analysis.

pomáha tak užívateľom spravodajstva ako aj spravodajským analytikom predpovedať s istou pravdepodobnosťou budúcnosť a lepšie reagovať na čiastkové udalosti v nej.

2.2. DRUHY SCENÁROV

Demonštračné scenáre. Ide o druh scenára, kde analytici identifikujú udalosti a aktivity s najväčším vplyvom alebo dopadom a následne určia pravdepodobný vývoj sledu udalostí vedúcim k tejto udalosti. Počas tohto procesu sa identifikujú spúšťajúce udalosti, ktoré reprezentujú body, kedy rozhodnutia veliteľa alebo iné aktivity kreujú ďalší vývoj situácie.

Účelom týchto scenárov je zamerať pozornosť na tie body v možnom vývoji situácie, kde sa vetvia možnosti a nie na samotný záver scenára, pretože to sú miesta, kde využívateľ spravodajskej informácie môže vykonať akciu k zmene finálneho dopadu scenára.

Scenáre so zameraním na hybné sily. V tomto druhu scenárov analytik identifikuje hlavné hybné sily pôsobiace na záujmový objekt (cieľ) a určí ako sa menia. Zjednodušene vysvetlené, metóda na vytvorenie takéhoto scenáru je stanovenie alternatívnych ukončení scenárov, čiže finálneho stavu cieľa, situácie, a identifikovanie faktorov neistoty alebo síl vplývajúcich na ukončenie scenára. K týmto faktorom alebo silám sa určia úrovne zmeny. Následne sa vytvorí matica alebo strom ukazujúci samotný záver pre každú z hodnotených kombinácií faktorov alebo síl. Príklad:

Vývoj situácia v Afganistane. Sú tri možné závery a to:

A. Uzavretie mieru.

B. Obnovenie občianskej vojny.

C. Situácia uviazne na mŕtvom bode.

Faktory:

1. Mierové rozhovory.

Úrovne zmeny: zlyhajú, budú ukončené dohodou obidvoch strán,

2. Prítomnosť medzinárodnej vojenskej koalície.

Úrovne zmeny: bez zmeny, posilní sa prítomnosť, odchod koalície.

Výsledkom bude šesť rozdielnych možných kombinácií faktorov vedúcich k možným identifikovaným záverom.

Tento druh scenára umožňuje analytikom popísať efekty spojené so zmenami hybných síl. Treba zobrať do úvahy, že pri tomto druhu scenárov, identifikované hybné sily alebo faktory sa stávajú konštantami pre zjednodušenie tvorby predikcie a neberú do úvahy možné nové vzniknuté sily. [13]

2.3 PROGNÓZOVANIE

Na to aby si veliteľ dokázal kontrolu nad kľúčovými hodnotami a prioritami musí vystupovať proaktívne. To znamená, neustále analyzovať súčasný stav a vyhodnocovať budúci vývoj. Úlohou analytikov je, aby pripravili vstupný súbor obsahujúci zoznam aktuálnych alebo

[13] CLARK, M.C. 2017. Intelligence analysis : A target-centric approach.

potencionálnych hrozieb. Ich správne identifikovanie bude mať kľúčový význam, ktorý určuje užitočnosť scenára, alebo len vedie do slepej uličky.

Šimák a Mika (2015) používajú vo svoje práci termín krízový scenár, my tento pojem zovšeobecníme a budeme pracovať s termínom scenár. Podľa týchto autorov je teda scenár logicky usporiadaný popis zmien v systémoch, stavoch a procesoch, ktoré narušujú úroveň bezpečnosti a aktivujú vznik ohrozujúcich javov spôsobujúcich škody a straty. Vytvorenie scenárov vzniku a priebehu narušenia bezpečnosti je dôležité pre vytvorenie si predstavy o tom, ako môže ohrozenie alebo hrozby ovplyvňovať podmienky fungovania systémov v rámci konkrétneho bezpečnostného prostredia v závislosti od času. Tvorba scenárov si teda vyžaduje identifikovanie zoznamu hrozieb, odhadu možného vývoja v čase, určení indikátorov, ktoré popisujú kľúčové momenty smerovania vývoja hrozby a súčasne s tým aj nastavenie zberu informácií, ktorých indikátor je jadrom tejto informácie. Výsledkom bude vytvorenie ucelenej prognózy vo forme scenára, čiže popisu možného vývoja bezpečnostného prostredia. Rozlišujeme dva základné typy prognózovania[14]:

a) normatívne, ktoré sa zameriava na konkrétny cieľ. Krokmi robenými smerom späť sa snaží nájsť riešenia a spôsoby ako dosiahnuť žiaduci stav. Normatívne prognózovanie odpovedá na otázku: " Ako niečo urobiť, aby.. . "

b) Nenormatívne (deskriptívna), ktoré je zamerané na analýzu dostupných dát a tvorbu prognóz možných budúcností bez predošlých preferencií. Deskriptívne scenáre popisujú možné budúce udalosti a trendy na základe alternatívnych predpokladov. V jednoduchosti povedané, hľadá odpoveď na otázku: "Čo sa stane, keď…"

Na určenie úlohy scenára v teórií bezpečnosti sa budeme bližšie zaoberať nenormatívneho formou predikcie. Pri nenormatívnom prognózovaní sú dôležité vstupné dáta a ohodnotenie ich výpovede. Podľa toho istého autora rozdeľujeme tri základné typy prognózy.

a) Projekcia: je prognóza, ktoré je založená na extrapolácii minulých a súčasných trendov s pokračovaním do budúcnosti na základe dát.

b) Predikcia: je typ prognózy, ktorá je založená na teoretickom práve a teoretických predpokladoch, napr. pri zavedení určitých opatrení.

c) Odhad: je založený na expertnom názore. Je do veľkej miery intuitívny, ale na základe dlhodobého pozorovania, veľkej miery informácií a vzdelania v danej téme a nadobudnutých skúseností.

Pri tvorbe scenárov sa zameriame na predikciu. Koncept predikcie v spravodajstve zameranom na cieľ znamená, že spravodajskí analytici sa zaoberajú minulým a súčasným stavom cieľa alebo záujmového objektu s cieľom vytvoriť predpoklad o jeho budúcom stave. Kľúčom k úspešnému odhadovaniu budúcnosti, s čo najvyšším stupňom pravdepodobnosti, je identifikovanie indikátorov a konkrétnych hybných síl pôsobiacich na cieľ, ďalšie možné budúce sily a ich možné zmeny v budúcnosti spolu. Pri tvorbe odhadov budúcich stavov cieľa je ideálne pracovať s modelom správania sa cieľa v súčasnosti a taktiež ako sa cieľ správal v minulosti a následne analyzovať pôsobiace sily.

Scenár bude nástrojom projekcie a jeho úlohou scenára je systematicky skúmať, vytvárať a preverovať možné aj žiadúce budúce podmienky. Vo všeobecnosti je scenár veľmi užitočný nástroj, keď:

a) analyzovaný problém je komplexnej povahy,

[14] POTŮČEK, M. et al. Poznávání budoucnosti jako výzva.

b) existuje vysoká pravdepodobnosť významnej zmeny v spoločnosti,

c) aktuálne prebiehajúce trendy nie sú priaznivé,

d) skúmaný časový horizont je relatívne dlhý.[15]

2.4 TVORBA SCENÁROV

Scenáre sú tvorené na základe skúmania všetkých faktorov, ich vzájomných vzťahov vo zvolenom časovom okamihu v budúcnosti a skúmaním vzájomného pôsobenia kľúčových faktorov v alternatívach ich možného vývoja.[16]

Plánovacie prvky a veliteľ by mali pri práci so scenárom ukazujúcim alternatívne budúcnosti týkajúce sa záujmového objektu (cieľa) byť schopný identifikovať:

- Vzťahy medzi hybnými silami.
- Možné dopady pôsobenia týchto síl na systém alebo situáciu.
- Kľúčové body pre vykonanie rozhodnutia.

Podstatou scenára je vytvoriť model alebo algoritmus toho ako sa bude cieľ vyvíjať, keď nastane nejaký stav, situácia alebo aktivita. Schopnosť vytvoriť kvalitný scenár si vyžaduje rozsiahle znalosti a informácie o tom ako odhadované hrozby alebo posudzované ciele reagovali a vyvíjali sa v minulosti. Jeden z dôležitých predpokladov, o ktoré sa bude opierať scenár, je predpoklad, že keď nastanú podobné podmienky, tie povedú k podobným reakciám alebo výsledkom. Odhaľovanie vzorcov chovania sa hrozieb by nám malo napomáhať ku kvalitnejšej predikcií vývoja hrozby. Prepojenosť minulosti a budúcnosti má svoje úskalia. Čím ďalej do budúcnosti sa snažíme predpovedať vývoj prostredia alebo hrozby, tým menej sa môžeme opierať o vzorce správania sa z minulosti. Systém ako taký má svoju zotrvačnosť a tá smerom do budúcnosti klesá, stúpa neistota a vplyv iných faktorov vyplývajúcich z dynamickosti systému.

Scenáre v spravodajstve sú prirodzeným nástrojom, ktorý dokáže pracovať s touto dynamikou. Ich použitie nám pomáha vytvárať predstavu o možných budúcnostiach. Celý scenár budeme chápať ako systém s udalosťami, hybnými silami, aktérmi a časovými intervalmi. Tieto intervaly nebudú pravidelné, ale budú ohraničené výskytom kľúčových udalostí. V rámci scenára je vývoj situácie v čase a kontexte jednej významnej udalosti samostatným modelom toho ako sa vývoj bezpečnosti bude uberať.[17]

Na základe kvalitatívnej analýzy viacerých prístupov k tvorbe scenárov sme pre predpovedanie vývoja bezpečnostného prostredia v kontexte možných existencií hrozieb definovali túto možnú postupnosť tvorby scenára.

1. fáza: **Príprava a definovanie problému**

Cieľom tejto fázy je definovanie a ohraničenie skúmanej oblasti alebo kľúčovej udalosti. Určenie oblasti je dôležité pre stanovenie hybných síl, majúcich potenciál ovplyvňovať bezpečnostné prostredie. Tvorcovia scenára začínajú identifikovaním kľúčovej udalosti, javu, hrozby alebo rozhodnutia. V princípe je to hľadanie odpovede na otázku. „Ktorú otázku sa snažím zodpovedať?„ Odpovedí môže množstvo, cieľom je nájsť tie, ktoré pomôžu užívateľovi spravodajského produktu urobiť lepšie rozhodnutie. Niekedy je táto otázka veľmi široká, predovšetkým na strategickej úrovni, inokedy veľmi špecifická. V každom prípade, analytik si musí ujasniť presnú podstatu problému. V prípade už

[15] POTŮČEK, M. et al. Poznávání budoucnosti jako výzva.
[16] MELICHAR, J.2017. Scénáře – tvorba, vnitřní struktura, scénáře a bezpečnostní hrozby, s. 18-32,
[17] CLARK, M.C. 2017. Intelligence analysis : A target-centric approach.

prebiehajúceho analytického procesu, tento krok bol spravený už v úvode a pri tvorbe scenára vychádza analytik aj z tohto.

2. fáza: **Stanovenie hybných síl**.

Každý scenár musí pracovať s istými kritickými hýbateľmi, ktoré sú v scenári presne popísané. Hybná sila bude kauzálny činiteľ, faktor viažuci sa k určitému problému, ktorý môžu spôsobiť zásadný zvrat vo vývoji. (Ditrych, 2012) Ich počet môže byť rôzny, v prípade identifikovania dvoch hovoríme o dvojdimenzionálnom scenári a podobne. Podľa Nekolovej (In Potúček, 2011) je ideálny počet týchto hybných síl podľa štyri až päť, my sa s týmto názorom stotožňujeme. Väčší počet hybných síl by vytváral veľký počet scenárov a kombinácií alternatívnych vývojov.

Dôležité je ujasniť si, čo je to faktor, teda hybná sila v kontexte tvorby scenárov v spravodajstve. Keďže scenár je vlastne spôsob chápania dynamiky vývoja situácie smerom do budúcnosti, snažíme sa v tomto kroku v prítomnosti identifikovať to, čo bude hýbať vývojom scenára v budúcnosti. Tieto hybné sily alebo faktory budú predovšetkým z týchto kategórií a budú sa analyzovať v zmysle analytického rámca PMESII:[18]

- politické,
- vojenské,
- ekonomické,
- sociálne,
- z oblasti infraštruktúry
- informačné.

Keď sa analytikom podarí identifikovať hybné sily, hľadá sa tá alebo tie, ktoré majú kritický dopad na záver scenára, ktoré majú reálny dopad na vývoj a aké sú vzájomné vzťahy a účinky. Následne sa analyzujú a identifikujú vzťahy medzi nimi. Ďalším krokom je vytvorenie poradia týchto síl podľa dôležitosti a úrovne neistoty resp. pravdepodobnosti výskytu, keďže niektoré sily môžu mať väčší dopad na vývoj scenára ako iné, a zase aj pravdepodobnosť výskytu týchto síl a tým pádom aj možnosť ovplyvnenia vývoja scenára nie je rovnaká. Pre spravodajského analytika bude dôležité vziať do úvahy tie varianty, ktoré pracujú s hybnými silami s maximálnym dopadom a maximálnou úrovňou neistoty. Tieto môžu byť totiž kritické.

3. fáza: **Identifikovanie možných riešení - scenárov**.

Táto fáza zahŕňa vypracovanie možných scenárov v hrubej forme na základe interakcie hybných síl a následne ich zaradenie do skupín podľa miery pravdepodobnosti alebo relevancie. V tomto kroku analytik pracuje s problémami, záležitosťami scenára a to v zmysle toho že, identifikuje nezlučiteľné faktory, hľadá podobnosti a eliminuje tie varianty scenára, ktoré sú nepravdepodobné alebo opakujúce sa. Následne vykonštruuje samotný scenár.

4. fáza: **Identifikovanie kľúčových neznámych**.

Kľúčové neznáme sú dôležité činitele udalostí, ktorých podoba nie je dopredu presne určená a môžu vzniknúť ako následok pôsobenia dopredu daných skutočností.

5. fáza: **Indikátory**.

Vytvorenie zoznamu potencionálnych takzvaných dôkazov – indikátorov, ktoré majú pozorovateľné a merateľné charakteristiky a pomáhajú určiť, či sa budúcnosť sprítomňuje podľa predpokladov v rámci stanovenej línie.

[18] CLARK, M.C. 2017. Intelligence analysis : A target-centric approach.

6. fáza: **Definovanie udalostí.**

Každý scenár musí obsahovať zoznam kľúčových očakávaných udalostí, ktoré rozvíjajú v čase daný scenár a môžu spôsobovať jeho vetvenie. Tieto udalosti udávajú podobu scenára a sú dôležité pre určenie hybných síl a príčinných reťazcov vedúcich zo súčasnosti smerom do budúcnosti. Každá takáto udalosť môže ale nemusí nastať, Jej výskyt je odhadovaný ako vysoko pravdepodobný no nie istý, preto existujú pri každej takejto udalosti alternatívy vývoja minimálne charakteru v tvare áno/nie. Grafické spracovanie udalostí, hybných síl a príčinných reťazcov vytvorí strom vývoja scenára.

Na vizualizáciu scenára je ideálny nástroj tzv. strom udalostí. Pod týmto pojmom rozumieme grafické zobrazenie možných časových sekvencií udalostí, vetvenia vývoja vrátane potencionálnych prepojení v rámci konkrétnej udalosti. Ako bolo spomenuté pri štruktúre scenára, jedna časť scenára v konkrétnom čase je v rámci daného scenára modelom udalosti. Strom udalostí znázorňuje potencionálne prepojenia v rámci konkrétneho modelu. Strom udalostí reprezentuje logický model identifikovaných a možných udalostí nasledujúcich vývojov z iniciačnej udalosti alebo úvodného stavu bezpečnostného prostredia. Použitie tohto nástroja je vhodné tam, kde je väčšie množstvo alternatív. Tento nástroj je vhodný vždy, keď hovoríme o viacnásobných a vzájomne ovplyvňujúcich sa možnostiach, ktoré pokrývajú spektrum primeraných dostupných alternatív. Pridanou hodnotou tohto nástroja v kontexte kreovania scenárov, je že zobrazujú a vizualizujú alternatívy hrozby, ukazuje na body rozhodnutia a ponúka pohľad na možné slabé miesta hrozby. Vývojom situácie si prostredníctvom vývojového stromu potvrdzujeme odhad smerovania hrozby a zároveň veľmi efektívne ukazuje požiadavky na zber informácií pre potvrdenie alebo vyvrátenie očakávaného smeru vývoja alebo udalosti. Slabinou tohto nástroja je, že analytika vedie nastoleným smerom, čo znižuje schopnosť zareagovať na neočakávané udalosti nezapadajúce do očakávaného scenára.[19]

7. fáza. **Vypracovanie scenára.**

V tejto fáze sú identifikované udalosti, hybné sily, príčinné reťazce a je možné vypracovať kompletné znenie scenára. Na budovanie scenára sa využíva niekoľko techník.

Jenou z techník je technika budovania scenára na prípadovom modeli. Táto technika je postavená na tom, že podobný problém alebo situácia už nastala aj v minulosti. Využívajú sa pri nej skúsenosti z minulosti pre pochopenie nového problému. To znamená adaptovať staré riešenia na nové problémy, využiť staršie situácie na vysvetlenie tých nových a pod. Riešenie problému, čiže vykonštruovanie možného scenára vývoja situácie v budúcnosti bude vytvorené opakovaným využitím informácií, postupov a znalostí, ktoré boli získané pri podobnom probléme z minulosti.

Ďalšou používanou technikou budovania scenára je technika využitia analýzy vplyvu dopadov. Táto technika pracuje s interakciami medzi udalosťami resp. dejmi špecifikujúc ako jedna udalosť ovplyvní pravdepodobnosť, časovanie a spôsob dopadu na inú udalosť. Ak príklad, z strategickej úrovne, ako dostupnosť a zvýšenie presnosti určovania polohy GPS ovplyvní oblasť navádzanej munície, taktiky a protiopatrení. Podstatou tejto techniky je preskúmanie všetkých možných prepojení tak akoby sme hľadali odpoveď na otázku: „Ako výskyt udalosti by mohol ovplyvniť inú udalosť alebo vývojový trend. Keď sú tieto možnosti identifikované, analytik vytvorí scenár spôsobom kedy nechá udalosti sa vyvíjať, tak akoby sa s určitou pravdepodobnosťou vyvinuli.

[19] CLARK, M.C. 2017. Intelligence analysis : A target-centric approach.

S využitím skôr spomínaných metód a techník má analytik vytvorený súbor rôznych scenárov vývoja udalostí smerom do budúcnosti. Tieto scenáre teraz je nutné opäť prehodnotiť vo svetle pôvodného zadania. Využívatelia spravodajských produktov, pracujúci so scenárom potrebujú jasne pochopiť z neho možné smerovania vývoja a pripraviť sa na rozdielne možnosti. Finálna verzia scenára musí opisovať vzťahy medzi kľúčovými udalosťami alebo objektami následne sa musí udalosť, objekt vyvíjať v čase a priestore podľa známych pravidiel.[20]

Scenáre je dôležité mať tématicky ohraničené s identifikovanými kritickými udalosťami, bez tohto sa môžeme dostať do situácie, kedy počet vzniknutých alternatív bude teoreticky nekonečný. Každý scenár sám o sebe predstavuje odlišný a pravdepodobný obraz alebo model budúcnosti.[21] Keďže je potrebné mať tieto odhady čo najpresnejšie, vytvára sa viacero scenárov vývoja. Scenáre musia reflektovať množstvo premenných a zmien vývoja udalostí, čo je nevyhnutné, keďže bezpečnosť a operačné prostredie je dynamicky vyvíjajúci sa systém.

Samotný scenár je možné doplniť o niektoré ďalšie fázy alebo podfázy. Scenáre sa ďalej rozpracujú. Zo sady scenárov sa vyberú 2 – 3 najviac pravdepodobné a môže sa rozpracovať ešte scenár, ktorý má síce veľmi nízku pravdepodobnosť, no jeho realizácia by mala zásadný dopad to tak v pozitívnom ako aj negatívnom význame. Tento druh scenára sa nazýva v „Čierna labuť„ a predstavuje zásadne nepravdepodobnú variant vývoja budúcnosti.

Vo vojenských scenároch zaoberajúcich sa napríklad konvenčným konfliktom budú objekty reprezentovať napríklad vojenské jednotky, kľúčové udalosti budú zase body rozhodnutia, hybnými silami zámer nepriateľa a a cieľový stav, pravidlá, podľa ktorých sa budú formovať v čase a priestore budú zase známe vojenské doktríny alebo postupy v oblasti taktiky využité v minulých konfliktoch. Tvorba scenárov je svojím spôsobom príprava variantu činnosti nepriateľa.

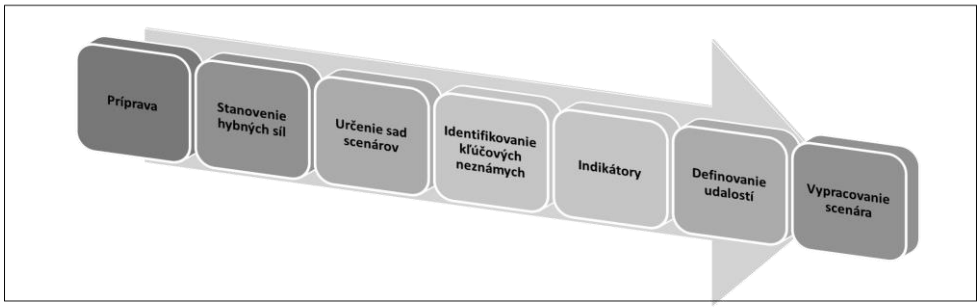

Obr. 1 Proces tvorby scenára

ZÁVER

Cieľom článku bolo priblížiť použitie scenárov ako teoretického nástroja pre predikciu a vývoj chovania sa cieľa alebo záujmového objektu v podmienkach spravodajstva. Zosumarizovaním teoretických informácii sme sa snažili ukázať prínos scenárov v spravodajstve a taktiež čiastočne naznačiť postup, ako sa takýto scenár vytvára. Na to, aby scenáre boli užitočným nástrojom na odhadovanie vývoja budúcnosti správania sa cieľa, musia sa vzťahovať k relevantným poznatkom o vonkajšom svete v zmysle, čo sa môže v budúcnosti skutočne stať. Scenáre môžu slúžiť ako reťazec referenčných udalostí v budúcnosti tvoriace súhrnnú informáciu pre voľbu rozhodnutí, ktoré musia byť urobené dnes.

[20] CLARK, M.C. 2017. Intelligence analysis : A target-centric approach.
[21] POTŮČEK, M. et al. Poznávání budoucnosti jako výzva.

Vhodne nadefinovaný scenár zároveň ukáže informačné medzery, ktoré je nutné naplniť ich zberom, čo nám môže ukázať nové pohľady na hrozbu bezpečnosti a výšku rizika jej prepuknutia. Kvalita scenáru bude vždy závisieť od analýzy existencie možných súčasných a perspektívnych faktorov negatívne ovplyvňujúcich bezpečnostné prostredie. Taktiež formovanie scenára si bude vyžadovať aplikovať kritické myslenie na určenie alternatívnych vývojových smerov vrátane určenia hraníc, kedy sa možné alternatívy stávajú natoľko hypotetické, že ich vývoj nie je nutné brať do úvahy. Aplikovanie princípov kritického myslenia nám zabráni stratiť sa v nekonečných alternatívach. Zásadnou výhodou použitia scenárov je, že ukazujú operačné prostredie ako vzájomne prepojené predmetov, procesy, hybné sily a vzťahy a to aj názornou grafickou formou pre lepšiu vizualizáciu. Scenár je jedným z nástrojov, ktorý umožňuje hlbšie a dôslednejšie predvídať vývoj činnosti a aktivít cieľa v čase. Je to nástroj aplikovateľný predovšetkým na strategickej úrovni spravodajstva a pri dlhších časových horizontoch, no jeho štruktúra, metóda tvorby a výsledný efekt, ktorý ponúka pri tvorbe rozhodnutí je využiteľný aj pri tvorbe variantov činnosti nepriateľa, predikcií aktivít záujmových objektov a podobne.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AAP-6(D) *NATO Glossary of terms and definitions*, Brussels: NSO, 2017.

BELAN, Ľ. – MIŠÍK, J. 2016. *Manažérstvo bezpečnostného rizika*. 1.vyd. vydal: Žilinská univerzita v Žiline, 2016. 134 s. ISBN 978-80-554-1280-1.

BOTKA a kol. 2014. *Spravodajské analýzy*. Vydal: odbor vydavateľských činností HSa MO SR, 2014. 162s.

CLARK, M.C. 2017. *Intelligence analysis : A target-centric approach*. 5. vyd. Los Angeles: CQ Press, 2016. ISBN 978-1-5063-1681-9. s. 423.

DYTRICH, O. 2012. Scenáristika jako metoda v mezinárodních vztazích. In *MEDZINÁRODNÍ VZTAHY*. [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Vol 47/No 4/ 2012 Str. 93-107. ISSN 2570-9429. [citované 2018-03-22]. Dostupné na internete: https://mv.iir.cz/article/view/714

GASSNER, R, KOSOW, H., 2008: Methods of Future and Scenario Analysis, German Development Institute, Dostupné z: http://edoc.vifapol.de/opus/volltexte/2013/4381/pdf/Studies_39.2008.pdf

HREBÍČEK, M. 2006. Strategická štúdia v oblasti obrany a bezpečnosti . In *Obrana a stratégie*.. [online]. Brno: Univerzita obrany**,** 2/2006. ISSN 1802-7199. [citované 2017-12-21]. Dostupné na internete: http://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2006/2-2006/strategicka-studia-v-oblasti-obrany-a-bezpecnosti.html#.Wkt1U0xFzug

HUCKLE, D. 2012. *An introduction to intelligence analysis*. Výučbový material. 251s.

JANOŠEC, J.2004. Strategicky významné změny pro přípravu variant budoucí bezpečnosti. . In *Obrana a stratégie*.. [online]. Brno: Univerzita obrany**,** 1/2004. ISSN 1802-7199. [citované 2017-12-21]. Dostupné na internete: www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2004/1-2004/strategicky-vyznamne-zmeny-pro-pripravu-variant-budouci-bezpecnosti.html#.Wkt1dExFzug

MELICHAR, J.2017. Scénáře – tvorba, vnitřní struktura, scénáře a bezpečnostní hrozby. In *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (2), 18-32. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.02.018-032. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). [cit. 2019-11-09] Dostupné na internete: www.vojenskerozhledy.cz

POTŮČEK, M. (ED.). 2006. *Manuál prognostických metod*. 37. svazek. Praha: SLON, 2006. 193 s. ISBN 80-86429-55-5.

POTŮČEK, M. et al. 2011. *Poznávání budoucnosti jako výzva*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 153 s. ISBN 978-80-246-1897-5.

ŠIMÁK, L. – MÍKA, V.T. 2016. Možnosti a úskalia využívania projektov a scenárov v príprave krízových manažérov. In Zborník z konferencie z medzinárodnou účasťou „*Crisis Scenarios in the System of Crisis Managers Training at Universities of Security Field*". [online]. APZ Bratislava, 2-3.12.2015. Zostavil: SUJA Marián. Bratislava : APZ, 2016. s. 341 – 349. ISBN 978-80-8054-662-5. [citované 2017-12-21]. Dostupné Online: http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KONFERENCIE/KVSKM/2015/Pozv%C3%A1nka%20na%20konferenciu%20AJ%202015.pdf

VOLNER, Š. 2005. *Nová teória bezpečnosti*. 1. Vyd. Vydal: Bratia Sabovci s.r.o, Zvolen 2005 340 s. ISBN 80-89029-99-X.

ŽIDEK, R. – CIBÁKOVÁ S. 2009. *Bezpečnosť štátu*. 1. vyd. AOS Liptovský Mikuláš, 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1.

Ing. Peter TVARUŠKA
Externý doktorand Akadémie Ozbrojených Síl Gen. M.R. Štefánika v Lipt. Mikuláši, katedra Bezpečnosti a Obrany
Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
Tel: +421905542998
email: petertvaruska@hotmail.com

GEOPOLITICKÝ VÝZNAM STREDNEJ EURÓPY V KONTEXTE KRÍZY NA UKRAJINE[1]

GEOPOLITICAL IMPORTANCE OF CENTRAL EUROPE IN CONTEXT CRISIS IN UKRAINE

Jaroslav UŠIAK, Lubomír KLAČKO

ABSTRACT

Events such as the crisis in Ukraine and the subsequent annexation of the Crimean Peninsula by the Russian Federation in spring 2014 put the international community in a difficult situation. The article analyzes opinions on the Ukrainian crisis in Central European countries. The main hypothesis is that geopolitical context of the environment of Central Europe in the context of the crisis in Ukraine and on the basis of the main geopolitical schools, to define the relationship of the Russian Federation and the United States of America with the countries surveyed and vice versa. We will demonstrate these findings through case study from the statements of the highest political representatives of the analyzed countries. The article also compares the views of geopolitics schools in question, providing a comprehensive opinion on the issues.

Keywords: Central Europe, Russia, United States, geopolitics, Ukraine crisis

ÚVOD

Udalosti ako kríza na Ukrajine a následná anexia Krymského polostrova Ruskou federáciou na jar 2014 postavilo medzinárodné spoločenstvo do ťažkej situácie. Tieto udalosti ovplyvnili a ovplyvňujú široké spektrum politík a problematík dôležitých pre fungovanie štátov a ich vzájomné vzťahy. Dôležitú úlohu zohrávajú Spojené štáty americké, Ruská federácia a medzinárodné spoločenstvá ako Európska únia a tiež aj Severoatlantická aliancia (ďalej ako EÚ a NATO). Členské štáty EÚ a NATO, uvedomujúc si svoje povinnosti voči týmto medzinárodným spoločenstvám, ktoré by sa mali zakladať na držaní jednotného stanoviska voči spomenutým udalostiam, aj napriek tomu diplomaticky vyjadrujú aj vlastný názor na celú situáciu a snažia nenarušiť si vlastné bilaterálne vzťahy s Ruskou federáciou a Spojenými štátmi americkými (ďalej ako RF a USA), pretože obe krajiny sú ich dôležitými partnermi. Zároveň si túto situáciu uvedomujú aj obe spomenuté krajiny, ktoré chcú vyťažiť maximum pre svoj prospech. Do tejto pozície sú vystavené aj krajiny strednej Európy, ktoré lavírujú medzi zásadami vyplývajúcich z členstva v NATO a EÚ, na druhú stranu ale hľadajú možnosti ako vyťažiť zo vzniknutej situácie. V tomto kontexte vstupuje do ich rozhodovania nielen ich geopolitické postavenie, ale aj vzťahy s hlavnými veľmocami, ktoré majú svoje záujmy v danom regióne

Článok má za cieľ nazrieť na geopolitické súvislosti v prostredí strednej Európy v kontexte krízy na Ukrajine a na základe hlavných geopolitických škôl, definovať vzťah Ruskej federácie a Spojených štátov amerických k skúmaným krajinám a naopak postoj krajín k obom veľmociam.

[1] Tento článok je publikovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0149/19 „Bezpečnostné aspekty zlyhávajúcich štátov“.

Autori článku pracujú predovšetkým s hĺbkovou analýzou, komparáciou a ako praktickú metódu zvolili formu prípadovej štúdie, kde sa na príklade krajín strednej Európy snažia demonštrovať reálne dopady krízy na Ukrajine na vybranú situáciu po anexii Krymu a tým aj podoprieť alebo vyvrátiť súčasné geopolitické chápanie regiónu strednej Európy.

Nakoľko sa jedná o veľmi komplexnú tému, pri ktorej je nevyhnutné sledovať a zohľadňovať dianie v svetovej politike, ako aj analyzovať spojitosti medzi viacerými fenoménmi, bolo potrebné zúžiť skúmanú oblasť pozície skúmaných krajín voči anexii Krymu, najmä prostredníctvom vyhlásení najvyšších politických predstaviteľov analyzovaných krajín. Článok tiež porovnáva názory dotknutých geopolitických škôl a vychádza z geopolitickej teórie H. J. Mackindera, N. Spykmana a ich nasledovníkov ako aj kritikov. Autori v druhej časti článku siahli aj po vyhláseniach predstaviteľov štátov strednej Európy, ktoré im umožnili definovať postoj k Spojeným štátom americkým a Ruskej federácii v kontexte vzťahov týchto krajín k udalostiam na Ukrajine.

1. GEOPOLITICKÉ SÚVISLOSTI V KONTEXTE STREDNEJ EURÓPY

USA v spravodajskej analýze zameranej na posúdenie hrozieb vo svete, označuje práve RF ako jednu z hrozieb. Krajiny EÚ budú náchylnejšie podľahnúť vplyvu RF a Číny po odchode Veľkej Británie z EÚ práve pre ekonomické výkyvy spôsobené odchodom. VB je silným protihráčom voči RF. Niektoré krajiny majú snahu o zjemnenie sankcií a hľadanie možností na investovanie v RF. Nezhody v transatlantickom prostredí a nárast vplyvu anti-systémových politických subjektov bude RF nahrávať čo následne využije v neprospech USA[2]. Viceprezident USA Mike Pence vo februári 2019 na bezpečnostnej konferencii v Mníchove vyzýval všetkých partnerov, aby si plnili svoje záväzky voči NATO. Tak sa znovu posilní aliancia a USA s partnermi budú silnejší. Aliancia budeme čeliť voči akýmkoľvek snahám o rozvrátenie prostredníctvom politických intervencií alebo energetickým vydieraním. USA si veľmi cenia európske krajiny, ako aj ostatné krajiny, ktoré sa vyhranili voči projektu Nordstream II[3]. Zvýšený záujem o krajiny strednej Európy potvrdzujú aj návštevy, ktoré absolvoval state secretary Mike Pompeo vo februári 2019, v Maďarsku, Slovensku a v Poľsku. Taktiež prijatia premiérov ČR, SR a Maďarska a poľského prezidenta v Bielom dome sú jasným signálom, že USA majú záujem o reštart a utužovanie vzťahov. Mike Pompeo na tlačovej konferencii v Maďarsku podotkol, že je neakceptovateľná častá neprítomnosť USA v regióne strednej Európy za posledných pár rokov[4].

RF má v dokumente Národná bezpečnostná stratégia state, v ktorých deklarujú, že RF má záujem rozvíjať vzájomné výhodné ekonomické a obchodné vzťahy s ostatnými štátmi a označuje sa za zodpovedného účastníka v štruktúrach multilaterálneho obchodu. Obhajujú konsolidáciu vzájomne prospešných vzťahov s európskymi štátmi a samotnou Európskou úniou, harmonizáciu integračných procesov v Európe a v post-sovietskych oblastiach a formovanie v Euro-atlantickom priestore ako priestore kolektívnej bezpečnosti založenom na dodržiavaní práva a jasných dohodách. Aktivity súvisiace s rozvojom vojenského potenciálu NATO, utužovanie vojenských aktivít niektorých štátov, potencionálny rast NATO a blízkosť vojenskej infraštruktúry v blízkosti hraníc RF, sú veľkou hrozbou pre krajinu. Zároveň je však pripravené spolupracovať s NATO za účelom zvyšovania euro-atlantickej bezpečnosti. Avšak všetko závisí od miery akceptovania záujmov RF v oblasti vojensko-politického plánovania a rešpektovania medzinárodného práva[5]. Minister zahraničných vecí

[2] Worldwide Threat Assessment Of The US Intelligence Community.
[3] Remarks by Vice President Pence at the 2019 Munich Security Conference
[4] ISTRATE. D. The US has not given up on Central Europe
[5] Russian National Security Strategy

RF na mníchovskej bezpečnostnej konferencii spomínal idey štátnikov Charlesa de Gaulle, Helmuta Kohla a Francoisa Mitterranda, ktorí mali vízie o veľkej Európe siahajúcej od Atlantického oceánu po Ural a o dôležitosti spolupráci s RF ako zárukou stability a bezpečnosti. Ani po studenej vojne neboli uplatnené a vybrala sa verzia NATO centrizmu. Záväzok neposilňovať bezpečnosť jedného na úkor druhého je taktiež zabudnutý aj napriek tomu, že bol schválený v OBSE a Rade RF – NATOe. Potenciál, ktorý je v spolupráci RF a EÚ nie je využitý. Preto výzvy ako skoncovanie s terorizmom a zabezpečiť stabilný ekonomický rast ostávajú bez riešení. Namiesto toho sa európske krajiny nechali zatiahnuť do konfrontácie s RF čoho výsledkom sú ekonomické sankcie a miliardové straty. Veľký potenciál vidí v spolupráci Euroázijskej ekonomickej únii. Zdôraznil taktiež slová prezidenta Putina, že RF má záujem o silnú a nezávislú EÚ. Chápe snahu EÚ o dosiahnutie sebestačnosti, suverenity v obranných a bezpečnostných oblastiach. Ide o legitímnu predstavu v kontexte utužovania multipolárneho sveta[6]. V tomto smere má významné postavenie RF ako hlavný importér plynu do celej Európy. US sa snažia a v niektorých prípadoch uzatvárajú dohody o dovoze bridlicového a LNG plynu a je tu aj možnosť Southstreamu. Otázna je však cena, ktorá musí byť konkurencieschopná proti plynu z RF ako aj finančná investícia do vybudovanej infraštruktúry. Každá krajina si túto problematiku garantuje sama, resp. hlavný zdroj, dodávateľa energetického nosiča.

Keď sa zamyslíme nad čiastkovými závermi vychádzajúce z krátkej analýzy, ktoré sme dosiahli, môžeme si všimnúť, že sa potvrdzujú teórie dvoch významných analytikov v oblasti geopolitiky. Teória Heartlandu od Halforda J. Mackindera a teória Rimlandu od Nicholasa Spykmana. Hlavné premisy teórií sú doplňujúce pre utvorenie si celkového záveru a obrazu diania na poli medzinárodných vzťahov. Heartland podľa poslednej práce analytika je geograficky vymedzené územie bývalého Sovietskeho zväzu (okrem východnej časti.) západnej Číny, Mongolska, Afganistanu, Iránu a Beludžistanu. Dôležitú úlohu v tejto teórii zohráva východná Európa. Podľa tejto teórie, kto ovláda východnú Európu, vládne Heartlandu, kto vládne Heartlandu ovládne Svetový ostrov. Ak vznikne takáto koalícia, veľmoc, nastane hrozba pre globálnu stabilitu. Východnú Európu Mackinder vymedzil na tri časti: Nemecko, západné Rusko a krajiny medzi nimi (ČR, SR, Poľsko, Rumunsko, Bulharsko, Grécko a južní Slovania). Práve východná Európa zohrá dôležitú úlohu pri rovnováhe síl a bude stretom morských a pozemných mocností, pretože je vstupom do pevninskej Eurázie[7]. Preto je v súčasnosti spojenectvo RF a Nemecka nebezpečná predstava pre USA. Spykmanova oblasť Rimlandu sú krajiny, ktoré obklopujú územie Heartlandu. Rimland vlastne zahrňuje celý európsky polostrov, Arabské krajiny, indický subkontinent a ďaleký východ. V budúcnosti hrozí, že túto oblasť ovládne jedna mocnosť, a takto zjednotený euroázijský Rimland môže byť základňou pre ovládnutie celého sveta. Preto je dôležité, kto kontroluje Rimland[8]. Obe svetové veľmocí USA a RF sa snažia o dominanciu (alebo si bránia navzájom v jej získaní) či už nad Heartlandom alebo Rimlandom. Je možne konštatovať, že z hľadiska geopolitiky bude aj naďalej región strednej Európy oblasťou záujmu veľmocí, kvôli svojej strategickej geografickej polohe.

Samozrejme každá teória má aj svojich odporcov, americký geograf M. I. Glassnera vytýka Mackinderovi, že nebral do úvahy vrastajúcu moc USA, nevysvetľuje protiklady mocností kontrolujúcej Heartland a Sovietskeho zväzu a nakoniec neberie do úvahy technologický pokrok. Podľa ďalšieho amerického geografa C. Flinta, Mackinder vytvoril

[6] LAVROV, S. Vystúpenie ministra zahraničných vecí RF S. Lavrova na Mníchovskej bezpečnostnej Konferencii.
[7] IŠTOK, R. Halford J. Mackinder a jeho teória Heartlandu.
KAZANSKÝ, R. – IVANČÍK, R. Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky.
[8] KUPKA, M. Moderní geopolitické teorie v USA.

teoretickú bázu pre strojcov studenej vojny, ktorá mala ospravedlňovať, zdôvodňovať aktivity jednej krajiny[9]. Britský geograf M. Blacksell vytýka zjednodušovanie tak zložitého javu akým je svetový poriadok, ktorý sa kreuje na začiatku priemyselnej revolúcie. Poľský geograf J. Barbaga poukazuje na sociálny darwinizmus tejto teórie a preceňovanie geografickej polohy veľkých regiónov. Nemec G. Heyden degraduje túto teóriu a neoznačuje za vedeckú, skôr dáva alibi britskému impériu k dobitiu Ruska[10].

Na základe analýzy uvedených oficiálnych vládnych, štátnych dokumentov oboch krajín je zrejmé že obe krajiny využívajú energetiku a vojenskú oblasť na vplývanie v regióne. V prípade RF je to ekonomická spolupráca, stabilita a podobne. USA ide tou vojenskou cestou. Energetická téma dominuje v politike prezidenta Putina. S ruskými energonosičmi počítajú všetky skúmané krajiny, aj keď uplatňujú čiastočnú diverzifikáciu. USA v tejto oblasti nemá také silné postavenie. Vojenská karta v tomto regióne je naopak doména USA. Ťaží zo situácie, že všetky krajiny sú členom NATO a prostredníctvom tejto skutočnosti aj vplýva na krajiny, ktoré aj postupne obmieňajú vojenskú techniku z čias Sovietskeho zväzu za novú, spĺňajúcu štandardy NATO. Skutočnosť, že USA nemá takú energetickú dominanciu v regióne, potvrdzuje aj snaha prezidenta Trumpa o zavedenie sankcií na krajiny zapojených do projektu Nordstream II.

2. POSTOJ KRAJÍN STREDNEJ EURÓPY K UKRAJINE V KONTEXTE VZŤAHOV K RUSKEJ FEDERÁCII A SPOJENÝM ŠTÁTOM AMERICKÝM

Stanovisko Českej republiky ohľadom situácii na Ukrajine je v podstate podobné ako zvyšných troch skúmaných krajín. Ako sme už uviedli v úvode, podporuje oficiálne stanoviská EÚ a NATO. Prezident ČR Miloš Zeman sa k situácii vyjadril, že jednotná Ukrajina je súčasťou minských dohôd a predmetom diskusií je možná miera decentralizácie. Uviedol, že prezident Porošenko sám sľúbil zvláštny štatút pre Doneck a Luhansk a dúfa v teritoriálnu integritu Ukrajiny[11]. Pravdepodobne tým myslel teritoriálnu integritu pevninskej časti Ukrajiny, pretože pri svojom prejave v Rade Európy označil anexiu Krymu za uzavretú záležitosť a Ukrajina má s RF rokovať o finančných kompenzáciách. Vtedajší premiér Sobotka toto vyjadrenie označil za kontraproduktívne voči českej zahraničnej politike[12]. Premiér Andrej Babiš v júni 2018, pri príležitosti oficiálnej návštevy vicepremiéra Ukrajiny Volodymyra Kistiona, podporil Ukrajinu pred samitom EÚ - Ukrajina. V téme medzinárodných vzťahoch, konkrétne konfliktu a anexie, premiér zdôraznil podporu ukrajinskej nezávislosti a obnovenie suverenity mierovými prostriedkami[13]. Český minister zahraničných vecí opätovne potvrdil, že krajina podporuje územnú celistvosť Ukrajiny a ich stanovisko je nemenné[14]. Avšak nie všetky štáty EÚ sú jednotné v otázke opatrení voči RF. Viaceré štáty zdieľajú podobný názor. Prezident Zeman už v 2014 tvrdil resp. označil sankcie voči RF ako „lost-lost strategy“, kde nikto nezískava. Rovnaký názor má podľa neho aj Slovensko, Maďarsko a Rakúsko. Slovensko označil za razantnejšieho odporcu sankcií než Česko[15]. Svoje tvrdenie opätovne potvrdil a označil sankcie za zbytočné a nikomu prospešné, poškodzujú obe strany z ekonomického aj politického hľadiska. Za možných iniciátorov zrušenia sankcií označil Taliansko alebo krajiny Vyšehradskej štvorky[16]. Premiér Babiš drží

[9] KAZANSKÝ, R. – IVANČÍK, R. Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky.
[10] IŠTOK, R. Halford J. Mackinder a jeho teória Heartlandu.
[11] Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy.
[12] Rusi považujú Zemanov prejav v Rade Európy za uznanie anexie Krymu.
[13] Premiér jednal s americkým ministrem energetiky o jaderné energii i zemním plynu.
[14] EU a NATO připomněly, že nadále neuznávají ruskou anexi Krymu.
[15] Přepis záznamu rozhovoru prezidenta republiky pro První kanál ruské televize.
[16] EÚ nemá silného vodcu ako Rusko, Čína alebo USA, povedal Zeman pre ruskú televíziu.

líniu s prezidentom, a podľa neho máme problém so zabratím Krymu a s plnením minských dohôd. Úspech samotných sankcii je sporný, ako aj ich negatívny prínos v oblasti ekonomiky aj pre ukladateľov sankcii, vhodnejším riešením je politická dohoda[17].

V prípade Slovenskej republiky prezident Andrej Kiska vystupuje razantne voči aktivitám RF na Ukrajine. Odmieta akékoľvek politické, vojenské a ekonomické zásahy do suverenity Ukrajiny. Vyzýva na jednotnosť krokov krajín EÚ a rušenie sankcií voči RF musí byť podmienené plnením minských dohôd[18]. Svoje postoje potvrdzuje aj naďalej a podporuje vstup Ukrajiny do EÚ a NATO. Expremiér Robert Fico prezentoval svoj realistickejší, podľa neho pragmatický názor na situáciu[19]. Spomínané udalosti sú konfliktom RF – USA. Sankcie voči RF, nezmenili správanie sa RF voči Ukrajine a uškodili hlavne EÚ a preto jej pozícia pri riešení konfliktu je slabá. Otázka anexie Krymu je uzavretá, Krym zostane ruský, avšak k ďalšiemu narušovaniu integrity už podľa neho nedôjde. Celistvosť Ukrajiny sa dá dosiahnuť samosprávou a nie autonómiou oblastí. Ukrajina vstúpi do EÚ najskôr o 15 či 20 rokov a nemala by vstupovať do NATO, mala by zostať neutrálna a to by bola garancia dobrých vzťahov RF – Ukrajinou a Európou[20]. Súčasný premiér Peter Pellegrini deklaruje, že Slovensko neuznáva anexiu, podporuje územnú celistvosť krajiny a ako predsednícka krajina OBSE sa bude snažiť o zlepšenie situácie. Zároveň podporuje reformné snahy Ukrajiny, ako aj integračné úsilie[21].

Maďarsko vo všeobecnosti má opatrné vyjadrenia ohľadom konfliktu na Ukrajine. Avšak drží líniu s vyjadreniami krajín Vyšehradskej 4 a EÚ, kde odsudzujú anexiu Krymu a podporujú celistvosť Ukrajiny a jej suverenitu. Premiér od začiatku zdôrazňuje neutrálny postoj k situácii a vyhýba sa vyhrocovaniu vzťahov s RF[22]. Toto tvrdenie potvrdzuje aj vyjadrenie ministra zahraničných vecí, kde Maďarsko podporuje teritoriálnu integritu a suverenitu Ukrajiny, tento fakt je a bude časťou zahraničnej politiky[23]. Premiér Viktor Orbán, je taktiež výrazným odporcom sankcií voči RF. Na bilaterálnom stretnutí s prezidentom Putinom mu vyjadril vďaku za udržiavanie dobrých, stabilných a predvídateľných vzťahov oboch krajín v týchto ťažkých časoch a taktiež za prekonávanie negatívnych dopadov sankcií[24].

Poľský premiér Mateusz Morawiecki osobným telefonátom ukrajinskému premiérovi potvrdil resp. zdôraznil strategické partnerstvo oboch krajín a vyjadril podporu ich euro-atlantickému smerovaniu[25]. Bývalý minister zahraničných vecí Poľska vyzýval RF aby ukončilo okupáciu krymského polostrova, čo je dôležitým krokom pri mierovom riešení konfliktu. Pokiaľ tak neurobí, Poľsko bude trvať na pokračovaní sankcií uložených EÚ, USA, Kanadou a ďalšími krajinami. Zároveň podporuje spoluprácu pri garantovaní európskej bezpečnosti, ktorá by mala byť prioritou Euro-Atlantického zoskupenia[26] a Prezident Andrzej Duda vyzýva na návrat ku geopolitickým vzťahom spred anexie Krymu. To samozrejme znamená odchod RF z Krymu. Anexiu a podporovanie separatistov na Donbase označil za

[17] KULIDAKIS, T. Sankce nic moc nepřinesly, říká Babiš. Chtěl by začít obchodovat s Ruskem.
[18] Slovensko nikdy neuzná nelegálnu anexiu Krymu, vyhlásil Kiska.
[19] NAXERA, V. – KRČÁL, P. Perceptions of Slovak Politicians and their Discursive Rei-fication at the Celebrations of the Slovak National Uprising in 2016.
[20] SIVÝ, R. Fico: Na Ukrajine hrozí veľký konflikt, nemyslím ten s Ruskom.
[21] Slovensko chce pomôcť pri rekonštrukcii plynárenstva na Ukrajine.
[22] SADECKI, A. Hungary's stance on the Ukrainian-Russian conflict.
[23] Hungary supports Ukraine's territorial integrity.
[24] FOY, H. Orban thanks Putin for help in overcoming EU sanctions impact.
[25] Prime Minister Mateusz Morawiecki's telephone conversation with the Prime Minister of Ukraine Volodymyr Groysman.
[26] Prime Minister Mateusz Morawiecki's telephone conversation with the Prime Minister of Ukraine Volodymyr Groysman.

neakceptovateľné. Skonštatoval, že mierové časy v našej časti Európy sú preč, preto vyzýva NATO aby konalo. Prítomnosť síl NATO v regióne je nevyhnutá[27].

ZÁVER

V predchádzajúcej časti sme rozobrali vzťah krajín strednej Európy k Ukrajine, a ktoré boli analyzované najmä v kontexte vzťahu krajín s dvomi svetovými mocnosťami USA a RF. Na základe výsledkov analýzy môžeme konštatovať, že ukrajinská kríza a anexia Krymu je komplexnejší problém s nie celkom konzistentnými názormi, postojmi pozorovaných krajín. V podstate len Poľsko je najviac vyhranené voči RF a skôr zamerané na spoluprácu s USA ako na EÚ. V ostatných krajinách je nesúhlas s anexiou, ale politické elity nezdieľajú rovnaké názory a niektorí štátnici nepriamo sympatizujú s RF. Dôležitú úlohu zohrávajú aj obchodné styky krajín. Celá situácia je vecou dohody, ale zatiaľ nie je vôľa. Pokiaľ bude Ukrajina akceptovať anexiu, aj ostatné krajiny budú súhlasiť. Náklady spojené s „prevádzkovaním" Krymu stoja RF ročne 5 miliárd EUR aj z dôvodu, že Ukrajina prerušila dodávky energií a vody na polostrov.

Na základe získaných faktov môžeme konštatovať, že obe krajiny sú si vedomé dôležitosti tohto regiónu. Väčšiu aktivitu z veľmocí vyvíjajú USA. Túto skutočnosť potvrdzujú nedávne návštevy štátneho tajomníka Mikea Pompea v troch pozorovaných krajinách ako aj samostatné návštevy premiérov a poľského prezidenta v Bielom dome. Vidieť snahu o opätovné naštartovanie dobrých vzťahov s týmto regiónom Európy po ukončení funkčného obdobia prezidenta Obamu. USA sa angažuje viac vo vojenskej oblasti cez NATO a RF sa skôr v angažuje v energetickej oblasti, kde si je vedomá svojho dominantného postavenia na energetickom trhu. Obe veľmoci sa zaujímajú o daný región a vplývajú na rôzne aspekty spolupráce prostredníctvom energetickej a vojenskej oblasti tak, ako deklarujú v ich oficiálnych dokumentoch. Úroveň spolupráce s veľmocami, v pozorovaných krajinách, sa odlišuje, nie je rovnaká. Je ovplyvnená aj historickým vývojom jednotlivých krajín a aktuálnou politickou situáciou.

Na druhej strane skúmané krajiny viac menej konajú suverénne, samostatne. Spoločne odsudzujú konflikt na Ukrajine a podporujú celistvosť územia, ale môžeme bádať v niektorých prípadoch opatrné vyjadrenia ohľadom anexie Krymu, alebo lepšie povedané nie všetky štyri krajiny majú rovnakú razanciu. Táto opatrnosť pravdepodobne súvisí so závislosťou od RF energetických zdrojov. V energetickej oblasti je deklarovaná podpora diverzifikácie zdrojov a znižovanie uhlíkovej stopy. Krajiny sú svojím spôsobom prepojené v prípade výpadkov dodávok plynu. Vítajú aktivitu USA s dodávaním ich plynu. Dôležité ale je, kto od koho bude brať, resp. kto je tranzitná krajina a kto je koncový odberateľ. Za oblasť jadrovej energetiky je v troch skúmaných krajinách prioritná RF, Poľsko bude pravdepodobne počítať so západnými krajinami, poprípade sa črtá spolupráca v rámci V4 v určitých oblastiach jadrovej energetiky. Otázka vojenských základní je odlišná. Všetky krajiny sa označujú za zodpovedných spojencov, ale opäť tá razancia. Ako sme spomenuli už vyššie prvenstvo a najväčšiu aktivitu má Poľsko. Na druhé miesto môžeme zaradiť Maďarsko a tretie a štvrté SR a ČR. Pri SR a ČR hrá dôležitú úlohu pravdepodobne historický kontext a pretrvávanie negatívnych skúseností.

Z geopolitického pohľadu je najdôležitejšia je poloha Poľska a potom Maďarska, nasledujú Slovensko a Česko. Krajiny si ako keby uvedomovali tento fakt a podľa toho pristupujú k veľmociam. Poľsko je najviac vyhranené voči RF a najviac sa angažuje v spolupráci s USA. Maďarsko je v strede, vyjadrenia politikov k obom veľmociam sú

[27] Andrzej Duda: Europe must demand that Russia leave Crimea.

povedzme vyvážené. Slovensko a Česko sa hlásia k euroatlantickej spolupráci, ale niektoré vyjadrenia a činy politikov to tvrdenie ako keby spochybňovalo. Región strednej Európy je dôležitý pre obe veľmoci, inak by sa US vojensky neangažovali v Poľsku a nenavrhovali dohody o obrannej spolupráci v regióne. Taktiež snaha o ovplyvňovanie energetickej dominancie RF v regióne cez dovoz skvapalneného plynu do Poľska a snaha o uvalenie sankcií na krajiny zapojených do projektu Nordstream II.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie:

KAZANSKÝ, R. – IVANČÍK, R. 2016. Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky. Banská Bystrica: Belianum. 2016.

Články z časopisu:

IŠTOK, R. 2014. Halford J. Mackinder a jeho teória Heartlandu. In *Folia geographica,* roč. 56, č. 1/2014. ISSN 1336-6157, s. 19-45.

KUPKA, M. 2001. Moderní geopolitické teorie v USA. In *Mezinárodní vztahy,* roč. 36, č. 2/2001. ISSN 2570-9429, s. 83-97.

NAXERA, V. – KRČÁL, P. 2017. Perceptions of Slovak Politicians and their Discursive Reification at the Celebrations of the Slovak National Uprising in 2016. *Studia Politica. Romanian Political Science Review, 2017, roč. 17, č. 2*, s. 279-294. ISSN 1582-4551.

Články zo zborníka:

ONDRIA, P. – KAZANSKÝ, R. – KOLLÁR, D. 2015. The role of massmedia in conflict dynamics and its implications. In S*GEM 2015 : 2nd international multidisciplinary scientific conference on social sciences and arts.* Sofia: STEF92, 2015, s. 415-426.

Elektronické monografie:

FOY, H. 2018. *Orban thanks Putin for help in overcoming EU sanctions impact.* Dostupné na internete:<https://www.ft.com/content/0fdf08cc-bb37-11e8-94b2-17176fbf93f5>.

ISTRATE. D. 2019. *The US has not given up on Central Europe,* [online]. [cit. 22.08.2019] Dostupné na internete: <https://emerging-europe.com/intelligence/the-us-has-not-given-up-on-central-europe/>.

SADECKI, A. 2014. *Hungary's stance on the Ukrainian-Russian conflict* Dostupné na internete: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-05-21/hungarys-stance-ukrainian-russian-conflict>.

WORLDWIDE THREAT ASSESSMENT OF THE US INTELLIGENCE COMMUNITY, [online]. 2019. *Fórum pre medzinárodnú politiku.* [cit. 20.08.2019]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/wp-content/uploads/2019/01/DNI-Worldwide-Threat-Assessment-2019.pdf>.

Elektronické dokumenty:

Andrzej Duda*: Europe must demand that Russia leave Crimea*. [online]. 2016. 112UA. [cit.06.06.2019]. Dostupné na internete: <https://112.international/ukraine-top-news/andrzej-duda-europe-must-demand-that-russia-leave-crimea-3679.html>.

EU a NATO připomněly, že nadále neuznávají ruskou anexi Krymu. [online]. 2019. ČTK České noviny. [cit. 05.05.2019]. Dostupné na internete: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/eu-a-nato-pripomnely-ze-nadale-neuznavaji-ruskou-anexi-krymu/1734464>.

EÚ nemá silného vodcu ako Rusko, Čína alebo USA, povedal Zeman pre ruskú televíziu [on line]. 2018. HNonline. [cit. 05.05.2019]. Dostupné na internete: <https://hnonline.sk/svet/1856497-eu-nema-silneho-vodcu-ako-rusko-cina-alebo-usa-povedal-zeman-pre-rusku-televiziu>.

Hungary supports Ukraine's territorial integrity [online]. 2018. Website of the Hungarian Government – Ministry of Foreign Affairs and Trade. [cit.12.05.2019]. Dostupné na internete: <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/hungary-supports-ukraine-s-territorial-integrity>.

KULIDAKIS, T. 2018. *Sankce nic moc nepřinesly, říká Babiš. Chtěl by začít obchodovat s Ruskem*. [online]. [cit.03.09.2019]. Dostupné na internete: <https://www.irozhlas.cz/ekonomika/vlada-andreje-babise-obchod-export-zahranicni-trhy_1807081428_per>.

LAVROV, S. 2019, Vystúpenie ministra zahraničných vecí RF S. Lavrova na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii [online]. 2019. *Fórum pre medzinárodnú politiku.* [cit. 22.08.2019]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/staty-regiony/europa/vychodna-europa/rusko/vystupenie-ministra-zahranicnych-veci-rf-s-lavrova-na-mnichovskej-bezpecnostnej-konferencii/>.

Pellegrini tvrdí, že zmluva o spolupráci s USA nie je problém [online]. 2019. SITA. [cit.03.06.2019]. Dostupné na internete: <https://domov.sme.sk/c/22080645/pellegrini-tvrdi-ze-zmluva-o-spolupraci-s-usa-nie-je-problem.html>.

Poland calls on Russia to put an end to the occupation of Crimea [online]. 2017. Polska.pl. [cit. 04.05.2019]. Dostupné na internete: <https://polska.pl/politics/foreign-affairs/poland-calls-russia-put-end-occupation-crimea/.

Premiér Babiš jednal s ukrajinským vicepremiérem Kistionem o reformě Ukrajiny, obchodní spolupráci i energetice [online]. 2018. Vláda České republiky. [cit. 06.05.2019]. Dostupné na internete: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-babis-jednal-s-ukrajinskym-vicepremierem-kistionem-o-reforme-ukrajiny--obchodni-spolupraci-i-energetice--166522/>.

Premiér jednal s americkým ministrem energetiky o jaderné energii i zemním plynu [online]. 2018. Vláda České republiky. [cit.07.06.2019]. Dostupné na internete: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-andrej-babis-jednal-s-americkym-ministrem-energetiky-o-jaderne-energii-i-zemnim-plynu-169872/>.

Prime Minister Mateusz Morawiecki's telephone conversation with the Prime Minister of Ukraine Volodymyr Groysman [online]. 2018. premier.gov.pl. [cit.03.05.2019]. Dostupné na internete: <https://www.premier.gov.pl/en/news/news/prime-minister-mateusz-morawieckis-telephone-conversation-with-the-prime-minister-of.html>.

Přepis záznamu rozhovoru prezidenta republiky pro První kanál ruské televize [online]. 2014. Pražský hrad. [cit. 05.05.2019]. Dostupné na internete: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/prepis-zaznamu-rozhovoru-prezidenta-republiky-pro-prvni-kanal-ruske-televize-11552.

Remarks by Vice President Pence at the 2019 Munich Security Conference, [online]. 2019. *Fórum pre medzinárodnú politiku.* [cit. 22.08.2019]. Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/staty-regiony/severna-amerika/usa/prejav-viceprezidenta-usa-m-penceho-na-mnichovskej-bezpecnostnej-konferencii/>.

Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy [online]. 2015. Pražský hrad. [cit. [07.05.2019]. Dostupné na internete: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-parlamentni-listy-2-11583>.

Rusi považujú Zemanov prejav v Rade Európy za uznanie anexie Krymu. [online]. 2017. Aktuality.sk. [cit. 05.05.2019]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/528748/rusi-povazuju-zemanov-prejav-v-rade-europy-za-uznanie-anexie-krymu/>.

Russian National Security Strategy [online]. 2015. [cit.20.06.2019]. Dostupné na internete: <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>.

SITA. 2019. *Danko v súvislosti s USA uviedol podľa ministerstva viacero nepresností.* [online]. [cit.03.06.2019]. Dostupné na internete: <https://domov.sme.sk/c/22075719/danko-v-suvislosti-s-usa-uviedol-podla-ministerstva-viacero-nepresnosti.html?ref=av-left>.

SIVÝ, R. 2014. *Fico: Na Ukrajine hrozí veľký konflikt, nemyslím ten s Ruskom.* [online]. cit.03.06.2019]. Dostupné na internete: <https://domov.sme.sk/c/7524733/fico-na-ukrajine-hrozi-velky-konflikt-nemyslim-ten-s-ruskom.html>.

Slovensko chce pomôcť pri rekonštrukcii plynárenstva na Ukrajine [online]. 2019. SME.sk [cit. 08.05.2019]. Dostupné na internete: <https://ekonomika.sme.sk/c/22100847/slovensko-chce-pomoct-pri-rekonstrukcii-plynarenstva-na-ukrajine.html>.

Slovensko nikdy neuzná nelegálnu anexiu Krymu, vyhlásil Kiska [online]. 2015. SME.sk. [cit. 05.05.2019]. Dostupné na internete:

<https://svet.sme.sk/c/7815090/slovensko-nikdy-neuzna-nelegalnu-anexiu-krymu-vyhlasil-kiska.html>.

doc. Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.
Katedra bezpečnostných štúdií
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica
jaroslav.usiak@umb.sk

PhDr. Lubomír Klačko
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Kuzmáhyno 1, 97401 Banská Bystrica, Slovenská republika
Kancelária Bezpečnostnej rady Slovenskej republiky
Nám. slobody 1, 81370 Bratislava, Slovenská republika
lubomir.klacko@vlada.gov.sk

KONVENČNÝ KONFLIKT A SATELITNÉ SYSTÉMY

CONVENTIONAL CONFLICT AND SATELLITE SYSTEMS

Jaroslav VARECHA

ABSTRACT

In the article are presented, by utilising of analysis method of primary foreign and slovak sources, development of space techologies, which are, by utilising of historically logical approach, predated by short description of transition from nuclear to conventional conflict. The main attention in the article is dedicated to reflection about the basic kinds of satellite systems according to their specific parameters from the perspective of their importance and their role in the frame of conventional conflict. By application of methods of induction and deduction are in the article presented reflection about possible trends of futher development in the field of satellite systems. For building the base for presentation of satellite systems development, were taken thoughts and theory, which were presented by main representatives of military-technical revolution concept and military matters revolution concept.

Keywords: conventional conflict, informations, communication, new technologies, satellite systems,

ÚVOD

Ak sa pozrieme na realitu dnešných dní, môžeme bez nadsadenia tvrdiť, že o výsledkoch konfliktu už primárne nerozhoduje veľkosť armád, počet tankov alebo lietadiel súperiacich strán. Ak nebojuje technologicky vyspelá krajina s nepriateľom o pár tried nižším, vôbec nemusí záležať na tom, či máme k dispozícii 10 lietadiel alebo sto. Rozhodujúce sú presné informácie. Aj desať lietadiel sa totiž môže vysporiadať s násobne silnejším nepriateľom, ak tento nepriateľ v rozhodujúcom okamihu "*oslepol a ohluchol*". Vzdušná nadvláda následne rozhodne aj o výsledkoch pozemnej ofenzívy.

Preteky vo vlastnení „neviditeľnejších" lietadiel, lodí či ponoriek sa posúva stále viac do oblastí, ktoré s vedením ozbrojeného konfliktu zdanlivo nemajú nič spoločné. Rozhodujúcou sa stáva okrem "zraku" aj komunikácia medzi jednotlivými zložkami ozbrojených síl. V situáciách, kedy nerozhodujú minúty, ale sekundy, je dôležité nielen to, aby radary spozorovali nepriateľa, ale aby včas dokázali túto informáciu odovzdať pozemným, námorným alebo leteckým palebným systémom. V čase sofistikovaných zbraňových systémov sú armády stále viac odkázané na funkčné komunikačné siete a firewally, ktoré zachytia kybernetický útok nepriateľa.

V tejto súvislosti sa pozornosť obracia stále viac na vesmír. Útočník, ktorý by dokázal spolu s konvenčným útokom vyradiť prieskumné, navádzacie, komunikačné či špionážne satelitné systémy nepriateľa, rozhodol by vlastne o výsledku konfliktu skôr, než by dopadli prvé rakety a bomby. Práve preto sa venuje taká pozornosť prostriedkom, ktoré sú na tieto ciele určené.

1 ÚLOHA SATELITNÝCH SYSTÉMOV

Keď v roku 1957 Rusko priviedlo ľudstvo do nového veku – kozmického veku, priekopníctvo v objavovaní a skúmaní vesmíru sa preň stalo synonymom. Úspech, dosiahnutý Sputnikom pri jeho lete, naštartoval preteky vo vesmíre, ktoré boli príznačné pre celú studenú

vojnu. Pokroky a vývoj v tomto odvetví pre súperiace veľmoci predstavovali hlavnú mierku bojového potenciálu a sily protivníka. Satelitné systémy sa tak dostali na popredné miesto v logike jadrového konfliktu a súperenie v kozmickom priestore bolo dlhé roky v centre záujmu celej škály aktérov[1].

Koniec studenej vojny priniesol zmeny v koncepciách nukleárnych konfliktov, pričom pozícia jadrových doktrín sa vo vojenských stratégiách jednotlivých štátov menila a do popredia sa dostával opäť aj konvenčný spôsob boja. Vzhľadom na technologický vývoj začalo dochádzať k zapojeniu kozmického priestoru aj do konfliktov, ktoré nemali nukleárny, ale konvenčný charakter.

Keď začiatkom 80. rokov 20. storočia čoraz častejšie zaznievala kritika voči jadrovým prostriedkom, ktoré boli označované ako hrozba pre existenciu celého ľudstva[2], reakcia súperiacich veľmocí v tomto bode vývoja viedla k jednotnému záveru, že kvalita jednoznačne musí prevažovať nad kvantitou a vojenská sféra sa musí sústreďovať na kvalitatívne nové technológie a vybavenie[3].

Vo vtedajšom kontexte sa mal centrálnym stať rozvoj prostriedkov využívajúcich mikroelektroniku, lasery, rádiové frekvencie, elektro-optický a elektromagnetický signál. Špeciálna pozornosť bola venovaná stálemu vylepšovaniu presne navádzanej munície (PGM[4]) z hľadiska systémov navigácie a kvality palebnej sily.

Kombinácia PGM a vylepšených senzorov bola bránou k deštruktívnejšiemu účinku a mohla znížiť význam nukleárnych zbraní. Nové bojové pole bolo definované ako priestor pre informačné systémy, prostredníctvom ktorých sa naskytne možnosť zasiahnuť takmer simultánne ciele vo veľkej vzdialenosti, s väčšou presnosťou a deštruktívnejšími účinkami. Táto nová definícia konceptu vedenia boja predpovedala nárast významu a hodnoty najmä pre satelitné systémy a automatizované systémy riadenia[5].

Plnenie nových požiadaviek v operačných plánoch, ktoré vyplývali zo zmien spôsobu vedenia boja, vyžadovalo rôzne služby satelitných systémov. Centrálnym záujmom vo vývoji novej vojenskej vesmírnej technológie sa stalo vedenie konfliktu v informačnom veku.

Zásadná zmena spôsobu vedenia boja a postupné rozpracovávanie teórie resp. konceptu revolúcie vo vojenských záležitostiach (Revolution in military affairs – RMA)[6] začali byť reflektované aj v reálnych operáciách ozbrojených síl. Takýto vývoj vedenia ozbrojeného konfliktu bol faktorom, ktorý začal zvyšovať hodnotu vesmírnych prostriedkov[7].

Význam vesmírnych prostriedkov síce bol nepopierateľný od čias studenej vojny, v rámci ktorej býva v odbornej literatúre vymedzovaný pojem „space age“, ako obdobie pretekov vo vesmíre, pričom za jeho začiatok je označovaný rok 1957, kedy došlo ku štartu Sputnika, ale po skončení studenej vojny dostali najmä satelity úplne nový význam v rámci konvenčného konfliktu. Misie v konvenčnom konflikte sú priestorom, kde majú vojenské vesmírne systémy najväčší dopad[8].

[1] VARECHA, J. Revolúcia vo vojenských záležitostiach, 2018.
[2] OGARKOV, N. V. Vždy připraveni k obraně vlasti, 1983.
[3] KREPINEVICH, A. F. The Military-Technical Revolution: A Preliminary Assessment, 1992.
[4] PGM – Precision Guided Munitions
[5] FRUNZETI, T. CONTENT AND DYNAMICS OF THE CURRENT REVOLUTION IN MILITARY AFFAIRS, 2013.
[6] FUČÍK, J., KŘÍŽ, Z. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech, 2013.
[7] WONG, W., FERGUSSON, J. G. Military space power: a guide to the issues, 2010.
[8] STARES, P. B. Space and National Security, 1987.

Plný význam a úloha satelitných systémov sa prejavili, keď bol admirálom Ovensom vytvorený koncept „systému systémov“[9], ako hlavného stavebného prvku pre RMA[10], ktorého dvomi stavebnými piliermi boli informácie a vzájomné prepojenie. Predstavovali vzájomne prepojenie systémov velenia, kontroly, počítačových technológií, komunikácie a informácií (C4I[11]) s informačnými, pozorovacími a prieskumnými systémami (IRS), ktoré vytvorilo nový koherentný systém[12]. Široká škála získavaných informácií, ich intenzívne zdieľanie a možnosť takmer neustálej komunikácie na všetkých úrovniach sa stali synonymom pre moderný spôsob boja, najmä v západnom kontexte RMA.

2 SATELITNÉ SYSTÉMY

Existuje veľké množstvo druhov PGM, ktoré sú rozdelené podľa ich špecifických parametrov, z ktorých spomenieme štyri základné. Sú to elektro-opticky navigované bomby (EOGB)[13], laserovo navigované bomby (LGB)[14], konvenčné zo vzduchu odpaľované rakety (CALCM)[15] a druh, ktorý sa spolieha výhradne na navigačné satelity[16]. V každom z nich sa pre satelitné systémy našla špecifická úloha na rôznych úrovniach.

Presne navádzaná munícia, jeden z nosných pilierov RMA, stanovila nároky na konštrukcie nových platforiem v kozmickom priestore, ktoré by zlepšili možnosti na špecifikáciu cieľa. Zmena nárokov bola dramatická. Ako príklad je možné uviesť bombardovanie Plzne z roku 1943, kedy bolo považované za úspech, že 95 % bômb dopadlo do 3 míľ od cieľa, v porovnaní s operáciou Púštna búrka, kde 85 % navigovanej munície dopadlo do 10 stôp od cieľa[17]. Tiež integrovaný „systém systémov“ komunikácie a velenia potreboval vysielať signál prostredníctvom satelitov na to, aby fungoval v globálnej mierke[18].

17. január 1991, začiatok operácie „Púštna búrka“, je považovaný za začiatok novej éry vojenského konfliktu (ozbrojeného konfliktu), v ktorom zohráva vesmírna technológia integrálnu úlohu[19].

2.1 PRIESKUMNÉ SATELITY

Úloha prieskumných satelitov pri plánovaní či už pozemných, leteckých alebo námorných operácií je nepopierateľná. Získané informácie pomocou tejto technológie sú v novom koncepte ozbrojeného konfliktu (a nie len ozbrojeného) absolútne kľúčové. Podstatný je ich rýchly prenos a spracovanie podľa relevancie.

---

[9] FUČÍK, J., KŘÍŽ, Z. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech, 2013.

[10] VARECHA, J. Revolúcia vo vojenských záležitostiach, 2018.

[11] Označenie pochádza z anglického command, control, computer, communication and information systems. Pojem definuje U.S. ministerstvo obrany ako rozhodovacie procesy (command, control) vykonávané za podpory informačných technológií (competer, communication). (What is C4I?: Realizing the Potential of C4I: Fundamental Challenges).

[12] RASKA, M. The „Five Waves“ of RMA Theory, Processes, and Debate,

[13] Navigácia prebieha prostredníctvom malej kamery pripevnenej priamo na munícií, ktorá v reálnom čase vysiela prenos do odpaľovacieho lietadla, odkiaľ ju pilot podľa obrazového prenosu môže presne zacieliť.

[14] Pri laserovom navádzaní sú smerodajné zachytené lúče, ktoré sa odrážajú od našich cieľov. Na základe toho výpočtová technika prehodnocuje polohu a vysiela ďalšie inštrukcie.

[15] Strely sú riadené automaticky, majú dopredu naprogramovaný smer letu a keď sa z neho vychýlia, aktivujú sa motory a ovládanie krídel, aby sa vrátili do vytýčenej dráhy.

[16] KOPLOW, David A. Precision-Guided Munitions: the U.S. military's quest for useable weapons, 2010.

[17] KOPLOW, David A. Precision-Guided Munitions: the U.S. military's quest for useable weapons, 2010

[18] JOHNSON-FREESE, J. Space as a strategic asset, 2007.

[19] WATKINS LANG, S. SMDC History: 25 years since first 'Space War', 2016.

Prínos prieskumných satelitov spočíva najmä v zameriavaní nepriateľských síl a cieľov. Je možné si vytvoriť aj prehľad o pozíciách vlastných či spojeneckých jednotiek, z čoho sa následne dá do veľkých podrobností vytvoriť projekcia bojiska. Pre presne navádzanú muníciu je kľúčové, aby bola poskytnutá informácia detailná a komplexná, čo môže vytváranie snímok prostredníctvom prieskumného satelitu zabezpečiť svojou výhodnou pozíciou na orbite[20].

Z globálneho hľadiska využitie satelitov nedoceniteľne zvyšuje efektivitu, pretože jedine pozícia na obežných dráhach umožňuje pokryť celý povrch Zeme, zbierať záznamy a zameriavať rôzne časti bojiska, zároveň monitorovať pozemné, vzdušné a námorné platformy a poskytovať informácie aj o miestach, kde nie je vybudovaná žiadna informačná infraštruktúra[21]. Tieto vlastnosti sú nesmierne podstatné pri využívaní CALCMs, pretože na nastavenie ich dráhy je nevyhnutné mať danú oblasť podrobne a aktuálne zmapovanú. Účinnosť systému bola demonštrovaná napríklad v roku 1998 v Afganistane a Sudáne, kde boli použité známe rakety Tomahawk, pričom v prípade Afganistanu bolo použitých 13 ks a v Sudáne 66 ks rakiet[22].

Maximálna efektivita pokrytia satelitnými systémami je dosiahnutá, keď sú umiestnené na orbitách blízkych polárnym[23]. Jedná sa o orbity so sklonom blížiacim sa k 90 stupňom[24], čím sa rozširuje pokrytie povrchu Zeme a mal by byť zmapovateľný každý bod na Zemi[25]. Intenzívne využívanie záznamov získaných prieskumnými satelitmi úzko súvisí aj s povahou duálneho využitia týchto prostriedkov. Zaznamenávané snímky boli už od vypustenia prvého satelitu[26] žiadané nielen na vojenské účely, ale aj v civilnej sfére, čo viedlo k vývoju separovaných systémov na komerčné využitie. Rozšírenie o komerčný priestor prinieslo výhody aj vojenskému priestoru, pretože pre armádne účely sú prístupné všetky informácie získané komerčnými satelitmi.

2.2 NAVIGAČNÉ SATELITY

Navigačné systémy súvisia a spolupracujú s prieskumnými. Ich dôležitosť a nezastupiteľná úloha sa prejavila v roku 1991 v prvej vojne v Perzskom zálive, ktorá býva označovaná ako prvá „space war“[27]. Krátko pred jej začiatkom bola konštelácia navigačných satelitov GPS doplnená o dva vylepšené bloky, aby bolo umožnené zvýšiť presnosť navádzania a tak redukovať obete na oboch stranách[28].

Napriek tomu, že väčšina pozornosti počas prelomovej vojny proti Iraku bola zameraná na PGM, navigácia sa zaslúžila o hlavný príspevok v účinnosti. Vláda Spojených štátov sa k GPS v danej dobe nechcela veľmi vyjadrovať, ale svojou schopnosťou s vysokou presnosťou doviesť jednotky k nepriateľským pozíciám v jednotvárnej púšti, či presne naviesť ná-

[20] WONG, W., FERGUSSON, J. G. Military space power: a guide to the issues, 2010.
[21] WONG, W., FERGUSSON, J. G. Military space power: a guide to the issues, 2010.
[22] KOPLOW, David A. Precision-Guided Munitions: the U.S. military's quest for useable weapons, 2010.
[23] BELWARD, A. S., SKØIEN, J. O. Who launched what, when and why; trends in global land-cover observation capacity from civilian earth observation satellites, 2015.
[24] WRIGHT, D., GREGO, L., GRONLUND, L. The physics of space security: a reference manual,
[25] EUMETSAT. Polar Orbit Principle.
[26] Prvé orbitálne fotky Zeme boli vyhotovené komerčným satelitom Explorer 6, ktorý vyslali Spojené štáty a stalo sa tak už dva roky po štarte Sputnika v roku 1959. (European Space Agency. 50 years of Earth Observation. 2007: A Space Jubilee) Spomedzi sovietskych prieskumných satelitov bol prvý Kozmos IV, odštartovaný v roku 1962. (JOHNSON-FREESE, J. Space as a strategic asset, 2007)
[27] WATKINS LANG, S. SMDC History: 25 years since first 'Space War', 2016.
[28] MOLTZ, J. C. The politics of space security: strategic restraint and the pursuit of national interests, 2011.

morné sily a ich strely na ciele, mal systém vysokú výpovednú hodnotu[29]. Presne navádzaná munícia, založená na spracovaní údajov z navigačných satelitov, je z vyššie uvedených najnovší druh PGM. Princíp fungovania spočíva vo veľmi efektívnom systéme, kedy navigované zariadenie prijme od satelitu informáciu o svojej aktuálne polohe a následne ich porovná s cieľovými súradnicami. Systém tak nie je závislý na iných faktoroch (sú eliminované obmedzenia z používania EOGB a LGB)[30].

V krátkom čase sa GPS stal masívne využívaným nielen vo vojenskej sfére, ale je prínosom na globálnej úrovni. Duálne využitie je úplne zrejmé. Tá istá technológia, čo pomáha lietadlám zostať vo vymedzenom kurze a správnom letovom pásme, je tiež nevyhnutná pre presné navádzanie munície[31]. Technológia je neustále vylepšovaná. Už v roku 2001, pri bojoch v Afganistane, menej ako 10 % munície minulo cieľ[32]. Od začiatku 90. rokov do operácie Iracká sloboda (2003) sa zvýšila efektivita munície navigovanej cez satelity o viac ako 20 %[33]. Jej dôležitosť je zdôraznená aj snahami Ruska (GLONASS), Európskej únie (Galileo) a Číny (BeiDou) vyvinúť vlastné navigačné konštelácie. V súčasnosti je na obežných dráhach už viac ako 70 satelitov týchto systémov a predpokladá sa, že pri plnom operačnom stave sa bude toto číslo pohybovať okolo 120[34].

Navigačné satelity, pri súčasnom spôsobe vedenia boja, plnia množstvo kľúčových funkcií, a preto sa na nich neustále zvyšujú požiadavky. Vysoká lukratívnosť navigačných technológií je zdrojom obrovských investícií do vývoja a výskumu, čo je samozrejme prínosné aj pre vojenskú sféru.

2.3 METEOROLOGICKÉ SATELITY

Pri úvahách o základných typoch satelitov je potrebné zdôrazniť aj úlohu meteorologických satelitov. Napriek tomu, že ich úloha nemusí byť taká viditeľná ako v predchádzajúcich dvoch prípadoch, svoje miesto mali v konvenčnom konflikte už počas vojny vo Vietname[35]. Spojené štáty zaznamenávali úspechy satelitov na meteorologických misiách už od roku 1960 (misie satelitov TIROS) a pre ZSSR boli významné meteorologické misie Meteor 1, 2 a 3. Tieto satelity boli význačné tým, že niesli televízne kamery, ktoré zachytávali obrazy Zeme. Bývajú označované ako prvá generácia meteorologických satelitov. Odvtedy došlo k rozšíreniu úlohy meteorologických satelitov na podporu vedenia boja a dáta získané meteorologickými satelitmi sa využívajú najmä v operáciách vzdušných síl. Počasie je pre tieto operácie kritické. Na základe vyhodnotenia počasia sa rozhoduje o prípadnom odložení útoku, alebo akú trasu vybrať, pod akým sklonom je zo vzduchu najvýhodnejšie vykonať útok, dokonca niekedy sa podľa počasia dá vybrať aj výzbroj, ktorá má byť použitá[36].

Obidva skôr spomínané druhy presne navádzanej munície (EOGB aj LGB) sú obmedzené počasím a klimatickými podmienkami. V prípade EOGB, je ich kvôli nevyhnutnosti neprerušovaného prenosu v skutočnom čase možné použiť iba cez deň, keď je relatívne čistá

[29] KIERNAN, V. Guidance from above in the gulf war,
[30] KOPLOW, David A. Precision-Guided Munitions: the U.S. military's quest for useable weapons, 2010.
[31] JOHNSON-FREESE, J. Space as a strategic asset, 2007.
[32] KOPLOW, David A. Precision-Guided Munitions: the U.S. military's quest for useable weapons, 2010.
[33] STERLING, Christopher. Military communications: from ancient times to the 21st century, 2008.
[34] LI, X., ZHANG, X., REN, X., FRITSCHE, WICKERT, J., SCHUH, H. Precise positioning with current multi-constellation Global Navigation Satellite Systems: GPS, GLONASS, Galileo and BeiDou, 2015.
[35] BELWARD, A. S., SKØIEN, J. O. Who launched what, when and why; trends in global land-cover observation capacity from civilian earth observation satellites, 2015.
[36] STARES, P. B. Space and National Security, 1987.

obloha. LGB kvôli vysielaniu lúčov zle operujú v prípade, že je hmlisté alebo prašné počasie[37].

Údaje o klimatických podmienkach, zhromažďované satelitmi, obsahujú aj analýzu vertikálneho profilu teploty vzduchu. Tento vertikálny profil atmosféry sa dá zovšeobecniť na rozdelenie na troposféru, stratosféru, mezosféru a termosféru. Vymedzenie týchto vrstiev neplatí pre všetky miesta na Zemi rovnako a takéto delenie je urobené na základe spriemerovania hodnôt[38]. Rozloženie sfér sa čiastočne mení aj v závislosti od zemepisnej šírky a dĺžky, ako aj času, preto je dôležité dokázať ho v daných miestach presne analyzovať, vzhľadom na aktuálne podmienky. Poznať čo najpresnejší vertikálny profil teploty je dôležité pre technológie na vysokorýchlostné lety[39], ktorých realizácia je pre moderný spôsob vedenia boja veľmi podstatná.

Meteorológia môže byť prínosná aj z hľadiska skúmania a predpovedania dlhodobých environmentálnych zmien na lokálnej či globálnej úrovni. Ich zohľadnenie pri plánovaní vojenských operácií môže zohrať významnú úlohu[40]. Analýza celkových podmienok prostredia poskytuje výhodu strane, ktorá ňou disponuje a zohľadňuje ju, čím sa opäť zvyšuje hodnota informácií získaných satelitmi a tým aj celkový význam týchto systémov.

2.4 KOMUNIKAČNÉ SATELITY

Úloha komunikačných satelitov je asi najviac zrejmá v súvislosti so systémom velenia, riadenia a kontroly. Pre vyššie spomínaný „systém systémov“ sú koordinácia a vzájomná integrácia rozhodujúce. Satelity sprostredkúvajúce komunikáciu sú s ohľadom na systémy C4I skutočne esenciálne a keďže je pomocou nich prepájaný zvyšok informačnej siete, sú aj do veľkej miery vyťažené.

Už počas vojny v Perzskom zálive bolo použitých viacero komunikačných satelitných systémov, pretože boli kľúčové pre komunikáciu medzi jednotlivými veliteľstvami a nasadenými jednotkami. Tiež sprostredkovávali a prepájali informácie z ostatných vojenských satelitov[41]. Skutočne prelomovou sa však stala vojna v Iraku (2003), ktorej dominantou bola počítačová a digitalizovaná komunikácia. Posun nastal aj z hľadiska toho, že komunikácia už prebieha skôr medzi strojmi (počítače a siete), ako medzi osobami[42].

Ľudská komunikácia však bola tiež zefektívnená. Velitelia môžu identifikovať cieľ a doručiť rozkazy podriadeným v priebehu niekoľkých minút. Konkrétnym príkladom je odhalenie úkrytu Saddáma Hussajna, kedy medzi identifikáciou cieľa a elimináciou prešlo menej ako 15 minút[43].

Satelitná komunikácia je od vojny v Iraku zásadná. Podľa niektorých zdrojov až 60 % celkovej komunikácie bolo vysielaných 100 vojenskými satelitmi (počas vojny v Perzskom zálive ich bolo len 60). Ostatných 40 % komunikácie bolo vysielaných komerčnými satelitmi[44].

---

[37] KOPLOW, David A. Precision-Guided Munitions: the U.S. military's quest for useable weapons, 2010

[38] MARSHALL, J.,PLUMB, R. A. Atmosphere, ocean, and climate dynamics: an introductory text, 2008.

[39] SMITH, J. W. The Vertical Temperature Distribution and the Layer of Minimum Temperature, 1963.

[40] WONG, W., FERGUSSON, J. G. Military space power: a guide to the issues, 2010.

[41] SMITH, M. S. Military and Civilian Satellites in Support of Allied Forces in the Persian Gulf War: CRS Re port for Congress, 1991.

[42] STERLING, Christopher. Military communications: from ancient times to the 21st century, 2008.

[43] STERLING, Christopher. Military communications: from ancient times to the 21st century, 2008.

[44] STERLING, Christopher. Military communications: from ancient times to the 21st century, 2008.

Civilné využitie komunikačných satelitov je súčasťou každodenného života všetkých ľudí v obrovskej variácií funkcií. Začiatočné vojenské projekty komunikačných platforiem sa v civilnej sfére veľmi rýchlo rozšírili a počet komerčných komunikačných satelitov niekoľkonásobne prevyšuje tie vojenské. Roku 2004 z celkového počtu 880 satelitov na orbitách bolo 542 komunikačných. Z nich len 99 vojenských a 443 komerčných[45].

Tento vývoj sa odráža v prenose informácií počas vojenských operácií a zvyšuje sa miera využívania komerčných satelitov na komunikáciu v rámci vojenských akcií. Využívanie komerčných satelitov je v porovnaní s prevádzkovaním vlastných vojenských satelitov lacnejšie, ale vyvoláva obavy ohľadne spoľahlivosti[46].

Komunikačné satelity sú najpočetnejšou skupinou satelitných prostriedkov. Ich najvýhodnejšou polohou je umiestnenie na geostacionárnej orbite, pretože poskytuje kombináciu dvoch výhod. Je dosiahnutá potrebná výška, aby bol satelit schopný prenášať signál cez celú hemisféru a zároveň sa využije pridaná hodnota relatívne stacionárnej polohy nad rovníkom, ktorá je pre geostacionárnu dráhu príznačná[47].

ZÁVER

Schopnosť vyvinúť pokročilejšiu vojenskú technológiu a súčasne ju etablovať v požadovanej miere do organizačných štruktúr ozbrojených síl prináša citeľnú výhodu pre dané ozbrojené sily respektíve štát. V posledných desaťročiach sme v tomto zmysle svedkami stáleho zrýchľovania tempa výskumu a vývoja vo všetkých civilných a vojenských technológiách. Informačné technológie, vesmírne technológie, biotechnológie a nanotechnológie predstavujú len časť moderných odvetví, ktoré prostredníctvom svojich produktov utvárajú nielen podobu ľudskej spoločnosti, ale aj konkrétnu podobu ozbrojených síl, či vojenských a nevojenských konfliktov[48].

Celkový narastajúci význam satelitných systémov v konvenčnom konflikte, ktorý im priradila postupujúca RMA, bol demonštrovaný od 90. rokov minulého storočia. Rok 1991 bol prevratný z toho hľadiska, že po prvýkrát došlo k používaniu PGM. V operácií Púštna búrka však presne navádzaná munícia predstavovala len 8 % podielu použitej munície[49]. Skutočne podstatným bol ďalší vývoj, keď sa použitie PGM integrovalo do vojenských stratégií a postupne dochádzalo k veľkému nárastu ich využívania. Vojna v Perzskom zálive povýšila využívanie satelitov z výhody na nutnosť, čo môžeme pozorovať na ďalšom vývoji vojenských operácií. V roku 1999, pri bombardovaní v Kosove, bolo použitých 35 % presne navádzanej munície. K ďalšiemu nárastu dochádzalo aj v rokoch 2001 (operácia Trvalá sloboda v Afganistane) s posunom na 57 % presne navádzanej munície a v roku 2003 (operácia Iracká sloboda) už 68 % munície bolo typu PGM.

Na geostacionárnej orbite narastá počet satelitov, čo so sebou prináša riziká. Ako postupom času narastá počet satelitov na orbite, stáva sa táto obežná dráha preplnená a narastá hrozba kolízie, ktorá by mohla spôsobiť poškodenie alebo zničenie riadenia satelitov, čo by malo katastrofálne následky pre všetky objekty, obiehajúce v ich blízkosti.

[45] WONG, W., FERGUSSON, J. G. Military space power: a guide to the issues, 2010.
[46] WONG, W., FERGUSSON, J. G. Military space power: a guide to the issues, 2010.
[47] WONG, W., FERGUSSON, J. G. Military space power: a guide to the issues, 2010.
[48] VARECHA, J. Revolúcia vo vojenských záležitostiach, 2018.
[49] BUČKA, P. Miesto a úloha letectva v operácii Púštna búrka a jeho vplyv na ďalší rozvoj prostriedkov PVO Armády SR. 1999.

Pokroky v technológiách americkej armády, či síl NATO sa evidentne prejavovali a vyvolali aj reakciu vo vojenských doktrínach ZSSR/ Ruskej federácie, kam siahajú korene podnetov na tieto zmeny.

V tomto smere sa na záver vynára niekoľko otázok. Ako sú na využívanie satelitných systémov pripravené ozbrojené sily Slovenskej republiky? Máme možnosti a schopnosti aplikovať nové technológie do podmienok vlastných ozbrojených síl? Sme schopní na základe svetových podnetov uskutočniť transformáciu vojenskej doktríny, výcviku, vzdelávania, organizačných štruktúr, vybavenia, ako aj spôsobu vedenia operácií, či uskutočniť zmeny v taktike ozbrojených síl Slovenskej republiky?

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BELWARD, A. S., SKØIEN, J. O. Who launched what, when and why; trends in global land-cover observation capacity from civilian earth observation satellites. In. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing* [online]. 2015, **103**, 115-128 [cit. 2019-08-02]. DOI: 10.1016/j.isprsjprs.2014.03.009. ISSN 09242716. Dostupné z: http://www.sciencedirect.com.ezproxy.lib.vutbr.cz/science/article/pii/S092427161400072.

BUČKA, P. 1999. Miesto a úloha letectva v operácii Púštna búrka a jeho vplyv na ďalší rozvoj prostriedkov PVO Armády SR : Habilitačná práca, Vojenská akadémia, Fakulta protivzdušnej obrany, Liptovský Mikuláš. - Liptovský Mikuláš,, 1999. - 140 s.

EUMETSAT. Polar Orbit Principle. In: *YouTube* [online]. 2012 [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=y_jM_BxQGvE

European Space Agency. 50 years of Earth Observation. 2007: A Space Jubilee. In: *European Space Agency* [online]. 2007 [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: http://www.esa.int/About_Us/Welcome_to_ESA/ESA_history/50_years_of_Earth_Observation

FRUNZETI, T. CONTENT AND DYNAMICS OF THE CURRENT REVOLUTION IN MILITARY AFFAIRS. *Strategic Impact* [online]. 2013, 49(4), 7-12 [2019-08-02]. ISSN 18415784. Dostupné z: http://ezproxy.muni.cz/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,cookie,uid&db=e5h&AN=96385857&lang=cs&site=eds-live&scope=site.

FUČÍK, J., KŘÍŽ, Z. 2013. Informační revoluce, vojensko-technická revoluce, nebo revoluce ve vojenských záležitostech. In: *Obrana a strategie*. Brno : Univerzita obrany, 2013, vol. 13, no. 2, ISSN 1802-7199, pp. 15-24.

JOHNSON-FREESE, J. 2007. *Space as a strategic asset*. New York: Columbia University Press, 2007. ISBN 9780231510011.

KIERNAN, V. Guidance from above in the gulf war. In. *Science (New York, N.Y.)* [online]. 1991, 251(4997) [cit. 2019-08-02]. ISSN 0036-8075. Dostupné z: http://search.proquest.com.ezproxy.lib.vutbr.cz/docview/213552381?OpenUrlRefId=info:xri/sid:primo&accountid=17115.

KOPLOW, D. A. 2010. *Precision-Guided Munitions: the U.S. military's quest for useable weapons.* [online]. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 79-103 [cit. 2019-08-02]. ISBN9780521119511.

Dostupné z: http://ebooks.cambridge.org/ebook.jsf?bid=CBO9780511804816.

KREPINEVICH, A. F. 1992. *The Military-Technical Revolution: A Preliminary Assessment* [on line]. Center for Strategic and Budgetary Assessment, 1992 [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: http://www.csbaonline.org/wp-content/uploads/2011/03/2002.10.02-Military-Technical-Revolution.pdf.

LI, X., ZHANG, X., REN, X., FRITSCHE, M., WICKERT, J., SCHUH, H. Precise positioning with current multi-constellation Global Navigation Satellite Systems: GPS, GLONASS, Galileo and BeiDou. In. *Scientific Reports* [online]. 2015-2-9, **5**, 8328- [cit. 2019-08-02]. DOI: 10.1038/srep08328. ISSN 20452322. Dostupné z: http://www.nature.com/articles/srep08328

MARSHALL, J., PLUMB, R. A. 2008. *Atmosphere, ocean, and climate dynamics: an introductory text* [online]. Burlington, MA: Elsevier Academic Press, 2008, s. 59-71 [cit. 2019-08-02]. International geophysics series, v. 93. Dostupné z: http://paoc.mit.edu/labweb/notes/chap3.pdf

MOLTZ, J. C. 2011. *The politics of space security: strategic restraint and the pursuit of national interests*. 2nd ed. Stanford: Stanford University Press, 2011. ISBN 9780804778589.

OGARKOV, N. V. 1983. *Vždy připraveni k obraně vlasti*. Praha : Naše vojsko, 1983, 59 s.

RASKA, M. 2011. The „Five Waves" of RMA Theory, Processes, and Debate. In: *Pointer, Journal of the Singapore Armed Forces* [on line]. 2011, 36(3-4), s. 1-12 [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: http://www.mindef.gov.sg/content/imindef/publications/pointer/journals/2011/v36n3-4/feature1/_jer_content/imindefPars/0003/file.res/1.%2001-12%20Five%20Waves%20Of%20RMA%20Theory%20R4.p

VARECHA, J. Nové výzvy pre ozbrojené sily Slovenskej republiky. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017* [elektronický zdroj] : Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2017. ISBN 978-80-8040-551-9, s. 576-582.

SMITH, J.W. The Vertical Temperature Distribution and the Layer of Minimum Temperature. In. *American Meteorological Society* [online]. 1963, **2**(5), 655-667 [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: http://journals.ametsoc.org/doi/pdf/10.1175/1520-0450%281963%29002%3C0655%3ATVTDAT%3E2.0.CO%3B2

SMITH, M. S. Military and Civilian Satellites in Support of Allied Forces in the Persian Gulf War: CRS Report for Congress. In: *Homeland Security Digital Library* [online]. 1991. 15 s. [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: https://www.hsdl.org/?view&did=712697

STERLING, Ch. 2008. *Military communications: from ancient times to the 21st century*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, 2008, 240 - 244. ISBN 1851097376.

STARES, P. B. *Space and national security*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 1987. ISBN 0815781091.

VARECHA, J. Revolúcia vo vojenských záležitostiach. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2018* [elektronický zdroj] : Zborník vedeckých a odborných prác. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2018. ISBN 978-80-8040-568-7, s. 500-506.

WATKINS LANG, S. SMDC History: 25 years since first 'Space War. In: *The Official Homepage of the United States Army* [online]. 2016 [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: http://www.army.mil/article/161173/SMDC_History__25_years_since_first__Space_War_/.

What is C4I?: Realizing the Potential of C4I: Fundamental Challenges. In: *C4I.org* [on line]. 2007 [cit. 2019-08-02]. Dostupné z: http://www.c4i.org/whatisc4i.html.

WONG, W., FERGUSSON, J. G. *Military space power: a guide to the issues*. Santa Barbara, California: Praeger, 2010. Contemporary military, strategic, and security issues. ISBN 9780313356803.

WRIGHT, D., GREGO, L., GRONLUND, L. 2005. *The physics of space security: a reference manual:* [online]. Cambridge, Mass: American Academy of Arts and Sciences, 2005 [cit. 2019-08-02]. ISBN 0877240477. Dostupné z: http://www.ucsusa.org/sites/default/files/legacy/assets/documents/nwgs/physics-space-security.pdf

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.
Katedra vojenskej taktiky a operačného umenia
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš
jaroslav.varecha@aos.sk

DEVELOPMENT OF MILITARY DOCTRINE FROM THE END OF THE COLD WAR

Vladimír ZIKMUND

ABSTRACT

Basic principle for military doctrine is political primacy – which means that doctrine development relies on the political need for military response options to real or possible crisis; the main role of doctrine is to provide the philosophy, principles, practices and procedures required to employ military force. The changes of understanding of security environment from 1990 were evident.

Keywords: doctrine, war, operation, military contribution, military response options, comprehensive approach, AJP- allied joint publication.

PREFACE

At the beginning I would like to stress that the Slovakian doctrinal approach comes from NATO Policy for Standardization PO (2016) 0315, where defence standardization is defined as: "the development and implementation of procedures, designs and terminology to the level necessary for the interoperability required by Allies".

Fundamental to the production of Slovak national doctrines is the explanation and transformation of essential concepts from promulgated allied publications to Slovak military publications, ranging from national defence standards to doctrine, prescription and field manuals.

Basic principle for alliance and Slovak military doctrine is political primacy – which means that doctrine development relies on the political need for military response options to real or possible crisis; the main role of doctrine is to provide the philosophy, principles, practices and procedures required to employ military force. Distinct levels of Doctrines represent the conceptual component of fighting power and the professional body of knowledge of the military trade.

From this point of view, I would like to present Slovak Armed Forces insight into the major changes in military doctrine that have occurred over the last 20 years.

1. MILITARY DOCTRINE FROM 1990 TO 2008

The end of the Cold War was a turning point in the development of the political, and therefore security, environment. George Bush spoke of a new world order without violence, in the early nineties. However, in Margaret Thatcher's worlds, as she wrote in one of her books, we didn't become safer, we just stopped being careful; that soon became apparent when Iraq attacked Kuwait in what was the first of several Gulf Wars.

From a doctrinal perspective, theses wars did not bring about great change. The Capstone alliance doctrine AJP-01 (A) from 1997 emphasizes and underlines operations as part of a large-scale war conflict. However, this doctrine for the first time states use of NATO forces to support UN, OSCE, and WEU operational capabilities in crisis response efforts. The shift in military thinking from the cold war era towards present security needs was the issue of

AJP-3.4 “Non article 5 crisis response operations” – and consequent doctrine series. The degree of difficulty in achieving a common alliance view of the new, unconventional and uncharacteristic "non-combat" way of using NATO military force is demonstrated by the fact that AJP-3.4.1 – Peace support operation was promulgated in concurrence with events in former Yugoslavia in 2001 and a superior AJP-3.4 – “Non article 5 crisis response operations” only in 2005.

Real and significant changes in the Alliance's attitude towards the use of military force occurred in capstone document – AJP-01 version “C" from 2007. It was here that the following appeared:

a) OTHER INSIGHT TO USING THE TERM OF “WAR” - The term ‘war’ is widely and often imprecisely used, and has become an unhelpful expression by itself. Neither peace nor war exists in extreme form: perfect peace is utopian; absolute war is a theoretical construct with no restraint on violence. Instead, it is useful to place these extreme forms at either end of a spectrum that expresses the wide variety of continually evolving conditions of relations between states. The term ‘war’ has also a complex legal aspect to it, with International Law regulating the circumstances in which states may resort to the use of armed force.

b) On the basis of this thought construct – a “SPECTRUM OF CONFLICT” which visualizes levels of violence – NATO adopted a concept of **predominant campaign themes** (in US – “three block war”):

a) Peacetime military engagement

b) Peace support

c) Security/COIN operations

d) Major combat/warfighting

These themes distinguish political risk, effect sought, character of combat, and type of adversaries (PS - hostility of factions of conflict, Security /COIN - core of grievance of local inhabitants and warfighting – real military force). And what is important, each of these themes represent a different philosophy, and a different set of principles and practises in the implementation of force.

c) THEORETICAL CONCEPTS:

- **“Operations are Operations”**. All operations can fundamentally be approached in the same manner because ***military forces must expect to perform a wide range of potentially simultaneous activities across the whole spectrum of conflict***, from combat action to humanitarian aid, within short timeframes and in close proximity. What will vary will be the mandates, constraints, and drivers that will be factors in the commander’s mission analysis; campaign plan development, selection and execution; and the force generation process where members can choose to participate in a Non-Article 5 operation.
- **“The Operational Environment is Complex/Comprehensive Approach”**. All military planning must be coherent with other non-military and potentially multinational and non-governmental initiatives intended to stabilise and create a self-sustaining secure environment. A military response must therefore be integrated into a wider overall framework or a collective strategy. In taking these and other security factors into account there is ***no fundamental difference in the planning and execution of any operation across the full range of NATO’s military capabilities***.

- **"A Single Doctrine for Operations"**. The Alliance has a single doctrine for operations, this doctrine provides a framework of understanding for the approach to all Alliance operations; ***no distinction is made between types of operation*** unless important. There is no difference in doctrine at the level of philosophy and principles due to differing mandates or types of operation. Such differences may become evident at the lower doctrinal levels.
- **"Types of military activities"** - The broad range of activities available for planning and execution of operations can be divided into four categories: offensive, defensive, stability and enabling. These activities can be further broken down into tactical activities (more than fifty tactical activities – possible topics for training). Together they offer the commander the military options – set of tools to accomplish missions within a campaign. All campaigns and operations are inherently joint and some of these activities and tasks may also be performed by all Services.

All these concepts represent a significant change in the view of using the armed forces as a tool of power. Meanwhile the roles of the strengthened forces in the stabilization process are significantly expanding; we can notice a ***shift of their roles to the position of military contribution, to the overall comprehensive effort***.

2. MILITARY DOCTRINE FROM 2008 TO 2019

Further changes in approaches to the role of military force were initiated by the financial crisis in 2008, which modified countries' views on their national security (or, as assessed at Geopolitics futures 2017 by George Friedman - The Germans discovered that they were primarily Germans, Greeks were primarily Greeks ... the shirt is closer than a coat) - in other words, *it was the beginning of the gradual return of the main role of the armed forces to the defence of their own territory*. This tendency was confirmed in 2014 after the annexation of Crimea and events leading to the genesis of intrastate conflict in eastern Ukraine.

In this year was an international doctrinal ambition concentrated on improvement the role of military contribution to overall comprehensive effort to resolve crisis which can be bring up by non-state actors and which can be resolved only by international effort and through multinational coalition. The basic doctrine for such approach is not only Capstone allied joint doctrine – AJP-01(E) but so Allied Joint doctrine for the conduct of operations – AJP-3(C) from February 2019 which for the first time under concept "operations are operations" is merged operations without regard on Article 5 – the concept and doctrine AJP-3.4 – Non article 5 crisis response operation was cancelled 18th March 2019. Other thematically doctrine from series 3.4 – Non-combatant evacuation, Contribution to Humanitarian assistance, Contribution to stabilization and reconstruction and Counter insurgency is kept in force.

In today's Europe a top security theme is "hybrid war." Present conflict in the vicinity of EU borders is entirely different than the last HW in Asia or Africa. This HW is led by experienced and sophisticated regular staffs and units with good and consistent doctrine. HW leaders perfectly know all factors of operational environment, they have a full understanding about core of grievances of local inhabitants, they have sufficient resources and their goals have been prepared with a long-term perspective.

The professional public in NATO does not recognize the concept of hybrid warfare as a new type of conflict. The term used in conjunction with the word hybrid is a hybrid threat. This is defined as: A type of threat that combines conventional, irregular and asymmetric activities in time and space. It follows from this definition that, even in the case of activation

of this threat, this is not a new type of war. Unlike NATO, General Gerasimov, in his concept of permanent war, does not avoid the term of war, which can be summed up as follows - War is not about territories, but about what people think. "The very 'rules of war' have changed. The role of non-military means of achieving political and strategic goals has grown, and, in many cases, they have exceeded the power of force in their effectiveness. It is not known who or what is the enemy to be fought. When a country is attacked by conventional armed forces, it is usually clear how to respond best, but a question is how to act when it is attacked by a mixture of information campaigns, backdoor proxies and Special Forces? What kind of response is the best, how can armed forces contribute, and what are the implications of this for the composition of forces?

CONCLUSION

From a doctrinal point of view, the fundamental question is - how can the use of military force with its capabilities contribute to the resolution of a crisis situation - to defeat, disrupt, or discourage the particular adversary that caused the crisis. The answer may be that the applicable doctrine exists and that is - AJP-3.4.4 COIN. Although it was developed based on the experiences from Iraq and Afghanistan, where the operating environment is vastly different, basic human values are the same - the desire for safety, security, peace for work, and the upbringing of future generations.

In conclusion - At present, military doctrines do not speak about the ambitions behind the use of military force, but rather about using capabilities of a military contribution to the overall strategic effort of the state or alliance.

Doctrinal paradox (Army doctrine primer (GB))

Erwin Rommel: The British write some of the best doctrine in the world; it is fortunate their officers do not read it.

BIBLIOGRAPHY

Allied Joint Doctrine - AJP-01A, Brussels 1997

Allied Joint Doctrine - AJP-01 B, Brussels 2002

Allied Joint Doctrine - AJP-01 C, Brussels 2007

Allied Joint Doctrine - AJP-01 E, Brussels 2017

Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations - AJP- 3 C, Brussels 2019

Allied Joint Doctrine for Non-Article 5crisis Response Operations - AJP- 3.4, Brussels 2010

Allied Joint Doctrine for Counter-Insurgency (COIN) - AJP- 3.4.4, Brussels 2016

Munich Security Report 2016
https://www.securityconference.de/fileadmin/MunichSecurityReport/MunichSecurityReport_2016.pdf

Munich Security Report 2017
https://www.securityconference.de/fileadmin/images/MSR/MunichSecurityReport2017.pdf

Ing. Vladimír ZIKMUND
Veliteľstvo pozemných síl OS SR
Martina Rázusa 7, Trenčín, 91101
vladimir.zikmund@mil.sk

GLOBAL INTERNET NETWORK - OPPORTUNITY OR THREAT

Krzysztof ŻOŁYNIAK

ABSTRACT

The Internet is the largest information medium of the 21st century and the blessing of humanity. You can learn, travel and meet new people online. Unfortunately, many Internet users are unaware of how careful they need to be when using this boon of technology.

The subject of the article is an attempt to define the threats that the network brings. The author tries to show that not only such physical, moral, social or intellectual dangers await us on the Internet. Cyber space is increasingly being used for criminal purposes. The main threats arising from the Internet are related to the activities of organized crime groups. An information war is going on in cyber space and its form is cyber terrorism.

Keywords: internet, mass media, global threats, cyberspace, information society

INTRODUCTION

The internet has for some time became an inseparable element of human existence. It has become a "space, where people can exchange information, share opinions, express their opinions, and do a variety of activities, such as shopping, talking, banking, reading newspapers and watching films. The Internet is a tool with global access in general. This means that, in addition to the benefits of the Internet, there are also risks for its users, both nationally and globally[1].

1. NETWORK FUNCTIONALISM

In the literature the Internet is often described as a "global computer network"[2]. It is also a system which, by its scope, size and nature, has gone beyond all existing information systems and which is still evolving. Its important feature is a kind of "bottom-up" development and spontaneity of network formation. Derrick de Kerckhove even claims that it is a kind of subconscious collective intelligence, which may result from the fact that its users are not only passive consumers of information, but also its active prosumers, i.e. producting consumers[3]. The internet therefore comprises three different, yet complementary layers, a technical one – a vast, distributed computer network made up of interconnected networks[4], a social one – a community that uses and develops the network[5], and an information one – a set of resources that are contained in the network[6].

According to Jacques Ellul, any technological progress generates both profits and losses, it creates more problems than it solves, it encourages users to see problems as technical by their very nature and it encourages them to seek new solutions. The negative

[1] KOSIŃSKI, J. *Przestępczość teleinformatyczna: X Seminarium Naukowe*, 29 s.
[2] HOFMOKL, J. Internet jako nowe dobro wspólne, s. 63.
[3] GOLKA, M. Czym jest społeczeństwo informacyjne?, z. 4, s. 254-256
[4] MENDALKA, L. Internet jako nowy typ środowiska wychowawczego, s. 39.
[5] ZIELIŃSKI, J. *Czym jest Internet?*, [cit. 2014-05-05]. Dostępne online: http://www.winter.pl/Internet/czym.html
[6] Tamże.

aspects of technical innovation are inextricably linked to positive ones. In fact, the opportunities and risks it brinks are both concurrent and inherent. All technical inventions have unpredictable consequences for application and use[7]. Jan van Dijk draws attention to the danger of subordinating the human perception and knowledge of the work of a computer device or software to that of a computer. He did "If we ignore the fundamental differences (or cease to notice them) between human cognition and computer or medium processing of information, we will threaten the richness of our minds by subordinating and adapting human perception and knowledge of the work of computer hardware and software. People can then turn into cyborgs – creatures that are half-computers and half-humans[8].

The second – from the three above-mentioned layers of the Internet – is created by the social layer, which includes a broadly understood group of people who use the global network and modify it.

The discussion triggered by the emergence of the global network focused on two opposing views: on the one hand, it was assumed that the functioning of the network would contribute to blurring social divisions, on the other hand, it was thought that it could modify or deepen those divisions[9]. As it results from the literature on the subject, information diversity overlaps with economic and social diversity. On the one hand, the Internet makes it possible to overcome these inequalities and, on the other, it seems to be exacerbating them. The new media, including the Internet, have brought about a profound, impossible to reverse change in the position of people in the world and in relation to other people. The emergence of the information society could mean a digital divide – a new digital divide in the world and new manifestations of social diversity. The terms "social strata", such as cogitariat, digitariat, netocracy, consumerism are already in place. Today, there is a growing incidence of social exclusion, as mentioned by Manuel Castells[10], or digital exclusion, as analyzed by Jan van Dijk[11].

The Internet, by offering real-time communication, undoubtedly broke down the barriers of time and space. Connecting computers to the global network has created a situation in which the recipient has almost a physical connection with the sender – even if he or she uses such an ancient medium as writing. This has created new opportunities to establish contact, facilitating or complementing direct relationships. The Internet can also contribute to emotional relaxation by running away from personal problems and getting to know other people's problems. Marian Golka rightly stated: "We observe not so much the loss of contacts as their transformation into a vast network of superficial relationships with people and values[12]. The development of the Internet also brings with it risks. These include the blurring of the boundaries between the global and local dimensions of reality, the increasing isolation of individuals and the atomization of society, the loosening of family and friendship ties, the blurring of the dividing line between work and family life, and the phenomenon of neglect of duties, the cause of which can be seen in the endless online conversations[13]. In addition, there is the noticeable abandonment of traditional forms of entertainment, such as theatre and books, and the general weakening of social ties[14]. On the one hand, we see a very strong bond between societies through the circulation of information, the creation of bonds between strangers who have never met each other in the real world and who may be close to each other for various reasons. On the other hand – the extremely far-reaching individualization of

[7] ELLUL, J. The technological order, s. 394.
[8] VAN DIJK, J. Społeczne aspekty nowych mediów, s. 364.
[9] GOLKA, M. Bariery w komunikowaniu **i** społeczeństwo (dez)informacyjne, s. 83.
[10] Tamże, s. 140.
[11] VAN DIJK, J. HACKER, K.L. The digital divide as a complex and dynamic phenomenon, s. 315–326.
[12] GOLKA, M. Bariery w komunikowaniu…, dz. cyt., s. 145.
[13] BEDNAREK, J. ANDRZEJEWSKA, A. (red.), Cyberświat – możliwości i zagrożenia, s. 16.
[14] GIDDENS, A. Socjologia, s. 496.

people, loneliness in the "electronic cocoon"[15]. To this should be added the existing fragmentation of interpersonal contacts, often limited to those who can use the Internet and to those who can be reached digitally. Another phenomenon worth noting is, using the term M. Golka "fragmentation of communication contexts", which is characterized by a lack of non-verbal communication[16].

The threats include a kind of denaturalization of the message in which the image and sound transmitted by new technologies are devoid of the natural noise that always accompanies the reception of the message in the real world. Thanks to the Internet, there is also a change in the communication structure from hierarchical to heterarchic (this is how Michael Maccoby calls this change) – more dialogue, changes in leadership position, directions of transmitting and receiving information[17]. The internet also has an escapist function. Escapism (eng. escapism from escape) means an escape form the problems of social life, everyday life and reality into the world of illusion and imagination. Internet users, being in a virtual space[18], in an artificial communication environment, have the possibility to modify or morphize the image of reality transmitted through a global network[19]. Another determinant of the global network is deterritorialization[20] – it supports anonymity. According to Jean Baudrillard, in virtual space we stop being human and become messages on other users' monitors. The internet user does not know who writes to him/her, does not know who will read the information published by him/her. The temptation to experiment with one's own identity: age, gender, levels of intellectual and emotional perception of the world with impunity arises. On the one hand, it can be used to respond to complexes and mental problems[21], on the other hand, it can lead to the objectification of interpersonal relations "communication" and the routineisation of social contacts in the real world[22].

The literature most often mentions two types of threats to which Internet users are exposed. These are risks to mental health and intellectual development, physical health and motor skills[23].

Risks to mental health can arise from misuse of and dependence on the Internet. In the literature, there are at least several proposals for descriptive definition of the disorder associated with problematic involvement in the global network. According to Kimberly Young, pathological use of the Internet is a disturbance in the control of habits not causing intoxication (poisoning), while clearly noticeable deterioration of human functioning in the social (family, social and professional) and psychological spheres[24].

In the social sphere, according to Lucyna Kirwil, Internet users may face four types of threats at the level of community life: interpersonal relations based on violence, aggression, cruelty, bullying(stalking), aggression or cyberbullying (type "aggression"; warped erotic contacts: Sexting, grooming (type "Sex"), hierarchy of values and indoctrination in this area: ideological persuasion, self-inflicted (type "Values"), market activities: abuse and privacy, use of personal data, copyright infringement, illegal downloading (type "Commercial")[25].

---

[15] GRUCHOŁA, M. W pajęczynie globalnej sieci: szanse i zagrożenia [w:] Społeczeństwo i Rodzina, s. 97.
[16] GOLKA, M. Bariery w komunikowaniu…, dz. cyt., s. 145.
[17] Tamże, s. 147.
[18] GIDDENS, A. Socjologia, dz. cyt., s. 495.
[19] BAUER, Z. Nowe media, [w:] CHUDZIŃSKI, E. (red.), Słownik wiedzy o mediach, s. 64- 65.
[20] APPADURAIA, A. Nowoczesność bez granic. Kulturowe wymiary globalizacji, s. 76.
[21] BAUER, Z. Nowe media…, dz. cyt., s, 65.
[22] KOBYLAREK, A. Gry i gierki w komunikacji społecznej, Informacyjnie uwikłania i zależności, [w:] BEDNAREK, A. ANDRZEJEWSKA J. (red.), Cyberświat – możliwości i zagrożenia, s. 16.
[23] BIAŁA, J. Zagrożenia w wychowaniu dziecka we współczesnej rodzinie polskiej, s. 106.
[24] POPRAWA, R W pułapce Internetu. Kontrowersje, fakty, mechanizmy, [w:] JEZIŃSKI, M. (red.), Nowe media a media tradycyjne. Prasa, reklama, Internet, s. 227–240.
[25] KIRWIL, L. Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo na tle danych dla UE. Wstępny raport z badań EU Kids Online, s. 10.

The first group of threats includes, among others, content that is inappropriate for specific age groups, violent, truthful and illegal, such as racism, xenophobia, child pornography, as well as content that encourages self-aggression, violates human rights and human dignity. In addition, the following should be mentioned: inadequate advertising and marketing aimed at children, preservation and transfer of data, and copyright infringement[26]. The second group consists of threats resulting from contact via the Internet. These include: harmful advice, electronic bullying, global network dependence, identity change and theft, commercial and financial fraud, disclosure of private information and extraction of data from online profiles, social and digital exclusion, online suicide clubs, trolling, flaming, stalking, grooming and cyberbullying[27].

In the psychological sphere, apart from the improper use of the Internet, K. Young distinguished the addiction to the global network. It should be stressed that the Internet can be used both as an object of addiction and as a factor conductive to the occurrence of this phenomenon, but not as a condition for its creation[28]. Its basic subtypes are: dependence on virtual relation, sometimes referred to as sociability and Internet erotomy. The first one is dependence on online social contacts and means excessive involvement in virtual relationships. On the other hand, Internet erotomania is manifested mainly watching films and photos with erotic and pornographic materials, and/or conversations on portals with sexual topics. Addictions include computer dependence, which is reflected in uncontrolled spending of time on the computer, as well as the above-mentioned network dependence, which is characterizes by the need to "be" on the Internet and information overload of information. The latter is manifested through addictive web surfing or database browsing, being in multiple chat rooms ate the same time and/or participating in multiple mailing lists[29].

The second group of threats are threats to physical health and motor skills. Frequent and prolonged use of a computer causes dizziness and headaches, eye problems, forced still body position, neck and back pain. In addition, allergic irritations of the skin and mucous membranes of the nose, eyes, larynx, caused by the action of charged dust particles repelled by the monitor, as well as diseases of tendons, accompanied by symptoms such a hypersensitivity, swelling, acute pain when moving the arm and the so-called wrist muscle syndrome[30].

The last of the analyzed layers of the Internet is the information layer. It includes a collection of resources that are found in the global network. The Internet enables a more comprehensive and individualized access to information sources as well as to the information itself worldwide, unlike existing media. On the one hand, it is a source of ready-made information, decisions and solutions, which results in a common and non-reflective duplication of available studies; on the other hand, it may be an area of own research (learning by discovering), making the learning process individualized and attractive. In addition to the

[26] GRUCHOŁA, M. W pajęczynie…, dz. cyt., s.104-105.

[27] GRUCHOŁA, M. Ochrona użytkowników Internetu w państwach Unii Europejskiej. s. 37–46; MAKARUK, K. Korzystanie z portali społecznościowych przez młodzież: wyniki badania EU NET ADB. s. 69–79; WŁODARCZYK, J. Zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu przez młodzież: wyniki badania EU NET ADB. s. 49–68; KNOL-MICHAŁOWSKA, K. Świadkowie cyberbullyingu – między obojętnością a reakcją. [w:] Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 2013, t. 12, nr 1. s. 111–120.

[28] Możemy mówić o uzależnieniu od samych mediów, analizując specyfikę i mechanizmy uzależnienia np. od internetu czy od wzorów stylu bycia i wyglądu lansowanych przez media. Analizować można sposoby, jakimi media przyczyniają się do kształtowania osobowości uzależnionej, mimo iż rodzaj uzależnienia wcale nie musi być związany z mediami. Zob. BEDNAREK, J. ANDRZEJEWSKA, A. Cyberświat…, dz. cyt., s. 17.

[29] GUERRESCHI, C. *Nowe uzależnienia*, Przetłumaczone przez. A. Wieczorek-Niebielska. Wyd. Salwator: Kraków 2006, [cit. 2019-09-03]. Dostępne online: http://www.siecioholizm.eu/mid.php?sel=w_pulapce_internetu

[30] HANKAŁA, A. Zagrożenia dla osób niepełnosprawnych związane z korzystaniem z mediów elektronicznych, [w:] BEDNAREK, J. ANDRZEJEWSKA A. (red.), Cyberświat…, dz. cyt., s. 206.

many opportunities offered by the Internet, access to sufficiently reliable data/knowledge distributors and the freedom to choose communications, information and broadcasters are serious problems. Many authors have expressed concern about this phenomenon. One of them is Neil Postman, who claims that it is a specific form of AIDS – Anti-Information Deficiency Syndrome – i.e. lack of resistance to information due to information chaos. Chaos means that it is not clear what the purpose of the information is, what its purpose, functions, etc. is. As a result of this excess of information, instead of helping, it becomes harmful and even lethal[31]. In addition, with such large possibilities of choice and availability of information, the Internet user is faced with an extraordinary restriction of freedom, resulting from the obligation to receive further, and yet additional, and further information. The problem is not only the excess of information, but also the lack of context for their selection, comparison, evaluation.

In addition, with such large possibilities of choice and availability of information, the Internet user is faced with an extraordinary restriction of freedom, resulting from the obligation to receive further, and yet additional, and further information. The problem is not only the excess of information, but also the lack of context for their selection, comparison, evaluation[32]. In addition, as Neil Postman pointed out, you can "get yourself killed", and not find the right solution to your problem and not get valuable and necessary information. The problem arises when we are unable to choose what we need, what is important or even what is interesting[33]. Even if people are well informed about the world, it does not mean that they know more about it, work better in it and understand it better. At some point, they may lose control of their own decision-making skills[34]. We can therefore say that the Internet user, although he has access to a multitude of information, is not always a well-informed person. It is easier for him to access information than to select, understand, evaluate or use it. Furthermore, it is attacked with a lot of information mixed with persuasion and propaganda, and even manipulated. Internet users cannot choose the right ones, because there is no proper axiological preparation for it. However, he believes that information itself is more important than general theory and worldview and that the current values of information itself is more important than general theory and worldview and that the current value of information is determined by its side attractiveness and usefulness in the market[35]. Therefore, despite the speed of acquiring information, access to their unlimited resources, the possibility of establishing contacts and engaging in dialogue, the danger of superficiality, shallowness or even gibberish and falsehood arises, as well as the inability to verify the information, lack of hierarchy and gradation, understanding and ability to choose what is important and needed[36].

2. SECURITY IN CYBERSPACE

The Internet also poses many threats to internal security. The dynamic development of information and communication technologies has contributes to the creation of a new field of activity, which is cyberspace. This is one of the most important changes in the security environment, bringing completely new threats, and thus requiring new regulations, security and information to ensure the security of the state, institutions and people using cyberspace. In the age of globalization , cyberspace, which knows no borders, can be a field of conflict for hostile states, organized crime, extremist, terrorist, hacker, fraudster and even pedophile groups[37].

[31] GOLKA, M. Bariery w komunikowaniu…, dz. cyt., s. 154
[32] ERIKSEN, T.H. Tyrania chwili. Szybko i wolno płynący czas w erze informacji, s. 11.
[33] BARD, A. SÖDERQVIST, J. Netokracja. Nowa elita władzy i życie po kapitalizmie, s. 98.
[34] VAN DIJK, J. HACKER, K.L. The digital divide…, dz. cyt., s. 364.
[35] GOĆKOWSKI, J. MACHOWSKA, K. Społeczeństwo wiedzy, a społeczeństwo informatyczne [w:] CHYROWICZ B. (red.), Społeczeństwo informatyczne: szansa czy zagrożenie?, s. 166.
[36] GOLKA, M. Bariery w komunikowaniu…, dz. cyt., s. 160.
[37] ŻUK J., ŻUK M. Zagrożenia w cyberprzestrzeni a bezpieczeństwo jednostki, s. 71.

Cyberspace has become not only an area where information can be obtained, but also another area of combat. In recent years, cyberspace has been seen as another battlefield besides land, sea, space and air. The military has been using network communication at every level of command for years. It uses missile defense systems, electric listening systems as well as radar control systems. These solutions not only facilitate communication, but also introduce a number of threats. This increased the army's susceptibility to cyber threats, caused by the expansion of the military ICT infrastructure. Nowadays, a kind of cybernetic arms race can be observed. Many countries are setting up specialize troops to fight in cyberspace, while the Internet is becoming more and more sophisticated and malicious software serving as an increasingly specialized weapon every year. It can be seen that all armed conflicts in recent years have been conducted in parallel in cyberspace. Such behavior becomes the norm[38].

One of the main threats posed by the Internet is the activities of organize crime groups. It offers many opportunities in this area, which has translated into an increase in this type of crime, e.g. an increase in opportunities to earn illegal income[39].

There are many definitions of the term cybercrime. It is most often defined as the illegal activity of non-state actors through the use of IT, the purpose of which is to make profits. The threats posed by cybercrime are divided into three groups. In the first one, the use of IT fir the indirect implementation of criminal activities can be defined. The second is to use IT to improve the organization of a criminal group. The third group included the possibility of using IT as a weapon in a purely offensive activity, e.g. against cyberspace and its users, as well as other systems to which it has access[40].

Cyber-terrorism is becoming more and more common in the Internet. He's the one who's most likely to compromise internal security. The size and severity of the attack depends on the group of people, most often hackers, who cooperate with terrorist organizations. Military equipment, the aforementioned critical infrastructure and important state information may be at risk. One of these phenomena is the emergence of cyber-terrorism, which is a combination of classic terrorist activities with the use of the latest ICT devices. States and NGOs are becoming increasingly aware of the risks posed by networks and are taking action against them in order to protect critical infrastructures that guarantee the smooth functioning of the state. Cyber-terrorist attacks will not replace traditional terrorist activities, but will become increasingly complex and complementary. States need to be prepared at both legal and practical levels for a cyber-terrorist attack in order to be able to effectively counter it and try the perpetrators[41].

The ongoing changes in technology and data transmission, including those affecting the development of the Internet of Things, are often referred to by many as the fourth industrial revolution. Internet of Things (Internet of Things, IoT) is a new, fast-growing trend in business around the world[42]. According to Cisco Internet Business Solutions Group, the Internet of Things can be said from the moment when the number of things and objects connected to the Internet has exceeded the population[43]. It is expected that IT will find many applications in various service areas and business activities, including energy, transport, industry, construction, logistics, healthcare, IT and many others. The use of this concept

[38] SULOWSKI, S. BRZEZIŃSKI, M. *Trzy wymiary współczesnego bezpieczeństwa,* s. 251.
[39] KOSIŃSKI, J. Przestępczość teleinformatyczna…. dz .cyt., s 29.
[40] MADEJ, M. *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, s. 362-363.
[41] BIELSKI, K. Cyberterroryzm – nowe zagrożenie bezpieczeństwa państwa w XXI wieku [w:] Zeszyty Naukowe Acta Politica nr 34, s. 108.
[42] Moduły IoT – Internet Rzeczy bliżej użytkownika [cit. 2019-09-06]. Dostępne online: https://www.unisystem.pl/pl/news/is-iot.html?gclid=EAIaIQobChMIp4Ta-Pm
[43] EVANS D. (2011), *The Internet of Things. How the Next Evolution of the Internet is Changing Everything*, Cisco Internet Business Solutions Group, [cit. 2019-09-06]. Dostępne online: http://www.cisco.com/c/dam/en_us/about/ac79/docs/innov/IoT_IBSG_0411FINAL.pdf

improves our lives, but also creates completely new threats and, at the same time, poses a significant challenge for security system architects. The most common IT threats and vulnerabilities include data privacy problems, weakness in authorization and authentication systems, unsecured WWW interfaces, errors in software[44].

The development of the Internet of Things forces the development of new solutions, increasing network efficiency, data security and creating uniform standards, which is a challenge for the entire IT sector. The ability to connect literally any part of everyday life, such as a washing machine, fridge or lighting, to a global network creates business opportunities and significant resource savings for households and organizations. The widespread use of the Internet of Things improves our lives, but also opens the door to security threats, ranging from vulnerabilities in software to Denial of Service (DoS) attacks, attacks on weak password and cross-site scripting attacks (embedding a code in the content of an attacked page that displayed to users can lead to unwanted actions).

As a result of research carried out by the SANS Institute, the greatest risks associated with the Internet of things have been identified, which include:[45] problems with updating the software of objects (depending on hardware manufactures), the use of objects as the least secure entry points to the network for further infections or attacks, these DoS-type attacks, which in the case of e.g. power grid infrastructure or medical devices can lead to very serious consequences, unauthorized changes in operating parameters of devices; user errors and accidental modifications, which in the network of very strongly interconnected systems can lead to unpredictable consequences on the scale of the entire system of interconnected devices[46].

CONCLUSIONS

Neither excessive enthusiasm nor extreme skepticism can be justified in trying to evaluate the Internet, as it should be noted. In almost every sphere, it remains both an opportunity and a threat. So how do we address these opposing views? There is no doubt that the two positions adopted contain some truth. The Internet certainly broadens the horizons of thought and gives unprecedented opportunities to establish contacts with others. However, the dizzying pace of expansion of the global network is a challenge and perhaps even a threat to traditional forms of interaction. The Internet raises both hopes and fears. Will a man lose his identity in virtual space? Will computer technology get out of control? Will humanity withdraw into an antisocial world of electronic connections? The answer to each of these questions is still "no"[47]. But how long? Therefore, Janusz Czapiński's statement is correct that participation in the benefits of civilization should not end in voluntary slavery[48].

LIST OF BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

Monograph

[44] EY (2015), *Insights on Governance, Risk and Compliance: Cybersecurity and the Internet of Things*, [cit 4.01.2017]. Dostępne online: www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-cybersecurity-and-the- internet-of-things/$FILE/EY-cybersecurity-and-the-internet-of-things.pdf

[45] PESCATORE, J. *Securing the Internet of Things Survey*, SANS Institute InfoSec Reading Room, 2014 [cit. 2017-01-05]. Dostępne online: www.sans.org/reading-room/whitepapers/covert/securing-internet- things-survey-34785

[46] ROT, A. BLAICKE B. Zagrożenia wynikające z implementacji koncepcji internetu rzeczy w wybranych obszarach zastosowań. [w:] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, s. 316-329.

[47] GIDDENS, A. Socjologia, dz. cyt., s. 496.

[48] CZAPIŃSKI, J. Nareszcie!, [w:] ANDERSON, J. WILKINS, R. Żegnaj telewizorku. Jak nauczyć swoją rodzinę rozsądnie korzystać z telewizora, gier komputerowych i Internetu, s. 17.

APPADURAIA, A. *Nowoczesność bez granic. Kulturowe wymiary globalizacji*. Przetłumaczone przez Z. Pucek. Wyd. Universitas: Kraków, 2005. 335 s.
BEDNAREK, J. ANDRZEJEWSKA A. red. *Cyberświat – możliwości i zagrożenia*. Wyd. Żak: Warszawa, 2009. 408 s.
BIAŁA, J. *Zagrożenia w wychowaniu dziecka we współczesnej rodzinie polskiej*, Wyd. Akademia Świętokrzyska: Kielce, 2006. 144 s.
ERIKSEN, T.H. *Tyrania chwili. Szybko i wolno płynący czas w erze informacji*. Przetłumaczone przez G. Sokół. Państwowy Instytut Wydawniczy: Warszawa, 2003, 237 s.
GIDDENS, A. *Socjologia*. Przetłumaczone przez. A. Szulżycka. Wyd. PWN: Warszawa, 2012. 1162 s.
GOLKA, M. *Bariery w komunikowaniu **i** społeczeństwo dezinformacyjne*. Wyd. PWN: Warszawa. 280 s.
GRUCHOŁA, M. Ochrona użytkowników Internetu w państwach Unii Europejskiej. Wyd. KUL: Lublin 2012, 381 s.
HOFMOKL, J. *Internet jako nowe dobro wspólne*. Wyd. Akademickie i Profesjonalne: Warszawa. 2009. 248 s.
KOSIŃSKI, J. *Przestępczość teleinformatyczna: X Seminarium Naukowe*. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie: Szczytno, 2007. 336 s.
MADEJ, M. *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*. Wyd. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych: Warszawa, 2007. 462 s.
SULOWSKI, Brzeziński, S.M. *Trzy wymiary współczesnego bezpieczeństwa.* Dom Wydawniczy ELIPSA: Warszawa, 2014. 360 s.

Articles in journals:

ELLUL, J. The technological order. *W Technology and Culture*, 1962, t. 3, s. 394.
GOLKA, M. Czym jest społeczeństwo informacyjne?. *W czasopiśmie Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 2005, z. 4, 299 s.

GRUCHOŁA, M. W pajęczynie globalnej sieci: szanse i zagrożenia. *W czasopiśmie Społeczeństwo i Rodzina*, 2016, nr 47 (2/2016), 194 s.
MENDALKA, L. Internet jako nowy typ środowiska wychowawczego. *W czasopiśmie Opieka. Wychowanie. Terapia*, 2004, nr 3/4, s. 39.

VAN DIJK, J. HACKER, K. The digital divide as a complex and dynamic phenomenon. *W czasopiśmie The Information Society*, 2003, t. 19, nr 4.
KNOL-MICHAŁOWSKA, K. Świadkowie cyberbullyingu – między obojętnością a reakcją. *W czasopiśmie Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 2013, t. 12, nr 1, 138 s.
ROT, A. BLAICKE B. Zagrożenia wynikające z implementacji koncepcji internetu rzeczy w wybranych obszarach zastosowań. *W zeszycie naukowym Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 2017, nr 341, 390 s.

Arcticles in monographs:

BAUER, Z. *Nowe media*. W Słowniku wiedzy o mediach. E. Chudziński (red.). Wyd. Park: Bielsko Biała, 2007. s. 476.
GOĆKOWSKI, J. MACHOWSKA, K. *Społeczeństwo wiedzy, a społeczeństwo informatyczne*. [w:] B. Chyrowicz (red.), Społeczeństwo informatyczne: szansa czy zagrożenie?. Wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego: Lublin, 2003, 196 s.

HANKAŁA, A. *Zagrożenia dla osób niepełnosprawnych związane z korzystaniem z mediów elektronicznych*. [w:] J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.). Cyberświat – możliwości i zagrożenia, Wyd. Żak: Warszawa, 2009. 408 s.

KOBYLAREK, A. *Gry i gierki w komunikacji społecznej, Informacyjnie uwikłania i zależności*. [w:] J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.). Cyberświat – możliwości i zagrożenia, Wyd. Żak: Warszawa, 2009. 408 s.
POPRAWA, R. *W pułapce Internetu. Kontrowersje, fakty, mechanizmy*. [w:] M. Jeziński (red.), Nowe media a media tradycyjne. Prasa, reklama, Internet. Wyd. Adam Marszałek: Toruń, 2009, 319 s.

Research reports:
KIRWIL, L. Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo na tle danych dla UE: wstępny raport z badań EU Kids Online przeprowadzonych wśród dzieci w wieku 9–16 lat i ich rodziców. Warszawa: Wyższa Szkoła Psychologii Społecznej, 2010, 47 s.
MAKARUK, K. Korzystanie z portali społecznościowych przez młodzież: Wyniki badania EU NET ADB. Warszawa: Fundacja Dzieci Niczyje, 138 s.
WŁODARCZYK, J. Zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu przez młodzież: Wyniki badania EU NET ADB. Warszawa: Fundacja Dzieci Niczyje, 138 s.
Zespół Reagowania na Incydenty Bezpieczeństwa Komputerowego CSIRT GOV: Raport o stanie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni RP w 2018 roku. Warszawa 2019, 40 s.

Electronic document:
EVANS D. *The Internet of Things. How the Next Evolution of the Internet is Changing Everything*, Cisco Internet Business Solutions Group, 2011 [cit. 2019-09-16]. Dostępne online:
http://www.cisco.com/c/dam/en_us/about/ac79/docs/innov/IoT_IBSG_0411FINAL.pdf
GUERRESCHI, C. *Nowe uzależnienia*, Przetłumaczone przez. A. Wieczorek-Niebielska. Wyd. Salwator: Kraków 2006, [cit. 2019-09-03]. Dostępne online: http://www.siecioholizm.eu/mid.php? sel=w_pulapce_internetu
Moduły IoT – Internet Rzeczy bliżej użytkownika [cit. 2019-09-06]. Dostępne online: https://www.unisystem.pl/pl/news/is-iot.html?gclid=EAIaIQobChMIp4Ta-Pm
PESCATORE, J. *Securing the Internet of Things Survey*, SANS Institute InfoSec Reading Room, 2014 [cit. 5.01.2017]. Dostępne online: www.sans.org/reading-room/whitepapers/covert/securing-internet- things-survey-34785
ZIELIŃSKI, J. *Czym jest Internet?*, [cit. 2014-05-05]. Dostępne online: http://www.winter.pl/Internet/czym.html

Ks. Krzysztof ŻOŁYNIAK, doktor
Miejski Zespół Szkół nr 3 w Krośnie
ul. Decowskiego 2, 38-401 Krosno, Polska
e-mail: zoliniakcris@o2.pl

GLOBALIZACE NEBO STŘET CIVILIZACÍ?

GLOBAL WORLD OR CLACH OF CIVILIZATITION?

Vladimír ZOUBEK

ABSTRACT

Central Europe, as part of Euro-Atlantic civilization, must react to the postmodern crisis of Western liberal capitelism, especially in the constitutional branch of the iusnaturalist substance of fundamental human rights and freedoms. European demos and European constitucional culture in the intersection of the Czech constitution: problems of acculturation and clasj of civilizations.

Key words: Making the iusnaturalist character of human rights more positive. Analysis of the postmodern crisis concenring human rights and global security in legal and security science.

ÚVOD

V rámci konstitucionalistiky a bezpečnosti ČR lze si udělat sofistikovanou představu **nemožnosti** stoprocentní vnitřní bezpečnosti pro občany nejen našeho státu, ale i evropany všeobecně. Tak trochu se projevím jako profesně deformovaný konstitucinalista v mezích ústavního zákona o bezpečnosti České republiky: **Bezpečnostní věda** byla definována „vědci akademické sféry", **policejní vědy** „profilací teorie s praxí", **doktrína** „bezpečnostními poradci" a **bezpečnostní a trestní politika** politiky, vládou a Bezpečnostní radou státu, kteří objektivně (v mezích globalizace a liberalizace) jsou determinováni demokracií , ochlokracií a zejména oligarchiazací současné ústavní scény.

Na toto vymezení navazují další, především němečtí autoři, přičemž ho různě modifikují nebo doplňují. Stock definuje policejní vědu jako vědu o policii jako instituci, jako vědu o policejním jednání a jako vědu o policii v jejích společenských, právních a institucionálních souvislostech. Na Stocka se odvolává také Neidhardt, který tvrdí, že by policejní věda měla zahrnovat všechny poznatky o policii v institucionálním a také ve funkčním smyslu (*Police*). Dále by se měla zaobírat všemi aspekty policejního jednání (*Policing*), protože jejím hlavním cílem je fundovanost policejní praxe. Tato věda musí být schopna odevzdávat řídícímu personálu vědomosti potřebné pro efektivní praktickou činnost.

Shrneme-li výsledky dosavadní diskuse, pak **policejní vědy** můžeme vymezit jako rozvíjející se **vědní obor** o policii jako instituci a jejím fungování, její organizaci a řízení a o policejních činnostech. Do jeho předmětu zkoumání vchází příprava vysoko kvalifikovaného vědeckého společenství policejních věd, zkoumání historie policejních věd, jejich úkol v bližší a vzdálenější budoucnosti a místa v systému věd.

Je vcelku přirozené, že policejní vědy doposud provází nedostatky, které překonává téměř každá vznikající věda v počátečních etapách svého rozvoje. Vyjadřujeme však přesvědčení, že právě naléhavé potřeby trvalého posilování efektivnosti policejních činností jakož i žádoucího zvyšování pocitu bezpečí široké veřejnosti bude rozvíjení policejních věd výrazně podporovat a akcelerovat.

Bezpečnostní (policejní) vědy teprve postulují svou terminologii. Potíže v komunikaci uvnitř i vně nově se konstitujícího a rozvíjejícího se multidisciplinárního vědního oboru se odráží i ve vytváření a používání nových pojmů. Některé pojmy jsou již zavedeny a jsou zcela

nebo alespoň zčásti srozumitelné. Přesto je nutné je jednoznačně definovat a vymezit. Jak uvádí Zeman, problém terminologických neporozumění nespočívá ve specializované a konkretizující terminologii. Problém spočívá naopak v nejasném a nejednotném používání pojmů nejobecnějších, jež jsou přitom běžně používanou součástí obecného nespecializovaného jazyka. Tak např. strategické dokumenty a bezpečnostní metodologie NATO takové pojmy zcela běžně a často používají, aniž je ve svých standardizačních slovnících jakkoli definují - eventuálně jen odkazují na obecné výkladové slovníky. přitom jde o pojmy klíčové (konceptuální) a ústřední - jsou z nich odvozeny pojmy další, podřízené, včetně pojmů a definic bezpečnostních (policejních) věd.

Jisté je jen to, že ústavní a historické konsekvence naší české státnosti souvisely a souvisí nejen s vnitřní ústavní situací a ústavním pořádkem, ale zejména s mezinárodní situací globalizace v postmoderním prostředí multikulturalismu.

Dalším nezpochybnitelným fenoménem a rozhodujícím faktorem ústavní axiologie v mezích bezpečnosti byla formulace bezpečnostní doktríny, kterou artikuloval Zoubek v průběhu let 1993 - 2008 především v titulech: ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva - globalizace - bezpečnost.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 461 s., ISBN 978-80-7380-103-8 a ZOUBEK, Vladimír. *Postmoderní problémy lidských práv a globální bezpečnosti*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 464 s., ISBN 80-86473-75-4. Je to již starší písnička, ale byla předstupněm bezpečnostní strategie ČR.

Teoretické vymezení pojmu „bezpečnost“ je složitý problém nejen pro právní teorii, (kde zdaleka nevládne jednoznačná shoda ve vymezení pojmů), ale i pro praxi. Jednoznačně lze říci, že se jedná o nejobecnější a nejextenzivněji pojatou kategorii v oblasti dosahu bezpečnostní doktríny a jako „obecný“, „neurčitý“ právní pojem je z teoretického hlediska v podstatě totožný s pojmem policie (v nejširším vymezení), jakožto **„spořádaný stav vnitřních právních vztahů“ vycházejících z právního pořádku.** V přijatých „policejních zákonech“ zákonná dikce operuje již tradičně s tzv. **„neurčitými právními výrazy“**, např. „věci vnitřního pořádku a bezpečnosti“, „bezpečnost osob a majetku“, „veřejný pořádek“, „bezpečnost chráněných osob“, „bezpečnost státu a jeho ústavního zřízení“ apod., v minulosti (např. Organizační zákon č. 125/1927 Sb.) též „veřejný klid“, „veřejná bezpečnost“, „veřejná mravnost“ atd. Tyto „neurčité právní pojmy“ lze jednoznačně **subsumovat** více méně pod obecnější, extenzivnější pojem bezpečnost (policie) v různých aspektech a v různém smyslu, což je předmětem doktrinálního a systematického **výkladu** (v rámci obecné části správní vědy, resp. vědy státní správy) i pro potřeby obsahového zaměření bezpečnostní doktríny (teorie).

Pojem bezpečnost (policie) **v materiálním smyslu** je vymezen policejní vědou **obsahově a funkčně.** Stanoví *zákonné hypotézy (předpoklady) a zákonný (ústavní) rozsah a meze zásahů policejních orgánů do soukromé i veřejné sféry lidských práv a svobod při ochraně „veřejných zájmů“* (právem chráněných zájmů státu i občanů). Takové zásahy lze činit v právním státě *jen na základě zákonného zmocnění* a v příslušných zákonných mezích (včetně možnosti soudní či jiné kontroly).

Formálně pojem bezpečnost (policie) je vymezen organizačně a je dán *sumou věcné kompetence policejních orgánů.*

Bezpečnost (Policie s velkým „P“) **v institucionálním smyslu** představuje *soustavu policejních orgánů, jež tvoří systém bezpečnostní a policejní organizace.*

Bezpečnostní strategie České republiky patří mezi významné dostupné oficiální dokumenty vlády České republiky, týkající se bezpečnosti České republiky, středoevropského prostoru a v extenzivních souvislostech též evropské, resp. **euroatlantické civilizace v období čtvrté světové války.**

S textem tohoto významného bezpečnostního dokumentu se lze seznámit na webových stránkách vlády ČR (www.vlada.cz).

1. ÚSTAVNÍ A HISTORICKÁ AXIOLOGIE: AKTUÁLNÍ REALITA KULTURNÍHO A CIVILIZAČNÍHO OHROŽENÍ

Predestinační otázkou (v podstatě bytostní fundamentální evropskou kruciální otázkou) je - ať chceme, či nechceme o tom přemýšlet - metodologická nadčasová hypotéza „naší doby“: **je migrace** (legální či nelegální), z mimoevropských prostor středovýchodních a severoafrických, přes vnější schengenskou hranici, přes Řecko, Itálii (Lampedusu a Pantelerii) a Španělsko (přes Ceutu a Melillu), je pro „nás“ (evropský „démos“) **pozitivní, či zhoubná?** Umíme nezaujatě, přísně vědecky a temperálně (pro pět či šest generací) odhadnout ústavněprávní a kriminolgické aspekty europeizační, včetně lidskoprávních rozměrů a objektivních bezpečnostních rizik?

Dnes žije snad sedm miliard lidí na této planetě a toto číslo roste. Globalizace znamená, že sociální nůžky se dramaticky rozevírají, že **bohatí stále více bohatnou a chudí stále více chudnou** a že postupně mizí „střední třída“ coby volební základna demokracie. Nevládní a nezávislá istituce Oxfram v lednové zprávě (Ekonomika pro jedno procento) tvrdí, že 62 plutokratů a nejbohatších globálních multimiliardářů vlastní dohromady zhruba tolik majetku jako chudší polovina veškerého lidstva: šokující nepoměr je *62 subjektů ku zhruba třem a půl miliardám lidských bytostí.* Pokud plutokraté a oligarchové hledají **daňové ráje** s cílem alokace globálního kapitálu mimo daňovou suverenitu států, **nejchudší z chudých hledají migrační cesty k přežití.** Geograficky Evropa, severní Amerika, bývalá dominia Commonwealthu, Japonsko a další asijští tygři jsou tzv. bohatý **„Sever“.** Jejich obyvatelstvo se vzhledem k **nízké porodnosti** početně zmenšuje a výrazně **stárne**. Koeficient porodnosti má cca 1,5 (1,5 dítěte na jednu matku) - aby společnost nevymírala potřebuje koeficient porodnosti 2,1 dítěte na jednu matku. Během další generace bude **problém** udržet přijatelný **přírůstek** ekonomického růstu a **penzijní systém.**

Naopak v převážné části „postkoloniálního světa“ počet obyvatel roste a převažují **mladí.** Stále chudší **„Jih“** představuje 80 % hladovějících či **hladem** ohrožených lidských bytostí, které se ze zóny hladu a etnických a náboženských **válek** tlačí do „severního“ ekonomického ráje (**bez ohledu na existující mezinárodně platné státní hranice**).

2. ÚSTAVNÍ PRÁVO A KONSTITUCIONALISMUS O PRÁVU NA AZYL

Musíme si položit otázku, jak české ústavní právo doktrinálně chápe „právo na azyl“. To je skutečně právní a státoprávní teoretická i praktická otázka.

Je to lidské právo **první**, či **druhé** generace?

Podle ústavního zákona Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb. je nepochybné - jak dikcí, tak strukturálně - že jde „pouze“ o lidské právo **pozitivní.** Dle čl. 43 Listiny základních práv a svobod *„Česká a Slovenská Federativní Republika (rozuměj: Česká republika) poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními právy a svobodami.“* Analogicky odkazujeme zejména na Nález Ústavního soudu České republiky: **Nález ÚS: IV. ÚS 553/06 z 30.1.2007 (N 17/14 SbNU 217)**, který judikatorně stojí na stanovisku, že právo na azyl je akt státu v rámci správního řízení bez právního nároku žadatele v mezích správního uvážení suverenního státu. Exteritoriálně lze odkázat zejména na čl. 18 Listiny základních práv a svobod EU, čl. 14 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 1 a čl. 33 Ženevských úmluv a na další

prameny, ale to není účelem autorů.

Právo na osobní integritu, soukromí, zákaz mučení, osobní svoboda, domovní svoboda, cogitationis nemo partitur, svoboda pohybu a pobytu - to jsou lidská práva **první** generace práv vrozených, jusnaturálních dle doktriny zpozitivňování fundamentálních práv. Nicméně **soukromá lidskoprávní teritorialita** je patrna v diferencializaci legálních definic specifických subjektů, které mají rozdílné právně-procesní režimy ústavní a správní:

- uprchlík (migrant),
- nomád,
- žadatel o azyl,
- azylant,
- cizinec,
- občan státu EU,
- osoba s povoleným pobytem v ČR (trvalým, či přechodným).

Názory předních českých právních teoretiků a konstitucionalistů jsou jednoznačné - stojí na stanovisku, že čl. 43 Listiny základních práv a svobod deklaruje právo azylu jako právo **druhé**, resp. i třetí generace. **Právo azylu nepatří k přirozeným právům člověka, ani právům občana, čili není na něj právní nárok v mezích správního uvážení.** Toto stanovisko doktrinálního právního vědomí zastávají jak učenci Právnické fakulty Univerzity Karlovy (např. prof. Václav Pavlíček, prof. Aleš Gerloch, JUDr. Jiří Hřebejk, doc. Vladimír Zoubek), prof. Karel Klíma (s výhradami procesního charakteru), plejáda brněnských ústavních soudců a akademiků Právnické fakulty Masarykovy univerzity, doc. Jiří Jirásek u olomoucké právnické fakulty, atd., čili o tomto **není** zásadní **spor**, či diskurz. Zásadní spor se vede o suverenitu nárazových národních států **vnější schengenské hranice** (zejména se to týká Řecké republiky, Italské republiky, Španělského království) *a contrario* humanitární a sociální aspekt azylového posuzování v evropské dimenzi.

3. RIZIKA NOVODOBÉHO STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

Nekontrolovaný a nekontrolovatelný příval migrantů *ohrožuje národní identitu nejen evropských států, ale celých integračních seskupení.* Problém politické xenofobie a populismu je stále aktuálnější.

Postmoderní duchovní a *vědecká skepse v právovědě a státovědě reflektuje krizi západního právního a civilizačního myšlení*, které je **v kontrastu se sílícím multikulturálním tlakem** islámu. **V boji o duchovní a materiální dominanci a nadvládu není jednoznačného vítěze: absentuje jednomyslně přijímaný legitimní subjekt globálního řízení.** Není světový stát, není světové právo, není globální řád mezinárodní (vyjma mezinárodního práva, ale bez světového četníka, který by vymáhal a interpretoval normy mezinárodního práva). **Clash of Civilizations** je pochmurná vize Samuela Huntingtona, která se **může i nemusí** naplnit při prosazování univerzalismu základních práv a svobod, jusnaturálního charakteru lidských práv a eliminaci neprůhledné moci nadnárodních ekonomických a finančních elit a globálního zločinu, který parazituje na tranzitu a obchodování s lidmi.

S nelegální migrací roste riziko expanze tzv. Islámského státu, který nemá přesně limitované státní hranice v rámci principu personality a principu teritoriality a jeho sympatizanti a

námezdní ozbrojenci operují především na území EU.

Terorismem, ale i bojem proti němu jsou totiž **ohroženy právní jistoty** právního státu: svoboda a liberalismus, rovnoprávnost a občanství, demokratická forma vládnutí a legitimita, legalita a justiční instrumentalizace právního státu a zejména jusnaturální podstata fundamentálních lidských a občanských práv a svobod. Čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod uvádí, že „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání". V duchovní a morální sféře je stát neutrální a „relativistický". Tato neutralita (liberálnost) státu je podepřena apolitičností státní správy a nezávislostí soudců. **Stát** nemůže z ideologických a obdobných důvodů nikoho ani diskriminovat, ani privilegovat**. Je povinen tolerovat veškeré jednání, jež zůstává v rámci ústavního práva.** Čili *liberální právní stát se netváří, že je morální, je jen „ústavní". Co není zakázáno zákonem, je dovoleno.*

4. DAIŠ - TZV. ISLÁMSKÝ STÁT - POHLED VĚDY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA VEŘEJNÉHO NA SKOMÍRAJÍCÍ PROJEKT STÁTOPRÁVNÍHO ISLÁMSKÉHO TERORISMU (NEGATIVNÍ KONOTACE SYKESOVY-PICETONOVY IMPERIÁLNÍ DOHODY)

Nauka mezinárodního práva veřejného řeší otázku, kdy stát získává mezinárodně právní subjektivitu a jaký je význam uznání státu. Uznání státu *de iure,* či dokonce i *de facto* je chápáno jako subsidiární znak státu.V zásadě existují dva protikladné názory, z nichž jedna skupina tvrdí, že uznání státu nemá žádný konstruktivní charakter a je **pouhou deklarací**. Stát tak vzniká okamžikem, kdy nový útvar splňuje znaky státu. Druhá skupina vychází z názoru, že subjektivitu stát získá **teprve uznáním jiným státem**, a to pouze ve vztahu k tomuto státu. Třetí skupina pak spatřuje v uznání státu **jak deklaratorní**, **tak konstitutivní účinky.** V praxi je používáno uznání stupňovité, resp. uznání *de facto* a *de iure,* přičemž prvé je výrazem určité zdrženlivosti a očekávání, zda nový státní útvar přesvědčí o své trvalosti, jde o uznání obsahem omezené a prozatímní. Uznání státu *de iure* představuje uznání plné, konečné a neodvolatelné.

Západní právověda je **v koncích s fenoménem suverenity faktických teroristických států** a jejich „právních systémů". **Naše demokracie je bezzubá, pokud právními prostředky chceme bojovat proti státnímu terorismu globálně**. Z hlediska obecné státovědy a teorie práva se jedná o zcela nový aspekt a fenomén. Vznikl **nový teroristický stát** (v semiperiferii islámské civilizace): **Islámský stát** na teritoriu Irácké republiky a Syrské arabské republiky. Státní občané ze západní Evropy a severního Kavkazu Ruské federace se rekrutují jako **novodobá vojenská státní moc** v **prostoru Středního Východu**, kde místní islámští sunitští extrémisté terorizují a eliminují nejen ostatní muslimy (šíity), ale též celé etnické a národnostní entity na území severního Iráku a severovýchodu Sýrie. Islámští sunitští extrémisté teritoriálně *de facto* vytvořili specifický subjekt mezinárodního práva veřejného s názvem „*Islámský stát*" (v asociaci na islámský chalífát - poslední chalífa byl Osmanský sultán do konce Velké války). Superterorismus Islámského státu je nepřijatelný jak pro Západ, tak i pro ultrakonzervativní monarchické režimy na Arabském poloostrově a též pro Íránskou islámskou republiku.

Z hlediska státovědy má Islámský stát **některé znaky státu a státnosti**: zejména funguje **veřejná státní moc** ve smyslu státní administrativy, vojenských a policejních struktur včetně **státní symboliky** - černé vlajky islámského státu, pokřiku „Alláh akbar", atd. Islámský stát **vybírá daně a ekonomicky funguje** především nelegálním exportem nafty do sousedního Turecka**. Třetí znak státnosti - teritorium** - je naplněn ovládáním území v severovýchodní Sýrii (hlavní město Rakka) a téměř poloviny území Írácké republiky, s *ostentativním pohr-*

dáním imperiálními hranicemi, které byly stanoveny Velkou Británií a Francií při dělení Osmanské říše (vznik a zánik Kurdistánu a většiny Arménie jako nejstaršího křesťanského státu ve světě). Jediným subsidiárním znakem, kterým **nedisponuje**, je všeobecné **uznání** *de iure* mezinárodním společenstvím, nicméně například Turecká republika má vztahy s tímto subjektem *de facto*, přičemž kurdské pešmergy neuznává a likviduje.

Z tzv. Islámského státu momentálně zbylo v Sýrii a Iráku teritoriálně torzo, nicméně jeho fundamentální přívrženci jsou zpětně v Evropě i v Ruské federaci (a tak trochu „spí“).

5. MULTIKULTURALITA A ČESKÝ NÁROD

Ústavně „národní státy“ jsou historickým výsledkem ekonomického sjednocování národních trhů v etapě liberálního kapitalismu v 16.-18. století na starém kontinentě: sjednocení „malého“ Německa (bez Rakouska), sjednocení italských států, spojení Anglie a Skotska jakožto Spojené království Velké Británie, národní obrození Slovanů v Rakouském císařství, atd. V období globalizace se státy stávají téměř anachronismem a jsou subsidiárním hráčem v éře **integrace** - europeizace, atlatizace, byzantunizace, panislamizace, panarabizace, bharatizace, japanizace, středo-světo-izace (konfucionizace, taoizace a buddhizace), afrikanizace, hispanizace, judaizace a dalších právních civilizačních „izaizací“. Ty šťastné a veliké národy a velmoci světa, které mají, či měly moře, objevné výpravy, expanzi, kolonie, globální obchod a multikulturální styk jsou daleko **otevřenější** k migraci i emigraci.

Český národ a stát je historicky zcela nevýrazný a relativně **nevýznamný** z téměř dvě stě státních subjektů mezinárodního práva veřejného. Česká republika je ve středu Evropy, kde se protínají a protínaly geopolitické silokřivky velmocenské: mezi germanizačním prostorem (v novověku připomínáme nacistickou právní ideologii) a východním byzantinismem (v novověku evokujeme zejména dočasnou okupaci Československa vojsky Varšavského paktu a tzv. neostalinistickou „normalizaci“). Dnes je Česká republika „etnicky vyčištěným státem“ od roku 1945 rozhodnutím velmocí v Postupimské konferenci: 3,5 milionu sudetských Němců, bývalých československých občanů, bylo transferováno, mj. na základě malého a velkého retribučního ústavního dekretu prezidenta Republiky československé, coby obsoletní právní normy, romská problematika je v ČR dnes chápána spíše sociálně. V průběhu druhé světové války a těsně po ní byly pohyby národů s dnešní dobou nesrovnatelné. Evropou se přemístilo více než 25 milionů lidí, např. 13.5 milionu Němců bylo přesídleno z východního Pruska, Pomořanska, Slezska i Sudet. Xenofobní nálady české veřejnosti (které nevybočují z ekvilibria evropských nálad) jsou založeny „geneticky“ z tisícileté reflexe o přežití v restrikci česko-moravsko-slezském prostoru.

„Stát Čechů“ je ústavně občanským státem: v Preambuli Ústavy České republiky čteme: *„My občané České republiky v Čechách, Moravě a Slezsku...“*. Je nebývalým štěstím a spásou pro naší euroatlantickou západokřesťanskou civilizaci „svobodného světa“, že **ctíme právní axiologii Západu**, která stmeluje naše odhodlání:

1. svoboda - Quae lex non prohibet, debent permisa videri,
2. rovnoprávnost a občanství - rovnost před zákonem a Bohem,
3. demokracie jako forma vlády a legitimita státní moci od lidu,
4. právní stát a právo na spravedlivý proces,
5. jusnaturální podstata základních lidských práv a svobod (v mezích zákona),
6. sekularita.

ZÁVĚR

Je výzvou pro další státoprávní trajektorii a výhled evropských konstitucionálních bádání určit varianty dalšího vývoje naší „staré“ evropské civilizace, která vzešla z římského práva. Europeizace aktuálně řeší staronový problém stěhování národů „za branami Říma“, který zde již historicky byl. **Evropská unie** je dnes - ex post - konfrontována novými riziky, které souvisí s její budoucností, **ekonomickou prosperitou, západním lidskoprávním rozměrem.**

Bývalý diplomat a stále činný terénní etnograf Mnislav Zelený - Atapama v příspěvku „*Je na řadě genocida bělochů v Evropě?*“ po pobytech v amazonském pralesu a v evropských diplomatických strukturách stručně konstatuje: „Evropská unie **není prostě schopna zajistit „svým lidem“ bezpečnost. Samé řečičky a hlavně korektnost,** který vše zaretušuje. Je to především odpovědnost politiků, kteří vše začali a dál vedou. **Oni** v dávné minulosti zahájili **kolonialistické** rozdělení světa a nyní po 2. světové válce začali sklízet **shnilé ovoce otevřením hranic obyvatelům bývalých kolonií.** My jsme se však nepodíleli na bohatnutí z kolonií, a proto my nemáme žádnou morální povinnost přijímat utečence z těchto území bývalých kolonií, abychom napravili chyby dávných politiků.

Tak začala éra multikulturalismu, éra sociálního inženýrství podporovaná desítkami aktivistických organizací. Vše vypadlo ideálně růžově a nádherně lidsky, otevřené náruče všem dokola a láska bez ohledu na původní obyvatele Evropy.

Každý kulturní antropolog či etnograf mající pár let studia za sebou musí být z toho **zděšen.** Uznávám všechny národy, rasy, náboženství a kultury. Vše má svůj původ a vše mí i své místo na zemi, kam patří a kde má i svou funkci. Proto existuje taková etnická a světonázorová pestrost včetně třeba gastronomie i samotného vzhledu lidských ras, které byly po tisíciletí formovány, determinovány životním prostředím. Tím je přece jasné, že **jsme každý jiný a nejsme stejní**, jak se nám stále snaží vnutit evropský politický management.

Jistě, k míchání lidských ras, k čemuž nyní v Evropě prakticky na rozkaz dochází, docházelo ve světě neustále, ale mělo to přirozený vývoj a proces. Avšak například davová a násilní imigrace černošských otroků do Ameriky, která vytvořila nejrůznější varianty rasového křížením nese si dodnes své traumata, i když leckde, jako v Brazílii, se proces poněkud „usadil“. Usazovali se však po staletí, ale naši evropští vůdci chtějí tento proces nesmyslně zvládnout raz dva, pokud možno během svého období vlády. Pak se ovšem netřeba divit násilnostem a terorismu. Migranti přišli vždy v davech, které se neasimilovaly, ale vytvořily gheta udržující si svou nenávist. Jen přišedší jednotlivci se přirozeně včlenili mezi nás. Proč ne, že? Takoví naši kulturu nezničí, ale naopak ji posílí, obzvláštní.

Paní Merkelová a ji podobní vlastně **rozjíždějí umělé křížení rasy, kdy bělošská rasa jako taková bude postupně likvidována** a my Evropané budeme hnědí nebo černí. Je to genocida bělochů. Je třeba věci konečně nazvat pravými jmény, a ne používat korektnost.

Všichni jsme kritizovali Stalina, jeho sociální inženýrství a stěhování etnika po celém Sovětském svazu, jenže když třeba Krymští Tataři byli přesunuti na jiné území, byli stále Tataři, měli stále svoji řeč a kulturu, protože žili ve své vlastní pospolitosti, i když třeba tisíce kilometrů jinde. A dodnes jsou stále „musulmany“. Bože nedej, abych tady obhajoval masového vraha Visarionoviče, ale současná evropská politika je možná v mnohém horší.

Co nám zbude? Vyhnat tyto politiky, než oni vymění své obyvatele. Anebo ze zoufalství emigruji mezi své Yawalapitie v nitru amazonské džungle, kam se těmto zpohodlnělým politikům naštěstí moc nechce.“

POUŽITÁ LITERATURA

GERLOCH, Aleš a kol. 2013. *Ústavní systém České republiky.* 5. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. 516 s. ISBN 978-80-7380-423-7.

HESOVÁ, Zora. Speciál boje s terorismem. Rekruti džihádistů. In *Týden,* 2015, č. 48, s. 64-65.

JELÍNEK, Jiří a kol. 2015. *Trestní právo EU a jeho vliv na právní řád ČR a SR.* Praha : Leges, 2015. 384 s. ISBN 978-80-7502-080-2.

JIRÁSEK, Jiří a kol. 2013.*Ustavní základy organizace státu.* Praha : Leges, 2013. 368 s. ISBN 978-80-87576-57-1.

KLÍMA, Karel. 2014. *Listina a její realizace v systému veřejného a nového soukromého práva.* Praha : Wolters Kluwer, 2014. 352 s. ISBN 978-80-7476-647-1.

KNAPP, Viktor. 1996. *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy).* 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1996. 248 s. ISBN 80-7179-089-3.

PAVLÍČEK, Václav a kol. 1995. *Ústava a ústavní řád ČR.* 2. díl. Praha : Linde, 1995, 871 s. ISBN 80-7201-000-X.

VEČEŘA, Miloš a MACHALOVÁ Tatiana. 2010. *Europeizace práva v právně teoretickém kontextu. Výklad základních pojmů.* Acta Universitatis Brunensis, Iuridica, No. 372, Brno : Právnická fakulta MU, 2010. 227 s. ISBN 978-80-210-5171-3.

WÁGNEROVÁ, Eliška a kol. 2012. *Listina základních práv a svobod. Komentář.* Praha : Wolters Kluwer, 2012. 931s. ISBN 978-80-7357-750-6.

ZOUBEK, Vladimír. 2016. *Postmoderní právověda a státověda.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2016. 464 s. ISBN 978-80-7380-598-2.

ZOUBEK, Vladimír. 2015. Aplikační a interpretační problémy § 321 tr. z.: europeizační úvahy de lege ferenda (v mezích internacionalistiky a státovědy). In JELÍNEK, Jiří a Jaroslav IVOR et al. *Trestní právo EU a jeho vliv na právní řád ČR a SR.* Praha : leges, 2015, s. 239-245. ISBN 978-80-7502-080-2.

ZOUBEK, Vladimír. 2015. Novoty práva jako oběti právu a globalizace. In BÁRÁNY, Eduard (eds.). *„Ako právo reaguje na novoty".* Bratislava : VEDA Slovenská akadémia vied, 2015, s. 248-258. ISBN 978-80-224-1469-2.

ZOUBEK, Vladimír. 2014. Středoevropská právní filozofie před a po Viktoru Knappovi. In KNAPP Viktor. *Vědecké dílo v proměnách času*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014, s. 69-83. ISBN 978-80-7380-509-8.

ZOUBEK, Vladimír. 2013. Právní a policejní vědy o postmoderních otázkách lidských práv a globální bezpečnosti. In IVOR, Jaroslav et al. *Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné vedy a forenzní discipliny v kontexte kontroly kriminalistiky.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2013, s. 570-586. ISBN 978-80-7380-440-4.

ZOUBEK, Vladimír. 2010. *Právověda a státověda. Úvod do právního a státovědního myšlení.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2010. 700 s. ISBN 978-80-7380-239-4.

ZOUBEK, Vladimír. 2008. *Lidská práva - globalizace - bezpečnost*. 2. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 461s. ISBN 978-807380-103-8.

ZOUBEK, Vladimír. 2004. *Postmoderní problémy lidských práv a globální bezpečnosti.* 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004. 464 s. ISBN 80-86473-75-9.

doc. JUDr. Vladimír ZOUBEK, CS., LL.M., MBA
Vysoká škola finanční a správní, z.ú., Praha
Fakulta právních a správních studií
Katedra veřejného a evropského práva
Česká republika
E-mail: vladimir@zoubkovi.net

Vydavateľ / Publisher: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš
Editor / Editor: doc. Ing. Ivan MAJCHÚT, PhD.
Dizajn / Graphic design: Mgr. Robert KANDRIK
Počet strán / Number of pages: 567
Náklad / Printing: 80
Formát / Format: CD
Vydané / Published: 2019
Uverejnené príspevky v zborníku neprešli jazykovou korektúrou.
Published papers in the proceedings did not undergo language correction.
Za obsahovú stránku, odbornú a jazykovú úroveň zodpovedajú v plnom rozsahu autori príspevkov.
The content and the professional and language levels of the papers are in the full responsibility of the authors.
ISBN 978-80-8040-582-3
© Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (2019)